ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

14

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2003

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

14

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΨΑΛΜΟΙ Α΄-Μ΄

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

14

Copyright :
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ
Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη
Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310/283 880. Οἰκίας 2310/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μία ἀπὸ τὶς κύριες ἀπασχολήσεις τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πατέρα τῆς Ἐκκλησίας μας ὑπῆρξε ἡ ἑρμηνεία τῶν Γραφῶν, ἀφοῦ ἡ ἁγία Γραφὴ εἶναι πηγὴ τοῦ θείου σωτήριου λόγου, ποὺ χορηγεῖται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο κατὰ καιρούς, καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες, μὲ μεγάλη γενναιοδωρία ἔχει ἐνσταλάξει αὐτὸν (τὸ σωτήριο λόγο) κατεξοχὴν μέσα στὶς ψυχὲς τῶν αἰώνιων ἐκείνων φωστήρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτοὶ στὴ συνέχεια μᾶς τὸν ἑρμήνευσαν μὲ τὸν μοναδικὸ ἐκεῖνο καὶ ἀνεπανάληπτο τρόπο, μὴ ἀφήνοντας σχεδὸν καμμία πτυχὴ αὐτοῦ σκοτεινή.

Κατὰ τὴν ἑρμηνεία τῆς ἁγίας Γραφῆς ὡρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἅγιους Πατέρες ἀκολούθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία, ἐνῶ ἄλλοι, ἀποφεύγοντας αὐτήν, ἀκολούθησαν τὴν τυπολογική, ἑρμηνεία ποὺ ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος.

Τὰ ἑρμηνευτικὰ ἔργα τοῦ ἁγίου Πατέρα εἶναι πάρα πολλά. Κάποια ἀπὸ αὐτὰ (Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως, καὶ Γλαφυρὰ) ἔχουν ἐκδοθεῖ σὲ προηγούμενους τόμους Στὸν παρόντα τόμο 14ο καὶ τὸν ἑπόμενο 15ο ἐκδίδεται τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ στοὺς Ψαλμούς Α'-ΡΙΘ', καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν Ὠδὴ τοῦ Μωϋσέως στὴν Ἔξοδο καὶ στὸ Δευτερονόμιο, στὴν Ὠδὴ τῆς Ἄννης, μητέρας τοῦ Σαμουήλ, στὶς Παροιμίες, καὶ στὸ Ἆσμα τῶν Ἀσμάτων.

Συγκεκριμένα στὸν τόμο αὐτὸν ἐκδίδεται τὸ Ὑπόμνημα στοὺς 40 πρώτους Ψαλμούς. Ἡ ἑρμηνεία βέβαια δὲν περιλαμβάνει ὅλους τοὺς στίχους τῶν Ψαλμῶν, οὔτε καὶ ὅλους τοὺς Ψαλμούς· γίνεται ἐπιλογὴ τῶν Ψαλμῶκ καὶ τῶν στίχων ἐκείνων ποὺ κρίθηκε ἀναγκαία ἡ ἑρμηνεία τους ἀπὸ τὸν ἅγιο πατέρα.

Τὸ κείμενο αὐτῶν λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG τόμ. 70, 700-1000, στὸ ὁποῖο ὡς συνήθως γίνονται σημαντικὲς διορθώσεις στὴ στίξη.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ, ΣΥΛΛΕΓΕΙΣΑ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΚΥΡΙΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

Πρόκειται μὲν ἡμῖν τῶν ἱερῶν Ψαλμῶν ἡ ἐξήγησις· δεῖ δὲ πρότερον ἐκθέσθαι τινὰ τῷ σκοπῷ συλλαμβανόμενα, καὶ οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν τῶν Ψαλμῶν ἀνάπτυξιν. Ἔστιν οὖν ταῦτα τὰ ζητήσεως ἄξια· πρῶτον μὲν πότε ἀπὸ τῆς Ἑβραΐδος εἰς τὴν Ἑλληνίδα γλῶτταν ἡ Παλαιὰ καὶ θεία Γραφὴ μετεβλήθη, καὶ ποσάκις καὶ ποίαν ἑρμηνείαν ἡμεῖς ἐδεξάμεθα. Δεύτερον δέ, τίς ἡ αἰτία τῆς τῶν προφητικῶν βιβλίων ἀσαφείας. Τρίτον τί τὸ Ψαλτήριον καὶ τίς ὁ ψαλμός, καὶ τί τὸ διάψαλμα, πολλαχοῦ τῶν Γραφῶν εὑρισκόμενα, καὶ τί δηλοῖ τὸ ἀλληλούϊα. Τί τε διαφέρει ψαλμὸς καὶ ᾠδὴ καὶ ὕμνος καὶ αἴνεσις καὶ προσευχή. Τέταρτον δέ, εἰ πάντες τοῦ Δαβὶδ οἱ ψαλμοί, καὶ τίνος ἕνεκεν εὐρύθμως καὶ μετ' ᾠδῆς αὕτη ἡ προφητεία λέγεται. Πέμπτον δὲ καὶ τελευταῖον, εἰς πόσας μερίδας τὸ τῶν Ψαλμῶν βιβλίον διῄρηται. Ταῦτα τοίνυν εἰς ἀρι-

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΜΗΝΕΙΩΝ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ Η ΟΠΟΙΑ ΕΓΙΝΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΕΡΩΤΑΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΚΥΡΙΟ ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

Προκειμένου νὰ προβοῦμε στὴν ἑρμενεία τῶν ἱερῶν Ψαλμῶν, πρέπει προηγουμένως νὰ ἐκθέσουμε μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συνδέονται μὲ τὸν σκοπὸ στὸν ὁποῖο ἀποβλέπουν, καὶ ὕστερα νὰ προχωρήσουμε στὴν ἀνάπτυξη τῶν Ψαλμῶν. Ἄξια λοιπὸν πρὸς ἐξέταση εἶναι τὰ ἑξῆς· Πρῶτον πότε ἡ Παλαιὰ καὶ θεία Γραφὴ μεταφράσθηκε στὴν ἑλληνικὴ γλώσσα, καὶ πόσες φορές, καὶ ποιὰ ἑρμηνεία ἀποδεχθήκαμε ἐμεῖς. Δεύτερον, ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀσάφειας τῶν προφητικῶν βιβλίων. Τρίτον, τί εἶναι τὸ Ψαλτήριο, καὶ τί ὁ ψαλμός, τί ἐπίσης τὸ διάψαλμα, τὰ ὁποῖα συναντᾶμε σὲ πολλὰ σημεῖα τῶν Γραφῶν, καὶ τί σημαίνει τὸ ἀλληλούϊα. Ἐπίσης τί διαφέρει ὁ ψαλμὸς καὶ ἡ ὠδὴ καὶ ὁ ὕμνος καὶ ἡ δοξολογία καὶ ἡ προσευχή. Τέταρτον, ἐὰν ὅλοι οἱ ψαλμοὶ εἶναι τοῦ Δαβίδ, καὶ γιὰ ποιὸν λόγο ἡ προφητεία αὐτὴ λέγεται μὲ ρυθμὸ καὶ μὲ μελωδία. Καὶ πέμπτο καὶ τελευταῖο, σὲ πόσα μέρη διαιρέθηκε τὸ βιβλίο τῶν ψαλμῶν. Ἀφοῦ

θμὸν θέμενοι τὰ κεφάλαια, φέρε πρῶτον τὸ πρῶτον ζητήσωμεν, ὧδέ πως τοῦ λόγου ἀρχόμενοι.

ΦΙΛΩΝΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ

Πάλαι μὲν Ἰουδαῖοι μόνοι τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶχον βιβλία κατὰ τὴν αὐτῶν συγγραφέντα διάλεκτον, ἡμεῖς δὲ τὴν ἐντεῦθεν οὐκ ἐτρυγῶμεν ὠφέλειαν. Ὅτε δὲ μετὰ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα ὁ Φιλάδελφος Πτολεμαῖος κατ' Αἴγυπτον ἐβασίλευσε, ζῆλον λαβὼν τῆς τῶν Ἰουδαίων φιλοσοφίας, εἰς Ἑλλάδα γλῶσσαν τὴν Χαλδαϊκὴν μεθαρμόζεσθαι διενοεῖτο, καὶ πρέσβεις εὐθὺς ἐξέπεμψε πρὸς Ἀζαρίαν, τὸν τότε τῆς Ἰουδαίας ἀρχιερέα, τὸ βούλημά τε δηλῶν καὶ παροτρύνων ἀριστίνδην ἑλέσθαι τοὺς τὸν νόμον διερμηνεύσοντας. Ὁ δὲ ἀρχιερεύς, οἷα εἰκός, ἡσθείς, καὶ νομίσας οὐκ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης περὶ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐσπουδακέναι τὸν βασιλέα, σκεψάμενος τοὺς παρ' αὐτῷ δοκιμωτάτους Ἑβραίων, οἳ πρός τῇ πατρίῳ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπαιδεύοντο παιδείαν, καὶ ἐξ ἑκάστης τῶν δώδεκα φυλῶν ἓξ ἄνδρας ἐπιλεξάμενος, ἄσμενος ἀποστέλλει· οἱ δὲ ἐν διαφόροις οἰκίσκοις κατὰ δύο, ὥς φησιν ὁ Ἰουδαῖος Φίλων, ἢ καὶ καθ' ἕνα, ὡς ὁ θεῖος Ἰουστῖνος ἀποφαίνεται, διαιρεθέντες, ἐν Φάρῳ τῇ Ἀλεξανδρείας νήσῳ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφήν, καὶ αὐτοὺς τοὺς Ψαλμοὺς ἡρμήνευσαν, καὶ πάντες ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ συνεφώνησαν, οὐδὲν ἀλλήλων παραλλάξαντες οὔτε κατὰ τὴν ἔννοιαν, οὔτε κατὰ τὴν λέξιν, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ ὀνόματα καὶ ῥήματα, ὥσπερ ὑποβολέως ἑκάστῳ ἀοράτως ἐνηχοῦντος τοῖς δηλουμένοις ἐναρμοσάμενοι πράγμασιν, ὥστε θαυμάσαι τὸν Πτολεμαῖον.

---

1. Ἰουδαῖος φιλόσοφος (25 π. Χ. - 40 μ. Χ), ποὺ δίδασκε στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἡ φιλοσοφία του εἶναι σύγκραση τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Ὁ Θεός, κατ' αὐτόν, εἶναι τὸ καθαρὸ καὶ ὑπερτέλειο Ὄν, τοῦ ὁποίου οἱ ἄνθρωποι γνωρίζουν τὴν ὕπαρξη μόνον, ὄχι καὶ τὴν οὐσία, καὶ ποὺ δημιούργησε τὸν κόσμο ἀπὸ ἀγαθότητα καὶ ἐπενεργεῖ στὴν κακὴ ὕλη, τὴν πηγὴ τοῦ κακοῦ, μέσω τῆς μεσιτείας τῶν θείων δυνάμεων, ἀγγέλλων ἢ νοημάτων.

λοιπὸν ἀπαριθμίσαμε αὐτὰ τὰ κεφάλαια, ἐμπρὸς ἂς ἐξετάσουμε πρῶτα τὸ πρῶτο, ἀρχίζοντας τὸν λόγο μας ὡς ἑξῆς.

ΤΟΥ ΦΙΛΩΝΑ[1] ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ[2]

Ἀρχικὰ μόνο οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γραμμένα στὴ δική τους γλώσσα, καὶ ἐμεῖς δὲν ἀποκομίζαμε τὴν ὠφέλεια ἀπὸ αὐτήν. Ὅταν ὅμως μετὰ τὸν Μακεδόνα Ἀλέξανδρο βασίλευσε στὴν Αἴγυπτο ὁ Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος, θαυμάζοντας τὴ φιλοσοφία τῶν Ἰουδαίων, σκέφθηκε νὰ μεταφρασθεῖ ἡ Χαλδαϊκὴ στὴν Ἑλληνικὴ γλώσσα, καὶ ἀμέσως ἔστειλε πρέσβεις στὸν τότε ἀρχιερέα τῆς Ἰουδαίας Ἀζαρία, ἐκδηλώνοντας πρὸς αὐτὸν τὴν ἐπιθυμία του καὶ παροτρύνοντάς τον νὰ ἐπιλέξει τοὺς ἄριστους γιὰ νὰ μεταφράσουν τὸν Νόμο (τὴν Παλαιὰ Διαθήκη). Ὁ ἀρχιερέας τότε, ὅπως ἦταν φυσικό, νοιώθοντας εὐχαρίστηση καὶ πιστεύοντας ὅτι ὁ βασιλιὰς δὲν ὠθήθηκε στὴν πραγματοποίηση τοῦ ἔργου αὐτοῦ χωρὶς τὸν θεῖο φωτισμό, κάλεσε τοὺς πιὸ λόγιους ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, ποὺ εἶχε στὴν αὐλή του, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἐκπαιδευμένοι μαζὶ μὲ τὴν πατρικὴ καὶ στὴν ἑλληνικὴ παιδεία, καὶ ἀφοῦ ἐπέλεξε ἕξι ἄνδρες ἀπὸ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς δώδεκα φυλές, τοὺς ἔστειλε γεμᾶτος ἀπὸ χαρά. Ἐκεῖνοι τότε, ἀφοῦ τοποθετήθηκαν σὲ διάφορους οἰκίσκους ἀνὰ δύο, ὅπως λέγει ὁ Ἰουδαῖος Φίλων, ἢ καὶ καθένας χωριστά, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Ἰουστῖνος, στὸ νησὶ τῆς Ἀλεξάνδρειας, ποὺ λεγόταν Φάρος, μετέφρασαν ὁλόκληρη τὴν ἁγία Γραφή, καὶ τοὺς Ψαλμούς, καὶ ὅλων οἱ μεταφράσεις συνέπεσαν, χωρὶς νὰ διαφέρουν οὔτε ὡς πρὸς τὴ σημασία, οὔτε καὶ ὡς πρὸς τὶς λέξεις, ἀλλὰ χρησιμοποίησαν τὶς ἴδιες λέξεις καὶ τὰ ἴδια ρήματα, συμπίπτοντας σὲ ὅλα, σὰν νὰ τοὺς τὰ ὑπαγόρευε ἀόρατα στὸν καθένα κάποιος ὑποβολέας, πρᾶγμα ποὺ ἔγινε αἰτία νὰ θαυμάσει ὁ Πτολεμαῖος. Ἡ ἔκδοση αὐτὴ τῶν Ἑβδο-

2. Φιλόσοφος καὶ μάρτυρας (110-167 μ. Χ). Βλέπε στὴ σειρὰ αὐτὴ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, *Ἀπολογηταί*, τόμος 1ος, Εἰσαγωγή.

Γέγονε δὲ ἡ τῶν Ἑβδομήκοντα δύο τούτων ἔκδοσις πρὸ τριακοσίων καὶ ἑνὸς ἐνιαυτοῦ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀδριανοῦ τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος, Ἀκύλας ὁ Σινωπεύς, ἐξ Ἑλληνισμοῦ εἰς Χριστιανισμὸν μεταθέμενος, εἶτα πάλιν εἰς Ἰουδαϊσμὸν ἀποκλίνας, κεχαρισμένην Ἰουδαίοις ἑρμηνείαν ἐξέθετο. Μετὰ δὲ τοῦτον ἐπὶ Σεβήρου, ὁ ἐκ Σαμαρείας Σύμμαχος, τῷ αἱρετικῷ Μαρκίωνι ὁμιλήσας, καί τι μηνίσας τοῖς Σαμαρείταις, διὰ τοῦτο τὰ τῶν Ἰουδαίων ἀνθελόμενος, χαρίζεται αὐτοῖς τὴν διεφθαρμένην ἐπὶ τῇ ἐκδόσει διάνοιαν, Μεθ' οὓς ἐπὶ Κομόδου τοῦ βασιλεώς, Θεοδοτίων ὁ ἐξ Ἐφέσου, τὰς ἱερὰς Βίβλους κακῶς καὶ διαστρόφως ἐξέδοτο. Καὶ πέμπτη δὲ καὶ ἕκτη εὑρέθη ἔκδοσις, ἡ μὲν ἐπὶ Καρακάλλου τοῦ Ῥωμαίων ἡγεμονεύσαντος, ἡ δὲ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ τῆς Μαμμαίας, ἀπάτορες μὲν ἀμφότεραι καὶ ἀνώνυμοι, πλὴν οὐδετέρα ἀσφαλής. Ἐπὶ δὲ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν τυράννων, ὁ ἱερομάρτυς Λουκιανός, ἀνὴρ οὐχ ἧττον τὰ Ἰουδαίων ἀκριβωσάμενος ἢ τὰ Ἑλλήνων, τὰς ἐκείνων Βίβλους εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον μετατίθησιν ἄριστά τε καὶ ἀσφαλέστατα. Ἡμεῖς δὲ καὶ τὴν τοιαύτην ἔκδοσιν σεβαζόμενοι, τῇ τῶν Ἑβδομήκοντα δύο προσκείμεθα μάλιστα, ὅτι, διῃρημένως τὴν τῆς διαλέκτου μεταβολὴν ποιησάμενοι, μίαν ἐν ἑκάστοις ἔννοιαν καὶ λέξιν ἀποδεδώκασιν.

Οὗτοι καὶ τοὺς Ψαλμοὺς μετατεθέμενοι, τὸν πρῶτον καὶ τὸν δεύτερον ἀνεπιγράφους ἐξέθεντο, τῷ Ἔσδρᾳ πάντως ἀκολουθήσαντες. Ἔσδρας γὰρ Ἰουδαῖος φιλομαθὴς καὶ σπουδαῖος πρὸ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἐνιαυτῶν τῆς τῶν Ἑβδομήκοντα δύο ἐκδόσεως, πολλά τε ἄλλα τῶν προφητικῶν βιβλίων διαρρυέντα, τὸ μὲν διὰ τὴν ῥᾳθυμίαν τῶν Ἰουδαίων,

---

3. Μεγάλος φιλέλληνας (76-138 μ. Χ.) καὶ εὐεργέτης τῶν Ἀθηνῶν.

4. Αὐτοκράτορας τῆς Ῥώμης (146-211 μ. Χ.), σφοδρὸς διώκτης τοῦ Χριστιανισμοῦ.

μήντα δύο ἔγινε τριακόσια καὶ ἕνα ἔτος πρὶν ἀπὸ τὴν γέννηση τοῦ Σωτήρα.

Μετὰ ἀπὸ αὐτά, στὰ χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων Ἀδριανοῦ[3], ὁ Ἀκύλας ἀπὸ τὴν Σινώπη, ὁ ὁποῖος ἀπὸ εἰδωλολάτρης ἀσπάσθηκε τὸν Χριστιανισμό, καὶ ἔπειτα στράφηκε πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμό, ἐξέδωσε μετάφραση ἀφιερωμένη στοὺς Ἰουδαίους. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ἐπὶ Σεβήρου[4], ὁ Σύμμαχος ἀπὸ τὴν Σαμάρεια, μαθητὴς τοῦ αἱρετικοῦ Μαρκίωνα, ἐπειδὴ ὀργίσθηκε κάπως μὲ τοὺς Σαμαρεῖτες καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος προτίμησε τὰ τῶν Ἰουδαίων, χάρισε σ' αὐτοὺς τὴν διεστραμμένη διάνοιά του μὲ τὴν ἔκδοση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Μετὰ ἀπὸ αὐτούς, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Κομμόδου[5], ὁ Θεοδοτίων, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἔφεσο, ἐξέδωσε τὰ ἱερὰ βιβλία μὲ κακὴ καὶ παραποιημένη μετάφαση. Βρέθηκε ὅμως καὶ πέμπτη καὶ ἕκτη ἔκδοση, ἡ μία ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων Καρακάλλου, καὶ ἡ ἄλλη ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τῆς Μαμμαίας, ποὺ καὶ οἱ δύο ἦταν χωρὶς πατέρα καὶ ἀνώνυμοι, ἀλλὰ καμμιὰ ἀπὸ αὐτὲς δὲν εἶναι ἀσφαλής. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, τῶν τυράννων, ὁ ἱερομάρτυρας Λουκιανός, ποὺ δὲν γνώριζε τὰ τῶν Ἰουδαίων λιγώτερο ἀπὸ τὰ ἑλληνικά, μετέφρασε τὰ βιβλία ἐκείνων στὴ δική μας γλώσσα ἄριστα καὶ μὲ ἀκρίβεια. Ἐμεῖς ὅμως, ἂν καὶ σεβόμαστε καὶ τὴν ἔκδοση αὐτή, δεχόμαστε περισσότερο τὴν μετάφραση τῶν Ἑβδομήκοντα δύο, γιατί, ἂν καὶ ἔκαναν χωριστὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς διαλέκτου, ἀπέδωσαν στὸ καθένα μία σημασία καὶ λέξη.

Αὐτοὶ μεταφράζοντας καὶ τοὺς Ψαλμούς, τὸν πρῶτο καὶ τὸν δεύτερο τοὺς ἄφησαν ἀνεπίγραφους, ἀκολουθώντας ἀσφαλῶς τὸν Ἔσδρα. Γιατὶ ὁ Ἔσδρας, ὄντας Ἰουδαῖος φιλομαθὴς καὶ φιλόπονος, πρὶν ἀπὸ ἑκατὸν πενήντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῶν Ἑβδομήκοντα, πολλὰ ἀπὸ τὰ προφητικὰ καὶ ἄλλα βιβλία ποὺ εἶχαν διασκορπισθεῖ, ἀφ' ἑνὸς ἐξαιτίας τῆς νωθρότητας τῶν

5. Ρωμαῖος αὐτοκράτορας ἀπὸ τὸ 180-192 μ. Χ.).

τὸ δὲ διὰ τὰς συχνὰς αἰχμαλωσίας, πάλιν συνήγαγε, καὶ μέντοι καὶ ψαλμοὺς τρισχιλίους, οἷς καὶ ἐπιγράμματα τέθεικεν ἃ νῦν ἔχουσιν. Ἀλλ' ὕστερον Ἐζεκίας ὁ θεοσεβὴς βασιλεύς, τοὺς ἑκατὸν μόνους καὶ πεντήκοντα ψαλμοὺς ἐκλεξάμενος, τὰς Παροιμίας, τὸν Ἐκκλησιαστὴν καὶ τὸ Ἆσμα, τὰ δ' ἄλλα πάντα ἀποδοκιμάσας, ὅσα περιττὸς τὴν σοφίαν γενόμενος ὁ Σολομὼν περὶ οὐρανοῦ καὶ στοιχείων καὶ φυτῶν καὶ τῆς ἑκάστου δυνάμεως συνεγράψατο. Τοῦτο δὲ κατὰ γνώμην εὐσεβῆ ὁ Ἐζεκίας ἐποίησε, βουλόμενος πάντας ἀνθρώπους εἰς Θεὸν μόνον καταφεύγειν καὶ παρ' αὐτοῦ ζητεῖν παντὸς πάθους καὶ νοσήματος θεραπεῖαν, ἀλλὰ μὴ ξύλοις καὶ λίθοις ἑαυτοὺς ἀνατιθέναι, κἀντεῦθεν καταφρονεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς. Καὶ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Δύο δὲ αἰτίας τῆς τῶν Γραφῶν ἀσαφείας εἰπεῖν ἔχομεν, μίαν μὲν ὅτι ἀπὸ τῆς Ἑβραΐδος διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλληνίδα μετ[ετ]έθησαν, ὅταν δὲ γλῶττα εἰς ἑτέραν ἑρμηνευθῇ, πολλὴν ἔχει τὴν δυσκολίαν, καὶ ἴσασιν ὅσοι πολλῶν γλωσσῶν εἰσιν ἔμπειροι· δευτέραν δέ, ὅτι πολλὰ προλέγουσιν Ἰουδαίοις οἱ προφητεῖαι κακά, καὶ ὡς αὐτοὶ μὲν ἐκβληθήσονται, ἡμεῖς δὲ εἰσδεχθησόμα. Ἵν' οὖν μὴ σαφῶς ἀκούσαντες, παρὰ τὴν ἀρχὴν διαχειρίσωνται τοὺς λέγοντας ταῦτα προφήτας καὶ τὰ βιβλία ἀφανίσωσι, διὰ τοῦο τῇ δυσκολίᾳ τῆς ἑρμηνείας τὰς προρρήσεις ἀπέκρυψαν.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τρίτον προέκειτο ζητῆσαι, τί τὸ ψαλτήριον καὶ τὰ ἑξῆς. Ἔστι τοίνυν τὸ ψαλτήριον ὄργανον μουσικὸν δεκάχορδον, ἐκ τῶν ἄνωθεν μερῶν τῆς κατασκευῆς ἀποτελοῦν τὸν ἦχον,

---

5α. Γιὰ περισσότερα διάβασε τὸν πρῶτο τόμο τῶν Ἁπάντων τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου τῆς σειρᾶς αὐτῆς ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

Ἰουδαίων, καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγω τῶν συχνῶν αἰχμαλωσιῶν, τὰ συγκέντρωσε πάλι, καὶ μάλιστα καὶ τρεῖς χιλιάδες Ψαλμούς, στοὺς ὁποίους ἔβαλε καὶ ἐπιγραφές, αὐτὲς ποὺ ἔχουν μέχρι σήμερα. Ὕστερα ὅμως ὁ θεοσεβὴς βασιλιὰς Ἐζεκίας, ἀφοῦ ἐπέλεξε μόνο τοὺς ἑκατὸν πενήντα Ψαλμούς, τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπέρριψε. Τὸ ἴδιο μάλιστα ἔκανε καὶ γιὰ τὰ συγγράμματα τοῦ Σολομώντα, ἐγκρίνοντας μόνο τρία· τὶς Παροιμίες, τὸν Ἐκκλησιαστή, καὶ τὸ Ἆσμα, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἀπέρριψε, ὅσα δηλαδὴ ἔγραψε ὁ Σολομὼν γιὰ τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ τῶν φυτῶν καὶ γιὰ τὴν ἐνέργεια τοῦ καθενός, ὅταν ἀπέκτησε περίσσεια σοφίας. Αὐτὸ βέβαια ὁ Ἐζεκίας τὸ ἔκανε ἀπὸ εὐσεβῆ πρόθεση, ἐπειδὴ ἤθελε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ καταφεύγουν μόνο στὸν Θεό, καὶ νὰ ζητοῦν ἀπὸ αὐτὸν τὴ θεραπεία κάθε πάθους καὶ νοσήματος, καὶ ὄχι νὰ ἀναθέτουν τὸν ἑαυτό τους σὲ ξύλα καὶ λίθους, καὶ ἐξαιτίας αὐτῶν νὰ περιφρονοῦν τὴν τιμὴ τοῦ Θεοῦ. Καὶ γι' αὐτὰ βέβαια τόσα μόνο.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Δύο αἰτίες ἔχουμε νὰ ποῦμε γιὰ τὴν ἀσάφεια[δα] τῶν Γραφῶν. Μία εἶναι ἐπειδὴ μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴ διάλεκτο στὴν ἑλληνική, γιατὶ ὅταν μία γλώσσα μεταφρασθεῖ σὲ ἄλλη, παρουσιάζει μεγάλη δυσκολία, καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν ὅσοι εἶναι γνῶστες πολλῶν γλωσσῶν. Δεύτερη αἰτία εἶναι, τὸ ὅτι οἱ προφητεῖες προλέγουν πολλὰ κακὰ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ὅτι αὐτοὶ θὰ ἐκτοπισθοῦν, ἐνῶ ἐμεῖς θὰ γίνουμε δεκτοί. Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ λοιπόν, ἀκούοντας αὐτὲς καθαρά, σκοτώσουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοὺς προφῆτες ποὺ τὰ λέγανε αὐτὰ καὶ ἀφανίσουν καὶ τὰ βιβλία, γι' αὐτὸ μὲ τὴν δυσκολία τῆς ἑρμηνείας ἀπέκρυψαν τὶς προφητεῖες.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τρίτον πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τί εἶναι τὸ ψαλτήριο καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Τὸ ψαλτήριο λοιπὸν εἶναι μουσικὸ ὄργανο μὲ δέκα χορδές, ποὺ δημιουργεῖ τὸν ἦχο ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ ὀργάνου,

ἐναρμονίως τοὺς φθόγγους πρὸς τὴν ἐκ τῆς φωνῆς μελῳδίαν ἀποδιδόν, παρὰ μὲν Ἑβραίοις ναῦλα λεγόμενον, παρ' Ἕλλησι δὲ κιθάρα ὀνομαζόμενον. Κατεσκεύαστο γὰρ αὐτοῖς ὀρθὸν ξύλον καὶ ἀπαρέγκλιτον, χορδαὶ δὲ ἐν τούτῳ δέκα ἐτείνοντο, ἑκάστη δὲ τῶν χορδῶν εἰς τὸ ἀκροτελεύτιον τοῦ ψαλτηρίου διῃρημένως ἐναπεσφίγγετο, αἱ δὲ ἀρχαὶ τῶν χορδῶν καθίεντο ἄνωθεν· δέκα γὰρ κόλλαβοι, εἴτουν πασσαλίσκοι, περὶ τὸν πῆχυν τοῦ ψαλτηρίου στρεφόμενοι, ἔτεινόν τε τὴν χορδὴν καὶ ἐχάλων πρός τε τὸν ῥυθμὸν τῆς ἁρμονίας καὶ πρὸς τὸ τοῦ ψαλτῳδοῦ βούλημα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Καὶ τοῦτό ἐστιν ὅ φησίν ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι τὸ ψαλτήριον ἄνωθεν ἔχει τῶν φθόγγων τὰς ἀφορμάς. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων ἅπαξ ὁ μουσικὸς ἐναρμοσάμενος τὰς χορδάς, ἀπραγμόνως χρῆται τῷ κρούματι, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἁρμονίαν ἡ μὲν δικιὰ χεὶρ τὸ πλῆκτρον μεταχειρίζεται, ἡ δὲ λαιὰ ἄνωθεν ἐπαφομένη τῶν χορδῶν κατὰ διαστάσεις, καὶ πυκνὰ τοὺς δακτύλους μετατιθεῖσα, βαρὺν ἢ ὀξὺν τὸν φθόγγον ἐργάζεται. Πολλῶν δὲ ὄντων ὀργάνων μουσικῶν, τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν πρὸς τὸ λεγόμενον Ψαλτήριον ἥρμοσεν ὁ προφήτης, ἐμοῖ δοκεῖν, τὴν ἄνωθεν ἐνηχοῦσαν αὐτῷ χάριν παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐνδεικνύμενος· διότι τοῦτο μόνον τῶν μουσικῶν ὀργάνων, τὴν αἰτίαν τῶν φθόγγων ἐκ τῶν ἄνωθεν ἔχει, ὡς εἴρηται. Τῇ κιθάρᾳ μὲν γὰρ καὶ τῇ λύρᾳ κάτωθεν ὁ χαλκὸς ὑπηχεῖ πρὸς τὸ πλῆκτρον, τὸ ψαλτήριον δὲ τοῦτο, τῶν ἁρμονικῶν ῥυθμῶν ἄνωθεν ἔχει τὰς ἀφορμάς, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ ἄνω ζητεῖν μελετῶμεν, καὶ μὴ τῇ ἡδονῇ τοῦ μέλους ἐπὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη καταφερώμεθα. Κἀκεῖνο δὲ οἶμαι τὸν προφητικὸν λόγον βαθέως ἡμῖν καὶ σοφῶς διὰ τῆς τοῦ ὀργάνου κατασκευῆς ἐνδεδεῖχθαι, ὅτι οἱ ἐμμελεῖς καὶ εὐάρμοστοι τὰς ψυχὰς ῥᾳδίαν ἔχουσι τὴν εἰς τὰ ἄνω πορείαν Τὸ δὲ ψαλτή-

ἀποδίδοντας τοὺς φθόγγους ἁρμονικὰ μὲ τὴ μελωδία τῆς φωνῆς. Τὸ ψαλτήριο ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους ὀνομάζεται ναῦλα, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες κιθάρα. Γιατὶ κατασκευαζόταν ἀπὸ αὐτοὺς ἀπὸ ἴσιο ξύλο ἄκαμπτο, καὶ τεντώνονταν σ' αὐτὸ δέκα χορδές, καὶ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς χορδὲς σφιγγόταν στὴν ἄκρη τοῦ ψαλτηρίου χωριστά, ἐνῶ οἱ ἀρχὲς τῶν χορδῶν κατέβαιναν ἀπὸ πάνω. Γιατὶ δέκα κόλλαβοι[6], δηλαδὴ πασσαλίσκοι, τέντωναν τὴ χορδή, ἢ τὴν χαλάρωναν, ἀνάλογα πρὸς τὸν ρυθμὸ τῆς ἁρμονίας, καὶ πρὸς τὴ θέληση τοῦ ψαλμωδοῦ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι δηλαδὴ τὸ ψαλτήριο ἔχει στὸ ἐπάνω μέρος τὴν πρόκληση τῶν φθόγγων. Γιατὶ δὲν εἶναι ὅπως τὰ ἄλλα ὄργανα, στὰ ὁποῖα, ὅταν ὁ μουσικὸς ἐναρμονίσει μιὰ φορὰ τὶς χορδές, χρησιμοποιεῖ χωρὶς ἄλλη φροντίδα τὸν τόνο, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἁρμονία τὸ δεξιὸ χέρι μεταχειρίζεται τὸ πλῆκτρο, ἐνῶ τὸ ἀριστερό, ἀκουμπώντας τὶς χορδὲς κατὰ διαστήματα καὶ μεταθέτοντας πυκνὰ τὰ δάκτυλα, κάνει τὸν φθόγγο βαρὺ ἢ ὑψηλό. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ μουσικὰ ὄργανα εἶναι πολλά, νομίζω ὅτι ὁ προφήτης προσάρμοσε τὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν πρὸς τὸ λεγόμενο ψαλτήριο, θέλοντας νὰ δείξει τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος ποὺ ἀντηχοῦσε μέσα του. Γιατί, ὅπως εἰπώθηκε, μόνο αὐτὸ ἀπὸ τὰ μουσικὰ ὄργανα ἔχει τὴν αἰτία τῶν φθόγγων ἀπὸ πάνω. Γιατὶ στὴν κιθάρα καὶ τὴ λύρα ὁ χαλκὸς ἀντηχεῖ ἀπὸ κάτω πρὸς τὸ πλῆκτρο, ἐνῶ αὐτὸ τὸ ψαλτήριο τὴν πρόκληση τῶν ἁρμονικῶν ρυθμῶν τὴν ἔχει ἀπὸ πάνω, ὥστε καὶ ἐμεῖς νὰ φροντίζουμε νὰ ἐπιδιώκουμε τὰ ἄνω (οὐράνια), καὶ νὰ μὴ κατεβαίνουμε, μὲ τὴν ἡδονὴ τοῦ μέλους, πρὸς τὰ πάθη τῆς σάρκας. Νομίζω ὅμως ὅτι ὁ προφητικὸς λόγος δείχνει σὲ μᾶς βαθειὰ καὶ μὲ σοφία μὲ τὴν κατασκευὴ τοῦ ὀργάνου αὐτοῦ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι οἱ μελωδικοὶ καὶ ἁρμονικοὶ στὶς ψυχὲς ἔχουν εὔκολη τὴν πορεία πρὸς τὰ ἄνω. Καὶ τὸ ψαλτήριο ποὺ

6. Ἤτοι οἱ στρόφιγγες μὲ τὶς ὁποῖες τεντώνονταν οἱ χορδὲς τῆς κιθάρας.

ριον δεκάχορδον ὄν, αἰνιγματωδῶς παρεδήλου τὸ σῶμα, ἅτε πέντε αἰσθήσεις ἔχον, καὶ πέντε ψυχῆς ἐνεργείας, δι' ἑκάστης αἰσθήσεως γινομένης ἐνεργείας ἑκάστης. Ὅταν γὰρ ἕκαστον αἰσθητήριον ἑκάστῃ δυνάμει τῆς ψυχῆς προσαρμόσωμεν καὶ πρὸς τὸ ἱερὸν μέλος μέλος ἑαυτοὺς διοργανώσωμεν, δεκάχορδον γινόμεθα ψαλτήριον τῷ Θεῷ, ἡμῖν μὲν μουσουργούμενον, καλῷ δὲ τεχνίτῃ τῷ Πνεύματι ἀνακρουόμενον. Ἀλλὰ τοιοῦτον μὲν τὸ ψαλτήριον.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Ψαλμὸς δέ ἐστι λόγος μουσικὸς καὶ ὕμνος τῷ Θεῷ προσαγόμενος, ἀπὸ τοῦ ψαλτηρίου ὀργάνου κληθείς, διὸ αἱ ἄλλαι Γραφαὶ ἐπεὶ μὴ πρὸς αὐλὸν ἐψάλλοντο, τῆς τοῦ ψαλμοῦ ἑστέρηνται κλήσεως. Χρὴ δὲ μηδὲ τὸ διάψαλμα παραδραμεῖν ἀθεώρητον. Τισὶ μὲν μεταβολὴν τοῦ νοήματος ἢ πράγματος ἢ προσώπου σημαίνειν ἐνομίσθη τὸ διάψαλμα, τισὶ δὲ μέλους ἐναλλαγήν, ποτὲ μὲν βαρύτερον ἀπηχουμένου, ποτὲ δὲ ὀξύτερον· ἕτεροι δέ φασιν, ὅτι συντιθεὶς ὁ Δαβὶδ ἕκαστον τῶν ψαλμῶν παρεδίδου ἑνὶ χορῷ καὶ ἔψαλλεν αὐτὸν ἐν ἐκείνῳ τῷ χορῷ· εἰ δήπου ἔδοξεν αὐτῷ κατὰ μέσον τοῦ ψαλμοῦ, τότε καὶ ἡ διαδοχὴ τοῦ ῥυθμοῦ ἐκαλεῖτο διάψαλμα. Ἡμεῖς δὲ τάς τε τῶν πατέρων ὑπολήψεις οὐκ ἀποβάλλομεν, ἐννοῆσαι δέ τι καὶ παρ' ἑαυτῶν πρὸς τὴν τοῦ ῥητοῦ σημασίαν οὐκ ἀποκνήσομεν. Τοιαύτην οὖν τινα τοῦ διαψάλματος καταλάβομεν τὴν διάνοιαν, ὅτι προϊούσης κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῆς ψαλμῳδίας, ἐάν τις ἐγένετο μεταξὺ προφητεύοντος τοῦ Δαβὶδ ἑτέρα τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεία ἔλλαμψις, καὶ προσθήκη τοῦ κατὰ τὴν γνῶσιν χαρίσματος, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν δεχομένων τὴν προφητείαν, ἐπέχων τὴν φωνήν, καιρὸν ἐδίδου τῇ διανοίᾳ δέξασθαι τῶν νοημάτων τὴν γνῶσιν τῶν γινομένων ἐν αὐτῷ παρὰ τῆς θείας ἐλλάμψεως. Καὶ ὥσπερ πολλάκις τινὲς μετ' ἀλλήλων

ἔχει δέκα χορδές, ὑπαινισσόταν τὸ σῶμα, ποὺ ἔχει πέντε αἰσθήσεις καὶ πέντε ἐνέργειες τῆς ψυχῆς, γιατὶ μὲ κάθε αἴσθηση γίνεται ἡ κάθε ἐνέργεια. Γιατί, ὅταν τὸ κάθε αἰσθητήριο τὸ προσαρμόσουμε σὲ κάθε δύναμη τῆς ψυχῆς, καὶ προσαρμόσουμε τοὺς ἑαυτούς μας πρὸς τὸ ἱερὸ μέλος, γινόμαστε δεκάχορδο ψαλτήριο γιὰ τὸν Θεό, τὸ ὁποῖο μελοποιεῖται ἀπὸ ἐμᾶς, ἀνακρούεται ὅμως μὲ καλὸ τεχνίτη τὸ Πνεῦμα. Ἀλλὰ τέτοιο βέβαια εἶναι τὸ ψαλτήριο.

ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Ψαλμὸς πάλι εἶναι λόγος καὶ ὕμνος μουσικός, ποὺ ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ ὄργανο ποὺ λέγεται ψαλτήριο. Γι' αὐτὸ οἱ ἄλλες Γραφὲς ποὺ δὲν ψάλλονταν μὲ αὐλό, δὲν φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ ψαλμοῦ. Πρέπει ὅμως νὰ μὴ ἀφήσουμε ἀνεξέταστο οὔτε τὸ διάψαλμα. Ἀπὸ μερικοὺς θεωρήθηκε ὅτι τὸ διάψαλμα σημαίνει μεταβολὴ τοῦ νοήματος ἢ πράγματος, καὶ ἀπὸ ἄλλους πάλι ὅτι σημαίνει ἀλλαγὴ τοῦ μέλους, τὸ ὁποῖο ἄλλοτε προκαλεῖ βαρύτερον καὶ ἄλλοτε ἐντονώτερον ἦχο. Ἄλλοι πάλι λένε ὅτι, ὅταν ὁ Δαβὶδ συνέθετε κάθε ψαλμὸ τοῦ ἔδινε καὶ ἕνα ρυθμὸ καὶ τὸν ἔψαλλε σύμφωνα μὲ τὸν ρυθμὸ ἐκεῖνον. Ἐὰν λοιπὸν στὴ μέση τοῦ ψαλμοῦ θεωροῦσε σκόπιμο νὰ προσδώσει καὶ ἄλλον ρυθμὸ στὸ ὑπόλοιπο τοῦ ψαλμοῦ, τότε καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ρυθμοῦ ὀνομαζόταν διάψαλμα. Ἐμεῖς ὅμως δὲν ἀπορρίπτουμε τὶς ἀντιλήψεις τῶν πατέρων, ἀλλὰ δὲν θὰ διστάσουμε νὰ δώσουμε καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι κάποια ἄλλη σημασία στὴ λέξη. Τὴ σημασία λοιπὸν τοῦ διαψάλματος τὴν ἐννοήσαμε ὡς ἑξῆς· ὅτι δηλαδὴ καθὼς προχωροῦσε ἡ συνέχεια τῆς ψαλμωδίας, ἐὰν ἐρχόταν στὸν Δαβὶδ ποὺ προφήτευε ἄλλη θεϊκὴ ἔμπνευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ προσθήκη τοῦ χαρίσματος τῆς γνώσεως, πρὸς ὠφέλεια ἐκείνων ποὺ δέχονταν τὴν προφητεία, συγκρατώντας τὴν φωνή του, ἔδινε χρόνο στὴ σκέψη του νὰ δεχθεῖ τὴ γνώση τῶν σκέψεων ποὺ τοῦ ἔρχονταν μέσα του ἀπὸ τὸν φωτισμὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως πολλὲς φορὲς μερικοὶ ἐνῶ συζητοῦν μεταξύ

διαλεγόμενοι, εἴ ποθεν ἀθρόα ἤχησις ταῖς ἀκοαῖς προσβάλοι, παυσάμενοι τοῦ λόγου πρὸς τὸν ἦχον τῇ διανοίᾳ συντείνονται, σχολὴν παρέχοντες δι' ἡσυχίας τῇ ἀκοῇ, τοῦ γνῶναι τοῦ ἤχου τὴν δύναμιν, εἶτα παυσαμένης τῆς προσηχούσης φωνῆς πάλιν ἀλλήλοις διαλέγεται· οὕτω καὶ ὁ μέγας Δαβίδ, ὑποφητεύων τῷ Πνεύματι, ἅπερ τε φθάσας ἔμαθε, διεξῄει τῇ μελῳδίᾳ, καὶ εἴ τι μεταξὺ λέγων ἐπεδιδάσκετο, ὑπέχων τὴν τῆς ψυχῆς ἀκοὴν τῷ πνευματικῶς ἐνηχοῦντι καὶ κατασιγάζων τὸ μέλος ὧν αὖ πλήρης ἐγίνετο, ταῦτα πάλιν διεξῄει.

Ἔστιν οὖν τὸ διάψαλμα μεταξὺ τῆς ψαλμῳδίας γινομένη κατὰ τὸ ἀθρόον ὑπηρέμησις πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ θεόθεν ἐπεισκρινομένου νοήματος, ἢ διάψαλμά ἐστι διδασκαλία τοῦ Πνεύματος τῇ ψυχῇ κατὰ τὸ ἀπόρρητον ἐγγινομένη τῆς περὶ τὸ νόημα τοῦτο προσοχῆς, τὸ συνεχὲς τῆς μελῳδίας περικοπτούσης. Ἵνα δὲ μὴ νομίσωσιν οἱ πολλοί, ὅτι ἡ σιωπὴ σημεῖόν ἐστι τοῦ ἐπιλελοιπέναι τὸν προφητεύοντα τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμιν, τούτου χάριν τινὲς τῶν ἑρμηνέων ἀντὶ τοῦ διαψάλματος, τὸ ἀεὶ τοῖς διαλείμμασι τούτοις ἐγγράφουσιν, ὡς ἂν διὰ τούτου μάθωμεν, ὅτι ἡ μὲν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις πάντοτε ἦν, ὁ δὲ ἑρμηνεύων τὰ ἐγγινόμενα θεόθεν τῇ ψυχῇ νοήματα λόγος οὐ πάντοτε ἦν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐξεφώνει τῆς διανοίας, τὸ δὲ ὑπεδέχετο, ἐν ᾧ μὲν γὰρ ἐξηγόρευε τὰ ἐντυπωθέντα τῇ διανοίᾳ νοήματα, προῄει δι' ἀκολούθου ἡ ψαλμῳδία· εἰ δέ τι τῶν θειοτέρων τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀκοὴν περιήχησεν, ὅλος τῆς ἀκροάσεως ἦν κατασιγάζων τὸ μέλος. Ἀεὶ τοίνυν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ παρὰ τὸν τῆς σιωπῆς καιρὸν ἐν αὐτῷ λαλοῦντος, ὁ λόγος ἐν διαλείμμασιν ἦν, τὸ δὲ διάλειμμα παρὰ τῶν ἑρμηνέων ὀνομάσθη διάψαλμα. Ὅτι δὲ θειοτέρας ἐπινοίας ἐπίτασίς ἐστι τὸ διάψαλμα, ἐντεῦθεν ἄν τις κατίδοι· ἐν γὰρ τῇ ἀρχῇ τοῦ τρίτου ψαλμοῦ

τους, ἐὰν προσβάλει τὰ αὐτιά τους ἀπὸ κάπου ἀσταμάτητος θόρυβος, σταματώντας τὴ συζήτηση, στρέφουν τὴν σκέψη τους πρὸς τὸν θόρυβο, δίνοντας καιρὸ μὲ τὴν σιωπή τους στὰ αὐτιά τους νὰ καταλάβουν τὴν σημασία τοῦ ἤχου, καὶ ἔπειτα, ὅταν παύσει ἡ φωνὴ ποὺ ἀντηχεῖ, συνεχίζουν πάλι τὴ μεταξύ τους συζήτηση, ἔτσι καὶ ὁ μεγάλος Δαβίδ, προφητεύοντας μὲ τὸ Πνεῦμα, ἐκεῖνα ποὺ μάθαινε, τὰ ἐξέφραζε μὲ τὴ μελωδία. Καὶ ἐάν, καθὼς μιλοῦσε, διδασκόταν κάτι ἐπὶ πλέον, στρέφοντας τὴν ἀκοὴ τῆς ψυχῆς του σ' αὐτὸ ποὺ ἠχοῦσε πνευματικὰ καὶ σταματώντας τὴν ψαλμωδία, ἐξέθετε πάλι μὲ λεπτομέρεια ἐκεῖνα ποὺ ἐμπνεόταν.

Τὸ διάψαλμα λοιπὸν εἶναι ἡ ἀπότομη παύση ποὺ γίνεται στὴ μέση τῆς ψαλμωδίας πρὸς ὑποδοχὴ τοῦ νοήματος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν Θεό. Ἡ διάψαλμα εἶναι διδασκαλία τοῦ Πνεύματος ποὺ γίνεται στὴν ψυχὴ μὲ τρόπον ἀπόρρητο, κατὰ τὴν ὁποία ἡ προσοχὴ σ' αὐτὴν διακόπτει τὴ συνέχεια τῆς μελωδίας. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ περισσότεροι, ὅτι ἡ σιωπὴ εἶναι σημάδι, ὅτι ἡ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐγκατέλειψε αὐτὸν ποὺ προφητεύει, γι' αὐτὸ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἑρμηνευτὲς γράφουν στὰ διαλείμματα αὐτὰ τὸ πάντοτε, γιὰ νὰ μπορέσουμε μὲ αὐτὸ νὰ μάθουμε, ὅτι ἡ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑπῆρχε πάντοτε, ἐνῶ ὁ λόγος ποὺ ἑρμηνεύει αὐτὰ ποὺ γίνονται κάθε φορὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ στὴν ψυχὴ δὲν ὑπῆρχε πάντοτε. Ἀλλὰ τὸ ἕνα ἀποκάλυπτε αὐτὰ ποὺ ὑπῆρχαν στὸν νοῦ, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὰ ὑποδεχόταν, καὶ ὅσο ἐξήγγειλε τοὺς λογισμοὺς ποὺ εἶχαν ἐντυπωθεῖ στὸν νοῦ του ἐξακολουθοῦσε νὰ προχωρεῖ ἡ ψαλμωδία, ἐὰν ὅμως κάτι ἀπὸ τὰ θεϊκώτερα ἀντηχοῦσε στὴν ἀκοὴ τῆς ψυχῆς του, ἀφοσιωνόταν ὁλόκληρος στὴν ἀκρόαση καὶ σταματοῦσε τὴ μελωδία. Πάντοτε λοιπόν, ὅταν τὸ ἅγιο Πνεῦμα μιλοῦσε μέσα του, ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα τῆς σιωπῆς, ὁ λόγος του βρισκόταν σὲ διάλειμμα, καὶ αὐτὸ τὸ διάλειμμα ἀπὸ τοὺς ἑρμηνευτὲς ὀνομάσθηκε διάψαλμα. Ὅτι ὅμως τὸ διάψαλμα εἶναι ἐπίταση τῆς θεϊκώτερης ἔμπνευσης, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ δεῖ καθαρὰ ἀπὸ τὸ ἑξῆς. Στὴν ἀρχὴ

τὰς οἰκείας συμφορὰς ἀπολοφύρεται καὶ διαπορούμενος λέγει· «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με;». Περὶ τὰ μέσα δέ που τοῦ ψαλμοῦ, ἔνθα καὶ τὸ διάψαλμα κεῖται, θάρρους ἀναπλησθείς, πέποιθεν καὶ παρρησιάζεται τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ὥσπερ ὁρῶν καὶ βοᾷ· «Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα· ἐξηγέρθην ὅτι Κύριος ἀντιλήψεταί μου». Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Τὸ δὲ «ἀλληλούϊα» "αἶνος Θεοῦ" ἑρμηνεύεται· ἔστι γὰρ τὸ μὲν «ἀλληλού» "αἶνος" (αἰνεῖτε), τὸ δὲ «ἰὰ» "Θεός". Διὸ καὶ ἀντὶ τοῦ, «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός», - «Ἀλληλούϊα, ὅτι ἀγαθὸν ψαλμός», ὁ Σύμμαχος τέθεικε.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ψαλμὸς δὲ καὶ ᾠδὴ διαφέρει, ὅτι ὁ μὲν ψαλμὸς λόγος ἐστὶ μουσικός, ὅταν εὐρύθμως κατὰ τοὺς ἁρμονικοὺς λόγους πρὸς τὸ ὄργανον κρούσηται, ἡ δὲ ᾠδὴ φωνή ἐστιν ἐμμελὴς ἀποδιδομένη ἐναρμονίως, χωρὶς τῆς συνηχήσεως τοῦ ὀργάνου. Ὥστε ἐπειδὴ ψαλτήριον τροπικῶς εἰς ὕμνους τοῦ Θεοῦ ἡ τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευή, νοηθεῖεν ἂν καὶ ψαλμὸς αἱ διὰ τοῦ σώματος πράξεις, αἱ εἰς δόξαν Θεοῦ ἀποδιδόμεναι, ὅταν ὑπὸ τοῦ λόγου ἡρμοσμένοι μηθὲν ἐπιμελὲς ἀποτελῶμεν ἐν τοῖς κινήμασιν. Ὠδὴ δέ, ὅσα θεωρίας ἔχεται ψιλῆς καὶ θεολογίας. Καὶ οὕτω μὲν ὁ μέγας Βασίλειος.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γρηγόριος ψαλμὸν μὲν νοεῖ τὸν

6α. Ψαλμ. 3, 1.
7. Ψαλμ. 3, 5.
8. Ψαλμ. 146. 1.

δηλαδὴ τοῦ τρίτου ψαλμοῦ θρηνεῖ τὶς δικές του συμφορές, καὶ κυριευμένος ἀπὸ ἀπορία λέγει· «Κύριε, γιατί αὐξήθηκαν αὐτοὶ ποὺ μὲ κάνουν νὰ θλίβομαι;»[6α]. Στὴ μέση ὅμως περίπου τοῦ ψαλμοῦ, ὅπου βρίσκεται καὶ τὸ διάψαλμα, ἔχοντας γεμίσει ἀπὸ θάρρος, ἀπέκτησε πεποίθηση καὶ μιλώντας μὲ θάρρος, σὰν νὰ βλέπει κατὰ κάποιο τρόπο τὴν σωτηρία του, φωνάζει δυνατά· «Ἐγὼ κοιμήθηκα καὶ παραδόθηκα σὲ ὕπνο βαθύ. Σηκώθηκα τὸ πρωὶ γεμᾶτος ἐλπίδα, γιατὶ ὁ Κύριος θὰ μὲ βοηθήσει»[7]. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἔχουν ἔτσι.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Τὸ «ἀλληλούϊα» μεταφραζόμενο σημαίνει "ὕμνος τοῦ Θεοῦ". Γιατὶ τὸ «ἀλληλοὺ» σημαίνει "ὕμνος" (ὑμνεῖτε), καὶ τὸ ιά, Θεός. Γι' αὐτὸ καὶ ἀντὶ τοῦ, «Ὑμνεῖτε τὸν Κύριο, γιατὶ εἶναι ὠφέλιμη ἡ ψαλμωδία», πρόσθεσε ὁ Σύμμαχος, «ἀλληλούϊα, γιτὶ τὸ νὰ ψάλλει κανεὶς εἶναι ὠφέλιμο»[8].

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ὁ ψαλμὸς καὶ ἡ ὠδὴ διαφέρουν, γιατὶ ὁ ψαλμὸς εἶναι λόγος μουσικός, ὅταν κρουσθεῖ μὲ εὐρυθμία, σύμφωνα μὲ τοὺς ἁρμονικοὺς κανόνες τοῦ ὀργάνου, ἐνῶ ἡ ὠδη εἶναι φωνὴ μελωδική, ἡ ὁποία ἀποδίδεται μελωδικά, χωρὶς τὴν ταυτόχρονη ἦχηση τοῦ ὀργάνου. Ἔτσι, ἐπειδὴ ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματός μας ἀλληγορικὰ εἶναι ψαλτήριο γιὰ νὰ ὑμνεῖ τὸν Θεό, θὰ μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν καὶ ψαλμὸς οἱ πράξεις τοῦ σώματός μας ποὺ ἀποβλέπουν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐναρμονισμένοι μὲ τὸ λόγο δὲν κάνουμε τίποτε τὸ ἀνάρμοστο μὲ τὶς κινήσεις μας. Ὠδὴ ὅμως εἶναι ὅλα ὅσα περιλαμβάνουν καὶ ἐκφράζουν τὴν ἁπλῆ θεωρία καὶ θεολογία. Καὶ αὐτὰ βέβαια λέγει ὁ μέγας Βασίλειος.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Ὁ ἀδελφός του ὅμως Γρηγόριος ψαλμὸν θεωρεῖ τὴ ζωή μας,

ἡμέτερον βίον, μὴ τοῖς γηΐνοις φθόγγοις, τουτέστι νοήμασι, περιηχούμενον, ἀλλὰ καθαρὸν καὶ ἐξάκουστον ἐκ τῶν ἄνωθεν καὶ οὐρανίων τὸν φθόγγον ἀπεργαζόμενον, ᾠδὴν δὲ τὴν περὶ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνην. Καί φησιν, ὅτι ὥσπερ ἐκ τῶν μουσικῶν ὀργάνων μόνος ὁ ἦχος τῆς μελῳδίας προσπίπτει ταῖς ἀκοαῖς, αὐτὰ δὲ τὰ μελῳδούμενα ῥήματα οὐ διαρθροῦνται τοῖς φθόγγοις, ἐν δὲ τῇ ᾠδῇ τὸ συναμφότερον γίνεται, καὶ ὁ τοῦ μέλους ῥυθμὸς καὶ τῶν ῥημάτων ἡ δύναμις συνδεξαγομένη μετὰ μέλους, ἣν ἀγνοεῖσθαι ἀνάγκη, ὅταν διὰ μόνων τῶν μουσικῶν ὀργάνων ἡ μελῳδία γίνηται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τὴν ἀρετὴν μετιόντων συμβαίνει. Οἱ μὲν γὰρ τῇ θεωρητικῇ καὶ ἐποπτικῇ τῶν ὄντων φιλοσοφίᾳ τὸν νοῦν προσανέχοντες, τῇ ἀπεικαζομένῃ πρὸς τὸν ψαλμόν, ἄδηλον τοῖς πολλοῖς τὴν ἀρετὴν κατορθοῦσιν, ἐν τῷ ἰδίῳ συνειδότι τὸ ἀγαθὸν κατακλείοντες, οἷς δὲ καὶ τὸ ἦθος τοῦ βίου συγκατορθοῦται, οὗτοι τῇ περὶ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνῃ, καθάπερ τινὶ λόγῳ καὶ ᾠδῇ ἐμμελεῖ τὴν τῆς ζωῆς ἑαυτῶν εὐρυθμίαν διασημαίνουσι. Σημαίνεται οὖν διὰ μὲν τοῦ ψαλμοῦ τὸ κατὰ διάνοιαν ἀγαθόν, διὰ δὲ τῆς ᾠδῆς τὸ ἦθος καὶ ἡ περὶ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνη ἑρμηνεύεται.

Ἐπεὶ δὲ μεμαθήκαμεν τί ἐστι ψαλμός, ὅτι ἡ δι' ὀργάνου μουσικοῦ μελῳδία, καὶ τί ᾠδή, ὅτι ἡ μετὰ τοῦ στόματος γινομένη τοῦ μέλους μετὰ τῶν ῥημάτων ἐκφώνησις, ῥητέον λοιπὸν καὶ τί ὕμνος, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῖς ὑπάρχουσιν ἡμῖν ἀγαθοῖς ἀνατιθεμένη τῷ Θεῷ εὐφημία. Αἶνος δέ, ἤτοι αἴνεσις, τῶν θείων θαυμάτων ἔπαινος, προσευχὴ δέ, ἱκετηρία περί τινος τῶν συμφερόντων προσαγομένη Θεῷ. Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν καὶ αὖθις εἰρήσεται.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Τὸ μέντοι τέταρτον κεφάλαιον ἐξετάζοντες, εἰ πάντες εἰσὶ

ἡ ὁποία δὲν δέχεται ὁλόγυρα τοὺ ἤχους ἀπὸ τοὺς γήινους φθόγγους, δηλαδὴ τὶς σκέψεις, ἀλλὰ παράγει φθόγγο καθαρό, ὁ ὁποῖος ἀκούεται καθαρὰ ἀπὸ πάνω καὶ ἀπὸ τὰ οὐράνια, ἐνῶ ὠδὴ θεωρεῖ τὴν εὐπρέπεια γύρω ἀπὸ αὐτὸ ποὺ φαίνεται. Καὶ λέγει ὅτι, ὅπως ἀπὸ τὰ μουσικὰ ὄργανα μόνον ὁ ἦχος τῆς μελῳδίας προσκρούει στὰ αὐτιά, ἐνῶ τὰ ἴδια τὰ λόγια ποὺ μελῳδοῦνται δὲν διαμορφώνονται μὲ τοὺς φθόγγους, ἀντίθετα στὴν ὠδὴ συμβαίνουν καὶ τὰ δύο, καὶ ὁ ρυθμὸς τοῦ μέλους, καὶ τὸ νόημα τῶν λόγων ἐκδηλώνονται μαζὶ μὲ τὸ μέλος, τὸ ὁποῖο κατ' ἀνάγκη ἀγνοεῖται, ὅταν ἡ μελῳδία γίνεται μόνο μὲ τὰ μουσικὰ ὄργανα, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ αὐτοὺς ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν ἀρετή. Γιατί, ἔχοντας προσηλωμένο τὸν νοῦ τους στὴ θεωρητικὴ καὶ ἐποπτικὴ φιλοσοφία τῶν ὄντων, καθιστοῦν ἀφανῆ τὴν ἀρετὴ στοὺς πολλούς, περικλείοντας στὴ συνείδησή τους τὸ ἀγαθό, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ κατορθώνεται μαζὶ καὶ τὸ ἦθος τῆς ζωῆς, αὐτοὶ μὲ τὴν εὐπρέπεια ποὺ φαίνεται, σὰν μὲ κάποιο λόγο καὶ ὠδὴ μελῳδικὴ φανερώνουν τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς ζωῆς τους. Ἄρα λοιπὸν μὲ τὸν ψαλμὸ ἐκφράζεται τὸ ἀγαθὸ τοῦ νοῦ, ἐνῶ μὲ τὴν ὠδὴ ἑρμηνεύεται τὸ ἦθος καὶ ἡ εὐσχημοσύνη σχετικὰ μὲ αὐτὸ ποὺ φαίνεται.

Ἀφοῦ λοιπὸν μάθαμε τί εἶναι ψαλμός, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἡ μελῳδία μὲ μουσικὸ ὄργανο, καὶ τί εἶναι ὠδή, ὅτι εἶναι ἡ ἐκφώνηση τοῦ μέλους ποὺ γίνεται μὲ τὸ στόμα, πρέπει στὴ συνέχεια νὰ ποῦμε καὶ τί εἶναι ὕμνος, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἡ προσφερόμενη στὸν Θεὸ ἔκφραση τιμῆς γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ὑπάρχουν σὲ μᾶς. Αἶνος πάλι, δηλαδὴ αἴνεση, εἶναι ὁ ἔπαινος τῶν θαυμάτων τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ προσευχὴ εἶναι θερμὴ παράκληση γιὰ κάποιο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μᾶς συμφέρουν, ἡ ὁποία προσφέρεται στὸν Θεό. Ἀλλὰ γι' αὐτὰ βέβαια θὰ γίνει λόγος καὶ πάλι.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Ἐξετάζοντας λοιπὸν τὸ τέταρτο κεφάλαιο, ἐὰν δηλαδὴ ὅλοι

τοῦ Δαβὶδ οἱ ψαλμοί, φαμὲν ὅτι τρισχίλιοι ψαλμῳδοὶ ἀπὸ τοῦ Λευϊτικοῦ καὶ ἱερατικοῦ γένους, εἰς τρεῖς διῃρημένοι χορούς, τὸν τοῦ Δαβὶδ ψαλμὸν ἔψαλλον. Ἐξῆρχε δὲ τοῦ μὲν πρώτου χοροῦ Ἰδιθοὺμ ὁ χορωδιδάσκαλος, τοῦ δὲ δευτέρου, Αἰθάμ, καὶ τοῦ τρίτου Ἀσαφάτ. Κεκμηκότας δὲ τούτους, οἱ υἱοὶ Κορὲ διεδέχοντο· ὅθεν καὶ πολλοὺς ὁ Δαβὶδ ψαλμοὺς ἐπὶ τῷ τούτων ὀνόματι ἔψαλλε. Καί τινες ἐντεῦθεν κακῶς ὑπέλαβον, ὅτι αὐτῶν εἰσιν οἱ ψαλμοί, διὰ τὸ καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἔν τισιν ἐπιγραφαῖς τῶν ψαλμῶν εὑρίσκεσθαι. Εἰσὶ δὲ πάντες οἱ ψαλμοί, ὡς τοῖς ἀκριβοῦσι δοκεῖ καὶ τῇ ἀληθείᾳ, τοῦ Δαβίδ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Μετ' ᾠδῆς δὲ αὕτη ἡ προφητεία λέγεται, ἵνα ἕκαστος καὶ τέρπῃ τὴν ψυχὴν ᾄδων, καὶ ὑποκλέπτῃ τὸν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως πόνον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ Θεὸς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ῥᾳθυμοτέρους ὄντας καὶ πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν ἀνάγνωσιν δυσχερῶς ἔχοντας, καὶ τὸν ἐκεῖθεν οὐχ ἡδέως ὑπομένοντας κάματον, ποθεινότερον τὸν πόνον ποιῆσαι βουλόμενος καὶ τοῦ καμάτου ὑποτέμνεσθαι τὴν αἴσθησιν, τὴν τοῦ μακαρίου Δαβὶδ ἐκίνησε γλῶσσαν μελῳδίαν ἀναμίξαι τῇ προφητείᾳ, ἵνα, τῷ ῥυθμῷ τοῦ μέλους ψυχαγωγούμενοι, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας τοὺς ἱεροὺς αὐτῷ ἀναπέμπωμεν ὕμνους. Οὕτω γὰρ ἡ φύσις ἡμῶν πρὸς τὰ ᾄσματα καὶ τὰ μέλη οἰκείως ἔχει, ὡς καὶ τὰ ὑπομάξια κλαυθμυριζόμενα οὕτω κατακοιμίζεσθαι, καὶ γυναῖκες δὲ ἱστουργοῦσαι, καὶ ὁδοιπόροι καὶ ναῦται, τῷ ᾄσματι τὸν ἐκ τῶν ἔργων πόνον παραμυθοῦνται, ὡς τῆς ψυχῆς, εἰ μέλους ἀκούσειε καὶ ᾠδῆς, ῥᾴον ἅπαντα ἐνεγκεῖν δυναμένης τὰ ὀχληρὰ καὶ ἐπίπονα. Ἐπεὶ οὖν ἡ ψυχὴ ἡμῶν οἰκείως ἔχει πρὸς τοῦτο τὸ εἶδος τῆς τέρψεως, ἵνα μὴ

οἱ ψαλμοὶ εἶναι τοῦ Δαβίδ, λέμε ὅτι τρεῖς χιλιάδες ψάλτες ἀπὸ τὸ Λευιτικὸ καὶ ἱερατικὸ γένος, διηρημένοι σὲ τρεῖς χορούς, ἔψαλλαν τὸν ψαλμὸ τοῦ Δαβίδ. Στὸν πρῶτο χορὸ προέξαρχος ἦταν ὁ χοροδιδάσκαλος Ἰδιθούμ, τοῦ δευτέρου ὁ Αἰθάμ, καὶ τοῦ τρίτου ὁ Ἀσαφάτ, καὶ ὅταν αὐτοὶ κουράζονταν, τοὺς διαδέχονταν οἱ υἱοὶ τοῦ Κορέ, γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔψαλλε πολλοὺς ψαλμοὺς στὸ ὄνομα αὐτῶν, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος κάποιοι θεώρησαν ἐσφαλμένα, ὅτι οἱ ψαλμοὶ ἀνήκουν σ᾽ αὐτούς, ἐπειδὴ σὲ κάποιες ἐπιγραφὲς τῶν ψαλμῶν βρίσκονται τὰ ὀνόματά τους. Ὅμως ὅλοι οἱ ψαλμοί, ὅπως πιστεύουν αὐτοὶ ποὺ τοὺς ἔχουν ἐξετάσει μὲ ἀκρίβεια καὶ ἡ ἀλήθεια, ἀνήκουν στὸν Δαβίδ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Αὐτὴ ἡ προφητεία λέγεται μαζὶ μὲ τὴν ᾠδή, ὥστε καθένας καὶ νὰ εὐφραίνει τὴν ψυχή του του ψάλλοντας, καὶ νὰ οἰκειοποιεῖται τὸν κόπο ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶδε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶναι ραθυμότεροι καὶ νὰ φέρονται μὲ δυσανασχέτηση ὡς πρὸς τὴν ἀνάγνωση τῶν πνευματικῶν πονημάτων καὶ νὰ μὴ ὑπομένουν μὲ εὐχαρίστηση τὸν κόπο ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτήν, θέλοντας νὰ κάνει πιὸ ποθητὸ τὸν κόπο καὶ νὰ περιορίσει τὴν αἴσθηση τοῦ καμάτου, ὑποκίνησε τὴ γλώσσα τοῦ Δαβὶδ νὰ ἀναμίξει τὴ μελωδία μὲ τὴν προφητεία, ὥστε, ψυχαγωγούμενοι μὲ τὸν ρυθμὸ τοῦ μέλους, μὲ μεγάλη προθυμία νὰ ἀναπέμπουμε τοὺς ἱεροὺς ὕμνους πρὸς αὐτόν. Γιατὶ ἔτσι ἡ φύση μας φέρεται μὲ καλὴ διάθεση πρὸς τὰ ἄσματα καὶ τὰ μελωδήματα, καὶ ὅπως τὰ παιδιὰ ποὺ θηλάζουν ἔτσι ἀποκοιμίζονται ὅταν κλαψουρίζουν, καὶ οἱ γυναῖκες ποὺ ὑφαίνουν καὶ οἱ ὁδοιπόροι καὶ οἱ ναῦτες ἔτσι βρίσκουν παρηγοριὰ στὸ κόπο ἀπὸ τὴν ἐργασία τους μὲ τὸ ἄσμα, ἔτσι καὶ ἡ ψυχή, ἂν ἀκούσει κάποιο μέλος καὶ ᾠδή, μπορεῖ εὔκολα νὰ ὑπομείνει ὅλα τὰ ἐνοχλητικὰ καὶ ἐπίπονα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ψυχή μας φέρεται μὲ εὐνοϊκὴ διάθεση πρὸς αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς εὐχαρίστησης, γιὰ νὰ μὴ ἀνατρέπουν οἱ δαίμονες τὰ πάντα εἰσάγοντας πορνικὰ

πορνικὰ ᾄσματα οἱ δαίμονες εἰσάγοντες ἅπαντα ἀνατρέπωσι, τοὺς ψαλμοὺς αὐτοῖς ἐπετείχισεν ὁ Θεός, ὥστε ὁμοῦ τὸ πρᾶγμα καὶ ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν εἶναι, τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῇ τοιαῦτα ψαλλούσῃ ψυχῇ ταχέως ἐφιπταμένου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ὡς γὰρ εἴρηται, ἐπειδὴ εἶδε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δυσάγωγον πρὸς ἀρετὴν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τὸ πρὸς ἡδονὴν ἐπιρρεπὲς τοῦ ὀρθοῦ βίου καταμελοῦντας ἡμᾶς, τὸ τῆς μελῳδίας τερπνὸν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέμιξεν, ἵνα τῷ προσηνεῖ καὶ λείῳ τῆς ἀκοῆς τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠφέλιμον λανθανόντως ὑποδεξώμεθα. Καὶ καθάπερ οἱ σοφοὶ τῶν ἰατρῶν, τὰ αὐστηρότερα καὶ πικρὰ τῶν ἀλεξητηρίων φάρμακα πίνειν διδόντες τοῖς ἀρρωστοῦσι καὶ νοσοῦσι, εὔληπτα ταῦτα ποιοῦσι τῇ τοῦ μέλιτος ἡδονῇ παραρτύοντες, οὕτω καὶ τὴν κατ' ἀρετὴν πολιτείαν, σκληρὰν οὖσαν, γλυκεῖαν ἡ μελῳδία ἐποίησε. Διὰ τοῦτο τὰ ἐναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν Ψαλμῶν ἐπινενόηται, ἵνα οἱ παῖδες τὴν ἡλικίαν, ἢ καὶ ὅλως νεαροὶ τὸ ἦθος, τῷ μὲν δοκεῖν μελῳδῶσι, τῇ ἀληθείᾳ δὲ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύονται. Ὦ τῆς σοφῆς ἐπινοίας τοῦ διδασκάλου, ὁμοῦ τε καὶ ᾄδειν ἡμᾶς καὶ τὰ λυσιτελῆ μανθάνειν μηχανωμένου! Ὅθεν καὶ μᾶλλον ἐντυποῦται ταῖς ψυχαῖς τὰ διδάγματα· βίαιον γὰρ μάθημα οὐ πέφυκε παραμένειν, τὸ δὲ μετὰ τέρψεως καὶ χάριτος εἰσδυόμενον, μονιμώτερόν πως ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνιζάνει. Ἡ μὲν οὖν πρόχειρος αἰτία, καθ' ἣν ἐν ἡδονῇ τὴν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς μελέτην ποιούμεθα, αὕτη ἐστί, τὸ μελῳδεῖν φημι τὰ ῥήματα.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Ἔοικε δὲ ἡ διὰ τῆς μελῳδίας φιλοσοφία καὶ μεῖζόν τι ἢ

ἄσματα, ἔθεσε ὁ Θεὸς στοὺς δαίμονες ὡς τεῖχος τοὺς ψαλμούς, ὥστε τὸ πρᾶγμα νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ ἡδονὴ καὶ ὠφέλεια, πετώντας ἀμέσως τὸ ἅγιο Πνεῦμα πρὸς τὴ ψυχὴ ποὺ ψάλλει αὐτὰ τὰ ἄσματα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἐπειδή, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, τὸ ἅγιο Πνεῦμα εἶδε ὅτι τὸ ἀνθρώπινο γένος ὑπακούει δύσκολα στὴν ἀρετή, καὶ ἐμεῖς ἐξαιτίας τῆς ροπῆς μας πρὸς τὴν ἡδονὴ παραμελοῦμε τὸν ὀρθὸ τρόπο ζωῆς, ἀνέμιξε στὰ δόγματα τὴν εὐχαρίστηση τῆς μελωδίας, ὥστε μὲ τὴν εὐπροσήγορη καὶ εὐχάριστη ἀκοὴ νὰ δεχόμαστε χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τοὺς λόγους. Καὶ ὅπως οἱ σοφοὶ ἀπὸ τοὺς γιατρούς, δίνοντας στοὺς ἀρρώστους καὶ τοὺς ἀνόρεχτους νὰ πιοῦν τὰ πιὸ στιφὰ καὶ πικρὰ θεραπευτικὰ φάρμακα, τὰ κάνουν εὔληπτα περιβάλλοντάς τα μὲ μέλι, ἔτσι καὶ τὴν ἐνάρετη ζωή, ἡ ὁποία εἶναι σκληρή, ἡ μελωδία τὴν ἔκανε γλυκειά. Γι᾽ αὐτὸ ἐπινοήθηκαν αὐτὰ τὰ μελωδικὰ ἄσματα τῶν ψαλμῶν, ὥστε αὐτοὶ ποὺ εἶναι παιδιὰ στὴν ἡλικία, ἢ καὶ γενικὰ νεαροὶ στὸ ἦθος, νομίζοντας ὅτι τραγουδοῦν, νὰ παιδαγωγοῦν τὶς ψυχές τους μὲ τὴν ἀλήθεια. Πόσο σοφὴ ἀλήθεια ἐφεύρεση τοῦ διδασκάλου, ὥστε νὰ μηχανεύεται καὶ νὰ ψάλλουμε, καὶ νὰ μαθαίνουμε αὐτὰ ποὺ μᾶς εἶναι ὠφέλιμα! Ἔτσι τὰ διδάγματα ἀποτυπώνονται στὶς ψυχὲς περισσότερο. Γιατὶ τὸ ἀναγκαστικὸ μάθημα ἀπὸ τὴν φύση του δὲν παραμένει, ἐνῶ αὐτὸ ποὺ εἰσέρχεται μὲ εὐχαρίστηση καὶ χάρη στὶς ψυχές μας, παραμένει κάπως μονιμώτερα μέσα σ᾽ αὐτές. Ἡ πρόχειρη λοιπὸν αἰτία, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία μὲ εὐχαρίστηση κάνουμε τὴ μελέτη τῶν ψαλμῶν, εἶναι αὐτή, τὸ νὰ ἐκφράζουμε, ἐννοῶ, τοὺς λόγους μὲ μελωδία.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν γνώση μέσω τῆς μελω-

κατὰ τὴν τῶν πολλῶν διάνοιαν ὑποσημαίνειν. Τί οὖν ἐστιν ὅ φημι; Ἤκουσά τινος τῶν σοφῶν τὸν περὶ τῆς φύσεως ἡμῶν διεξιόντος λόγον, ὅτι μικρός τίς ἐστι κόσμος ὁ ἄνθρωπος, πάντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὰ τοῦ μεγάλου κόσμου. Ἡ δὲ τοῦ παντὸς διακόσμησις, ἁρμονία τίς ἐστι μουσική, πολυειδῶς καὶ ποικίλως κατά τινα τάξιν καὶ ῥυθμὸν πρὸς ἑαυτὴν ἡρμοσμένη. Ταύτης δὲ τῆς θεσπεσίας ὑμνῳδίας δοκεῖ μοι καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ ἐν ἀκροάσει γενόμενος, εἰπεῖν ἔν τινι τῶν Ψαλμῶν, ὅτι αἰνοῦσι τὸν Θεὸν αἵ τε ἄλλαι δυνάμεις αἱ κατ' οὐρανὸν πᾶσαι, καὶ τὸ ἀστρῷον φῶς, ὅ τε ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ τῶν οὐρανῶν οὐρανοί, καὶ τὸ ὑπερουράνιον ὕδωρ. Εἰ οὖν ὁ διάκοσμος ὅλος μουσική τις ἁρμονία ἐστί, μικρὸς δὲ κόσμος ὁ ἄνθρωπος, ἡ ἐν τῷ παντὶ θεωρουμένη μουσικὴ καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει φανήσεται.

Δείκνυσι δὲ τοῦτο καὶ ἡ ὀργανικὴ τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευὴ πρὸς ἐργασίαν μουσικῆς φιλοτεχνηθεῖσα παρὰ τῆς φύσεως. Ὁρᾷς τὴν τῆς ἀρτηρίας αὐλὸν τὴν τῆς ὑπερῴας μαγάδα, τὴν διὰ γλώττης καὶ παρειῶν καὶ στόματος, ὡς διὰ χορδῶν καὶ πλήκτρου κιθαρῳδίαν. Ἐπεὶ οὖν τὸ κατὰ φύσιν φίλον τῇ φύσει, ἀπεδείχθη δὲ κατὰ φύσιν ἡμῖν οὖσα ἡ μουσική, τούτου χάριν ὁ μέγας Δαβὶδ τῇ περὶ τῶν ἀρετῶν φιλοσοφίᾳ τὴν μελῳδίαν κατέμιξεν, οἷόν τινα μέλιτος ἡδονήν, τῶν ὑψηλῶν καταχέας δογμάτων. Κἀμοὶ δοκεῖ συμβουλεύειν δι' αἰνιγμάτων, ὅτι οὐ δεῖ ἄμουσόν τε καὶ ἔκτροπον καὶ παρηχημένον τῶν ἐν ἀρετῇ ζώντων εἶναι τὸ ἦθος, ἀλλ' ἐμμελές καὶ εὔρυθμον, καὶ μὴ πέρα τοῦ μέτρου ὑπερτεινόμενον (ῥήγνυται γὰρ πάντως τῇ ὑπερτάσει τῆς χορδῆς τὸ εὐάρμοστον), μήτε πρὸς τὸ ἐναντίον ἐν ἀμετρίᾳ τῆς ἡδονῆς ὑποχαλώμενον. Κωφὴ γὰρ καὶ ἄναυδος γίνεται ἡ ψυχὴ τοῖς τῆς ἡδονῆς ἐγχαυνωθεῖσα πάθεσι. Δῆλον οὖν ἐκ τούτων ἐστὶν πρὸς ὅ,τι βλέπει τῆς μελῳδίας τὸ αἴνιγμα, ὅτι τὴν τῶν παθη-

9. Ψαλμ. 68, 31.

δίας ὑποδηλώνει καὶ κάτι ἀνώτερο ἀπὸ ὅ,τι ἡ σκέψη τῶν πολλῶν. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγω; Ἄκουσα κάποιον ἀπὸ τοὺς σοφοὺς μιλώντας γιὰ τὴν φύση μας νὰ λέγει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνας μικρὸς κόσμος, ποὺ ἔχει μέσα του ὅλα τὰ τοῦ μεγάλου κόσμου. Καὶ ἀκόμα ὅτι ἡ ἁρμονικὴ διάταξη τοῦ σύμπαντος εἶναι μιὰ μουσική, ποὺ εἶναι προσαρμοσμένη μὲ ποικίλες μορφὲς μὲ κάποια τάξη καὶ ρυθμὸ πρὸς τὸν ἑαυτό της. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ θεσπέσια ὑμνωδία, νομίζω, ἀκούοντάς την ὁ μεγάλος Δαβίδ, εἶπε σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ψαλμούς, ὅτι ὑμνοῦν τὸν Θεὸ καὶ ὅλες οἱ ἄλλες δυνάμεις στὸν οὐρανό, καὶ τὸ φῶς τῶν ἄστρων, καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, καὶ οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ νερὸ ποὺ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανούς[9]. Ἐὰν λοιπὸν ὅλος ὁ διάκοσμος εἶναι μιὰ μουσικὴ ἁρμονία, καὶ ὁ κόσμος εἶναι μικρὸς κόσμος, ἡ μουσικὴ ποὺ παρατηρεῖται στὸ σύμπαν θὰ φανεῖ ἐκδηλούμενη καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύση.

Τὸ δείχνει ὅμως αὐτὸ καὶ ἡ ὀργανικὴ κατασκευὴ τοῦ σώματός μας, ἡ ὁποία φιλοτεχνήθηκε ἀπὸ τὴ φύση γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς μουσικῆς. Βλέπεις τὸν σωλήνα τῆς ἀρτηρίας, τὸ ἄνω τοίχωμα τῆς στοματικῆς κοιλότητας, τὴν σὰν μὲ χορδὲς καὶ πλῆκτρο κιθαρωδία μὲ τὴ γλώσσα καὶ τὶς παρειὲς καὶ τὸ στόμα, Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ἀγαπᾶ ἡ φύση ἀποδείχθηκε ὅτι εἶναι ἡ μουσικὴ ποὺ μᾶς δόθηκε ἀπὸ τὴν φύση, γι᾽ αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ μεγάλος Δαβίδ στὴ φιλοσοφία τῶν ἀρετῶν ἀνάμιξε τὴ μελωδία τῶν ὑψηλῶν δογμάτων, σκορπίζοντάς την σὰν ἡδονὴ μελιοῦ. Καὶ ἐγὼ νομίζω ὅτι συμβουλεύει μὲ αἰνίγματα, ὅτι δὲν πρέπει τὸ ἦθος αὐτῶν ποὺ ζοῦν μὲ ἀρετὴ νὰ εἶναι ἄμουσο καὶ ἀπρεπές, ἀλλὰ μελωδικὸ καὶ εὔρυθμο, καὶ νὰ μὴν τεντώνεται περισσότερο ἀπὸ τὸ μέτρο (γιατὶ ὁπωσδήποτε μὲ τὴν ὑπέρταση τῆς χορδῆς σπάζει ἡ ἁρμονία), οὔτε νὰ χαλαρώνεται χωρὶς μέτρο πρὸς τὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὴν ἔλλειψη μέτρου τῆς ἡδονῆς. Γιατὶ ἡ ψυχὴ γίνεται κωφὴ καὶ ἄλαλη ὅταν ἀποχαυνωθεῖ μὲ τὰ πάθη τῆς ἡδονῆς. Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ἀπὸ αὐτά, αὐτὸ πρὸς τὸ ὁποῖο ἀποβλέπει τὸ αἴνιγμα τῆς μελωδίας, ὅτι δηλαδὴ συμβουλεύει νὰ προβαί-

μάτων συμβουλεύει συστολὴν ποιεῖσθαι, τῶν διαφόρως ἡμῖν ἐγγινομένων ἐκ τῶν βιωτικῶν περιστάσεων. Ὅθεν καὶ τὰ κατορθώματα τῆς θείας ταύτης μουσικῆς προσμαρτυρεῖ τῷ Δαβὶδ ἡ ἱστορία, ὅτι παράφορόν ποτε καταλαβὼν τὸν Σαοὺλ καὶ ἐξεστηκότα τῆς διανοίας, οὕτως ἐξιάσατο κατεπάδων τοῦ πάθους, ὥστε αὐτῷ πάλιν πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἐπανελθεῖν τὴν διάνοιαν.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

Τὴν δὲ τῶν Ψαλμῶν βίβλον (τοῦτο γὰρ ἐξετάσαι λείπεται) εἰς πέντε βιβλία Ἑβραῖοι διαιροῦσιν, ὥστε γενέσθαι καὶ αὐτὴν ἄλλην πεντάτευχον. Ἀπὸ γὰρ τοῦ πρώτου ψαλμοῦ μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ, μίαν ἐλογίσαντο βίβλον, ἀπὸ δὲ τοῦ τεσσαρακοστοῦ μέχρι τοῦ οα΄ δευτέραν, ἀπὸ δὲ τοῦ οβ΄ ἕως τοῦ πη΄ τρίτην, ἀπὸ τοῦ πθ΄ ἕως τοῦ ρε΄ τετάρτην, ἐντεῦθεν ἕως τέλους πέμπτην. Ἕκαστον γὰρ ψαλμὸν ἐν τῷ τέλει ἔχοντα, «Εὐλογητὸς Κύριος, γένοιτο, γένοιτο», τέλος εἶναι βιβλίου ἐδικαίωσαν, τῆς πέμπτης μόνης μερίδος ἀντὶ τοῦ, «Εὐλογητὸς Κύριος», ἐχούσης τό, «Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον». Τίς δὲ ἡ ἐν τούτοις τεχνικὴ τάξις; Τὸ μὲν πρῶτον τμῆμα τῆς κακίας ἀφίστησι τὸν ἄνθρωπον, τὸ δὲ δεύτερον ὑπεριψῶντα τοῦτον εἰσάγει τοῦ βελτίωνος κατὰ τὴν διψωδεστάτην ἔλαφον, τὸ δὲ τρίτον ἐποπτικὸν αὐτὸν παρίστησι τῆς τῶν ὄντων φύσεως. «Ὡς ἀγαθός», γάρ φησιν, «ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ!». Ἐγὼ δέ, φησί, κτηνώδης ἤμην, ὅτε ἐν τοῖς ἐπικαίροις τὸ ἀγαθὸν ὡριζόμην· νῦν δὲ μετά σοῦ εἰμι, ὅτε πρὸς τὰ δεξιὰ ὥρμησα. Τὸ τέταρτον οὐκέτι κοινὸν ἀφίησιν ἄνθρωπον εἶναι, ἀλλ' ἤδη τῷ Θεῷ συνάπτει· ὁ γὰρ πθ΄ ψαλμὸς ἐπιγραφὴν ἔχει· «Προσευχὴ Μωϋσῆ ἀνθρώπῳ τοῦ Θεοῦ». Τὸ δὲ πέμπτον ἐπὶ τὴν ἀκρώρειαν ἄγει τῆς ἀναβάσεως, ἐν ᾗ πᾶσα

---

10. Α΄ Βασ. 16, 17-23.
10α. Ψαλμ. 72, 1.

νουμε σὲ περιορισμὸ τῶν βιωτικῶν περιστάσων ποὺ μᾶς συμβαίνουν μὲ διάφορους τρόπους. Γι᾽ αὐτὸ καὶ τὰ κατορθώματα αὐτῆς τῆς θεϊκῆς μουσικῆς τὰ ἐπιβεβαιώνει ἡ ἱστορία τοῦ Δαβίδ, γιατί, ὅταν κάποτε βρῆκε τὸν Σαοὺλ παρόφορο καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ λογικά του, τὸν θεράπευσε τόσο πολύ, καταπραΰνοντας τὸ πάθος του, ὥστε νὰ τοῦ ἐπαναφέρει τὸ μυαλό του στὴ φυσική του κατάσταση[10].

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

Τὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν (γιατὶ αὐτὸ ὑπολείπεται νὰ ἐξετάσουμε), οἱ Ἑβραῖοι τὸ διαιροῦν σὲ πέντε βιβλία, ὥστε νὰ γίνεται καὶ αὐτὸ ἄλλη μιὰ πεντάτευχος. Ἀπὸ τὸν πρῶτο δηλαδὴ ψαλμὸ μέχρι τὸν τεσσαρακοστὸ ὑπολογίζουν ἕνα βιβλίο, ἀπὸ τὸν τεσσαρακοστὸ μέχρι τὸν ἑβδομηκοστὸ πρῶτο δεύτερο, ἀπὸ τὸν ἑβδομηκοστὸ δεύτερο μέχρι τὸν ὀγδοηκοστὸ ὄγδοο τρίτο, ἀπὸ τὸν ὀγοηκοστὸ ἔνατο μέχρι τὸ ἑκατοστὸ πέμπτο τέταρτο, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μέχρι τὸ τέλος πέμπτο. Ὡς τέλος κάθε βιβλίου θεώρησαν ἐκείνους ποὺ τελειώνουν μὲ τὸν στίχο· «Εὐλογητὸς ὁ Κύριος, γένοιτο, γένοιτο», ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πέμπτο βιβλίο, ποὺ τελειώνει μὲ τὸν στίχο, «Κάθε πνοὴ ἂς ὑμνήσει τὸν Κύριο». Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ τεχνικὴ τάξη σ᾽ αὐτά; Τὸ πρῶτο τμῆμα ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν κακία. Τὸ δεύτερο εἰσάγει τὸν πολυδιψασμένο ἄνθρωπο, σὰν τὸ διψασμένο ἐλάφι, στὸ ὠφελιμώτερο. Τὸ τρίτο τὸν παριστάνει νὰ εἶναι ἐπόπτης τῶν δημιουργημάτων τῆς φύσεως· γιατὶ λέγει· «Πόσο ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ!»[10α]. Ἐγὼ ὅμως, λέγει, ἤμουν κτηνώδης, ὅταν καθόριζα τὸ καλὸ μὲ τὰ πρόσκαιρα. Τώρα ὅμως εἶμαι μαζί σου, ἀπὸ τότε ποὺ ἔκλινα πρὸς τὰ δεξιά. Τὸ τέταρτο δὲν ἀφήνει πιὰ νὰ εἶναι μόνος του, ἀλλὰ ἤδη τὸν ἑνώνει μὲ τὸν Θεό, γιατὶ ὁ ὀγδοηκοστὸς ἔνατος ψαλμὸς φέρει τὴν ἐπιγραφή· «Προσευχὴ τοῦ Μωυσῆ, τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ». Καὶ τὸ πέμπτο τὸν ὁδηγεῖ στὴν κορυφὴ τῆς ἀνάβασης, ὅπου ὑπάρχει ἡ πλήρης ἐκπλήρωση τῆς σωτη-

συμπλήρωσις τῆς ἀνθρωπίνης σωτηρίας ἐστί· «Πᾶσα», γάρ φησι, «πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον».

Τοιοῦτον μὲν δὴ τὸ προσόψημα. Καιρὸς δ' ἂν εἴη καὶ αὐτὴν παραθεῖναι τὴν πανδαισίαν, ἣν ὁ θεῖος Δαβὶδ τοῖς καλοῖς δαιτυμόσιν ἡτοιμάσατο.

ρίας τοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ λέγει· «Κάθε τι ποὺ ἔχει ζωὴ καὶ ἀναπνέει, ἂς ἐξυμνήσει τὸν Κύριο.

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ προσφάγιο. Καιρὸς ὅμως εἶναι νὰ παραθέσουμε καὶ τὸ πλούσιο συμπόσιο, τὸ ὁποῖο ἑτοίμασε ὁ θεῖος Δαβὶδ γιὰ τοὺς καλοὺς συνδιαιτυμόνες.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ἱεροὶ μὲν λόγοι καὶ θείων ἄθροισις μαθημάτων, εὐκλεᾶ τοῖς εἰρηκόσιν περιποιοῦσι τὴν ὄνησιν· «Κρεῖσσον γὰρ σοφία λίθων πολυτελῶν, πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστιν». Χρῆναι δὲ οἶμαι πονεῖν, καὶ μάλα προθύμως, ἔν γε δὴ τοῖς οὕτως ὀνησιφόροις, ὅκνου τε εἶναι καὶ ῥᾳθυμίας κρείττονα τῶν ἀξιαγάστων ἐρῶντα πραγμάτων· οὐ γὰρ τοῖς εἰωθόσιν ἀναπίπτειν εἰς ῥᾳθυμίαν ἁλώσιμα γένοιτ' ἂν τὰ ἐξαίρετα τῶν κατορθωμάτων, ἀλλὰ τοῖς ἱδροῦν ἐθέλουσιν περὶ αὐτῶν. Ἔνθεν τοι κἀγὼ παρατέθηγμαι καὶ νῦν ἐπί γε τὸ δεῖν ὀλίγα ἅττα κατὰ δύναμιν καὶ εἰς τὴν τῶν ψαλμῶν ἀφηγήσασθαι βίβλον. Σφόδρα γὰρ αὐτῇ ἐν Ἐκκλησίᾳ Κυρίου ταῦτα ψάλλουσιν εἰς ὑπακοὴν τοῦ λαοῦ· δύνανται δὲ οἱ περὶ τὸν Ἀσὰφ προφῆται δείκνυσθαι καὶ ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι καταστα-θέντες ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ εἰς τοὺς λαοὺς εἰς τὸ αἰνεῖν τὸν Κύριον καὶ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἡμῖν εἴρηται. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν τῶν εὑρισκομένων, εἰ τύχοι, διαψάλματος ἢ ὀβέλου ἢ λημνίσκου ἤ τινος ἑτέρου μνήμην ἑκάστου

---

11. Παροιμ. 3, 14.
12. Στενὴ ταινία ἀπὸ μαλλί, μὲ τὴν ὁποία ἔδεναν τὰ μαλλιά.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΣΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οἱ ἱεροὶ λόγοι καὶ ἡ συγκέντρωση τῶν θείων μαθημάτων προσφέρουν ὀνομαστὴ ὠφέλεια σ' ἐκείνους ποὺ τὰ ἔχουν πεῖ· Γιατὶ λέγει, «Ἡ σοφία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τοὺς πολύτιμους λίθους, καὶ κάθε πολύτιμο πρᾶγμα δὲν εἶναι ἰσάξιο μὲ αὐτήν»[11]. Νομίζω λοιπὸν ὅτι πρέπει νὰ κοπιάζει, καὶ πολὺ πρόθυμα μάλιστα, γιὰ τὰ τόσο ὠφέλιμα, καὶ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε κόπο καὶ ὀκνηρία αὐτὸς ποὺ ἐπιθυμεῖ πολὺ τὰ ἄξια θαυμασμοῦ. Γιατὶ δὲν κατορθώνονται εὔκολα τὰ ἐξαιρετικὰ κατορθώματα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν συνηθίσει νὰ πέφτουν σὲ ὀκνηρία, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἱδρώνουν γι' αὐτά. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν παρακινήθηκα καὶ ἐγὼ τώρα στὸ ὅτι πρέπει νὰ διηγηθῶ ὅσο μπορῶ λίγα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὸ βιβλίο τῶν ψαλμῶν. Γιατὶ τοὺς ψάλλουν πολὺ στὴν Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ τοὺς ἀκούει ὁ λαός, καὶ μποροῦν οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Ἀσὰφ νὰ ἀναδειχθοῦν προφῆτες καὶ ἀρχηγοὶ καὶ δάσκαλοι, ποὺ τοποθετήθηκαν ἀπὸ τὸν Δαβὶδ στοὺς λαούς, γιὰ νὰ ὑμνοῦν τὸν Κύριο καὶ νὰ τὸν δοξολογοῦν. Καὶ αὐτὰ βέβαια ἔτσι εἰπώθηκαν ἀπὸ μένα. Ὅσο γιὰ τὰ ὑπόλοιπα ποὺ τυχὸν βρίσκονται σ' αὐτούς, ἤτοι τὸ διάψαλμα ἢ τὸ βέλος ἢ τὸν λημνίσκο[12] ἢ τὴν μνήμη

ψαλμοῦ, τῇ τοῦ Κυρίου χάριτι ὁδηγούμενος καὶ συμβιβαζόμενος τῇ ἐκείνου δυνάμει, λέξω καὶ πάλιν. Καὶ περὶ αὐτῶν δὲ τῶν προλεχθέντων ἐν τοῖς ἑξῆς πλατύτερον τὸν λόγον διηγήσομαι τῇ τοῦ Κυρίου χάριτι.

ΨΑΛΜΟΣ Α΄.

Στίχ. 3. «Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατευοδωθήσεται».

Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας ἦν οὐκ ἄτραχυ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τὸ δύνασθαι κατευμεγεθεῖν τῆς ἐκτόπου φιληδονίας καὶ ὑπερφέρεσθαι κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν, ἐπειδὴ δὲ ἐπέφανεν ἡμῖν Θεὸς ὢν ὁ Κύριος, λεία καὶ ὁμαλὴ καὶ οὐδὲν ἔχουσα τὸ ἄναντες ἢ τραχὺ γέγονεν ἡ εἰς ἀρετὴν ἡμᾶς ἀποφέρουσα τρίβος.

Στίχ. 5. «Οὐκ ἀναστήσονται οἱ ἀσεβεῖς ἐν κρίσει».

Ἕπεται δέ τις αὐτοῖς ἔσθ' ὅτε καὶ οἰκτιρμός, ὡς μὴ ταῖς ἴσαις τοῖς ἀσεβέσιν κολάσεσι περιπεσεῖν. Ἀναστήσονται δὲ καὶ οἱ ἁμαρτωλοί, ἀλλ' οὐκ ἔσονται ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῷ τάγματι τῶν δικαίων· βουλὴν δὲ δικαίων φησὶν οἷον τὴν τάξιν καὶ τὸ ἀξίωμα. Εἰ γὰρ καὶ εἶέν τινες τῶν ἡμαρτηκότων ἐλέους ἢ συγγνώμης ἄξιοι, ἀλλ' οὐκ ἂν τοῖς τῶν ἁγίων ἐναριθμηθεῖεν χοροῖς· ἕτερος γὰρ ἐκείνων κλῆρος, καὶ ἀνεστηκότα τὰ αὐχήματα, περίοπτός τε ἡ χάρις καὶ ἀτελεύτητος ἡ τρυφή. Τετρυγήκασι γὰρ καρπὸν ἀνδραγαθημάτων, καὶ τῆς εἰς πᾶν ἀγαθὸν εὐανδρίας καταπλουτοῦσι τὰς ἀμοιβάς. Σὺ δὲ σημείωσαι ὅτι πρῶτος Δαβὶδ ἀνάστασιν καὶ κρίσιν καὶ ἐπαγγελίαν ζωῆς μελλούσης σαφῶς ἐδίδαξε, Μωσέως μηδὲν παραδεδωκότος.

κάποιου ἄλλου ψαλμοῦ, ὁδηγούμενος μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου καὶ συμβιβαζόμενος μὲ τὴν δύναμη Ἐκείνου, θὰ τὰ πῶ καὶ πάλι. Ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὰ ποὺ ἔχουν εἰπωθεῖ, θὰ κάνω παρακάτω εὐρύτερο λόγο μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ 1ος

Στίχ. 3. «Καὶ ὅλα ὅσα θὰ κάνει αὐτὸς θὰ ἔχουν αἴσιο τέλος».

Πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα μας δὲν ἦταν εὔκολη στοὺς ἀνθρώπους ἡ δυνατότητα νὰ νικοῦν τὴν παράλογη φιληδονία καὶ νὰ ὑπερβαίνουν τὰ ὅρια τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν, ὅταν ὅμως ἐμφανίσθηκε σὲ μᾶς ὁ Κύριος, ποὺ εἶναι Θεός, ἔγινε λεῖος καὶ ὁμαλός, χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε τὸ ἀνηφορικὸ ἢ ἀνώμαλο, ὁ δρόμος ποὺ μᾶς ὁδηγεῖ στὴν ἀρετή.

Στίχ. 5. «Οἱ ἀσεβεῖς δὲν θὰ ἀναστηθοῦν κατὰ τὴν κρίση».

Μερικὲς φορὲς βέβαια ἀκολουθεῖ σ' αὐτοὺς καὶ εὐσπλαγχνία, ὥστε νὰ μὴ ὑποστοῦν τὶς ἴδιες τιμωρίες μὲ τοὺς ἀσεβεῖς. Θὰ ἀναστηθοῦν φυσικὰ καὶ οἱ ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ δὲν θὰ βρίσκονται στὴ βουλὴ καὶ στὴ σύναξη τῶν δικαίων. Βουλὴ βέβαια τῶν δικαίων ὀνομάζει κατὰ κάποιο τρόπο τὴν τάξη (θέση) καὶ τὸ ἀξίωμά τους. Γιατί, ἂν καὶ μπορεῖ κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ εἶναι ἄξιοι ἐλεημοσύνης ἢ συγγνώμης, ἀλλὰ δὲν θὰ καταταγοῦν στοὺς χοροὺς τῶν ἁγίων. Καθόσον ἄλλος εἶναι ὁ κλῆρος ἐκείνων, ὑψηλὰ τὰ καυχήματά τους, περίβλεπτη ἡ χάρη καὶ ἀτελείωτη ἡ ἀπόλαυση. Γιατὶ ἔχουν τρυγήσει τὸν καρπὸ τῶν κατορθωμάτων τους καὶ ἀπολαμβάνουν τὶς ἀμοιβὲς τῆς γενναιότητάς τους σὲ κάθε ἀγαθό. Σὺ ὅμως σημείωσε, ὅτι πρῶτος ὁ Δαβὶδ δίδαξε τὴν ἀνάσταση καὶ κρίση καὶ τὴν ὑπόσχεση τῆς μέλλουσας ζωῆς μὲ τρόπο σαφῆ[13], χωρὶς ὁ Μωυσῆς νὰ ἔχει παραδώσει τίποτε.

13. Ματθ. 25, 34.

ΨΑΛΜΟΣ Β΄.

Στίχ. 1. «Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;».

Καὶ ἐνταῦθα δὲ σαφέστερον τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀπονοίας, καὶ τὸ ἀχάλινον θράσος τὸ κατὰ Χριστοῦ, καὶ τὸ εἰκαῖον ἐν σκέμμασι, καὶ μειρακιῶδες ἐν λογισμοῖς, μονονουχὶ καταιτιᾶται λέγων· «Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη;». - Καὶ ἑτέρως δὲ μάτην ἐμελέτησαν τὰ τῶν προφητῶν βιβλία, τὸν ὑπ' αὐτῶν κηρυττόμενον Σωτῆρα τοῦ γένους μὴ παραδεξάμενοι.

Στίχ. 6. «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ».

Ἀνενδεὴς δὲ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, ὅσα λέγεται λαμβάνειν, ἵνα ἡμεῖς μετάσχωμεν, εἴληφεν. - Κεχειροτόνημαι, φησίν, εἰς βασιλέα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὥστε διαγγέλλειν τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τοῖς ἐν Σιών. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστιν ὅπερ ἔφη Χριστός· «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ». Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοῖς τῆς ἐπαγγελείας ὠφείλετο χάρις, αὐτοῖς καὶ πρώτοις τὸν τῆς εὐαγγελικῆς ἀφηγήσεως ἐχαρίζετο λόγον, καὶ τὴν διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν δικαίωσιν.

Στίχ. 7. «Υἱός μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε».

Οἶδεν οὖν ὁ Δαβὶδ τὸν Χριστὸν καὶ προαιώνιον ἔχοντα τὸν τῆς θεότητος θρόνον διὰ τὴν ἐκ Πατρὸς ἀπόρρητον γέννησιν· «Ὁ θρόνος σου» γὰρ, φησίν, «ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα». Οἶδεν αὐτὸν καὶ βασιλείαν δεχόμενον ἀνθρωπίνως ἐν χρόνῳ, διὰ τὸ τῆς οἰκονομίας νεώτερον. Καὶ πάλιν τὴν προαιώνιον αὐτοῦ δηλοῖ γέννησιν εἰπών· «Υἱός μου εἶ σύ».[3] Ἦν γὰρ ἀεὶ Υἱός. Καὶ τὴν κατὰ σάρκα δὲ αὖθις δεικνύει ἐπενεγκών· «Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε»· τὸ γὰρ «σήμερον», χρόνου ἐστίν.

---

14. Ματθ. 15, 24.
15. Ψαλμ. 44, 7.

ΨΑΛΜΟΣ 2ος

Στίχ. 1. «Γιατί ἀφηνίασαν τὰ ἔθνη καὶ συνέλαβαν σχέδια ἀνόητα;».

Καὶ ἐδῶ κατηγορεῖ πιὸ καθαρὰ τὶς ἀνοησίες καὶ τὸ ἀχαλίνωτο θράσος τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ τὴ ματαιότητα τῶν σκέψεων καὶ τοὺς παιδαριώδεις λογισμούς τους, λέγοντας· «Γιατί ἀφηνίασαν τὰ ἔθνη;». Καὶ κατ' ἄλλη ἔννοια, ἄδικα μελέτησαν τὰ βιβλία τῶν προφητῶν, ἀφοῦ δὲν παραδέχθηκαν τὸν Σωτήρα τοῦ γένους ποὺ κηρύσσεται ἀπὸ αὐτούς.

Στίχ. 6. «Ἐγὼ ὅμως ἐνθρονίσθηκα βασιλιὰς ἀπὸ αὐτόν».

Ἐνῶ λοιπὸν ἀπὸ τὴ φύση του δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε, ὅσα λέγεται ὅτι λαμβάνει, τὰ ἔχει λάβει γιὰ νὰ γίνουμε μέτοχοι αὐτῶν καὶ ἐμεῖς. - Χειροτονήθηκα, λέγει, βασιλιὰς ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, γιὰ νὰ διακηρύττω τὸ πρόσταγμά του, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους στοὺς κατοίκους τῆς Σιών. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Χριστός· «Δὲν ἔχω σταλεῖ, παρὰ μόνο στὰ πρόβατα τὰ χαμένα τῆς γενιᾶς τοῦ Ἰσραήλ»[14]. Ἐπειδὴ δηλαδὴ σ' αὐτοὺς ὀφειλόταν ἡ χάρη τῆς ὑπόσχεσης, σ' αὐτοὺς πρῶτα χάρισε τὸν λόγο τῆς εὐαγγελικῆς διήγησης καὶ τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη τους σ' αὐτόν.

Στίχ. 7. «Ἐσὺ εἶσαι Υἱός μου· ἐγὼ σὲ γέννησα σήμερα».

Γνώριζε λοιπὸν ὁ Δαβὶδ τὸν Χριστό, ἂν καὶ εἶχε προαιώνιο τὸν θρόνο τῆς θεότητας, λόγω τῆς ἀπόρρητης γέννησης ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γιατὶ λέγει· «Ὁ θρόνος σου, Θεέ, ὑπάρχει αἰώνια»[15]. Γνώριζε αὐτὸν δεχόμενον καὶ βασιλεία ὡς ἄνθρωπος μέσα στὸν χρόνο, λόγῳ τῆς νεώτερης οἰκονομίας. Καὶ πάλι φανερώνει τὴν προαιώνια γέννησή του λέγοντας· «Ἐσὺ εἶσαι Υἱός μου». Γιατὶ ἦταν πάντοτε Υἱός. Ἐπίσης δείχνει καὶ τὴν κατὰ σάρκα γέννησή του, προσθέτοντας· «Ἐγὼ σὲ ἐγέννησα σήμερα», γιατὶ τὸ

Ἐχαρίσατο δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς ὡς ἀνθρώπῳ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, τὸ τῆς υἱότητος δηλαδή. Τὸ «σήμερον», καιροῦ τοῦ ἐνεστηκότος, καθ' ὃν καὶ γέγονε σάρξ, ποιεῖται τὴν δήλωσιν, ὑπάρχων δὲ φύσει καὶ τῶν ὅλων Κύριος· μεμαρτύρηκεν γὰρ Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, ἴδια λέγων αὐτοῦ τὸν κόσμον. Ὡς εἰς δόξαν συνήθη τὴν τῆς βασιλείας καλούμενος, ἔφασκεν· «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ», δῆλον δὲ ὅτι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Ἠνέσχετο δὲ τῶν τοιούτων, ἵν' ὡς ἄνθρωπος υἱοποιηθείς, καίτοι κατὰ φύσιν ὑπάρχων Υἱός, ὁδοποιήσῃ δι' αὐτοῦ τῇ ἀνθρώπου φύσει τῆς υἱοθεσίας τὴν μέθεξιν, καὶ καλέσῃ πρὸς βασιλείαν οὐρανῶν τοὺς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας τυραννουμένους. Ὥσπερ γὰρ οἷά τινα κλῆρον, ἐκ πατρὸς εἰς ὅλον τὸ ἐξ αὐτοῦ διῆκον γένος τὰς ἐκ τῆς ἐν Ἀδὰμ παραβάσεως συμφορὰς ἐσχήκαμεν, ἀρᾷ καὶ θανάτῳ πεφορτισμένοι, οὕτω πάλιν εἰς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος τὰ ἐν Χριστῷ διαδραμεῖται λαμπρά. Δέχεται γὰρ ἡμῖν, οὐχ ἑαυτῷ δὲ πάντως ὁ Μονογενής· πλήρης γάρ ἐστιν ὅτι καὶ φύσει Θεός· δεῖται δὲ ὅλως οὐδενός· καταπλουτίζει δὲ μᾶλλον αὐτὸς τοῖς ἄνωθεν ἀγαθοῖς τὴν σύμπασαν κτίσιν.

Στίχ. 8. «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη».

Ἑνὸς ἔθνους παροιστρήσαντος τοῦ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ διὰ τοῦτο ἀποβληθέντος, πάντα τὰ ἔθνη δίδοται τῷ Χριστῷ πιστεύσαντα εἰς αὐτόν (αὐτὸς γὰρ ἡ τῶν ἐθνῶν προσδοκή, καὶ ἐν αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσι), καὶ ἀντὶ μιᾶς γῆς τῆς τῶν Ἰουδαίων, τὰ τῆς οἰκουμένης πέρατα [πληρώματα] ᾠκειώσατο.

Στίχ. 8. «Καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου».

Τέθειται γὰρ ὡς ἄνθρωπος κληρονόμος πάντων, ἵνα λοι-

16. Φιλιπ. 2, 9.
17. Ἰω. 1, 2.
18. Ματθ. 12, 21.

«σήμερα» δηλώνει χρόνο. Καὶ τοῦ χάρισε ὁ Θεὸς ὡς ἄνθρωπο ὄνομα ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ὄνομα[16], δηλαδὴ τὸ ὄνομα τῆς υἱότητας. Τὸ «σήμερα» δηλώνει τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο σαρκώθηκε, ἂν καὶ ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ Κύριος τῶν ὅλων. Γιατὶ ἔδωσε μαρτυρία ὁ Ἰωάννης γι᾽ αὐτὸν[17], ὅτι ἦρθε στὰ δικά του, «δικά του» ὀνομάζοντας τὸν κόσμο. Καλούμενος ὡς πρὸς δόξα συνηθισμένη, στὴ δόξα τῆς βασιλείας, ἔλεγε· «Ἐγὼ ἔγινα βασιλιὰς ἀπὸ αὐτόν», δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα. Καὶ τὰ ἀνεχόταν αὐτά, μὲ σκοπό, ὡς ἄνθρωπος ποὺ ἔγινε Υἱός, ἂν καὶ ἀπὸ τὴ φύση του ἦταν Υἱός, νὰ ἑτοιμάσει, μέσω αὐτοῦ, στοὺς ἀνθρώπους τὴ συμμετοχή τους στὴν υἱοθεσία, καὶ νὰ ἑλκύσει πρὸς τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐκείνους ποὺ κατεξουσιάζονταν τυραννικὰ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Γιατί, ὅπως σὰν κάποια κληρονομία ἀπὸ πατέρα, ὅλο τὸ γένος ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, κληρονομήσαμε τὶς συμφορὲς ποὺ προέκυψαν ἀπὸ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδάμ, φορτωμένοι μὲ κατάρα καὶ θάνατο, ἔτσι πάλι θὰ περιέλθουν σὲ ὁλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος ὅλα τὰ λαμπρὰ τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ὁ Μονογενὴς δέχεται τὰ λαμπρὰ ὁπωσδήποτε γιὰ μᾶς, ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐπειδὴ εἶναι πλήρης, ὡς κατὰ φύση Θεός. Γιατὶ δὲν ἔχει ἀπολύτως ἀπὸ τίποτε ἀνάγκη, ἀντίθετα αὐτὸς μᾶλλον καταπλουτίζει μὲ τὰ οὐράνια ἀγαθά του ὁλόκληρη τὴν κτίση.

Στίχ. 8. «Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ ἔθνη».

Ὅταν τὸ ἔθνος τοῦ Ἰσραὴλ ἀφηνίασε καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὴν ἀποβλήθηκε, ὅλα τὰ ἔθνη, ἀφοῦ πίστεψαν σ᾽ αὐτόν, δόθηκαν στὸν Χριστό (γιατὶ αὐτὸς ἦταν ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν, καὶ σ᾽ αὐτὸν τὰ ἔθνη στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους[18]) καὶ ἀντὶ τῆς μιᾶς χώρας, τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων, ἔκανε δικά του τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

Στίχ. 8. «Καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ ἔθνη κληρονομία σου».

Ὁρίσθηκε δηλαδή, ὡς ἄνθρωπος, κληρονόμος ὅλων, ὥστε

πὸν ὡς ἴδιον ἀνασώσῃ κλῆρον τοὺς ἐπὶ γῆς διηρπασμένους ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων. Οὗ δὴ πρὸς πέρας ἀχθέντος, ἔφη πρὸς τὸν Πατέρα ὁ Υἱός· «Οὓς δέδωκάς μοι, ἐκ σοῦ ἦσαν, κἀμοὶ αὐτοὺς δέδωκας». Εἰ δὲ τοῦ Πατρὸς ἦσαν, καὶ τοῦ συμβασιλεύοντος αὐτῷ κατὰ φύσιν Λόγου, εἰς τὸν ὑπάρχοντα αὐτοῦ πλοῦτον ἄνεισιν καὶ μετὰ σαρκός. Τοιγαροῦν ἔφασκε· «Πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά». Οὐκοῦν, ἂν εἰ λέγοιτο λαβεῖν καὶ τεθεῖσθαι κληρονόμος, διὰ τὸ ἀνθρώπινον λέγεται. Γέγονε γὰρ ἄνθρωπος, ἵνα κηρύξῃ αἰχμαλώτοις ἄφεσιν τοῖς ἀποσκιρτήσασι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔμεινεν οὐδὲν ἧττον Θεός, καίτοι πτωχεύσας καθ' ὃ γέγονεν ἄνθρωπος. Διὸ καὶ πρὸς τοὺς Ἑβραίους ἔφασκε Παῦλος· «Δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε».

Οὐκ ἐν χρείᾳ δόξης ἢ ἑτέρου τινὸς καθεστηκὼς ὁ Υἱός, ὃς Λόγος ἐστίν, αἰτεῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἢ καὶ λαμβάνειν λέγεται· οἰκονομικῶς δὲ τοῦτο ποιεῖ. Δέχεται μὲν γὰρ ἀνθρωπίνως διὰ τὸ σχῆμα τῆς πρὸς ἡμᾶς ὁμοιώσεως· ἔστι δὲ πλήρης ὡς Θεός. Καὶ μετ' ὀλίγα· Αἰτεῖ τοίνυν καὶ δέχεται παρὰ τοῦ Πατρὸς δι' ἡμᾶς, ἅπερ ἔχει μὲν φυσικῶς ὡς Θεός. Ἐπειδὴ σάρκα τοῦ δοξάζεσθαι χρῄζουσαν ἀνέλαβεν, καὶ οὐχ ἑτέρου τινός, ἀλλ' αὐτοῦ γέγονεν, εἰκότως ἰδιοποιεῖται τὰ εἰς αὐτὴν ἢ περὶ αὐτὴν γινόμενα, καὶ ὡς ἄνθρωπος μὴ ἔχων, δέχεται παρὰ τοῦ Πατρὸς ἅπερ ἔχει φυσικῶς ὡς Υἱὸς καὶ Θεός.

Στίχ. 8. «Καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς».

Τοῦτο δείκνυσιν, ὅτι οὔτε ἐπὶ τοῦ Ζοροβάβελ, ὡς Ἰουδαῖοί φασιν, ἔχει λόγον (ποῖα γὰρ ἔλαβεν, ἢ ποίαν κατάσχεσιν περάτων γῆς;), ἐπὶ δὲ τοῦ Κυρίου τοῦ πάντα τὸν κόσμον ὑπαγομένου εἰς τὴν ἑαυτοῦ δεσποτείαν.

---

19. Ἰω. 17, 6.
20. Ἰω. 17, 10.
21. Ἡσ. 61, 1. Λουκᾶ 4, 19.

νὰ σώσει ὡς δική του κληρονομία τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν παρασυρθεῖ ἀπὸ τὶς ἀντίθετες δυνάμεις. Ὅταν λοιπὸν αὐτὸ ἔφτασε στὴν ὁλοκλήρωσή του, εἶπε ὁ Υἱὸς στὸν Πατέρα· «Αὐτοὶ τοὺς ὁποίους μοῦ ἔδωσες ἦταν δικοί σου, καὶ τοὺς ἔδωσες σὲ μένα»[19]. Ἐφόσον λοιπὸν ἦταν τοῦ Πατέρα, καὶ τοῦ κατὰ φύση Λόγου ποὺ συμβασιλεύει μαζί του, ἀνέρχεται μαζὶ μὲ τὴ σάρκα στὸν πλοῦτο ποὺ εἶχε. Πράγματι λοιπὸν ἔλεγε· «Ὅλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου, καὶ τὰ δικά σου δικά μου»[20]. Ὥστε λοιπόν, ἐὰν λέγεται ὅτι τὰ ἔλαβε καὶ ἔγινε κληρονόμος, λέγεται λόγω τῆς ἀνθρώπινης φύσεώς του. Γιατὶ ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ἐλευθερώσει τοὺς αἰχμαλώτους ποὺ εἶχαν ἀποσκιρτήσει ἀπὸ τὸν Θεό[21], ἀλλὰ ἐξακολούθησε νὰ παραμένει Θεός, ἂν καὶ πτώχευσε μὲ τὸ νὰ γίνει ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε στοὺς Ἑβραίους· «Μέσω αὐτοῦ δημιούργησε καὶ τοὺς αἰῶνες»[22].

Δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ δόξα ἢ κάποιο ἄλλο ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος καὶ λέγεται ὅτι ζητεῖ ἢ καὶ λαμβάνει ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ τὸ κάνει αὐτὸ κατ' οἰκονομία. Γιατὶ τὰ δέχεται ὡς ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἔχει τὸ σχῆμα τῆς ὁμοιότητας μὲ μᾶς, ἀλλὰ εἶναι πλήρης Θεός. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· Ζητεῖ λοιπὸν καὶ δέχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα γιὰ μᾶς, αὐτὰ ποὺ ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του ὡς Θεός. Ἐπειδὴ ἔλαβε σάρκα ποὺ εἶχε ἀνάγκη νὰ δοξασθεῖ, καὶ ἔγινε σάρκα ὄχι κανενὸς ἄλλου, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου, δικαιολογημένα κάνει δικά του ὅλα ὅσα γίνονται σ' αὐτήν, ἢ σχετικὰ μ' αὐτήν, καὶ ἐπειδὴ ὡς ἄνθρωπος δὲν ἔχει, δέχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα αὐτὰ ποὺ ἔχει κατὰ τρόπο φυσικὸ ὡς Υἱὸς καὶ Θεός.

Στίχ. 8. «Καὶ θὰ θέσω ὑπὸ τὴν κυριαρχία σου
τὰ πέρατα τῆς γῆς».

Αὐτὸ δείχνει, ὅτι οὔτε ἐπὶ τοῦ Ζοροβάβελ, ὅπως λένε οἱ Ἰουδαῖοι, συνέβη αὐτὸ (ποιὰ δηλαδὴ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἔλαβε, ἢ ποιὰ κυριαρχία εἶχε στὰ πέρατα τῆς γῆς;), ἀλλὰ ἀναφέρεται στὸν Κύριο, στὴν ἐξουσία τοῦ ὁποίου ὑπάγεται ὅλος ὁ κόσμος.

22. Ἑβρ. 1, 2.

Στίχ. 9. «Ὡς σκεύη κεραμέως συντρίψεις αὐτούς».

Ἕως μὲν γὰρ ἐλπίδα εἶχον ἀναπλάσεως, πηλὸς ἦκουον, «Μή», γάρ, φησί, καθὼς ὁ κεραμεὺς οὐ δυνήσομαι ὑμᾶς ἀναπλάσαι, οἶκος Ἰσραήλ;», ὅτε δὲ ἐξοπτηθέντες πρὸς τὸ κακὸν γεγόνασιν ὄστρακα, συντριβὴν αὐτοῖς ἀπειλεῖ ἀδιόρθωτον. Ποιμαίνει δὲ καὶ τὰ ἔθνη Χριστὸς ὡς ἐν ῥάβδῳ τῷ σταυρῷ καὶ τῇ ἀρραγεῖ καὶ ἰσχυρᾷ αὐτοῦ βασιλείᾳ. Ἡ γὰρ ῥάβδος καὶ βασιλείας ἐστὶ σύμβολον, ὡς τό, «Ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου». Καὶ συντρίβει ταῦτα οὐχ ὥστε ἀπολέσαι καὶ ἀναλῶσαι, ἀλλ' ὥστε ἀναπλάσαι. Πρὸς τοῦτο γὰρ σκοπὸς τῷ κεραμεῖ συντρίβειν τὰ οἰκεῖα σκεύη, ὅταν μὴ ἀκέραιον σώζῃ τὴν διάπλασιν οὐδέπω πυρὶ προσωμιληκότα.

Στίχ. 12. «Δράξασθε παιδείας».

Τὸ «Δράξασθε», τὸ "Ἐν τάχει" ἀποδοτέον, καθ' ὑπέρβατον εἰρημένον. Δράξασθε παιδείας ἐν τάχει, καὶ ἔτι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τυγχάνοντες, μήποτε ὀργισθῇ Κύριος, καὶ ἀλλοτριώσῃ ὑμᾶς τῆς χαρᾶς τῶν δικαίων. Ἀπρὶξ ἡμᾶς ἔχεσθαι τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας βουλόμενος, εἰκότως τῇ τοῦ «δράξασθαι» φωνῇ κέχρηται.

ΨΑΛΜΟΣ Γ.

Στίχ. 2. «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν;».

Φησὶ γοῦν· «Τί ἐπληθύνθησαν;», τὸ τί ἀντὶ τοῦ "σφόδρα" λέγων. Καταπλήττεται γὰρ ἀναριθμήτους ὁρῶν τοὺς ἀρτύοντας αὐτῷ τὰς ἐπιβουλάς, καὶ δέδιε μὲν ὡς ἄνθρωπος, πλὴν οὐχ ἡττᾶται τοῖς δείμασιν, ἀλλ' ἐρρωμένην ἔχων ἐπὶ Θεῷ τὴν καρδίαν, προσδοκᾷ ὅτι τῶν ἐπιβουλευόντων περιγενήσεται.

---

23. Ἰερ. 18, 6.

Στίχ. 9. «Θὰ τοὺς συντρίψεις σὰν τὰ ἀγγεῖα
τοῦ κεραμοποιοῦ».

Ὅσον καιρὸ δηλαδὴ εἶχαν ἐλπίδα ἀνάπλασης, ἄκουαν ὅτι εἶναι πηλός· γιατὶ λέγει· «Μήπως δὲν μπορῶ νὰ σᾶς ξαναπλάσω, ὅπως ὁ κεραμοποιός, οἶκε τοῦ Ἰσραήλ;»[23]. Ὅταν ὅμως ψήθηκαν καλὰ πρὸς τὸ κακὸ καὶ ἔγιναν πήλινα ἀγγεῖα, τοὺς ἀπειλεῖ μὲ θρυματισμὸ ποὺ δὲν ἐπιδέχεται διόρθωση. Ὁ Χριστὸς ὅμως ποιμαίνει καὶ τὰ ἔθνη χρησιμοποιώντας ὡς ράβδο τὸν σταυρό, καὶ μὲ τὴν σταθερὴ καὶ ἰσχυρὴ βασιλεία του. Γιατὶ ἡ ράβδος εἶναι καὶ σύμβολο τῆς βασιλείας, ὅπως ὅταν λέγει, «Τὸ βασιλικὸ σκῆπτρο σου εἶναι σύμβολο τῆς δικαιοσύνης»[24], καὶ συντρίβει τὰ ἀγγεῖα, ὄχι γιὰ νὰ τὰ καταστρέψει καὶ νὰ τὰ ἐξαφανίσει, ἀλλὰ νὰ τὰ ξαναπλάσει. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ κεραμοποιοῦ, ποὺ σπάζει τὰ σκεύη του, ὅταν δὲν διατηροῦν ἀκέραια τὴν διάπλασή τους, μὴ ἔχοντας δεχθεῖ τὴν ἐπίδραση τῆς φωτιᾶς.

Στίχ. 12. «Ἐγκολπωθεῖτε τὴ διδασκαλία του».

Τὸ «δράξασθε», λεγόμενο καθ' ὑπέρβαση, πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ μὲ τὴν ἔννοια, γρήγορα. Ἐγκολπωθεῖτε τὴ διδασκαλία του ὅσο ἀκόμα βρίσκεσθε στὴ ζωὴ αὐτή, μήπως ὀργισθεῖ ὁ Κύριος καὶ σᾶς στερήσει τὴ συμμετοχὴ στὴ χαρὰ τῶν δικαίων. Ἐπειδὴ θέλει νὰ εἴμαστε προσκολλημένοι στὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου, δικαιολογημένα χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη «δράξασθε».

ΨΑΛΜΟΣ 3ος

Στίχ. 2. «Κύριε, γιατί πολλαπλασιάσθηκαν;».

Λέγει λοιπόν· «Γιατί πολλαπλασιάσθηκαν;», χρησιμοποιώντας τὸ «τί» ἀντὶ τοῦ "ὑπερβολικά". Γιατὶ μένει κατάπληκτος βλέποντας ὅτι εἶναι ἀναρίθμητοι αὐτοὶ ποὺ παρασκευάζουν μηχανορραφίες γι' αὐτόν. Καὶ φοβᾶται βέβαια ὡς ἄνθρωπος, ὡστόσο δὲν ὑποχωρεῖ μπροστὰ στοὺς φόβους, ἀλλ' ἔχοντας στη-

24. Ψαλμ. 44,7.

Ἔθλιβον δὲ τὸν Δαβὶδ πληθυνόμενοι οἱ προστιθέμενοι τῷ Ἀβεσσαλὼμ διακόσιοι ἄνδρες ἐξ Ἰερουσαλήμ, ὅτε αὐτῷ καὶ Ἀχιτόφελ καὶ Θεκὼν προσετέθησαν, καὶ σύστρεμμα ἰσχυρὸν καὶ λαὸς πολὺς σὺν αὐτῷ. Οὗτοι γὰρ πάντες ἔθλιβον τὸν Δαβίδ, ἐν οἷς καὶ ὁ Σεμεεί, ὃς ἐκπορευομένῳ κατηρᾶτο τῷ Δαβίδ.

Στίχ. 4. «Σὺ δέ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ».

Τὴν γενομένην ἐκ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπαναστάσεως αὐτῷ συνοχήν τε καὶ ἀμηχανίαν προειπὼν ὁ Δαβίδ, νῦν διαστέλλει τὸ μέλος τῷ διαψάλματι, καὶ τῷ κατὰ τὸ ἀπόρρητον αὐτῷ ἐνηχήσαντι ἐπιθαρσήσας, τὴν σωτήριον ταύτην φωνὴν φθέγγεται· «Σὺ δέ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ». Ἐκεῖνοι μέν, φησίν, ὅπλα κινοῦσι καὶ περιέσεσθαί μου προσδοκῶσι, διὰ τὸ τῆς σῆς γεγυμνῶσθαί με χάριτος, ἐγὼ δὲ οἶδα τὸν ἐμαυτοῦ Σωτῆρα καὶ Λυτρωτήν. Οὐκ ἐπὶ τόξῳ ἐλπιῶ, καὶ ἡ ῥομφαία μου οὐ σώσει με, ἀλλὰ τεῖχος ἄρρηκτον ἐμοὶ καὶ δορυφόρων πλῆθος οὐκ εὐκαταγώνιστον τὸ σὸν εὐμενές, ὦ Δέσποτα, καὶ ἡ παρὰ σοῦ ἀντίληψις· δεηθήσομαι δὲ οὐδενός, τῆς σῆς ἡμερότητος ἐμοὶ καὶ δόξαν νεμούσης, καὶ τὴν ἐμὴν ὑψούσης κεφαλήν, τουτέστιν ἐν περιφανείᾳ τιθείσης καὶ οἷον ἐπέκεινα τῶν ἐχθρῶν. Ἡ κεφαλὴν τὴν ἀρχὴν λέγει τὴν ἑαυτοῦ, ἣν, πρὸς βραχὺ ταπεινωθεῖσαν, πάλιν ὑψωθεῖσαν ἀνέλαβεν. Εἴποι δ' ἂν καὶ ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν Πατέρα ὡς ἄνθρωπος, ὅτι Σὺ ἀντιλήπτωρ μου εἶ, καὶ οὐκ ἐγκαταλιμπάνων τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην, καὶ δόξα μου, εἰπών· «Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω», καὶ τὴν ἐμὴν κεφαλὴν τὴν θεότητα ὕψωσας, τουτέστι διὰ τῶν θεοσημειῶν φανερὰν ἐποίησας. Τὰ γὰρ ἐπὶ τῷ σταυρῷ θαύματα, τῆς τοῦ Μονογενοῦς θεότητος σαφὴς ὄντως ἀπόδειξις. Ὑψοῖ δὲ καὶ ἡμῶν τὴν κεφαλὴν ὁ Θεός, ἤγουν τὸν νοῦν καὶ

---

25. Β' Βασ. 15, 11.

ριγμένη τὴν καρδιά του στὸν Θεό, ἐλπίζει ὅτι θὰ νικήσει ἐκείνους ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονται. Στενοχωροῦσαν βέβαια τὸν Δαβὶδ καθὼς αὐξάνονταν οἱ διακόσιοι ἄνδρες ἀπὸ τὴν Ἰερουσαλὴμ ποὺ προστέθηκαν στὸν Ἀβεσσαλώμ[25], ὅταν προστέθηκαν σ' αὐτὸν καὶ ὁ Ἀχιτόφελ καὶ ὁ Θεκὼν καὶ ὄχλος ἰσχυρὸς καὶ λαὸς πολὺς μαζὶ μὲ αὐτόν. Γιατὶ ὅλοι αὐτοὶ προξενοῦσαν στενοχώρια στὸν Δαβίδ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦταν καὶ ὁ Σεμεεί, ὁ ὁποῖος προπορευόμενος καταριόταν τὸν Δαβίδ.

Στίχ. 4. «Σὺ ὅμως, Κύριε, εἶσαι βοηθός μου».

Ἀφοῦ ὁ Δαβίδ προανέφερε τὴν πίεση καὶ ἀμηχανία ποὺ αἰσθανόταν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τῶν ἐχθρῶν του, τώρα διαστέλλει τὴ μελωδία μὲ τὸ διάψαλμα, καὶ ἀνακτώντας θάρρος μὲ ἐκεῖνο ποὺ μὲ τρόπο ἀπόρρητο ἤχησε μέσα του, ἀφήνει νὰ βγεῖ αὐτὴ ἡ σωτήρια φωνή· «Σὺ ὅμως, Κύριε, εἶσαι βοηθός μου». Ἐκεῖνοι βέβαια, λέγει, κινοῦν ὅπλα καὶ περιμένουν νὰ μὲ νικήσουν ἐπειδὴ ἀπογυμνώθηκα ἀπὸ τὴ χάρη σου, ἐγὼ ὅμως γνωρίζω τὸν Σωτήρα καὶ Λυτρωτή μου. Δὲν στηρίζω τὴν ἐλπίδα μου στὸ τόξο, καὶ ἡ ρομφαία μου δὲν θὰ μὲ σώσει, ἀλλὰ τεῖχος ἀδιάρρηκτο γιὰ μένα καὶ πλῆθος σωματοφυλάκων ποὺ δὲν καταβάλλεται εὔκολα εἶναι ἡ δική σου εὐμένεια, Δέσποτα, καὶ ἡ βοήθειά σου. Καὶ δὲν θὰ χρειασθῶ κανένα, γιατὶ ἡ ἀγαθότητά σου μοῦ ἀπονέμει καὶ δόξα, καὶ ὑψώνει τὸ κεφάλι μου, δηλαδὴ μὲ καθιστᾶ ἔνδοξο καὶ πέρα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου. Ἡ κεφαλὴ ὀνομάζει τὴν ἐξουσία του, τὴν ὁποία, ἀφοῦ ταπεινώθηκε γιὰ λίγο, τὴν ἔλαβε πάλι ὑψωμένη. Θὰ μποροῦσε ὅμως καὶ ὁ Σωτήρας ὡς ἄνθρωπος νὰ πεῖ στὸν Πατέρα του· Σὺ εἶσαι βοηθός μου, καὶ δὲν ἐγκαταλείπεις τὴν ψυχή μου στὸν ἅδη, καὶ δόξα μου εἶσαι, λέγοντας· «Καὶ σὲ δόξασα, καὶ θὰ σὲ δοξάσω πάλι»[26], καὶ δόξασες τὴν κεφαλή μου, δηλαδὴ τὴ θεότητα, κάνοντάς την φανερὴ μὲ τὰ θαύματα. Γιατὶ τὰ θαύματα πάνω στὸν σταυρὸ ἦταν σαφὴς ἀπόδειξη τῆς θεότητας τοῦ Μονογενοῦς. Ἀνυψώνει ὅμως καὶ

26. Ἰω. 12,28.

τὸ ἡγεμονικόν, ὅταν ἄνω βλέπωμεν, πᾶν σωματικὸν ὑπερκύπτοντες.

Στίχ. 5. «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα», κ.τ.λ.

Τὰ οἰκεῖα πάθη διηγούμενος ὁ προφήτης, καὶ ὅπως ἤνεγκε τὰ συμπίπτοντα γενναίως, διὰ τοῦ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματος διδασκαλίαν ἡμῖν ἐναργεστάτην τῆς ὑπομονῆς καταλιμπάνει, καὶ διδάσκει ὡς ἐν ταῖς περιστάσεσιν οὐκ ἄλλῳ ἢ Θεῷ προσιέναι δεῖ, καὶ ὅτι ὁ καρπὸς τῆς τοιαύτης προσόδου, τὸ εἰσακούεσθαι. Νῦν μέν τοι ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον πρὸς ἡμᾶς, καὶ διηγεῖται πῶς εὐξάμενος ἐπηκούσθη, καί φησι· «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσέ μου ἐξ ὄρους ἁγίου αὐτοῦ».

Στίχ. 6. «Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα».

Ὕπνον ἐνταῦθα τὸν περὶ τὸν νοῦν φησι, δι' οὗ καὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν κατέπεσε. Ὁμολογεῖ τὸ πλημμέλημα, καὶ ὕπνου τοῦ κατὰ νοῦν συμβάντος ἔγκλημα ποιεῖται τὸ γεγονός. Νοῦ μὲν γὰρ ἐγρηγορότος ἔργον ἂν γένοιτο καὶ σπουδὴ τὸ παραιτεῖσθαι τὸ φαῦλον, καὶ ἀποφοιτᾷν ἐπείγεσθαι τοῦ πεφυκότος ἀδικεῖν, ῥέγχοντος δὲ καὶ ἠρωστηκότος τὸ ῥᾴθυμον, τὸ ἡττᾶσθαι παθῶν καὶ τοῦτο σαρκικῶν. Οὐκοῦν ἐν ταυτῷ καὶ τῆς ἁμαρτίας ποιεῖται τὴν μνήμην, καὶ ᾠδὴν ἀναφέρει χαριστήριον τῷ Θεῷ, λέγων· Ἐγὼ μὲν ὕπνωσα τῇ ῥᾳθυμίᾳ εἰς ἁμαρτίαν, τῇ Βηρσαβεὲ συμφθαρεὶς καὶ τὸν Οὐρίαν ἀπεκτονώς. Οὐκ ἂν δὲ ἐξηγέρθην τῇ μετανοίᾳ, εἰ μὴ Κύριος ἀντελάβετό μου. Τοῦτο δέ ἐστιν ὁμολογοῦντος μὲν ἐναργῶς τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας τὸ ἀσθενές, στεφανοῦντος δὲ ταῖς εὐφημίαις τὸν ἀεὶ σώζοντα καὶ ἐπικουροῦντα Θεόν, καὶ τὴν τοῦ διαβόλου παγίδα συνθραύοντα, καὶ ἐξέλκοντα αὐτῆς τοὺς ἁλόντας αὐτῇ. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, φησίν, ἐπιβουλεύοντος, Ἐγὼ

27. Β' Βασ. 11, 1 ἑ.

τὴ δική μας κεφαλὴ ὁ Θεός, δηλαδὴ τὸν νοῦ καὶ τὸ ἡγεμονικό, ὅταν βλέπουμε ψηλά, παραβλέποντας κάθε τι τὸ σωματικό.

Στίχ. 5. «Μὲ δυνατὴ φωνὴ φώναξα πρὸς τὸν Κύριο» κ.τ.λ.

Ὁ προφήτης διηγούμενος τὰ πάθη του καὶ ὅτι ἀντιμετώπισε μὲ γενναιότητα ὅσα τοῦ συνέβαιναν, μὲ τὸ παράδειγμά του μᾶς ἀφήνει ἔξοχη διδασκαλία τῆς ὑπομονῆς, καὶ μᾶς διδάσκει ὅτι στὶς δύσκολες περιστάσεις δὲν πρέπει νὰ προσφεύγουμε σὲ ἄλλον, ἀλλὰ στὸν Θεό, καὶ ὅτι ὁ καρπὸς αὐτῆς τῆς προσφυγῆς εἶναι τὸ ὅτι εἰσακουόμαστε. Τώρα βέβαια στρέφει τὸ πρόσωπό του σὲ μᾶς καὶ μᾶς λέγει μὲ ποιὸν τρόπο, ἀφοῦ προσευχήθηκε, εἰσακούσθηκε, καὶ λέγει· «Φώναξα μὲ δυνατὴ φωνὴ στὸν Κύριο, καὶ μὲ ἄκουσε ἀπὸ τὸ ἅγιο ὄρος του».

Στίχ. 6. «Ἐγὼ κοιμήθηκα καὶ ἔπεσα σὲ ὕπνο βαθύ».

Ὕπνο ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν ὕπνο τοῦ νοῦ, μὲ τὸν ὁποῖο ἔπεσε καὶ στὴν ἁμαρτία. Ὁμολογεῖ τὸ παράπτωμα, καὶ τὸ γεγονὸς τοῦ ὕπνου ποὺ συνέβη στὸν νοῦ τὸ χαρακτηρίζει ἔγκλημα. Γιατί, ἐὰν ὁ νοῦς εἶναι ἄγρυπνος, ἔργο καὶ φροντίδα του εἶναι νὰ ἀποφεύγει αὐτὸ ποὺ εἶναι κακὸ καὶ νὰ βιάζεται νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του ἀδικεῖ. Ὅταν ὅμως ροχαλίζει καὶ πάσχει ἀπὸ ὀκνηρία, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ὅτι νικιέται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ μάλιστα τὰ σαρκικά. Λοιπὸν συγχρόνως καὶ τὴν ἁμαρτία του μημονεύει, καὶ ἀναπέμπει εὐχαριστήρια ᾠδὴ στὸν Θεό, λέγοντας· Ἐγὼ βέβαια κοιμήθηκα ἀπὸ νωθρότητα καὶ παραδόθηκα στὴν ἁμαρτία, ἐρχόμενος σὲ συνουσία μὲ τὴν Βηρσαβεέ, καὶ σκοτώνοντας τὸν Οὐρία[27]. Καὶ δὲν θὰ κατόρθωνα τὴν ἀνόρθωσή μου μὲ τὴ μετάνοια, ἐὰν δὲν μὲ βοηθοῦσε ὁ Κύριός μου. Αὐτὸ ἀσφαλῶς σημαίνει, ὅτι ὁμολογεῖ βέβαια ἔμπρακτα τὴν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας, ἀλλὰ στεφανώνει μὲ τοὺς ἐπαίνους τὸν Θεὸ ποὺ καὶ πάντοτε σώζει καὶ βοηθεῖ, καὶ συντρίβει τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου, ἐλευθερώντας ἐκείνους ποὺ πιάστηκαν σ᾽ αὐτήν. Ἀλλά, λέγει, καὶ ὅταν ὁ Ἀβεσσαλὼμ μὲ ἐχθρευόταν, ἐγὼ ἔδειχνα ἀδιαφορία καὶ κατὰ κάποιο τρόπο κοι-

ἐρραθύμουν καὶ οἷον ἐκάθευδον· νῦν δὲ ἀνέστην καὶ οἶδα, ὅτι Κύριος ἀδικουμένου μου ἀντιλήψεται. Ἐκτινάξομαι καὶ τὸν ὕπνον τὸν ἐξ ἀθυμίας, ὃν ἡ νύξ μοι τῆς συμφορᾶς ἐπήνεγκε, καὶ διεγερθήσομαι πρὸς εὐθυμίαν, λευκὴν ὥσπερ ἰδὼν ἡμέραν τὴν φαιδροτέραν τῶν πραγμάτων κατάστασιν. Ἡ γὰρ προσδοκία τῆς τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως οὐκ ἐᾷ με καθεύδειν καὶ ἀναπίπτειν.

Στίχ. 7. «Οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ».

Ἐπειδή, φησίν, ὁ Κύριος ἀντελάβετό μου, διεγήγερμαι, καὶ οὕτω νεανικὸν πεπλούτηκα φρόνημα, ὡς κατὰ μηδένα δεδιέναι τρόπον, κἂν μυριάδες λαῶν τῶν μετὰ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ περιστοιχίζοιντό με. Καλὴ τοιγαροῦν τῶν ἁγίων ἡ πίστις· δεδίασι γὰρ οὐδαμῶς κατατεθηγμένης αὐτῶν ἀναριθμήτου πληθύος ἐχθρῶν, ὅταν ἐπαμύνῃ Θεός. Ἀρκεῖ γὰρ καὶ μόνος παρὼν τὰς πολλὰς μυριάδας διασκεδάσαι. Οὐκ ἐφοβήθη οὐδὲ ὁ Κύριος τοὺς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους κυκλοῦντας αὐτῷ Ἰουδαίους καὶ ἐθνικούς· διὸ καὶ λεγεῶνας ἀγγέλων παρῃτήσατο.

Στίχ. 8. «Ἀνάστα, Κύριε, σῶσόν με, ὁ Θεός μου».

Χρῆμα μὲν οὐκ ἀξήμιον τοῖς κάμνουσιν ἡ σιγή· χρήσιμον δὲ καὶ σωτήριον τὸ λέγειν· «Ἀνάστα, Κύριε, σῶσόν με, ὁ Θεός μου». Πλὴν οὐχ ἅπασιν, οἶμαι πρέπειν, αὐτό. Οἱ γὰρ τῶν θείων μὲν καταφρονοῦντες θελημάτων, ταῖς δὲ ἰδίαις ἡδοναῖς ὥσπερ ὅλας ἀνέντες ἡνίας, πῶς ἢ πόθεν ἂν σχοῖεν πρὸς Θεὸν παρρησίαν; Τοῖς γε μὴν εὐάγωγον τοῖς παρὰ Θεοῦ νόμοις ὑπέχουσι τὸν αὐχένα, παρρησία πολλὴ πρὸς αὐτόν· φαῖεν δ' ἂν εἰκότως τό, Ἀνάστα, σῶσόν με τὸν σὸν γνήσιον οἰκέτην. Καὶ ὁ Δαβὶδ οὖν Κύριον ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν ὀνομάζει, ὡς ποιῶν αὐτοῦ τὸ θέλημα, καί φησι· «Σῶσόν με, ὁ Θεός μου·»

μώμουν, τώρα ὅμως ἀφυπνίσθηκα καὶ γνωρίζω, ὅτι ὁ Κύριος, ὅταν ἀδικοῦμαι, θὰ μὲ βοηθήσει. Θὰ ἀποτινάξω καὶ τὸν ὕπνο τῆς λιποψυχίας, τὸν ὁποῖο μοῦ προξένησε ἡ νύχτα τῆς συμφορᾶς, καὶ θὰ σηκωθῶ γεμᾶτος ἀπὸ εὐθυμία, σὰν νὰ βλέπω ἡμέρα λευκή, τὴν φαιδρότερη κατάσταση τῶν πραγμάτων. Γιατὶ ἡ ἐλπίδα τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ δὲν μὲ ἀφήνει νὰ κοιμᾶμαι καὶ νὰ ἀποθαρρύνομαι.

Στίχ. 7. «Δὲν θὰ φοβηθῶ ἀπὸ ἀμέτρητα πλήθη λαοῦ».

Ἐπειδή, λέγει, μὲ βοήθησε ὁ Κύριος, ἔχω ἀνακτήσει τὴ δύναμή μου καὶ ἀπέκτησα τόση νεανικὴ αὐτοπεποίθηση, ὥστε νὰ μὴ φοβᾶμαι μὲ κανένα τρόπο, ἀκόμα καὶ ἂν μὲ περιστοιχίζουν ἀμέτρητα πλήθη λαοῦ μαζὶ μὲ τὸν Ἀβεσσαλώμ. Εἶναι δηλαδὴ καλὴ ἡ πίστη τῶν ἁγίων, γιατὶ δὲν φοβοῦνται καθόλου, ἂν καὶ τοὺς ἐπιτίθεται ἀναρίθμητο πλῆθος ἐχθρῶν, ὅταν εἶναι ὑπερασπιστής τους ὁ Θεός. Γιατὶ ἀρκεῖ νὰ εἶναι μόνος ὄντας παρών, νὰ διαλύσει τὶς πολλὲς μυριάδες. Οὔτε ὁ Κύριος φοβήθηκε τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐθνικοὺς ποὺ τὸν περικύκλωναν τὸν καιρὸ τοῦ πάθους. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ἀπέφυγε νὰ ἔχει μυριάδες ἀγγέλων.

Στίχ. 8. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε, σῶσε με, Θεέ μου».

Σ᾽ αὐτοὺς ποὺ ὑποφέρουν ἡ σιωπὴ δὲν εἶναι πρᾶγμα χωρὶς βλάβη, ἐνῶ τὸ νὰ μιλοῦν εἶναι χρήσιμο καὶ σωτήριο. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε, σῶσε με, Θεέ μου». Ὡστόσο νομίζω ὅτι αὐτὸ δὲν ταιριάζει σὲ ἄλλους. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ περιφρονοῦν τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ τὶς ἡδονές τους ἔχουν χαλαρώσει κατὰ κάποιο τρόπο ὅλα τὰ χαλινάρια, πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ μποροῦν νὰ ἔχουν τὸ θάρρος νὰ ἀπευθύνονται στὸν Θεό; Ἐκεῖνοι βέβαια ποὺ ἔχουν σκυμμένο τὸν αὐχένα τους καὶ πειθαρχημένον στοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ἔχουν πολλὴ παρρησία πρὸς αὐτόν, καὶ μποροῦν δικαιολογημένα νὰ λένε τό· «Σήκω ἐπάνω, σῶσε με», ἐμένα τὸν γνήσιο δοῦλο σου. Καὶ ὁ Δαβὶδ λοιπὸν ὀνομάζει τὸν Θεὸ Κύριό του, ἐπειδὴ ἐκτελεῖ τὸ θέλημά του, καὶ λέγει· «Θεέ

μετὰ πολλῆς διαθέσεως τὸν τῶν ἁπάντων Θεὸν ἰδιοποιούμενος καὶ ἀναστῆναι παρακαλῶν εἰς βοήθειαν. Ἀξία δὲ τῆς προθύμου αὐτοῦ ἡ προσευχή· οὐ γὰρ εἶπεν, "Ἀπόλεσον τοὺς ἐχθρούς μου", ἀλλὰ τί; «Σῶσόν με». Τοῦτο, φησί, μόνον ζητῶ, ἵνα ἐγὼ σωθῶ, οὐ μὴν ἵνα οἱ ἐχθροί μου ἀπόλωνται. Τάχα καὶ ὡς Προφήτης εἰδὼς ὅτι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν ᾅδου κατασχεθεῖσαν ὁ Χριστὸς ἐκεῖθεν ἐλευθερώσει ἐκ νεκρῶν ἀναστάς, προλέγει τὸ μέλλον, καὶ τοῦ Κυρίου ἐπιταχῦναι εὔχεται τὴν ἀνάστασιν, ὅπως δι' αὐτῆς τύχοι καὶ αὐτὸς σωτηρίας. Τέως μέντοι κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς Γραφῆς ὑπνοῦν λέγεται ὁ Θεός, ὅταν μακροθυμεῖ, ὡς τό, «Ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;», ἀνίστασθαι δὲ πάλιν, ὅταν ἐκδικῇ καὶ ἐπισκέπτηται. Καὶ ἐνταῦθα οὖν, «Ἀνάστα», φησί, «Κύριε»· τουτέστιν, Ἀπόθου τὴν πολλὴν μακροθυμίαν καὶ ἐξεγέρθητι εἰς ἐμὴν ἀντίληψιν. Ὅτε δὲ καὶ ὁ Σωτὴρ ὑπὲρ ἡμῶν παρεδίδοτο, οἱονεὶ ἐκοιμᾶτο αὐτῷ ὁ Πατὴρ ἀνεχόμενος, πρὸς ὃν καὶ ἔλεγε· «Σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης». Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν πειρασμοῖς λέγειν δυνάμεθα. Πλὴν ὅρα ὅτι, ὅταν ἐκνήψωμεν, τότε καὶ ὁ Θεὸς πρὸς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἀνίσταται. Καὶ ὁ Δαβὶδ οὖν αὐτὸς πρότερον τὸν ὕπνον τῆς ῥᾳθυμίας ἀπέθετο, εἶτα καὶ τὸν Θεὸν ἀναστῆναι παρακαλῶν εἰς βοήθειαν.

Στίχ. 8. «Ὅτι σὺ ἐπάταξας πάντας τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι ματαίως».

Σκόπει δὲ τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές· οὐ γὰρ ἁπλῶς εἶπε τοὺς ἐχθραίνοντας, ἀλλὰ τοὺς τοῦτο δρῶντας ματαίως, τουτέστιν εἰκῇ καὶ περιττῶς καὶ ἐπ' οὐδενὶ πλημμελήματι. Ἐχθραίνει δέ τις ματαίως, ὅταν μὴ προαδικηθῇ μηδέ τι πάθοι τῶν εἰωθότων λυπεῖν καὶ παροξύνειν. Κἀκεῖνος ἔχει ματαίως ἐχθρούς,

28. Ψαλμ. 43, 24.

μου, σῶσε με», ἐπικαλούμενος μὲ πολλὴ διάθεση τὸν Θεὸ τῶν ὅλων, καὶ παρακαλώντας τον νὰ σηκωθεῖ καὶ νὰ τὸν βοηθήσει. Καὶ ἡ προσευχή του εἶναι ἄξια τῆς πραότητός του. Γιατὶ δὲν εἶπε, "Ἐξαφάνισε τοὺς ἐχθρούς μου", ἀλλὰ τί; «Σῶσε με». Αὐτὸ μόνο, λέγει, ζητῶ, νὰ σωθῶ ἐγώ, καὶ ὄχι νὰ ἐξολοθρευθοῦν οἱ ἐχθροί μου. Ἴσως ἐπειδὴ καὶ ὡς προφήτης, γνωρίζοντας ὅτι ἡ ψυχή του, καὶ ἂν ἀκόμα κατασχεθεῖ στὸν ἅδη, ὁ Χριστὸς ἀναστημένος ἀπὸ τοὺς νεκρούς, θὰ τὴν σώσει, προλέγοντας ἔτσι τὸ μέλλον. Καὶ προσεύχεται στὸν Κύριο νὰ ἐπισπεύσει τὴν ἀνάστασή του, ὥστε μέσω αὐτῆς νὰ ἐπιτύχει καὶ αὐτὸς τὴ σωτηρία του. Μέχρι τότε ὅμως, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια τῆς Γραφῆς, λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς κοιμᾶται, ὅταν δείχνει μακροθυμία, ὅπως τό· «Γιατί κοιμᾶσαι, Κύριε;»[28] καὶ σηκώνεται πάλι, ὅταν ἐκδικεῖται καὶ ἐπισκέπτεται. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν λέγει, «Σήκω, Κύριε», δηλαδὴ παραμέρισε τὴ μεγάλη μακροθυμία σου, καὶ σήκω νὰ μὲ βοηθήσεις. Ἀκόμα καὶ ὅταν ὁ Σωτήρας παραδινόταν γιὰ μᾶς, ὁ Πατέρας του κοιμόταν κατὰ κάποιο τρόπο δείχνοντας ἀνοχή, πρὸς τὸν ὁποῖο καὶ ἔλεγε· «Σῶσε με ἀπὸ τὴν ὥρα αὐτή»[29]. Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ λέμε καὶ ἐμεῖς κατὰ τοὺς πειρασμούς μας. Ὅμως πρόσεχε ὅτι, ὅταν συνέλθουμε, τότε καὶ ὁ Θεὸς σηκώνεται γιὰ νὰ μᾶς σώσει. Καὶ ὁ Δαβὶδ λοιπὸν ὁ ἴδιος, ἀφοῦ πρῶτα ἄφησε τὸν ὕπνο τῆς νωθρότητας, τότε παρακάλεσε καὶ τὸν Θεὸ νὰ σηκωθεῖ γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει.

Στίχ. 8. «Γιατὶ σὺ πάταξες ὅλους αὐτοὺς
ποὺ μὲ ἐχθρεύονται ἄδικα».

Πρόσεξε ὅμως τὴν ἀσφάλεια τοῦ λόγου· γιατὶ δὲν εἶπε ἁπλῶς αὐτοὺς ποὺ μὲ ἐχθρεύονται, ἀλλὰ αὐτοὺς ποὺ τὸ κάνουν ἄδικα, δηλαδὴ ἔτσι στὴν τύχη καὶ περιττά, καὶ χωρὶς κανένα παράπτωμα. Καὶ ἐχθρεύεται κάποιος ἄδικα, ὅταν δὲν ἔχει προηγουμένως ἀδικηθεῖ, οὔτε καὶ ἔχει πάθει κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συνήθως προκαλοῦν λύπη καὶ ἐξοργίζουν. Καὶ ἔχει ἄδικα

29. Ἰω. 12, 27.

ὁ μὴ παρέχων πρόφασιν ἔχθρας καὶ μίσους, ὁποῖοι πάντες οἱ διωκόμενοι διὰ τὸ ζῆν εὐσεβῶς. Πρὸς οὕς φησιν ὁ Σωτήρ· «Μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ», καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ὁ Δαβὶδ πολλοὺς εἶχε μάτην ἐχθραίνοντας, τὸν Σαοὺλ καὶ τὸν Ἀβεσσαλὼμ καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς· αὐτοῦ γὰρ πολλὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπιδεικνυμένου πραότητα, μάτην ἦσαν ἐχθροί.

Στίχ. 8. «Ὀδόντας ἁμαρτωλῶν συνέτριψας».

Τὸ δέ, «Ὀδόντας συνέτριψας», ὡς ἐπὶ θηρίων ἀγρίων εἶπε· μιαιφόνοι γὰρ ὡς ἐπίπαν οἱ φιλαμαρτήμονες καὶ ταῖς τῶν ἁγίων εὐδοκιμήσεσιν ἐπιτρίζοντες τοὺς ὀδόντας. Ἔθος δὲ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ θηρίοις ἐξομοιοῦν τοὺς ἀγρίως τισὶν ἐπιφύεσθαι μεμελετηκότας. Τὸ οὖν «Συνέτριψας ὀδόντας», ἀντὶ τοῦ Πάσης ἰσχύος αὐτοὺς ἐγύμνωσας εἴρηται, ἐκ μεταφορᾶς τῶν θηρίων, ἅ, τῶν ὀδόντων στερούμενα, εὐκαταφρόνητα λίαν ἐστὶ καὶ εὐκαταγώνιστα. Ἐρεῖ δὲ καὶ ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν Πατέρα, ὅτι Σὺ ἐπάταξας μὲν Ἡρῴδην τὸν βρεφοκτόνον ἐχθραίνοντά μοι ματαίως, πατάξεις δὲ καὶ τοὺς Ἰουδαίους, Ῥωμαίοις αὐτοὺς παραδούς, καὶ τοὺς ὀδόντας αὐτῶν συντρίψεις, διότι εἶπον, «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα», καί, «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς». Πατάσσονται δὲ ὑπὸ Κυρίου καὶ οἱ δαίμονες, διότι, μηδὲν παρ' ἡμῶν ἀδικηθέντες, μάτην ἡμῖν διὰ τὴν ἑαυτῶν κακίαν ἐπιβουλεύουσι, καὶ οἱ νοητοὶ ὀδόντες αὐτῶν, τὰ πάθη φημί, δι' ὧν κατεσθίουσι τοὺς ἁπλουστέρους, συντρίβονται. Σὺ γάρ, φησί, «συνέθλασας τὰς κεφαλὰς τῶν ἐμφωλευόντων δρακόντων τοῖς ὕδασιν», ὁ τὸ μέγα κῆτος διὰ τῆς ἀναστάσεως χειρωσάμενος, ὁ ᾅδην καθελὼν καὶ θάνατον

30. Ματθ. 5, 11. 31. Ἰω. 19, 15.

ἐχθροὺς ἐκεῖνος ποὺ δὲν δίνει πρόφαση ἔχθρας καὶ μίσους, ὅπως συμβαίνει μὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ διώκονται ἐπειδὴ ζοῦν μὲ εὐσέβεια, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ Κύριος λέγει· «Θὰ εἴσαστε μακάριοι ὅταν σᾶς βρίσουν καὶ σᾶς καταδιώξουν καὶ ποῦν ἐναντίον σας κάθε κακὸ λόγο, λέγοντας ψέματα ἐξαιτίας μου»[30], καὶ τὰ παρακάτω. Καὶ ὁ Δαβὶδ εἶχε πολλοὺς ποὺ τὸν ἐχθρεύονταν ἄδικα, τὸν Σαοὺλ καὶ τὸν Ἀβεσσαλώμ, καὶ ἐκείνους ποὺ ἦταν μαζί τους. Γιατὶ ἦταν ἄδικα ἐχθροὶ αὐτοῦ, ἀφοῦ αὐτὸς ἔδειχνε μεγάλη πραότητα πρὸς αὐτούς.

Στίχ. 8. «Συνέτριψες τὰ δόντια τῶν ἁμαρτωλῶν».

Αὐτὸ τὸ «συνέτριψες τὰ δόντια», τὸ εἶπε σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἄγρια θηρία, γιατὶ εἶναι δολοφόνοι γενικὰ ὅσοι ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία καὶ τρίζουν τὰ δόντια τους μὲ ἀφορμὴ τὶς ἐπιτυχίες τῶν ἁγίων. Καὶ συνηθίζει ἡ θεόπνευστη Γραφὴ νὰ τοὺς ἐξομοιώνει μὲ θηρία αὐτοὺς ποὺ μελεοῦν νὰ ἐπιτεθοῦν σὲ κάποιους μὲ ἀγριότητα. Τὸ «Συνέτριψες τὰ δόντια» λοιπὸν εἰπώθηκε ἀντὶ τοῦ, Τοὺς ἀπογύμνωσες ἀπὸ κάθε δύναμη, χρησιμοποιώντας τὴ μεταφορὰ ἀπὸ τὰ θηρία, τὰ ὁποῖα, ὅταν στερηθοῦν τὰ δόντια τους, γίνονται πολὺ ἄξια περιφρονήσεως καὶ εὐκολονίκητα. Λέγει βέβαια καὶ ὁ Σωτήρας στὸν Πατέρα του· Σὺ πάταξες τὸν βρεφοκτόνο Ἡρώδη ποὺ μὲ ἐχθρευόταν ἄδικα, καὶ θὰ πατάξεις καὶ τοὺς Ἰουδαίους, παραδίδοντάς τους στοὺς Ρωμαίους, καὶ θὰ συντρίψεις τὰ δόντια τους, ἐπειδὴ εἶπαν, «Δὲν ἔχουμε βασιλιά»[31], καί, «Τὸ αἷμά του ἐπάνω σὲ μᾶς». Πατάσσονται ὅμως ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ οἱ δαίμονες, ἐπειδή, ἂν καὶ δὲν ἀδικήθηκαν καθόλου ἀπὸ μᾶς, μᾶς ἐχθρεύονται ἄδικα ἐξαιτίας τῆς κακίας τους, καὶ τὰ νοητὰ δόντια τους, ἐννοῶ τὰ πάθη, μὲ τὰ ὁποῖα κατατρῶνε τοὺς εὐκολόπιστους, συντρίβονται. Γιατὶ λέγει, «Σὺ συνέτριψες τὰ κεφάλια τῶν δράκων ποὺ φωλιάζουν μέσα στὰ νερά»[31α], σὺ ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἀνάσταση αἰχμαλώτισες τὸ μεγάλο κῆτος, σὺ ὁ ὁποῖος κατάργησες τὸν ἅδη καὶ πάτησες τὸν θάνατο καὶ κατάρ-

31α. Ψαλμ. 73, 13.

πατήσας καὶ καταργήσας διάβολον. Σὺ δέ μοι ὅρα, ὅτι οἱ ἀδικοῦντες, ἐκεῖνοί εἰσιν οἱ βλαπτόμενοι, πατάσσονται γὰρ ὑπὸ Θεοῦ, οἱ δὲ ἀδικούμενοι, οὗτοι καὶ προσωφέληνται· σώζονται γάρ.

Στίχ. 9. «Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία, καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου ἡ εὐλογία σου».

Ἁγιοπρεπὲς δὲ τὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρξαι παρακαλεῖν, ὅπερ ἑαυτῷ συμβῆναι βούλεται· οὐ γὰρ μόνος τῶν θεοσδότων ἀγαθῶν ἐν μεθέξει γενέσθαι ζητεῖ, ἀλλὰ κοινὴν ἅπασι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν τὴν ἐπὶ τούτοις προκεῖσθαι φιλοτιμίαν. Καὶ μὴ θαυμάσῃς εἰ τοιοῦτος ἔνεστι τοῖς ἁγίοις σκοπός, ὅπου καὶ συναλγοῦσι τοῖς πάσχουσι, καὶ συνδακρύουσι τοῖς κλαίουσι, καὶ τὴν τοῖς φιλαμαρτήμοσιν ὀφειλομένην ὀργὴν ποιοῦνται κοινήν. Τάχα δὲ καὶ θεολογεῖ ἐνταῦθα ὁ Δαβὶδ λέγων, ὅτι Παρὰ σοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Πατρὸς ἀποσταλήτω ὁ Σωτὴρ Ἰησοῦς, ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εὐλογία ἐπὶ τὸν λαόν σου καταπεμφθήτω, τουτέστιν ἐπὶ τὰ ἔθνη, ἃ καὶ εὐλόγησον πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη, Ἰουδαῖοι δὲ ἐξωσθήσονται. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, ἣν ἐσώθη ἐκ νεκρῶν ἀναστάς, τοῦ Πατρὸς εἶναι λέγει, ὁμοίως καὶ τὴν ἐπὶ τοὺς πιστεύοντας εὐλογίαν αὐτῷ ἀνατίθησι. Διὸ λέγει· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε». Δικαίως δὲ ὁ ψαλμὸς καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει προσαρμοσθήσεται, ἣν ἔθλιβον μὲν οἱ δαίμονες πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας, ἐπατάχθησαν δὲ τῇ ἀληθεῖ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει ἐνανθρωπήσαντος, ἡ δὲ ὑπ' αὐτῶν πολεμηθεῖσα φύσις καὶ σωτηρίας καὶ εὐλογίας ἀπέλαυσεν.

---

32. Παρβλ. Ἱερ. 9, 16.

γησες τὸν διάβολο. Σὺ ὅμως σὲ παρακαλῶ πρόσεχε, ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἀδικοῦν, αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ βλάπτονται, γιατὶ πατάσσονται ἀπὸ τὸν Θεό, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀδικοῦνται, αὐτοὶ εἶναι καὶ ποὺ ἔχουν ὠφεληθεῖ, γιατὶ σώζονται.

Στίχ. 9. «Ἡ σωτηρία παρέχεται ἀπὸ τὸν Κύριο,
καὶ ἡ εὐλογία σου δίνεται στὸν λαό σου».

Εἶναι γνώρισμα ἁγίου, τὸ νὰ παρακαλεῖ νὰ συμβεῖ καὶ στοὺς ἄλλους αὐτὸ ποὺ παρακαλεῖ νὰ συμβεῖ σ' αὐτόν. Γιατὶ δὲν ζητᾶ νὰ γίνει μέτοχος τῶν θεόσδοτων ἀγαθῶν αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ νὰ εἶναι κοινὴ σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὸν Θεὸ ἡ γενναιοδωρία ποὺ θὰ ἐκδηλωθεῖ γι' αὐτούς. Καὶ μὴν ἀπορήσεις ἐὰν εἶναι τέτοιος ὁ σκοπὸς τῶν ἁγίων, οἱ ὁποῖοι καὶ ὑποφέρουν μαζὶ μὲ αὐτοὺς ποὺ πάσχουν, καὶ δακρύζουν μαζὶ μὲ αὐτοὺς ποὺ κλαῖνε, καὶ τὴν ὀργὴ ποὺ ὀφείλεται σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία τὴν κάνουν κοινή. Ἴσως μάλιστα νὰ θεολογεῖ ἐδῶ ὁ Δαβὶδ λέγοντας· Ἀπὸ σένα τὸν Κύριο καὶ Πατέρα ἂς ἀποσταλεῖ ὁ Σωτήρας Ἰησοῦς, ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, καὶ ἡ εὐλογία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἂς σταλεῖ στὸν λαό σου, δηλαδὴ στὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα καὶ νὰ τὰ εὐλογήσεις μὲ κάθε πνευματικὴ εὐλογία. Γιατὶ μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ θὰ εὐλογηθοῦν ὅλα τὰ ἔθνη, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι θὰ ἐκδιωχθοῦν[32]. Καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι ἡ σωτηρία του, τὴν ὁποία πέτυχε μὲ ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκρούς, εἶναι τοῦ Πατέρα του, καὶ παρόμοια ἀναθέτει σ' αὐτὸν καὶ τὴν εὐλογία αὐτῶν ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατέρα μου, καὶ γίνετε κληρονόμοι»[32α]. Δίκαια λοιπὸν καὶ ὁ ψαλμὸς θὰ βρεῖ τὴν προσαρμογή του καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύση, τὴν ὁποία πίεζαν οἱ δαίμονες πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Σωτήρα, ἀλλὰ πατάχθηκαν μὲ τὴν πραγματικὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ ἡ φύση ποὺ πολεμήθηκε ἀπὸ αὐτούς, ἀπόλαυσε καὶ σωτηρία καὶ εὐλογία.

32α. Ματθ. 25, 34.

ΨΑΛΜΟΣ Δ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις. Ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ Δαβίδ».

Τὸν μὲν τρίτον ψαλμὸν συνέταξεν ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔτι τοῦ πρὸς τὸν Ἀβεσσαλὼμ συνεστῶτος πολέμου, ὅθεν καὶ ὀλοφυρμοὺς περιεῖχε, τὸν δὲ τέταρτον τοῦτον, μετὰ τὸ νικῆσαι τὸν πόλεμον, ἀνατίθησι τῷ νικοποιῷ Θεῷ εὐχαριστήριον. Διὸ ἕτεροι τῶν ἑρμηνευτῶν ἀντὶ τοῦ «Εἰς τὸ τέλος», «Τῷ νικοποιῷ», ἤγουν "ἐπινίκιον" ἀναγράφουσι τὴν ᾠδήν. «Εἰς τὸ τέλος» μὲν οὖν ἐπιγέγραπται, ὅτι ἐπὶ καταλύσει τῆς τυραννίδος ὁ ψαλμὸς συνετέθη, «ἐν ὕμνοις» δέ, ὅτι οὐκ ἔτι δακρύει ὁ Δαβίδ, ἀλλ' ὑμνεῖ τὸν τῆς νίκης δοτῆρα Θεόν· «ψαλμὸς δὲ ᾠδῆς», ὅτι πανηγυρίζων, ᾠδικώτερον ᾄδει τὸ ἐπινίκιον.

«

Στίχ. 2. «Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με».

Ἄτοπόν ἐστι σιγῇ καταχωννύναι τὸν τῆς εὐεργεσίας τρόπον, ὅπερ οἱ ἐν Εὐαγγελίοις ἐννέα λεπροὶ ὀνειδίζονται. Ἡ τοίνυν τὴν θείαν καταθαυμάζει φιλοτιμίαν, οὐκ ἐν παρατάσει χρόνου τὰ αἰτήματα πληρώσασαν, ἢ τάχα διδάσκει, ὡς οὐκ ἐν τῷ σιγᾶν, ἀλλ' ἐν τῷ μᾶλλον ἐπικαλεῖσθαι σέσωσται. Δείκνυται δὲ διὰ τοῦτο, μέγα καὶ ὀνησιφόρον τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι.

Στίχ. 2. «Ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου».

Εὑρήσομεν δὲ αὐτὸν τὸν ἐνθάδε χρησίμως δίκαιον ἑαυτὸν εἶναι λέγοντα, καὶ πλημμελείαις ἔνοχον ὁμολογοῦντα ὑπάρχειν. Εἶτα πῶς ἂν εἴη, φησίν, ἀληθές, ὅτι δίκαιος ὁ αὐτὸς καὶ πλημμελείαις ἔνοχος; Ὅτι παρέπεται τοῖς δικαίοις καὶ ὀλισθήματα, κατὰ τό, «Ἑπτάκις πεσεῖται ὁ δίκαιος, καὶ ἀναστή-

---

33. Λουκᾶ 17, 17.

33α. Παροιμ. 24, 16.

ΨΑΛΜΟΣ 4ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, μὲ ὕμνους.
Ψαλμὸς τῆς ᾠδῆς τοῦ Δαβίδ».

Τὸν τρίτο ψαλμὸ τὸν συνέταξε ὁ μακάριος Δαβίδ ἐνῶ ἀκόμα διαρκοῦσε ὁ πόλεμος πρὸς τὸν Ἀβεσσαλώμ, γι' αὐτὸ καὶ περιέχει θρήνους, ἐνῶ αὐτόν, τὸν τέταρτο, τὸν συνέταξε μετὰ τὴν νίκη τοῦ πολέμου, καὶ τὸν ἀφιερώνει ὡς εὐχαριστήριο στὸν νικητὴ Θεό. Γι' αὐτὸ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἑρμηνευτὲς ἀντὶ τοῦ, «Εἰς τὸ τέλος», θέτουν στὴν ᾠδὴ τὴν ἐπιγραφή, «Στὸν νικητή», δηλαδὴ τὴν ἀναγράφουν "ἐπινίκιο". Φέρει λοιπὸν τὴν ἐπιγραφὴ «Εἰς τὸ τέλος», ἐπειδὴ ὁ ψαλμὸς γράφθηκε γιὰ τὴν κατάργηση τῆς τυραννίας, ἐνῶ ἡ ἐπιγραφή, «Μὲ ὕμνους», τέθηκε ἐπειδὴ δὲν δακρύζει πιὰ ὁ Δαβίδ, ἀλλὰ ὑμνεῖ τὸν Θεὸ ποὺ τοῦ δώρισε τὴ νίκη. «Ψαλμὸς ᾠδῆς» πάλι ἐπιγράφεται, ἐπειδὴ πανηγυρίζοντας ὁ Δαβίδ, ψάλλει μελωδικώτερα τὸ γεγονὸς τῆς νίκης.

Στίχ. 2. «Κάθε φορὰ ποὺ σὲ ἐπικαλέσθηκα».

Εἶναι ἀπρεπὲς τὸ νὰ καταχωνιάζουμε τὴν πράξη τῆς εὐεργεσίας, πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο κατηγοροῦνται οἱ ἐννέα λεπροὶ τῶν Εὐαγγελίων[33]. Ἡ λοιπὸν θαυμάζει πολὺ τὴν γενναιοδωρία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία δὲν ἱκανοποίησε τὰ αἰτήματα μετὰ ἀπὸ τὸ πέρασμα πολλοῦ χρόνου, ἢ ἴσως διδάσκει, ὅτι σώθηκε ὄχι μὲ τὸ νὰ σιωπᾶ, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τὸ νὰ τὸν ἐπικαλεῖται. Φαίνεται λοιπὸν ἀπὸ αὐτό, ὅτι εἶναι μεγάλο καὶ πολὺ ὠφέλιμο τὸ νὰ προσευχόμαστε ἀδιάκοπα.

Στίχ. 2. «Θεὲ τῆς δικαιοσύνης μου».

Τὸν βρίσκουμε λοιπὸν αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἐδῶ λέγει μὲ τρόπο χρήσιμο, ὅτι ὁ ἑαυτός του εἶναι δίκαιος, νὰ ὁμολογεῖ ὅτι εἶναι καὶ ἔνοχος ἁμαρτίας. Καὶ πῶς τότε εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ εἶναι ἀληθινό, ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι δίκαιος καὶ ἔνοχος ἁμαρτίας; Γιατὶ ἀκολουθοῦν τοὺς δικαίους καὶ ὀλισθήματα, σύμφωνα μὲ τό· «Ἑπτὰ φορὲς θὰ πέσει ὁ δίκαιος, καὶ θὰ σηκωθεῖ»[33α]. Ἄλλο

σεται». Ἕτερον τοίνυν ἐστὶ τὸ ἀκαταλήκτως πλημμελεῖν, καὶ ἕτερον τό, ἐν τῷ πειρᾶσθαι κατορθοῦν τὴν δικαιοσύνην, ὀλιγάκις ἔσθ' ὅτε τὴν κοινὴν τῆς φύσεως ὑπομένειν ἀσθένειαν. «Παραπτώματα γὰρ τίς συνήσει;», κατὰ τὸ γεγραμμένον. «Τίς δὲ καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν;».

Στίχ. 2. «Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς με».

Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι «Εἰσήκουσέ μου ὁ Θεός», ὡσανεί τινος αὐτὸν ἐρωτήσαντος, Κατὰ τί εἰσηκούσθης, ὦ προφήτα; τί δέ σοι καταθύμιον εἰς πέρας ἐκβέβηκε; διαλευκαίνει τῆς ἐπικουρίας τὸν τρόπον, καί φησιν, ὅτι «Ἐπλατύνθην ἐν θλίψει»· τουτέστιν, οὐκ ἀπήλλαγμαι μόνον τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ ἐν μοχθηροῖς εἶναι πράγμασιν, ἀλλὰ γὰρ ἰδοὺ καὶ πρὸς εὐθυμίαν κατευρύνομαι. Εἰσήκουσέ μου γάρ, οὐκ ἐν χρήμασιν, οὐδ' ἵνα ἐχθρῶν κρατήσω (οὐ γὰρ ταῦτα ᾔτησα), ἀλλ' ἐν ἀνέσει τῇ ἐν μέσῳ τῆς θλίψεως γενομένῃ.

Παῦλός γ' οὖν ἤκουσεν· «Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται». Καὶ οἱ διελάσαντες δὲ τῆς ἁμαρτίας τοὺς βρόχους, καὶ οἱ ἐν πίστει τελειωθέντες καὶ θλίψεις ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ αἰκίας ἀναδεξάμενοι, τοῖς ἄνωθεν ἐν τρυφήσουσιν ἀγαθοῖς. Ἔλθοι δ' ἂν ὁ λόγος καὶ ἐπὶ τὸν Σωτῆρα, δεικνὺς καὶ αὐτὸν διὰ παθημάτων τελειωθέντα, καὶ ἐκ τοῦ παθεῖν γενόμενον ὑψηλότερον. Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ περιστατικὰ ἐπὶ μὲν τῶν ἁγίων θλίψεις ὀνομάζει ἡ θεία Γραφή, διότι γυμνασίου ἕνεκεν αὐτοῖς συμβαίνουσιν, ὡς τό, «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων», ἐπὶ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν μάστιγας, ὡς τό, «Πολλαὶ αἱ μάστιγες τῶν ἁμαρτωλῶν». Μαστίζονται γάρ, διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν παιδευόμενοι.

---

34. Ψαλμ. 18. 13.
35. Παροιμ. 20, 9.
36. Β' Κορ. 12, 9.
37. Ψαλμ. 31, 10.

πρᾶγμα λοιπὸν εἶναι τὸ νὰ ἁμαρτάνει κανεὶς ἀσταμάτητα, καὶ ἄλλο, στὴν προσπάθειά του νὰ ἐπιτύχει τὴ δικαιοσύνη, νὰ ὑποκύπτει κάποιες λίγες φορὲς στὴν ἀδυναμία τῆς φύσεως. Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Τὰ παραπτώματα ποιὸς μπορεῖ νὰ τὰ γνωρίσει;»[34], καὶ «ποιὸς μπορεῖ νὰ καυχηθεῖ, ὅτι ἔχει ἁγνὴ τὴν καρδιά του;»[35].

Στίχ. 2. «Ὅταν βρέθηκα σὲ θλίψη μὲ παρηγόρησες».

Ἐπειδὴ εἶπε, ὅτι «ὁ Θεὸς μὲ ἄκουσε», σὰν κάποιος νὰ τὸν ρώτησε, Σὲ τί εἰσακούσθηκες, προφήτη; Ποιὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμοῦσες πολὺ καὶ εἶχε αἴσιο τέλος; Διευκρινίζει τὸν τρόπο τῆς βοήθειας καὶ λέγει· «Βρῆκα παρηγοριὰ στὴ θλίψη μου», δηλαδὴ δὲν ἀπαλλάχθηκα μόνο ἀπὸ τὶς δύσκολες περιστάσεις καὶ ἀπὸ τὸ νὰ βρίσκομαι σὲ ἐλεεινὴ κατάσταση, ἀλλὰ νὰ προχωρῶ σιγὰ σιγὰ καὶ σὲ εὐθυμία. Γιατὶ μὲ ἄκουσε, ὄχι ζητώντας του χρήματα, οὔτε γιὰ νὰ νικήσω τοὺς ἐχθροὺς (γιατὶ δὲν ζήτησα τέτοια), ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ μοῦ προσφέρει ἄνεση καὶ παρηγοριὰ μέσα στὴν ὥρα τῆς θλίψης μου.

Ὁ Παῦλος βέβαια ἄκουσε· «Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρη μου· γιατὶ ἡ δύναμή μου φανερώνεται τέλεια ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀδυναμία»[36]. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πέρασαν μέσα ἀπὸ τὶς παγίδες τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πέθαναν γιὰ τὴν πίστη καὶ ὑπέμειναν θλίψεις γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ ὑπέστησαν σωματικὲς κακώσεις, θὰ ἀπολαύσουν τὰ οὐράνια ἀγαθά. Μπορεῖ ὅμως ὁ λόγος νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ καὶ στὸν Σωτήρα, δείχνοντας ὅτι καὶ αὐτὸς μὲ τὰ παθήματα ἔγινε τέλειος, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔπαθε ἔγινε ὑψηλότερος. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε καὶ αὐτό, ὅτι τὶς δύσκολες περιστάσεις τῶν ἁγίων ἡ ἁγία Γραφὴ τὶς ὀνομάζει θλίψεις, γιατὶ συμβαίνουν σ' αὐτοὺς γιὰ νὰ γυμνάζονται στὴν ἀρετή, ὅπως ὁ λόγος, «Οἱ θλίψεις τῶν δικαίων εἶναι πολλές», ἐνῶ στὶς περιπτώσεις τῶν ἁμαρτωλῶν τὶς ὀνομάζει μάστιγες, ὅπως τὸ λεγόμενο· «Οἱ μάστιγες τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι πολλές»[37]. Γιατὶ μαστιγώνονται, παιδευόμενοι ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν τους.

Στίχ. 2. «Καὶ εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου».

Ἀλλὰ πῶς ὁ εἰσηκοῦσθαι λέγων, ἀκουσθῆναι πάλιν παρακαλεῖ; Ἢ χρόνος ἐστὶν ἀντὶ χρόνου· ἀντὶ γὰρ τοῦ, Ὠκτείρησάς με καὶ εἰσήκουσας, εἴρηται τό, «Οἰκτείρησον καὶ εἰσάκουσον», ἢ τάχα που καὶ διηνεκῶς ἀκούεσθαι παρακαλεῖ· ἐπειδὴ τοὺς ζῆν εὐσεβῶς ἐθέλοντας οὐκ ἐνδέχεται μὴ οὐχὶ πάντως ταῖς κατὰ τόνδε τὸν βίον ὁμιλεῖν θλίψεσιν. Εἰ οὖν καὶ κατὰ πάντα εἰσηκούσθη ὅσα προσηύξατο, ἀλλ' ὅμως δέδοικε περὶ τοῦ μέλλοντος· διὸ καὶ πάλιν προσεύχεται, τὸ κέρδος τῆς προσευχῆς ἐπιστάμενος. Εἰ γὰρ καὶ ἀπηλλάγη τῶν ἀλγηδόνων καὶ τῆς ἀθυμίας, ἀλλ' ἄνθρωπος ὢν καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀγωνιῶν, μὴ οὐκ ἰσχύσῃ διὰ παντὸς ἐπικειμένων τῶν πειρασμῶν, πλατύνεσθαι αἰτεῖται, καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ ποιητικὰ τῶν ἀλγηδόνων παρελθεῖν. Διὸ καί, «Οἰκτείρησόν με», φησί, τουτέστι, Λῦσον τὸν ἀγῶνα, δὸς παντελῶς ἀπαλλαγῆναι.

Στίχ. 3. «Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι;».

Κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν, ὡς πρὸς τοὺς οἰομένους τῷ πλήθει τοῦ στρατοῦ ἑλεῖν τὸν δίκαιον, ταῦτα εἴρηται. Διὰ πείρας γὰρ αὐτῆς μαθὼν ὅσην ἔχει τὴν ὄνησιν τὸ ἐπὶ Θεῷ πεποιθέναι, καὶ παρ' αὐτοῦ μόνου σώζεσθαι ζητεῖν, κοινωφελὲς μάθημα προτίθεται τὸ συμβεβηκὸς αὐτῷ, καί φησιν· Ὦ τυφλοὶ τὰς φρένας, τὸν νοῦν τε παχεῖς, μέχρι τίνος οὐκ ἀποβαλεῖσθε τὴν ἀρρωστίαν; ἕως τίνος οὐ γνώσεσθε, ὅτι ἡ ἐπ' ἀνθρώποις ἐλπὶς ματαιότης ἐστὶ καὶ ψεῦδος; Γίγας γὰρ οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ. Καὶ ἁπλῶς δὲ ὁ Δαβὶδ υἱοὺς ἀνθρώπων καλεῖ τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας, τοὺς πρὸς ἀσέβειαν ἐπιρρεπεῖς· ἐπεὶ οἱ μὴ τοιοῦτοι, τῇ φύσει μὲν ἀνθρώπων υἱοί, τῇ χάριτι δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλ' υἱοὶ Θεοῦ.

---

38. Ρωμ. 8, 16. Α' Ἰω. 3, 2.

Στίχ. 2. «Καὶ ἄκουσε μὲ εὐμένεια τὴν προσευχή μου».

Πῶς ὅμως αὐτὸς ποὺ λέγει, ὅτι ἀκούσθηκε, παρακαλεῖ πάλι νὰ ἀκουσθεῖ; Ἢ χρησιμοποιεῖται χρόνος ἀντὶ ἄλλου χρόνου· δηλαδὴ ἀντὶ τοῦ, Μὲ λυπήθηκες καὶ μὲ ἄκουσες, ἔχει λεχθεῖ τό, «Λυπήσου με καὶ ἄκουσε με», ἢ ἴσως παρακαλεῖ καὶ νὰ ἀκούεται διαρκῶς. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια, δὲν εἶναι δυνατὸν κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς ζωῆς νὰ μὴ δοκιμάσουν ὁπωσδήποτε θλίψεις. Μολονότι λοιπὸν καὶ εἰσακούσθηκε σὲ ὅλα γιὰ τὰ ὁποῖα προσευχήθηκε, φοβᾶται ὅμως γιὰ τὸ μέλλον, γι' αὐτὸ καὶ πάλι προσεύχεται, γνωρίζοντας καλὰ τὸ κέρδος τῆς προσευχῆς. Γιατί, ἂν καὶ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ τὴν λύπη, ὅμως ὄντας ἄνθρωπος καὶ ἀγωνιώντας γιὰ τὸ μέλλον, μήπως δὲν μπορέσει νὰ ἀντέξει γιὰ πάντα τοὺς ἐπερχόμενους πειρασμούς, ζητᾶ νὰ βρεῖ ἀνακούφιση, καὶ νὰ μπορέσει νὰ ἀντέξει καὶ τὰ ἴδια τὰ αἴτια τῶν πόνων. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει· «Λυπήσου με», δηλαδὴ σταμάτησε τὸν ἀγώνα, βοήθησέ με ν' ἀπαλλαγῶ ἐντελῶς ἀπὸ αὐτόν.

Στίχ. 3. «Ἄνθρωποι, ὡς πότε θὰ εἶστε σκληροκάρδιοι;».

Σύμφωνα βέβαια μὲ τὴν ἱστορία, αὐτὰ εἰπώθηκαν πρὸς ἐκείνους ποὺ νόμιζαν ὅτι μὲ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ θὰ κατανικήσουν τὸν δίκαιο. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἔμαθε μὲ τὴν ἴδια του τὴν πεῖρα πόση ὠφέλεια παρέχει ἡ πεποίθηση στὸν Θεό, καὶ τὸ νὰ ζητᾶ νὰ σωθεῖ μόνο ἀπὸ αὐτόν, παραθέτει μάθημα ὠφέλιμο σὲ ὅλους αὐτὸ ποὺ συνέβη σ' αὐτόν, καὶ λέγει· Ὦ τυφλοὶ στὰ μυαλὰ καὶ παχεῖς στὸν νοῦ, μέχρι πότε δὲν θὰ ἀποβάλετε τὴν ἀρρώστια; Μέχρι πότε δὲν θὰ γνωρίσετε, ὅτι ἡ ἐλπίδα στοὺς ἀνθρώπους εἶναι ματαιότητα καὶ ψέμα; Γιατὶ ὁ γίγαντας δὲν θὰ σωθεῖ μὲ τὴν μεγάλη του δύναμη. Καὶ γενικὰ ὁ Δαβὶδ ἀποκαλεῖ υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μὲ πονηρία, αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἐπιρρεπεῖς στὴν ἀσέβεια. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶναι τέτοιοι, ὡς πρὸς τὴ φύση τους βέβαια εἶναι υἱοὶ ἀνθρώπων, ὡς πρὸς τὴν χάρη ὅμως ὄχι, ἀλλὰ εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ[38].

Στίχ. 4. «Καὶ γνῶτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τὸν ὅσιον αὐτοῦ».

Ἡ μὲν γὰρ τῶν ἐπιγείων ἀπόλαυσις κατ' οὐδέν, οἶμαι, διαφέρει τῶν ἐν ὁράμασι τερπνῶν, ἃ μόνον ὀφθέντα καταλήγει πρὸς τὸ μηδέν, τὸν τοῦ ὀνείρου νοῦν διαπαίξαντα, τὰ δέ γε λαμπρὰ τῆς δικαιοσύνης αὐχήματα καὶ τὰ ἐπ' αὐτῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ γέρα, μακρὰν καὶ ἀκράδαντον ἔχει τὴν μέθεξιν καὶ περιφανὲς τὸ ἀξίωμα. Δέχεται γὰρ ὁ Θεὸς τὰς τῶν ὁσίων φωνὰς καὶ ἀποπεραίνει τὰ αἰτήματα, οὗ τί γένοιτ' ἂν τὸ ἰσοστατοῦν;

Στίχ. 5. «Ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε».

Ἅπασι μὴν ἀνθρώποις συμβαίνει τὸ τῆς ὀργῆς πάθος, μητέρα ἔχον λύπην ἢ μικροψυχίαν ἢ πλεονεξίαν ἢ τὴν παρά τινων λοιδορίαν, ἔξεστι δὲ ταύτην ἀνακόπτειν, καθάπερ καὶ τὰς σωματικὰς ὀρέξεις. Τὸ μὲν γὰρ μηδόλως αὐτὰς ἐν ἡμῖν κινεῖσθαι, τάχα που καὶ ἀνέφικτον καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἐν ἡμῖν δὲ τὸ ἐπιτιμᾶν τοῖς κινήμασιν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ὀργῆς· δριμὺ μὲν γὰρ ἐν ἡμῖν ἐστιν ὅτε ποιεῖται τὸ κίνημα, πλὴν ὥσπερ τισὶ χαλινοῖς ἀνακόπτεται τοῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἐπιλογισμοῖς. Καὶ ἕως μὲν ἀδρανές ἐστι ἔτι τὸ πάθος ἐν ἡμῖν, συγγνώμης ἀξιοῦται παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδ' ἂν δὲ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐμφαίνηται κακά, τότε τὰς δίκας ὑφέξομεν. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων· ἀπραγτούσης γὰρ ἐν ἡμῖν τῆς φαύλης ἡδονῆς, συνηρεμήσει πάντως καὶ αὐτῇ ὁ κολάζων νόμος, ἐνηνεγμένης δὲ ἤδη πρὸς πέρας, τὰ τῆς δίκης συνεκτείνεται. Φησὶν οὖν καὶ νῦν ὁ Δαβίδ, ὅτι, Κἂν ἀπροαιρέτως ὀργισθῆτε, ὅπερ οὐχ ἁμάρτημα τέλειον, μὴ προσθῆτε καὶ τὴν πρᾶξιν, ἵνα μὴ τέλειον ᾖ τὸ ἁμάρτημα. Εὐφυῶς γὰρ συγχωρεῖ τὸ ἔλαττον ὡς ἀσθενεστέροις, τὴν ὀργὴν λέγω, ἵνα κωλύσῃ τὸ μεῖ-

Στίχ. 4. «Καὶ μάθετε ὅτι ὁ Κύριος ἔκανε ἔνδοξο
τὸν εὐσεβῆ».

Ἡ ἀπόλαυση βέβαια τῶν ἐπιγείων δὲν διαφέρει, νομίζω, σὲ τίποτε ἀπὸ τὰ εὐχάριστα ὁράματα, τὰ ὁποῖα μόλις ἐμφανισθοῦν καταλήγουν στὸ μηδέν, ἀφοῦ περιπαίξουν τὸν νοῦ ἐκείνου ποὺ ροχαλίζει, ἐνῶ τὰ λαμπρὰ καυχήματα τῆς ἐνάρετης ζωῆς καὶ τὰ βραβεῖα τοῦ Θεοῦ γι' αὐτὴν ἔχουν μακρὰ καὶ ἀπαρασάλευτη τὴν ἀπόλαυσή τους καὶ περίλαμπρο τὸ ἀξίωμα. Γιατὶ ὁ Θεὸς δέχεται τὶς φωνὲς τῶν δικαίων καὶ ἐκπληρώνει τὰ αἰτήματά τους, πρᾶγμα μὲ τὸ ὁποῖο τί θὰ μποροῦσε νὰ γίνει ἰσοδύναμο;

Στίχ. 5. «Νὰ ὀργίζεσθε, ἀλλὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνετε».

Σὲ ὅλους βέβαια τοὺς ἀνθρώπους συμβαίνει τὸ πάθος τῆς ὀργῆς, τὸ ὁποῖο μητέρα του ἔχει τὴ λύπη ἢ τὴν μικροψυχία ἢ τὴν ὑβριολογία ἀπὸ κάποιους, εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ τὴν ἀνακόπτουν, ὅπως καὶ τὶς σωματικὲς ὀρέξεις. Γιατί, τὸ νὰ μὴ προκαλοῦνται αὐτὲς καθόλου μέσα μας εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ ἀδύνατο, καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, ὅμως ἀπὸ μᾶς ἐξαρτᾶται τὸ νὰ καθησυχάζουμε τὰ ἐρεθίσματα. Ἔτσι καὶ μὲ τὴν ὀργή. Γιατὶ ὅταν προκαλεῖται τὸ ἐρέθισμα εἶναι ἔντονο, πλὴν ὅμως σὰν μὲ χαλινάρια ἀνακόπτεται μὲ τοὺς συλλογισμοὺς πρὸς τὸ καλύτερο. Καὶ ὅσο διάστημα τὸ πάθος βρίσκεται μέσα μας σὲ ἀδράνεια, δέχεται συγχώρηση ἀπὸ τὸν Θεό, ὅταν ὅμως ἐμφανισθοῦν τὰ κακὰ ποὺ προκαλεῖ, τότε θὰ ὑποστοῦμε τὶς τιμωρίες. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τὶς σαρκικὲς ὀρέξεις. Γιατὶ ὅταν ἀδρανεῖ μέσα μας ἡ κακὴ ἡδονή, ὁπωσδήποτε μαζὶ μὲ αὐτὴν βρίσκεται σὲ ἀπραξία καὶ ὁ νόμος ποὺ τὴν τιμωρεῖ, ἐὰν ὅμως φτάσει ἤδη στὴν πραγμάτωσή της, τότε θὰ ἀκολουθήσουν μαζί της καὶ οἱ συνέπειες τῆς δίκης. Λέγει λοιπὸν καὶ τώρα ὁ Δαβίδ, ὅτι, Κι ἂν ἀκόμα ὀργισθεῖτε χωρὶς νὰ τὸ θέλτε, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι τέλειο ἁμάρτημα, νὰ μὴ προβεῖτε στὴν πράξη, γιὰ νὰ μὴ γίνει τὸ ἔγκλημα τέλειο. Γιατὶ μὲ τρόπο εὐφυῆ συγχωρεῖ τὸ μικρότερο, ἐννοῶ τὴν ὀργή, ἐπειδὴ εἴμαστε ἀσθενέστεροι, γιὰ νὰ ἐμποδίσει

ζον, τουτέστι τὸν φόνον καὶ ὅσα ἐκ τοῦ θυμοῦ μὴ κολαζομένου τίκτεται.

Στίχ. 6. «Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον».

Τίθησι δὲ τὰ καθ' ἑαυτὸν εἰς παράδειγμα ὁ Δαβίδ, καὶ ὅτι τοῖς θύουσι τῷ πανάγνῳ Θεῷ τοὺς ἐκ τῆς δικαιοσύνης καρποὺς οὐκ ἄμισθος ἡ εἰς αὐτὸν ἐλπὶς πειρᾶται διδάσκειν. Καὶ γὰρ μονονουχί, φησί, τέθυκα τὴν δικαιοσύνην, ἐποιησάμην δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ τὴν ἐλπίδα, καὶ κεκράτηκα τῶν ἐχθρῶν, εἰ καὶ τεθρύηκα πεσόντα τὸν νεανίαν. Λέγων δέ, «Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης», οὐ τὴν ἐν σκιαῖς ἀποδέχεται ταῖς κατὰ τὸν νόμον, τὴν ἐν Χριστῷ δὲ μᾶλλον καὶ εὐαγγελικήν. Ὁ μὲν γὰρ ἀρχαῖος ἐδίδασκε νόμος τὰς δι' αἱμάτων ποιεῖσθαι προσαγωγάς, ἀλλ' οὐκ ἦν ἐν αὐταῖς τελειοῦσθαι τὸν ἄνθρωπον κατὰ συνείδησιν, προσεκομίζοντο γὰρ τῆς ἀληθοῦς λατρείας προανατυποῦσαι τὴν εὐοσμίαν, καὶ ἦσαν μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμεναι. Τοιγάρ τοι καὶ ἐν Χριστῷ κατηργήθη μὲν ἡ σκιά, περιαστράπτει δὲ λοιπὸν τὰς τῶν πιστευσάντων καρδίας τῆς ἀληθείας τὸ φῶς. Λέγοι δ' ἂν καὶ Ἰουδαίοις ὁ Κύριος, ὅτι Αἱ διὰ τῶν θυμάτων θυσίαι καὶ αἱμάτων ὑμᾶς εἰς οὐρανὸν οὐκ ἀναβιβάσουσιν, ἀλλ' ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς ἐγώ, ἐφ' ὃν μόνον ἐλπίζετε, μηδένα τοῦ γράμματος ποιούμενοι λόγον.

Στίχ. 7. «Πολλοὶ λέγουσι· Τίς δείξει ἡμῖν ἀγαθά;».

Οἱ μὲν γὰρ ὀλίγοι, φησί, καὶ δόκιμοι καὶ φιλοσοφεῖν εἰδότες, ἀκατάσειστον ἐπὶ Θεῷ τὴν ἐλπίδα ἔχουσι τεθαρσήκασι γὰρ ἐπαγγελλομένῳ τὰ ὑπὲρ νοῦν ἀγαθά, οἱ δὲ πολλοί, τουτέστι τὸ κεχυμένον πλῆθος, τὸ ἀδιάκριτον, τὸ ἀνοίᾳ προσηλωμένον, τὴν παραυτίκα μέθεξιν τῶν σαρκικῶν ἀκαθαρσι-

τὸ μεγαλύτερο, δηλαδὴ τὸν φόνο καὶ ὅλα ὅσα δὲν προκαλοῦνται ἀπὸ τὸν θυμὸ ὅταν δὲν τιμωρεῖται.

Στίχ. 6. «Προσφέρατε ὡς θυσία δικαιοσύνη
καὶ στηρίξετε τὴν ἐλπίδα σας στὸν Θεό!».

Ὁ Δαβὶδ προβάλλει ὡς παράδειγμα τὰ δικά του, καὶ προσπαθεῖ νὰ διδάξει, ὅτι σ' ἐκείνους ποὺ θυσιάζουν στὸν πάναγνο Θεὸ τοὺς καρποὺς τῆς ἐνάρετης ζωῆς τους δὲν θὰ εἶναι χωρὶς ἀμοιβὴ ἡ ἐλπίδα τους σ' αὐτόν. Γιατὶ πρόσφερα σὰν θυσία, λέγει, κατὰ κάποιο τρόπο τὴ δικαιοσύνη μου, καὶ στήριξα σ' αὐτὸν τὴν ἐλπίδα, καὶ ὑπερίσχυσα τῶν ἐχθρῶν μου, ἂν καὶ θρήνησα τὸν νεαρὸ ποὺ ἔπεσε νεκρός. Λέγοντας βέβαια, «Προσφέρατε ὡς θυσία τὴν ἐνάρετη ζωή σας», δὲν δέχεται τὴν σκιώδη θυσία τοῦ νόμου, ἀλλὰ μᾶλλον τὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν τοῦ εὐαγγελίου. Γιατὶ ὁ ἀρχαῖος νόμος δίδασκε νὰ προσφέρονται αἱματηρὲς θυσίες, ἀλλὰ δὲν ἦταν δυνατὸ μὲ αὐτὲς νὰ τελειοποιηθεῖ ὁ ἄνθρωπος συνειδητά, γιατὶ προσφέρονταν προτυπώνοντας τὴν εὐωδία τῆς ἀληθινῆς λατρείας, καὶ ἴσχυε ἡ προσφορά τους μέχρι τὸν καιρὸ τῆς διόρθωσης. Γιατὶ μὲ τὸν Χριστὸ καταργήθηκε ἡ σκιά, καὶ ἀστράφτει στὸ ἔξῆς στὶς καρδιὲς αὐτῶν ποὺ πίστεψαν τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Θὰ μποροῦσε βέβαια καὶ ὁ Κύριος νὰ πεῖ στοὺς Ἰουδαίους, ὅτι οἱ θυσίες τῶν θυμάτων καὶ τῶν αἱμάτων δὲν σᾶς ἀνεβάζουν στὸν οὐρανό, ἀλλὰ ἐγώ, ποὺ κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανό, στὸν ὁποῖο μόνο πρέπει νὰ ἐλπίζετε, χωρὶς νὰ κάνετε κανένα λόγο γιὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου.

Στίχ. 7. «Πολλοὶ λένε· Ποιὸς θὰ μᾶς δείξει τὰ ἀγαθά;».

Οἱ λίγοι βέβαια, λέγει, καὶ δοκιμασμένοι, ποὺ γνωρίζουν νὰ ἀντιμετωπίζουν τὰ πράγματα μὲ σωστὴ σκέψη, ἔχουν ἀκλόνητη τὴν ἐλπίδα τους στὸν Θεό, γιατὶ ἔχουν ἐμπιστοσύνη σ' αὐτὸν ποὺ ὑπόσχεται τὰ ἀγαθὰ ποὺ ὑπερβαίνουν τὸν νοῦ, ἐνῶ οἱ περισσότεροι, δηλαδὴ τὸ ἀπερίσκεπτο πλῆθος, τὸ χωρὶς κρίση καὶ προσηλωμένο στὶς ἀνόητες σκέψεις, προτιμώντας, ἀντὶ τῶν ἐλπιζομένων ἀγαθῶν, τὴν ἄμεση συμμετοχὴ στὶς σαρκικὲς ἀκα-

ὧν τῶν ἐν ἐλπίδι ἀγαθῶν προτιμήσαντες, φασί· «Τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;». Ταῦτα τῶν περὶ τὰς διοικήσεις τοῦ Θεοῦ ὀλιγωρούντων τὰ ῥήματα· Ποῦ τοῦ Θεοῦ πρόνοια, τοσαύτης συγχύσεως ἐν τῷ βίῳ οὔσης; Καὶ ἄλλων μὲν τρυφώντων, ἡμῶν δὲ ἐν πτωχείᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις ὄντων κακοῖς, τί τεκμήριον τῆς θείας κηδεμονίας;

Στίχ. 7. «Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε».

Κρυφιωδέστερον δὲ καὶ μυστικώτερον, πρόσωπον μὲν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός, φῶς δὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ πεμπόμενον Πνεῦμα εἰς ἡμᾶς, δι' οὗ κατεσφραγίσμεθα, εἰς εἰκόνα τὴν πρώτην ἀναμορφούμενοι, δι' οὗ καὶ δεδιδάγμεθα τὰ ὄντως ἀγαθά, δι' ἃ καὶ τὴν νοητὴν εὐφροσύνην ἐσχήκαμεν τὴν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν, βεβαιούμενοι πρὸς ἐλπίδα τὴν ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις ἀγαθοῖς.

Οἱ μὲν ἄγγελοι βλέπουσι διὰ παντὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ ἄνθρωποι τὸ φῶς τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐστὶ θεωρία πνευματικὴ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς, φῶς δὲ προσώπου ἐστὶν ἡ μερικὴ γνῶσις τούτων αὐτῶν· εἴπερ, κατὰ τὴν σοφὴν Θεκωΐτιδα, ὡς ἄγγελος Θεοῦ ἦν ὁ Δαβὶδ εἰδὼς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πάντα.

Καὶ ποῖον ἄρα ἐστὶν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, οὗ τὸ φῶς ἐφ' ἡμᾶς σεσημείωται; Ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκών· καὶ διὰ τοῦτο λέγων· «Ὁ ἑωρακώς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα μου». Ἐσημάνθη δὲ ἡμῖν, συμμόρφους ἡμᾶς ἀποδείξας ἑαυτῷ, καὶ τὸν διὰ πνεύματος τοῦ ἰδίου φωτισμὸν ἐγχαράξας ὡς θείαν εἰκόνα τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν.

Στίχ. 8. «Ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου».

Οὕτως τεθαύμακα, φησί, τοὺς τολμῶντας λέγειν, «Τίς δεί-

39. Ματθ. 18, 10. 40. Β' Βασ. 14, 20.

θαρσίες, λένε· «Ποιὸς θὰ μᾶς δείξει τὰ ἀγαθά;». Αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι ἐκείνων ποὺ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὶς προνοητικὲς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ. Ποῦ εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὅταν στὴ ζωὴ ὑπάρχει τόσο μεγάλη σύγχυση; Καὶ τὴ στιμὴ ποὺ ἄλλοι ἀπολαμβάνουν, ἐνῶ ἐμεῖς ζοῦμε μέσα σὲ φτώχεια καὶ στὰ χειρότερα κακά, ποιὰ εἶναι ἡ ἀπόδειξη τῆς φροντίδας τοῦ Θεοῦ;

Στίχ. 7. «Σημειώθηκε σ᾽ ἐμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε».

Ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ πιὸ ἀπόκρυφο καὶ πιὸ μυστικὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ φῶς τὸ Πνεῦμα ποὺ στέλνεται σὲ μᾶς ἀπὸ αὐτόν, μὲ τὸ ὁποῖο σφραγισθήκαμε καὶ ἀποκτήσαμε πάλι τὴν ἀρχικὴ εἰκόνα, καὶ μέσω τοῦ ὁποίου διδαχθήκαμε τὰ πραγματικὰ ἀγαθά, μὲ τὰ ὁποῖα ἀποκτήσαμε καὶ τὴ νοητὴ χαρὰ στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιά, διαβεβαιούμενοι γιὰ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγαθῶν ποὺ θὰ ὑπάρξουν στὸ μέλλον.

Οἱ ἄγγελοι λοιπὸν βλέπουν διαρκῶς τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ[38], ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι τὸ φῶς τοῦ προσώπου του. Πρόσωπο βέβαια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ πνευματικὴ θέα ὅλων ὅσων ὑπάρχουν πάνω στὴ γῆ, ἐνῶ φῶς τοῦ προσώπου εἶναι ἡ μερικὴ γνώση ὅλων αὐτῶν, ἐὰν βέβαια, σύμφωνα μὲ τὴ σοφὴ Θεκωΐτιδα[40], ὁ Δαβὶδ ἦταν σὰν ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, ποὺ γνώριζε τὰ πάντα πάνω στὴ γῆ.

Καὶ ποιὸ ἄραγε εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, τοῦ ὁποίου τὸ φῶς σημειώθηκε πάνω σὲ μᾶς; Εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀπαράλλακτη εἰκόνα του. Γι᾽ αὐτὸ καὶ λέγει· «Αὐτὸς ποὺ εἶδε ἐμένα, ἔχει δεῖ τὸν Πατέρα μου»[41]. Καὶ ἀποτυπώθηκε σ᾽ ἐμᾶς, ἀποδεικνύοντάς μας ὁμοιόμορφους μὲ τὸν ἑαυτό του, καὶ χαράζοντας σὰν θεϊκὴ εἰκόνα σ᾽ αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν σ᾽ αὐτὸν τὸν φωτισμὸ τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὸ δικό του Πνεῦμα.

Στίχ. 8. «Γέμισες τὴν καρδιά μου μὲ εὐφροσύνη».

Τόσο πολὺ θαύμασα, λέγει, αὐτοὺς ποὺ τολμοῦν νὰ λένε,

41. Ἰω. 14, 9.

ξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;», καίτοι παρὸν ἀπὸ τῶν ἐν χερσὶ βεβαιοῦσθαι πρὸς τὰ μέλλοντα. Ἐσχήκαμεν γὰρ ἐνέχυρα τῆς μελλούσης ἡμερότητος ἔσεσθαι πλουσίως, τὴν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ φειδώ τε καὶ πρόνοιαν τοῦ Δημιουργοῦ. Χαρίζεται γὰρ τῇ φιλοτίμῳ δεξιᾷ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸ ζῆν, καὶ καθίησι μὲν ὑετούς, τὰς δὲ ἐξ ἀγρῶν εὐκαρπίας ἀνίησι κατὰ καιρούς. Ὁ τοίνυν ἀμφιλαφῶς χορηγήσας τὰ ζωαρκῆ, πῶς ἂν διαψεύσαιτο χαριεῖσθαι λέγων τὰ μετὰ τόνδε τὸν βίον; Ἐμοὶ οὖν ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν.

Στίχ. 7. «Ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω, ὅτι σύ, Κύριε, κατὰ μόνας ἐπ' ἐλπίδι κατῴκισάς με».

Κατὰ δὲ τὸν θεῖον Κύριλλον, ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἁγίοις τὸν ὕπνῳ ἐοικότα δέξομαι θάνατον, πλὴν ἐν εἰρήνῃ, μὴ ἔχων τὴν ἁμαρτίαν, ἥ ἐστιν ἔχθρα εἰς Θεόν, καὶ οὕτω καταλύσας τὸν βίον, κατοικισθήσομαι παρὰ Θεοῦ καὶ ἐπ' ἀγαθαῖς ἐλπίσι, τουτέστι βεβαίαν καὶ ἀκράδαντον τὴν ἐλπίδα ἔξω. Τὸ δὲ «κατὰ μόνας» ὑπεμφήνειεν ἄν, ὅτι ἰδικὸς καὶ ἐξαίρετός ἐστι τῶν ἁγίων ὁ κλῆρος· οὐ γὰρ ἀναμὶξ ἔσονται τοῖς πονηροῖς, ἀλλ' οἷον ἐξηρημένοι καὶ κατὰ μόνας. Ἐκείνοις μὲν γὰρ πῦρ καὶ θεῖον καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἡ τοῦ ποτηρίου μερίς, τούτοις δὲ τὸ βασιλεύειν ἡτοίμασται καὶ ἀκαταλήκτως ἐντρυφᾶν τοῖς ἄνωθεν ἀγαθοῖς.

ΨΑΛΜΟΣ Ε'.

Στίχ. 1. «Σύνες τῆς κραυγῆς μου».

Τὸ «σύνες» ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ Κατεξέτασον καὶ βασάνισον τῆς ἐμῆς κραυγῆς τὸν σκοπόν. Οὐ γὰρ αἰτῶ τι τῶν ἀνθρωπίνων ἢ τῶν ἀπαδόντων τοῖς σοῖς, ὦ Δέσποτα, νόμοις,

42. Ψαλμ. 4, 7.

«Ποιὸς θὰ δείξει σὲ μᾶς τὰ ἀγαθά»[42], ἂν καὶ μποροῦσα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχω στὰ χέρια νὰ βεβαιωθῶ γιὰ τὰ μελλοντικά. Γιατὶ ἔχουμε λάβει ἐγγυήσεις, ὅτι ἡ μελλοντικὴ ἀγαθότητα τοῦ Δημιουργοῦ θὰ εἶναι πλουσιώτερη ἀπὸ τὴ φροντίδα καὶ τὴν πρόνοια αὐτοῦ στὸν κόσμο αὐτό. Γιατὶ μᾶς χαρίζει μὲ τὴ γενναιόδωρη δεξιά του τὰ ἀπαραίτητα πρὸς ζωή, μὲ τὸ νὰ στέλνει βροχὲς καὶ νὰ κάνει τὶς κατὰ καιροὺς καρποφορίες. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ μὲ ἀφθονία χορήγησε τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωή, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ διαψευσθεῖ, ὅταν λέγει ὅτι θὰ μᾶς χαρίσει τὰ μετὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτή; Σὲ μένα λοιπὸν ἔδωσες εὐφροσύνη στὴν καρδιά.

Στίχ. 9. «Θὰ κοιμηθῶ ἥσυχος καὶ θὰ χορτάσω ὕπνο,
γιατὶ σύ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι ὁλομόναχος, μὲ ἔκανες
νὰ κατοικῶ (ζῶ) γεμᾶτος ἐλπίδα».

Σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Κύριλλο, στὸ ἴδιο μέρος καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἁγίους θὰ δεχθῶ τὸν θάνατο ποὺ μοιάζει μὲ ὕπνο, ὅμως μὲ εἰρήνη, χωρὶς νὰ ἔχω τὴν ἁμαρτία, ἡ ὁποία εἶναι ἐχθρικὴ στὸν Θεό, καὶ τελειώνοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τὴ ζωή, θὰ κατοικήσω κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ μὲ καλὲς ἐλπίδες, δηλαδὴ θὰ ἔχω σίγουρη καὶ ἀσάλευτη τὴν ἐλπίδα. Τὸ «ὁλομόναχος» πάλι μπορεῖ νὰ ὑποδουλώνει, ὅτι ὁ κλῆρος τῶν ἁγίων εἶναι ὅλως ἰδιαίτερος καὶ ἐξαίρετος. Γιατὶ δὲν θὰ εἶναι ἀναμιγμένοι μὲ τοὺς κακούς, ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο ξεχωριστοὶ καὶ ὁλομόναχοι. Γιατὶ γιὰ ἐκείνους ἡ μερίδα τοῦ ποτηριοῦ θὰ εἶναι φωτιὰ καὶ θειάφι καὶ ἄνεμος καταιγίδας, ἐνῶ γι᾽ αὐτοὺς ἔχει ἑτοιμασθεῖ νὰ εἶναι βασιλεῖς καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ οὐράνια ἀγαθὰ χωρὶς τέλος.

ΨΑΛΜΟΣ 5ος

Στίχ. 1. «Δεῖξε κατανόηση, Κύριε, στὴν κραυγή μου».

Τὸ «κατανόησε» ἐδῶ λέγεται ἀντὶ τοῦ Ἐξέτασε καὶ ἐρεύνησε σὲ βάθος τὸν σκοπὸ τῆς κραυγῆς μου. Γιατὶ δὲν ζητῶ κάτι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἢ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀντιβαίνουν στοὺς νόμους

ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον, ἃ καὶ τοῖς λαβοῦσι χρήσιμά τε καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν, καὶ τῇ σῇ φιλοτιμίᾳ χαρίζεσθαι πρέπει.

Στίχ. 4. «Τὸ πρωΐ εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου».

Εἴη δ' ἂν πρωία καὶ ὁ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας καιρός· τότε γὰρ δεκταὶ γεγόνασιν αἱ πάντων εὐχαί. Μέγα εἰς ἁγνείαν καύχημα τὸ ἐκ πρωίας τῆς αὐτῆς παρίστασθαι τῷ Θεῷ, καὶ φθάνειν ἐν εὐχαριστίᾳ τὸν ἥλιον· Οὕτω γάρ, φησίν, ἐπόψομαι τὰ θεῖα καὶ ἅγιά σου μυστήρια, ἃ ἡτοίμασας τοῖς ἀγαπῶσί σε.

Στίχ. 7. «Ἐμίσησας, Κύριε, πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν», κ.τ.λ.

Τοὺς μὲν ἐν τῇ πολιτείᾳ πταίοντας, ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν ὠνόμασεν, τούτους δὲ μισεῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἀποπεσόντας τῆς ἀληθείας. Ἑτεροδόξους, λαλοῦντας ψεῦδος εἶπεν, οὓς ἀπολεῖ ὁ Θεός· καὶ τήρει διαφορὰν τοῦ "Ἐμίσησας" καὶ "Ἀπολεῖς"· πρῶτον μὲν εἰ χεῖρον τοῦ «Ἀπολεῖς» τὸ «Ἐμίσησας»· δεύτερον δέ, διὰ τί τὸ μὲν εἰς παρεληλυθότα ἔκλινε χρόνον, τὸ δὲ εἰς μέλλοντα.

Στίχ. 8. «Ἐγὼ δὲ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου», κ.τ.λ.

Ἐγώ, φησίν, ἐλέῳ τῷ σῷ εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου· οὕτω γὰρ λέγειν δυνήσομαι, τὸ Πρωΐ παραστήσομαί σοι καὶ ἐπόψομαι, καὶ ὡς ἠλεημένος σὺν εὐλαβείᾳ προσκυνήσω σοι ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Καὶ γὰρ ἀμελούμενα, μείζονα γίνεται τῶν ἁμαρτημάτων τὰ τραύματα, καὶ οὐ μέχρι τραυμάτων ἵσταται τὰ τῆς νόσου καὶ τῆς ἀρρωστίας, ἀλλὰ καὶ θάνατον τίκτει τὸν ἀθάνατον.

σου, Κύριε, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνα, ποὺ καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ τὰ παίρνουν εἶναι χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα γιὰ τὴν σωτηρία τους, καὶ πρέπει νὰ χαρίζονται ἀπὸ τὴ δική σου γενναιοδωρία.

Στίχ. 4. «Τὸ πρωὶ θὰ ἀκούσεις τὴ φωνή μου».

Πρωὶ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ὁ καιρὸς τῆς παρουσίας τοῦ Σωτήρα, γιατὶ τότε ἔχουν γίνει δεκτὲς οἱ προσευχὲς ὅλων. Εἶναι μεγάλο καύχημα τὸ νὰ στεκόμαστε μπροστὰ στὸν Θεὸ ἀπὸ τὸ πρωὶ ἀκόμα καὶ νὰ προλαβαίνουμε τὸν ἥλιο μὲ εὐχαριστία. Γιατὶ ἔτσι θὰ δῶ, λέγει, τὰ θεῖα καὶ ἅγια μυστήριά σου, ποὺ ἑτοίμασες γι᾽ αὐτοὺς ποὺ σὲ ἀγαποῦν.

Στίχ. 7. «Μίσησες, Κύριε, ὅλους ἐκείνους ποὺ κάνουν τὴν ἁμαρτία» κ.τ.λ.

Ἐκείνους δηλαδὴ ποὺ διαπράττουν πταίσματα στὴ ζωή τους τοὺς ὀνόμασε ἐργάτες τῆς παρανομίας, καὶ αὐτοὺς ποὺ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ὁ Θεὸς τοὺς μισεῖ. Ἐκείνους ποὺ κηρύττουν ψεύδη τοὺς ὀνόμασε ἑτεροδόξους, τοὺς ὁποίους καὶ θὰ ἀφανίσει ὁ Θεός. Καὶ πρόσεχε τὴ διάκριση ἀνάμεσα στὸ «Μίσησες» καὶ στὸ «Θὰ τοὺς ἐξαφανίσεις»· πρῶτο βέβαια ὅτι τὸ «Θὰ τοὺς ἀφανίσεις» εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὸ «Μίσησες»· καὶ δεύτερον, γιατί τὸ ἕνα τὸ ἔβαλε σὲ χρόνο περασμένο, ἐνῶ τὸ ἄλλο σὲ μέλλοντα.

Στίχ. 8. «Ἐγὼ ὅμως στηρίζω τὴν ἐλπίδα μου στὴν εὐσπλαγχνία σου» κ.τ.λ..

Ἐγώ, λέγει, μὲ τὴ δική σου εὐσπλαγχνία θὰ μπῶ στὸν οἶκο σου, γιατὶ ἔτσι θὰ μπορέσω νὰ λέγω, Τὸ πρωὶ θὰ παρουσιασθῶ καὶ θὰ σὲ δῶ, καὶ ὡς ἐλεημένος μὲ εὐλάβεια θὰ σὲ προσκυνήσω πνευματικὰ καὶ ἀληθινά. Γιατὶ τὰ τραύματα τῶν ἁμαρτημάτων, ὅταν παραμελοῦνται γίνονται μεγαλύτερα, καὶ οἱ συνέπειες τῆς νόσου καὶ τῆς ἀρρώστιας δὲν σταματοῦν μέχρι τὰ τραύματα, ἀλλὰ προκαλοῦν καὶ θάνατο τὸν ἀθάνατο.

ΨΑΛΜΟΣ ς'.

Κυρίλλου, ἐκ τοῦ εἰς Ψαλτήριον ὑπομνήματος, ῥητοῦ προκειμένου·

Στίχ. 1. «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με».

Καίτοι ταῦτα ἀκούσας παρὰ τοῦ προφήτου, μεμένηκεν ἀσφαλής· οὐ κατώλισθεν εἰς τὸ ῥᾴθυμον, οὐκ ἀνῆκε τοῦ τόνου, ἀλλὰ καίτοι λίαν ἡσθεὶς ἐπὶ τῇ τοῦ συγχωρήσαντος ἡμερότητι καὶ χαριστηρίους ἀνατείνας ᾠδάς, οὐδὲν ἧττον ἄθυμος ἦν ὅτι προσκέκρουκεν ὅλως· πρέπει γὰρ ἁγίοις ἐπαινεῖσθαι μᾶλλον ἢ συγγινώσκεσθαι.

Στίχ. 1. «Μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με».

Λέγων δέ, «Μὴ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με», παραιτεῖσθαί πως ἔοικε τοῦ νομικοῦ γράμματος τὴν ἀποτομίαν. «Ἀθετήσας γάρ τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει»· τοιγάρτοι καὶ κατακρίσεως διακονίαν ὁ θεσπέσιος Παῦλος τὸν νόμον ὀνομάζει· δεδικαίωκε γὰρ οὐδένα, πικρὰς δὲ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐζήτει δίκας. Οὐκοῦν τῆς ἐν νόμῳ παιδεύσεως ἀμείνων ἐστὶν ἀσυγκρίτως ἡ διὰ Χριστοῦ· ἡ μὲν γὰρ εἰς ἔλεγχον ἔκειτο τῶν ἠσθενηκότων καὶ εἰς κατάκριμα τῶν παραβαινόντων, ἡ δὲ εἰς δικαίωσιν τῶν ἠσθενηκότων. Ὃ τοίνυν εἴπομεν, οὐ παρακαλεῖ μὴ ἐλεγχθῆναι, ἀλλὰ μὴ θυμῷ.

Στίχ. 1. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι».

Οὐκ εἶπεν, "Ἄνες μοι", οὐδὲ "ἔνδος μοι", ἀλλ', «Ἴασαι»· τὰ γὰρ πρότερα ἀξιοῖ τραύματα ἀφανισθῆναι. Προσελθὼν γὰρ ὡς ἰατρῷ πνευμάτων τῷ Θεῷ καὶ ὁμολογήσας τῆς φύσεως τὴν ἀσθένειαν, αἰτεῖ τὴν ἐπικουρίαν· καὶ Δι ψῷ τὴν ἴασιν,

---

43. Ἑβρ. 10, 28. Δευτ. 17, 6.
44. Β' Κορ. 3, 9.

ΨΑΛΜΟΣ 6ος

Τοῦ Κυρίλλου, ἀπὸ τὸ ὑπόμνημα στὸ Ψαλτήριο, στὸ ρητό·

Στίχ. 1. «Κύριε, νὰ μὴ μὲ ἐλέγξεις θυμωμένος».

Καὶ μολονότι ἄκουσε αὐτὰ ἀπὸ τὸν προφήτη (Νάθαν), ἔμεινε ἀσάλευτος· δὲν γλύστρησε στὴ νωθρότητα, δὲν χαλάρωσε τὸν τόνο τῆς παράκλησης, ἀλλά, ἂν καὶ εἶχε εὐχαριστηθεῖ πολὺ ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα ἐκείνου ποὺ τὸν συγχώρησε καὶ τοῦ ἀπηύθυνε εὐχαριστήριους ὕμνους, δὲν ἦταν λιγώτερο στενοχωρημένος, ἐπειδὴ γενικὰ εἶχε προσκρούσει. Γιατὶ στοὺς ἁγίους ταιριάζει τὸ νὰ ἐπαινοῦνται μᾶλλον, παρὰ νὰ συγχωροῦνται.

Στίχ. 1. «Νὰ μὴ μὲ τιμωρήσεις ἐπάνω στὴν ὀργή σου».

Λέγοντας, «Νὰ μὴ μὲ τιμωρήσεις ὀργισμένος», δείχνει ὅτι ἀπορρίπτει κατὰ κάποιο τρόπο τὴν σκληρότητα τῆς ἐντολῆς τοῦ νόμου. Γιατὶ λέγει· «Ὅταν κάποιος παραβεῖ τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ, πεθαίνει χωρὶς εὐσπλαγχνία μὲ δύο ἢ τρεῖς μάρτυρες»[43]. Γι᾽ αὐτὸ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὀνομάζει τὸν νόμο διακονία τῆς κατακρίσεως[44], γιατὶ δὲν εἶχε δικαιώσει κανένα, καὶ ἀπαιτοῦσε αὐστηρὲς τιμωρίες γιὰ ἐκείνους ποὺ ἁμάρταναν. Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερη ἡ παιδεία τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν παιδεία τοῦ Νόμου. Γιατὶ ἡ τοῦ νόμου ὑπῆρχε γιὰ νὰ ἐλέγχει ὅσους ἁμάρταναν καὶ νὰ καταδικάζει ἐκείνους ποὺ παρέβαιναν τὸν νόμο, ἐνῶ ἡ παιδεία τοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ δικαιώνει τοὺς ἀδύναμους. Αὐτὸ δηλαδὴ ποὺ εἴπαμε, δὲν παρακαλεῖ νὰ μὴ τιμωρηθεῖ, ἀλλὰ νὰ μὴ τιμωρηθεῖ μὲ θυμό.

Στίχ. 1. «Ἐλέησέ με, Κύριε, γιατὶ εἶμαι ἀσθενής».

Δὲν εἶπε, "Ἄφησέ με ἀτιμώρητον", οὔτε, "Παῦσε τὴν ὀργή σου", ἀλλὰ «Θεράπευσέ με». Γιατὶ ζητᾶ νὰ ἀφανισθοῦν τὰ προηγούμενα τραύματα. Ἀφοῦ δηλαδὴ προσῆλθε στὸν Θεὸ ὡς πρὸς ἰατρὸ τῶν πνευμάτων, καὶ ὁμολόγησε τὴν ἀδυναμία τῆς φύσεως, ζητᾶ τὴ βοήθεια, καὶ λέγοντας, διψῶ τὴ θεραπεία, θεράπευ-

λέγων, ἐν κακοῖς με γεγονότα ἐλέῳ θεράπευσον. Ἐξ ἀσθενείας γὰρ ἦλθον ἐπὶ τὸ πάθος. Τίς δὲ ἡ ἀσθένεια; Ἐξηρθρώθη τὰ ὀστᾶ μου καὶ διελύθη ἀπὸ τῆς μετ' ἀλλήλων ἁρμονίας. Ὀστᾶ δὲ λέγει τοὺς σώφρονας λογισμούς, τοὺς τὴν ψυχὴν διερείδοντας, καὶ τὰς λόγῳ ληπτὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, αἳ καὶ ἀνέχουσιν αὐτὴν εἰς νοητικὴν εὐρωστίαν· οἷον ἐγκράτεια, φρόνησις, ἡ κατὰ Θεὸν ἀνδρεία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, καὶ ἅπαξ ἁπλῶς πᾶν εἶδος ἀρετῆς, ὧν οὐκ οὐσῶν ἐν ἡμῖν ἀσυγχύτως, ἦγουν ἐν κόσμῳ τῷ δεόντι διὰ τοῦ τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχύν, πᾶσά πως ἀνάγκη ταράττεσθαι τὴν ψυχήν, ἀτακτούντων ἐν αὐτῇ τῶν παθῶν. Τότε γὰρ οἷον ἐν σάλῳ γινομένη κοσμικῶν ἡδονῶν κινδυνεύει δεινῶς· ἀτονούσης γὰρ ἐν ἡμῖν τῆς ἀρετῆς, κατακρατεῖ πάντως εἰς φαυλότητα κατασείουσα ἡδονή. Ὅτι δὲ ὀστᾶ τροπικῶς νοηθεῖεν ἂν αἱ νοηταὶ τῆς ψυχῆς δυνάμεις, καθ' ἃς ἔχει τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι σύστασιν καὶ διαμονήν, αὐτὸς ὁ Δαβὶδ ἑρμηνεύει τοῦ λόγου τὸ αἴνιγμα, δι' ὧν ἐπήγαγε τοῖς εἰρημένοις, ὅτι «Ἡ ψυχή μου ἐταράχθη σφόδρα».

Στίχ. 4. «Ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου».

Οἶμαι δὲ καὶ ἕτερόν τι κατασημαίνεσθαι, διὰ τοῦ φάναι τὸν Ψάλλοντα ταραχὴν ὑπομεῖναι τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ. Ἔκτισε μὲν γὰρ ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεός· ἐπεὶ δὲ τὴν δοθεῖσαν πεπάτηκεν ἐντολὴν ὁ προπάτωρ Ἀδὰμ καὶ παρώλισθεν εἰς παράβασιν, ἐπάρατος ἦν εὐθύς. Εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτόν· «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ». Τεταράχθαι τοίνυν καὶ κατὰ τοῦτον οἶμαι τὸν τρόπον τὰ πάντων ὀστᾶ, ἅτε δὴ λυθείσης εἰς θάνατον τῆς σαρκός· εἰσέδραμον γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν θόρυβοί τε καὶ πτοῖαι καὶ ἡ τῶν παθῶν τυραννίς. Φθαρτοῦ γὰρ ἅπαξ γεγονότος τοῦ σώματος, τὰ τῆς φθορᾶς ἐν αὐτῷ βεβλάστηκε πάθη, καὶ ὁ τῆς ἁμαρτίας εἰσέδυ νόμος,

45. Γέν. 3,19.

σέ με ἀπὸ τὰ κακὰ στὰ ὁποῖα βρέθηκα. Γιατὶ ἀπὸ ἀδυναμία ἔπεσα στὸ πάθος. Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ ἀσθένεια; Ἐξαρθρώθηκαν τὰ ὀστᾶ μου καὶ διαλύθηκαν ἀπὸ τὴ μεταξύ τους ἁρμονία. «Ὀστᾶ» βέβαια ὀνομάζει τοὺς συνετοὺς λογισμούς, ποὺ στηρίζουν τὴν ψυχή, καὶ τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ποὺ εἶναι κατανοητὲς μὲ τὸν λόγο, οἱ ὁποῖες τὴν ἀνυψώνουν σὲ πνευματικὴ εὐρωστία, ὅπως ἡ ἐγκράτεια, ἡ φρόνηση, ἡ κατὰ Θεὸν ἀνδρεία, ἡ σωφροσύνη, ἡ δικαιοσύνη, καὶ γενικὰ κάθε εἶδος ἀρετῆς, οἱ ὁποῖες ὅταν δὲν βρίσκονται μέσα μας ἀσύγχυτες, δηλαδὴ μὲ τὴν πρέπουσα κοσμιότητα, μὲ τὸ νὰ ἔχουν τὴ δική τους δύναμη, κατ' ἀνάγκη ἡ ψυχὴ ταράσσεται, ἀφοῦ ἀτακτοῦν μέσα της τὰ πάθη. Γιατὶ τότε, εὑρισκόμενη σὰν μέσα στὴ ζάλη τῶν κοσμικῶν ἡδονῶν, κινδυνεύει φοβερά. Καθόσον, ὅταν ἀτονεῖ μέσα μας ἡ ἀρετή, κυριαρχεῖ ὁπωσδήποτε ἡ ἡδονή, ἡ ὁποία μᾶς ὠθεῖ στὴν κακία. Ὅτι βέβαια «ὀστᾶ» συμβολικὰ θὰ μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν οἱ πνευματικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες μπορεῖ νὰ βρίσκεται σὲ καλὴ κατάσταση καὶ διαμονή, ὁ ἴδιος ὁ Δαβὶδ ἐξηγεῖ τὸ αἴνιγμα τοῦ λόγου μὲ αὐτὰ ποὺ πρόσθεσε στὰ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ, ὅτι δηλαδὴ «Ἡ ψυχή μου ταράχθηκε πάρα πολύ».

Στίχ. 4. «Γιατὶ κλονίσθηκαν τὰ ὀστᾶ μου».

Νομίζω ὅτι καὶ κάτι ἄλλο δηλώνεται, ὅταν ὁ Μελωδὸς λέγει, ὅτι τὰ ὀστᾶ του ὑπέστησαν κλονισμό. Γιατὶ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο ἄφθαρτο, ἐπειδὴ ὅμως ὁ προπάτορας Ἀδὰμ παρέβη τὴν ἐντολὴ ποὺ τοῦ δόθηκε καὶ γλύστρησε σὲ παράβαση, ἔγινε ἀμέσως ἐπικατάρατος. Γιατὶ εἰπώθηκε σ' αὐτόν· «Χῶμα εἶσαι, καὶ στὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψεις»[45]. Ταράχθηκαν λοιπὸν μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, νομίζω, τὰ ὀστᾶ ὅλων, ἐπειδὴ διαλύθηκε ἡ σάρκα μὲ τὸν θάνατο. Γιατὶ εἰσέβαλαν καὶ στὴν ἴδια τὴν ψυχὴ θόρυβοι καὶ φόβοι καὶ ἡ τυραννικὴ ἐξουσία τῶν παθῶν. Ἀφοῦ δηλαδὴ τὸ σῶμα ἔγινε μιὰ γιὰ πάντα φθαρτό, βλάστησαν σ' αὐτὸ τὰ πάθη τῆς φθορᾶς, καὶ εἰσχώρησε ὁ νόμος

ὁ ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκός, ὁ ἀντιστρατευόμενος καὶ αἰχμαλωτίζων τὸν νοῦν εἰς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἐκτόπων. Γέγονε τοίνυν ἴασις τῇ ἀνθρώπου φύσει, τῆς τοῦ Μονογενοῦς ἐνανθρωπήσεως ἡ δύναμις ἔπαυσε γὰρ τὴν φθοράν, συνήγαγε τὰ πάντων ὀστᾶ κατεσκεδασμένα, πτοίας καὶ θορύβου παντὸς καὶ δειμάτων καὶ προσέτι παθῶν καὶ πλεονεξίας διαβολικῆς ἐλευθέραν ἀπέφηνε τὴν ἀνθρώπου φύσιν.

Στίχ. 4. «Καὶ σύ, Κύριε, ἕως πότε;».

Μᾶλλον δέ, εἰ χρή τι καὶ μυστικώτερον εἰπεῖν, οὐκ ἐπιτιμᾷ τοῖς τοῦ Θεοῦ κρίμασιν ὁ προφήτης, οὔτε μὴν ὡς μέλλοντα καὶ ἀναδυόμενον τὴν ἐπικουρίαν καταιτιᾶται τὸν τῶν ὅλων Δεσπότην, περιεργάζεται δὲ μᾶλλον τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρὸν τοῦ εἰς τέλος ἐγηγερμένου Χριστοῦ κατὰ τὴν ὀγδόην. Πότε γάρ, φησίν, ἐλεύσῃ ὁ διὰ τῆς ἀναστάσεώς σου τὴν ἴασιν ἡμῖν χαρισόμενος; Ἔστι δὲ τὸ ἕως πότε καὶ τῆς χρονίας μετανοίας παραστατικόν.

Στίχ. 6. «Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ
ὁ μνημονεύων σου».

Ὁ γὰρ ἅπαξ τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις ἁλοὺς, ἀπρακτήσει ἂν πρὸς πᾶσαν ἀρετήν. «Οὐκ ἔστιν», φησίν, «ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου», τουτέστιν ὁ τὰς ἐντολὰς τηρῆσαι δυνάμενος, τῆς βοηθείας τοῦ πνεύματος μὴ συμπαρούσης.

Στίχ. 7. «Ἐκοπίασα ἐν τῷ στεναγμῷ μου».

Τὸ «Ἐκοπίασα» φησὶν ἀντὶ τοῦ "Κοπιάσω". Ἔσται δὲ τοῦτο σαφὲς διά γε τῶν ἐφεξῆς κειμένων. Οὐ γὰρ "Ἔλουσα τὴν κλίνην μου", φησίν, ἀλλ' οὐδὲ "Ἔβρεξα τὴν στρωμνήν μου", ἀλλ' ἐπ' ἀμφοῖν τὸ «λούσω» καὶ «βρέξω» φησίν. Ὑπισχνεῖται γὰρ ἔσεσθαί τις φιλοπονώτατος, καὶ τὸν ἀνειμένον καὶ ἄφετον οὐκ ἀγαπήσειν βίον.

τῆς ἁμαρτίας, ποὺ ὑπάρχει στὰ μέλη τῆς σάρκας, αὐτὸς ποὺ ἀντιστρατεύεται καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν νοῦ σὲ κάθε τι ἀπὸ τὰ παράλογα. Ἔγινε λοιπὸν θεραπεία στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, διατὶ ἡ δύναμη τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Μονογενοῦς σταμάτησε τὴ φθορά, συγκέντρωσε τὰ διασκορπισμένα ὀστᾶ ὅλων, καὶ κατέστησε τὴν ἀνθρώπινη φύση ἐλεύθερη ἀπὸ τρόμους καὶ κάθε ταραχὴ καὶ φόβητρα, καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὶς διαβολικὲς ἐπιθυμίες.

Στίχ. 4. «Καὶ σύ, Κύριε, ὡς πότε θὰ εἶσαι ὀργισμένος;».

Μᾶλλον, ἐὰν πρέπει νὰ ποῦμε καὶ κάτι πιὸ μυστικό, ὁ προφήτης δὲν ἐπιπλήττει τὶς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ᾽ οὔτε καὶ κατηγορεῖ τὸν Δεσπότη τῶν ὅλων ἐπειδὴ καθυστερεῖ νὰ ἐμφανίσει τὴν βοήθειά του, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξετάζει τὸν καιρὸ τῆς ἔλευσης τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνασταίνεται στὸ τέλος κατὰ τὴν ὀγδόη ἡμέρα. Γιατὶ λέγει, πότε θὰ ἔρθεις σὺ ποὺ μὲ τὴν ἀνάστασή σου θὰ μᾶς χαρίσεις τὴ θεραπεία; Τὸ «ὡς πότε» ὅμως εἶναι καὶ δηλωτικὸ τῆς μακροχρόνιας μετάνοιας.

Στίχ. 6. «Γιατὶ δὲν μπορεῖ κάποιος μετὰ τὸν θάνατο
νὰ σὲ θυμᾶται».

Γιατὶ αὐτὸς ποὺ συνελήφθη μιὰ φορὰ ἀπὸ τὶς παγίδες τοῦ θανάτου, θὰ φανεῖ ἀδρανὴς ὁπωσδήποτε πρὸς κάθε ἀρετή. «Δὲν μπορεῖ», λέγει, κάποιος μετὰ τὸ θάνατο νὰ σὲ θυμᾶται», δηλαδὴ δὲν μπορεῖ νὰ τηρήσει τὶς ἐντολές, ἀφοῦ δὲν θὰ εἶναι παροῦσα μαζί του ἡ βοήθεια τοῦ Πνεύματος.

Στίχ. 7. «Κουράσθηκα νὰ ἀναστενάζω».

Τὸ «Κουράσθηκα» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ "Θὰ κουρασθῶ". Καὶ αὐτὸ θὰ γίνει σαφὲς μὲ τὰ στὴ συνέχεια λεγόμενα. Γιατὶ δὲν λέγει, "ἔλουσα τὸ κρεββάτι μου", οὔτε καὶ "ἔβρεξα τὸ στρῶμα μου", ἀλλὰ καὶ στὶς δύο περιπτώσεις λέγει «θὰ λούσω» καὶ «θὰ βρέξω». Ὑπόσχεται δηλαδὴ ὅτι θὰ γίνει ἕνας πάρα πολὺ φιλόπονος καὶ δὲν θὰ ἀγαπήσει τὴ μαλθακὴ καὶ ἄνετη ζωή.

Διδάσκει δὲ καὶ ἡμᾶς, ὅτι τοὺς εὐαρεστεῖν ἐθέλοντας τῷ Θεῷ, οὐκ ἀργίας καιρὸν ὕπνου τε καὶ ῥᾳθυμίας ἡγεῖσθαι προσήκει τὰ τῶν νυκτῶν διαστήματα (κτηνοπρεπὲς γὰρ τοῦτο καὶ ἀλογώτατον), πόνου δὲ μᾶλλον καὶ ἀϋπνίας τῆς ἐπ' ἀγαθοῖς. Ἄριστον γὰρ τὸ ἐν ἡσυχίαις μάλιστα καὶ κατὰ μόνας μονονουχὶ Θεῷ διαλέγεσθαι διὰ συχνῆς προσευχῆς, καὶ ἐφ' οἷς μὲν ἤδη κατεγνώσμεθα, συγγνώμην αἰτεῖν, τὰ δὲ ψυχωφελῆ ζητεῖν παρ' αὐτοῦ, καὶ ᾠδὴν αὐτὸν καὶ μέλος ποιεῖσθαι.

Στίχ. 8. «Ἐταράχθη ἐν θυμῷ [ἀπὸ θυμοῦ]
ὁ ὀφθαλμός μου».

Τάχα δὲ ὑπονοστεῖ ὁ Προφήτης πρὸς ἀνάμνησιν τῶν τῇ ἀνθρώπου φύσει συμβεβηκότων διὰ τὸ προσκροῦσαι Θεῷ τὴν τοῦ γένους ἀρχήν, τουτέστι τὸν Ἀδάμ. Πρὶν μὲν γὰρ ὀλιγωρῆσαι τῆς θείας ἐντολῆς καθαρὸν εἶχε τὸν ὀφθαλμόν, θεοπτίας ἔμπλεων καὶ ἐννοιῶν ἀγαθῶν, καὶ ἦν ἀθώλοτος, ἔτι τῷ θείῳ φωτὶ καταλαμπόμενος.

Στίχ. 9. «Εἰσήκουσε Κύριος τῆς δεήσεώς μου».

Ἐξηγεῖται δὲ τίνα τρόπον εἰς πέρας ἐκβέβηκε τὰ τῆς εὐθυμίας αὐτῷ· εἰσηκοῦσθαι γάρ φησι τὴν φωνὴν τοῦ κλαυθμοῦ αὐτοῦ, δεκτήν τε γενέσθαι τὴν προσευχήν. Φωνὴν δέ φησιν, οὐχὶ πάντως τὴν διὰ χειλέων, ἐκείνην δὲ μᾶλλον τὴν ἐκ πραγμάτων μονονουχὶ πρὸς Θεὸν πεμπομένην. Ὥσπερ γάρ ἐστιν ἁμαρτίας φωνή, κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς Κάϊν, «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρός με», οὕτω καὶ μετανοίας ἐστὶ φωνή, ἧς ἀκούει Θεός. Καὶ οὐ δήπου φαίη τις ἄν, ὅτι φωνὴν ἔντονον αἰτεῖ, οὐ γὰρ οὕτω προσεύχεσθαι προστετάγμεθα. Κραυγὴν δὲ πάλιν ἐν τούτοις φησὶ τὴν ἐκ πόνου λιτήν, ἣ κεχρῆσθαι τοὺς ἁγίους ἔθος.

---

46. Γέν. 4, 10.

Διδάσκει ὅμως καὶ ἐμᾶς, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ εὐαρεστήσουν τὸν Θεό, δὲν πρέπει νὰ θεωροῦν τὶς νύχτες ὡς καιρὸν ἀργίας καὶ ὕπνου καὶ ραθυμίας (γιατὶ αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ ταιριάζει στὰ κτήνη καὶ εἶναι ἐντελῶς παράλογο), ἀλλὰ μᾶλλον καιρὸν κόπου καὶ ἀϋπνίας γιὰ τὰ ἀγαθά. Γιατὶ εἶναι ἄριστο νὰ μιλᾶμε μὲ τὸν Θεὸ μέσα στὴν ἡσυχία καὶ μόνοι μας, μὲ τὴ συχνὴ προσευχή, καὶ νὰ ζητᾶμε συγγνώμη γι᾽ αὐτὰ ποὺ ἔχουμε ἤδη κατακριθεῖ, καὶ νὰ ζητᾶμε ἀπὸ αὐτὸν ἐκεῖνα ποὺ ὠφελοῦν τὴν ψυχή μας, καὶ νὰ τοῦ ἀναπέμπουμε ὕμνους καὶ μελωδίες.

Στίχ. 8. «Πόνεσαν ἐξαιτίας τοῦ θυμό σου
τὰ μάτια μου».

Ἴσως ὁ Προφήτης νὰ ἐπανέρχεται στὴν ἀνάμνηση ἐκείνων ποὺ συνέβησαν στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ γένους, δηλαδὴ ὁ Ἀδάμ, ἦρθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸν Θεό. Γιατὶ πρὶν νὰ παραβεῖ τὴ θεία ἐντολὴ εἶχε καθαρὰ τὰ μάτια του, γεμᾶτα ἀπὸ τὴ θέα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔννοιες ἀγαθές, καὶ ἦταν καθαρός, ἐπειδὴ φωτιζόταν ἀκόμα ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς.

Στίχ. 9. «Ἄκουσε ὁ Κύριος τὴν παράκλησή μου».

Ἐξηγεῖ μὲ ποιὸν τρόπο ἔφτασε σὲ αἴσιο πέρας ἡ εὐθυμία του. Γιατὶ λέγει, εἰσακούσθηκε ἡ φωνὴ τοῦ θρήνου του, καὶ ἔγινε δεκτὴ ἡ προσευχή του. Καὶ φωνὴ βέβαια δὲν ἐννοεῖ ὁπωσδήποτε αὐτὴν ποὺ γίνεται μὲ τὰ χείλη, ἀλλὰ ἐκείνην ποὺ ἀναπέμπεται πρὸς τὸν Θεὸ κατὰ κάποιο τρόπο ἔμπρακτα. Γιατὶ ὅπως ὑπάρχει φωνὴ ἁμαρτίας, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε στὸν Κάϊν; «Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου φωνάζει πρὸς ἐμένα»[46], ἔτσι ὑπάρχει καὶ φωνὴ μετάνοιας, τὴν ὁποία ἀκούει ὁ Θεός. Καὶ δὲν θὰ μποροῦσε βέβαια νὰ πεῖ κάποιος, ὅτι ζητᾶ φωνὴ δυνατή, γιατὶ δὲν ἔχουμε προσταχθεῖ νὰ προσευχώμαστε μὲ τὸν τρόπο αὐτόν. Κραυγὴ πάλι σ᾽ αὐτὰ ποὺ λέγει ὀνομάζει τὴν προερχόμενη ἀπὸ τὸν πόνο παράκληση, τὴν ὁποία συνηθίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ ἅγιοι.

Στίχ. 11. «Αἰσχυνθείησαν καὶ ταραχθείησαν».

Καὶ οἱ τῆς κακίας δὲ εὑρεταὶ καὶ διδάσκαλοι δαίμονες ἀποστρέφονται καὶ ὀπίσω πίπτουσιν, ἀφόρητον ὑπομένοντες τὴν τροπήν· πρῶτον μὲν διὰ τὴν παρὰ τοῦ σώζοντος Θεοῦ ἀντίλεξιν, ἔπειτα δὲ διὰ τὸ θέλειν ἡμᾶς ἀπανίστασθαι μὲν τῶν ἀρχαίων ἀρρωστημάτων, μεταφοιτᾷν δὲ νεανικῶς εἰς τὸ κατευμεγεθεῖν ἁπάσης φιλοσαρκίας, καὶ τῆς ἐν τῷδε τῷ βίῳ τύρβης οὐδένα ποιεῖσθαι λόγον, εἰς μόνα δὲ βλέπειν τὰ ἀρέσκοντα Θεῷ, καὶ ἐπ' αὐτὰ τρέχειν ἀμεταστρεπτί. Ἀνδριζομένοις γὰρ οὕτω, συνέσται Χριστός, ὁ πάντων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν καὶ δοτὴρ καὶ πρύτανις.

ΨΑΛΜΟΣ Ζ΄.

Στίχ. 1. «Τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσί, υἱοῦ Ἰεμενεί».

Σὺ δέ μοι ὅρα, ὅτι σε τοσαύταις ἐγγυμνασθέντα νίκαις, πάλιν ἀπολύει πρὸς ἑτέρους ἀγῶνας ὁ λόγος, πάλιν ἀλείφει τῇ τῶν πειρασμῶν προσβολῇ. Ὁ αὐτὸς γὰρ πολέμιος, ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἐκεῖνος, ὥσπερ ἀναγεννηθεὶς ἐξ ἡμῶν, τὸν καθ' ἡμῶν ἐξαρτύεται πόλεμον, ὃν ἀνατρέπει φονῶντα καθ' ἡμῶν ἡ ἡμετέρα περὶ τοῦ πράγματος εὐβουλία, μᾶλλον δὲ ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχία. Ἥ γε μὴν σώζουσα ἡμᾶς γνώμη, ἀγχόνη γίνεται τοῦ ἀντικειμένου· αὕτη δέ ἐστιν, τὸ ἴσον εἰς κακίαν ἡγεῖσθαι, ἄρχειν τε ἀδικίας καὶ ἀμύνεσθαι τὸν κατάρξαντα. Ὁριστὴς γὰρ τῆς καθ' ἑαυτοῦ τιμωρίας ὁ Δαβὶδ γίνεται, εἰ εὑρεθείη κακοῦ τὸ κακὸν ὥσπερ ἐν συναλλάγματι διαμείψας, καὶ ἀντιδοὺς παρεσχημένοις ὃ ἔλαβε.

Στίχ. 4. «Εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσί μου».

Τάχα δὲ οὐ τὸ πάντῃ ἐλεύθερον ἀδικίας ἑαυτῷ ὁ Δαβὶδ

Στίχ. 11. «Ἂς ντραποῦν καὶ ἂς ταραχθοῦν».

Καὶ οἱ ἐφευρέται καὶ δάσκαλοι τῆς κακίας δαίμονες ὑποχωροῦν καὶ πέφτουν πίσω ὑφιστάμενοι ἀβάσταχτη κατατρόπωση, πρῶτα βέβαια λόγω τῆς ὑποστήριξης τοῦ Θεοῦ ποὺ σώζει, καὶ ἔπειτα ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ μιὰ θέλουμε ἐμεῖς νὰ φύγουμε ἀπὸ τὶς παλαιὲς ἀρρρώστιες, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ μεταπηδήσουμε ρωμαλέα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦμε ἐναντίον κάθε φιλοσαρκίας, καὶ νὰ μὴ κάνουμε κανένα λόγο γιὰ τὶς μέριμνες τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἀλλὰ νὰ βλέπουμε μόνο αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν στὸν Θεό, καὶ νὰ τρέχουμε σ' αὐτὰ χωρὶς ἐπιστροφή. Γιατί, ἀγωνιζόμενοι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν μὲ ἀνδρεία, θὰ εἶναι μαζί μας ὁ Χριστός, ὁ χορηγὸς σὲ μᾶς ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀρχηγός.

ΨΑΛΜΟΣ 7ος

Στίχ. 1. «Στὸν Κύριο, γιὰ τὰ λόγια τοῦ Χουσί,
υἱοῦ τοῦ Ἰεμενέι».

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε, ὅτι, ἂν καὶ ἔχεις ἀσκηθεῖ σὲ τόσο μεγάλες νίκες, πάλι ὁ λόγος καταλήγει σὲ ἄλλους ἀγῶνες, πάλι ἑτοιμάζεσαι γιὰ τὴν προσβολὴ τῶν πειρασμῶν. Γιατὶ ὁ ἴδιος ἐχθρός, ἐκεῖνος ὁ Ἀβεσσαλώμ, σὰν νὰ ἀναγεννήθηκε ἀπὸ μᾶς, ἑτοιμάζει πόλεμο ἐναντίον μας, τὸν ὁποῖο θὰ ἀνατρέψει, καθὼς ὁρμᾶ, μὲ φονικὴ διάθεση ἐναντίον μας, ἡ δική μας σύνεση ἀπέναντι στὸ θέμα αὐτό, ἢ μᾶλλον ἡ συμμαχία ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ ἡ γνώμη ποὺ σώζει ἐμᾶς γίνεται ἀγχόνη τοῦ ἐχθροῦ. Κι αὐτὴ εἶναι, τὸ νὰ θεωροῦμε ἴσον σὲ κακία, καὶ τὸ νὰ ἀρχίζουμε τὶς ἀδικίες, καὶ νὰ πολεμοῦμε αὐτὸν ποὺ ἄρχισε ν' ἀδικεῖ. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ὅρισε τὴν ἐναντίον του τιμωρία εἶναι ὁ Δαβίδ, ἐὰν βρεθεῖ νὰ ἀνταλλάσσει τὸ κακὸ μὲ τὸ κακό, σὰν συναλλαγή, καὶ νὰ ἀνταποδίδει ἀντίστοιχα αὐτὸ ποὺ ἔλαβε.

Στίχ. 2. «Ἐὰν ἔκανα ἀδικία μὲ τὰ χέρια μου».

Ἀμέσως λοιπὸν ὁ Δαβὶδ βεβαιώνει ὅτι δὲν εἶναι τελείως

μαρτυρεῖ (ἠδίκησε γὰρ τὸν Οὐρίαν), ἀλλὰ τοῦτο λέγει, ὅτι Ἐν τῇ κατὰ τὸν παῖδα ὑποθέσει καθαρός εἰμι καὶ ἀνυπαίτιος· οὐδὲν γὰρ αὐτὸν ἠδίκησα, οὔτε τοὺς μετ' αὐτοῦ, ὥστε καὶ εὐάφορμον αὐτοῖς γενέσθαι τὴν κατ' ἐμοῦ δίωξιν. Εἶτα καὶ τὸ ἀμνησίκακον προβάλλεται, ἐκκαλούμενος δι' αὐτοῦ εἰς ἔλεον τὸν Θεόν. Καὶ δῆλον ἀφ' ὧν ἐπάγει· λέγει γάρ· «Εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά».

Στίχ. 5. «Ἀποπέσοιμι ἄρα τῶν ἐχθρῶν μου κενός».

Τουτέστιν ἀπολισθήσαιμι καὶ τιμῆς καὶ δόξης ἁπάσης, καὶ γενοίμην ὡς χοῦς ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν μου.

Στίχ. 4. «Ἀνάστηθι, Κύριε, ἐν ὀργῇ σου».

Ὅπερ οὖν ἔφη, μεταπεφοίτηκεν ὁ λόγος εἰς Χριστόν, καὶ αὐτὸν ἀναστῆναι παρακαλεῖ οὐ κατὰ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ (πῶς γάρ, ὑπὲρ οὗ παρεκάλει λέγων, «Φείσασθέ μου τοῦ παιδαρίου Ἀβεσσαλώμ;»), ἀλλ' ὑπὲρ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος ἀναστῆναι παρακαλεῖ τὸν Θεόν, ὥσπερ ἐξ ἠρεμίας τῆς πάλαι μακροθυμίας ἐν ὀργῇ καὶ κινήσει κατὰ τῶν περάτων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. Πλεῖστοι μὲν οὖν οἱ τῆς ἀνθρωπότητος ἐχθροί, τουτέστιν οἱ πονηροὶ καὶ ἀλιτήριοι δαίμονες, πέρατα δὲ αὐτῶν νοηθεῖεν ἂν οἱ προὔχοντες τῶν ἄλλων καὶ ὑπερκείμενοι, οἷον ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ ἐγγύς, ἤγουν οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους. Τούτων κατεξανέστη Χριστός.

Στίχ. 7. «Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι, ᾧ ἐνετείλω».

Ἐνταῦθα σαφῶς περὶ τῆς θεοφανείας τοῦ Σωτῆρος εὐαγγελίζεται. Ἄνωθεν γὰρ διὰ τῶν πατριαρχῶν ταύτην ἡμῖν τὴν σωτηρίαν ὑπέσχετο· καί γε μεμέστωται ἡ θεία Γραφὴ τῶν τοῦ

---

47. Β' Βασ. 18, 12.
48. Ἐφεσ. 6, 12.

ἀπαλλαγμένος ὁ ἑαυτός του ἀπὸ ἀδικία (γιατὶ εἶχε ἀδικήσει τὸν Οὐρία), ἀλλὰ λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ Στὴν ὑπόθεση τοῦ παιδιοῦ εἶμαι καθαρὸς καὶ ἀνεύθυνος. Γιατὶ δὲν τὸ ἀδίκησα καθόλου, οὔτε ἐκείνους ποὺ ἦταν ἀκόλουθοί του, ὥστε νὰ θεωρηθεῖ δικαιολογημένη σ᾽ αὐτοὺς ἡ ἐναντίον μου δίωξη. Ἔπειτα προβάλλει καὶ τὴν ἀμνησικακία του, ἐπικαλούμενος μὲ αὐτὸ τὸν Θεὸ νὰ τὸν λυπηθεῖ. Καὶ εἶναι φανερὸ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προσθέτει· γιατὶ λέγει· «Ἐὰν ἀνταπέδωσα κακὰ σ᾽ αὐτοὺς ποὺ μοῦ ἀνταποδίδουν».

Στίχ. 5. «Ἂς πέσω τότε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν μου, στερημένος ἀπὸ κάθε βοήθεια σου».

Δηλαδὴ ἂς στερηθῶ τὴν τιμὴ καὶ ὅλη τὴ δόξα, καὶ ἂς γίνω σὰν τὸ χῶμα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν μου.

Στίχ. 7. «Σήκω, Κύριε, κινούμενος ἀπὸ τὴν ὀργή σου».

Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ εἶπε, μεταφέρθηκε ὁ λόγος στὸν Χριστό, καὶ αὐτὸν παρακαλεῖ νὰ σηκωθεῖ, ὄχι ἐναντίον τοῦ Ἀβεσσαλὼμ (πῶς δηλαδὴ ἐναντίον αὐτοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο παρακαλοῦσε λέγοντας, «Λυπηθεῖτε τὸ παιδί μου, τὸν Ἀβεσσαλώμ»[47]), ἀλλὰ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ σηκωθεῖ ὑπὲρ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας, σὰν ἀπὸ τὴν ἠρεμία τῆς παλιᾶς μακροθυμίας, μὲ ὀργὴ καὶ κίνηση ἐναντίον ὅλων τῶν ἐχθρῶν του. Εἶναι λοιπὸν πάρα πολλοὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀνθωπότητας, δηλαδὴ οἱ πονηροὶ καὶ ἀλιτήριοι δαίμονες, καὶ «πέρατα» αὐτῶν θὰ μποροῦσαν νὰ νοηθοῦν αὐτοὶ ποὺ ὑπερέχουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ κατέχουν ὑψηλότερη θέση, ὅπως ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ πλησίον αὐτοῦ, δηλαδὴ οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους[48]. Ἐναντίον αὐτῶν ἐξηγέρθη ὁ Χριστός.

Στίχ. 7. «Καὶ σήκω ἐναντίον τους, Κύριε Θεέ μου, στὸ ὄνομα τοῦ προστάγματος ποὺ ὅρισες».

Ἐδῶ διακηρύσσει καθαρὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ βέβαια μέσω τῶν προφητῶν μᾶς ὑποσχόταν αὐτὴ τὴ σωτηρία, καὶ εἶναι γεμάτη ἡ ἁγία Γραφὴ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Σω-

Σωτῆρος φωνῶν, προϋπισχνουμένου διὰ προφητῶν ἁγίων ὡς ἥξει κατὰ καιροὺς καὶ ἐξελεῖται τὴν ὑπ᾽ οὐρανόν, καὶ οὐκ ἐν μόνῃ τῇ Ἰουδαίᾳ ποιήσεται τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἡμερότητος τὴν ἐπίδειξιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπισκέψεται πάντα τὰ ἔθνη· καὶ γοῦν ἐλπὶς ὠνόμασται τῶν ἐθνῶν. Ἐπέφανε γὰρ τῷ κόσμῳ παντὶ Θεὸς ὢν Κύριος καὶ φῶς τὸ ἀληθινόν, δι᾽ οὗ καὶ αὐτὸν ἐγνώκαμεν τὸν Πατέρα, τῆς ἀρχαίας ἀχλύος ἐσκεδασμένης, τῆς ἐν τῷ πλανᾶσθαι, φημί, καὶ ἀναλάμψαντος ἡμῖν ἑωσφόρου κατὰ τὸν νοῦν, καὶ διαυγαζούσης ἡμέρας, ἀνίσχοντος δὲ καὶ τοῦ τῆς δικαιοσύνης Ἡλίου, τουτέστι τοῦ Χριστοῦ. Ἐξεγέρθητι τοίνυν, φησί, κατὰ τὸ πρόσταγμα, ὃ ἐνετείλω, ἦγουν ὃ ἐπηγγείλω ποιήσειν· τοῦτο γὰρ ἐνταῦθα δηλοῖ τὸ ἐντείλασθαι.

Στίχ. 8. «Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον».

Τάχα δὲ τό, εἰς ὕψος ἐπίστρεψον, ἢ τὸν τίμιον αἰνίττεται σταυρόν, εἰς ὃν ἀνήνεγκεν ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας· ἢ τὴν εἰς οὐρανοὺς τοῦ Χριστοῦ ἀναφοίτησιν· ἐπορεύθη γὰρ ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Πατρὸς ὑπὲρ ἡμῶν. Πῶς ὑπὲρ ἡμῶν; Ἡμῖν ἐγκαινίζων πρόσφατον ὁδὸν καὶ ζῶσαν, ἵνα καὶ αὖθις βάσιμος ὑπάρχῃ λοιπὸν ὁ οὐρανός, καὶ εἰσερχώμεθα εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, ἀρξαμένου καὶ τοῦδε τοῦ ἐν πᾶσι πρωτεύοντος, δηλονότι Χριστοῦ.

Στίχ. 9. «Κύριος κρινεῖ λαούς».

Εἴρηται δὲ ἐνταῦθα, τὸ «κρινεῖ», ἀντὶ τοῦ, "δικάσει". Ἐδίκασε γὰρ ἡμῖν τε καὶ τῷ Σατανᾷ· καὶ τὸν μὲν ὡς πλεονεκτήσαντα τὴν ὑπ᾽ οὐρανόν, τῆς κατὰ πάντων τυραννίδος ἀπώσατο, τοὺς δὲ τὴν ἀφόρητον ὑπομείναντας πλεονεξίαν, κατηλέησεν ὡς Θεὸς καὶ τῇ πίστει ἐδικαίωσε.

Στίχ. 9. «Κρῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου».

Ἑτέρως δὲ εἰπὼν ὁ προφήτης, ὅτι «Κύριος κρινεῖ λαούς», εἰσφέρει νῦν καὶ τὸ τῶν κρινομένων πρόσωπον, τὴν οἰκείαν

τήρα, ὁ ὁποῖος ὑποσχόταν μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν, ὅτι θὰ ἔρθει στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ θὰ ἐλευθερώσει τὴν οἰκουμένη, καὶ ὅτι δὲν θὰ φανερώσει μόνο στὴν Ἰουδαία τὸν πλοῦτο τῆς πραότητάς του, ἀλλὰ ὅτι θὰ ἐπισκεφθεῖ ὅλα τὰ ἔθνη, γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάσθηκε ἐλπίδα τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ ἐμφανίσθηκε σ' ὅλο τὸν κόσμο ὁ Κύριος, ὄντας Θεὸς καὶ ἀληθινὸ φῶς, μέσω τοῦ ὁποίου γνωρίσαμε καὶ τὸν Πατέρα, ἀδοῦ διασκορπίσθηκε ἡ παλιὰ ὁμίχλη, ἐννοῶ τῆς πλάνης, καὶ ἔλαμψε σὲ μᾶς ὁ νοητὸς φωστήρας, καὶ ἀφοῦ ξημέρωσε ἡ ἡμέρα, ἀνέτειλε καὶ ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, δηλαδὴ ὁ Χριστός. Σήκω ἐπάνω λοιπόν, λέγει, σύμφωνα μὲ τὸ πρόσταγμα ποὺ ἔδωσες, δηλαδὴ μὲ αὐτὸ ποὺ ὑποσχέθηκες ὅτι θὰ κάνεις· γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ἐδῶ τὸ "ἔδωσε ἐντολή".

Στίχ. 8. «Καὶ ἀνέβα πάλι στὰ ὕψη, πάνω ἀπὸ αὐτήν».

Τὸ «Γύρισε πάλι στὰ ὕψη», ὑπαινίσσεται ἴσως ἢ τὸν τίμιο σταυρό, στὸν ὁποῖο ἀνέβασε τὶς ἁμαρτίες μας, ἢ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Χριστοῦ στοὺς οὐρανούς. Γιατὶ πῆγε νὰ ἐμφανισθεῖ στὸ πρόσωπο τοῦ Πατέρα γιὰ χάρη μας. Πῶς γιὰ χάρη μας; Ἐγκαινιάζοντας γιὰ μᾶς δρόμο καινούργιο καὶ ζωντανό, ὥστε καὶ πάλι νὰ γίνει βατὸς στὸ ἑξῆς ὁ οὐρανός, καὶ νὰ μπαίνουμε στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ παραπετάσματος, κάνοντας ἀρχὴ καὶ σ' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι πρῶτος σὲ ὅλα, δηλαδὴ ὁ Χριστός.

Στίχ. 9. «Ὁ Κύριος θὰ κρίνει τοὺς λαούς».

Ἐδῶ ἔχει λεχθεῖ τό, «θὰ κρίνει», ἀντὶ τοῦ, "θὰ δικάσει". Γιατὶ μαζὶ μὲ μᾶς θὰ δικάσει καὶ τὸν Σατανᾶ. Καὶ αὐτὸν βέβαια, ἐπειδὴ ἀπὸ πλεονεξία κυρίευσε τὴ γῆ, τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία του σὲ ὅλα, ἐνῶ αὐτοὺς ποὺ ὑπέμειναν τὴν ἀφόρητη πλεονεξία του, τοὺς λυπήθηκε ὡς Θεὸς καὶ τοὺς χάρισε τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη.

Στίχ. 9. «Κρῖνε με, Κύριε, σύμφωνα μὲ τὴ δικαιοσύνη μου».

Ἀφοῦ ἀλλοῦ ὁ προφήτης εἶπε, ὅτι «ὁ Κύριος θὰ κρίνει τοὺς λαούς», παρουσιάζει τώρα καὶ τὸ πρόσωπο αὐτῶν ποὺ κρίνο-

ὁμολογούντων ἀσθένειαν, οὕτω τε κριθῆναι παρακαλούντων, ὡς ἂν πρέποι τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις· ἑτέρα μὲν γάρ, ὡς ἔφημεν, ἀγγέλων δικαιοσύνη πρέπουσα πάντως τῇ αὐτῶν φύσει, ἑτέρα δὲ ἡ ἀνθρώπων, σμικρὰ δηλονότι καὶ ἀναλόγως ἔχουσα τῇ τῆς φύσεως ἀσθενείᾳ.

Στίχ. 10. «Συντελεσθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν».

Συντελεσθήτω οὖν πονηρία ἁμαρτωλῶν, τουτέστι καταργηθήτω τοῦ διαβόλου ἡ τυραννὶς καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πονηρῶν δυνάμεων, ἵνα λοιπὸν δι' εὐθείας ὥσπερ καὶ λειοτάτης ἔρχοιτο τρίβου πρὸς τὴν εὐδόκιμον πολιτείαν πᾶς εἴ τις ἐστὶ δικαιοσύνης ἐργάτης. Παροτρύνοντος γὰρ μηδενὸς ἐπὶ θάτερα, κατευθυνεῖ πάντως ὁδὸν αὐτοῦ ὁ δίκαιος· ἢ τάχα συντελεσθῆναι τὴν ἐν τοῖς ἁμαρτωλοῖς πονηρίαν εὔχεται ὁ Προφήτης, τουτέστι παύσασθαι μετατιθεμένων αὐτῶν πρὸς ἀρετήν. Οὐκοῦν κατάληξιν ἁμαρτίας αἰτεῖ ἐν ἑκάστῳ τῶν ἐξ ἀσθενείας ὠλισθηκότων, ἵνα λοιπὸν ὁ δίκαιος κατευθύνηται. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἀποφανθῆναί τινα τῶν εἰς ἀρετὴν ἀνδραγαθημάτων ἀποτελεστήν, πρὶν ἂν παύσηται τοῦ εἶναι πονηρός.

Στίχ. 11. «Δικαία ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ».

Ἁρμόσει δὲ ὁ λόγος καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησιν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ μὲν ἐν γνώσει πλημμελεῖν καταφρόνησίς ἐστιν ὁμολογουμένως, τό γε μὴν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦτο δρᾶν, εὐάφορμον ἔχει τῆς συγγνώμης τὴν αἴτησιν (πεπλάνηντο δὲ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, οἱ μὲν ταῖς τῶν ἡγουμένων δυστροπίαις ἀποκομιζόμενοι πρὸς τὸ εὐπειθὲς καὶ τὸν Λυτρωτὴν ἀγνοήσαντες, οἱ δὲ οὔπω τὸ θεῖον φῶς λαβόντες εἰς νοῦν, οὔτε μὴν ἐγνωκότες τίς ἐστιν ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς Θεός), διὰ τοῦτο ὁ ἐτάζων καρδίαν

49. Ψαλμ. 7, 10.

νται, οἱ ὁποῖοι ὁμολογοῦν τὴν ἀδυναμία τους, καὶ παρακαλοῦν νὰ κριθοῦν ἔτσι, ὅπως ταιριάζει στὰ ἀνθρώπινα μέτρα. Γιατί, ὅπως εἴπαμε, ἄλλη εἶναι ὁπωσδήποτε ἡ δικαιοσύνη ποὺ πρέπει στὴ φύση τῶν ἀγγέλων, καὶ ἄλλη ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ μικρὴ καὶ ἀνάλογη πρὸς τὴν ἀδυναμία τῆς φύσεώς τους.

Στίχ. 10. «Ἂς πάρει τέλος ἡ κακία τῶν ἁμαρτωλῶν».

Ἂς πάρει λοιπὸν τέλος ἡ κακία τῶν ἁμαρτωλῶν, δηλαδὴ ἂς καταργηθεῖ ἡ τυραννία τοῦ διαβόλου καὶ τῶν πονηρῶν δυνάμεων ποὺ εἶναι μαζί του, ὥστε στὸ ἑξῆς καθένας ποὺ εἶναι ἐργάτης τῆς δικαιοσύνης νὰ βαδίζει σὰν μέσα ἀπὸ ἴσιο καὶ ὁμαλὸ δρόμο στὴν ἀγαθὴ πολιτεία. Γιατί, ἐὰν δὲν τὸν προτρέπει τίποτε πρὸς τὰ ἄλλα, ὁ δίκαιος θὰ κατευθύνει ὁπωσδήποτε τὴ ζωή του ἀκολουθώντας τὸν ἴσιον δρόμο. Ἢ ἐνδεχομένως ὁ προφήτης προσεύχεται νὰ σταματήσει ἡ κακία τῶν ἁμαρτωλῶν, δηλαδὴ νὰ παύσουν καὶ νὰ μετακινηθοῦν αὐτοὶ πρὸς τὴν ἀρετή. Ζητᾶ λοιπὸν νὰ σταματήσει ἡ ἁμαρτία σὲ καθένα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀπὸ ἀδυναμία κατολήσθησαν, ὥστε ὁ δίκαιος νὰ βαδίζει στὸ ἑξῆς τὸν ἴσιο δρόμο. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθεῖ κάποιος ὅτι πραγματοποίησε τὰ ἀνδραγαθήματα τῆς ἀρετῆς, προτοῦ νὰ παύσει νὰ εἶναι πονηρός.

Στίχ. 11. «Δίκαια θὰ εἶναι ἡ βοήθεια ἀπὸ τὸν Θεό».

Ὁ λόγος αὐτὸς ταιριάζει καὶ στοὺς Ἰουδαίους καὶ στοὺς Ἕλληνες. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ νὰ ἁμαρτάνουν ἐν γνώσει τους εἶναι ὁμολογουμένως περιφρόνηση, ἐνῶ τὸ νὰ τὸ κάνουν ἀπὸ ἄγνοια ἀποτελεῖ καλὴ ἀφορμὴ γιὰ τὴν αἴτηση τῆς συγγνώμης (καὶ ἔχουν πλανηθεῖ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες. Οἱ Ἰουδαῖοι βέβαια μὲ τὶς δυστροπίες τῶν ἀρχηγῶν ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν πειθαρχία καὶ ἀγνόησαν τὸν Λυτρωτή, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες μὴ ἔχοντας ἀκόμη δεχθεῖ τὸ θεῖο φῶς στὸν νοῦν τους, οὔτε καὶ ἔχοντας γνωρίσει ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸς Θεός), γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ ἐρευνᾶ τὴν καρδιὰ καὶ τὰ νε-

καὶ νεφροὺς, ἔγνω τούτους τε κἀκείνους πλημμελοῦντας ἐξ ἀμαθίας, καὶ ὡς ἀπό γε τοῦ μὴ εἰδέναι τὸ θέλημα τὸ Δεσποτικόν, καὶ δικαίαν αὐτοῖς ἐκνενέμηκε τὴν ἐπικουρίαν. Ὀφείλεται γὰρ τοῖς πεπλανημένοις ἡ ἐπιστροφή, τοῖς ἐσκοτισμένοις ὁ φωτισμός, τοῖς ἠσθενηκόσι τὸ ἐνισχύεσθαι παρ' αὐτοῦ. Διό φησιν· «Ἡ βοήθεια δικαία παρὰ τοῦ Θεοῦ».

Στίχ. 12. «Ὁ Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος», κ.τ.λ.

Ἐπωφελὲς μὲν οὖν τὸ παράγγελμα τοῖς τὸν ἄφετον καὶ ἀνειμένον ζῶσι βίον, ὅτι κριτὴς δίκαιος ὁ τῶν ὅλων Θεός. Ἔστι δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ἰσχυρός. «Ἐὰν γὰρ κλείσῃ κατὰ ἀνθρώπου, τίς ἀνοίξει;», καί, «Τὴν χεῖρα τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;». Ναὶ μὴν καὶ μακρόθυμος, μὴ παρὰ πόδας μηδὲ ὁμοῦ τῇ κακίᾳ τὴν ὀργὴν ἐπάγων τοῖς ἁμαρτάνουσι. Πλὴν εἰ καὶ ἀνεξίκακος, οὐ χρὴ διὰ τοῦτο ἡμᾶς ῥᾳθυμεῖν. Μετακομιστέον δὲ πάλιν τοὺς λόγους καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν· ἐπιφωνήσοι γὰρ ἄν τις αὐτοῖς, ὡς εἰ μὴ θᾶττον ἀπόσχοιντο τῶν οἰκείων ἐπιτηδευμάτων, καὶ οἱ μὲν τοῦ τῇ κτίσει λατρεύειν ἀποσταῖεν, οἱ δὲ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν εἰσδέξαιντο, κριτῇ περιπεσοῦνται δικαίῳ καὶ ἰσχυρῷ, καὶ μακροθύμῳ μέν, πλὴν εἰ μὴ ἀποδύσονται τὰ ἐγκλήματα, καὶ κολάζοντι· τοῦτο γὰρ διὰ τῶν ἐφεξῆς στίχων διδάσκει. Ἵνα γὰρ μὴ ἀκούοντες, ὅτι μακρόθυμος, ῥᾳθυμότεροι γένωνται, ἐπήγαγεν, ὅτι

Στίχ. 13. «Τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει, τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε».

«Στιλβώσει», ἀντὶ τοῦ, "Γυμνώσει καθ' ὑμῶν τὴν μάχαιραν". Φιλάνθρωπον δὲ τὸ κήρυγμα καὶ ἐξ ἡμερότητος τοῦ Θεοῦ προτεινόμενον τοῖς οὖσιν ἐν ἀσθενείαις· οὐ γὰρ ἁπλῶς,

---

50. Ἰώβ 12, 14. 51. Ἡσ. 14, 27.

φρὰ[49] καὶ γνωρίζει ὅτι καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι ἁμαρτάνουν ἀπὸ ἀμάθεια, καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἔχουν γνωρίσει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τοὺς πρόσφερε τὴν δίκαια βοήθεια. Γιατὶ σ᾽ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πλανηθεῖ ὀφείλεται ἡ ἐπιστροφή, στοὺς σκοτισμένους ὁ φωτισμός, στοὺς ἀδύνατους ἡ ἐνίσχυση ἀπὸ τὸν ἴδιο. Γι᾽ αὐτὸ λέγει· «Ἡ βοήθεια ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι δίκαια».

Στίχ. 12. «Ὁ Θεὸς εἶναι κριτὴς δίκαιος καὶ δυνατὸς καὶ μακρόθυμος» κ.τ.λ.

Εἶναι λοιπὸν ὠφέλιμη ἡ ὑπόμνηση σ᾽ αὐτοὺς ποὺ κάνουν ἀχαλιναγώγητη καὶ μαλθακὴ ζωή, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὅλων εἶναι δίκαιος κριτής. Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ εἶναι καὶ δυνατός. Γιατὶ λέγει· «Ἂν κλείσει τὴν πόρτα σὲ κάποιον ἄνθρωπο, ποιὸς θὰ τὴν ἀνοίξει;»[50], καὶ «Τὸ χέρι του τὸ ὑψηλὸ ποιὸς θὰ τὸ ἐμποδίσει;»[51]. Ναί, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀνεκτικὸς καὶ δὲν ἐπιφέρει ἀμέσως οὔτε μαζὶ μὲ τὴν κακία, τὴν ὀργή του σ᾽ αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν. Ὡστόσο, ἂν καὶ εἶναι ἀνεξίκακος, δὲν πρέπει γι᾽ αὐτὸ ἐμεῖς νὰ ἐπαναπαυόμαστε. Ἂς μεταφέρουμε ὅμως πάλι τοὺς λόγους του καὶ στὸν Ἰσραὴλ καὶ στοὺς ἐθνικούς. Γιατὶ θὰ μποροῦσε νὰ φωνάξει κάποιος πρὸς αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς πεῖ, ὅτι, ἂν δὲν ἀπομακρυνθοῦν γρήγορα ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους, καὶ οἱ ἐθνικοὶ νὰ πάψουν νὰ λατρεύουν τὴν κτίση, ἐνῶ οἱ ἄλλοι νὰ ἀσπασθοῦν τὴν πίστη στὸν Χριστό, θὰ πέσουν στὰ χέρια τοῦ δίκαιου καὶ ἰσχυροῦ, καὶ ποὺ εἶναι βέβαια μακρόθυμος, πλὴν ὅμως καὶ τιμωρεῖ, ἐὰν δὲν ἀποβάλουν τὰ ἐγκλήματα. Γιατὶ αὐτὸ διδάσκει μὲ τοὺς παρακάτω στίχους. Γιατί, γιὰ νὰ μὴ γίνουν περισσότερο ἀδιάφοροι, ἀκούοντας ὅτι εἶναι μακρόθυμος, πρόσθεσε·

Στίχ. 13. «Θὰ τροχίσει τὴ ρομφαία του καὶ θὰ τεντώσει τὴν χορδὴ τοῦ τόξου του».

Λέγει «θὰ στιλβώσει», ἀντὶ τοῦ "θὰ γυμνώσει τὴ μάχαιρά του ἐναντίον σας". Τὸ κήρυγμα αὐτὸ τοῦ Θεοῦ εἶναι φιλάνθρωπο καὶ προτείνεται ἐξαιτίας τῆς πραότητάς του σ᾽ αὐτοὺς ποὺ

ὅτι γεγόνασιν ἐργάται τῶν πονηρῶν, ἠπείλησεν τὴν ῥομφαίαν αὐτοῖς, ἀλλ' εἰ μὴ βούλοιντο θᾶττον ἐπιστρέφειν, ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως περιπεσοῦνται δεινοῖς, ἐφήσει νοεῖν. Ἐνέτεινε δὲ καὶ τὸ τόξον, ἕτοιμον ἔχων αὐτὸ τῶν τοῦ θανάτου σκευῶν, ἤτοι τῶν βελῶν ἐπίμεστον, ἃ καὶ ἐξειργάσθαι φησὶν τοῖς καιομένοις, τοῖς τῆς γεέννης υἱοῖς [υἱοὺς], οἳ κατὰ καιροὺς ἀκούσονται τοῦ Κριτοῦ λέγοντος· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι», καὶ τὰ ἑξῆς. Ῥομφαίαν γε μὴν τόξον τε καὶ βέλη καὶ σκεύη θανάτου, ἢ τὰς διαφορὰς τῶν κολάσεων φαμεν ὑποδηλοῦν, ἤγουν δυνάμεις τινὰς ἐπιφερούσας ἀναλόγως τοῖς ἑκάστου πλημμελήμασι τὰς δίκας. Ἔθος δὲ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων σχηματίζειν ἔσθ' ὅτε τὰ μὴ ἐμφανῶς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ καὶ νοήσει δρώμενα.

Στίχ. 14. «Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο».

Ἀκουέτωσαν ταῦτα καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, ὡς ταῖς ἀφύκτοις περιπεσοῦνται δίκαις, εἰ μὴ ἐπιστρέφειν ἔλοιντο, καὶ οἱ μὲν τῆς ἀρχαίας ἀπόσχοιντο πλάνης, οἱ δὲ τῇ μετανοίᾳ τὰ τῆς κυριοκτονίας ἐγκλήματα διασμήχοιντο.

Στίχ. 15. «Ὠδίνησεν ἀδικίαν», κ.τ.λ. «Λάκκον ὤρυξε», κ.τ.λ.

Ἀλλὰ γὰρ προσεξεργαστέον καὶ ἔτι τὴν ψαλμῳδίαν. Οὐκοῦν λέγοιτο ἂν εἰκότως καὶ περὶ παντὸς ἁμαρτήματος, ὅτι ὁ ἁμαρτάνων συνέλαβε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν· ἀεί γάρ πως προανίσχουσι τῶν ἐν κακοῖς ἀποτελεσμάτων, διαλογισμοὶ πονηροί. Ἁρμόσειε δ' ἂν τὸ ῥητὸν καὶ τοῖς Ἰουδαίων καθηγηταῖς, οἵ, συλλαβόντες, ἤγουν ἐν ὠδῖσι προεισδεξάμενοι, τῆς κατὰ Χριστοῦ δυσσεβείας τὰ σπέρματα, τῆς τοῦ διαβόλου

52. Ματθ. 25, 11.

εἶναι ἀδύνατοι. Γιατὶ δὲν τοὺς ἀπείλησε μὲ τὴ ρομφαία ἁπλῶς καὶ μόνο ἐπειδὴ ἔγιναν ἐργάτες τῶν κακῶν, ἀλλά, ἂν δὲν θελήσουν νὰ ἐπιστρέψουν γρήγορα, τοὺς ἀφήνει νὰ καταλάβουν, ὅτι θὰ περιπέσουν ὁπωσδήποτε σὲ δεινά. Τέντωσε μάλιστα καὶ τὸ τόξο, ἔχοντάς το ἕτοιμο μὲ τὰ σκεύη τοῦ θανάτου, δηλαδὴ γεμᾶτο μὲ τὰ βέλη, τὰ ὁποῖα, λέγει, ὅτι ἔχουν ἑτοιμασθεῖ γι᾽ αὐτοὺς ποὺ καίονται, τοὺς υἱοὺς τῆς γέεννας, οἱ ὁποῖοι στὸν κατάλληλο καιρὸ θὰ ἀκούσουν τὸν Κριτὴ νὰ λέγει· «Φύγετε ἀπὸ ἐμένα, οἱ καταραμένοι»[52], καὶ τὰ λοιπά. Ρομφαία βέβαια καὶ τόξο καὶ βέλη καὶ κάθε ἀντικείμενο τοῦ θανάτου, λέμε, ὅτι ὑποδηλώνουν ἢ τὶς διαφορὲς τῶν κολάσεων, ἢ κάποιες δυνάμεις ποὺ θὰ ἐπιφέρουν τὶς ποινὲς ἀνάλογα μὲ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ καθενός. Εἶναι συνήθεια τῆς Γραφῆς ἀπὸ τὰ δικά μας πράγματα νὰ σχηματίζει μερικὲς φορὲς αὐτὰ ποὺ δὲν γίνοναι φανερά, ἀλλὰ στὰ κρυφὰ καὶ μέσα στὴ σκέψη.

Στίχ. 14. «Τὰ βέλη τὰ ἔχει κατασκευάσει
γι᾽ αὐτοὺς ποὺ καίονται».

Ἂς τὰ ἀκούσουν αὐτὰ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες, ὅτι θὰ πέσουν σὲ ἀναπόφευκτες τιμωρίες, ἐὰν δὲν θελήσουν νὰ ἐπιστρέψουν, καὶ οἱ (Ἕλληνες) βέβαια νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἀρχαία πλάνη, ἐνῶ οἱ ἄλλοι (Ἰουδαῖοι) νὰ καθαρισθοῦν μὲ τὴν μετάνοια ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου.

Στίχ. 15. «Γέννησε κοιλοπονώντας ἀδικία» κ.τ.λ.
«Ἄνοιξε λάκκο» κ.τ.λ.

Πρέπει ὅμως νὰ ἐξετάσουμε ἀκόμα βαθύτερα τὴν ψαλμωδία. Θὰ μποροῦσε λοιπὸν δικαιολογημένα νὰ εἰπωθεῖ γιὰ κάθε ἁμάρτημα, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἁμαρτάνει, συνέλαβε μέσα του πόνο καὶ γέννησε ἁμαρτία, γιατί, κατὰ κάποιο τρόπο, διαρκῶς πρὶν ἀπὸ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα ἐμφανίζονται διαλογισμοὶ κακοί. Θὰ μποροῦσε μάλιστα τὸ ρητὸ νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ καὶ στοὺς καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ συνέλαβαν, δηλαδὴ ἀφοῦ δέχθηκαν προηγουμένως τὰ σπέρματα τῆς ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ δυσ-

σκαιότητος ταῦτα αὐτοῖς ἐνσπειράσης, ἐξέτεκον ἀνομίαν, τὴν κατ' αὐτοῦ δηλονότι. Ὠδίνησεν ἀδικίαν καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν καὶ αὐτὸς ὁ Σατανᾶς· πειράζων μὲν γὰρ προσῆλθε κατὰ τὴν ἔρημον· εἶτα ἀπέστη μέχρι καιροῦ, καὶ εἰς πέρας ἤγαγε τὸν ἐξ ἀρχῆς τεθέντα σκοπόν. Κατέθηξε γὰρ ἐν αὐτῷ τὰς τῶν Ἰουδαίων καρδίας καὶ τὴν τοῦ προδότου ψυχήν, ὃς δὴ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τῆς ἑαυτοῦ δυσσεβείας πατέρα, φημὶ δὴ τὸν Σατανᾶν, συνέλαβε μὲν ἀδικίαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ, αἰσχρῶν ἕνεκα λημμάτων, καταπροδοῦναι τοῖς φονῶσιν αὐτὸν βουλόμενος. Εἶτα καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν· λαβὼν γὰρ τριάκοντα δηνάρια, παρέδωκεν αὐτόν, σύνθημα φόνου τὸ τῆς ἀγάπης σύμβολον ποιησάμενος, τουτέστι τὸ φίλημα, καὶ αὐτὴν ἀδικήσας τὴν ἀρετήν. Εἶτα δέχεται μὲν ὁ προφήτης, ὡς ἐν λόγῳ παραδείγματος, τὸ ὀρύξαι λάκκον καὶ ἀνασκάψαι αὐτόν, καταλευκαίνει δὲ τοῦ φαινομένου τὴν διάνοιαν, ἐπενεγκὼν εὐθὺς τό, «Ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ». Πόνον δὲ οἶμαι λέγειν αὐτόν, ἢ τὴν ἐπὶ τῷ τὸν βόθρον ὀρύξαι ματαιοπονίαν, ἢ τὸν φθόνον, ὃς κατατήκει τὴν τῶν ἐχόντων καρδίαν, ἀδικίαν δὲ τὴν πλεονεξίαν, ἣγουν τὴν ἐπιβουλὴν ἣν ἄν τις ἐργάσαιτο κατὰ τοῦ πέλας. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Παροιμιαστὴς εὑρίσκεται λέγων· «Ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν»· καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, τὸ τοιαύτην συγκληρῶσαι τῇ ἐπιβουλῇ τὴν φύσιν, ὥστε εἰς τοὺς ἐπιβουλεύοντας περιτρέψεσθαι. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ εὐμηχανία τοῦ Θεοῦ μάλιστα διαλάμπει, καὶ τοῖς πονηροῖς πολὺς ὁ σωφρονισμός, καὶ τοῖς διαφεύγουσιν ἡ ἡδονή.

Στίχ. 18. «Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Ὑψίστου».

Αὕτη φωνὴ καὶ τῶν ἐν Χριστῷ σεσωσμένων, ὡς καταρ-

53. Παροιμ. 26, 27.

σέβειας, τὰ ὁποῖα τοὺς τὰ ἔσπειρε ἡ κακότητα τοῦ διαβόλου, γέννησαν τὴν ἐναντίον του παρανομία. Κοιλοπόνησε ἀδικία καὶ γέννησε ἁμαρτία καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς. Γιατὶ πῆγε στὴν ἔρημο πειράζοντας τὸν Χριστό, ἔπειτα ἔφυγε γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα, καὶ ἔφερε σὲ πέρας τὸν σκοπὸ ποὺ εἶχε τεθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἐνθάρρυνε δηλαδὴ μὲ αὐτὸν τὶς καρδιὲς τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ προδότη, ὁ ὁποῖος παρόμοια μὲ τὸν ἴδιο τὸν πατέρα τῆς ἀσέβειάς του, ἐννοῶ τὸν Σατανᾶ, συνέλαβε βέβαια τὴν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ ἀδικία ἔναντι αἰσχρῆς ἀμοιβῆς, σκεπτόμενος νὰ τὸν προδώσει στοὺς φονιάδες του, ἔπειτα ὅμως γέννησε καὶ παρανομία. Γιατί, ἀφοῦ ἔλαβε τριάντα δηνάρια, τὸν παρέδωσε, κάνοντας σύνθημα φόνου τὸ σύμβολο τῆς ἀγάπης, δηλαδὴ τὸ φίλημα, καὶ ἀδικώντας τὴν ἴδια τὴν ἀρετή. Ἔπειτα ὁ προφήτης δέχεται βέβαια, χάριν παραδείγματος, τὸ ὅτι ἄνοιξε λάκκο καὶ τὸν ἔσκαψε, διευκρινίζει ὅμως τὴ σημασία τοῦ γεγονότος, προσθέτοντας ἀμέσως τό· «Θὰ ἐπιστρέψει ὁ κόπος αὐτοῦ στὸ κεφάλι του». «Κόπο», νομίζω, ὀνομάζει αὐτὸς ἢ τὴ ματαιοπονία νὰ ἀνοίξει λάκκο, ἢ τὸν φθόνο ποὺ λειώνει τὴν καρδιὰ ἐκείνων ποὺ τὸν ἔχουν, ἐνῶ «ἀδικία» τὴν πλεονεξία, δηλαδὴ τὴν ἐπιβουλή, τὴν ὁποία θὰ μποροῦσε νὰ κάνει κάποιος ἐναντίον τοῦ πλησίον του. Κάτι τέτοιο φαίνεται νὰ λέγει καὶ ὁ συγγραφέας τῶν Παροιμιῶν· «Αὐτὸς ποὺ ἀνοίγει λάκκο γιὰ τὸν πλησίον του, θὰ πέσει ὁ ἴδιος μέσα σ' αὐτόν»[53]. Κι αὐτὸ ὅμως εἶναι ἔργο τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ περιλάβει σὲ ἕνα κλῆρο μὲ τὴν ἐπιβουλὴ αὐτὸν τὸν νόμο, ὥστε νὰ ἐπιστρέφουν οἱ ἐπιβουλὲς σ' αὐτοὺς ποὺ τὶς κάνουν. Ἀπὸ αὐτὸ διαλάμπει καὶ ἡ ἐπινοητικότητα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ τιμωρία τῶν κακῶν πρὸς σωφρονισμὸ εἶναι μεγάλη, καὶ μεγάλη ἐπίσης ἡ εὐχαρίστηση σὲ ἐκείνους ποὺ διαφεύγουν τὴν ἐπιβουλή.

Στίχ. 18. «Θὰ δοξάσω τὸν Κύριο μὲ ὕμνους ἀνάλογους μὲ τὴν δικαιοσύνη του, καὶ θὰ ψάλλω ὕμνους στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ποὺ εἶναι Ὕψιστος».

Αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια καὶ ἐκείνων ποὺ σώθηκαν μὲ τὸν Χρι-

γηθέντος τοῦ Σατανᾶ καὶ ἀναιρεθέντος τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀνηρημένης, καὶ ἐπιγνωσθέντος ἤδη τοῦ κατὰ ἀλήθειαν Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὸ δέ, «Ἐξομολογήσομαι», φησὶν ἀντὶ τοῦ, "Μετ' ᾠδῆς ποιήσομαι τὴν εὐχαριστίαν κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ (μοι) δικαιοσύνην", ἤτοι κατὰ τὸ μέγεθος τῆς δικαιοκρισίας ἧς ἐποιήσατο, διασώσας τὴν ἁρπαζομένην ἀνθρωπότητα ὑπό τε τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πονηρῶν δυνάμεων. Μεγάλη τοίνυν ἡ Θεοῦ δικαιοσύνη· διὸ ψάλλειν ἐπαγγέλλονται τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Ὑψίστου· ὃν γὰρ οὐκ ἤδεισαν πάλαι, νῦν Κύριον καὶ Ὕψιστον ὀνομάζουσι.

ΨΑΛΜΟΣ Η'.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν· ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Προαναφωνεῖται τοίνυν διὰ τῆς προκειμένης ᾠδῆς ἡ τῶν ἐθνῶν κλῆσις· ἐπεγράφη δὲ αὕτη· «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν». Καὶ τὸ μὲν «Εἰς τὸ τέλος», δηλοῖ τὴν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων γενομένην ἐπιδημίαν, ἤγουν ἐνανθρώπησιν τοῦ Μονογενοῦς, τὸ δὲ «ὑπὲρ τῶν ληνῶν» τοιάνδε τὴν διάνοιαν ἔχει· τινὲς μὲν γὰρ βούλονται ληνοὺς ὠνομάσθαι τροπικῶς τὰς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, εἰς ἃς οἷά τινας βότρυας συγκομίζουσιν οἱ μυσταγωγοὶ τοὺς ἔκ τε τῆς Ἰουδαίων ἀγέλης καὶ ἐκ τῶν ἐθνῶν πιστεύοντας εἰς Χριστόν, καὶ οἷον ἐξ ἀμπελῶνος Δεσποτικῆς καρποὺς συναγείρουσιν, ἢ «ληνοὺς» εἶναί φασι τὰ θυσιαστήρια, διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς συμφέρεσθαι τὰς παρὰ πάντων δωροφορίας.

Στίχ. 2. «Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ!».

Πάλαι μὲν γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ δόξα μονονουχὶ συνεστέλλετο

στό, ἐπειδὴ καταργήθηκε ὁ Σατανᾶς καὶ ἀφανίσθηκε ὁ θάνατος καὶ ἐξαλείφθηκε ἡ ἁμαρτία, καὶ ἔγινε ἤδη γνωστὸς ὁ ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Τὸ «θὰ δοξάσω» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, "Μὲ ὕμνους θὰ ἀναπέμψω τὴν εὐχαριστία ἀνάλογη πρὸς τὴ δικαιοσύνη αὐτοῦ", δηλαδὴ ἀνάλογη πρὸς τὸ μέγεθος τῆς δικαιοκρισίας ποὺ ἐπέδειξε, διασώζοντας τὴν ἀνθρωπότητα ποὺ ἁρπαζόταν ἀπὸ τὸν Σατανᾶ καὶ τὶς μαζὶ μ' αὐτὸν πονηρὲς δυνάμεις. Εἶναι μεγάλη λοιπὸν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ὑπόσχονται ὅτι θὰ ψάλλουν στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Ὑψίστου. Γιατὶ αὐτὸν ποὺ δὲν γνώριζαν παλαιά, τώρα τὸν ὀνομάζουν Κύριο καὶ Ὕψιστο.

ΨΑΛΜΟΣ 8ος

Στίχ. 1. Στὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ληνῶν.
Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Προαναγγέλλεται λοιπὸν μὲ αὐτὴν τὴν ὠδὴ ἡ κλήση τῶν ἐθνικῶν. Ἡ ὠδὴ αὐτὴ φέρει τὴν ἐπιγραφή, «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν». Καὶ τὸ μέν, «Εἰς τὸ τέλος», φανερώνει τὴν ἔλευση ποὺ ἔγινε κατὰ τὸ τέλος τῶν αἰώνων, δηλαδὴ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Μονογενοῦς, ἐνῶ τό, «ὑπὲρ τῶν ληνῶν» ἔχει τὴν ἑξῆς ἔννοια· Μερικοὶ δηλαδὴ λένε ὅτι ληνοὶ ὀνομάζονται μεταφορικὰ οἱ Ἐκκλησίες τοῦ Χριστοῦ, στὶς ὁποῖες οἱ μυσταγωγοί τους συγκεντρώνουν σὰν κάποια σταφύλια ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνικῶν αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστό, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο συναθροίζουν καρποὺς ἀπὸ τοὺς ἀμπελῶνες τοῦ Κυρίου, ἢ ληνοὶ λένε εἶναι τὰ θυσιαστήρια, ἐπειδὴ σ' αὐτὰ συγκεντρώνονται τὰ δῶρα ποὺ προσφέρονται ἀπὸ ὅλους.

Στίχ. 2. «Κύριε, Θεέ μας, πόσο θαυμαστὸ εἶναι
τὸ ὄνομά σου σὲ ὅλη ἡ γῆ!».

Παλαιότερα βέβαια ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ περιοριζόταν μόνο

κατὰ μόνην τὴν Ἰουδαίαν· γνωστὸν γὰρ ἦν ἐν αὐτῇ ὁ Θεός, καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ Θεὸς ὢν Κύριος ἐπέφανεν ἡμῖν, τεθαύμασται τὸ ὄνομα αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν. Ἐκπλήττεται τοίνυν ὁ προφήτης τὴν εἰς ἀνθρώπους χυθεῖσαν γνῶσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ· οὐκέτι γὰρ μόνοις γνωστὸς τοῖς ἐν τῷ Ἰούδᾳ ὁ Θεός.

Στίχ. 2. «Ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου».

Τάχα δὲ οὐκ ἄλλη τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ἡ ἐπαρθεῖσα μεγαλοπρέπεια. Τί γάρ ἐστιν ἐν αὐτῇ μὴ ἔχον ἐν μεγάλοις τὸ πρέπον; Ἐκ παρθένου τόκος, ἐν θαλάσσῃ πορεία, ἐν θανάτῳ ἀφθαρσία, καὶ ὅσα τούτοις ἐοικότα. Αὕτη τοίνυν ἡ μεγαλοπρέπεια ἐπήρθη, καθίσαντος ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, μετὰ τὸ καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν πεποιηκέναι. Οὕτω νοητέον καὶ τὸ ὑψηλότερον αὐτὸν τῶν οὐρανῶν γεγονέναι μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

Στίχ. 3. «Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων», κ.τ.λ.

Τὴν νέαν καὶ καινὴν συναγωγὴν ἐκ νηπίων λέγει συνεστάναι ψυχῶν, διὰ τὴν ἀναγέννησιν τὴν ἐν τῷ Χριστῷ πανταχοῦ συνιστᾶσαν τῆς οἰκουμένης μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ. Διὸ καὶ βοώντων αὐτὸν τῶν παίδων, «Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις», ἀγανακτοῦσι τοῖς Ἰουδαίοις, φησί· «Οὐδέποτε ἀνέγνωτε;», καὶ τὰ ἑξῆς.

Στίχ. 3. «Τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν».

Τὸν διάβολον δηλονότι, ἐπειδὴ μετὰ τὸ ἀναγκάσαι πληρῶσαι τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τιμωρεῖται τοὺς ἁμαρτάνοντας, τὸ μέγεθος αὐτοῖς τοῦ ἁμαρτήματος ἐν ὀφθαλμοῖς παριστῶν. Ὁ αὐτὸς γὰρ καὶ εἰς τὸ πλημμελὲς κατωθεῖ, καὶ κατήγορος τῶν

54. Ματθ. 21, 9.

στὴν Ἰουδαία, γιατὶ ὁ Θεὸς ἦταν γνωστὸς σ' αὐτήν, καὶ τὸ ὄνομά του ἦταν μεγάλο στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό. Ὅταν ὅμως ὁ Κύριος, ὄντας Θεός, φανερώθηκε σὲ μᾶς, τὸ ὄνομά του θαυμάσθηκε σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Ἐκπλήσσεται λοιπὸν ὁ προφήτης ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ποὺ ἁπλώθηκε στοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν εἶναι πιὰ γνωστὸς μόνο στοὺς Ἰουδαίους.

Στίχ. 2. «Γιατὶ ἡ μεγαλοπρέπειά σου ἔφτασε στὰ ὕψη».

Ἴσως ἡ μεγαλοπρέπειά του ποὺ ἔφτασε στὰ ὕψη δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸ σωτήριο σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν κόσμο. Πράγματι τί ὑπάρχει σ' αὐτὴν ποὺ δὲν ἔχει μεγαλοπρέπεια; Γέννηση ἀπὸ παρθένο, πορεία πάνω στὴ θάλασσα, ἀθανασία μέσω θανάτου, καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια μ' αὐτά. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ μεγαλοπρέπεια ἔφτασε στὰ ὕψη, ὅταν κάθισε στὰ δεξιὰ τῆς μεγαλωσύνης στὰ ὕψη, μετὰ ἀπὸ τὸν καθαρισμὸ τῶν ἁμαρτιῶν ποὺ εἶχε ἤδη κάνει. Ἔτσι πρέπει νὰ νοεῖται τὸ ὅτι αὐτὸς ἔγινε ὑψηλότερος ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τὴν ἀνάσταση.

Στίχ. 3. «Ἀπὸ τὸ στόμα νηπίων καὶ αὐτῶν
ποὺ θηλάζουν», κ.τ.λ.

Ὁμιλεῖ γιὰ τὴ νέα καὶ καινούρια συναγωγὴ ποὺ συστάθηκε ἀπὸ τὶς ψυχὲς νηπίων λόγω τῆς μέσω του Χριστοῦ ἀναγέννησης ἡ ὁποία συστάθηκε σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη μετὰ τὴν ἀνάληψή του. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν τὰ παιδιὰ τοῦ φώναζαν, «Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις»[54], ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἀγανακτοῦσαν, εἶπε· «Ποτὲ δὲν διαβάσατε»[54α] καὶ τὰ ἑξῆς.

Στίχ. 3. «Γιὰ νὰ συντρίψει κάθε ἐχθρὸ καὶ ἐκδικητή».

Δηλαδὴ τὸν διάβολο, ἐπειδή, ἀφοῦ πρῶτα ἀναγκάσει νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἁμαρτία, ἔπειτα τιμωρεῖ αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν, παρουσιάζοντας στὰ μάτια τους τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματός τους. Γιατὶ ὁ ἴδιος ὡθεῖ πρὸς τὴν ἁμαρτία, καὶ

54α. Ματθ. 21, 16.

ἡμαρτηκότων γίνεται· ὡς μὲν οὖν ἐχθρός, ἁμαρτάνειν καταναγκάζει, ὡς δὲ ἐκδικητής, παραδεδομένους κολάζει. Ὑμέναιον γοῦν καὶ Ἀλέξανδρον αὐτὸς βλασφήμους ἀπεργασάμενος, πάλιν ἐπαίδευσε διὰ τὰς εἰς Θεὸν βλασφημίας.

Στίχ. 5. «Τίς ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ;».

Ἅπερ οὖν καὶ ὁ Δαβὶδ ἐννοῶν, θαυμάζεται καὶ λέγει· Εἰ καὶ θαυμαστά σου δημιουργήματα ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἅπερ ἤδρασας δι' ὅλου τοῦ αἰῶνος ἑστάναι, οὐ μήν σοι μεγάλα πρὸς ὕπαρξιν, ἀλλὰ βραχείας δυνάμεως δακτύλοις ἀναλογούσης· οὕτω γὰρ τὰς μικρὰς δυνάμεις ἐκάλεσε τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά γε τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον μᾶλλον ἐκπέπληγμαι θεωρῶν, ὅπως καὶ μέμνησαι τούτου καὶ προνοῇ· ὅπερ οὐκ ἂν ὑπῆρξεν, εἴπερ σμικρόν τι παρὰ σοὶ καὶ οὐδαμινὸν ἐτύγχανε ζῶον.

Ἄλλοι μὲν τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ πεπλάνηνται, μὴ συνιέντες τὸ μυστήριον, ἐγὼ δέ, φησίν, τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασιν ἐνορῶν τὴν κτίσιν, σὰ τὰ πάντα δημιουργήματα βλέπω. Σὺ κατηρτίσω ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῖς τέθεικας νόμον διηνεκῆ· τοῦτο γάρ οἶμαι δηλοῦν τό, «Ἐθεμελίωσας αὐτά». Καὶ μετ' ὀλίγα· Οὐκοῦν, εἰ καὶ γέγονας, φησίν, καθ' ἡμᾶς καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον οἰκονομικῶς ὑπελθὼν οὐκ ἐπεγνώσθης παρά τινων, ἀλλ' ἐγὼ τὴν σὴν ἐπίσταμαι δόξαν· οἶδα τῆς κατὰ πάντων ὑπεροχῆς τὸ ἀξίωμα, ὁμολογῶ καὶ ἐν σαρκὶ γεγονότα δημιουργὸν τῶν ὅλων, οἶδά σε Κύριον καὶ παρενεγκόντα πρὸς σὲ ἥλιον καὶ σελήνην. Δέχεται δὲ ἀπὸ μέρους, ἵνα πᾶσαν νοῇς τὴν κτίσιν.

Στίχ. 6. «Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους».

Λογικαὶ μὲν οὖν αἱ ἄνω δυνάμεις, μακράν τε καὶ ἀτελεύ-

55. Α' Τιμ. 1, 20.

γίνεται κατήγορος αὐτῶν ποὺ ἁμαρτάνουν. Ὡς ἐχθρὸς βέβαια ἀναγκάζει νὰ ἁμαρτάνουν, ἐνῶ ὡς ἐκδικητὴς τιμωρεῖ αὐτοὺς ποὺ παραδίδονται στὴν ἁμαρτία. Τὸν Ὑμέναιο λοιπὸν καὶ τὸν Ἀλέξανδρο, ἀφοῦ ὁ ἴδιος τοὺς ἔκανε βλάσφημους, τοὺς τιμώρησε πάλι ἐξαιτίας τῶν βλασφημιῶν τους πρὸς τὸν Θεό[55].

Στίχ. 5. «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ τὸν θυμᾶσαι;».

Αὐτὰ λοιπὸν φέροντας στὸ νοῦ του καὶ ὁ Δαβίδ, κυριεύεται ἀπὸ θαυμασμὸ καὶ λέγει· Ἂν καὶ τὰ θαυμαστά σου δημιουργήματα, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ αὐτὰ ποὺ ἔκανες σ' αὐτὰ ὑπάρχουν μέσω ὅλων τῶν αἰώνων, δὲν εἶναι μεγάλα γιὰ σένα, ὥστε νὰ ὑπάρχουν, ἀλλὰ ἀρκεῖ μικρὴ δύναμη τῶν δακτύλων σου, γιατὶ ἔτσι ἀποκάλεσε τὶς μικρὲς δυνάμεις τοῦ Θεοῦ. Ὅμως ἔχω ἐκπλαγεῖ μᾶλλον βλέποντας αὐτὰ ποὺ ἀφοροῦν τὸν ἄνθρωπο, ὅτι καὶ τὸν θυμᾶσαι καὶ φροντίζεις γι' αὐτόν, πρᾶγμα ποὺ δὲν θὰ ὑπῆρχε, ἐὰν θεωροῦνταν ἀπὸ σένα κάποιο μικρὸ καὶ μηδαμινὸ ζῶο.

Ἄλλοι βέβαια ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων ἔχουν πλανηθεῖ, μὴ κατανοώντας τὸ μυστήριο, ἐγὼ ὅμως παρατηρώντας, λέγει, μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιάς μου τὴν κτίση, βλέπω ὅτι ὅλα τὰ δημιουργήματα εἶναι δικά σου. Σὺ δημιούργησες τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη, καὶ ἔθεσες διαρκῆ τὸν νόμο σχετικὰ μ' αὐτά. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω ὅτι σημαίνει τό, «Θεμελίωσες αὐτά». Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· Λοιπόν, ἂν καὶ ἔγινες, λέγει, σὰν ἐμᾶς καὶ ἔλαβες τὸ μέτρο τῆς ἀνθρωπότητας κατ' οἰκονομία, δὲν ἀναγνωρίσθηκες ἀπὸ κάποιους, ἐγὼ ὅμως γνωρίζω τὴ δόξα σου. Γνωρίζω τὸ ἀξίωμα τῆς ὑπεροχῆς σου ἀπὸ ὅλα, ὁμολογῶ ὅτι σαρκώθηκες ἐνῶ εἶσαι δημιουργὸς τῶν ὅλων, σὲ γνωρίζω Κύριο, ποὺ ἔχεις φέρει στὴν ὕπαρξη τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη. Δέχεται αὐτὸν Κύριο ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους, ὥστε νὰ κατανοήσεις ὅτι ὅλη κτίση εἶναι ἔργο δικό του.

Στίχ. 6. «Τὸν ἔκανε λίγο κατώτερο ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους».

Οἱ λογικὲς καὶ οὐράνιες δυνάμεις ἔχουν μακρὰ καὶ χωρὶς

τητον τρίβουσαι ζωήν. Ὁμοίως δὲ λογικὸς ἐπὶ γῆς ὁ ἄνθρωπος, εἰ καὶ μὴ ἐν ἴσῳ μέτρῳ τοῖς ἄνω, βραχὺ δὲ ὑποβέβηκε τὴν τῶν ἀγγέλων ἀξίαν διὰ τὴν πρὸς τὸ γεῶδες σῶμα συνάφειαν· καὶ ἐλάττων, καθ' ὃ ὑπὸ δίκην ἐστὶ θανάτου καὶ φθορᾶς, καὶ τοῦτο μετὰ τὴν παράβασιν· αὕτη γὰρ εἰσῆξε τὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον. Ἠλαττῶσθαι τοίνυν ἀγγέλων λέγεται ὁ Χριστὸς διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου· παθεῖν γὰρ ἠνέσχετο σαρκὶ τῇ ἰδίᾳ, καίτοι μεμενηκὼς ἀπαθὴς τῇ τῆς θεότητος φύσει.

Ἐστεφάνωσε δὲ ἡμᾶς δόξῃ καὶ τιμῇ, δι' ὧν ὑπάρχων Θεὸς κατὰ φύσιν, ἠλάττωται δι' ἡμᾶς, ὡς ἂν ἡμεῖς ὑπὲρ φύσιν πλουτήσωμεν ἐν αὐτῷ. «Συνήγειρε γὰρ ἡμᾶς καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς οὐρανίοις ἐν Χριστῷ». Συνεδρεύοντος γὰρ αὐτοῦ, ἐφ' ὅλην τὴν ἀνθρώπου φύσιν δραμεῖται τὸ καύχημα. Οὕτω γὰρ τῇ αὐτοῦ πτωχίᾳ πεπλουτήκαμεν, δι' οὓς δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωται, καίτοι τῆς δόξης Κύριος ὢν ὡς Θεός. Ἄτιμοι γὰρ ἐν τῇ τοῦ Ἀδὰμ παραβάσει γεγενημένοι, ἐν τῇ ὑπὲρ ἡμῶν ὑπακοῇ τοῦ Χριστοῦ δεδοξάσμεθα.

Στίχ. 10. «Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν
τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ».

Ἀναδιπλασιάζει τὸ θαῦμα, καὶ πάλιν αὐτὸ τὸ προοίμιον ἀκροτελεύτιον τίθησιν, ἐκπληττόμενος ἐπὶ τῇ γενομένῃ τῶν ἀνθρώπων θεογνωσίᾳ. Καὶ πρὸ τῆς ἀποδείξεως καὶ μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τὰ αὐτὰ λέγει ῥήματα, καὶ ὡς ἀπό γε τοῦ πλείστου θαύματος ἔρχεται πρὸς δοξολογίαν, καὶ κατευθυνομένην ὁρῶν τῆς ὑφ' ἥλιον πάσης τὴν δόξαν τοῦ Σωτῆρος, μονονουχὶ καὶ ἀνασκιρτᾷ καὶ τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἀναλαβὼν λέγει· «Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ».

---

56. Ἐφ. 2, 6.

τέλος ζωή. Ὅμοια καὶ ὁ ἄνθρωπος πάνω στὴ γῆ εἶναι λογικός, ἂν καὶ ὄχι σὲ ἴσο μέτρο μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις, καὶ ὑποβιβάσθηκε λίγο ἀπὸ τὴν ἀξία τῶν ἀγγέλων, ἐξαιτίας τῆς σύνδεσής του μὲ τὸ γήϊνο σῶμα, καὶ εἶναι κατώτερος, ἀφοῦ ὑπόκειται σὲ θάνατο καὶ φθορά, καὶ αὐτὸ μετὰ τὴν παράβαση. Γιατὶ αὐτὴ εἰσήγαγε τὴ φθορὰ καὶ τὸν θάνατο. Λέγεται λοιπὸν ὅτι ἔγινε κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ὁ Χριστός, λόγω τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου. Γιατὶ ἀνέχθηκε νὰ πάθει ὡς πρὸς τὴν σάρκα του, ἂν καὶ βέβαια ἔμεινε ἀπαθὴς ὡς πρὸς τὴ φύση τῆς θεότητας.

Καὶ μᾶς στεφάνωσε μὲ δόξα καὶ τιμὴ μὲ αὐτὰ πού, ἐνῶ ἦταν Θεὸς κατὰ φύση, ἐλαττώθηκε γιὰ χάρη μας, ὥστε ἐμεῖς, ἑνωμένοι μὲ αὐτόν, νὰ πλουτίσουμε μέσω αὐτοῦ πάνω ἀπὸ τὴ φύση. «Γιατὶ μέσω τοῦ Χριστοῦ μᾶς ἀνέστησε καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ καθίσουμε στοὺς οὐρανοὺς μαζί του»[56]. Ἀφοῦ δηλαδὴ αὐτὸς κάθεται μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα, ἡ τιμὴ ἐπεκτείνεται σὲ ὅλη τὴν ἀνθρώπινη φύση. Γιατὶ ἔτσι μὲ τὴ δική του πτώχευση ἐμεῖς πλουτήσαμε, ἀφοῦ γιὰ μᾶς στεφανώθηκε μὲ δόξα καὶ τιμή, ἂν καὶ ὡς Θεὸς ἦταν Κύριος τῆς δόξας. Μολονότι δηλαδὴ μὲ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδὰμ γίναμε ἄτιμοι, ἔχουμε δοξασθεῖ μὲ τὴν ὑπακοὴ τοῦ Χριστοῦ γιὰ χάρη μας.

Στίχ. 10. «Κύριε, σὺ ποὺ εἶσαι Κύριός μας, πόσο
θαυμαστὸ εἶναι τὸ ὄνομά σου σ᾽ ὅλη τὴ γῆ».

Ξαναδιπλασιάζει τὸν θαυμασμό του, καὶ θέτει πάλι ὡς τέλος τὸ ἴδιο τὸ προοίμιο, γεμᾶτος ἔκπληξη γιὰ τὴν θεογνωσία ποὺ ἔγινε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόδειξη καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν λέγει τὰ ἴδια λόγια, καὶ ἀπὸ τὸν μεγάλο θαυμασμό του φθάνει σὲ δοξολογία. Καὶ βλέποντας τὴ δόξα τοῦ Σωτήρα νὰ ἀπευθύνεται σὲ ὁλόκληρη τὴν ὑφήλιο, ἀναπηδᾶ κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὴ χαρά του καὶ παίρνοντας τὸν λόγο λέγει· «Κύριε, σὺ ποὺ εἶσαι Κύριός μας, πόσο θαυμαστὸ εἶναι τὸ ὄνομά σου σ᾽ ὁλόκληρη τὴ γῆ!».

ΨΑΛΜΟΣ Θ'.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ».

Ἡ «Εἰς τὸ τέλος» ἐπιγραφὴ δείκνυσιν, ὅτι συντέθειται τῷ Δαβὶδ ὁ ψαλμὸς οὐκ ἐπί τισιν ἤδη συντετελεσμένοις πράγμασιν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος. Ταῦτα δὴ ἦν τὰ κρύφια τοῦ υἱοῦ, τουτέστι τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ὃ προέγνωστο μὲν τοῖς ἁγίοις προφήταις, ἀποκαλύπτον τος αὐτοῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐκβέβηκε δὲ εἰς πέρας καιροῖς ἰδίοις. «Κρύφια» τοίνυν τοῦ υἱοῦ, τὰ κρυφίως πεπραγμένα τῷ Σωτῆρι· πολλὰ δὲ ταῦτα ἦν, ἥ τε ἐκ Παρθένου διὰ Πνεύματος ἁγίου κατὰ σάρκα γέννησις, τά τε θαύματα, ὅ τε θάνατος αὐτός καὶ ἡ εἰς ᾅδου κάθοδος καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσις, καὶ ἁπλῶς ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπος καὶ τὰ ἐντεῦθεν τῷ βίῳ κατωρθωμένα. Ταῦτα γὰρ πάντα κρυφίως αὐτῷ πέπρακται· ἀπέκρυψε γὰρ αὐτὰ καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ κόσμου τούτου· «Μυστήριον», γάρ, φησί, «τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν». Καὶ πάλιν· «Σοφίαν λαλοῦμεν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν». Ἐλάνθανε δὲ καὶ τοὺς μαθητὰς ὁ θάνατος Χριστοῦ, καὶ ἡ κατὰ τοῦ θανάτου νίκη. Ἦν γάρ, φησί, τοῦτο κεκρυμμένον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Εἰκότως τοίνυν οἱ Ἑβδομήκοντα, τοῦ υἱοῦ τὸν θάνατον ὠνόμασαν κρύφιον.

Περιέχει δὲ ὁ ψαλμὸς ἐθνῶν κλῆσιν καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ αὐτῶν, ἤγουν παρ' αὐτῶν· καὶ τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας μεμέστωται, καὶ προσώπων ἔχει διαφοράς, καὶ προσέτι θεωρημάτων ἄλλοτε ἄλλων ἐφ' ἕτερα μεταστάσεις, πλὴν οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος ἀποκομιζούσας τὸν νοῦν. Ἄρχεται δὲ τοῦ ψαλμοῦ, τὸ τῶν ἐθνῶν πρόσωπον ὑποδύς, ἤτοι τὸ τῆς ἀνθρωπότητος.

---

57. Κολ. 1, 26.
58. Α' Κορ. 2, 7.

ΨΑΛΜΟΣ 9ος

Στίχ. 1. Στὸ τέλος, γιὰ τὰ ἀπόκρυφα τοῦ Υἱοῦ».

Ἡ ἐπιγραφή, «Στὸ τέλος», δείχνει ὅτι ὁ ψαλμὸς ἔχει γραφεῖ ἀπὸ τὸν Δαβίδ, ὄχι γιὰ κάποια πράγματα ποὺ εἶχαν ἤδη γίνει, ἀλλὰ γι᾽ αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν κατὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. Αὐτὰ δηλαδὴ ἦταν τὰ ἀπόκρυφα τοῦ Υἱοῦ, δηλαδὴ τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἦταν γνωστὸ βέβαια ἀπὸ πρὶν στοὺς ἁγίους προφῆτες, γιατὶ τοὺς τὸ ἀποκάλυπτε τὸ ἅγιοι Πνεῦμα, ἀλλὰ συντελέσθηκε στὸν κατάλληλο καιρό του. «Ἀπόκρυφα» λοιπὸν τοῦ Υἱοῦ εἶναι αὐτὰ ποὺ ἔχουν γίνει κατὰ τρόπο μυστικὸ ἀπὸ τὸν Σωτήρα. Καὶ αὐτὰ ἦταν πολλά· καὶ ἡ κατὰ σάρκα γέννηση ἀπὸ τὴν Παρθένο διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὰ θαύματα, καὶ ὁ ἴδιος ὁ θάνατος, καὶ ἡ κάθοδος στὸν ἅδη, καὶ ἡ ἀνάσταση ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ γενικὰ ὁ τρόπος τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ὅλα ὅσα ἔγιναν στὴ συνέχεια. Καθόσον ὅλα αὐτὰ ἔγιναν κατὰ τρόπο μυστικό· γιατὶ τὰ ἀπέκρυψε αὐτὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ κόσμου αὐτοῦ· καὶ πράγματι λέγει· «Τὸ μυστήριο ποὺ ἦταν κρυμμένο ἐπὶ αἰῶνες καὶ ἐπὶ πολλὲς γενεές»[57]. Καὶ πάλι· «Κηρύττουμε τὴ μυστικὴ σοφία τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἦταν κρυμμένη καὶ τὴν ὁποία δὲν γνώριζε κανένας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ κόσμου αὐτοῦ»[58]. Δὲν ἦταν γνωστὸς ἀκόμα καὶ στοὺς μαθητὲς ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ νίκη αὐτοῦ κατὰ τοῦ θανάτου. Γιατὶ αὐτό, λέγει, ἦταν κρυμμένο ἀπὸ τὰ μάτια αὐτῶν. Πολὺ σωστὰ λοιπὸν οἱ Ἑβδομήκοντα ὀνόμασαν κρυμμένο τὸν θάνατο τοῦ Υἱοῦ.

Ἀλλὰ ὁ ψαλμὸς περιλαμβάνει καὶ τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν, καὶ εὐχαριστία γι᾽ αὐτούς, δηλαδὴ ἀπὸ αὐτούς, καὶ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τὴν οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ, ἐπίσης περιέχει διαφορὲς προσώπων, καὶ ἐπὶ πλέον διάφορα ἐναλλασσόμενα θεάματα καὶ μεταφορὲς σὲ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἀποσποῦν τὸν νοῦ ἔξω ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι εὔλογο. Καὶ ἀρχίζει τὸν ψαλμὸ ὑποδυόμενος τὸ πρόσωπο τῶν ἐθνῶν, δηλαδὴ τῆς ἀνθρωπότητας.

Στίχ. 3. «Εὐφρανθήσομαι καὶ ἀγαλλιάσομαι ἐν σοί».

Μεγάλα μὲν οὖν πάντα καὶ ἀξιάκουστα τὰ διὰ Χριστοῦ τοῖς γε μὴν ὁρῶσιν αὐτὰ καὶ ἐπεγνωκόσιν. Αὐτὸς ὁ τούτων ἀποτελεστής, εὐφροσύνη γίνεται καὶ πρόφασις εὐθυμίας καὶ πανηγύρεως ἀφορμή, ὥστε καὶ λέγειν ἕκαστον· «Εὐφρανθήσομαι ἐν σοί». Φιλοθέου δὲ ψυχῆς ἀπόδειξις τὸ χρῆμά ἐστι· τὸ γὰρ χαίρειν ἐπὶ Θεῷ καὶ εὐφραίνεσθαι διαδείκνυσι σαφῶς, ὅτι ὁ νοῦς τῶν ἐπὶ Θεῷ εὐφραινομένων ἔξω γέγονε τοῦ θέλειν ἐφήδεσθαι τοῖς κατὰ τόνδε τὸν βίον πράγμασιν, ἃ ματαιότητα καὶ μανίας ψευδεῖς εἴποι ἄν τις. Εὐφραίνεται δὲ νοῦς ἐπὶ Θεῷ, φιλάρετος ὢν καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δόξης ἐραστής, καὶ τῶν θαυμασίων τῶν παραδόξων αὐτοῦ θεωρὸς γεγονώς.

Στίχ. 4. «Ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω».

Ἐπειδὴ δὲ δεδώκαμεν τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντας ποιεῖσθαι τὴν ἐξομολόγησιν, ὅταν ἀκούσωμεν λεγόντων αὐτῶν, «Εὐφρανθήσομαι ἐν σοί», καὶ τὰ ἑξῆς, νοοῦμεν ὅτι πρέποι ἂν τοῖς ἤδη πιστεύσασι καὶ πεφωτισμένοις καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν ἡ φωνὴ αὕτη.

Στίχ. 4. «Ἀσθενήσουσι καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὅς ἐστιν εἰκὼν αὐτοῦ ἀπαράλλακτος· ἠσθένησαν δὲ ἀπ' αὐτοῦ πάντες οἱ τῆς αὐτοῦ δόξης ἐχθροί, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς καὶ αἱ σὺν αὐτῷ δυνάμεις. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας δυσάντητος ἦν καὶ ὅλης κατεθρασύνετο τῆς ὑπ' οὐρανόν, λέγων· «Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χει-

Στίχ. 3. «Θὰ γεμίσω ἀπὸ εὐφροσύνη
καὶ ἀγαλλίαση ἐξαιτίας σου».

Εἶναι μεγάλα βέβαια καὶ ἄξια νὰ ἀκουσθοῦν ὅλα ὅσα ἔγιναν ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀλλὰ σ᾽ αὐτοὺς ποὺ τὰ βλέπουν καὶ τὰ ἀναγνωρίζουν. Γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ ἐκτελεστής τους γίνεται εὐφροσύνη καὶ αἰτία εὐθυμίας καὶ ἀφορμὴ πανηγυρισμοῦ, ὥστε ὁ καθένας νὰ λέγει. «Θὰ γεμίσω ἀπὸ εὐφροσύνη ἐξαιτίας σου». Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπόδειξη ψυχῆς ποὺ ἀγαπᾶ τὸν Θεό. Γιατὶ τὸ νὰ χαίρεται κάποιος καὶ νὰ εὐφραίνεται μὲ τὸν Θεὸ δείχνει καθαρά, ὅτι ὁ νοῦς αὐτῶν ποὺ εὐφραίνονται μὲ τὸν Θεό, παύει νὰ θέλει νὰ εὐχαριστιέται μὲ τὰ πράγματα αὐτῆς τῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὰ ὀνομάσει μάταια καὶ ψεύτικες μανίες. Καὶ εὐφραίνεται ὁ νοῦς μὲ τὸν Θεό, ὅταν εἶναι φίλος τῆς ἀρετῆς καὶ ἐραστὴς τῆς δόξας ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἔχει γίνει θεατὴς τῶν παραδόξων θαυμάτων του.

Στίχ. 4. «Ἐπειδὴ στράφηκαν οἱ ἐχθροί μου
πρὸς τὰ πίσω».

Ἐπειδὴ δώσαμε τὴ δυνατότητα στοὺς ἐθνικοὺς ποὺ πίστεψαν νὰ κάνουν τὴν ἐξομολόγηση, ὅταν τοὺς ἀκοῦμε νὰ λένε, «Θὰ γεμίσω ἀπὸ χαρὰ ἐξαιτίας σου», καὶ τὰ ἑξῆς, νοοῦμε ὅτι ἡ ἐξομολόγηση αὐτὴ ἁρμόζει σ᾽ αὐτοὺς ποὺ ἤδη πίστεψαν καὶ εἶναι φωτισμένοι καὶ ἔχουν γνωρίσει τὴν ἀλήθεια.

Στίχ. 4. «Θὰ ἐξασθενήσουν καὶ θὰ χαθοῦν
ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου».

Κατὰ μεταφορικὴ ἔννοια πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπαράλλακτη εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἀποδείχθηκαν ἀδύναμοι μπροστὰ σ᾽ αὐτὸν ὅλοι οἱ ἐχθροὶ τῆς δόξας του, δηλαδὴ ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ μαζί μ᾽ αὐτὸν δυνάμεις. Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα ἦταν δύσκολη ἡ ἀντιμετώπισή του, καὶ ἀποθρασυνόταν σ᾽ ὅλη τὴ γῆ λέγοντας, «Θὰ καταλάβω ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη μὲ τὸ χέρι μου σὰν φωλιά, καὶ θὰ τοὺς

ρὶ ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ». Ἐπειδὴ δὲ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπελθὼν ὁ Μονογενὴς γέγονεν ἄνθρωπος, ἠσθένησεν ὁ ἐχθρός· πεπτώκασιν αἱ δυνάμεις αἱ δειναὶ καὶ ἀφόρητοι, καὶ γεγόνασιν ὑπὸ πόδας ἁγίων.

Στίχ. 6. «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου, ὁ κρίνων δικαιοσύνην».

Ἐπεξεργάζεται προθύμως ὅπερ ἔφη, καὶ διδάσκει σαφῶς ὅ τι ἂν βούλοιτο δηλοῦν τό, ὅτι «Ἐποίησας τὴν δίκην μου». Καθίσαι γὰρ αὐτὸν ἐπὶ θρόνου φησίν, ἀνθρωπινώτερον φθεγγόμενος, καὶ ὡς ἐξ ὁμοιότητος τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων διαπλάττων τὰ νοητά. Οἱ γὰρ βασιλεῖς ὅταν ἀκούσωσιν, ὅτι κάμνουσιν ἢ πόλεις ἢ χῶραι ἐκ βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς ἢ τυραννικῆς ἀπονοίας, ἐπὶ τοὺς τῆς βασιλείας ἀναπηδῶσι θώκους, οἷον δικάζοντες τοῖς τετολμημένοις, καὶ ψῆφον ἐκφέρουσι κατὰ τῶν ἠδικηκότων, καὶ τοὺς μὲν κακοὺς κακῶς ἀπολέσθαι προστάσσουσι, σώζουσι δὲ τοὺς ἠδικημένους· οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου, καὶ οὐχ ἵδρυσίν τινα ἐν τούτοις δηλοῖ τό, «ἐκάθισεν», ἀλλ' οἷον ἐξουσίας ἐπίδειξιν, καὶ δικαστικῆς λαμπρότητος δόξαν, ὡς εἶναι τό, «Ἐκάθισας», ἀντὶ τοῦ, "Ἐδίκασας", "ἐπεξῆλθες", "ἤμυνας".

Ἔοικε δὲ ἐν τούτοις ὁ Ψάλλων διὰ μὲν τοῦ, «Ἐκάθισας», τὴν εἰς τὸ κρίνειν ἐπισκοπὴν δηλοῦν τοῦ Θεοῦ. Ἔθνη δὲ τὰς τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἀγέλας ἀποκαλεῖν ἀναγωγικῶς, αἳ διεμοιράσαντο τὴν ὑπ' οὐρανόν, εἰς πολυειδῆ καὶ πολύτροπον ἀποφέρουσαι πλάνην καὶ ἁμαρτίαν· ἀσεβῆ δὲ ἀπολλύμενον ἢ καθόλου πάντα τοιοῦτον, ἢ καὶ αὐτὸν τὸν διάβολον. Ἵνα δὲ μάθῃς τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύν, ἄκουε τῶν ἑξῆς·

Στίχ. 6. «Τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα».

Οὐ μόνον, φησίν, ἠσθένησαν καὶ ἀπολώλασιν ἐπιτιμηθέντες οἱ δυσμενεῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐξηλείφθη τὸ ὄνομα αὐτῶν.

---

59. Ἡσ. 10, 14.

ἁρπάξω σὰν αὐγὰ ποὺ ἔχουν ἐγκαταλειφθεῖ»[59]. Ὅταν ὅμως ὁ Μονογενὴς παίρνοντας τὴ δική μας μορφὴ ἔγινε ἄνθρωπος, ὁ ἐχθρὸς ἀδυνάτησε, ἔπεσαν οἱ φοβερὲς καὶ ἀνυπόφορες δυνάμεις του καὶ βρέθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἁγίων.

Στίχ. 6. «Κάθισες σὲ θρόνο, σὺ ποὺ κρίνεις δίκαια».

Ἐξετάζει πρόθυμα αὐτὸ ποὺ εἶπε, καὶ διδάσκει καθαρὰ αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ δηλώσει τό, «Ἔκανες τὴ δίκη μου». Γιατὶ λέγει ὅτι θὰ καθίσει πάνω σὲ θρόνο, μιλώντας κατὰ τρόπο πιὸ ἀνθρώπινο καὶ διαπλάθοντας ὅμοια μὲ τὰ δικά μας πράγματα τὰ νοητά. Γιατὶ οἱ βασιλεῖς ὅταν ἀκούσουν, ὅτι ὑποφέρουν οἱ πόλεις ἢ οἱ χῶρες ἀπὸ βαρβαρικὴ ἐπιδρομὴ ἢ ἀπὸ τυραννικὸ παραλογισμό, ἐπεμβαίνουν ἀμέσως στοὺς βασιλικοὺς θρόνους, καταδικάζοντας κατὰ κάποιο τρόπο αὐτὰ ποὺ ἔγιναν, καὶ ἐκδίδουν ἀπόφαση ἐναντίον ἐκείνων ποὺ διέπραξαν ἀδικία, προστάζοντας οἱ κακοὶ νὰ φονευθοῦν μὲ τρόπο κακό, ἐνῶ ὅσοι ἀδικήθηκαν ἀπὸ αὐτοὺς νὰ σωθοῦν. Ἔτσι καὶ ὁ Σωτήρας, κάθισε σὲ θρόνο, καὶ τὸ «κάθισε» δὲν σημαίνει κάποια ἐγκατάσταση σ᾽ αὐτούς, ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο ἐπίδειξη ἐξουσίας καὶ δόξα δικαστικῆς ἐξουσίας, ὅπως εἶναι τό, «Κάθισες», ἀντὶ τοῦ, "Δίκασες", "τιμώρησες", "ὑπερασπίσθηκες".

Μὲ αὐτὰ ὅμως φαίνεται ὅτι ὁ ψαλμωδὸς μὲ τὸ «κάθισες», φανερώνει τὴν ἐπίβλεψη τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν κρίση, ἐνῶ «ἔθνη» ὀνομάζει μεταφορικὰ τὶς ἀγέλες τῶν πονηρῶν δαιμόνων, οἱ ὁποῖες μοίρασαν τὴν οἰκουμένη, ὁδηγώντας την σὲ πολύμορφη καὶ πανούργα πλάνη καὶ ἁμαρτία. «Ἀσεβῆ» πάλι ὀνομάζει αὐτὸν ποὺ καταστρέφει, ἢ γενικὰ κάθε τέτοιον, ἢ ἀκόμα καὶ τὸν ἴδιο τὸν διάβολο. Γιὰ νὰ μάθεις ὅμως τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἄκουσε τὰ ἑξῆς·

Στίχ. 6. «Ἐξαφάνισες τὸ ὄνομα αὐτῶν γιὰ πάντα».

Δὲν ἔχασαν, λέγει, μόνο τὴ δύναμή τους καὶ χάθηκαν οἱ δαίμονες ποὺ ἐπιτιμήθηκαν, ἀλλὰ ἐξαλείφθηκε καὶ τὸ ὄνομά

Ὄνομα δέ φησιν ἐν τούτοις οὐχ ἁπλῶς τὴν κλῆσιν, ἐπεὶ μηδὲ τοῦτο γέγονεν (μεμνήμεθα γὰρ εἰς δεῦρο καὶ τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δαιμονίων ἀκαθάρτων), δηλοῖ δὲ τὴν δόξαν.

Στίχ. 7. «Τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος».

Ἐξέλιπον καὶ τοῦ διαβόλου αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος, ὅ ἐστι παντελῶς· αὗται δὲ εἶεν ἂν ἤτοι αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, δι' ὧν ἦν ἰσχυρός, ἢ τὰ καθ' ἡμῶν τυραννήσαντα πάθη, δι' ὧν ἐχειροῦτο τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τραυματίας ἀποφαίνων, τοῖς ἰδίοις ὑπετίθει ζυγοῖς, ἢ τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυστροπίας τὰ εὑρήματα καὶ αἱ πολύτροποι μηχαναί, ἃς ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν εἰργάσατο. Πᾶν γὰρ εἶδος αἰσχρᾶς ἡδονῆς καὶ τῶν ἑτέρων ἁμαρτιῶν, μαχαίρας εἶναί φαμεν διαβολικάς, ἤτοι βέλη τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων, δι' ὧν καρδίαν κατατοξεύουσι καὶ κατανεκροῦσιν εἰς ἁμαρτίαν. Ἀλλ' ἐκλελοίπασιν αἱ ῥομφαῖαι· ἐνεδυσάμεθα γὰρ καὶ ἡμεῖς τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς αὐτὰς ἀπημβλύναμεν.

Στίχ. 8. «Ἡτοίμασεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ».

Οὐκοῦν ὁ ἀεὶ βασιλεὺς Χριστὸς ὡς Θεὸς βεβασίλευκε καὶ τῶν ἐθνῶν, καὶ αὐτοὺς ὑποθεὶς τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασι. Τοῦτο γάρ ἐστι τό, «ἐν κρίσει τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἑτοιμάσαι», καὶ κρῖναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ καὶ λαοὺς ἐν εὐθύτητι.

Στίχ. 9. «Καὶ αὐτὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι».

Ἐπεὶ δὲ ἔθος τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, τὸ «κρίνειν» ἀντὶ τοῦ «δικάζειν» λαμβάνειν, ἢ ἀντὶ τοῦ καθηγεῖσθαι καὶ προεστάναι πόλεων ἢ χωρῶν, κατὰ τό, «Παιδεύθητε πάντες οἱ

τους. Καὶ ὄνομα αὐτῶν λέγει ὄχι ἁπλῶς αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο ἀποκαλοῦνται, γιατὶ οὔτε αὐτὸ ἔγινε (καθόσον ἀναφέρουμε μέχρι τώρα καὶ τὸν Σατανᾶ καὶ τὰ μαζὶ μ' αὐτὸν ἀκάθαρτα δαιμόνια), ἀλλὰ δηλώνει τὴ δόξα.

Στίχ. 7. 'Εξολοθρεύθηκαν μιὰ γιὰ πάντα
οἱ ρομφαῖες τοῦ ἐχθροῦ».

'Εξολοθρεύθηκαν καὶ οἱ ρομφαῖες τοῦ διαβόλου μιὰ γιὰ πάντα, δηλαδὴ τελείως. Καὶ αὐτὲς θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι οἱ ἀντίθετες δυνάμεις, μὲ τὶς ὁποῖες ἦταν ἰσχυρός, ἢ τὰ ἐναντίον μας πάθη ποὺ μᾶς ἐξουσίασαν τυραννικά, μὲ τὰ ὁποῖα αἰχμαλώτιζε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τραυματίζοντάς τους, τοὺς ἔθετε κάτω ἀπὸ τοὺς δικούς του ζυγούς, ἢ τὰ ἐφευρήματα τῆς δικῆς του δυστροπίας καὶ οἱ πανοῦργες μηχανορραφίες, τὶς ὁποῖες ἔστηνε πρὸς ὄλεθρο τῶν ἀνθρώπινων ψυχῶν. Γιατὶ κάθε εἶδος αἰσχρῆς ἡδονῆς καὶ τῶν ἄλλων ἁμαρτιῶν, λέμε ὅτι εἶναι μάχαιρες διαβολικές, δηλαδὴ βέλη τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα κατατοξεύουν τὴν καρδιὰ καὶ τὴν κατανεκρώνουν στὴν ἁμαρτία. Ὅμως ἐξολοθρεύθηκαν οἱ ρομφαῖες. Γιατὶ φορέσαμε καὶ ἐμεῖς τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ὁποία καταστήσαμε αὐτὲς ἀνίσχυρες.

Στίχ. 8. «Ἑτοίμασε τὸν θρόνο του γιὰ κρίση».

Ὁ αἰώνιος δηλαδὴ βασιλιὰς Χριστὸς ὡς Θεὸς ἐβασίλευσε καὶ στοὺς ἐθνικοὺς καὶ τοὺς ἔβαλε καὶ αὐτοὺς κάτω ἀπὸ τὶς εὐαγγελικὲς ἐντολές. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ ὅτι ἑτοίμασε τὸν θρόνο του, καὶ θὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη, καὶ τοὺς λαοὺς μὲ ὀρθὴ κρίση.

Στίχ. 9. «Καὶ αὐτὸς θὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη, θὰ κρίνει τοὺς λαοὺς μὲ κρίση ἀμερόληπτη».

'Επειδὴ ἡ θεόπνευστη Γραφὴ συνηθίζει νὰ χρησιμοποιεῖ τὸ ρῆμα «κρίνω» ἀντὶ τοῦ «δικάζω», ἢ ἀντὶ τοῦ ἡγοῦμαι καὶ προΐσταμαι πόλεων ἢ χωρῶν, σύμφωνα μὲ τό, «Παιδαγωγηθεῖτε

κρίνοντες τὴν γῆν», ῥητέον ὅτι ἐξαλειφθέντος εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ ὀνόματος τῶν ἐθνῶν καὶ εἰς ἅπαν ἀνῃρημένης ἀρχῆς ἁπάσης καὶ ἐξουσίας διαβολικῆς, ἐν δικαιοσύνῃ κατάρξει καὶ κατακυριεύσει Χριστός. Ὁ γάρ τοι θρόνος, τὴν βασιλείαν ὑποδηλοῖ, ἥτις, οὐδενὸς ἀνθεστηκότος, ἑτοιμοτάτη τις ἔσται, τουτέστιν ἀδιακωλύτως ἐκλάμπουσα καὶ κατακρατοῦσα τῶν ὅλων. Δικάσει γὰρ ὁ Χριστὸς ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ κατάρξει λαῶν τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· βεβασίλευκε γὰρ τῆς ὑπ' οὐρανόν. Νοήσεις δὲ τοὺς στίχους καὶ οὕτως· ὅτι ὁ τὴν τοῦ διαβόλου τυραννίδα καθελὼν καὶ τῆς ἐκείνου σκαιότητος ὅλην ἀπαλλάξας τὴν ὑπ' οὐρανόν, αὐτὸς ἥξει κατὰ καιροὺς ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρός, ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. Πᾶσαν γὰρ τὴν κρίσιν δέδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ, καὶ δεῖ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 10. «Καὶ ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι, βοηθὸς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσι».

Ποίῳ φησὶ πένητι; Τῷ ἑκουσίως πενομένῳ καὶ διὰ τὸν Θεόν. Ἀντὶ γὰρ τῆς ἑκουσίου πενίας τούτῳ τὸν ἑαυτοῦ πλοῦτον ὁ Θεὸς χαρίζεται, καὶ ἐν τῷ τῆς θλίψεως καιρῷ ῥύστης καὶ βοηθὸς αὐτοῦ εὑρίσκεται.

Νοητέον δὲ ταῦτα καὶ κατὰ ἀναγωγήν, ὅτι τῷ πτωχῷ τῷ πνεύματι λαῷ, τουτέστι τῷ πτωχεύοντι πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, οὐχ ἑτέρα τις δύναμις ἢ ἐξουσία λογικὴ βεβοήθηκεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος, ὁ τοῦ νοητοῦ πλούτου χορηγός, αὐτὸς βεβοήθηκεν ἐν εὐκαιρίαις, εἴτουν ἐν καιρῷ δεκτῷ θλίψεως σέσωκεν ἐπὶ καιροῦ. Ποία δὲ ἦν ἡ θλῖψις; Ἡ δυσφόρητος ἁμαρτία φορτίου δίκην ἐπηρτημένη, ὥστε καὶ ἕκαστον τῶν ὑπ' αὐτῇ γεγονότων ἀναφω-

59α. Ψαλμ. 2, 10.

ὅσοι κρίνετε τὴ γῆ»[59α], πρέπει νὰ λεχθεῖ, ὅτι ἀφοῦ ἐξαλειφθεῖ στοὺς αἰῶνες τὸ ὄνομα τῶν ἐθνῶν καὶ καταργηθεῖ γιὰ πάντα κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία διαβολική, μὲ δικαιοσύνη θὰ ἐξουσιάσει καὶ θὰ κυριαρχήσει ὁ Χριστός. Γιατὶ ὁ θρόνος ὑποδηλώνει τὴ βασιλεία, ἡ ὁποία, ἀφοῦ δὲν θὰ ἀντιστέκεται κανένας, θὰ εἶναι ἑτοιμότατη, δηλαδὴ θὰ διαλάμπει χωρὶς ἐμπόδια καὶ θὲ ἐξουσιάζει ὅλους. Γιατὶ θὰ δικάζει ὁ Χριστὸς μὲ δικαιοσύνη, καὶ θὰ γίνει ἀρχηγὸς ὅλων τῶν λαῶν τῆς οἰκουμένης, γιατὶ εἶναι βασιλιὰς τῆς ὑφηλίου. Πρέπει δηλαδὴ νὰ ἐκλάβεις τοὺς στίχους καὶ ὡς ἑξῆς· ὅτι αὐτὸς ποὺ κατάργησε τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαβόλου καὶ ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν βαναυσότητα ἐκείνου ὅλη τη γῆ, ὁ ἴδιος θὰ ἔρθει στὸν κατάλληλο καιρὸ μὲ τὴ δόξα τοῦ Πατέρα, γιὰ νὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη. Γιατὶ ὅλη τὴν ἐξουσία τῆς κρίσης τὴν ἔχει δώσει ὁ Πατέρας στὸν Υἱό[60], καὶ πρέπει ὅλοι ἐμεῖς νὰ ἐμφανισθοῦμε μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 10. «Καὶ ὁ Κύριος ἔγινε καταφύγιο στὸν φτωχό,
βοηθὸς στὴν κατάλληλη στιγμὴ τῶν θλίψεων».

Ποιὸν ἐννοεῖ φτωχόν; Αὐτὸν ποὺ μὲ τὴ θέλησή του εἶναι φτωχὸς καὶ γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἀντὶ τῆς μὲ τὴ θέλησή του φτώχειας του ὁ Θεὸς τοῦ χαρίζει τὸν δικό του πλοῦτο, καὶ στὸν καιρὸ θλίψεως γίνεται λυτρωτὴς καὶ βοηθός του.

Πρέπει ὅμως αὐτὰ νὰ τὰ ἐννοήσουμε καὶ μεταφορικά, ὅτι δηλαδὴ στὸν φτωχὸ ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα λαό, δηλαδὴ σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἦταν φτωχὸς πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα μας, οὔτε ἀπεσταλμένος, οὔτε ἄγγελος, οὔτε καμμιὰ ἄλλη δύναμη ἢ ἐξουσία λογικὴ τὸν εἶχε βοηθήσει, ἀλλὰ μόνον ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, αὐτὸς ποὺ χορηγεῖ τὸν πνευματικὸ πλοῦτο, αὐτὸς τὸν ἔχει βοηθήσει στὶς δύσκολες περιστάσεις, δηλαδὴ τὸν ἔσωσε σὲ καιρὸ θλίψεως ἐγκαίρως. Καὶ ποιὰ ἦταν ἡ θλίψη; Ἡ ἀνυπόφορη ἁμαρτία, ἡ ὁποία ἦταν κρεμασμένη ἐπάνω του σὰν βαρὺ φορτίο, ὥστε καθένας

60. Ἰω. 5, 22.

νεῖν, ὅτι «Αἱ ἀνομίαι μου ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σατανᾶς βαρὺς ἦν, καὶ φορτίου παντὸς δυσαχθέστερος ἐπιπίπτων μετὰ τῆς πονηρᾶς φάλαγγος. Πεπιεσμένης τοίνυν τῆς ὑπ' οὐρανὸν καὶ οἷον ἐκτεθλιμμένης, ἐπὶ καιροῦ ἐπεφοίτησε τοῖς ἐπὶ γῆς ὁ Κύριος, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησεν. Οἱ δέ γε ἀλιτήριοι δαίμονες, τὸ μὴ ἐν καιρῷ πεπράχθαι τὴν οἰκονομίαν κατεψεύδοντο λέγοντες· «Ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς». Ἀλλ', ὦ παμπόνηροι, φαίη τις ἄν, οὐ πρὸ καιροῦ μᾶλλον, ἀλλ' ἐν εὐκαιρίᾳ καὶ ἐν θλίψει βεβοήθηκεν ἡμῖν, καὶ καταφυγὴ γέγονεν ὁ τῶν ὅλων Σωτὴρ καὶ Κύριος.

Στίχ. 11. «Καὶ ἐλπισάτωσαν ἐπὶ σὲ [σοὶ] οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου».

Τίνες δέ εἰσιν οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτῷ καὶ γινώσκοντες τὸ ὄνομα αὐτοῦ; Οἱ τοῖς θεσπίσμασιν ὑπέχοντες τὸν αὐχένα. Καὶ τοῦτο διδάξει λέγων αὐτός· «Ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρεῖ».

Στίχ. 11. «Ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπες τοὺς ἐκζητοῦντάς σε, Κύριε».

Ἰσχυρίζεται διὰ πείρας ἔχειν τὸ πρᾶγμα, εἰδέναι τε ὅτι τὸ ἀκράδαντον ἔχει. Ἀληθὲς γὰρ τὸ τοῦ Ἱερεμίου, ὅτι «Εὐλογημένος ἄνθρωπος ὃς πέποιθεν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔσται Κύριος ἐλπὶς αὐτοῦ· καὶ ἔσται ὡς ξύλος εὐθηνοῦν παρ' ὕδατι». Οὕτω καὶ ἕτερός φησιν· «Ἐμβλέψατε εἰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε, τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον καὶ κατησχύνθη, ἢ τίς ἐπεκαλέσατο αὐτὸν καὶ ἐγκατέλιπεν αὐτόν;».

60α. Ψαλμ. 37, 5.
61. Ματθ. 8, 29.
61α. Ἰω. 14, 21.
62. Ἱερ. 17, 7.

ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπὸ αὐτὴν νὰ φωνάζει· «Οἱ ἁμαρτίες μου ἔπαισαν ἐπάνω μου σὰν βαρὺ φορτίο»[60α]. Ἀλλὰ ἀκόμα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς ἦταν βαρύς, καὶ ἔπεφτε ἐπάνω μας βαρύτερος ἀπὸ κάθε φορτίο μαζὶ μὲ τὴν πονηρὴ φάλαγγα. Ἐνῶ λοιπὸν ἡ οἰκουμένη ἦταν καταπιεσμένη καὶ κυριευμένη ἀπὸ βαριὰ θλίψη, στὸν κατάλληλο καιρὸ ἦρθε στὴ γῆ ὁ Κύριος, καὶ τὴν ἡμέρα τῆς σωτηρίας μᾶς βοήθησε. Οἱ πανοῦργοι ὅμως δαίμονες, ψευδόμενοι ὅτι ἡ οἰκονομία δὲν ἔγινε στὸν κατάλληλο καιρό, ἔλεγαν· «Ἦρθες ἐδῶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα γιὰ νὰ μᾶς βασανίσεις;»[61]. Ἀλλά, ὦ παμπόνηροι, θὰ ἔλεγε κάποιος, ἦρθε ὄχι πρὶν ἀπὸ τὸν κατάλληλο καιρό, ἀλλὰ στὴν κατάλληλη περίσταση, καὶ στὴ θλίψη μᾶς βοήθησε, καὶ ἔγινε καταφύγιο ὁ Σωτήρας τῶν ὅλων καὶ Κύριος.

Στίχ. 11. «Καὶ ἂς στηρίξουν τὶς ἐλπίδες τους σὲ σένα
αὐτοὶ ποὺ γνωρίζουν τὸ ὄνομά Σου».

Ποιοὶ ὅμως εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἐλπίζουν σ᾽αὐτὸν καὶ γνωρίζουν τὸ ὄνομά του; Αὐτοὶ ποὺ σκύβουν σ᾽ αὐτὸν τὸν αὐχένα καὶ πειθαρχοῦν στὶς ἐντολές του. Κι αὐτὸ μᾶς τὸ διδάσκει ὁ ἴδιος λέγοντας· «Αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾶ ἐμένα, τηρεῖ τὶς ἐντολές μου»[61α].

Στίχ. 11. «Γιατὶ δὲν ἐγκατέλειψες αὐτοὺς
ποὺ σὲ ἀναζητοῦν, Κύριε».

Ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι γνώστης τοῦ θέματος αὐτοῦ καὶ γνωρίζει ὅτι εἶναι ἀμετακίνητος. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Ἱερεμίας· «Εἶναι εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ ἔχει στηριγμένη τὴν πεποίθησή του στὸν Κύριο, καὶ ὁ Κύριος θὰ εἶναι ἐλπίδα του, καὶ θὰ εἶναι σὰν δένδρο ποὺ εὐδοκιμεῖ δίπλα στὸ νερό»[62]. Τὰ ἴδια λέγει καὶ κάποιος ἄλλος· «Κοιτᾶξτε τὶς παλιὲς γενεές, καὶ δεῖτε ποιὸς στήριξε τὶς ἐλπίδες του στὸν Κύριο καὶ ντροπιάσθηκε; ἢ ποιὸς τὸν ἐπικαλέσθηκε καὶ τὸν ἐγκατέλειψε;»[62α].

62α. Σοφ. Σειρ. 2, 10.

Στίχ. 12. «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών».

Εἰ τοίνυν λέγοιτο κατοικεῖν ὁ Θεὸς ἐν Σιών, οὐ κατὰ τὰς Ἰουδαίων ὑπονοίας αἰσθητῶς τοῦτο πράττεσθαι νοοῦμεν· οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐπιγείῳ Σιών, οὐδὲ ἐν μόνῃ τῇ Ἱερουσαλὴμ κατοικεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ Σιὼν εἶναί φαμεν τὴν νοητὴν ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν, ἣ καὶ ἀδελφὴ τῆς ἄνω νοεῖται. Πρέποι δ' ἂν ὀνομάζεσθαι Σιὼν τήν τε ἄνω καὶ ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν· ἑρμηνεύεται γὰρ «Σιών», "σκοπευτήριον"· τοῦτο δέ ἐστιν αὕτη τε κἀκείνη.

Οὐκοῦν κατοικεῖ Θεὸς ἐν τῇ Σιὼν οὐ περιγραφόμενος (πληροῖ γὰρ τὰ πάντα), ἀλλ' οἷον ἐμφιλοχωρῶν καὶ ἀναπαύμενος ἐν αὐτῇ. «Ὧδε», γάρ, φησί, «κατοικήσω, ὅτι ᾑρετισάμην αὐτήν». Ἀπεφοίτησε μὲν γὰρ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς, λέγων· «Ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ὑμῖν». Πεπλούτηκε δὲ αὐτὸν ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, πρὸς ἣν ὁ Ψάλλων φησίν· «Ἄκουσον, θύγατερ», καὶ τὰ ἑξῆς, «ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου». Τοῖς γε μὴν κατοικοῦσιν ἐν ταύτῃ τῇ Σιών, τουτέστι τοῖς ἠλεημένοις καὶ σεσωσμένοις διὰ πίστεως, μηκέτι ζωοθυτεῖν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς πνευματικὴν λατρείαν μετεφοίτησε τὰ ἐν νόμῳ, τὰς ᾠδὰς ἀνιέναι τῷ Θεῷ καὶ ψάλλειν αὐτῷ θυσίας αἰνέσεως θύοντας· ψάλλειν δὲ τὰ αὐτοῦ καὶ μόνα λαλοῦντας μεγαλεῖα καὶ κατορθώματα.

Στίχ. 12. «Ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι
τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ».

Χριστοῦ δέ φαμεν ἐπιτηδεύματα, ἤτοι τὰς θεοσημείας, ἢ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ εὐτεχνές. Βαθὺς γὰρ λίαν ὁ τοῦ μυστηρίου λόγος, καὶ ἰσχναῖς ἐρεύναις ἐκ μέρους ἁλώσιμος καὶ πίστει δεκτός· πολὺ γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ θαῦμα.

---

63. Ψαλμ. 114, 14. 64. Λουκᾶ 13, 35. 65. Ψαλμ. 44, 12.

Στίχ. 12. «Ψάλατε στὸν Κύριο ποὺ κατοικεῖ στὴ Σιών».

Ἐὰν λοιπὸν λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ στὴ Σιών, δὲν ἐννοοῦμε ὅτι αὐτὸ γίνεται μὲ τρόπο αἰσθητὸ σύμφωνα μὲ τὶς ἀντιλήψεις τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ στὴν ἐπίγεια Σιών, οὔτε μόνο στὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ Σιὼν λέμε ὅτι εἶναι ἡ νοητὴ Ἐκκλησία πάνω στὴ γῆ, ἡ ὁποία νοεῖται καὶ ὡς ἀδελφὴ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ. Πρέπει ὅμως νὰ ὀνομάζεται Σιὼν καὶ ἡ ἄνω καὶ ἡ ἐπίγεια Ἐκκλησία, γιατὶ «Σιὼν» μεταφραζόμενη σημαίνει "σκοπευτήριο". Καὶ τέτοιο εἶναι καὶ αὐτὴ καὶ ἐκείνη.

Ἄρα λοιπὸν ὁ Θεὸς κατοικεῖ στὴ Σιὼν ὄχι περιοριζόμενος (γιατὶ γεμίζει τὰ πάντα), ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο διαμένει καὶ ἀναπαύεται μέσα σ' αὐτήν. Γιατὶ λέγει· «Θὰ κατοικήσω ἐδῶ, γιατὶ ἐπέλεξα αὐτήν»[63].Καὶ ἀπομακρύνθηκε βέβαια ἀπὸ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, λέγοντας· «Νά, ἀφήνεται ὁ οἶκος σας ἔρημος»[64], τὸν δέχθηκε ὅμως σὰν πλοῦτο ἡ Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν, πρὸς τὴν ὁποία ὁ Ψαλμωδὸς λέγει· «Ἄκουσε, θυγατέρα», καὶ τὰ παρακάτω· «γιατὶ ὁ βασιλιὰς ἐπιθύμησε τὴν ὡραιότητά σου»[65]. Σ' αὐτοὺς ὅμως ποὺ κατοικοῦν σ' αὐτὴ τὴ Σιών, δηλαδὴ σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐλεηθεῖ καὶ σωθεῖ μὲ τὴν πίστη, συνέστησε νὰ μὴ θυσιάζουν πλέον ζῶα, ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλα τὰ τοῦ νόμου μετατράπηκαν σὲ πνευματικὴ λατρεία, νὰ ἀναπέμπουν τοὺς ὕμνους τους στὸν Θεό, καὶ νὰ τοῦ προσφέρουν θυσίες δοξολογίας, καὶ νὰ ἐξυμνοῦν μόνο τὰ δικά του μεγαλεῖα καὶ κατορθώματα.

Στίχ. 12. «Διακηρύξατε στὰ ἔθνη τὰ ἀξιοθαύμαστα ἔργα του».

Ἐπιτηδεύματα τοῦ Θεοῦ λέμε ἢ τὰ θαυμαστὰ ἔργα του, ἢ τὰ σοφὰ ἐπινοήματα τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας του. Γιατὶ εἶναι πολὺ βαθὺς ὁ λόγος τοῦ μυστηρίου, καὶ γίνεται καταληπτὸς μὲ ἐπὶ μέρους λεπτὲς ἔρευνες, καὶ δεκτὸς μὲ τὴν πίστη. Καθόσον ὑπάρχουν πολλὰ θαυμαστὰ μέσα σ' αὐτὸν (τὸν λόγο τοῦ μυστηρίου).

Στίχ. 13. «Ὅτι ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν, ἐμνήσθη».

Καὶ τίνα τρόπον; Ἐνηνθρώπηκε γάρ, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπελθών, ὑπέμεινε σταυρόν, ἵνα πάντας ἀγοράσῃ τῷ ἰδίῳ αἵματι καὶ διαβολικῶν ἁρπάσῃ βρόχων τοὺς ἁλόντας αὐτοῖς.

Στίχ. 13. «Οὐκ ἐπελάθετο τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, πένητας ἐν τούτοις ἢ τοὺς ἐξ ἐθνῶν ὀνομάζει, ἢ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν πλειστάκις παρακαλοῦντας ἁγίους· τοὺς μέν, ὡς οὐκ ἔχοντας πλοῦτον τὸν νοητὸν (οἱ γὰρ ὅλως τὸν φύσει Θεὸν οὐκ εἰδότες, ποίαν ἂν ἔχοιεν λαμπρότητα νοητήν;), τοὺς δέ, ὡς ταπεινὸν καὶ συνεσταλμένον ἔχοντας φρόνημα. Εἰ μὲν οὖν πένητας εἶναί φαμεν τοὺς ἁγίους, οὐκ ἐπελάθετο τῆς κραυγῆς αὐτῶν, ἧς πεποίηνται, πλειστάκις παρακαλοῦντες τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Θεόν, ἐπισκέψασθαι τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ ἀντιλαβέσθαι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔφασκον γάρ· «Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ, ἐμφάνηθι· ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς»· καὶ πάλιν· «Κύριε, κλῖνον οὐρανοὺς καὶ κατάβηθι». Εἰ δὲ τὰ ἔθνη νοοῦμεν τοὺς πένητας, ἐπειδὴ φωνὰς ὑπὲρ ἑαυτῶν οὐκ ἂν ἔχοι τις αὐτὰ καταδεῖξαι ῥήξαντά ποτε (πῶς γὰρ ἂν ἐπεκαλέσαντο Θεὸν ὃν οὐκ ᾔδεισαν;), φαμέν, ὅτι διὰ πραγμάτων μᾶλλον ἢ ῥημάτων παρ' αὐτῶν γέγονεν ἡ φωνή. Πᾶσα γάρ πως ἀδικία μονονουχὶ κατακέκραγε τοῦ δρῶντος αὐτήν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων προσάγει λιτήν, τοῦ πλημμελοῦντος τὸ ἀπηνὲς καταγγέλλουσα, καὶ διανιστῶσα πρὸς ἐπικουρίαν τὸν ἐπαμῦναι δυνάμενον.

Κατεβόησε γοῦν τοῦ Κάϊν τὸ αἷμα τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀναιρεθέντος. «Φωνή», γάρ, φησίν, «αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ

66. Ψαλμ. 79,2-3.

Στίχ. 13. «Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ζητᾶ ἐκδίκηση
γιὰ τὰ αἵματά τους, τὰ θυμήθηκε».

Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; Γιατὶ ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ παίρνοντας τὴ δική μας μορφή, ὑπέμεινε σταύρωση, γιὰ νὰ μᾶς ἀγοράσει ὅλους μὲ τὸ αἷμα του καὶ νὰ ἁρπάξει ἀπὸ τὶς παγίδες τοῦ διαβόλου ἐκείνους ποὺ πιάστηκαν σ' αὐτές.

Στίχ. 13. «Δὲν λησμόνησε τὶς κραυγὲς τῶν φτωχῶν».

Φτωχοὺς ἐδῶ, μεταφορικά, ὀνομάζει ἢ τοὺς ἐθνικούς, ἢ τοὺς ἁγίους, οἱ ὁποῖοι πολλὲς φορὲς παρακαλοῦν γι' αὐτούς. Τοὺς πρώτους βέβαια ἐπειδὴ δὲν ἔχουν πλοῦτο πνευματικὸ (γιατὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν γνωρίζουν καθόλου τὸν ἀπὸ τὴ φύση του Θεό, ποιὰ πνευματικὴ λαμπρότητα θὰ μποροῦσαν νὰ ἔχουν;), ἐνῶ τοὺς ἄλλους ἐπειδὴ ἔχουν ταπεινὸ καὶ συνεσταλμένο φρόνημα. Ἐὰν λοιπὸν λέμε ὅτι φτωχοὶ εἶναι οἱ ἅγιοι, δὲν λησμόνησε τὴν κραυγὴ ποὺ ἔκαναν, παρακαλώντας πολλὲς φορὲς τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Θεὸ νὰ ἐπισκεφθεῖ τὴν γῆ καὶ νὰ βοηθήσει αὐτοὺς ποὺ ζοῦν στὴ γῆ. Γιατὶ ἔλεγαν· «Ἐμφανίσου σὺ ποὺ κάθεσαι πάνω στὰ Χερουβίμ, ξεσήκωσε τὴν δύναμή σου καὶ ἔλα νὰ μᾶς σώσεις»[66]. Καὶ πάλι· «Κύριε, χαμήλωσε τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέβα»[67]. Ἐὰν ὅμως ἔθνη θεωροῦμε τοὺς φτωχούς, ἐπειδὴ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ δείξει ὅτι φώναζαν κάποτε αὐτὰ γιὰ τὸν ἑαυτό τους (πῶς δηλαδὴ θὰ μποροῦσαν νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὸν Θεὸ ποὺ δὲν τὸν γνώριζαν;), λέμε ὅτι ἡ φωνὴ ἦρθε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα μᾶλλον, παρὰ ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ κατὰ κάποιο τρόπο ὅλη ἡ ἀδικία κατακραύγαζε ἐναντίον ἐκείνου ποὺ τὴν ἔκανε, καὶ ἀπηύθυνε τὴν παράκληση γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀδικοῦνταν, καταγγέλλοντας τὴ σκληρότητα ἐκείνου ποὺ διέπραττε τὴν ἀδικία καὶ ξεσηκώνοντας σὲ συμπαράσταση Ἐκεῖνον ποὺ μποροῦσε νὰ βοηθήσει.

Κραύγασε λοιπὸν δυνατὰ ἐναντίον τοῦ Κάϊν τὸ αἷμα ἐκείνου ποὺ φονεύθηκε ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «Ἡ φωνὴ τοῦ

67. Ψαλμ. 143, 5.

πρός με». Δέδωκε δὲ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος φωνὴν τῷ τιμίῳ αἵματι τοῦ Χριστοῦ· κρεῖττον γὰρ ἔφη λαλεῖν αὐτὸ παρὰ τὸ Ἄβελ· τὸ μὲν γὰρ κατέκρινε τὸν φονευτὴν καὶ οἷα κατηγοροῦσαν ἠφίει φωνήν, τὸ δὲ γέγονε τῷ κόσμῳ σωτήριον καὶ πλημμελημάτων ἄφεσιν ἐκάλεσεν ἐπ' αὐτόν. Καθαρίζει γὰρ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας τὸ αἷμα Χριστοῦ, καθὰ γέγραπται. Οὐκοῦν ἡ ἀπώλεια τῶν ἐθνῶν, ἤγουν τὰ αἵματα αὐτῶν τὰ ζητηθέντα παρὰ Θεοῦ, κραυγῆς δύναμιν ἀπετέλεσε, καὶ κέκληκε τὸν τῶν ὅλων Δημιουργὸν εἰς ὀργὰς τὰς κατὰ τῶν ἀνηρηκότων. Ὥσπερ γὰρ τὸ αἷμα τοῦ Ἄβελ βοῆσαι λέγεται πρὸς τὸν Θεόν, οὐκ αὐτὸ που πάντως ἰδίαν ἔχον φωνήν, ἀλλ' οἱονεὶ τὴν τοῦ πράγματος ἀτοπίαν κατεστυγηκότος Θεοῦ, οὕτω νοήσει τις καὶ ἐπὶ τῶν προσκυνούντων τοῖς δαίμοσιν. Εἰ γὰρ οὐκ ἴσασι τὸν τῶν ὅλων Θεὸν καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐβόησαν πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὅτι πεπλεονέκτηνται παρὰ τοῦ Σατανᾶ, δι' αὐτοῦ τρόπον τινὰ τοῦ πράγματος ἀνακεκράγασι, τὴν ἐφ' ἑαυτοῖς πάντως αἰτοῦντες ἐπικουρίαν.

Στίχ. 14. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, μνημονεύσας ὁ Ψαλμῳδὸς πενήτων κραυγῆς ἧς οὐκ ἐπελάθετο ὁ Θεός, εἰσεκόμισεν εὐθέως ὁποία γέγονεν ἡ κραυγὴ παρὰ τῶν πενήτων ἐθνῶν. Οἷον γὰρ ἤδη πεφωτισμένοι καὶ ἀνανήψαντες, καὶ τῆς τῶν δαιμόνων κατεγνωκότες ἀπάτης, καὶ ἐν ἐπιγνώσει γεγονότες τῆς αὐτῶν ἐπιβουλῆς, ὡς καὶ ἐν πολεμίων ποιεῖσθαι μοίρᾳ τοὺς πάλαι προσκυνουμένους, παρακαλοῦσι τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας τυχεῖν, καί φασι τεταπεινῶσθαι, οὐχ ὑπὸ τῆς ἑαυτῶν φύσεως (ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ γὰρ ἔκτισεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ ἔργοις ἀγα-

68. Γέν. 4, 10.
69. Ἑβρ. 12, 24.
70. Α' Ἰω. 1, 7.
70α. Σοφ. Σολ. 2, 23.

αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου φωνάζει πρὸς μένα»[68]. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος φώναξε γιὰ τὸ τίμιο αἷμα τοῦ Χριστοῦ, γιατὶ εἶπε, εἶναι προτιμώτερο νὰ φωνάζει αὐτό, παρὰ τὸ αἷμα τοῦ Ἄβελ[69]. Γιατὶ ἐκεῖνο κατέκρινε τὸν φονιὰ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔβγαζε κραυγὴ ποὺ κατηγοροῦσε, ἐνῶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἔσωσε τὸν κόσμο καὶ προκάλεσε τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτημάτων σ' αὐτόν. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ μᾶς καθαρίζει ἀπὸ κάθε ἁμαρτία[70]. Ἄρα λοιπὸν ἡ ἀπώλεια τῶν ἐθνικῶν, δηλαδὴ τὰ αἵματά τους ποὺ ζητήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, ἀποτέλεσαν δύναμη κραυγῆς, καὶ ὁδήγησαν τὸν Δημιουργὸ τῶν ὅλων σὲ ὀργὴ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τὰ προξένησαν. Γιατὶ ὅπως τὸ αἷμα τοῦ Ἄβελ λέγεται ὅτι φώναξε πρὸς τὸν Θεό, χωρὶς αὐτὸ βέβαια νὰ ἔχει ὁπωσδήποτε δική του φωνή, ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο ὁ Θεὸς μίσησε τὸ παράλογο τοῦ γεγονότος, τὸ ἴδιο πρέπει νὰ σκεφθεῖ κανεὶς καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ προσκυνοῦν τοὺς δαίμονες. Γιατί, ἂν καὶ δὲν γνώριζαν τὸν Θεὸ τῶν ὅλων καὶ γι' αὐτὸ δὲν φώναξαν πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ ἦταν κατακυριευμένοι ἀπόλυτα ἀπὸ τὸν Σατανᾶ, μ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονὸς φώναξαν κατὰ κάποιο τρόπο δυνατά, ζητώντας ὁπωσδήποτε βοήθεια γιὰ τοὺς ἑαυτούς τους.

Στίχ. 14. «Ἐλέησέ με, Κύριε, πρόσεξε τὴν ταπείνωσή μου».

Κατὰ μεταφορικὴ ἔννοια, ἀφοῦ ὁ Ψαλμωδὸς ἀνέφερε τὴν κραυγὴ τῶν φτωχῶν, τὴν ὁποία δὲν εἶχε λησμονήσει ὁ Θεός, παρουσίασε ἀμέσως ποιὰ ἦταν ἡ κραυγὴ τῶν φτωχῶν ἐθνῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κατὰ κάποιο τρόπο εἶχαν ἤδη φωτισθεῖ καὶ ἀνανήψει, καὶ εἶχαν καταδικάσει τὴν ἀπάτη τῶν δαιμόνων καὶ κατανόησαν τὴ σκευωρία τους, σὲ βαθμὸ μάλιστα ποὺ νὰ κατατάξουν στὴν κατηγορία τῶν ἐχθρῶν ἐκείνους ποὺ ἄλλοτε προσκυνοῦσαν, παρακαλοῦν νὰ λάβουν τὴ βοήθεια ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ λένε ὅτι ταπεινώθηκαν ὄχι ἀπὸ τὴ φύση τους (γιατὶ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο μὲ σκοπὸ τὴν ἀφθαρσία[70a], γιὰ ἔργα ἀγαθά), ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλὴ τῶν ἐχθρῶν. Γιατὶ

θοῖς), ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλῆς. «Φθόνῳ γὰρ διαβόλου, θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον». Ἀλλ', ὦ Δέσποτα, φησίν, ἐλέησόν με· σὺ γὰρ ὁ ὑψῶσαι δυνάμενος ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου τοὺς ἁλόντας αὐταῖς.

Πύλαι δὲ θανάτου αἱ πονηραὶ δυνάμεις, κατακομίζουσαι εἰς πυθμένα θανάτου τοὺς ὑπ' αὐτοῖς γεγονότας, καὶ αἱ πολυειδεῖς ἁμαρτίαι, ἐξ ὧν τοὺς ἐνειλημμένους ἐξαιρεῖται Θεός. Θυγατέρα δὲ Σιών, τῆς ἐν οὐρανοῖς, ἤτοι τῆς τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίας, τὴν ἐπὶ γῆς ὀνομάζουσι· πεποίηται γὰρ ὡς πρὸς ἐκείνην. «Ὅρα», γάρ, φησὶ ἡ Γραφή, «ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει»· τύπος γὰρ ἦν Ἐκκλησίας ἡ σκηνή. Ἐν ταύτῃ τοίνυν γεγονὼς τῇ Σιών, φησίν, μελῳδήσω σοι, τὰς αἰνέσεις ἐξαγγελῶ καὶ πάσας ἀπαραλείπτως, ὡς μηδένα τρόπον ἐλλεῖψαι δοξολογίας. Ἐοίκασι δὲ διὰ τούτου δηλοῦν, ὡς οὐχὶ τοῖς ἔξω τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ τοῖς ἐν αὐταῖς εἰσελαύνουσι διὰ τῆς πίστεως, πρέπει τὸ δοξολογεῖν· «Οὐ γὰρ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ». «Καὶ πῶς ᾄσομεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;». Φασὶν οὖν οἱ ἐξ ἐθνῶν, ὅτι Διὰ τοῦτο ἐγείρεις ἡμᾶς ἐκ τῆς ταπεινώσεως, ἵνα ἐν τῇ ἐπουρανίῳ Σιὼν χορεύσωμεν.

Στίχ. 15. «Ὁ ὑψῶν με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου».

«Πύλαι θανάτου» κατὰ διαφόρους ἂν νοοῖντο τρόπους. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ δράκων ὁ ἀποστάτης, ὁ φαυλότητος ἁπάσης εὑρετής, καὶ αἱ σὺν αὐτῷ δυνάμεις πονηραί, λέγοιντο ἂν οὐκ ἀπεικότως «θανάτου πύλαι»· κατακομίζουσι γὰρ εἰς πέταυρον ᾅδου, καὶ εἰς πυθμένα θανάτου τοὺς ὑπ' αὐτοὺς γεγονότας. Νοηθεῖεν δὲ ἂν «θανάτου πύλαι» καὶ αἱ πολυει-

---

71. Σοφ. Σολ. 2,24.
72. Ἔξοδ. 25,40.
72α. Σοφ. Σειρ. 15,9.
73. Ψαλμ. 136,4.

λέγει· «Μὲ τὸν φθόνο τοῦ διαβόλου εἰσχώρησε ὁ θάνατος στὸν κόσμο»[71]. Ἀλλά, Δέσποτα, λέγει, ἐλέησέ με. Γιατὶ σὺ εἶσαι αὐτὸς ποὺ μπορεῖς νὰ ἁρπάξεις ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ θανάτου καὶ ν' ἀνεβάσεις ψηλὰ ἐκείνους ποὺ αἰχμαλωτίσθηκαν ἀπὸ αὐτές.

«Πύλες τοῦ θανάτου» εἶναι οἱ πονηρὲς δυνάμεις, κατεβάζοντας στὸν πυθμένα τοῦ θανάτου ἐκείνους ποὺ κατακυριεύθηκαν ἀπὸ αὐτές, καὶ οἱ ποικίλες ἁμαρτίες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀπαλλάσσει ὁ Θεὸς ἐκείνους ποὺ ἔχουν συλληφθεῖ ἀπὸ αὐτές. «Θυγατέρα Σιὼν» τῆς βρισκόμενης στὸν οὐρανό, δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων, ὀνομάζουν ἐκείνην ποὺ βρίσκεται στὴ γῆ. Γιατὶ ἔχει γίνει ὅμοια μὲ ἐκείνην· καθόσον λέγει ἡ Γραφή· «Πρόσεχε, νὰ τὰ κάνεις ὅλα σύμφωνα μὲ τὸ ὑπόδειγμα ποὺ σοῦ δείχθηκε στὸ ὄρος»[72]. Γιατὶ ἡ σκηνὴ ἦταν τύπος τῆς Ἐκκλησίας. Πηγαίνοντας, λέγει, λοιπὸν σ' αὐτὴ τὴν Σιών, θὰ σοῦ ψάλω ὕμνους καὶ θὰ σοῦ ἀναπέμψω ὅλες τὶς δοξολογίες, καὶ μάλιστα ὅλες, χωρὶς νὰ παραλείψω καμμία, ὥστε νὰ μὴ λείψει κανένας τρόπος δοξολογίας. Μὲ αὐτὸ φαίνεται ὅτι δηλώνει, πὼς δὲν πρέπει ἡ δοξολογία σὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς ποὺ μπαίνουν μέσα σ' αὐτὲς μὲ πίστη. Γιατὶ λέγει, «Δὲν εἶναι ὡραία ἡ δοξολογία στὸ στόμα ἁμαρτωλοῦ»[72α], καί· «Πῶς θὰ ψάλουμε τὸν ὕμνο ποὺ πρέπει στὸν Κύριο σὲ ξένη γῆ;»[73]. Λένε λοιπὸν οἱ ἐθνικοί· Γι' αὐτὸ μᾶς ἀνυψώνεις ἀπὸ τὴν ταπείνωση, γιὰ νὰ ψάλουμε στὴν ἐπουράνια Σιών.

Στίχ. 15. «Σὺ μὲ ἀνυψώνεις ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ θανάτου».

Τὸ «Πύλες τοῦ θανάτου» θὰ μποροῦσε νὰ ἑρμηνευθεῖ μὲ διάφορους τρόπους. Γιατὶ καὶ ὁ ἴδιος ὁ δράκος ὁ ἀποστάτης, ὁ ἐφευρέτης κάθε κακίας, καὶ οἱ πονηρὲς δυνάμεις ποὺ εἶναι μαζί του, θὰ μποροῦσαν νὰ λέγονται ὄχι ἄδικα πύλες τοῦ θανάτου. Γιατὶ κατεβάζουν στὶς παγίδες τοῦ ἅδη καὶ στὸν πυθμένα τοῦ θανάτου ἐκείνους ποὺ ὑποτάσσονται σ' αὐτούς. Θὰ μποροῦσαν βέβαια νὰ θεωρηθοῦν «πύλες τοῦ θανάτου» καὶ οἱ πολύμορφες

δεῖς ἁμαρτίαι, καὶ μὴν καὶ οἱ παρ' Ἕλλησιν σοφοί, συνασπίζοντες τῇ πλάνῃ καὶ τῆς εἰδωλολατρίας τὸ ἀκαλλὲς ταῖς ἑαυτῶν εὐγλωττίαις ἐξωραΐζειν σπουδάζοντες.

Στίχ. 15. «Ἀγαλλιασόμεθα ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, ἀσμενίζουσι τὴν οἰκονομίαν οἱ ἐξ ἐθνῶν, ἣν ἐν Χριστῷ πεποίηκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν ἀναδείξας αὐτὸν τῷ κόσμῳ παντί· εὐδόκησε γὰρ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Οὐκοῦν προσιέντες τὴν πίστιν, ὡς εἰσκομίζειν ἰσχύουσαν ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών. Σωτήριον δὲ πανταχοῦ ἡ Γραφὴ τὸν Χριστὸν ὀνομάζει. Ἄδεται γοῦν ὡς ἐκ προσώπου τινῶν δεδιψηκότων ἰδεῖν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ· «Δεῖξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου, καὶ τὸ σωτήριόν σου δῴης ἡμῖν».

Στίχ. 16. «Ἐν παγίδι ταύτῃ ᾗ ἔκρυψαν».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, ἔθνη χρὴ λέγειν τὴν ἀκάθαρτον τῶν δαιμόνων πληθύν, οἳ κατεσκεύασαν μὲν τῷ Σωτῆρι, καθάπερ ᾠήθησαν, τὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ διαφθοράν. Ἐστρατήγησαν αὐτοὶ ταῖς Ἰουδαίων μανίαις, στήσαντες ὑπουργὸν τὸν κλεπτίστατον μαθητήν· ἐνεπάγησαν δὲ αὐτοὶ μᾶλλον, ἤπερ ὁ τὴν παρ' αὐτῶν ὑπομείνας ἐπιβουλήν. Ἐξεπρίατο γὰρ τῷ ἰδίῳ αἵματι τὴν ὑπ' οὐρανόν, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου σκαιότητος ἠλευθέρωσεν. Ἔφη γὰρ τὸν τῷ κόσμῳ σωτήριον μέλλων ὑπομεῖναι σταυρόν· «Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται»· καί, «Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν». Καὶ οἱ διῶκται δὲ ταῦτα πεπόνθασιν, ἃ τοῖς πολλοῖς ἐξήρτυσαν.

---

74. Ψαλμ. 84, 8.

74α. Ἰω. 12, 31.

ἁμαρτίες, ἀλλὰ καὶ οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐπειδὴ ὑπερασπίζονται τὴν πλάνη καὶ ἐπιδιώκουν μὲ τὶς εὐγλωττίες τους νὰ ἐξωραΐζουν τὴν ἀσχήμια τῆς εἰδωλολατρίας.

Στίχ. 15. «Θὰ γεμίσουμε ἀπὸ ἀγαλλίαση ἐξαιτίας
τῆς ἐκ μέρους σου σωτηρίας μας».

Μεταφορικὰ οἱ ἐθνικοὶ γεμίζουν ἀπὸ χαρὰ ἐξαιτίας τῆς φροντίδας ποὺ ἔδειξε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μέσω τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖο ἀνέδειξε Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο. Γιατὶ εὐδόκησε νὰ ἀνακαινίσει τὰ πάντα μὲ αὐτόν, καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια. Ἂς δεχθοῦμε λοιπὸν τὴν πίστη, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ μᾶς ὁδηγήσει στὶς πύλες τῆς θυγατέρας Σιών. Παντοῦ ἡ Γραφὴ Σωτήριον (Σωτήρα) ὀνομάζει τὸν Χριστό. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ψάλλεται ἀπὸ κάποιους ποὺ ἐκπροσωποῦν ἐκείνους ποὺ διψοῦν νὰ δοῦν τὴν φανέρωσή του· «Δεῖξε μας, Κύριε, τὴν εὐσπλαγχνία σου, καὶ δῶσε μας τὴ σωτηρία σου»[74].

Στίχ. 16. «Στὴν παγίδα αὐτὴν ποὺ ἔκρυψαν».

Μεταφορικὰ ἔθνη πρέπει νὰ ὀνομάζουμε τὸ ἀκάθαρτο πλῆθος τῶν δαιμόνων, οἱ ὁποῖοι ἐπινόησαν μὲ δόλιο τρόπο ἐναντίον τοῦ Σωτήρα, ὅπως νόμισαν, τὴν ἐξολόθρευσή του μὲ τὸ θάνατο. Κατηύθυναν οἱ ἴδιοι τὶς μανίες τῶν Ἰουδαίων, χρησιμοποιώντας ὡς συνεργάτη τὸν πανοῦργο μαθητή, καὶ πιάσθηκαν οἱ ἴδιοι μᾶλλον στὴν παγίδα τῆς σκευωρίας, παρὰ ἐκεῖνος ποὺ ὑπέστη τὴ σκευωρία ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ ἐξαγόρασε μὲ τὸ αἷμα του τὴν οἰκουμένη, καὶ τὴν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴ βάναυση κακοποίηση τοῦ διαβόλου. Γιατὶ εἶπε ἐκεῖνος ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ὑποστεῖ τὸν σωτήριο γιὰ τὸν κόσμο σταυρό· «Τώρα γίνεται δίκη αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Τώρα ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ πεταχθεῖ ἔξω»[74α]. Καί· «Ἐὰν ἐγὼ ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ ἑλκύσω ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτό μου»[75]. Καὶ οἱ διῶκτες ἔπαθαν ἐκεῖνα ποὺ ἔκαναν στοὺς πολλούς.

---

75. Ἰω. 12, 32.

Στίχ. 17. «Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, ὀρθοῦ κρίματος γεγονότος καὶ κολάσεως ἐπενηνεγμένης τοῖς ἀνόσια πεπλημμεληκόσιν, ἐπιγινώσκεται ὁ Κύριος παρὰ τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτόν, ὡς ὑπάρχων δίκαιος, ὅσιός τε καὶ δυνατός· ἐν γὰρ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός. Τοῦτο δὲ διχῇ νοητέον· ἢ γὰρ ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Θεοῦ καθάπερ εἴς τινα παγίδα ἐμπεσὼν ὁ ἁμαρτωλός, τὰς τῆς δυσσεβείας δίδωσι δίκας, ἢ τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν περιπεσών, συλληφθήσεται· ὁ γὰρ τῷ πλησίον ὀρύσσων βόθρον, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν. Καὶ κρῖμα ἀληθῶς δίκαιον, τὸ τοὺς κατασκευάσαντας ἀνθρώπῳ τὸν θάνατον, ἐν αὐτῷ περιληφθῆναι, τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπάτην κατὰ τοῦ μηχανωμένου τρέποντος. Ἁμαρτωλὸν δὲ ἐνταῦθα καλεῖ ὁ Δαβίδ, ἤτοι καθ' ὅλου τὸν ἁμαρτίαις ἔνοχον (πᾶσα γὰρ ἀνάγκη τὸν οὕτω ζῆν εἰωθότα, κολάζεσθαι τοῖς ἰδίοις ἔργοις ἐμπεπαρμένον· σειραῖς γὰρ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται), ἢ ἁμαρτωλὸν τὸν Ἰουδαίων δῆμον ὀνομάζει, καὶ μάλα εἰκότως· ἀπέμεινε γὰρ ἐν μολυσμοῖς, οὐ προσηκάμενος τὴν διασμήχουσαν χάριν, ἐναπέθανε τοῖς ἑαυτοῦ πλημμελήμασι. Κληθείη δ' ἂν ἁμαρτωλὸς καὶ ὁ τῆς ἁμαρτίας εὑρετὴς Σατανᾶς, ὃς δικαίῳ κρίματι συνελήφθη, τοῖς ἰδίοις ἔργοις περιπεσών· κατεσκεύασε μὲν γὰρ καὶ γέγονεν ὑπὸ πόδας δικαίων.

Στίχ. 18. «Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾅδην».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, ἐκ πολλῆς ἄγαν φιλοθεΐας οἱ πιστεύσαντες ἐοίκασιν ἐπαρᾶσθαι τοῖς ἠθετηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν πολύευκτον χάριν, δι' ἧς ἠδύναντο τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀποφαίνεσθαι κληρονόμοι. Ἢ τάχα

---

76. Παροιμ. 26,27.

Στίχ. 17. «Μὲ τὰ ἔργα τῶν χεριῶν του».

Μεταφορικά, ἐπειδὴ ἔγινε ὀρθὴ κρίση καὶ ἐπιβλήθηκε τιμωρία σὲ ἐκείνους ποὺ ἄδικα ἁμάρτησαν, ἀναγνωρίζεται ὁ Κύριος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν, ὅτι εἶναι δίκαιος, ἅγιος καὶ δυνατός. Γιατὶ ὁ ἁμαρτωλὸς συνελήφθη ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χεριῶν του. Αὐτὸ ὅμως πρέπει νὰ νοεῖται μὲ δύο τρόπους. Ἢ δηλαδὴ ὁ ἁμαρτωλὸς ἔπεσε σὰν σὲ κάποια παγίδα στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ καὶ τιμωρήθηκε γιὰ τὴ δυσσέβειά του, ἢ συνελήφθη πέφτοντας στὰ ἔργα τῶν δικῶν του χεριῶν. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸς ποὺ ἀνοίγει λάκκο γιὰ τὸν πλησίον του, θὰ πέσει μέσα σ' αὐτὸν ὁ ἴδιος»[76]. Καὶ κρίση πραγματικὰ δίκαια εἶναι τὸ ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἑτοίμασαν τὸν θάνατο σὲ ἄνθρωπο, θὰ περιληφθοῦν σ' αὐτόν, γιατὶ ὁ Θεὸς μετατρέπει τὴν ἀπάτη ἐναντίον ἐκείνου ποὺ ἔστησε τὴ μηχανορραφία. Ἐδῶ βέβαια ἁμαρτωλὸν ὁ Δαβὶδ ὀνομάζει τὸν ἔνοχο γενικὰ ἁμαρτιῶν (γιατὶ εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη, αὐτὸς ποὺ συνήθισε νὰ ζεῖ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, νὰ τιμωρεῖται ἀμειβόμενος μὲ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα. Γιατὶ ὁ καθένας σφίγγεται μὲ τὶς ἁλυσίδες τῶν ἔργων του), ἢ ὀνομάζει ἁμαρτωλὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, καὶ πολὺ ὀρθά. Γιατὶ παρέμεινε στοὺς μολυσμούς, καὶ δὲν δέχθηκε τὴ χάρη ποὺ καθαρίζει αὐτούς, καὶ πέθανε μέσα στὶς ἁμαρτίες του. Μπορεῖ ὅμως καὶ ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας Σατανᾶς νὰ ὀνομασθεῖ ἁμαρτωλός, ὁ ὁποῖος συνελήφθη τέτοιος μὲ δίκαια κρίση, πέφτοντας μὲ τὰ δικά του ἔργα. Γιατὶ μηχανεύθηκε αὐτὰ καὶ ἔπεσε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν δικαίων.

Στίχ. 18. «Εἴθε νὰ ἐπιστρέψουν οἱ ἁμαρτωλοὶ στὸν ἅδη».

Μεταφορικὰ αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν, ἐξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης τους πρὸς τὸν Θεὸ μοιάζουν νὰ καταρῶνται ἐκείνους ποὺ ἀρνήθηκαν τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν πολυπόθητη χάρη, μὲ τὴν ὁποία μποροῦσαν νὰ καταστοῦν κληρονόμοι

ἔθνη Θεοῦ ἐπιλανθανόμενα οἱ δαίμονές εἰσι· κατ' οὐδένα γὰρ τρόπον πρακτικῶς Θεοῦ διαμέμνηνται, ἀλλ' ἔξω πάσης εἰσὶν ἀρετῆς καὶ ἀγαθουργίας.

Στίχ. 19. «Ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ πτωχός».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, πένητας ἐνταῦθα ἢ πάντας τοὺς ἁγίους ὀνομάζει ἁπλῶς, ὑφειμένον καὶ ταπεινὸν ἔχοντας φρόνημα, ἢ τοὺς ἐξ ἐθνῶν κεκλημένους, οἳ πάλαι ἐν ἐνδείᾳ ἦσαν παντὸς ἀγαθοῦ. Τούτους οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεσθαί φησι· μνήμη γὰρ γέγονεν αὐτῶν παρὰ τῷ φιλοικτίρμονι Θεῷ, καὶ κέκληνται διὰ Χριστοῦ πρὸς ἐπίγνωσιν, τὸν τῆς ἀρχαίας ἀπάτης ἀπολυσάμενοι ζυγόν.

Στίχ. 20. «Ἀνάστηθι, Κύριε, μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, ἐπιλάμψειν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς εὔχεται τὸν Μονογενῆ καὶ διεγερθῆναι, ὅπως ὁ ὑψηλόφρων ἐκεῖνος διάβολος (ὃν καὶ ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ παρόντος καλεῖ διὰ τὸ ἀσθενές, καὶ τό γε πρὸς Θεὸν μηδὲν ὅλως ὑπάρχειν αὐτόν, ἀλλ' οἷον ἐν τάξει τῶν γηγενῶν) μὴ ἐπὶ πλεῖον ἐπαίρῃ τὴν ὀφρύν, μηδὲ κραταιὸς φαίνηται.

Στίχ. 20. «Κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ γενησομένην τῶν ἐθνῶν κρίσιν γενέσθαι εὔχεται· «Κριθήτωσαν» γάρ, φησίν, «ἔθνη», οὐχ ἵνα τὰς τῶν ἐπταισμένων δοῖεν δίκας, ἀλλ' ἵνα γνωσθεῖεν ὡς ἠδικημένοι καὶ τῆς τοῦ τυραννήσαντος ἔξω γένοιντο χειρός, ὡς εἶναι κρίσιν ἐνταῦθα τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοκρισίαν, καθ' ἣν ἠλέηται τὰ ἔθνη καὶ κέκληνται πρὸς τὴν θείαν ἐπίγνωσιν αὐτοῦ.

τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ἢ ἴσως ἔθνη ποὺ λησμονοῦν τὸν Θεὸ εἶναι οἱ δαίμονες. Γιατὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν θυμοῦνται ἔμπρακτα τὸν Θεό, ἀλλὰ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ κάθε ἀρετὴ καὶ ἀγαθοεργία.

Στίχ. 19. «Ὅτι ὁ φτωχὸς δὲν θὰ λησμονηθεῖ μέχρι τὸ τέλος».

Μεταφορικὰ φτωχοὺς ἐδῶ ὀνομάζει ἢ ἁπλῶς ὅλους τοὺς ἁγίους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν περιορισμένο καὶ ταπεινὸ φρόνημα, ἢ ἐκείνους ποὺ ἔχουν κληθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, οἱ ὁποῖοι παλαιότερα ἦταν στερημένοι κάθε ἀγαθοῦ. Αὐτοὺς λέγει ὅτι δὲν θὰ τοὺς λησμονήσει μέχρι τὸ τέλος. Πράγματι τοὺς θυμήθηκε ὁ φιλεύσπλαγχνος Θεός, καὶ ἔχουν κληθεῖ διὰ τοῦ Χριστοῦ σὲ ἐπίγνωση αὐτοῦ, ἀφοῦ ἀπελευθερώθηκαν ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς ἀρχαίας ἀπάτης.

Στίχ. 20. «Σήκω ἐπάνω, Κύριε, ἂς μὴ ἀποκτᾶ δύναμη
ὁ ἄνθρωπος.

Μεταφορικὰ εὔχεται νὰ λάμψει στοὺς ἀνθρώπους ὁ Μονογενὴς καὶ νὰ ἐξεγερθεῖ, ὥστε ἐκεῖνος ὁ ὑψηλόφρων διάβολος (τὸν ὁποῖο πρὸς τὸ παρὸν τὸν ὀνομάζει καὶ ἄνθρωπο, λόγω τῆς ἀδυναμίας του, καὶ ἐπειδὴ ὅσον ἀφορᾶ τὸν Θεὸ αὐτὸς οὔτε κἂν ὑπάρχει, ἀλλ' ἀνήκει στὴν τάξη τῶν γηΐνων), νὰ μὴ σηκώνει περισσότερο τὰ φρύδια του (δηλαδὴ νὰ μὴν ἀλαζονεύεται), οὔτε νὰ παρουσιάζεται δυνατός.

Στίχ. 20. «Ἂς κριθοῦν οἱ ἐθνικοὶ μπροστά σου».

Μεταφορικά, εὔχεται νὰ γίνει ἡ κρίση τῶν ἐθνικῶν γιὰ τὴν σωτηρία τους. Γιατὶ λέγει, «Ἂς κριθοῦν οἱ ἐθνικοί», ὄχι γιὰ νὰ δικασθοῦν γιὰ τὰ πταίσματά τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀναγνωρισθοῦν ὡς ἀδικημένοι καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνου ποὺ τοὺς τυράννησε, ὥστε κρίση ἐδῶ νὰ εἶναι ἡ δίκαια ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἐλεήθηκαν τὰ ἔθνη καὶ ἔχουν κληθεῖ στὴ θεία ἐπίγνωση αὐτοῦ.

Στίχ. 20. «Γνώτωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποί εἰσιν».

Ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστι· Πολλοὶ καὶ τοῦτο ἀπολωλέκασιν, ἐπελάθοντο τῆς φύσεως, εἰς μανίαν ἐξώκειλαν, ἠγνόησαν ἑαυτούς. Ὁρᾷς πῶς ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖται τὴν δέησιν, καὶ τὴν μανίαν ἀξιοῖ διορθωθῆναι; Τὸ γὰρ ἑαυτοὺς ἀγνοεῖν, ἐσχάτης μανίας καὶ φρενίτιδος χαλεπώτερον· τὸ μὲν γὰρ ἀνάγκης σώματος, τὸ δὲ διεφθαρμένης προαιρέσεως. Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, εὔχεται τοῖς ἔθνεσι νομοθέτην καταστῆναι Χριστόν· καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιφέρει, δι' ἣν τοῦτο εὔχεται· «Γνώτωσαν ἔθνη», φησίν, «ὅτι ἄνθρωποί εἰσι». Πρὶν μὲν γὰρ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν καὶ τοῖς τοῦ Σωτῆρος ζυγοῖς ὑπενεγκεῖν τὸν αὐχένα, κτηνοπρεπῆ διέζησαν βίον, οὐδὲν ὄντες ἕτερον, πλὴν ὅτι σάρκα καὶ οἷον βοσκήματα ταῖς τῆς γαστρὸς ἡδοναῖς προσκείμενοι· ὥστε τὸν Δαβὶδ ἐπιστενάζοντα λέγειν· «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὤν, οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσιν». Ἀνεκομίσθησαν δὲ διὰ Χριστοῦ πρὸς σύνεσιν ἀνθρωποπρεπῆ, καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασι πρὸς ἀρετὴν ἀπευθύνονται.

Στίχ. 22. «Ἵνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν;».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, ἐπιταχῦναι τὴν μικρὸν ὕστερον γενησομένην τῶν ἐθνῶν κλῆσιν εὔχεται. Τοῦτο δὲ αὐτῷ πεποίηκεν ἢ τοῦ διαβόλου ὑπεροψία, ἢ καὶ οὕτως· Ἵνα τί ἀφέστηκας μακρόθεν, οἷον ἀποφέρων ἑαυτὸν τῶν ἠδικημένων καὶ πλεονεκτεῖν ἐφιεὶς τοῖς τὰ σὰ διαρπάζουσι, καὶ οὐχὶ δὲ μᾶλλον ἔγγιον ἔρχῃ διὰ τῆς ἐπικουρίας, ὑπεροράς δὲ συντεθλιμμένους καίτοι καιροῦ καλοῦντος εἰς τὸ ἐπαμῦναι; Πρέπει γὰρ οὐχ ἑτέροις, ἢ τοῖς παθοῦσιν ὁ ἔλεος. Οὐκοῦν ἡ θλῖψις, ὡς ἐπὶ καιροῦ βοήθειαν αἰτεῖ· «Οὐ γὰρ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαί-

77. Ψαλμ. 48, 13.

Στίχ. 21. «Ἂς μάθουν οἱ ἐθνικοί, ὅτι εἶναι ἄνθρωποι».

Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἑξῆς· Πολλοὶ ἔχουν χάσει καὶ αὐτό, λησμόνησαν τὴ φύση τους, ἐξώκειλαν σὲ μανία καὶ ἀγνόησαν τοὺς ἑαυτούς τους. Βλέπεις πῶς κάνει τὴ δέηση ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ἀξιώνει νὰ διορθωθεῖ ἡ μανία τους; Γιατὶ τὸ νὰ ἀγνοοῦν τοὺς ἑαυτούς τους, εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὴ χειρότερη μορφὴ τρέλλας καὶ παραφροσύνης. Γιατὶ τὸ δεύτερο εἶναι ἀνάγκη τοῦ σώματος, ἐνῶ τὸ ἄλλο εἶναι ἀποτέλεσμα διεφθαρμένης προαίρεσης. Κατὰ μεταφορικὴ ἔννοια εὔχεται στοὺς ἐθνικοὺς νὰ κάνουν νομοθέτη τὸν Χριστό, καὶ ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία τὸ εὔχεται αὐτό· «Ἂς γνωρίσουν», λέγει, «οἱ ἐθνικοί, ὅτι εἶναι ἄνθρωποι». Προτοῦ βέβαια ἔρθουν σὲ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας καὶ θέσουν τὸν αὐχένα τους στοὺς ζυγοὺς τοῦ Σωτήρα, ἔζησαν ζωὴ ποὺ ταιριάζει στὰ κτήνη, χωρὶς νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο σάρκα, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο χορτοφάγα ζῶα, προσκολλημένα στὶς ἀπολαύσεις τῆς κοιλιᾶς, ὥστε ὁ Δαβὶδ νὰ στενάξει καὶ νὰ λέγει· «Ὁ ἄνθρωπος, ἐνῶ ἦταν κοσμημένος μὲ τιμή, δὲν τὸ κατάλαβε, καὶ ἐξομοιώθηκε μὲ τὰ κτήνη»[77]. Ὅμως μέσω τοῦ Χριστοῦ μετακομίσθηκαν σὲ σύνεση ποὺ ταιριάζει στοὺς ἀνθρώπους, καὶ μὲ τὰ εὐαγγελικὰ παραγγέλματα ὁδηγοῦνται πρὸς τὴν ἀρετή.

Στίχ. 22. «Γιατί, Κύριε, ἔφυγες μακριά;».

Μεταφορικά, εὔχεται νὰ ἐπιταχύνει τὴν κλήση τῶν ἐθνικῶν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνει λίγο ἀργότερα. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανε ἢ ἡ ὑποκρισία τοῦ διαβόλου, ἢ ἔχει τὴν ἑξῆς σημασία· Γιατί ἔφυγες μακριά, σὰν νὰ ἀπομακρύνεσαι ἀπὸ τοὺς ἀδικημένους, καὶ ἀφήνεις νὰ ὑπερισχύουν αὐτοὶ ποὺ ἁρπάζουν τὰ δικά σου, καὶ δὲν ἔρχεσαι μᾶλλον πιὸ κοντὰ μὲ τὴ βοήθεια, ἀλλὰ παραβλέπεις αὐτοὺς ποὺ καταπιέζονται ἀπὸ τὶς θλίψεις, ἂν καὶ ὁ καιρὸς σὲ καλεῖ νὰ ἔρθεις σὲ βοήθεια; Γιατὶ ἡ εὐσπλαγχνία ταιριάζει ὄχι σὲ ἄλλους, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πάθει. Ἡ θλίψη λοιπὸν στὸν κατάλληλο αὐτὸ καιρὸ ζητᾶ βοήθεια. Γιατὶ λέγει, «Δὲν ἔχουν

νοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες». Ἐσχημάτισται δὲ ὁ λόγος ὡς ἐφ' ἡμῶν· οὐ γὰρ ἀπέστη Θεός, πληροῖ δὲ μᾶλλον τὰ πάντα, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ κενόν. Εἰ δὲ ἀφεστάναι λέγεται μακράν, μὴ τὴν ὡς ἐν τόπῳ νοήσῃς ἀπόστασιν, ἀπεριόριστον γὰρ τὸ Θεῖον, ἀλλὰ καθ' ὃ συγκεχώρηκεν ἀδικηθῆναι καὶ παθεῖν, οὐ χαριζόμενος τὴν ἐπικουρίαν· ταύτῃ τοι καὶ ἀφεστάναι λέγεται. Ἔτι ἀφέστηκεν ὥσπερ ἡμῶν ὁ Θεὸς τῇ τῆς φύσεως διαφορᾷ· πολὺ γάρ τι τὸ μεσολαβοῦν Θεὸν καὶ κτίσιν, καὶ ἀσύγκριτος ἡ διαφορά. Ἔοικε τοίνυν ἐνταῦθα καλεῖν τὸν μονογενῆ Λόγον εἰς ἐνανθρώπησιν· οὕτω γὰρ γέγονεν ἐγγὺς ἡμῶν ὁ μακράν, ὅτι Θεὸς ὢν φύσει, γέγονε σάρξ. Ἐπὶ καιροῦ δὲ πέπρακται τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυστήριον, ὅτε καὶ εἰς λῆξιν κακοῦ διελήλακεν ἡ ὑπ' οὐρανόν, πάντα τρόπον ἐπιβουλῆς ἐπαρτυσάντων αὐτῇ τῶν ἐχθρῶν.

Στίχ. 23. «Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός».

Οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀνθρωπικοῖς ἀδικούμενος πράγμασιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἁμαρτίαν ἐρεθιζόμενος· ὅταν γὰρ ἴδῃ τὸν ἀσεβῆ εὐοδούμενον, ὑπὸ τῶν λογισμῶν ἐμπυρίζεται, τοῦ Σατανᾶ ὑποβάλλοντος αὐτῷ ζηλῶσαι τὸν ἄνομον. Οὐκοῦν ἀληθὴς ὁ λόγος καὶ κατὰ παντὸς ἀλαζόνος καὶ ἀπηνοῦς λεγόμενος, ἀφύκτοις ὥσπερ πλεονεξίαις καταφλέγοντος τοὺς ἀσθενεστέρους. Ἀληθὲς γὰρ κἀκεῖνο· οἱ γὰρ τὴν ἐγκόσμιον ταύτην καὶ δαιμονιώδη καὶ ψυχικὴν σοφίαν ἐξησκηκότες, ἀλαζονεύονται διὰ τοῦτο, καὶ τοὺς ἐν πτωχείᾳ φρενῶν ἐμπυρίζουσι, τουτέστιν υἱοὺς γεέννης ἀποφαίνουσι, συνηγοροῦντες τῷ ψεύδει, καὶ ταῖς αὐτῶν εὐγλωττίαις τὴν ἀπάτην κατακαλλύνοντες, καὶ ἀποφέροντες διὰ τούτου πρὸς τὸ πλανᾶσθαι πολλούς·

78. Ματθ. 9, 12.

ἀνάγκη γιατροῦ οἱ ὑγιεῖς, ἀλλὰ αὐτοὶ ποὺ πάσχουν»[78]. Ὁ λόγος βέβαια διατυπώνεται ἀνάλογα μὲ μᾶς. Γιατὶ δὲν ἀπομακρύνθηκε ὁ Θεός, ἀλλὰ μᾶλλον γεμίζει τὰ πάντα, καὶ τίποτε δὲν εἶναι κενὸ ἀπὸ αὐτόν. Ἐὰν ὅμως λέγεται ὅτι βρίσκεται μακριά, νὰ μὴ νομίσεις τὴν τοπικὴ ἀπόσταση, γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀπεριόριστος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐπέτρεψε νὰ ἀδικηθοῦν καὶ νὰ πάθουν, χωρὶς νὰ τοὺς χαρίσει τὴ βοήθεια. Ὡς πρὸς αὐτὴ δηλαδὴ τὴν ἔννοια λέγεται ὅτι ἀπομακρύνθηκε. Ἐπίσης βρίσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ μᾶς ὡς πρὸς τὴ διαφορὰ τῆς φύσεως· γιατὶ εἶναι πολὺ τὸ διάστημα ποὺ μεσολαβεῖ μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς κτίσεως, καὶ εἶναι ἀσύγκριτη ἡ διαφορά. Φαίνεται λοιπὸν ἐδῶ νὰ καλεῖ μὲ τὰ λεγόμενά του τὸν μονογενῆ Λόγο σὲ ἐνανθρώπηση. Γιατὶ ἔτσι ἦρθε κοντά μας αὐτὸς ποὺ ἦταν μακριά, ἀφοῦ, ἐνῶ εἶναι Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του, ἔγινε σάρκα. Καὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ ἔγινε τὸ μυστήριο τῆς οἰκονομίας μὲ τὴ σάρκα, ὅταν καὶ ἡ ὑψήλιος ἔφτασε στὸ τέλος τοῦ κακοῦ, ἀφοῦ οἱ ἐχθροὶ ἐφάρμοσαν κάθε τρόπο σκευωρίας.

Στίχ. 23. «Ὅταν ὑπερηφανεύεται ὁ ἀσεβής,
καίεται ὁ φτωχός».

Ὄχι μόνο ὅταν ἀδικεῖται ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἐρεθιζόμενος ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ ὅταν βλέπει τὸν ἀσεβῆ νὰ εὐοδώνεται στὴ ζωή του, καίγεται μέσα του ἀπὸ τοὺς λογισμούς, γιατὶ ὁ Σατανᾶς τὸν παρακινεῖ νὰ ζηλέψει τὸν παράνομο. Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἀληθὴς ὁ λόγος, καὶ λεγόμενος ἐναντίον κάθε ἀλαζόνα καὶ σκληροῦ, σὰν μὲ κάποιες ἀναπόφευκτες πλεονεξίες κατακαίει τοὺς ἀσθενέστερους. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια καὶ ἐκεῖνο· ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἐξασκήσει αὐτὴν τὴν ἐγκόσμια καὶ δαιμονικὴ καὶ ψυχικὴ σοφία ὑπερηφανεύονται γι᾽ αὐτὸ καὶ ἀνάβουν τὴ φλόγα μέσα σὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν πνευματικὴ πτωχεία, δηλαδὴ τοὺς παρουσιάζουν υἱοὺς τῆς γέεννας, συνηγορώντας στὸ ψέμα, καὶ ὡραιοποιώντας μὲ τὶς εὐγλωττίες τους τὴν ἀπάτη, ὁδηγοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν πολλοὺς στὴν

οὗτοι συλλαμβάνονται, καθάπερ εἰς παγίδα πεσόντες εἰς τὰ τῶν πλάνων διαβούλια· ὃ γὰρ ἂν ἐκεῖνοι συμβουλεύσειαν, τοῦτο τοῖς ἀσθενεστέροις πάγη καὶ βρόχος γίνεται. Ἑτέρως δὲ ὑπερήφανος μὲν ὁ Σατανᾶς· ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτός ἐστιν, ἕως ἐξῆν αὐτῷ τοῦτο δρᾶν καὶ κατεπαίρεσθαι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνεπυρίσθη πᾶς ὁ πτωχός, τουτέστιν ὁ ἐν ἐνδείᾳ φρενῶν, καὶ πνευματικῆς ἰσχύος ἐπιδεής· ἡ γὰρ ὑπεροψία τοῦ πονηροῦ, πύρωσις τῷ πτωχῷ γίνεται λαῷ. «Συνελήφθησαν γὰρ ἐν διαβουλίοις οἷς διαλογίζονται». Καὶ τίνες οἱ διαλογιζόμενοι; Ἢ αὐτὸς ὁ τῆς ἁμαρτίας εὑρετὴς καὶ οἱ κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου τούτου, ὧν τὰ διαβούλια καὶ αἱ κακουργίαι καὶ κατὰ πάντων μηχανήματα παγίδες εἰσὶ τοῖς ἁλισκομένοις, ἢ αὐτοὶ οἱ πλεονεκτούμενοι, ἐν τοῖς ἑαυτῶν διαβουλίοις συλλαμβάνονται· ὃ γὰρ ἂν βουλεύσωνται, τοῦτο πάντως ἔσται κατ' αὐτῶν. Ὡς ἐν κεφαλαίῳ τοίνυν εἰπεῖν, ἐκ μέσου γενέσθαι παρακαλεῖ τὸν ἀλαζόνα δράκοντα καὶ τὰς σὺν αὐτῷ πονηρὰς δυνάμεις, ὧν τοῖς διαβουλίοις ὁ πτωχὸς ἐμπυρίζεται, πρὸς πᾶν εἶδος φαυλότητος κατωθούμενος, διὰ τοῦ μὴ εἰδέναι τίς ὁ φύσει Θεός, μήτε μὴν τοῖς θείοις νόμοις πρὸς τὸ καλὸν ἀπευθύνεσθαι.

Στίχ. 24. «Ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ».

Ἢ καὶ οὕτως. Εἰς τοῦτο, φησί, φαυλότητος καὶ ἀθλιότητος πραγμάτων κατεκομίσθη τὰ ἀνθρώπινα ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ὡς εἶναι μὲν παντελῶς οὐδένα τῆς ἀγαθουργίας τὸν ἐπιμελητήν, ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων καὶ ἐπαινεῖσθαι παρὰ πάντων τοὺς ταῖς τῶν ἰδίων ψυχῶν ἐπιθυμίαις ἀκολουθοῦντας, οἳ τάχα που καὶ ἐναβρύνονται τῷ κακῷ καὶ

78α. Ψαλμ. 9, 23.

πλάνη. Αὐτοὶ συλλαμβάνονται, πέφτοντας, σὰν σὲ παγίδα, στὰ πονηρὰ μηχανορραφήματα τῶν πλάνων. Γιατί, αὐτὸ ποὺ θὰ συμβεῖ νὰ συμβουλεύσουν ἐκεῖνοι, αὐτὸ γίνεται παγίδα καὶ βρόχος γιὰ τοὺς ἀσθενέστερους πνευματικά. Κατ' ἄλλη ἔννοια ὑπερήφανος εἶναι ὁ Σατανᾶς, καὶ ἐπειδὴ εἶναι τέτοιος, ὅσο διάστημα τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ τὸ κάνει αὐτὸ καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους, καίεται κάθε φτωχός, δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ εἶναι φτωχὸς στὸ πνεῦμα καὶ ἔχει ἀνάγκη πνευματικῆς δύναμης. Γιατὶ ἡ ὑπεροψία τοῦ πονηροῦ γίνεται αἰτία πύρωσης στὸν φτωχὸ λαό. «Γιατὶ συλλαμβάνονται σὰν σὲ παγίδες στὰ πονηρὰ μηχανορραφήματα ποὺ ἐπινοοῦν»[78α]. Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἐπινοοῦν αὐτὰ τὰ μηχανορραφήματα; Ἢ νοεῖται ὁ ἴδιος ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας καὶ οἱ κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ, τῶν ὁποίων οἱ πονηροὶ διαλογισμοὶ καὶ οἱ κακουργίες καὶ οἱ μηχανορραφίες ἐναντίον ὅλων εἶναι παγίδες σ' αὐτοὺς ποὺ συλλαμβάνονται ἀπὸ αὐτές, ἢ αὐτοὶ ποὺ καταγίνονται μὲ αὐτὲς τὶς ἀπατηλὲς μεθόδους, συλλαμβάνονται ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς μηχανορραφίες τους. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ τυχὸν θὰ ἐπινοήσουν μὲ δόλο, αὐτὸ ὁπωσδήποτε θὰ εἶναι ἐναντίον τους. Καὶ γιὰ νὰ ἀνακεφαλαιώσουμε λοιπόν, παρακαλεῖ νὰ φύγει ἀπὸ τὴ μέση ὁ γεμᾶτος ἀλαζονεία δράκος καὶ οἱ μαζὶ μὲ αὐτὸν πονηρὲς δυνάμεις, μὲ τὰ πονηρὰ ἐπινοήματα τῶν ὁποίων ὁ φτωχὸς πυρπολεῖται, ὠθούμενος σὲ κάθε εἶδος κακίας, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τὴ φύση του Θεός, οὔτε βέβαια ὅτι μὲ τοὺς θείους νόμους καθοδηγεῖται πρὸς τὸ καλό.

Στίχ. 24. «Ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς θαυμάζεται γιὰ ὅσα ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχή του».

Ἢ καὶ ἔτσι. Σὲ τέτοιο βαθμό, λέγει, κακότητας καὶ ἀθλιότητας πραγμάτων ἔχουν ξεπέσει τὰ ἀνθρώπινα, μὲ τὸ νὰ ὑπερηφανεύεται ὁ ἀσεβής, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχει ἀπολύτως κανένας ποὺ νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἀγαθοεργία, ἐνῶ ἀντίθετα ἐπαινοῦνται ἀπὸ ὅλους ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολουθοῦν τὶς ἐπιθυμίες τῶν ψυχῶν τους, οἱ ὁποῖοι

ἐπὶ τῷ εἶναι πονηροὶ μέγα φρονοῦσι, κατασκώπτοντος μὲν αὐτοὺς οὐδενός, εὐλογοῦντος δὲ μᾶλλον ἤγουν εὐφημοῦντος.

Στίχ. 25. «Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός».

Νοήσεις δὲ καὶ οὕτως ὅτι παρώξυνε τὸν Κύριον, χλευάζων τοὺς περὶ τῆς προνοίας καὶ τῆς κρίσεως αὐτοῦ λόγους. Πολλοὶ γοῦν ἀκούοντες τοιοῦτόν τι, γελῶσιν εὐθέως· τούτῳ δὲ συναπτέον καὶ τό, «Κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς αὐτοῦ», ἵνα ᾖ τὸ ὅλον οὕτω· Παρώξυνε γάρ, φησί, τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός, πλῆθος ὀργῆς ἑαυτῷ θησαυρίζων· τὸ γὰρ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ παροξύνοντος αὐτὸν ληπτέον. Εἶτα τὸ οὐκ ἐκζητήσει, καθ' ὑποστιγμὴν ἀναγνωστέον, ἵνα ᾖ τὸ νοούμενον οὕτως· Ἆρ' οὖν ὁ μὲν παροξύνει τὸν Θεὸν καὶ τὸ πλῆθος ἑαυτῷ ἐκκαίων ὀργῆς, ὁ δὲ οὐκ ἐκζητήσει; Ἢ καὶ οὕτως· Παροξύνει μὲν τὸν Θεὸν ὁ ἁμαρτωλός, οὐκ ἔχων αὐτὸν εἰς νοῦν. Εἶτα ὡς ἐν ἐπερωτήσει· Τί δέ; Ὁ Θεὸς οὐκ ἐκζητήσει κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρόν, ὅτε καὶ τὸ πλῆθος καὶ ἡ ἔκκαυσις ἔσται τῆς ὀργῆς αὐτοῦ;

Στίχ. 25-26. «Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ· βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ».

Ὁ γὰρ μὴ ἐπιστάμενος ὅτι ἔστι Θεός, οὐδὲ ὅτι κριτής ἐστιν οἶδε. Ἐπὶ μὲν οὖν ἀνθρώπων, οὕτως ἂν νοηθεῖεν οἱ προκείμενοι λόγοι τῶν στίχων, ὅτι παντὸς φιλαμαρτήμονος, καὶ ἀσχέτως βλέποντος εἰς τὸ πλημμελές, καὶ ὁλοτρόπως ἐκνενεύκότος εἰς τὸ παροξύνειν Θεόν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτὸν ἐνώπιον αὐτοῦ, βεβηλοῦνται πάντως αἱ ὁδοί, τουτέστιν αἱ πράξεις, καὶ ἀκαθαρσίας εἰσὶ μεσταί, καὶ τῷ τῆς φαυλότητος βορβόρῳ καταμιαίνονται, καὶ οἷον βλέπουσι πρὸς ἀναίρεσιν τῶν τοῦ

μάλιστα καὶ καμαρώνουν γιὰ τὸ κακὸ καὶ ὑπερηφανεύονται πολὺ ἐπειδὴ εἶναι κακοί, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς κατηγορεῖ, ἀντίθετα μάλιστα τοὺς ἐγκωμιάζει, δηλαδὴ τοὺς ἐπαινεῖ.

Στίχ. 25. «Ὁ ἁμαρτωλὸς ἐξόργισε τὸν Κύριο».

Νὰ σκεφθεῖς βέβαια καὶ ἔτσι, ὅτι ἐξόργισε ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν Κύριο, χλευάζοντας τοὺς λόγους γιὰ τὴν πρόνοια καὶ τὴν κρίση. Πολλοὶ δηλαδὴ ἀκούοντας κάτι τέτοιο, γελοῦν ἀμέσως. Σ᾽ αὐτὸ πρέπει νὰ συνδέσουμε καὶ τό· «Ἀνάλογα μὲ τὸ μέγεθος τῆς ὀργῆς του», ὥσε τὸ ὅλο νόημα νὰ ἔχει ὡς ἑξῆς· Ἐξόργισε δηλαδή, λέγει, τὸν Κύριο ὁ ἁμαρτωλός, συσσωρεύοντας πλῆθος ὀργῆς ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του· γιατὶ τό, «αὐτοῦ», πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὅτι ἀναφέρεται σ᾽ αὐτὸν ποὺ τὸν ἐξοργίζει. Ἔπειτα τό, «δὲν θὰ ζητήσει», πρέπει νὰ διαβασθεῖ μὲ ἐρωτηματικό, ὥστε τὸ νόημά του νὰ ἔχει ὡς ἑξῆς· Ἆρα λοιπὸν αὐτὸς βέβαια ἐξοργίζει τὸν Θεὸ καὶ συσσωρεύει μέσα του σὰν φωτιὰ τὴ μεγάλη ὀργή του, καὶ αὐτὸς δὲν θὰ ζητήσει ἐκδίκηση; Ἢ καὶ ἔτσι· Ἐξοργίζει βέβαια τὸν Θεὸ ὁ ἁμαρτωλός, χωρὶς νὰ ἔχει αὐτὸν στὸ νοῦ του. Καὶ ἔπειτα ὡς ἐπερώτηση· Τί λοιπόν; Ὁ Θεὸς τὸν καιρὸ τῆς κρίσεως δὲν θὰ ζητήσει τὴν τιμωρία του, τότε ποὺ θὰ ἐκδηλωθεῖ τὸ μέγεθος καὶ ἡ σὰν φουντωμένη φλόγα ὀργή του;

Στίχ. 25-26. «Ὁ Θεὸς δὲν βρίσκεται κοντά του·
οἱ πράξεις του εἶναι βδελυρές».

Αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ δὲν γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει Θεός, δὲν γνωρίζει οὔτε ὅτι ὑπάρχει κριτής. Στὴν περίπτωση λοιπὸν τῶν ἀνθρώπων ἔτσι θὰ μποροῦσαν νὰ νοηθοῦν οἱ ἐξεταζόμενοι λόγοι τῶν στίχων, ὅτι κάθε φίλος τῆς ἁμαρτίας, ποὺ φέρεται μὲ ἀδιαφορία πρὸς τὴν ἁμαρτία καὶ μὲ κάθε τρόπο ἐπιδιώκει νὰ ἐξοργίζει τὸν Θεό, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἔχει μπροστά του, ὁπωσδήποτε βεβηλώνονται οἱ δρόμοι του, δηλαδὴ οἱ πράξεις του, καὶ εἶναι γεμᾶτες ἀκαθαρσία, μολυνόμενες πάρα πολὺ μὲ τὸν βόρβορο τῆς κακίας, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἀποβλέπουν στὴν κα-

Θεοῦ κριμάτων, ἤτοι νόμων. Πᾶσα γὰρ ἁμαρτία μάχεται τῷ σκοπῷ τῶν ἱερῶν θεσπισμάτων, καὶ τό γε ἧκον εἰς αὐτήν, ὁ τῆς ἀρετῆς βραβευτὴς ἀναιρεῖται νόμος, καὶ ἀνατέτραπται θέλημα τὸ Δεσποτικόν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Σατανᾶ λεγόμενα ταῦτα, πολὺ τὸ εἰκὸς ἔχει· ἀεὶ γὰρ ἀκάθαρτοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ, καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις ἀντανίστανται.

Στίχ. 26. «Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ».

Παντὸς ἀνθρώπου φιλαμαρτήμονος καὶ ἀσχέτως βλέποντος εἰς τὸ πλημμελές, καὶ ὁλοτρόπως ἐκνενευκότος εἰς τὸ παροξύνειν Θεόν, διὰ τοῦ μὴ ἔχειν αὐτὸν ἐνώπιον αὐτοῦ, βεβηλοῦνται πάντως αἱ ὁδοί, τουτέστιν αἱ πράξεις, καὶ ἀκαθαρσίας εἰσὶν μεσταί, καὶ τῷ τῆς φαυλότητος βορβόρῳ καταμιαίνονται, καὶ οἷον βλέπουσι πρὸς ἀναίρεσιν τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων, ἤτοι νόμων. Πᾶσα γὰρ ἁμαρτία μάχεται τῷ σκοπῷ τῶν ἱερῶν θεσπισμάτων

Στίχ. 27. «Πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει».

Οὐ πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει ὁ Σατανᾶς. Πάντες δὲ οἱ δίκαιοι ἐχθροὶ αὐτοῦ ὄντες, πάντων ἆρα τούτων κατακυριεύσει; Οὐκ ἐν παντὶ δηλονότι κατακυριεύσει πράγματι, ἀλλ' ἔν τινι· μόνος γὰρ ὁ Χριστός «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ».

Στίχ. 28. «Οὗ ἀρᾶς τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει καὶ πικρίας καὶ δόλου».

Καὶ τοῦ διαβόλου δὲ τὸ στόμα πικρίας καὶ δόλου πεπλήρωται· καὶ μὴν καὶ ἐνεδρεύει πτωχοὺς πρὸς τὸ ἀποκτεῖναι διὰ τῶν οἰκείων παγίδων. Τὸ δὲ «μετὰ πλουσίων», τί ἂν ἕτερον νοηθείη, ἢ τῶν πλουτούντων ἐν κακοῖς; Οὗτοι γὰρ δὴ τῷ διαβόλῳ κατὰ τῶν πτωχῶν τῷ πνεύματι συμπράττουσι. Νοήσεις

79. Α' Πέτρ. 2, 22.

τάργηση τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τῶν νόμων του. Γιατὶ κάθε ἁμαρτία ἀντιμάχεται τὸν σκοπὸ τῶν ἱερῶν νόμων, καὶ ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτήν, καταργεῖται ὁ νόμος ποὺ βραβεύει τὴν ἀρετή, καὶ ἀνατρέπεται τὸ θέλημα τοῦ Δεσπότη. Λεγόμενα ὅμως αὐτὰ γιὰ τὸν Σατανᾶ, εἶναι πολὺ εὔλογα. Γιατὶ οἱ δρόμοι του εἶναι ἀκάθαρτοι, καὶ ἀντιβαίνουν στοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 26. «Δὲν ὑπάρχει ποτὲ ὁ Θεὸς μπροστά του».

Κάθε ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπᾶ τὶς ἁμαρτίες καὶ βλέπει μὲ ἀδιαφορία τὸ πλημμέλημα, καὶ μὲ κάθε τρόπο κλίνει στὸ νὰ ἐξοργίζει τὸν Θεό, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἔχει ἀπέναντί του, οἱ δρόμοι του, δηλαδὴ οἱ πράξεις του, εἶναι γεμᾶτες ἀκαθαρσία, καὶ καταμολύνονται μὲ τὸν βόρβορο τῆς ἀκαθαρσίας, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἀποβλέπουν στὴν κατάργηση τῶν κρίσεων τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τῶν νόμων. Γιατὶ κάθε ἁμαρτία ἀντιμάχεται τὸν σκοπὸ τῶν ἱερῶν νόμων.

Στίχ. 27. «Θὰ ἐξουσιάσει ὅλους τοὺς ἐχθρούς του».

Ὁ Σατανᾶς δὲν θὰ γίνει κύριος ὅλων τῶν ἐχθρῶν του. Ὅλοι οἱ δίκαιοι εἶναι ἐχθροί του· ἆρα θὰ τοὺς κατακυριεύσει ὅλους αὐτούς; Δὲν θὰ γίνει ἐξουσιαστής τους σὲ κάθε πρᾶγμα, ἀλλὰ μόνο σὲ ἕνα· γιατὶ μόνον ὁ Χριστὸς «Δὲν ἔκανε ἁμαρτία, οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»[79].

Στίχ. 28. «Τὸ στόμα τοῦ ὁποίου εἶναι γεμᾶτο
ἀπὸ πικρία καὶ δόλο».

Καὶ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ πικρία καὶ δόλο. Καὶ πράγματι στήνει ἐνέδρα στοὺς φτωχοὺς μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς θανατώσει μὲ τὶς δικές του παγίδες. Καὶ τό, «Μαζὶ μὲ τοὺς πλούσιους», τί ἄλλο θὰ μποροῦσε νὰ δηλώσει, παρὰ ἐκείνους ποὺ εἶναι πλούσιοι σὲ κακά; Γιατὶ αὐτοὶ συνεργάζονται μὲ τὸν διάβολο ἐναντίον τῶν πτωχῶν ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα. Νὰ θεωρή-

δὲ ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν αἱρετικῶν. Ὥσπερ γὰρ οἱ δεινοὶ καὶ πικροὶ τῶν ὄφεων ἐν τοῖς δήγμασιν ὅλην ἔχουσι τὴν ἰσχύν, οὕτως καὶ οὗτοι· μεστοὶ γάρ εἰσι ῥημάτων πικρῶν καὶ ἐπαράτων ἐννοιῶν καὶ ἀπάτης καὶ δόλου, καὶ πόνον ὑπὸ τὴν γλῶτταν ἔχουσι. Συντρίβουσι γὰρ αἱ τῶν ἀνοσίων φωναὶ τὰς τῶν ἁπλου στέρων καρδίας διὰ δόλου καὶ ἀπάτης, ἀποφέρουσαι πλειστάκις ἐφ' ἃ μὴ θέμις. Ἐπάρατον δὲ μάλιστα τοῦ Σατανᾶ τὸ δολερὸν καὶ ἀπατηλόν· ἀποφέρει γὰρ οὕτως εἰς τὸ πλημμελές, ψιθυρίζων ὁ πονηρὸς εἰς νοῦν καὶ καρδίαν καὶ συναγορεύων ἀεὶ τῷ κακῷ, καὶ τὸ πικρὸν γλυκὺ λέγων αὐτός τε καὶ οἱ μιμηταὶ τῆς αὐτοῦ σκαιότητος· ἔργον γὰρ αὐτοῖς τὸ ὑποσκελίζειν ἀγαθοὺς καὶ ἀποκτείνειν ἀθώους· ἐνεδρεύοντας ἐν ἀποκρύφοις, τουτέστι κρύπτοντας τὴν πονηρίαν, καὶ οἷς ἂν δύνωνται τρόποις κατασκιάζοντας τὸ κακόν. Οἱ γὰρ ἀπατῶντες τοὺς ὀρθοποδοῦντας ὑποπλάττονται πολλάκις εἶναι χρηστοί· εἶτα κολλώμενοι ἐπιπλέκουσι τὸν τῆς ἀπάτης ἰόν, καὶ κατὰ βραχὺ παρακλέπτουσι τῶν ἀκεραίων τὸν νοῦν, ἀποφέροντες αὐτοὺς εἰς τὰ οἰκεῖα. Πλὴν τοῦτο δρῶσιν, οὐ κατὰ πάντων ἀδιακρίτως, κατ' ἐκείνων δὲ μᾶλλον οἷς πτωχός ἐστι νοῦς, τὸν ἐκ φρονήσεως δηλονότι πλοῦτον οὐκ ἔχων. Τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τό, «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσι».

Στίχ. 30. «Ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ».

Τὸν γὰρ ἐν ἀρετῇ ζῶντα κἂν ἐλκύσῃ αὐτὸν πρὸς μικρόν, ὅμως εἰς τέλος νήψαντος καὶ ἀποστάντος οὐ περιγίνεται, τὸν δὲ πτωχὸν τῇ ἀρετῇ καὶ ἀσύνετον ὅταν ἑλκῦσαι φθάσῃ, εἰς τὸ σπήλαιον τῆς κακίας λαβὼν μασᾶται, καθάπερ λέων ἐν ἀποκρύφῳ πρόβατον. Τί δὲ βούλεται τὸ «ἐνεδρεύει ὡς λέων»; Φα-

79α. Ψαλμ. 9, 29.

σεις ὅτι αὐτὰ λέγονται καὶ γιὰ τοὺς αἱρετικούς. Γιατί, ὅπως τὰ φοβερὰ καὶ φαρμακερὰ φίδια ἔχουν ὅλη τὴ δύναμή τους στὰ δαγκώματα, ἔτσι καὶ αὐτοί· καθόσον εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ φαρμακερὰ λόγια καὶ καταραμένες σκέψεις καὶ ἀπάτη καὶ δόλο καὶ πόνο κάτω ἀπὸ τὴν γλώσσα τους. Γιατὶ τὰ λόγια τῶν ἀνόσιων συντρίβουν τὶς καρδιὲς τῶν πιὸ ἁπλοϊκῶν μὲ δόλο καὶ ἀπάτη, καὶ πολλὲς φορὲς τοὺς ὁδηγοῦν σὲ ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι σωστά. Περισσότερο ὅμως καταραμένη εἶναι ἡ δολιότητα καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ Σατανᾶ. Γιατὶ τοὺς ὠθεῖ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν στὰ πλημμελήματα, ψιθυρίζοντας στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιά τους τὸ κακὸ καὶ ὑποστηρίζοντας πάντοτε αὐτό, καὶ ὀνομάζοντας τὸ πικρὸ γλυκό, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μιμητὲς τῆς δικῆς του κακότητας. Γιατὶ ἔργο τους εἶναι νὰ ὑποσκελίζουν τοὺς ἀγαθοὺς καὶ νὰ θανατώνουν τοὺς ἀθώους, στήνοντας μὲ δολιότητα ἐνέδρες, δηλαδὴ κρύβοντας τὴν πονηρία τους καὶ ἐπισκιάζοντας τὸ κακὸ μὲ ὅποιους τρόπους μποροῦν. Γιατὶ αὐτοί, ἐξαπατώντας ἐκείνους ποὺ ὀρθοποδοῦν, προσποιοῦνται πολλὲς φορὲς ὅτι εἶναι καλοκάγαθοι, καὶ ἔπειτα ἀφοῦ κολλήσουν πλέκουν τὸ δηλητήριο τῆς ἀπάτης, καὶ σιγά-σιγὰ ξεγελοῦν τὸν νοῦ τῶν ἄδολων, παρασύροντάς τους στὰ δικά τους. Πλὴν ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ κάνουν σὲ ὅλους ἀδιακρίτως, ἀλλὰ μᾶλλον σὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι φτωχὸς ὁ νοῦς τους, δηλαδὴ ποὺ δὲν ἔχει τὸν πλοῦτο τῆς σύνεσης. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω δηλώνει τό· «Τὰ μάτια του εἶναι συγκεντρωμένα στὸν φτωχό»[79α].

Στίχ. 30. «Παραμονεύει κρυμμένος σὰν λιοντάρι στὴ φωλιά του».

Αὐτὸς βέβαια ποὺ ζεῖ ἐνάρετα, ἀκόμα καὶ ἂν τὸν ἑλκύσει γιὰ λίγο, ὅμως στὸ τέλος, ἀφοῦ συνέλθει καὶ ἀπομακρυνθεῖ, δὲν περιέρχεται στὴν ἐξουσία του, ἐνῶ τὸν φτωχὸ σὲ ἀρετὴ καὶ ἄμυαλο, ὅταν κατορθώσει νὰ τὸν προσελκύσει, ὁδηγώντας τον στὸ σπήλιο τῆς κακίας τὸν καταβροχθίζει, ὅπως τὸ λιοντάρι τρώγει τὸ πρόβατο στὰ κρυφά. Τί θέλει ὅμως νὰ δηλώσει μὲ τό,

σὶν γὰρ ἐν τοῖς ὄρεσι τὸν λέοντα ἐν ταῖς οἰκείαις μάνδραις ἠρεμεῖν, καὶ οἷον κατακρύπτεσθαι, μὴ ἄρα πως τῇ θέᾳ καταπτοήσῃ τι τῶν ἑτέρων ζώων, ἃ δὴ ποιεῖται τροφήν· ἐπ' ἂν δὲ ἴδῃ τὸ γεγονὸς ἐγγύς, ἀναπηδήσας εὐθὺς καταβρυχᾶται μέγα, καὶ καταβροντήσας ἀφορήτως ἐπιπηδᾷ, καὶ ἁρπάζει τὸ παρατυχόν, προαπονευρώσας τοῖς δείμασι. «Λέων γὰρ ἐρεύξεται», φησί, «καὶ τίς οὐ φοβηθήσεται;». Λέοντι τοίνυν παραπλησίως ὁ Σατανᾶς ἐνεδρεύει τοῦ ἁρπάσαι πτωχόν· δέδιε γὰρ τοῦ πλουτοῦντος κατ' ἀρετὴν τὴν ἀντίστασιν, τοὺς δὲ ἐν ἐνδείᾳ φρενῶν καὶ πνευματικῆς ἰσχύος ἑτοιμότατα λαβών, γλυκὺ ποιεῖται τὸ θήραμα. Πλεῖσται δὲ λίαν αἱ τοῦ διαβόλου παγίδες, καὶ πρός γε τῶν ἄλλων, τὸ μὴ εἰδέναι τὸν φύσει Θεόν. Τὸ δὲ «Κύψει καὶ πεσεῖται», διχῇ νοητέον. Ἤτοι γὰρ ἐν τῷ κατακυριεῦσαι τὸν ἀσεβῆ τῶν πενήτων, πᾶς ὁ τοῦτο πεπονθὼς, ὑπὸ τὴν ἐκείνου χεῖρα καὶ τυραννίδα γεγονὼς, κύψει καὶ πεσεῖται· τουτέστι ταπεινωθήσεται, καὶ οἷον ἐν γῇ κείσεται, τοῖς ἐν πολέμῳ τεθνεῶσι προσεοικώς. Ἢ αὐτὸς ὁ ἀσεβὴς ἐπειδὰν κυριεύσῃ τῶν πτωχῶν, τουτέστι τῶν ἀσθενῶν, πεσεῖται· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Σατανᾶς, ὅτε κεκυρίευκε τῶν πενήτων, τότε τεταπείνωται.

Στίχ. 32. «Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ·
Ἐπιλέλησται ὁ Θεός».

Ὠήθη δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς ὅτι κατακυριεύσει τῶν πενήτων, οὐκ ἐφορῶντος ἔτι τοῦ Θεοῦ τὴν γῆν, ἀλλ' ἅπαν ἀποστρεφομένου καὶ μὴ κηδομένου τοὺς ἐν αὐτῇ.

Στίχ. 33. «Ὑψωθήτω ἡ χείρ σου».

Καταπαιέτω ἡ χείρ σου, φησί, καὶ ὑψούσθω λοιπόν, ἐπιφέρουσα τοῖς πλημμελοῦσι τὴν μάστιγα, κατά γε τὸ εἰρημέ-

80. Ἀμὼς 3, 8.

«στήνει ἐνέδρα σὰν τὸ λιοντάρι»; Λένε ὅτι τὸ λιοντάρι ἡσυχάζει στὰ βουνά, στὶς δικές του μάντρες, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο κρύβεται καλά, μήπως μὲ τὴν ἐμφάνισή του φοβερίσει κάποιο ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα μὲ τὰ ὁποῖα τρέφεται. Ὅταν λοιπὸν δεῖ τὸ ζῶο ποὺ πλησίασε κοντά, πηδώντας ἀμέσως μουγκρίζει δυνατά, καὶ βγάζοντας ἀφόρητα μουγκρίσματα πηδᾶ καὶ ἁρπάζει τὸ ζῶο ποὺ τοῦ ἔτυχε, ἀφοῦ τὸ παραλύσει μὲ τὰ δαγκώματα. Γιατὶ λέγει· «Μουγκρίζει λιοντάρι, καὶ ποιὸς δὲν τὸ φοβᾶται;»[80]. Σὰν λιοντάρι λοιπὸν στήνει ἐνέδρα γιὰ νὰ ἁρπάξει τὸν φτωχό, γιατὶ φοβᾶται τὴν ἀντίδραση ἐκείνου ποὺ εἶναι πλούσιος σὲ ἀρετές. Ἐνῶ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἔλλειψη ἀπὸ μυαλοῦ καὶ πνευματικὴ δύναμη, πιάνοντάς τους μὲ εὐκολία, κάνει γλυκὸ τὸ θήραμα. Εἶναι βέβαια πάρα πολλὲς οἱ παγίδες τοῦ διαβόλου, καὶ μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες, τὸ ὅτι δὲν γνωρίζει τὸν κατὰ φύση Θεό. Τὸ «θὰ σκύψει καὶ θὰ πέσει» πάλι, πρέπει νὰ τὸ νοήσουμε μὲ δύο τρόπους· Ἢ δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ κυριεύσει ὁ ἀσεβὴς τοὺς φτωχούς, καθένας ποὺ θὰ τὸ πάθει αὐτό, περιερχόμενος στὸ δικό του χέρι καὶ στὴν τυραννία, θὰ σκύψει καὶ θὰ πέσει, δηλαδὴ θὰ ταπεινωθεῖ, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο θὰ βρίσκεται πεσμένος στὴ γῆ, μοιάζοντας ἐκείνους ποὺ ἔχουν πεθάνει σὲ πόλεμο. Ἢ ὁ ἴδιος ὁ ἀσεβής, ὅταν κυριεύσει τοὺς φτωχούς, δηλαδὴ τοὺς πνευματικὰ ἀδύναμους, θὰ πέσει, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Σατανᾶς, ὁ ὁποῖος, ὅταν κυρίευσε τοὺς φτωχούς, τότε ταπεινώθηκε.

Στίχ. 32. «Εἶπε στὴν καρδιά του· Ἔχει λησμονηθεῖ ὁ Θεός».

Νόμισε βέβαια καὶ ὁ Σατανᾶς ὅτι θὰ κυριεύσει τοὺς φτωχούς, ἀφοῦ ὁ Θεὸς δὲν ἐποπτεύει πιὰ τὴ γῆ, ἀλλὰ ἀποστρέφεται τὸ κάθετι καὶ δὲν φροντίζει αὐτοὺς ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτήν.

Στίχ. 33. «Ἂς σηκωθεῖ ψηλὰ τὸ χέρι σου».

Ἂς σηκωθεῖ ψηλὰ τὸ χέρι σου, λέγει, καὶ ἂς πέσει καταφέροντας τὸ μαστίγιο πάνω σὲ ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν, σύμφω-

νον διὰ τῆς Ἡσαΐου φωνῆς· «Ἐπὶ πᾶσι τούτοις οὐκ ἀπεστράφη ὁ θυμός, ἀλλ' ἔτι ἡ χεὶρ ὑψηλή»· αἴρεται γὰρ ἀεί πως ὑψοῦ τῶν παιόντων ἡ χείρ. Εἰ γὰρ οὕτως συνήσεις τὸν στίχον, ἤγουν καὶ ἑτέρως δὲ χεὶρ ἐστι Θεοῦ, ἡ πάντα ἰσχύουσα αὐτοῦ, ζῶσά τε καὶ ἐνυπόστατος δύναμις, τουτέστιν ὁ Υἱός, ὃς ὑψωθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὸν τίμιον ὑπομείνας σταυρόν, ἐδοξάσθη. Κατήργηκε γὰρ οὕτω τοῦ θανάτου τὸ κράτος καὶ ἀνεκόμισεν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν ἐκ φθορᾶς τὴν ἀνθρώπου φύσιν· καὶ γὰρ δι' Υἱοῦ τὰ πάντα κατεργάζεται. Οὕτω γάρ πού φησιν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ· «Ἐγὼ τῇ χειρί μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν».

Στίχ. 34. «Ἕνεκεν τίνος παρώργισεν ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεόν;».

Ὁ μὲν οὖν παράνομος ταῦτά φησιν, ὁ ἁρπάζων, ὁ πλεονεκτῶν, ὁ μὴ διδοὺς δίκην, ὁ δὲ προφήτης, ἀναιρῶν αὐτοῦ τὰ δόγματα, τὸν περὶ μακροθυμίας ἐξαπλοῖ λόγον. Ἐκεῖνος μὲν γάρ φησιν, ὅτι ἀπέστρεψεν ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ μὴ βλέπειν, ὁ δὲ Δαβὶδ ἀπεναντίας λέγει, ὅτι καὶ βλέπεις καὶ κατανοεῖς καὶ τὸν κόπον τῶν ἀδικουμένων καὶ τὸν θυμὸν τῶν ἀδικούντων αὐτούς· μακροθυμεῖς δὲ ἕως ἂν αὐτοὶ ἐμπέσωσιν εἰς χεῖράς σου. Οὐχ ἕτεροι δὲ ἡμᾶς εἰς χεῖρας Θεοῦ πέμπουσιν, ἀλλ' ἕκαστος ὑπὸ τῶν ἰδίων πλημμεληµάτων μονονουχὶ καὶ προσάγεται. Τὸ μέν τοι «ἕνεκεν τίνος», οὐκ ἐνδοιάζοντός ἐστιν, οὐδὲ ἀγνοοῦντος τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἐθάρρησεν ὁ ἀσεβὴς παροξύναι τὸν Θεόν, ἐξηγουμένου δὲ μᾶλλον αὐτήν. Ὡς ἐν ἐρωτήσει καὶ ὑποστιγμῇ οὖν τὸν πρῶτον στίχον ἀναγνωστέον, ὡς ἀπόδοσιν αἰτίας τὸν δεύτερον ποιησώμεθα. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀσεβὴς ᾠήθη καθ' ἑαυτὸν μὴ ἐκζητεῖν τὸν Θεόν, μήτε μὴν ἐφορᾶν τὰ ἀνθρώπινα. Ὅτι δὲ τῆς ἀληθείας ἐσφάλλετο, καὶ

81. Ἡσ. 5, 25.

να μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει εἰπωθεῖ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα· «Πρὸς ὅλους αὐτοὺς δὲν σταμάτησε ὁ θυμός, ἀλλὰ τὸ χέρι του εἶναι ἀκόμα ψηλά»[81]. Γιατὶ ὑψώνεται πάντοτε, κατὰ κάποιο τρόπο, ψηλὰ τὸ χέρι ἐκείνων ποὺ χτυποῦν, ἐὰν βέβαια νοήσεις ἔτσι τὸν στίχο· ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο, χέρι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ζωντανὴ καὶ μὲ ὑπόσταση δική της δύναμη αὐτοῦ ποὺ κάνει τὰ πάντα, δηλαδὴ ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος δοξάσθηκε ὅταν ὑψώθηκε γιὰ μᾶς, καὶ ὑπέμεινε τὸν τίμιο σταυρό. Γιατὶ ἔτσι κατάργησε τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, καὶ ἐπανέφερε τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ φθορὰ στὴν ἀφθαρσία καὶ ἀθανασία. Καθόσον ὅλα τὰ κάνει μέσω τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ κάπως ἔτσι λέγει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας· «Ἐγὼ μὲ τὸ χέρι μου στερέωσα τὸν οὐρανό»[82].

Στίχ. 34. «Γιὰ ποιὸν λόγο ἐξόργισε ὁ ἀσεβὴς τὸν Θεό;».

Αὐτὰ βέβαια λέγει ὁ παράνομος, αὐτὸς ποὺ ἁρπάζει καὶ εἶναι ἄπληστος καὶ δὲν τιμωρεῖται, ἐνῶ ὁ προφήτης, ἀναιρώντας τὶς ἀντιλήψεις αὐτοῦ, κάνει λόγο γιὰ μακροθυμία. Γιατὶ ἐκεῖνος βέβαια λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς γύρισε ἀλλοῦ τὸ πρόσωπό του γιὰ νὰ μὴ βλέπει, ἐνῶ ὁ Δαβὶδ ἀντίθετα λέγει, ὅτι καὶ βλέπεις καὶ καταλαβαίνεις καὶ τὸν κόπο αὐτῶν ποὺ ἀδικοῦνται, καὶ τὸν θυμὸ ἐκείνων ποὺ τοὺς ἀδικοῦν, καὶ δείχνεις ὑπομονὴ μέχρι ποὺ νὰ πέσουν αὐτοὶ στὰ χέρια σου. Ἐμᾶς ὅμως δὲν μᾶς στέλνουν ἄλλοι στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὁ καθένας πηγαίνει σχεδὸν μόνος του μὲ τὰ ἁμαρτήματά του. Τὸ λεγόμενο βέβαια ἀπὸ αὐτόν, «γιὰ ποιὸν λόγο», δὲν εἶναι λόγος κάποιου ποὺ ἔχει ἀμφιβολίες, οὔτε κάποιου ποὺ ἀγνοεῖ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία πῆρε θάρος ὁ ἀσεβὴς γιὰ νὰ ἐξοργίσει τὸν Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον κάποιου ποὺ ἐξηγεῖ αὐτήν. Τὸν πρῶτο στίχο λοιπὸν πρέπει νὰ τὸν διαβάσουμε σὰν ἐρώτηση καὶ μὲ σημεῖο στίξεως, καὶ νὰ θεωρήσουμε τὸν δεύτερο στίχο ὡς ἀπάντηση τῆς αἰτίας. Ὁ ἀσεβὴς δηλαδὴ νόμισε μέσα του ὅτι δὲν τὸν ἀναζητᾶ ὁ Θεός, οὔτε καὶ ἐπιβλέπει τὶς ἀνθρώπινες πράξεις. Ὅτι ὅμως ἔκανε λάθος καὶ

82. Ἡσ. 45, 12.

τοῦ εἰδέναι τὴν ἐνοῦσαν ἡμερότητα τῷ Θεῷ καὶ φιλανθρωπίαν ἀπεκομίσθη μακράν, αὐτὰ δι' ἑαυτῶν βοήσει τὰ πράγματα. Κατημέλησε γὰρ τῶν τῇδε ὁ Θεὸς οὐδαμῶς, ἀλλ' ἔπεμψεν ἐξ οὐρανῶν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ζητῆσαι τὸ ἀπολωλός, ἐπιστρέψοντα τὸν πεπλανημένον, ἀναρρωννύντα τὸ ἀσθενές, ἀπαλλάσσοντα τοῦ νοσεῖν τὸν συντετριμμένον.

Στίχ. 35. «Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός».

Τὸν ἀσθενῆ φησι καὶ τὸν ἀνεπικούρητον, τὴν παρὰ σοῦ μόνου ζητουμένους ἐπικουρίαν· δύναται γὰρ διασώζειν τοὺς πτωχούς τε καὶ ὀρφανούς. Αὐτοὶ δ' ἂν εἶεν, καὶ μάλα εἰκότως, οἱ οὔπω Θεὸν τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ἐπεγνωκότες· καὶ πτωχοὶ μὲν ὡς πλοῦτον οὐκ ἔχοντες τὸν ἐκ θείων τε καὶ ἱερῶν χαρισμάτων, ἦγουν τῶν ἐκ πολιτείας εὐαγοῦς καὶ ζωῆς τῆς κατὰ Χριστόν, ὀρφανοὶ δὲ ὡς οὔπω λαχόντες Πατέρα τὸν Θεόν. Δέδωκε γὰρ ἐξουσίαν ὁ Υἱὸς τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ τέκνα Θεοῦ γενέσθαι· οἱ τοίνυν οὔπω πιστεύσαντες, οὔτε μὴν τὴν ἐξ ὕδατός τε καὶ Πνεύματος ἔχοντες ἀναγέννησιν, ὀρφανοὶ πάντως νοηθεῖεν.

Στίχ. 35. «Ὀρφανῷ σὺ ἦσθα βοηθός».

Οὐκ εἶπε, "Σὺ εἶ", ἀλλ', «Ἦσθα». Πρότερον γὰρ πάντων παρανομούντων, σὺ μόνος βοηθὸς τῶν ὀρφανῶν ἐτύγχανες, νῦν δὲ καὶ οἱ σοί, οἱ τοῦ νόμου τὰς ἐντολὰς φυλάσσοντες.

Στίχ. 36. «Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ».

Καὶ τοῦ Σατανᾶ δὲ τοσαύτη γέγονεν ἡ ἁμαρτία, ὥστε διερευνηθεῖσαν παρὰ Θεοῦ, δίκης ἄξιον αὐτὸν τῆς ἐσχάτης ἀποφῆναι· τοιγάρτοι καὶ συνετρίβη καὶ ἠτόνησεν ὁ βραχίων

---

83. Ἰω. 1, 12.

ἔφυγα μακριὰ ἀπὸ τὴν πραότητα καὶ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, τὸ φωνάζουν ἀπὸ μόνα τους τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν παραμέλησε καθόλου τὰ ἐδῶ, ἀλλ᾽ ἔστειλε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς τὸν Υἱό του νὰ ἀναζητήσει τὸ χαμένο πρόβατο καὶ νὰ ἐπαναφέρει τὸν πλανημένο ἄνθρωπο, νὰ ἐνδυναμώσει ἐκεῖνο ποὺ ἦταν ἀδύναμο, καὶ νὰ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν ἀρρώστια ἐκεῖνον ποὺ εἶχε συντριβεῖ ἀπὸ αὐτήν.

Στίχ. 35. «Σὲ σένα ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ ὁ φτωχός».

Ἐννοεῖ τὸν ἀδύναμο καὶ τὸν ἀβοήθητο, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν μόνον ἀπὸ σένα βοήθεια· γιατὶ μπορεῖ νὰ σώσει τοὺς φτωχοὺς καὶ τοὺς ὀρφανούς. Καὶ αὐτοὶ θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι, καὶ πολὺ εὔλογα, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν γνώρισαν καλὰ τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό. Καὶ εἶναι φτωχοὶ βέβαια ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὸν πλοῦτο τῶν θείων καὶ ἱερῶν χαρισμάτων, δηλαδὴ ἐκείνων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ πολιτεία καὶ τὴ ζωὴ τὴ σύμφωνη μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ ὀρφανοὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ποτὲ Πατέρα τους τὸν Θεό. Γιατὶ ὁ Υἱός, σ᾽ αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸ ὄνομά του, ἔδωσε τὴν ἐξουσία νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ[83]. Ὅσοι λοιπὸν δὲν πίστεψαν ἀκόμα, μὴ ἔχοντας τὴν ἀναγέννηση ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ Πνεῦμα, ὁπωσδήποτε θεωροῦνται ὀρφανοί.

Στίχ. 35. «Στὸν ὀρφανὸ σὺ ἦσουν βοηθός».

Δὲν εἶπε, "Σὺ εἶσαι", ἀλλά, «ἦσουν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ προηγουμένως παρανομοῦσαν ὅλοι, σὺ ἦσουν ὁ μόνος βοηθὸς τῶν ὀρφανῶν, τώρα ὅμως εἶναι καὶ οἱ δικοί σου, αὐτοὶ δηλαδὴ ποὺ τηροῦν τὶς ἐντολὲς τοῦ νόμου.

Στίχ. 36. «Σύντριψε τὴν δύναμη τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ».

Καὶ ἡ ἁμαρτία τοῦ Σατανᾶ ὑπῆρξε τόσο μεγάλη, ὥστε ὅταν ἐξετάσθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν παρουσίασε ἄξιο τῆς ἔσχατης τιμωρίας. Γι᾽ αὐτὸ καὶ συντρίφθηκε καὶ ἐξασθένησε ὁ βραχίο-

αὐτοῦ, τουτέστιν ἡ καθ' ἡμῶν δυναστεία. Πλὴν ἁγιοπρεπὴς ἡ αἴτησις καὶ παντὸς ἐπαίνου μεστὸν τῆς προσευχῆς τὸ χρῆμα. Ὅσιον γὰρ καὶ παντὶ τῷ βίῳ χρήσιμον τὸ παντὸς ἁμαρτωλοῦ συντρίβεσθαι βραχίονα, τουτέστι τὴν δυναστείαν· ἐπ' οὐδενὶ γὰρ ἔχουσιν αὐτὴν ἑτέρῳ, ἐπὶ δὲ τῷ συντρίβειν πτωχούς. Ἁμαρτωλοῦ τούτου ὁ βραχίων ὑπὸ Κυρίου συντρίβεται, καὶ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ ζητουμένη οὐχ εὑρίσκεται.

Στίχ. 37. «Ζητηθήσεται ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐχ εὑρεθῇ».

Εἰ γὰρ ἐρευνῷτο, φησίν, ἡ [ἁμαρτία] τοῦ τὰ φαῦλα δρῶντος ἁμαρτωλοῦ, οὐκ ἂν εὑρεθείη δι' αὐτήν, τουτέστι δικαίως ἀφανισθήσεται.

Στίχ. 37. «Ἀπολεῖσθε, ἔθνη, ἐκ γῆς αὐτοῦ».

Ἐν γὰρ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ βληθήσονται εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Ἔθνη δὲ λέγει τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας, ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπους οὓς ἦν ἐλπὶς σωθήσεσθαι διὰ Χριστοῦ δικαιωθέντας ἐν πίστει. Πῶς ἂν ηὔξατο δραμεῖν εἰς ἀπώλειαν καὶ ἔθνη τὰ ἄπιστα;

Στίχ. 38. «Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσε Κύριος».

Αὕτη ἦν αὐτῶν ἡ ἐπιθυμία, τὸ τῶν μελλόντων ἀξιωθῆναι ἀγαθῶν· εἰς τοῦτο γὰρ ἑτοιμαζόμενοι, πάντα ὑπομένειν τὴν καρδίαν ηὐτρέπιζον. Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· Καὶ ποία τις ἦν ἐπιθυμία τοιαύτη παρὰ τοῖς ἔτι πλανωμένοις; Φαμὲν οὖν ὅτι συντριβέντος τοῦ βραχίονος τοῦ πονηροῦ, καὶ οὐκ ἐνεργοῦντος ἐν αὐτοῖς καθὰ καὶ πάλαι τὸ ἐν ἀγνοίᾳ κεῖσθαι Θεοῦ, κέκληνται τὰ ἔθνη πρὸς ἐπιθυμίαν τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας καὶ τοῦ εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἑτοιμοτάτην ἔσχον τὴν καρδίαν εἰς τὸ πιστεύειν εἰς αὐτόν.

νάς του, δηλαδὴ ἡ ἐξουσία του ἐπάνω σὲ μᾶς. Πλὴν ὅμως τὸ αἴτημα εἶναι τέτοιο ποὺ ταιριάζει σὲ ἁγίους καὶ ἡ πράξη τῆς προσευχῆς εἶναι ἄξια κάθε ἐπαίνου. Γιατὶ εἶναι ἱερὸ καὶ χρήσιμο σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τὸ νὰ συντρίβεται ὁ βραχίονας, δηλαδὴ ἡ ἐξουσία, κάθε ἁμαρτωλοῦ, ἀφοῦ δὲν τὴν ἔχουν γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο γιὰ νὰ συντρίβουν τοὺς φτωχούς. Ὁ βραχίονας αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ συντρίβεται ἀπὸ τὸν Κύριο, καὶ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ ἀναζητούμενη δὲν βρίσκεται.

Στίχ. 37. «Θὰ ζητηθεῖ ἡ ἁμαρτία ποὺ ἔκανε
καὶ δὲν θὰ βρεθεῖ».

Ἐὰν δηλαδὴ ἀναζητοῦνταν, λέγει, ἡ (ἁμαρτία) τοῦ ἁμαρτωλοῦ ποὺ πράττει τὰ κακά, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ βρεθεῖ, δηλαδὴ θὰ ἀφανισθεῖ δίκαια.

Στίχ. 37. «Θὰ χαθεῖτε, σεῖς οἱ ἐθνικοί, ἀπὸ τὴ γῆ του».

Στὴ βασιλεία δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ θὰ ριχθοῦν στὴν αἰώνια φωτιά. Ἐθνικοὺς βέβαια ὀνομάζει τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, καὶ ὄχι τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ τοὺς ὁποίους ὑπῆρχε ἐλπίδα νὰ σωθοῦν μέσω τοῦ Χριστοῦ ἀφοῦ δικαιωθοῦν μὲ τὴν πίστη. Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ προσευχηθεῖ νὰ ὁδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια τὰ ἄπιστα ἔθνη;

Στίχ. 38. «Ὁ Κύριος ἄκουσε τὴν ἐπιθυμία τῶν φτωχῶν».

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἐπιθυμία τους, νὰ καταστοῦν ἄξιοι τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, καὶ ἐπειδὴ ἑτοιμάζονται γι᾽ αὐτό, ἑτοίμαζαν τὴν καρδιά τους νὰ ὑπομένει τὰ πάντα. Ἴσως ὅμως κάποιος νὰ πεῖ· Καὶ ποιὰ τέτοια ἐλπίδα ὑπῆρχε σ᾽ ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν ἀκόμα σὲ πλάνη; Λέμε λοιπὸν ὅτι, ἀφοῦ συντρίφθηκε ὁ βραχίονας τοῦ κακοῦ καὶ δὲν ἐνεργοῦσε σ᾽ αὐτοὺς ὅπως παλιά, ὥστε νὰ μένουν σὲ ἄγνοια τοῦ Θεοῦ, κλήθηκαν οἱ ἐθνικοὶ νὰ ἐπιθυμήσουν τὴ σωτηρία μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια, καὶ ἔτσι εἶχαν ἑτοιμότατη τὴν καρδιά τους στὸ νὰ πιστεύσουν σ᾽ αὐτόν.

Στίχ. 39. «Κρῖναι ὀρφανῷ καὶ ταπεινῷ, ἵνα μὴ προσθῇ ἔτι τοῦ μεγαλαυχεῖν».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, πτωχὸς καὶ ταπεινὸς οἱ οὔπω πιστεύσαντες. Τούτοις εὔχεται γενέσθαι κριτὴν τὸν Χριστόν, καταδικάζοντα μὲν τὸν Σατανᾶν, δικαιοῦντα δὲ τοὺς ἠπατημένους. Τούτου γὰρ γεγονότος, οὐκ ἂν ἔτι μεγαλαυχήσειεν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ αὐτὸς ὁ Σατανᾶς ἄνθρωπος κληθείς, διὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ ἀσθένειαν· οὐδεὶς γάρ ἐστι παντελῶς ὡς πρός γε τὴν θείαν ἰσχύν, ἢ ἁπλῶς πᾶς ἄνθρωπος τῆς τοῦ διαβόλου σκαιότητος ὑπουργὸς καὶ τῶν αὐτοῦ θελημάτων ὄργανον. Ὁ γὰρ τοιοῦτος, οὐκ ἔτι μέγα φρονήσει περιγινόμενος τῶν ἀσθενεστέρων. Δῴη δὲ καὶ ἡμῖν ὁ Θεὸς νικῆσαι τὸν ἐν κρυφίοις ἐνεδρεύοντα καθ' ἡμῶν θῆρα, ὥστε μηκέτι τοῦ ἐχθροῦ τὸ καθ' ἡμῶν περιλειφθῆναι καύχημα.

ΨΑΛΜΟΣ Ι'.

Στίχ. 1. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα· πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου;» κ.τ.λ.

Ὁ μὲν οὖν σκοπὸς τοῦ Ψάλλοντος ἐναργής, πεποιθέναι γάρ φησιν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, ὁ δὲ ἐπιφερόμενος στίχος διαφόρους ἡμῖν ἐννοίας εἰσκομίζει. Τίκτει γὰρ ὑπόνοιαν, ὅτι προσδιαλέγεταί τισι, καὶ οἷον ἐπιπλήττει λέγουσιν αὐτῷ· «Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη». Διὰ τί γάρ μοι, φησίν, ἐπὶ τῷ Θεῷ πεποιθότι, στρουθίῳ παρεικάζεσθαι συμβουλεύετε καὶ ἐν ὄρεσιν ἀναπτῆναι τοῖς ὑψηλοτάτοις; Ἔδει τοίνυν, φησίν, ἐπὶ τῷ Κυρίῳ με πεποιθότα, μὴ μᾶλλον ἀκούειν, «Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη», ἀλλ' ἐπαινεῖσθαι τῆς γνώμης, καὶ ὡς τῶν ἀρίστων βουλευμάτων ἐπιδραξάμενον, εὖ μάλα καταθαυμάζεσθαι. Μία μὲν οὖν αὕτη διάνοια· ἑτέρα δέ· Πειρασμοῦ γὰρ

83. Βλ. παραπάνω τὴν ἐξήγηση τοῦ 20ου στίχου.
84. 84. Ψαλμ. 6,2.

Στίχ. 39. «Γιὰ νὰ κρίνει δίκαια τὸν ὀρφανὸ καὶ τὸν ταπεινό, ὥστε νὰ μὴ συνεχίσει πιὰ νὰ μεγαλαυχεῖ».

Μεταφορικὰ φτωχὸς καὶ ταπεινὸς εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πίστεψαν ἀκόμα. Γι' αὐτοὺς προσεύχεται νὰ γίνει κριτὴς ὁ Χριστός, καταδικάζοντας βέβαια τὸν Σατανᾶ, καὶ δικαιώνοντας αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐξαπατηθεῖ. Γιατί, ἐὰν γίνει αὐτό, δὲν θὰ τολμήσει ἄνθρωπος πάνω στὴ γῆ νὰ καυχηθεῖ, ἢ ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς, ποὺ ὀνομάσθηκε ἄνθρωπος[83α] ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτόν. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως κανένας σὲ σύγκριση μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἢ ἁπλῶς κάθε ἄνθρωπος, ὑπηρέτης τῆς κακότητας τοῦ διαβόλου καὶ ὄργανο τῶν θελημάτων του. Γιατὶ αὐτὸς δὲν θὰ μεγαλοφρονήσει πιὰ νικώντας τοὺς ἀσθενέστερους. Εἴθε ὅμως νὰ δώσει καὶ σὲ μᾶς ὁ Θεὸς τὴ δύναμη νὰ νικήσουμε τὸ θηρίο ποὺ στήνει κρυφὰ τὶς ἐνέδρες ἐναντίον μας, ὥστε νὰ μὴ ἐκδηλωθεῖ πιὰ τὸ ἐναντίον μας καύχημα τοῦ ἐχθροῦ.

ΨΑΛΜΟΣ 10ος

«Ἔχω στηρίξει τὴν πεποίθησή μου στὸν Κύριο·
πῶς ἐσεῖς θὰ πεῖτε στὴν ψυχή μου;» κ.τ.λ.

Ὁ σκοπὸς βέβαια τοῦ Ψαλμωδοῦ εἶναι ὁλοκάθαρος, γιατὶ λέγει νὰ ἔχουμε πεποίθηση στὸν Κύριο, ὁ ἑπόμενος ὅμως στίχος μᾶς εἰσάγει διάφορες σκέψεις. Γιατὶ γεννᾶ τὴν ὑπόνοια, ὅτι συζητᾶ μὲ κάποιους, καὶ σὰν νὰ τοὺς ἐπιπλήττει, ἐπειδὴ τοῦ λένε· «Πήγαινε στὰ βουνά»[84]. Γιατί, λέγει, ἐνῶ ἔχω στηριγμένη τὴν πεποίθησή μου στὸν Θεό, μὲ συμβουλεύετε νὰ γίνω ὅμοιος μὲ τὰ σπουργίτια καὶ νὰ πετάξω στὰ ὑψηλότατα βουνά; Ἔπρεπε λοιπόν, λέγει, ἀφοῦ ἔχω τὴν πεποίθησή μου στηριγμένη στὸν Κύριο, νὰ μὴν ἀκούω, «Πήγαινε στὰ βουνά», ἀλλὰ νὰ ἐπαινοῦμαι μᾶλλον γιὰ τὴν ἀπόφασή μου, καὶ ἐπειδὴ διακατέχομαι ἀπὸ τὶς ἄριστες σκέψεις, νὰ θαυμάζομε πάρα πολύ. Μιὰ λοιπὸν

ἐπικειμένου καὶ πολέμου κινεῖσθαι μέλλοντος, ἢ νοητοῦ τυχὸν ἢ αἰσθητοῦ, πῶς ἡμᾶς χρὴ διακεῖσθαι, μετασχηματίσας ἐφ' ἑαυτῷ τὸν λόγον, πειρᾶται διδάσκειν, καί φησιν· «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα». Μέχρι τούτου στήσας τὸν λόγον, τοῖς εἰωθόσι παρακαλεῖν τοὺς ἐν περιστάσει, ἐπιφθέγγεται· «Πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου;», τουτέστι, Τίνα ἐστὶν ἅπερ ἂν εἰσηγησαμένους ὑμᾶς ἐπαινέσαι δικαίως, Μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον; Ταῦτά μοι παρ' ὑμῶν λεγέσθω, φησί. Τοὺς γὰρ ἐπὶ τῷ Θεῷ πεποιθότας, νοητῶς ἀναπτῆναι προσήκει καὶ ἁγίοις ὄρεσιν ἐμφιλοχωρεῖν, τουτέστι τὰς τῶν ἁγίων ἐκείνων κατασκέπτεσθαι πολιτείας, καὶ τοὺς τῆς εὐδοκιμήσεως περιεργάζεσθαι τρόπους, οὕτω τε κατ' ἴχνος ἰέναι τῆς ἐκείνων ἀγωγῆς.

Ὄρη δὲ ἅγιά φαμεν εἶναι τοὺς ἁγίους προφήτας καὶ δικαίους. Εἴ τις οὖν ἀναπτὰς οἷάπερ στρουθίον τούτοις τοῖς νοητοῖς ὄρεσιν ἐνιζήσειεν, ὄψεται πάντως λαμπροὺς γεγονότας, οὐ διὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ἰσχύν, ἀλλ' ὅτι πεποιθότες ἦσαν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον τοὺς ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πεποιθότας ὡς στρουθίον ἀνίπτασθαι δεῖ ἐπὶ τὰ ὄρη. Ὄρη δὲ εἶναί φαμεν τὰς ἀρετάς, οὐδὲν ἐχούσας χαμαιριφές, ἐν οἷς ὄρεσι πέμποντες τὰ φρονήματα καὶ τὸ χαμαίζηλον τῶν ἐπὶ γῆς πραγμάτων διωθούμενοι, ἀνάλωτοι τῶν εἰς τὸ φαῦλον ἡδονῶν ἐσόμεθα.

Στίχ. 2. «Ὅτι ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, ἀναγκαίαν εἶναί φησι τὴν εἰς τὰ ὄρη νοητὴν ἀναφοίτησιν, ὡς ἐντεινάντων τὸ τόξον τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἠτρεπισμένων ἤδη πρὸς μάχην. Τούτοις γὰρ τοῖς λόγοις φυγεῖν ἠρέθιζον, φάσκοντες, εἰ μὴ φύγοι, κατατοξεύειν αὐτὸν τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐν σκοτομήνῃ, ἀντὶ τοῦ λεληθό-

εἶναι αὐτὴ ἡ ἔννοια τῶν λεγομένων. Ἄλλη εἶναι ἡ ἑξῆς· Ἐπειδὴ ἐπίκειται πειρασμὸς καὶ πρόκειται νὰ ἐκραγεῖ στὸ μέλλον πόλεμος, ἢ νοητὸς ἢ αἰσθητός, μεταφέροντας τὸν λόγο στὸν ἑαυτό του, προσπαθεῖ νὰ μᾶς διδάξει πῶς πρέπει νὰ συμπεριφερόμαστε ἐμεῖς, καὶ λέγει· «Ἔχω τὴν πεποίθησή μου στηριγμένη στὸν Θεό». Καὶ σταματώντας μέχρι τὸ σημεῖο αὐτὸ τὸν λόγο, προσθέτει καὶ λέγει σ᾽ ἐκείνους ποὺ συνηθίζουν νὰ παρηγοροῦν αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται σὲ δύσκολες περιστάσεις· «Πῶς θὰ πεῖτε στὴν ψυχή μου;» δηλαδή· Ποιὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ θὰ μπορούσατε νὰ εἰσηγηθεῖτε σεῖς, ὥστε νὰ σᾶς ἐπαινέσω δίκαια; «Πήγαινε στὰ βουνὰ σὰν σπουργίτι»; Αὐτά, λέγει, ἂς λέγονται ἀπὸ σᾶς σὲ μένα. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὸν Θεό, πρέπει νὰ πετοῦν νοερὰ καὶ νὰ διαμένουν στὰ ἅγια ὄρη, δηλαδὴ νὰ μεταφέρονται μὲ τὴ σκέψη τους στὴν πολιτεία τῶν ἁγίων ἐκείνων, καὶ νὰ μελετοῦν προσεκτικὰ τοὺς τρόπους τῆς προκοπῆς τους, καὶ ἔτσι νὰ βαδίζουν στὰ ἴχνη διαγωγῆς ἐκείνων.

Ἅγια ὄρη λέμε ὅτι εἶναι οἱ ἅγιοι προφῆτες καὶ οἱ δίκαιοι. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος πετώντας σὰν σπουργίτι καθίσει σ᾽ αὐτὰ τὰ νοητὰ βουνά, θὰ τοὺς δεῖ ὁπωσδήποτε νὰ ἔχουν γίνει λαμπροί, ὄχι ἀπὸ τὴ δύναμη ποὺ ὑπάρχει σ᾽ αὐτούς, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶχαν πιστέψει στὸν Κύριο. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο, αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν στὸν Κύριο, πρέπει νὰ πετοῦν στὰ βουνὰ σὰν σπουργίτια. Ὄρη ἐπίσης λέμε ὅτι εἶναι οἱ ἀρετές, ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ χαμερπές, καὶ σ᾽ αὐτὰ τὰ ὄρη στέλνοντας τὰ φρονήματά μας καὶ ἀπομακρύνοντας τὴν εὐτέλεια τῶν γήϊνων πραγμάτων, θὰ γίνουμε ἀπόρθητοι ἀπὸ τὶς ἡδονὲς ποὺ ὁδηγοῦν στὴ φαυλότητα.

Στίχ. 2. «Γιατὶ νά, οἱ ἁμαρτωλοὶ τέντωσαν τὸ τόξο».

Μεταφορικὰ εἶναι ἀναγκαία, λέγει, ἡ νοητὴ ἐπιστροφὴ στὰ βουνά, ἐπειδὴ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἔχουν τεντώσει τὸ τόξο καὶ εἶναι ἕτοιμοι ἤδη γιὰ πόλεμο. Γιατὶ μ᾽ αὐτὰ τὰ λόγια τὸν παρακινοῦσαν νὰ φύγει, λέγοντας, ἐὰν δὲν φύγει, θὰ τὸν χτυπήσουν μὲ τὰ τόξα οἱ ἁμαρτωλοὶ μέσα στὴν ἀσέληνη νύχτα, ἀντὶ νὰ πεῖ κρυ-

τως καὶ ὡς ἐν σελήνης ἀμυδροῖς φέγγεσι. Τοιαῦτα γὰρ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν τὰ τοξεύματα· τῷ ζόφῳ γὰρ ἑαυτὸν ἐγκρύπτων, ὁ πονηρὸς κατατοξεύει τὸ καλὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶεν δ' ἂν ἁμαρτωλοὶ καὶ οἱ τὴν πίστιν διώκοντες, καὶ οἱ τοῖς εὐαγῶς ἐθέλουσι ζῆν ἀνέδην ἐπιβουλεύοντες. Δρῶσι δὲ τοῦτο καὶ μάλα ἐντόνως καὶ αἱ πονηραὶ δυνάμεις, πάντα τρόπον ἐπιβουλῆς τοῖς ἁγίοις ἀρτύουσαι.

Στίχ. 2. «Τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν σκοτομήνῃ
τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ».

Εὐτρεπῆ μὲν τῶν πολεμίων τόξα ἐν σκοτομήνῃ· οὕτω δὲ τὸ τὴν σελήνην ὑποτρέχον σκότος καὶ σκιάζον αὐτὴν ὠνόμασεν. Τότε τοίνυν πολεμοῦσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ δαίμονες· τοξεῦσαι γὰρ ἐν φωτὶ τοὺς δικαίους οὐ δύνανται, ἀλλ' ἐν τῷ σκότει τῆς ἀγνοίας, ὅταν νεφέλη ῥᾳθυμίας ἐπελθοῦσα ἀμαυροῖ τὸ φῶς τῆς ἡμετέρας σελήνης, ἤτοι τῆς διανοίας ἐργάσηται.

Στίχ. 3. «Ὅτι, ἃ σὺ κατηρτίσω, αὐτοὶ καθεῖλον».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, δείκνυσιν ἐναργῶς ὡς Θεῷ μαχόμενος ὁ Σατανᾶς καὶ αἱ σὺν αὐτῷ πονηραὶ δυνάμεις τοῖς εὖ βιοῦν ᾑρημένοις ἐπιβουλεύουσι. Σκοπὸς γὰρ αὐτοῖς τὸ οἰκοδομούμενον ὑπὸ Θεοῦ καταστρέφειν, καὶ τοῖς αὐτοῦ θελήμασιν ἀντανίστασθαι· Κατήνεγκε γάρ, φησίν, ὁ ἐχθρὸς τὸν ἄνθρωπον εἰς φθοράν, καίτοι ἐπὶ ἀφθαρσίαν κατηρτισμένον. Μάχονται τῷ θείῳ σκοπῷ, καὶ ἅπερ ἂν αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης καταρτίσαιτο πρός γε τὸ εὖ ἔχειν, καθαιροῦσιν αὐτοί. Πλάττει γὰρ κόπον ἐπὶ προστάγματι ὁ τῆς ἀνομίας θρόνος, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς.

---

85. Σοφ. Σολ. 2, 23.

φὰ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἀμυδρὸ φῶς τῆς σελήνης. Γιατὶ τέτοια εἶναι τὰ τοξεύματα τῶν νοητῶν ἐχθρῶν. Κρύβοντας δηλαδὴ ὁ πονηρὸς τὸν ἑαυτό του μέσα στὸ σκοτάδι, θανατώνει τὸ ὡραῖο σῶμα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἁμαρτωλοὶ θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διώκουν τὴν πίστη καὶ ἐπιβουλεύονται ἀχαλίνωτα αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια. Αὐτὸ βέβαια τὸ κάνουν, καὶ πολὺ ἔντονα, καὶ οἱ πονηρὲς δυνάμεις, ποὺ ἐπινοοῦν κάθε τρόπο ἐπιβουλῆς ἐναντίον τῶν ἁγίων.

Στίχ. 2. «Γιὰ νὰ τοξεύσουν ἀθέατοι μέσα στὸ σκοτάδι
τοὺς χωρὶς πονηριὰ στὴν καρδιά.

Εἶναι λοιπὸν ἕτοιμα τὰ τόξα τῶν ἐχθρῶν μέσα στὴ σκοτομήνη, γιατὶ ἔτσι ὀνόμασαν τὸ σκοτάδι ποὺ τρέχει κάτω ἀπὸ τὴν σελήνη καὶ τὴν σκιάζει. Τότε λοιπὸν πολεμοῦν οἱ πονηροὶ δαίμονες. Δὲν μποροῦν δηλαδὴ νὰ τοξεύσουν μὲ τὸ φῶς τοὺς δίκαιους, ἀλλὰ μόνο μέσα στὸ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας, ὅταν ἔρχεται τὸ σύννεφο τῆς ραθυμίας καὶ σκοτεινιάζει τὸ φῶς τῆς δικῆς μας σελήνης, δηλαδὴ τῆς διάνοιάς μας.

Στίχ. 3. «Γιατί, ὅσα σὺ οἰκοδόμησες, αὐτοὶ τὰ γκρέμισαν».

Μεταφορικὰ ἐδῶ δείχνει ὁλοκάθαρα, ὅτι ἀντιμαχόμενος τὸν Θεὸ ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ πονηρὲς δυνάμεις του, ἐπινοοῦν μηχανορραφίες ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔχουν προτιμήσει νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια. Γιατὶ σκοπός τους εἶναι νὰ γκρεμίζουν αὐτὸ ποὺ οἰκοδόμησε ὁ Θεὸς καὶ νὰ ἀντιστέκονται στὰ θελήματά του. Γιατὶ λέγει· Ὁδήγησε ὁ ἐχθρὸς τὸν ἄνθρωπο στὴ φθορά, ἂν καὶ ἦταν προορισμένος γιὰ τὴν ἀφθαρσία[85]. Πολεμοῦν τὸν σκοπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὰ ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων ἔφερε στὴν ὕπαρξη γιὰ νὰ ζοῦν εὐτυχισμένοι, αὐτοὶ τὰ γκρεμίζουν. Γιατὶ μὲ τὸν τύπο τῶν προσταγμάτων προκαλεῖ καταπίεση καὶ θλίψη ὁ θρόνος τῆς παρανομίας, δηλαδὴ ὁ Σατανᾶς[86].

86. Ψαλμ. 93, 20.

Στίχ. 3. «Ὁ δὲ δίκαιος τί ἐποίησε; Κύριος ἐν ναῷ ἁγίῳ αὐτοῦ», κ.τ.λ.

Δίκαιον νῦν τὸν Θεὸν ὁμολογεῖ, πάντων μέν, ἐξαιρέτως δὲ τῆς τῶν δικαίων σωτηρίας, νοήσωμεν λέγεσθαι. Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, τὴν τοῦ διαβόλου δυστροπίαν εἰρηκὼς ὁ Δαβίδ, ἐναργῆ καθίστησι τὸν σώζειν εἰδότα καὶ τῆς ἐκείνου πλεονεξίας ἐξέλκοντα. Τοῦ γὰρ διαβόλου, φησί, καθαιρεῖν ἐπιχειροῦντος ἅπερ ἂν εἰς σωτηρίαν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς καταρτίσαιτο Θεὸς νομοθετῶν καὶ διδάσκων τί πεποίηκεν ὁ δίκαιος, ὁ ἐν τῷ ἰδίῳ ναῷ κατοικῶν, ὁ θρόνον ἔχων τὸν οὐρανόν, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἐπιβλέπουσι. Δεῖ γὰρ συνάψαι τοὺς στίχους, ὡς εἰς μίαν τελοῦντας διάνοιαν. Ἡ δὲ ἐπίβλεψις ἐν ταῦθα τὴν ἐπισκοπὴν κατασημαίνει. Σώζει δὲ πάντως ἐφορῶν, καὶ ἔξω παγίδος τίθησι· ἐπιβλέπει δὲ τὸν πένητα, τὸν πτωχὸν δηλαδὴ τῷ πνεύματι· «Ἐπὶ τίνα» γάρ, φησίν, «ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον;». Ὅταν δὲ ἡ θεία Γραφὴ τοὺς περὶ Θεοῦ ποιεῖται λόγους, εἶτα μορίων μνημονεύσει σωματικῶν, μὴ τοῖς αἰσθητοῖς ἐνορμιζέσθω τῶν ἀκροωμένων ὁ νοῦς, ἀλλ' ἐκ τῶν αἰσθητῶν ὡς ἐξ εἰκότων πραγμάτων, πρὸς τὸ τῶν νοητῶν ἀναφοιτάτω κάλλος, ἔξω τε σχημάτων καὶ ποσότητος καὶ περιγραφῆς, εἴδους τε καὶ τῶν ἑτέρων, ἃ τοῖς σώμασιν ἀκολουθεῖ, νοείτω Θεόν· ἔστι μὲν γὰρ ὑπὲρ πάντα νοῦν. Ἀνθρωπίνως δὲ τὰ περὶ αὐτοῦ λαλοῦμεν· οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως ἡμᾶς νοεῖν τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς. Βλέφαρα τοίνυν, ἤγουν ὀφθαλμοί, ἡ ἐποπτικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ λέγεται, ἥπερ ἂν νοοῖτο κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν· ἐξετάζει δέ, ἤγουν ἀκριβῶς ἐρευνᾷ καὶ κατασκέπτεται, τόν τε δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ· καὶ τῷ μὲν χεῖρα νέμει τὴν ἐπίκουρον καὶ φῶς ἐνίησιν

87. Ἡσ. 66, 2 ἑ.

Στίχ. 3. «Καὶ ὁ δίκαιος τί ἔκανε; Ὁ Κύριος
στὸν ἅγιο ναό του», κ.τ.λ.

Δίκαιον ἐδῶ ὁμολογεῖ τὸν Θεό, ὅλων βέβαια, ἀλλὰ ἰδιαίτερα πρέπει νὰ νοήσουμε ὅτι αὐτὸ λέγεται γιὰ τὴ σωτηρία τῶν δικαίων. Μεταφορικὰ ὅμως, ἐπειδὴ ὁ Δαβὶδ ἀνάφερε τὸν κακότροπο χαρακτήρα τοῦ διαβόλου, κάνει ὁλοφάνερο Ἐκεῖνον ποὺ γνωρίζει νὰ σώζει καὶ νὰ ἀποσπᾶ τοὺς δίκαιους ἀπὸ τὴν πλεονεξία ἐκείνου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ διάβολος, λέγει, ἐπιχειρεῖ νὰ γκρεμίζει αὐτὰ ποὺ κτίζει γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων ὁ Θεὸς νομοθετώντας καὶ διδάσκοντας, τί ἔχει κάνει ὁ δίκαιος, αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ στὸν δικό του ναό, αὐτὸς ποὺ ἔχει θρόνο του τὸν οὐρανό, καὶ τὰ μάτια του εἶναι στραμμένα πάνω στὸν φτωχό; Γιατὶ πρέπει νὰ συνδέσουμε τοὺς στίχους, ἐπειδὴ ἀποτελοῦν μιὰ σκέψη. Ἡ ἐπίβλεψη βέβαια ἐδῶ ὑποδηλώνει τὴν ἐποπτεία τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὴν ἐποπτεία του σώζει ὁπωσδήποτε καὶ ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν παγίδα. Καὶ ἐπιβλέπει τὸν φτωχό, δηλαδὴ τὸν φτωχὸ στὸ πνεῦμα· γιατὶ λέγει· σὲ ποιὸν νὰ ρίξω τὸ βλέμμα μου, παρὰ στὸν ταπεινὸ καὶ ἥσυχο;»[87]. Ὅταν βέβαια ἡ ἁγία Γραφὴ μιλάει γιὰ τὸν Θεό, καὶ ἔπειτα ἀναφέρει μόρια σωματικά, νὰ μὴ σταματᾶ ὁ νοῦς αὐτῶν ποὺ τὸν ἀκούουν στὰ αἰσθητά, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ποὺ εἶναι πράγματα ὁρατά, νὰ ὁδηγεῖται στὴν ὡραιότητα τῶν νοητῶν, καὶ πέρα ἀπὸ σχήματα καὶ ποσότητες καὶ περιγραφὴ καὶ μορφὴ καὶ τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα συνοδεύουν τὰ σώματα, νὰ πηγαίνει ὁ νοῦς του στὸν Θεό. Γιατὶ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε νοῦ. Μιλοῦμε ὅμως γιὰ τὰ δικά του μὲ τρόπο ἀνθρώπινο, γιατὶ δὲν ἦταν δυνατὸ σὲ μᾶς νὰ νοοῦμε μὲ ἄλλο τρόπο αὐτὰ ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ μᾶς. Βλέφαρα λοιπόν, δηλαδὴ μάτια, λέγεται ἡ ἐποπτικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία νοεῖται σύμφωνα πρὸς τὴ φύση του. Ἐξετάζει πάλι, δηλαδὴ ἐρευνᾶ μὲ ἀκρίβεια καὶ ἐπιβλέπει καὶ τὸν δίκαιο καὶ τὸν ἀσεβῆ. Καὶ στὸν ἕνα βέβαια δίνει χέρι βοήθειας καὶ βάζει στὸν νοῦ του φῶς, γιὰ νὰ μὴ τοξεύεται μέσα στὴν ἀσέληνη νύχτα, ἐνῶ τὸν

εἰς νοῦν, ἵνα μὴ ἐν σκοτομήνῃ τοξεύηται, τὸν δὲ ὡς ἀχαλίνως ἐρχόμενον, κατὰ πετρῶν καὶ κρημνῶν ἀφίησιν.

Στίχ. 4. «Τὰ βλέφαρα αὐτοῦ ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

Ὅτε κρίσεως καιρός, τοῖς βλεφάροις ὡς ἀπειλὴν μηνύουσιν κέχρηται· ταῦτα γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀνασπᾶν ἐν τῷ θυμοῦσθαι εἰώθαμεν· ἀλλὰ μὴν καὶ ὅταν ἀκριβῶς τι κατοπτεῦσαι βουλώμεθα. Ὅθεν οὐδὲ Σολομὼν αὐτῶν ἐν τῷ τὸν νυμφίον ἢ τὴν νύμφην, ὡς θυμῷ καὶ κρίσει μᾶλλον, οὐχὶ δὲ γάμῳ καὶ χαρᾷ πρεπόντων ἐμνημόνευσεν. Ἡ ὀφθαλμὸς τὸ ἀλάθητον τοῦ Θεοῦ σημαίνει.

Στίχ. 6. «Πνεῦμα καταιγίδος ἡ μερὶς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν».

Ποτήριον δὲ ἐνταῦθα τὴν τιμωρίαν ὀνομάζει, ὡς τὸ ποτήριον ἐν χειρὶ Κυρίου ἐξ οὗ πίονται ἁμαρτωλοί. Τὸ μὲν οὖν τῶν δικαίων ποτήριον ἀποφέρει πρὸς σωτηρίαν αὐτούς, ποιεῖται γὰρ εὐφροσύνην καὶ ζωήν, κατὰ τό, «Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι», τὸ δέ γε τῶν ἁμαρτωλῶν κατακομίζει πρὸς θάνατον καὶ ἀκατεύναστον ἔχει φλόγα· πῦρ γάρ ἐστι θεῖον καὶ πνεῦμα καταιγίδος, ἵν' ἐννοῶμεν ὅτι καθάπερ ἄνεμος ἐμπεσὼν εἰς φλόγα διανίστησιν αὐτὴν καὶ ἀποφέρει πως ἐνεργεστέραν, οὕτω καὶ ὁ τοῦ κρίνοντος θυμός, οἷον πνεῦμα καταιγίδος ἐμπίπτων τοῖς κολαζομένοις, ἄσβεστον ἀεὶ ἀποφαίνει τὴν τιμωρίαν.

Στίχ. 7. «Ὅτι δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν».

Τουτέστιν ἰσότητα, ἥτις τότε σώζεται καὶ φανεροῦται μάλιστα, ὅταν ὑψωθῶσι τοῖς ἀγαθοῖς οἱ διὰ τὸν Θεὸν ἑαυτοὺς ταπεινώσαντες· ταπεινωθῶσι δὲ ταῖς τιμωρίαις πάλιν, οὓς ὁ

88. Ψαλμ. 115, 4.

ἄλλον, ποὺ προχωρεῖ ἀχαλίνωτο, τὸν ἀφήνει νὰ πέσει πάνω στὰ βράχια καὶ τοὺς γκρεμούς.

Στίχ. 4. «Τὰ βλέφαρά του ἐξετάζουν τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

Ὅταν θὰ εἶναι ἡ ὥρα τῆς κρίσεως, θὰ χρησιμοποιεῖ τὰ βλέφαρα ποὺ συμβολίζουν τὴν ἀπειλή. Πράγματι καὶ ἐμεῖς ὅταν θυμώνουμε συνηθίζουμε νὰ σηκώνουμε τὰ βλέφαρά μας, ἀλλὰ βέβαια καὶ ὅταν θέλουμε νὰ δοῦμε κάτι μὲ ἀκρίβεια. Γι' αὐτὸ οὔτε καὶ ὁ Σολομὼν τὰ μνημόνευσε στὸν γαμπρὸ ἢ στὴ νύφη, ἐπειδὴ ταιριάζουν σὲ θυμὸ καὶ κρίση μᾶλλον, παρὰ σὲ γάμο καὶ χαρά. Ἢ τὸ μάτι συμβολίζει τὸ ἀλάθητο τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 6. «Βίαιος καὶ δυνατὸς ἄνεμος θὰ γεμίζει τὸ ποτήρι τους».

Ποτήρι ἐδῶ ὀνομάζει τὴν τιμωρία, ποὺ εἶναι τὸ ποτήρι στὸ χέρι τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὸ ὁποῖο θὰ πιοῦν οἱ ἁμαρτωλοί. Τὸ ποτήρι βέβαια τῶν δικαίων τοὺς ὁδηγεῖ στὴ σωτηρία, γιατὶ προκαλεῖ εὐφροσύνη καὶ ζωή, σύμφωνα μὲ τό, «θὰ λάβω ποτήρι σωτηρίας»[88], ἐνῶ τὸ ποτήρι τῶν ἁμαρτωλῶν τοὺς ὁδηγεῖ στὸν θάνατο καὶ περιέχει φλόγα ποὺ δὲν καταπραΰνεται. Γιατὶ εἶναι φωτιά, θειάφι καὶ ἄνεμος καταιγίδας, γιὰ νὰ σκεπτόμαστε ὅτι, ὅπως ὁ ἄνεμος πέφτοντας σὲ φλόγα τὴν ἀναζωπυρώνει καὶ τὴ δυναμώνει, ἔτσι καὶ ὁ θυμὸς ἐκείνου ποὺ κρίνει, πέφτοντας σὰν ἄνεμος καταιγίδας σ' ὅσους κολάζονται, κάνει ἄσβεστη τὴν τιμωρία διαρκῶς.

Στίχ. 7. «Γιατὶ ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος καὶ ἀγαπᾶ τὶς δίκαιες πράξεις».

Δηλαδὴ ἀγαπᾶ τὴν ἰσότητα, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται τότε μόνο καὶ φανερώνεται περισσότερο, ὅταν ὑψωθοῦν μὲ τὶς ἀγαθὲς πράξεις τους ἐκεῖνοι ποὺ ταπείνωσαν τὸν ἑαυτό τους γιὰ τὸν Θεό, ἐνῶ θὰ ταπεινωθοῦν μὲ τὶς τιμωρίες πάλι ἐκεῖνοι τοὺς

διάβολος ὕψωσε· ταύτην γὰρ ὁ Θεὸς ὁρᾷ καὶ οἰκεῖ τὴν εὐθύτητα. Κολασθήσονται τοίνυν οἱ τῆς ἀδικίας ἐρασταί· ἐφορᾷ δὲ τὸν εὐθῆ, τουτέστι τὸν ὅσιόν τε καὶ ἀδιάστροφον, καὶ ὥσπερ τινὰ κανόνα τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας καὶ ζωῆς τὸν θεῖον νόμον ποιούμενον.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΑ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης· ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Ἄδεται μὲν καὶ ὁ προκείμενος ψαλμός, τῆς εἰς Θεὸν εὐνοίας καὶ γνησιότητος ἔχων ἐπίδειξιν. Διαβάλλει δὲ ὁ Δαβὶδ τοὺς διπλόῃ κεχρημένους, καὶ φιλίαν μὲν ὑπισχνουμένους, προϊεμένους δὲ αὐτὸν τῷ πολεμίῳ Σαούλ, καὶ μηνύοντας ἔνθα διῆγε. Πρέποι δ' ἂν τὰ τοῦ ψαλμοῦ ῥήματα καὶ ἁγίῳ παντί, λαμπρὰν καὶ ἐξῃρημένην ἔχοντι τὴν ζωήν, καὶ οὐχὶ δὴ μόνης τῆς ἰδίας κηδομένῳ ψυχῆς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ταῖς τῶν πεπλανημένων ἀμαθίαις ἐπιστυγνάζοντι, γλιχομένῳ τε καὶ αὐτοὺς ἰδεῖν ὑποπίπτοντας τῷ Θεῷ. Ἡ δέ γε τῆς ᾠδῆς δύναμις ἔντευξιν μὲν ἔχει κατὰ παντὸς ἀδίκου καὶ πονηροῦ διψύχου τε καὶ ἑτερογνώμονος, ψευδοεποῦς τε καὶ βωμολόχου, δόλοις καὶ ἀπάταις ἐντεθραμμένου. Ἔοικε δέ πως καὶ τῆς Ἑλλήνων σοφίας καταβοᾶν· ποιεῖται δὲ καὶ μνήμην τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· περιέχει δὲ καὶ ἐπαγγελίαν, ὡς παρ' αὐτοῦ γενομένην, ὡς ὅσον οὐδέπω παρεσομένου πρὸς ἐπικουρίαν τῶν ὑπὸ τοῦ διαβόλου πλεονεκτουμένων. Ἄδεται δὲ περὶ τῆς ὀγδόης, καθ' ἣν ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ τῶν ἐθνῶν γέγονε κλῆσις, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόσις, καὶ τῆς νοητῆς, ἤγουν τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς ἡ δύναμις· εὔχεται δὲ ὁ προφήτης ῥυσθῆναι τῆς γενεᾶς τῆς πονηρᾶς· αὕτη δ' ἂν εἴη γενεά, ἡ ἐπὶ

ὁποίους κατέστησε ὑπερήφανους ὁ διάβολος. Γιατὶ αὐτὴν τὴν ἰσότητα γνωρίζει ὁ Θεὸς καὶ αὐτὴ τὸν ἀκολουθεῖ. Θὰ τιμωρηθοῦν λοιπὸν οἱ ἐραστὲς τῆς ἀδικίας, ἐνῶ θὰ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα του ὁ εὐθύς, δηλαδὴ ὁ εὐσεβὴς καὶ ὁ ἀδιάφθορος, ὁ ὁποῖος κάνει τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ κανόνα τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῆς ζωῆς του.

ΨΑΛΜΟΣ 11ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, γιὰ τὴν ὀγδόη ἡμέρα. Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Ψάλλεται βέβαια καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμός, ποὺ φανερώνει τὴν ἀγάπη καὶ γνησιότητα πρὸς τὸν Θεό. Κατηγορεῖ ὅμως ὁ Δαβὶδ ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦν διπροσωπεία, ποὺ ὑπόσχονται βέβαια φιλία, ἀλλὰ τὸν παραδίδουν στὸν ἀντίπαλό του Σαούλ, φανερώνοντας τὸν τόπο στὸν ὁποῖο βρισκόταν. Τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ ὅμως ταιριάζουν καὶ σὲ κάθε ἅγιο, ὁ ὁποῖος ἔχει λαμπρὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη ζωή, καὶ ποὺ δὲν ἐνδιαφέρεται μόνο γιὰ τὴ δική του ζωή, ἀλλὰ καὶ λυπᾶται γιὰ τὶς ἁμάθειες ἐκείνων ποὺ ἔχουν παραπλανηθεῖ, καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ τοὺς δεῖ καὶ αὐτοὺς νὰ προσκυνοῦν τὸν Θεό. Τὸ βαθύτερο ὅμως νόημα τῆς ὠδῆς ὑποδηλώνει παράκληση ἐναντίον κάθε ἄδικου καὶ πονηροῦ καὶ μὲ διπλῆ καὶ διαφορετικὴ γνώμη, ἀλλὰ καὶ ψεύστη καὶ χυδαιολόγου, ποὺ ἔχει ἀνατραφεῖ μὲ δόλους καὶ ἀπάτες. Φαίνεται μάλιστα ὅτι κατηγορεῖ κατὰ κάποιο τρόπο καὶ τὴν ἑλληνικὴ σοφία, καὶ ἀναφέρει καὶ τὸν Σωτήρα ὅλων μας Χριστό. Ἐπίσης περιέχει καὶ ὑπόσχεση, ποὺ φαίνεται ὅτι ἔγινε ἀπὸ αὐτόν, ὅτι ὅπου νἆναι θὰ ἔρθει πρὸς βοήθεια αὐτῶν ποὺ καταπιέζονται ἀπὸ τὸν διάβολο. Καὶ ψάλλεται ὁ ψαλμὸς αὐτὸς τὴν ὀγδόη ὥρα, κατὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἡ ἀνάσταση καὶ ἡ κλήση τῶν ἐθνῶν, καθὼς καὶ ἡ χορήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ δύναμη τῆς νοητῆς, δηλαδὴ τῆς πνευματικῆς περιτομῆς, καὶ προσεύχεται ὁ προφήτης νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὴν πονηρὴ γενεά. Καὶ αὐτὴ ἡ γενεὰ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι

τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, περὶ ἧς αὐτὸς ἔλεγεν· «Ἄνδρες Νινευῖται κρινοῦσι τὴν γενεὰν ταύτην». Ἄρχεται τοίνυν τῆς ᾠδῆς οὕτως.

Στίχ. 2. «Σῶσόν με, Κύριε, ὅτι ἐκλέλοιπεν ὅσιος».

Τοσαύτην οὖν φησιν ὁ Δαβὶδ τῶν ἀγαθουργεῖν εἰωθότων εἶναι τὴν σπάνιν, ὡς τάχα που συναρπάζεσθαι εἰς φαυλότητα καὶ αὐτοὺς τοὺς τῷ θείῳ νόμῳ παιδαγωγουμένους· δεῖσθαι δέ φησιν ἑαυτόν, ἤγουν ἅπαντας τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος, τῆς φρουροῦ χειρός, τουτέστι Χριστοῦ καὶ οὐχὶ μόνους Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανόν· αὐτὸς γάρ ἐστι προσδόκησις ἐθνῶν, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Στίχ. 2. «Ὅτι ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων».

Ψευδῆ δὲ καὶ τὰ Ἑλλήνων ἅπαντα, σοφία καὶ λόγοι καὶ ζωή· καὶ τῶν ἀληθῶν, ἤγουν ἀναγκαίων καὶ ἐπωφελῶν, εὕροι τις ἂν παρ' αὐτοῖς οὐδέν, οἵ γε τεθεοποιήκασι τὴν κτίσιν, τὸν φύσει ἀφέντες Θεόν. Ὠλιγώθησαν τοίνυν αἱ ἀλήθειαι παρ' αὐτοῖς.

Στίχ. 3. «Μάταια ἐλάλησεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ».

Τοῦτο καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων ἀληθές· ἕκαστος ἐλάλησε μάταια πρὸς τὸν πλησίον, τὰς κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν συνάγων ἐπιβουλάς. Καὶ οἱ παρ' Ἕλλησι δὲ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι κατ' οὐδένα τρόπον τοῦ ἀληθεῖς εἶναι φροντίσαντες, συντεθείκασιν ἀβασανίστως τὸ αὐτοῖς δοκοῦν, σκοπὸν ἔχοντες ἕνα, τὸ ἐπίδειξιν ποιήσασθαι γλώττης.

---

89. Ματθ. 12, 41.

ἐκείνη ποὺ ἔζησε κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σωτήρα μας Χριστοῦ, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ἔλεγε· «Ἄνδρες Νινευῖτες θὰ κρίνουν τὴ γενεὰ αὐτή»[89]. Ἀρχίζει λοιπὸν τὴν ὠδὴ αὐτὴν ὡς ἑξῆς·

Στίχ. 2. «Σῶσε με, Κύριε, γιατὶ δὲν ὑπάρχει πλέον ἀφοσιωμένος σὲ σένα».

Εἶναι τόσο μεγάλη λοιπόν, λέγει ὁ Δαβίδ, ἡ ἔλλειψη αὐτῶν ποὺ συνηθίζουν νὰ κάνουν ἀγαθοεργίες, ὥστε νὰ παρασύρονται στὴν κακότητα ἀκόμα καὶ αὐτοὶ ποὺ παιδαγωγοῦνται μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ. Καὶ λέγει ὅτι ἔχουν ἀνάγκη αὐτοῦ, δηλαδὴ αὐτοὶ γι᾽ τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος, ἀπὸ τὸ χέρι ποὺ θὰ τοὺς φρουρήσει, δηλαδὴ τὸν Χριστό, καὶ ὄχι μόνο οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν στὴ γῆ. Γιατί, σύμφωνα μ᾽ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ περιμένουν τὰ ἔθνη[90].

Στίχ. 2. «Ἔγιναν πολὺ σπάνιες οἱ ἀλήθειες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους».

Εἶναι δηλαδὴ ψεύτικα καὶ ὅλα τὰ τῶν ἐθνικῶν, ἡ σοφία, οἱ λόγοι καὶ ἡ ζωή, καὶ ἀπὸ τὰ ἀληθινά, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμα, δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ κανεὶς τίποτε σ᾽ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν θεοποιήσει τὴν κτίση, ἐγκαταλείποντας τὸν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεό. Ἔγιναν λοιπὸν λιγοστὲς οἱ ἀλήθειες σ᾽ αὐτούς.

Στίχ. 3. «Ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς λέγει ψέματα στὸν πλησίον του».

Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια καὶ γιὰ τοὺς Ἰουδαίους. Ὁ καθένας εἶπε ψέματα πρὸς τὸν πλησίον του, συγκεντρώνοντας ὁ καθένας τὶς σκευωρίες ἐνάντιον τοῦ Σωτήρα. Ἀλλὰ καὶ οἱ ποιητὲς καὶ λογογράφοι τῶν Ἑλλήνων δὲν φρόντισαν μὲ κανένα τρόπο νὰ ποῦνε τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ συνέθεσαν ἀβασάνιστα αὐτὸ ποὺ ἐκεῖνοι θεωροῦσαν σωστό, ἔχοντας ἕνα σκοπό, τὸ νὰ κάνουν ἐπίδειξη τῆς γλώσσας.

---

90. Γέν. 49, 10.

Στίχ. 4. «Ἐξολοθρεύσαι Κύριος πάντα τὰ χείλη τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλορρήμονα».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, πῶς οὐ μεγαλορρήμων ἡ γλῶσσα ἐκείνη ἡ τολμήσασα τῷ Σωτῆρι λέγειν; «Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; Καὶ τίς σοι δέδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;». Τῆς Ἰουδαίων δὲ τόλμης καὶ τὸ λέγειν· «Τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι· τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν;» ὡς τοῦτο διανοουμένων ἐκείνων, τὸ ἐξουσίαν ἔχειν πᾶν ὅ τι ἂν βούλοιντο κατὰ τοῦ Σωτῆρος εἰπεῖν.

Στίχ. 5. «Τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῶν ἐστι».

Τουτέστιν ἡμεῖς εὑρεταὶ γεγόναμεν τῆς καλλιεπείας.

Στίχ. 6. «Ἕνεκεν τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν».

Ὑπεξίσταται δὲ λοιπὸν ἐνταῦθα τὸ τῶν λιτανευόντων πρόσωπον· αὐτὸς δὲ ὁ τὰς ἐντεύξεις δεχόμενος ἀποκρίνεται, ἐπαγγελλόμενος τοῖς αἰτοῦσι τὴν ἄφιξιν καὶ τῆς ἐπικουρίας τὴν ἐπίδοσιν. Καὶ πένητας ὀνομάζει τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι, ὧν καὶ τοῦ στεναγμοῦ ἀκούσας, ἀναστήσομαι, φησίν.

Στίχ. 6. «Νῦν ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος· θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ».

Ἐξεγερθήσεσθαι λέγει· καὶ οὔ τί πού φαμεν σωματικὴν εἶναι τὴν ἀνάστασιν, ἤτοι τὴν ἔγερσιν, ἀλλ' οἷον τὸ διανεῦσαι λοιπὸν ἐπὶ τῷ θέλειν τοῖς κάμνουσι χεῖρα νεῖμαι τὴν σώζουσαν. Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, φανερὸν πᾶσι κατέστη τὸ διὰ Χριστοῦ σωτήριον καὶ ἐξάκουστον πᾶσιν· ἐκηρύχθη γὰρ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν μετὰ παρρησίας.

Στίχ. 7. «Τὰ λόγια Κυρίου λόγια ἁγνά, ἀργύριον πεπυρωμένον».

Τουτέστιν ἁγνοποιά· νοσεῖ γὰρ κατ' οὐδένα τρόπον, λαμπρὰ δὲ οὕτως ἐστὶν καὶ κεκαθαρμένα, ὥστε δοκεῖν ἀργύριον

Στίχ. 4. «Εἴθε νὰ ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος ὅλα τὰ ἀπατηλὰ
χείλη καὶ γλώσσα ποὺ καυχιέται ἀλαζονικά.

Μεταφορικά, πῶς δὲν μεγαλοφρονεῖ ἡ γλώσσα ποὺ τόλμησε νὰ πεῖ στὸν Σωτήρα, «Μὲ ποιὰ ἐξουσία τὰ κάνεις αὐτά; Καὶ ποιὸς σοῦ ἔδωσε αὐτὴ τὴν ἐξουσία;»[91]. Ἀλλὰ στὸ θράσος τῶν Ἰουδαίων ἀνήκει καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει· «Τὰ χείλη μας εἶναι δικά μας· Ποιὸς μπορεῖ νὰ γίνει κύριός μας;». Γιατὶ αὐτὸ σκέφτονταν ἐκεῖνοι, ὅτι εἶχαν τὴν ἐξουσία νὰ λένε κάθε τι ποὺ ἤθελαν ἐναντίον τοῦ Σωτήρα.

Στίχ. 5. «Τὰ χείλη μας εἶναι δικά μας».

Δηλαδὴ ἐμεῖς εἴμαστε ἐφευρέτες τῆς καλλιέπειας.

Στίχ. 6. «Ἐξαιτίας τῆς ταλαιπωρίας τῶν φτωχῶν».

Ὑποδύεται πλέον ἐδῶ τὸ πρόσωπο ἐκείνων ποὺ τὸν ἱκετεύουν, καὶ ἀπαντᾶ αὐτὸς ποὺ δέχεται τὶς ἐρωτήσεις, ὑποσχόμενος σὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἱκετεύουν τὴν ἄφιξή του καὶ τὴν παροχὴ βοήθειας. Φτωχοὺς βέβαια ὀνομάζει τοὺς πνευματικὰ φτωχούς, τῶν ὁποίων, ἀφοῦ ἄκουσε τὸν ἀναστεναγμό, λέγει· «Θὰ σηκωθῶ».

Στίχ. 6. «Θὰ σηκωθῶ τώρα, λέγει ὁ Κύριος· θὰ τὸν βάλω
σὲ τόπο ἀσφαλῆ, καὶ θὰ τοῦ μιλήσω μὲ εἰλικρίνεια».

Λέγει ὅτι θὰ σηκωθεῖ· καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι θὰ εἶναι σωματικὸ τὸ σήκωμα, δηλαδὴ ἡ ἀνάσταση, ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο θὰ κάνει νεῦμα ὅτι θέλει νὰ ἁπλώσει τὸ σωτήριο χέρι του σ' αὐτοὺς ποὺ πάσχουν. Κατὰ μεταφορικὴ ὅμως ἔννοια, ἔγινε φανερὴ σὲ ὅλους ἡ σωτηρία μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ ξακουστὴ σὲ ὅλους. Γιατὶ κηρύχθηκε μὲ παρρησία σὲ ὁλόκληρη τὴ γῆ.

Στίχ. 7. «Τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι λόγια ἁγνά,
ἄργυρος δοκιμασμένος στὴ φωτιά».

Δηλαδὴ ἁγνοποιά. Γιατὶ δὲν εἶναι νοσηρὰ μὲ κανένα τρόπο, ἀλλ' εἶναι τόσο λαμπερὰ καὶ καθαρά, ὥστε νὰ φαίνονται ὅτι

91. Λουκᾶ 20, 2.

εἶναι, πεπυρωμένον δὲ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πλειστάκις· τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ ἐπταπλασίως. Δεδοκιμασμένα τοίνυν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Σωτῆρος τὰ λόγια.

Ἰουδαίοις δὲ διὰ Ἡσαΐου ὀνειδίζει λέγων· «Τὸ ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον», τουτέστιν, ὁ λόγος τῆς πίστεως παρατετυπωμένος ἐστὶ καὶ παράσημος, τὸν ἀκριβῆ χαρακτῆρα τῆς βασιλικῆς εἰκόνος μὴ διασώζων.

Στίχ. 8. «Σύ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, εὔχεται ὁ Προφήτης ῥυσθῆναι τῆς ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος γενεᾶς τῶν Ἰουδαίων, τῆς ἀπίστου καὶ φονευτρίας καὶ μοιχαλίδος.

Στίχ. 9. «Κύκλῳ οἱ ἀσεβεῖς περιπατοῦσι».

Κατὰ δὲ ἀναγωγήν, διὰ τοῦτό φησι, «Φυλάξεις ἡμᾶς», ἐπειδὴ κυκλοῦντες κυκλοῦσιν ἡμᾶς οἱ ἀσεβεῖς, ἐπιβουλεύοντες τῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΒ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Τοῦτον ᾄδει τὸν ψαλμὸν ἐν μετανοίᾳ τοῦ ἁμαρτήματος γεγονώς, ἅμα δὲ καὶ τὸ σωτήριον ἡμῖν εὐαγγελιζόμενος, δι' οὗ ἐλάβομεν ὑπογραμμόν, πῶς δεῖ ἡμᾶς, ἐν ἁμαρτίᾳ γενομένους, προσιέναι Θεῷ.

Στίχ. 2. «Ἕως πότε ἀποστρέψεις τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ;» κ.τ.λ.

Ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, τί πράττων; ἀναξίους εἶναι κρίνας τῆς ἐποπτίας αὐτοῦ. Διὸ ὑπὸ τοῦ συνειδότος νυττόμενος καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δεδιὼς

92. Ἡσ. 1, 22.

εἶναι ἄργυρος δοκιμασμένος στὴ φωτιά, ὄχι μόνο μιὰ φορά, ἀλλὰ καὶ πάρα πολλὲς φορές· γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ἑπταπλάσια. Εἶναι λοιπὸν δοκιμασμένα (ὁλοκάθαρα) τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα γι᾽ αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦν στὴ γῆ.

Κατηγορεῖ βέβαια τοὺς Ἰουδαίους μέσω τοῦ Ἡσαΐα λέγοντας· «Τὸ ἀργύριό σας δὲν εἶναι δοκιμασμένο»[92], δηλαδὴ ὁ λόγος τῆς πίστεως σας εἶναι κίβδηλος καὶ πλαστός, καὶ δὲν διασώζει τὰ ἀκριβῆ χαρακτηριστικὰ τῆς εἰκόνας τοῦ βασιλιᾶ.

Στίχ. 8. «Σύ, Κύριε, εἴθε νὰ μᾶς φυλάξεις καὶ νὰ μᾶς διατηρήσεις».

Κατὰ μεταφορικὴ ἔννοια, ὁ προφήτης προσεύχεται νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σωτήρα γενεὰ τῶν Ἰουδαίων, τὴν ἄπιστη καὶ δολοφόνο καὶ μοιχαλίδα.

Στίχ. 9. «Οἱ ἀσεβεῖς περπατοῦν τριγύρω μας».

Κατὰ μεταφορικὴ ἔννοια, γι᾽ αὐτό, λέγει, «Νὰ μᾶς φυλάξεις», ἐπειδὴ οἱ ἀσεβεῖς μᾶς περικυκλώνουν, ἐπιδιώκοντας νὰ βλάψουν τὴ σωτηρία μας.

ΨΑΛΜΟΣ 12ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Αὐτὸν τὸν ψαλμὸ τὸν ἔψαλε (ὁ Δαβίδ) ὅταν μετανόησε γιὰ τὸ ἁμάρτημά του, ἀλλὰ συγχρόνως μᾶς κηρύσσει τὸ εὐχάριστο μήνυμα τῆς σωτηρίας, μὲ τὸ ὁποῖο ἐλάβαμε ὑπόδειγμα, πῶς πρέπει νὰ προσερχόμαστε στὸν Θεὸ ὅταν ἁμαρτήσουμε.

Στίχ. 2. «Μέχρι πότε θὰ ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ ἐμένα;» κ.τ.λ.

Τί κάνει ὁ Θεὸς ὅταν ἀποστρέφει τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλούς; Τοὺς κρίνει ἀνάξιους τῆς ἐποπτείας του. Γι᾽ αὐτό, δεχόμενος τὰ κεντήματα ἀπὸ τὴν συνείδησή μου καὶ φοβούμενος

κρίσιν, ὡς καὶ μακρὰν γινόμενος αὐτῷ διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἐν τῇ μετανοίᾳ ἀνανεῶμαι, φησί, βουλόμενος κατὰ ψυχήν, μήπως ἄρα ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀποθανοῦμαι. Καὶ τοῦτό ἐστι μάλιστα ὃ ὀδύνας μου τῇ ψυχῇ παρασκευάζει. Ἀνθ' οὗ Σύμμαχος ἔφη· «Μέριμναν ἐν τῇ καρδίᾳ μου καθ' ἡμέραν». Ταῦτα δὲ ἐγράφη πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, πῶς δεῖ μετανοεῖν ἐφ' ἁμαρτήμασιν ἐκδιδάσκοντα, τοῖς παροῦσι ῥήμασιν οἷα δὴ ὡς φαρμάκοις χρωμένους. Ἢ καὶ λήθην καλεῖ τὴν τῆς βοηθείας ἀναβολήν, καὶ παρακαλεῖ μὴ τελέως τῆς θείας γυμνωθῆναι προνοίας.

Στίχ. 3. «Ἕως πότε ὑψωθήσεται ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμέ;».

Ἐρωτᾷ δὲ περὶ τούτων τὸν Θεὸν οὐχ ὡς αὐτὸν αἴτιον, ἀλλ' ὡς κωλῦσαι διὰ τῆς ῥοπῆς τῆς οἰκείας δυνάμενον. Εἰ γὰρ θεοσεβούντων ἡμῶν ταπεινοῦται ὁ ἐχθρός, δηλονότι ἁμαρτανόντων ὑψοῦται· ὕψος γὰρ τοῦ Σατανᾶ ἡ τῶν ἀνθρώπων ταπείνωσις· ἐπεὶ καθάπερ ὁ Θεὸς ὑψοῦσθαι ἐν τῇ σωτηρίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, οὕτως ὁ διάβολος ἐν τῇ ἀπωλείᾳ ἐπαίρεσθαι λέγεται. Ἀρκεῖ, φησίν, αὐτῷ ὅτι ἅπαξ ὑψώθη, ἐμοῦ τῇ ἁμαρτίᾳ ταπεινωθέντος. Ἵνα τί μέχρι πολλοῦ κατ' ἐμοῦ ὑψοῦται;

Στίχ. 4. «Μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον».

Ὕπνον τὴν ῥᾳθυμίαν ὠνόμασεν, ἐν ᾗ ταῖς τοῦ βίου φαντασίαις ῥεμβόμεθα, ἀργοὶ δὲ ἐπὶ κλίνης τῆς ἡδονῆς ἀναπεσόντες κείμεθα. Ὥστε τοίνυν μὴ τῷ ὕπνῳ τῆς ῥᾳθυμίας τὸν χαλεπὸν ἀκολουθῆσαι θάνατον, φωτισθῆναι τοὺς ὀφθαλμούς, τουτέστι τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθήσεις, προσεύχεται, ἵνα βλέπωσι τὴν ἀλήθειαν. Δέδια μὴ εἰς θάνατον ὁ ὕπνος μεταπέσῃ, ἰσχυροτέρας τῆς λύπης γενομένης τῶν συμφορῶν.

τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ αὐτὸν ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, ἀνανεώνομαι, λέγει, μὲ τὴ μετάνοια μὲ ὅλη τὴ θέληση τῆς ψυχῆς μου, φοβούμενος μήπως πεθάνω μέσα στὴν ἁμαρτία. Καὶ αὐτὸ προπάντων εἶναι ἐκεῖνο ποὺ προκαλεῖ πόνους στὴν ψυχή μου. Γι' αὐτὸ ὁ Σύμμαχος ἑρμήνευσε· «Φροντίδα στὴν καρδιά μου κάθε ἡμέρα». Αὐτὰ ὅμως γράφτηκαν γιὰ τὴ δική μας νουθεσία, διδάσκοντάς μας πῶς πρέπει νὰ μετανοήσουμε γιὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, χρησιμοποιώντας, κατὰ κάποιο τρόπο, τὰ λόγια αὐτὰ ὡς φάρμακα. Ἡ ὀνομάζει καὶ λησμοσύνη τὴν ἀναβολὴ τῆς βοήθειας, καὶ παρακαλεῖ νὰ μὴ ἀπογυμνωθεῖ τελείως ἀπὸ τὴ φροντίδα τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 3. «Μέχρι πότε ὁ ἐθχρός μου θὰ ὑψώνεται (ὑπερηφανεύεται) ἐναντίον μου;».

Ἐρωτᾶ βέβαια γι' αὐτὰ τὸν Θεό, ὄχι σὰν νὰ εἶναι αὐτὸς αἴτιος, ἀλλ' ἐπειδὴ μπορεῖ μὲ ἕνα νεῦμα του νὰ τὸν ἐμποδίσει. Γιατὶ ἐάν, ὅταν ἐμεῖς σεβόμαστε τὸν Θεό, ὁ ἐχθρὸς ταπεινώνεται, εἶναι φανερὸ ὅτι, ὅταν ἁμαρτάνουμε, ἐξυψώνεται (ὑπερηφανεύεται). Γιατὶ ἀνύψωση τοῦ Σατανᾶ εἶναι ἡ ταπείνωση τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδή, ὅπως ὁ Θεὸς ἐξυψώνεται μὲ τὴν δική μας σωτηρία, ἔτσι ὁ διάβολος λέγεται ὅτι ὑπερηφανεύεται μὲ τὴ δική μας ἀπώλεια. Εἶναι ἀρκετὸ γι' αὐτόν, λέγει, ὅτι μιὰ φορὰ ὑπερηφανεύθηκε, ὅταν ἐγὼ ταπεινώθηκα μὲ τὴν ἁμαρτία. Γιατί νὰ ὑπερηφανεύεται ἐναντίον μου πολλὲς φορές;

Στίχ. 4. «Νὰ μὴ κυριευθῶ ποτὲ ἀπὸ θανατηφόρο ὕπνο».

Ὕπνο ἐδῶ ὀνομάζει τὴ ραθυμία, κατὰ τὴν ὁποία ὀνειροπολοῦμε μὲ τὶς φαντασίες τῆς ζωῆς καὶ μένουμε ἀδρανεῖς στὴν κλίνη τῆς ἡδονῆς. Ὥστε λοιπόν, γιὰ νὰ μὴ ἀκολουθήσει τὸν ὕπνο τῆς ραθυμίας ὁ φοβερὸς θάνατος, προσεύχεται νὰ φωτισθοῦν οἱ ὀφθαλμοί, δηλαδὴ οἱ αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ βλέπουν τὴν ἀλήθεια. Φοβᾶμαι μήπως ὁ ὕπνος μεταβληθεῖ σὲ θάνατο, ὅταν ἡ λύπη τῶν συμφορῶν γίνει ἐντονώτερη.

Στίχ. 5. «Οἱ θλίβοντές με ἀγαλλιάσονται,
ἐὰν σαλευθῶ».

Ὥσπερ ἀθλητὴς ἀπὸ τοῦ σκάμματος ἀποπηδήσας ἥττηται, οὕτως καὶ ὁ πιστὸς ἀφεὶς ἃ ἐξ ἀρχῆς παρέλαβεν, σαλευόμενος πίπτει. Μὴ τοίνυν ἀλλοιωθῶμεν, ἵνα μὴ χαρὰν τοῖς ἡμετέροις ἐχθροῖς ἐμποιήσωμεν.

Στίχ. 5. «Ἄσω τῷ Κυρίῳ τῷ εὐεργετήσαντί με».

Ἰστέον καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τὸ πρότερον, οὐχ ὅτι νῦν ὁ προφήτης οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ὅτι τελεώτερον ᾄσει προκόπτων καὶ τελειούμενος. Τίνι δὲ ᾄσει; τῷ εὐεργέτῃ δηλονότι τῷ πλάσαντι καὶ ἀναπλάσαντι.

Στίχ. 6. «Καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου».

Μακάριος ὃς ψάλλει τῷ πνεύματι καὶ τῷ νοΐ, εἰδὼς ᾧ ψάλλει, καὶ τοῖς ἔργοις συνιστῶν ὡς ἐπίσταται. Ὁ γὰρ οὕτος ψάλλων, τὸν οὐρανὸν τέμνει, τὰς νεφέλας ὑπερβαίνει, καὶ τῷ Ὑψίστῳ, οὗ τῷ ὀνόματι μελῳδεῖ, παρίσταται μηδενὸς ἐμποδίζοντος.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΓ'.

Στίχ. 1. «Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ·
Οὐκ ἔστι Θεός».

Κορυφὴ τοῦτο πάσης πονηρίας ἐστί. Τὸ γὰρ οἴεσθαι μὴ εἶναι Θεόν, ἀλλ' ἀπὸ ταυτομάτου γεγενῆσθαι τὸ πᾶν, ἀρχὴ πάσης ἀκολασίας καὶ παρανόμου καθέστηκε πράξεως. Δηλοῖ οὖν ὁ λόγος ὡς εἰς τοσοῦτον ἀσεβείας τὸ γένος ἐλήλακεν, ὡς μηδὲ Θεὸν ἐφιστάνειν τοῖς οὖσιν, ἀλλ' ἡγεῖσθαι τὸν σύμπαντα τοῦτον κόσμον, τυχαίαν καὶ αὐτόματον εἰληφέναι τὴν σύστασιν. Τί δέ ἐστιν, «Εἶπεν ἐν καρδίᾳ»; Ἐπειδὴ τῶν λόγων

Στίχ. 5. «Αὐτοὶ ποὺ μὲ θλίβουν θὰ χαροῦν πολὺ
ἐὰν κλονισθῶ».

Ὅπως ἕνας ἀθλητὴς ὅταν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸ σκάμμα ἔχει ἡττηθεῖ, ἔτσι καὶ ὁ πιστός, ἐγκαταλείποντας αὐτὰ ποὺ παρέλαβε ἀπὸ τὴν ἀρχή, ταλαντευόμενος πέφτει. Ἂς μὴ ἀλλοιωθοῦμε λοιπόν, γιὰ νὰ μὴ προκαλέσουμε χαρὰ στοὺς ἐχθρούς μας.

Στίχ. 5. «Θὰ ψάλλω στὸν Κύριο ποὺ μὲ εὐεργέτησε».

Πρέπει νὰ γνωρίζουμε κι αὐτό, ὅπως καὶ τὸ προηγούμενο, ὄχι ὅτι τώρα ὁ προφήτης δὲν γνωρίζει, ἀλλὰ ὅτι τώρα θὰ ψάλει τελειότερα προοδεύοντας καὶ τελειοποιούμενος. Καὶ σὲ ποιὸν θὰ ψάλει; Στὸν εὐεργέτη φυσικά, ποὺ τὸν ἔπλασε καὶ τὸν ἀναγέννησε.

Στίχ. 6. «Καὶ θὰ ψάλω στὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Ὑψίστου».

Εἶναι μακάριος αὐτὸς ποὺ ψάλλει μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν νοῦ, γνωρίζοντας σὲ ποιὸν ψάλλει, καὶ μὲ τὰ ἔργα του ἐπιβεβαιώνει ὅτι τὸν γνωρίζει. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ψάλλει ἔτσι, διασχίζει τὸν οὐρανό, ἀνεβαίνει πάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα, καὶ παρουσιάζεται στὸν Ὕψιστο, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου ἐξυμνεῖ, χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζει κανένας.

ΨΑΛΜΟΣ 13ος

Στίχ. 1. «Εἶπε ὁ μωρὸς μέσα στὴν καρδιά του·
Δὲν ὑπάρχει Θεός».

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα κάθε κακίας. Γιατὶ τὸ νὰ πιστεύουμε ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός, ἀλλ' ὅτι τὸ σύμπαν δημιουργήθηκε ἀπὸ μόνο του, ἔγινε αἰτία κάθε ἀκολασίας καὶ παράνομης πράξης. Δηλώνει λοιπὸν ὁ λόγος, ὅτι τὸ ἀνθρώπινο γένος ἔχει φτάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀσέβειας, ὥστε οὔτε Θεὸς νὰ προΐσταται τῶν ὄντων, ἀλλὰ νὰ νομίζουν ὅτι ὅλος ὁ κόσμος αὐτὸς δημιουργήθηκε τυχαῖα καὶ αὐτόματα. Καὶ τί σημαίνει, «εἶπε μέσα

ὁ μέν ἐστι προφορικός, ὁ δὲ ἐνδιάθετος, οὐ περὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου φησὶν ὁ προφήτης, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ δόξης. «Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ», τουτέστιν ἐλογίσατο, «ὅτι οὐκ ἔστι Θεός». Καὶ πᾶς δὲ ὁ ἀνέδην ἁμαρτάνων, δι' ὧν ὁρᾶται καταφρονῶν, κἂν εἰ μὴ λέγοι φωναῖς, ἀλλ' ἔργοις αὐτοῖς καὶ τῇ τοῦ βίου σκαιότητι μονονουχὶ διακέκραγε τό, «Οὐκ ἔστι Θεός». Οἱ γὰρ οὕτως ζῆν εἰωθότες ὡς μὴ ἐφορῶντος Θεοῦ, πάντα τε δρῶντες ἀπερισκέπτως, ἔργοις αὐτοῖς καὶ πράγμασιν ἀρνοῦνται Θεόν.

Στίχ. 3. «Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα».

Νοήσεις δὲ ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν· ἡ γὰρ ἀπὸ γῆς σάρξ, τὸν τῆς ἁμαρτίας ἐν αὐτῇ κατηρρώστησε νόμον, καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, εὐπαράφορος λίαν εἰς τὸ ἐκνεῦσαι ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος κατὰ τὸ γεγραμμένον. Δικαίως οὖν ὁ ἱερὸς ἐπιστυγνάζει λόγος ἡμῖν· «Πάντες», γάρ, φησίν, «ἐξέκλιναν». Δέον γὰρ τὴν εὐθεῖαν τραπέσθαι καὶ ἀπὸ τῆς τῶν κτισμάτων καλλονῆς τε καὶ τάξεως ἀναλόγως τὸν γενεσιουργὸν κατιδεῖν, καὶ διὰ τῶν προφητικῶν φωνῶν ὁδηγηθῆναι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τοῦτο μὲν οὐ γέγονεν· εἰς μυρίας δὲ πλάνης καὶ ἀπωλείας ὁδοὺς ἐξετράπησαν, καὶ τοῖς ἔργοις τῆς αἰσχύνης ἠχρειώθησαν, καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ ποιῶν τὸ ἀγαθόν.

Στίχ. 3. «Τάφος ἀνεῳγμένος λάρυγξ αὐτῶν», κ.τ.λ.

Διόδωρος καὶ Θεόδωρος καὶ Κύριλλος καὶ Δίδυμος. «Τάφος ἀνεῳγμένος», κ.τ.λ. «Ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν». Ἐν δὲ τῷ Ἑξαπλῷ ταῦτα οὐχ εὕρηται.

---

93. Γέν. 8, 21.

στὴν καρδιά του»; Ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς λόγους, ὁ ἕνας βέβαια εἶναι προφορικός, καὶ ὁ ἄλλος ἐνδόμυχος, ὁ προφήτης δὲν μιλᾶ γιὰ τὸν προφορικὸ λόγο, ἀλλὰ γιὰ τὴ γνώμη τῆς ψυχῆς. Γιατὶ λέγει, «εἶπε μέσα στὴν καρδιά του», δηλαδὴ σκέφθηκε, «ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός». Καὶ καθένας ποὺ ἁμαρτάνει χωρὶς ντροπή, γι' αὐτὰ ποὺ φαίνεται νὰ περιφρονεῖ, ἀκόμα καὶ ἂν δὲν τὸ λέγει μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα καὶ μὲ τὴ γεμάτη κακότητα ζωή του ἔχει διακηρύξει κατὰ κάποιο τρόπο τό· «Δὲν ὑπάρχει Θεός». Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν συνηθίσει νὰ ζοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, σὰν νὰ μὴ τοὺς βλέπει ὁ Θεός, κάνοντας τὰ πάντα ἀπερίσκεπτα, μὲ τὰ ἴδια τους τὰ ἔργα καὶ τὰ συμβάντα ἀρνοῦνται τὸν Θεό.

Στίχ. 3. «Ὅλοι παρεξέκλιναν καὶ συγχρόνως διεφθάρθηκαν. Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ κάνει τὸ καλό».

Αὐτὰ νὰ τὰ ἐκλάβεις καὶ γιὰ τοὺς ἐθνικούς. Γιατὶ ἡ σάρκα ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν γῆ, ἀφοῦ δέχθηκε τὴν προσβολὴ ἀπὸ τὸν νόμο τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου κατέστη εὐκολα παρασυρόμενος πρὸς τὰ κακὰ ἀπὸ τὴ νεανικὴ ἡλικία του, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ[93]. Δίκαια λοιπὸν ὁ ἱερὸς λόγος μᾶς λέγει μὲ δυσαρέσκεια, «Ὅλοι παρεξέκλιναν». Γιατί, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσουν τὸν ἴσιο δρόμο καὶ ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν τάξη τῶν δημιουργημάτων νὰ δοῦν κατ' ἀναλογία Ἐκεῖνον ποὺ τὰ δημιούργησε, καὶ μὲ τὶς διδασκαλίες τῶν προφητῶν νὰ ὁδηγηθοῦν στὴν ἀλήθεια, αὐτὸ βέβαια δὲν ἔγινε, ἀλλὰ ἐξετράπησαν σὲ μύριους δρόμους πλάνης καὶ ἀπώλειας, καὶ μὲ τὰ ἔργα τῆς ντροπῆς ἐξαχρειώθηκαν, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ποὺ νὰ κάνει τὸ καλό.

Στίχ. 3. «Ὁ λάρυγγάς τους εἶναι σὰν ἀνοιγμένος τάφος» κ.τ.λ.

Ὁ Διόδωρος, ὁ Θεόδωρος, ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Δίδυμος· «Τάφος ἀνοιγμένος» κ.τ.λ. μέχρι, «στοὺς δρόμους αὐτῶν». Στὰ Ἑξαπλᾶ ὅμως αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν.

Στίχ. 4. «Οὐχὶ γνώσονται πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν;».

Τοῦτον τὸν στίχον ὡς ἐν ἐρωτήσει ἀναγνωστέον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι «Πάντες ἐξέκλιναν» καὶ ἐργάζονται τὴν ἀνομίαν, νῦν φησι· Καὶ ἆρα οὐ μέλλουσι γινώσκειν οὗτοι τὸν Κύριον καὶ πιστεύειν εἰς αὐτόν; Ναὶ πάντως πολλοὶ πιστεύσουσιν· εἰσὶ δὲ οἳ καὶ μενοῦσιν ἐν ἀπιστίᾳ, καὶ διώξουσι καὶ τυραννήσουσι τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστόν.

Στίχ. 5. «Ἐκεῖ ἐδειλίασαν φόβον οὗ οὐκ ἦν φόβος».

Καταγινώσκει γὰρ τῶν τοιούτων ὁ Ψαλμῳδός. Ἰουδαῖοι γοῦν οἱ ἐν ἀπιστίᾳ μεμενηκότες, ψοφοδεῆ φόβον ἐφοβήθησαν, ὃν οὐκ ἔδει αὐτοὺς φοβηθῆναι. Τίς δὲ ὁ ἀνόητος φόβος; Ἐδειλίασαν, μή ποτε παραδεξάμενοι τὸν Χριστὸν καὶ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες προσκρούωσι τῷ Θεῷ. Λεχθείη δ' ἂν καὶ περὶ τῶν πιστευσάντων ἡ τοῦ στίχου δύναμις, ὡς εἶναι τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Ὁ μὲν νόμος, φησί, Μωσέως κόλασιν ἐποίει, ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ φόβος ἁγνός ἐστιν, ὡς υἱοὺς γὰρ φοβεῖσθαι Πατέρα παρεσκεύασε. Μετὰ τὸν καιρὸν τοίνυν ἐκεῖνον, καθ' ὃν δηλονότι ἡ ἐπιφάνεια, φόβον φοβηθήσονται οὗ οὐκ ἔστι φόβος, ἐκ νομικῆς δηλονότι ἀπειλῆς, ἀλλ' ἡ πρέπουσα μᾶλλον ἐλευθέροις εὐλάβεια.

Στίχ. 7. «Τίς δώσει ἐκ Σιὼν τὸ σωτήριον τοῦ Ἰσραήλ;».

Ὅρα πῶς διψῇ τὸν Κύριον, καὶ οἷον μέλλοντος οὐκ ἀνέχεται, καθ' ὃν ἐπιλάμψειν ἔμελλε καιρὸν τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, τουτέστι Χριστός. Φησὶ δὲ αὐτὸν σωτήριον τοῦ Ἰσραήλ, διὰ τὸ ἀφικέσθαι τάχα πρωτοτύπως ἕνεκα τοῦ Ἰσραήλ. Ἔφη γάρ· «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ

Στίχ. 4. «Δὲν θὰ συνετισθοῦν ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ διαπράττουν τὴν ἀνομία;».

Αὐτὸν τὸν στίχο πρέπει νὰ τὸν διαβάσουμε σὰν ἐρώτηση. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε, ὅτι «ὅλοι παρεξέκλιναν» καὶ διαπράττουν τὴν ἀνομία, τώρα λέγει· Καὶ ἆρα δὲν θὰ θελήσουν αὐτοὶ νὰ γνωρίσουν τὸν Κύριο καὶ νὰ πιστέψουν σ' αὐτόν; Ναὶ ὁπωσδήποτε πολλοὶ θὰ πιστέψουν. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιμένουν στὴν ἀπιστία, καὶ οἱ ὁποῖοι θὰ διώξουν καὶ θὰ τυραννήσουν αὐτοὺς ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστό.

Στίχ. 5. «Κυριεύθηκαν ἀπὸ φόβο ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπῆρχε φόβος».

Τοὺς κατηγορεῖ ὁ Ψαλμωδὸς αὐτούς. Εἶναι βέβαια Ἰουδαῖοι αὐτοὶ ποὺ ἔμειναν στὴν ἀπιστία, ποὺ κυριεύθηκαν ἀπὸ φόβο λόγω μεγάλης δειλίας, τὸν ὁποῖο δὲν ἔπρεπε νὰ φοβηθοῦν. Καὶ ποιὸς ἦταν αὐτὸς ὁ ἀνόητος φόβος; Φοβήθηκαν μήπως, ἀποδεχόμενοι τὸν Χριστὸ καὶ πιστεύοντας σ' αὐτόν, προσκρούσουν στὸν Θεό. Θὰ μποροῦσε βέβαια τὸ νόημα τοῦ στίχου νὰ εἰπωθεῖ καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ πίστεψαν, ὥστε τὸ λεγόμενο νὰ ἔχει ὡς ἑξῆς· Ὁ νόμος βέβαια, λέγει, τοῦ Μωυσῆ ἐπέβαλλε τιμωρία, ἐνῶ ὁ φόβος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἁγνός, γιατὶ μᾶς ἔκανε νὰ σεβόμαστε τὸν Θεὸ ὡς υἱοί. Μετὰ λοιπὸν ἀπὸ τὸν καιρὸ ἐκεῖνον, κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ γίνει ἡ ἔλευση τοῦ Χριστοῦ, θὰ δοκιμάσουν φόβο ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει φόβος, ἀπὸ ἀπειλὴ δηλαδὴ τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἡ εὐλάβεια ταιριάζει μᾶλλον σὲ ἐλευθέρους.

Στίχ. 7. «Ποιὸς θὰ ἔρθει ἀπὸ τὴν Σιὼν γιὰ νὰ προσφέρει τὴ σωτηρία στὸν Ἰσραήλ;».

Πρόσεχε πόσο διψᾶ τὸν Κύριο, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ περιμένει τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ λάμψει ἡ σωτηρία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδὴ ὁ Χριστός. Καὶ τὸν ὀνομάζει σωτηρία τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ τάχα θὰ ἐρχόταν ἀρχικὰ γιὰ τὸν Ἰσραήλ. Γιατὶ εἶπε· «Δὲν ἔχω σταλεῖ γιὰ ἄλλους,, παρὰ

ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ». *Ἢ καθ' ἕτερον τρόπον· ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος, Ἰουδαίων ἦσαν αἱ ἐπαγγελίαι, αἱ νομοθεσίαι καὶ ἡ διαθήκη καὶ οἱ πατέρες, ἐξ ὧν γεγένηται τὸ κατὰ σάρκα Χριστός. Διψῶ οὖν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ὁ προ-*
5 *φήτης φησί. Τίς μοι δώσει ἰδεῖν τὸν Σωτῆρα, ἢ ἐκ τῆς ἄνω Σιὼν καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδημήσαντα, ἢ ἐκ τῆς κάτω Σιὼν διὰ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως προερχόμενον;*

ΨΑΛΜΟΣ ΙΔ΄.

Στίχ. 1. «Τίς κατασκηνώσει ἐν τῷ ὄρει
10 *τῷ ἁγίῳ σου;».*

Ὄρος ἅγιόν ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ὄρος, διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ ὑπερκείμενον· ἅγιον, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ οὐ κατοικεῖ βέβηλος. Ὁ τοίνυν παροικῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, καὶ τῇ νῦν πολιτείᾳ ὡς σκιᾷ καὶ χόρτῳ κατὰ πάροδον χρώμενος,
15 *οὗτος κατασκηνοῦν, τουτέστι κατοικεῖν, ἐν τῇ μελλούσῃ βασιλείᾳ δυνήσεται. Τίς δὲ ὁ τοιοῦτος καὶ πῶς πολιτευόμενος, ἔχει τοῦ ψαλμοῦ τὰ ἑπαγόμενα.*

Στίχ. 3. «Καὶ ὀνειδισμὸν οὐκ ἔλαβεν
ἐπὶ τοὺς ἐγγιστα αὐτοῦ».

20 *Ἔχει τι τὸ ἀσαφὲς ὁ λόγος· ἄδηλον γὰρ πότερόν ποτε παρὰ τῶν ἐγγιστά τισιν οὐκ ἔλαβεν ὀνειδισμόν, ἦγουν αὐτὸς κατ' ἐκείνων τὸν ὀνειδισμόν; Καὶ οἶμαι δὲ ἔγωγε τοῖς δικαιοσύνης ἐπιμεληταῖς ἐπεῖναι πρέπειν κατ' αὐτὸν ἀμφότερα. Καρπὸς γὰρ εἰς λῆξιν τῆς ἐπιεικείας τὸ σεπτὸν οὕτω ποιεῖ-*
25 *σθαι τοῦ βίου ἀγωγήν, ὥστε μὴ παρ' ἑτέρων ὀνειδίζεσθαι τυχὸν ἐπὶ τῇ τῶν καλλίστων ῥᾳστώνῃ, μήτε μὴν αὐτὸν κατονειδίζειν ἑτέροις, κἂν εἴ πού τι διαπέσειάν τε καὶ διαπταίσειαν·*

---

94. Ματθ. 15, 24. 95. Ρωμ. 9, 4.

τὰ πρόβατα τὰ χαμένα τῆς γενεᾶς τοῦ Ἰσραήλ»[94]. Ἢ μὲ ἄλλον τρόπο· γιατί, ὅπως γράφει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, γιὰ τοὺς Ἰουδαίους ἦταν οἱ ὑποσχέσεις, οἱ νομοθεσίες καὶ ἡ διαθήκη, καὶ οἱ πατέρες ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατάγεται κατὰ σάρκα ὁ Χριστός[95]. Διψῶ λοιπὸν τὴν παρουσία του, λέγει ὁ προφήτης. Ποιὸς θὰ μὲ ἀξιώσει νὰ δῶ τὸν Σωτήρα, ποὺ ἦρθε ἢ ἀπὸ τὴν ἄνω Σιὼν καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανό; ἢ ἀπὸ τὴν κάτω Σιών, προερχόμενος ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὴν κατὰ σάρκα γέννηση;

ΨΑΛΜΟΣ 14ος

Στίχ. 3. «Ποιὸς θὰ κατασκηνώσει στὸ ἅγιο ὄρος σου;».

Ὄρος ἅγιο εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ μελλοντικοῦ αἰώνα. Ὄρος εἶναι, ἐπειδὴ εἶναι ψηλὸ καὶ βρίσκεται πολὺ πάνω, καὶ ἅγιο, ἐπειδὴ σ' αὐτὸ δὲν κατοικεῖ βέβηλος. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ κατοικεῖ στὴ ζωὴ αὐτὴ καὶ χρησιμοποιεῖ τὴ σημερινὴ πολιτεία σὰν σκιὰ καὶ χόρτο ὡς περαστικός, αὐτὸς θὰ κατασκηνώσει, δηλαδὴ θὰ μπορέσει νὰ κατοικήσει στὴ μελλοντικὴ βασιλεία. Ποιὸς ὅμως εἶναι αὐτὸς καὶ πῶς πολιτεύεται, τὸ ἀναφέρουν αὐτὰ ποὺ ἀκολουθοῦν στὸν ψαλμό.

Στίχ. 3. «Καὶ δὲν ἐκστόμισε κατηγορίες ἐναντίον τῶν συνανθρώπων του».

Ὁ λόγος αὐτὸς ἔχει κάποια ἀσάφεια. Γιατὶ εἶναι ἄγνωστο ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο συνέβη. Δὲν δέχθηκε ὁ ἴδιος κατηγορία ἀπὸ κάποιους ποὺ ἦταν κοντά του, ἢ μήπως αὐτὸς δὲν ἐκστόμισε κατηγορία ἐναντίον ἐκείνων; Ἐγὼ βέβαια νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τεθοῦν καὶ τὰ δύο στοὺς ἐπιμελητὲς τῆς δικαιοσύνης. Γιατὶ καρπὸς τῆς ἀπόλυτης ἐπιείκειας εἶναι τὸ νὰ κάνουμε αὐτὸ ποὺ εἶναι σεβαστὸ στὴ ζωή μας, ὥστε νὰ μὴ κατηγορούμαστε ἐνδεχομένως ἀπὸ ἄλλους γιὰ τὴν ὀκνηρία μας γι' αὐτὰ ποὺ εἶναι κάλλιστα, οὔτε καὶ ἐμεῖς νὰ κατηγοροῦμε ἄλλους, ἔστω καὶ ἂν

νοσεῖ γὰρ ἀνθρώπου φύσις, καὶ πίπτει ῥᾳδίως εἰς τὸ πλημμελές.

Ἡ ἐξουδένωσις οὐκ ἐξ ὑπερόπτου φρονήματος, ἀλλ' ἐκ μισοκάκου μᾶλλον καὶ βδελυττομένου τὰ πονηρά.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΕ'.

Στίχ. 1. «Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα».

Πάλιν καὶ τοῦτο πρέπον τῇ τοῦ δούλου μορφῇ· δηλοῖ δὲ ἅμα καὶ τὴν ἐν πίστει δι' ὁμολογίας δικαίωσιν. Ἐνταῦθα τὸ κοινὸν ὥσπερ πρόσωπον τῆς ἀνθρωπότητος ἀναλαβὼν ὁ Σωτήρ, τοὺς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ποιεῖται λόγους οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μᾶλλον, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν διὰ τὴν οἰκονομίαν. Κύριον οὖν ὀνομάζει τὸν Πατέρα, διὰ τὸ ἐν τῇ τοῦ δούλου αὐτὸς γενέσθαι μορφῇ, φυλαχθῆναι δὲ ἑαυτὸν αἰτεῖ, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἥ ἐστιν ἡ σὰρξ αὐτοῦ. Ἡ γὰρ σὰρξ αὐτοῦ Ἐκκλησία· φυλαχθῆναι δὲ ταύτην αἰτεῖ εἰκότως· καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἀναφέροιτ' ἂν ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ φυλακή. Τίθησι δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ δεῖν αὐτὸν φυλάττεσθαι. Διὰ τοῦτο γάρ, φησίν, ὦ Πάτερ, αἰτῶ παρὰ σοῦ φυλαχθῆναι, διότι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα· ἐμαυτὸν δὲ λέγων, τὴν Ἐκκλησίαν λέγει.

Στίχ. 2. «Εἶπα τῷ Κυρίῳ· Κύριός μου εἶ σύ, ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρείαν ἔχεις».

Καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἔλεγεν· «Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν». Καὶ νῦν ὡς φύσει γενόμενος ἄνθρωπος, Κύριον ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα καλεῖ. Προσθεὶς δέ, «Ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρείαν ἔχεις», τῆς νομικῆς λατρείας ἔδειξε τὸ ἀνόητον. «Ἀγα-

96. Ἰω. 20, 17.

συμβεῖ νὰ πέσουν σὲ κάτι καὶ νὰ φταίξουν. Γιατὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἀδύναμη καὶ πέφτει εὔκολα σὲ παράπτωμα.

Ἡ περιφρόνηση νὰ μὴ προέρχεται ἀπὸ ὑπεροπτικὸ φρόνημα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ μῖσος πρὸς τὸ κακὸ καὶ βδελυγμία πρὸς τὰ πονηρά.

ΨΑΛΜΟΣ 15ος

Στίχ. 1. «Φύλαξέ με, Κύριε, γιατὶ σὲ σένα στήριξα τὶς ἐλπίδες μου».

Καὶ αὐτὸ ἐπίσης ταιριάζει στὴ μορφὴ τοῦ δούλου, συγχρόνως ὅμως φανερώνει καὶ τὴ δικαίωση μὲ ὁμολογία τῆς πίστεως. Ἐδῶ ὁ Σωτήρας ἀναλαμβάνοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸ κοινὸ πρόσωπο τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἀπευθύνει τὰ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα λόγια του ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτό του μᾶλλον, ἀλλὰ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ χάρη μας, σὰν ἕνας ἀπὸ μᾶς κατ' οἰκονομία. Ὀνομάζει λοιπὸν Κύριο τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἔλαβε τὴ μορφὴ τοῦ δούλου, καὶ ζητᾶ νὰ φυλαχθεῖ ὁ ἑαυτός του γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ποὺ εἶναι τὸ σῶμα του. Γιατὶ τὸ σῶμα του εἶναι ἡ Ἐκκλησία, καὶ πολὺ σωστὰ ζητᾶ νὰ διαφυλαχθεῖ. Καὶ θὰ μποροῦσε νὰ ἀναφέρεται ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ φύλαξη στὸ πρόσωπό του. Ἀναφέρει βέβαια καὶ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία πρέπει αὐτὸς νὰ φυλαχεῖ. Γιατὶ λέγει· Γι' αὐτό, Πατέρα, ζητῶ νὰ φυλαχθῶ ἀπὸ σένα, γιατὶ σὲ σένα στήριξα τὶς ἐλπίδες μου. Καὶ μιλώντας γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησία.

Στίχ. 2. «Εἶπα στὸν Κύριο· Κύριός μου εἶσαι σύ, γιατὶ δὲν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἀγαθά μου».

Καὶ στὸ Εὐαγγέλιο ἔλεγε· «Ἀνεβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεό μου, καὶ Θεό σας»[96]. Καὶ τώρα, ἐπειδὴ ἔγινε κατὰ φύση ἄνθρωπος, ὀνομάζει τὸν Πατέρα του Κύριο. Προσθέτοντας ἐδῶ, «Γιατὶ δὲν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἀγαθά μου», ἔδειξε τὸ ἀνώφελο τῆς λατρείας τοῦ νόμου. Γιατὶ «ἀγαθὰ»

θά» γάρ ἐνταῦθα τὰς κατὰ νόμον προσφερομένας θυσίας ὠνόμασεν, ἃς οὐ παραδεχόμενος φαίνεται· τὸ γὰρ τῆς πίστεως ῥῆμα ἐκείνας ἀναιρεῖ. «Μὴ φάγομαι κρέα ταύρων καὶ αἷμα τράγων πίομαι;». Καὶ πάλιν· «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι». Ὅρα δὲ ὅτι Θεοῦ μόνου τὸ ἀνενδεές· οἱ δὲ ἄλλοι λεγόμενοι κύριοι χρῄζουσιν ὧν προσάγουσιν αὐτοῖς οἱ ὑπ' αὐτούς, οἷον τῆς τῶν οἰκετῶν γεωργίας, τῆς οἰκοδομῆς, καὶ τῶν ἄλλων. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ Χριστὸς τεκμήριον τίθησι τοῦ ἀληθῶς Κύριον εἶναι τὸν Πατέρα, ὅτι οὐ χρῄζει τῶν ἀγαθῶν τῶν προσαγομένων παρ' αὐτοῦ, τουτέστι παρὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ μέντοι κἂν προσεύχηται ὁ Υἱός, κἂν δακρύῃ, κἂν παρακαλῇ, οὐκ ἔχει ὁ Πατὴρ χρείαν τῶν τοιούτων ἀγαθῶν· εἰδὼς γὰρ πάντα, οὔτε προσευχῆς δέεται, οὔτε λόγων χρῄζει προφητικῶν.

Στίχ. 3. «Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν γῇ αὐτοῦ».

«Ἁγίους» εἶναί φησι τοὺς ἡγιασμένους ἐν πνεύματι, «γῆν» δὲ τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Τὸ δὲ «ἐθαυμάστωσεν», ἀντὶ τοῦ ἔδειξεν ἢ ἐδόξασεν τέθειται. Τὸ δὲ «αὐτοῦ», τὸν Πατέρα σημαίνει, ἵνα ᾖ τὸ ὅλαν οὕτω, "τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ Πατρός". Διὸ καὶ καλεῖται μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος.

Στίχ. 4. «Ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν».

Τῶν ἐθνῶν δηλονότι. Μήπω τῆς ἀληθείας φανερωθείσης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπληθύνθησαν αἱ ἁμαρτίαι καὶ τὰ πάθη. Μετὰ ταῦτα, φανερωθείσης τῆς σωτηρίας, ἐτάχυναν εἰς γνῶσιν καὶ τῶν κακῶν ἀθέτησιν.

Τινὲς δὲ τὰς ποικίλας τῶν ἐθνῶν εἰδωλολατρίας καὶ ἀσθενείας ἐδήλωσαν, ἐξ ὧν οἱ μεταβάλλοντες ἅγιοι γεγόνασι τοῦ Θεοῦ, περὶ ὧν ἔφη «τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ», οἳ καὶ ταχέως

98. Ψαλμ. 39.7 Ἑβρ. 10,5. 99. Ἡσ. 9,6.

ἐδῶ ὀνομάζει τὶς θυσίες ποὺ προσφέρονται σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, τὶς ὁποῖες φαίνεται νὰ μὴ παραδέχεται. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς πίστεως τὶς καταργεῖ. «Μήπως θὰ φάω κρέατα ταύρων καὶ θὰ πιῶ αἷμα τράγων;»[97]. Καὶ πάλι· «Θυσία καὶ προσφορὰ δὲν θέλησες, καὶ μοῦ ἔδωσες τέλειο σῶμα»[98]. Καὶ πρόσεχε, ὅτι μόνο ὁ Θεὸς εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ ἀνάγκες, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ποὺ ὀνομάζονται κύριοι, ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὰ ποὺ τοὺς προσφέρουν οἱ ὑπήκουοί τους, ὅπως εἶναι οἱ προσφορὲς τῶν γεωργῶν, τῶν οἰκοδόμων καὶ τῶν ἄλλων. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς τὸ θέτει ὡς ἀπόδειξη τοῦ ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι πραγματικὰ Κύριος, καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ προσφέρονται ἀπὸ αὐτόν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ποὺ εἶναι τὸ σῶμα του. Καὶ μάλιστα ἀκόμα καὶ ἂν προσεύχεται ὁ Υἱός, καὶ ἂν δακρύζει, καὶ ἂν παρακαλεῖ, ὁ Πατέρας δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τέτοια ἀγαθά. Γιατί, ἐπειδὴ τὰ γνωρίζει ὅλα, οὔτε τὴν προσευχὴ ἔχει ἀνάγκη, οὔτε τὰ λόγια τῶν προφητῶν χρειάζεται.

Στίχ. 3. «Στοὺς ἁγίους ποὺ ζοῦν στὴ γῆ του».

«Ἅγιοι», λέγει εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἁγιάσθηκαν μὲ τὸ πνεῦμα, ἐνῶ «γῆ» ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Τὸ «ἐθαυμάστωσε» πάλι λέχθηκε ἀντὶ τοῦ ἔδειξε ἢ ἐδόξασε, ἐνῶ τὸ «αὐτοῦ» σημαίνει τὸν Πατέρα, ὥστε τὸ ὅλο νόημα νὰ ἔχει ὡς ἑξῆς· "Σὲ ἐκείνους ποὺ ἁγιάσθηκαν μὲ τὴν πίστη ἔκανε γνωστὸ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα". Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται «ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης βουλῆς τοῦ Θεοῦ»[99].

Στίχ. 4. «Πολλαπλασιάσθηκαν οἱ ἀσθένειές τους».

Δηλαδὴ οἱ ἀσθένειες τῶν ἐθνικῶν. Προτοῦ νὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ ἀλήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶχαν αὐξηθεῖ οἱ ἁμαρτίες καὶ τὰ πάθη. Στὴ συνέχεια, ὅταν ἀποκαλύφθηκε ἡ σωτηρία, ἐπιτάχυναν τὴ γνώση καὶ τὴν ἀθέτηση τῶν κακῶν.

Μερικοὶ ὅμως ὡς ἀσθένειες ὑπονόησαν τὶς διάφορες λατρεῖες τῶν εἰδώλων καὶ τὰ πάθη τῶν ἐθνικῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὅσοι ἄλλαξαν τρόπο ζωῆς, ἔγιναν ἅγιοι τοῦ Θεοῦ, γιὰ τοὺς

ἀπέστησαν τῶν εἰδώλων, ἢ τῶν διαπονημάτων, ἢ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν τῶν πρὸ τῆς πίστεως, θαυμαστωθέντων τῶν τοῦ Σωτῆρος ἐν αὐτοῖς θεληματων.

Στίχ. 4. «Οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς
αὐτῶν ἐξ αἱμάτων».

Εἰ μέν τις βούλοιτο νοεῖν ταῦτα ὡς ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων, ἀποφαντικῶς ἀναγνωστέον τοὺς στίχους, οἷον ἐναργῶς διαγορεύοντος τοῦ Θεοῦ τὰς αἰτίας τῆς ἀποβολῆς τοῦ Ἰσραήλ. Οὐκ ἂν συνάξαιμι, φησίν, τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, ἀλλ' οὐδ' ἂν μνησθείην ἔτι αὐτῶν τῶν ὀνομάτων διὰ χειλέων μου. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; Ἐξ αἱμάτων, φησίν, τουτέστιν διὰ τὸ πλείστοις αὐτοὺς αἵμασιν ἐνησχολῆσθαι καὶ φόνοις. Εἰ δέ τις λέγοι καὶ περὶ ἐθνῶν χρῆναι νοεῖν αὐτόν, ἐκδέξαι κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐτάχυναν περὶ τὴν πίστιν, φησί, καὶ ἀμελ[λ]ητὶ παρεδέξαντο τὸν ἐπιλάμψαντα Κύριον, καὶ πρὸς τὸ θεῖον αὐτοῦ δεδραμήκασι φῶς, οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν; Ἀναγνωστέον δὲ ὡς ἐν ἐρωτήσει καὶ ὑποστιγμῇ· Ἀλλὰ ναὶ συνάξω, φησίν, ἐξ αἱμάτων· τουτέστιν, ἐπειδὴ πάντες ἀνῄρηνται, καὶ τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐξεχύθη αἵματα, κομίζοντος εἰς ἀπώλειαν τοῦ Σατανᾶ, καὶ τῆς τῶν δαιμονίων ἀγέλης ὀλέθρου οὔσης αὐτοῖς. Δηλοῖ δὲ τὸ αἷμα τὴν ἀναίρεσιν, ἤγουν τὴν ἀπώλειαν ἣν ὑπέστησαν αὐτοί, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τὸν τῶν ὅλων Δημιουργόν. Καταφέρεσθαι δὲ ἀγέλη[ν] δεῖ εἰς τὸν ᾅδην. Οὕτω γὰρ γέγραπται περὶ αὐτῶν καὶ τοῦ Σατανᾶ· «Ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη», καὶ τό, «Ὡς πρόβατα ἐν ᾅδῃ ἔθεντο· θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς». Αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ θάνατος, τουτέστιν ὁ θανάτου πρόξενος Σατανᾶς καταποιμένων αὐτούς, καὶ ὥσπερ ἔν τισι σηκοῖς κατακλεῖ[ω] τοῖς ᾅδου μυχοῖς. Ἐπειδὴ τοίνυν, φησί, πολλὰ γέγο-

1. Ψαλμ. 9, 13.
2. Ψαλμ. 48, 15.

ὁποίους εἶπε, «Στοὺς ἁγίους ποὺ ζοῦν στὴ γῆ», οἱ ὁποῖοι καὶ γρήγορα ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὰ εἴδωλα ἢ ἀπὸ τὰ καταπονήματα ἢ ἀπὸ τὰ πάθη τους ποὺ εἶχαν προτοῦ νὰ πιστέψουν, γιατὶ ἐνήργησαν θαυμαστὰ μέσα τους τὰ θελήματα τοῦ Σωτήρα.

Στίχ. 4. «Δὲν θὰ κάνω λατρευτικὲς συνάξεις ἀπὸ ἀνθρώπους μολυσμένους ἀπὸ αἵματα ἀνθρώπων».

Ἐὰν βέβαια κάποιος θέλει νὰ ἐκλάβει αὐτὰ ὡς λεγόμενα γιὰ τοὺς Ἰουδαίους, πρέπει νὰ διαβάσει τοὺς στίχους ἀρνητικά, σὰν κατὰ κάποιο τρόπο νὰ ὁρίζει ὁ Θεὸς ὁλοκάθαρα τὶς αἰτίες τῆς ἀποβολῆς τοῦ Ἰσραήλ. Δὲν θὰ συνάξω, λέγει, τὶς συναγωγές τους, οὔτε καὶ θὰ ἀναφέρω μὲ τὰ χείλη μου τὰ ὀνόματά τους. Καὶ γιὰ ποιὰ αἰτία; Ἐξαιτίας τῶν αἱμάτων, λέγει, δηλαδὴ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀπασχολοῦνται μὲ πάρα πολλὰ αἵματα καὶ φόνους. Καὶ ἐὰν κάποιος πεῖ, ὅτι πρέπει νὰ νοοῦμε ὅτι τὰ ἴδια λέχθηκαν καὶ γιὰ τοὺς ἐθνικούς, πρέπει νὰ τὸ δεχθοῦμε κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο. Ἐπειδή, λέγει, (οἱ ἐθνικοὶ) προσῆλθαν στὴν πίστη ἀμέσως καὶ χωρὶς ἀργοπορία δέχθηκαν τὸν Κύριο ποὺ ἔλαμψε, καὶ ἔτρεξαν πρὸς τὸ θεϊκὸ φῶς του, νὰ μὴ δεχθῶ τὶς συνάξεις τους; Καὶ πρέπει νὰ διαβαστεῖ ὡς ἐρώτηση καὶ μὲ κόμμα. Ναὶ θὰ τοὺς συνάξω, λέγει, ἀπὸ τὰ αἵματα· δηλαδή, ἐπειδὴ ὅλοι ἔχουν σφαγεῖ καὶ χύθηκαν πολλὰ αἵματά τους, γιατὶ ὁ Σατανᾶς τοὺς ὁδηγοῦσε στὴν ἀπώλεια καὶ ἡ ἀγέλη τῶν δαιμόνων ἦταν καταστροφὴ γι᾽ αὐτούς. Τὸ αἷμα βέβαια δηλώνει τὴν ἀναίρεση, δηλαδὴ τὴν ἀπώλεια ποὺ ὑπέστησαν αὐτοί, ἐπειδὴ δὲν γνώριζαν τὸν Δημιουργὸ τῶν ὅλων. Καὶ πρέπει ἡ ἀγέλη τῶν δαιμόνων νὰ γκρεμισθεῖ στὸν ἅδη. Γιατὶ ἔτσι ἔχει γραφεῖ γι᾽ αὐτοὺς καὶ γιὰ τὸν Σατανᾶ· «Αὐτὸς ποὺ ἀναζητᾶ τὰ αἵματά τους θυμήθηκε»[1], καί, «Τοὺς ἔρριξαν σὰν πρόβατα στὸν ἅδη· θὰ τοὺς ποιμάνει ὁ θάνατος»[2]. Γιατὶ αὐτὸς ἦταν ὁ θάνατος, δηλαδὴ ὁ Σατανᾶς, ὁ πρόξενος τοῦ θανάτου, ποὺ τοὺς ποιμαίνει καὶ τοὺς κλείνει καλά, σὰν σὲ μάντρες, στοὺς κόλπους τοῦ ἅδη. Ἐπειδὴ λοιπόν, λέγει, χύθηκαν πολλὰ αἵματα αὐτῶν, καὶ ἐπειδὴ προσῆλθαν

νεν αὐτῶν τὰ αἵματα, καὶ ὅτι ἐτάχυναν εἰς πίστιν, οὐκ ἂν εἰκότως ἐλεήσας συνάξαιμι τὰς συναγωγὰς αὐτῶν;

Ὁ μέντοι θεῖος Κύριλλος ἐν ἑρωτήσει τοὺς στίχους ἀναγινώσκεσθαι βούλεται. Ἐπειδὴ γάρ, φησίν, οἱ ἐξ ἐθνῶν κεκλημένοι περὶ τὴν πίστιν ἐτάχυναν, ἆρά γε οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν; Τὸ δὲ «ἐξ αἱμάτων» ἀντὶ τοῦ, "Ἐπειδὴ πάντες ἀνῄρηνται".

Ἢ κατὰ τὸν Ἀκύλαν· «Οὐ σπείσω σπονδὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων». Πάλαι μὲν ἔσπενδον οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὸν νόμον Θεῷ, Ἕλληνες δὲ τοῖς εἰδώλοις. Ἐγὼ δὲ παραδώσω καινὰ μυστήρια πᾶσι καὶ θυσίαν ἀναίμακτον, μηκέτι δεχόμενος τὰς κατὰ νόμον σπονδάς.

Στίχ. 5. «Κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου».

«Ποτήριον» δὲ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ κληρονομίαν παρὰ τοῦ Πατρὸς ὀνομάζει, ὡς εὐφραίνειν αὐτὸν δυναμένην, οὐκ οὔσης τοιαύτης τῆς πάλαι, τουτέστιν τοῦ Ἰσραήλ, στυγητῆς δὲ μᾶλλον καὶ ἀπηχθημένης. Ὡς εὐφραινούσης τοίνυν αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας ποτήριον ὀνομάζει. Ἔφη γάρ που πρὸς αὐτὸ Ἡσαΐας· «Καὶ ὡς εὐφραίνεται νεανίσκος ἐπὶ παρθένῳ, οὕτως εὐφραίνεται Κύριος ἐπὶ σοί».

Στίχ. 6. «Σχοινία ἐπέπεσέ μοι ἐν τοῖς κρατίστοις μου».

Σχοινίον μέτρον ἐστίν, ὡς γέγραπται ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ τό, «Οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα». Ἢ τάχα τὸ μέτρον οὐ πρὸς τὴν γνῶσιν αὐτὴν ὀνομάζεται, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν ὑποδεχόμενον αὐτήν, τῷ μὴ εἶναι αὐτὸν γνώσεως μείζονος δεκτικόν. Καὶ γὰρ ὁ αὐτὸς μὲν ὑετός ἐστι, μετρεῖται δὲ ἐν τοῖς ὑποδεχομένοις ἀγγείοις.

---

3. Ψαλμ. 4, 8. 4. Ἡσ. 62, 5.

γρήγορα στὴν πίστη, ἀφοῦ τοὺς ἐλέησα, δὲν θὰ δεχθῶ εὔλογα τὶς συνάξεις τους;

Ὁ θεῖος ὅμως Κύριλλος θέλει οἱ στίχοι νὰ διαβάζονται μὲ ἐρώτηση. Γιατὶ λέγει, Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ποὺ κλήθηκαν στὴν πίστη ἔσπευσαν γρήγορα, ἄραγε δὲν πρέπει νὰ δεχθῶ τὶς συνάξεις τους; Τὸ «ἐξ αἵματος» πάλι λέχθηκε ἀντὶ τοῦ, "Ἐπειδὴ ὅλοι ἔχουν θανατωθεῖ".

Ἤ, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀκύλα· «Δὲν θὰ δεχθῶ σπονδὲς αὐτῶν ἀπὸ αἵματα». Παλιότερα βέβαια ἔκαναν σπονδὲς οἱ Ἰουδαῖοι, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ Ἕλληνες στὰ εἴδωλα. Ἐγὼ ὅμως θὰ παραδώσω καινούργια μυστήριο σὲ ὅλους, καὶ θυσία ἀναίμακτη, μὴ δεχόμενος πιὰ τὶ σπονδὲς ποὺ εἶναι σύμφωνες μὲ τὸ νόμο.

Στίχ. 5. «Ὁ Κύριος εἶναι τὸ μερίδιο τῆς κληρονομίας μου
καὶ τοῦ ποτηρίου μου».

«Ποτήριο» ὀνομάζει τὴν κληρονομία ποὺ τοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ τὸν εὐφραίνει[3], γιατὶ παλαιότερα δὲν ἦταν τέτοια, δηλαδὴ τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ ἦταν μυσητὴ μᾶλλον καὶ προκαλοῦσε ἀπέχθεια. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ἐκκλησία τὸν εὐφραίνει, τὴν ὀνομάζει ποτήριο. Γιατὶ εἶπε κάποτε ὁ Ἡσαΐας γι' αὐτό· «Καὶ ὅπως ὁ νεαρὸς εὐφραίνεται μὲ τὴν παρθένο, ἔτσι εὐφραίνεται καὶ ὁ Κύριος μὲ σένα»[4].

Στίχ. 6. «Μοῦ ἔλαχε μερίδιο ἀπὸ τὰ καλύτερα,
μετρημένο μὲ σχοινί».

Τὸ σχοινὶ εἶναι μέτρο, ὅπως ἔχει γραφεῖ στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο· «Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δίνει τὸ πνεῦμα μὲ τὸ μέτρο»[5]. Ἢ ἴσως τὸ μέτρο δὲν λέγεται γιὰ τὴν ἴδια τὴ γνώση, ἀλλὰ σὲ σχέση πρὸς αὐτὸν ποὺ τὴ δέχεται, γιὰ νὰ μὴ δέχεται αὐτὸς περισσότερη γνώση. Γιατὶ καὶ ἡ βροχὴ εἶναι βέβαια ἴδια, μετρεῖται ὅμως μὲ τὰ δοχεῖα ποὺ τὴν δέχονται.

---

5. Ἰω. 3, 34.

Στίχ. 6. «Ἡ κληρονομία μου κρατίστη».

Ἡ μὲν πρώτη κληρονομία, τουτέστιν ὁ Ἰσραήλ, οὐ κρατίστη ἦν, ἀλλὰ καὶ θεοστυγὴς μᾶλλον. Ἀγάπης δὲ σχοινίοις καὶ ἐντονωτάτῃ διαθέσει Χριστῷ συνῆπται, κλῆρος ὥσπερ ἐξαίρετος, ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, ἣν καὶ κρατίστην εἰκότως ἀποκαλεῖ· ἔνεστι γὰρ αὐτῇ πολὺ τὸ εὐπειθὲς καὶ εὐήνιον, καὶ κάλλος ἐκλάμπει τὸ νοητόν, διὰ πάσης ἀρετῆς κοσμούμενον. Ἢ τάχα τὰ σχοινία, οὐ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης δηλοῖ, ἀλλ' ἐκ μεταφορᾶς τῶν γεωμετρούντων εἴρηται· ὅτι Σχοινίοις ὁ Πατήρ τὴν κληρονομίαν μοι διεμέτρησε, καὶ ὁροθεσίοις περιέλαβε καὶ κύκλῳ περιετείχισε καὶ κατησφαλίσατο, ὥστε μηκέτι τὴν κρατίστην παρ' ἐμοὶ καὶ πατρῴαν διαρπαγῇ κληρονομίαν, εἰς ἣν ἔπεσέ μοι τὰ τῆς κληροδοσίας σχοινία, τουτέστιν ἥτις ἐκληρώθη μοι.

Κληρονομία ἐστὶ φύσεως λογικῆς, ἡ θεωρία τῶν γεγονότων καὶ γενησομένων αἰώνων· κληρονομία δὲ Χριστοῦ ἐστιν ἡ γνῶσις ἐκ τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8. «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός».

Τοῦτο ὅμοιον τῷ εὐαγγελικῷ ἐκείνῳ ῥητῷ τῷ λέγοντι· «Οὐκ εἰμὶ μόνος, ὅτι ὁ Πατήρ μου μετ' ἐμοῦ ἐστι». Καθ' ὃ μὲν οὖν νοεῖται Θεὸς ὁ Χριστός, αὐτός ἐστιν ὁ πάντα στηρίζων καὶ ἀνέχων, καθ' ὃ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, πρέποι ἂν αὐτῷ καὶ τὸ λέγειν ἐκ δεξιῶν ἐσχηκέναι τὸν Κύριον, ἵνα μὴ σαλευθῇ. Συμπλάττεται γὰρ αὐτοῦ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις, καὶ τὸ τῇ κενώσει πρέπον οὐκ αἰσχύνεται διὰ τὴν οἰκονομίαν. Προσεδεχόμην οὖν, φησίν, ὅτι ὁ Πατήρ μου βοηθεῖ καὶ οὐκ ἐᾷ περιτραπῆναι. Τό, «Ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν», εἶπεν ἀντὶ τοῦ, Βοηθεῖ μοι, ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ καὶ κρείττονος τὴν βοήθειαν καλέσας. Σὺ δέ μοι ὅρα ὅπως γέγονεν ἡ φύσις ἡμῶν εὐδόκι-

6. Ἰω. 16, 32.

Στίχ. 6. «Ἡ κληρονομία μου εἶναι πάρα πολὺ ἰσχυρή».

Ἡ πρώτη βέβαια κληρονομία, δηλαδὴ ὁ Ἰσραήλ, ὄχι μόνο δὲν ἦταν πολὺ ἰσχυρή, ἀλλὰ μᾶλλον ἦταν καὶ θεομίσητη. Ὅμως ἐνώθηκε μὲ τὸν Χριστὸ μὲ σχοινιὰ ἀγάπης καὶ ἐντονώτατη διάθεση, σὰν ἐξαίρετη κληρονομία, ἡ Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν, τὴν ὁποία εὔλογα ὀνομάζει καὶ πάρα πολὺ ἰσχυρή. Γιατὶ ὑπάρχει σ' αὐτὴν μεγάλη πειθαρχία καὶ ὑπακοή, καὶ ἐκπέμπει κάλλος νοητό, τὸ ὁποῖο στολίζεται μὲ κάθε ἀρετή. Ἢ ἐνδεχομένως τὰ σχοινιὰ δὲν φανερώνουν τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ λέγονται παρμένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὸ ἔργο τοῦ γεωμέτρη· Ὅτι δηλαδὴ ὁ Πατέρας μέτρησε τὴν κληρονομία μου μὲ σχοινιὰ καὶ τὴν ὁριοθέτησε καὶ τὴν περιτείχισε καὶ τὴν ἀσφάλισε καλά, ὥστε νὰ μὴν διαρπαγεῖ ποτὲ ἡ ἰσχυρότατη καὶ πατρικὴ κληρονομία μου, στὴν ὁποία ἔπεσαν τὰ σχοινιὰ τῆς κληρονομίας, δηλαδὴ αὐτὴ ποὺ μοῦ κληρώθηκε.

Ἡ κληρονομία εἶναι φύσεως λογικῆς, ἢ θεωρία τῶν αἰώνων ποὺ πέρασαν καὶ αὐτῶν ποὺ θὰ ἔρθουν. Κληρονομία ὅμως τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 8. «Ἔβλεπα πάντοτε τὸν Κύριο μπροστά μου».

Αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μὲ ἐκεῖνον τὸν εὐαγγελικὸ λογο ποὺ λέγει· «Δὲν εἶμαι μόνος, γιατὶ μαζί μου εἶναι ὁ Πατέρας μου»[6]. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Χριστὸς νοεῖται Θεός, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ στηρίζει καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα. Ὡς πρὸς τὸ ὅτι ὅμως ἔγινε ἄνθρωπος, ταιριάζει σ' αὐτὸν νὰ λέμε ὅτι τὸν ἔχει στὰ δεξιά του ὁ Κύριος, γιὰ νὰ μὴ κλονισθεῖ. Γιατὶ πλάθεται μαζὶ μὲ αὐτὸν μὲ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα, καὶ δὲν ντρέπεται γι' αὐτὸ ποὺ ταιριάζει στὴν κένωση γιὰ χάρη τῆς οἰκονομίας. Δέχομαι λοιπόν, λέγει, ὅτι ὁ Πατέρας μου μὲ βοηθεῖ καὶ δὲν μὲ ἀφήνει νὰ ἐκτραπῶ. Τό, «Εἶναι στὰ δεξιά μου», τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ· Μὲ βοηθεῖ, καλώντας τὴν βοήθεια ἀπὸ τὸν βρισκόμενο στὰ δεξιὰ καὶ τὸν ἀνώτερο. Σὺ ὅμως πρόσεχε σὲ παρακαλῶ πῶς ἡ φύση μας μὲ τὸν Χριστὸ ἐπέ-

μος ἐν Χριστῷ· προσηνέχθημεν εἰς πρόσωπον τοῦ Πατρὸς οἱ ἐκβεβλημένοι διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, καὶ ἐσχήκαμεν αὐτὸν ἐπαμύνοντα καὶ στηρίζοντα. Ἔχομεν οὖν καὶ ἡμεῖς ἀεὶ τὸν Θεὸν πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ ὡς παρόντος καὶ βοηθοῦντος, οὕτω διανοώμεθα, ἵνα μὴ μετακινηθῶμεν ἀπὸ τοῦ καθήκοντος· ἀλλὰ παυθείη μὲν ὁ ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἡμῖν ἀντικείμενος διάβολος· μὴ δεχοίμεθα δὲ τὴν ἀράν, ἣν Ἰούδας λαμβάνει λέγουσαν· «Στήτω ὁ διάβολος ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ»· ἐκ δεξιῶν γὰρ τοῦ μὲν δικαίου ὁ Κύριος, τοῦ δὲ ἁμαρτωλοῦ ὁ διάβολος.

[Θεὸς γὰρ φύσει καὶ ζωὴ καὶ ζωοποιός, ἐζωοποίησε τὸν ἑαυτοῦ ναόν, οὐχ ἑαυτῷ τὸ χρῆμα κατορθῶν, ἀλλ' εἰς ὅλην τοῦ ἀνθρώπου παραπέμπων τὴν φύσιν ὃ ἐντεῦθεν ἀγαθόν. Οὐκ ἠγνόησε τοίνυν τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς, καίτοι τοῦ προπάτορος Ἀδὰμ ἠγνοηκότος αὐτήν.]

Στίχ. 8. «Ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ».

Διὰ τό, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου», καὶ τὸ κεκαθηκέναι μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς τῆς μεγαλωσύνης· πῶς οὖν ὁ Υἱὸς λέγει, «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐκ δεξιῶν μου διὰ παντός», τὸν Πατέρα δηλῶν; Οὐκοῦν δεξιὸς τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, καὶ τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατήρ, κατὰ τό, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί». Ἔοικε δὲ τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἀνθρώπινον εἰρῆσθαι· καθ' ὃ γὰρ Θεός, οὐ σαλεύεται. Οὐκ ἄψυχος δὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ· οὐ γὰρ αὐτῆς τὸ λέγειν ἐκ δεξιῶν ἔχειν τὸν Θεὸν καὶ προορᾶν αὐτὸν διὰ παντός, ἵνα μὴ ἁμαρτάνῃ. Κίνησιν γὰρ ἁμαρτικὴν τὸ σαλευθῆναι δηλοῖ.

Στίχ. 11. «Μετὰ τοῦ προσώπου σου τερπνότητες
ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος».

Ἦν οὖν ἄρα πρέπον τε ἐοικῶς τῷ τῶν ὅλων Δημιουργῷ,

---

7. Ψαλμ. 108, 6. 8. Ψαλμ. 109, 1. 9. Ἰω. 14, 11.

τυχε εὐδοκίμηση. Ὁδηγηθήκαμε ἐνώπιον τοῦ Πατέρα ἐμεῖς οἱ διωγμένοι ἐξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδὰμ καὶ ἀποκτήσαμε αὐτὸν βοηθὸ καὶ στήριγμά μας. Ἂς ἔχουμε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς τὸν Θεὸ μπροστὰ στὰ μάτια μας, καὶ νὰ σκεπτόμαστε ὅτι εἶναι παρὼν καὶ μᾶς βοηθᾶ, γιὰ νὰ μὴ μετακινηθοῦμε ἀπὸ αὐτὸ ποὺ πρέπει, ἀλλὰ νὰ σταματήσει βέβαια ὁ διάβολος ποὺ εἶναι ἀντίθετος ἀπὸ τὰ δεξιά μας, καὶ νὰ μὴ δεχόμαστε τὴν κατάρα ποὺ ἔλαβε ὁ Ἰούδας. «Ἂς σταθεῖ ὁ διάβολος στὰ δεξιά του»[7]. Γιατὶ στὰ δεξιὰ τοῦ δίκαιου βρίσκεται ὁ Κύριος, ἐνῶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ βρίσκεται ὁ διάβολος.

[Γιατὶ ὁ Θεὸς ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι καὶ ζωὴ καὶ ζωοποιός, ἔδωσε ζωὴ στὸν ναό του, χωρὶς νὰ τὸ κάνει αὐτὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ παραπέμποντας σ' ὁλόκληρη τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀγαθὸ ποὺ προέκυψε ἀπὸ αὐτό. Δὲν ἀγνόησε λοιπὸν τὴν ὁδὸ τῆς ζωῆς, ἂν καὶ ὁ προπάτορας Ἀδὰμ τὴν ἀγνόησε].

Στίχ. 8. «Γιατὶ βρίσκεται στὰ δεξιά μου
γιὰ νὰ μὴ κλονισθῶ».

Ἐπειδὴ ἔχει λεχθεῖ, «Κάθισε στὰ δεξιά μου»[8], καὶ ἀφοῦ μετὰ τὴν ἀνάληψη κάθισε στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα τῆς μεγαλωσύνης, πῶς τότε ὁ Υἱὸς λέγει, «Ἔβλεπα τὸν Κύριο πάντοτε μπροστά μου», ἐννοώντας τὸν Πατέρα; Λοιπὸν ὁ Υἱὸς κάθεται δεξιὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας δεξιὰ ἀπὸ τὸν Υἱό, σύμφωνα μὲ τό· «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα»[9]. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ πρῶτο ἔχει εἰπωθεῖ ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του, γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν κινεῖται. Καὶ ἡ σάρκα του δὲν εἶναι ἄψυχη. Γιατὶ δὲν ἀναφέρεται σ' αὐτὴν ὅτι ἔχει τὸν Θεὸ στὰ δεξιά της καὶ τὸν βλέπει παντοτινά, γιὰ νὰ μὴ ἁμαρτήσει. Γιατὶ τὸ νὰ σαλευθεῖ φανερώνει κίνηση ποὺ ὑπόκειται σὲ ἁμαρτία.

Στίχ. 11. «Μαζὶ μὲ τὸ πρόσωπό σου ὑπάρχουν
εὐφροσύνες στὰ δεξιά σου μέχρι τὸ τέλος».

Ἦταν λοιπὸν πρέπον καὶ εὔλογο στὸν Δημιουργὸ καὶ Κύριο

καὶ Κυρίῳ, καὶ Θεῷ τὸ ἀγαλλιᾶσθαι καὶ εὐφραίνεσθαι τῶν αὐτοῦ κτισμάτων ἀναμορφουμένων ἐπὶ τὸ ἄμεινον, καὶ εἰς ὅπερ ἦσαν ἐν ἀρχαῖς ἀναστοιχειουμένων παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, δι' αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ· ὥσπερ γὰρ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα παρήχθη πρὸς γένεσιν, δι' αὐτοῦ τὴν εἰς τὰ ἀμείνω δέχεται διασκευήν. Δεξιὰ μὲν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς ὡραῖος, τερπνότητα τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ὃς τὴν ἄμορφον καὶ ἀκαλλῆ φύσιν ὑψώσας, ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς θεώσει Θεὸν ἐκάθησεν.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΣ'.

Στίχ. 1. «Εἰσάκουσον, Κύριε, δικαιοσύνης μου».

Δικαιοσύνην ἐνταῦθα οὐ τὴν τελείαν ἀρετὴν λέγει (κομπηρὸν γὰρ τοῦτο καὶ φαρισαϊκόν), ἀλλὰ τὴν δικαίαν αἴτησιν. Αἰτεῖ γὰρ ὁ Δαβὶδ οὐκ ἀπώλειαν τοῦ Σαούλ, ἀλλ' ἑαυτοῦ σωτηρίαν. Ἴσως δέ, ἐπεὶ οὐ ψιλῶν ῥημάτων ἀκούει Θεός, ἀλλ' ἀρετῆς ὥσπερ βοώσης διὰ τῶν πραγμάτων, διδάσκει ἡμᾶς ὁ προφήτης, πῶς καὶ αὐτοὶ παρακαλοῦντες εἰσακουσθησόμεθα ὅτι μετὰ δικαιοσύνης. Εἰ δὲ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ἐστὶν ἐνταῦθα ὁ παρακαλῶν, δικαιοσύνης Κύριον ὀνομάζει τὸν Χριστόν, οὐχὶ τῆς ἐν τῷ νόμῳ (ἐκείνη γὰρ οὐκ ἦν ἄμεμπτος, ἀλλ' ἔκειτο μέχρι καιροῦ διορθώσεως), ἀλλὰ τῆς ἐν ἀληθείᾳ δικαιοσύνης, τουτέστι τῆς εὐαγγελικῆς. Ἀγαπῶντες οὖν οἱ ἀπόστολοι, τὴν ἐν πνεύματι προσκύνησιν καὶ λατρείαν φασίν· «Εἰσάκουσον ἡμῶν, ὦ Κύριε, καὶ Θεέ»· οὐχὶ τῆς ἐν τύποις δικαιοσύνης, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς, τουτέστι τῆς ἀληθινῆς καὶ πνευματικῆς, καθ' ἣν καὶ διαβιοῦν ἐθέλομεν, ἣν καὶ τοῖς ἄλλοις κηρύττομεν. Αὐτῷ δὲ τῷ Χριστῷ μάλιστα πάντων ἁρμοδιώτατον τὸ λέγειν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα· «Εἰσάκουσον δικαιοσύνης μου»· «αὐτὸς γὰρ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ».

---

10. Α' Πέτρ. 2, 22.

καὶ Θεὸ τὸ νὰ αἰσθάνεται ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη, βλέποντας τὰ δημιουργήματά του νὰ ἀναπλάθονται πρὸς τὸ καλύτερο καὶ νὰ ἀναγεννῶνται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μέσω τοῦ ἴδιου τοῦ Υἱοῦ του, σ' αὐτὸ ποὺ ἦταν στὴν ἀρχή. Γιατί, ὅπως μέσω αὐτοῦ ἤρθαν τὰ πάντα στὴν ὕπαρξη, ἔτσι πάλι μέσω αὐτοῦ δέχονται τὴ μεταβολή τους πρὸς τὸ καλύτερο. Στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα βέβαια ὁ Υἱὸς εἶναι ὡραῖος, εὐφροσύνη τῆς σάρκας του, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἀνέβασε στὰ ὕψη τὴν ἄμορφη καὶ χωρὶς κάλλος φύση, καὶ ἀφοῦ τὴν θέωσε, τὴν ἔβαλε νὰ καθίσει στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα ὡς Θεός.

ΨΑΛΜΟΣ 16ος

Στίχ. 1. «Ἄκουσε, Κύριε, τὸ δίκαιο αἴτημά μου».

Δικαιοσύνη ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ τὴν τέλεια ἀρετὴ (γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἀλαζονικὸ καὶ φαρισαϊκό), ἀλλὰ τὸ δίκαιο αἴτημα. Γιατὶ ὁ Δαβὶδ δὲν ζητᾶ τὸν ἀφανισμὸ τοῦ Σαούλ, ἀλλὰ τὴ δική του σωτηρία. Ἴσως ὅμως, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν ἀκούει τὰ ἁπλὰ λόγια, ἀλλὰ τὴν ἀρετή, ἡ ὁποία κατὰ κάποιο τρόπο φωνάζει μὲ τὶς πράξεις, ὁ προφήτης μᾶς διδάσκει, πῶς καὶ ἐμεῖς θὰ εἰσακουσθοῦμε κατὰ τὴν παράκλησή μας, δηλαδὴ μὲ δικαιοσύνη. Καὶ ἐὰν ἐδῶ εἶναι ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων αὐτὸς ποὺ παρακαλεῖ, ὀνομάζοντας τὸν Χριστὸ Κύριο δικαιοσύνης, ὄχι τῆς νομικῆς (γιατὶ ἐκείνη δὲν ἦταν ἄμεμπτη, ἀλλὰ ἴσχυε μέχρι νὰ ἔρθει ὁ καιρὸς τῆς διόρθωσής της), ἀλλὰ τῆς ἀληθινῆς δικαιοσύνης, δηλαδὴ τῆς εὐαγγελικῆς. Ἀγαπώντας λοιπὸν οἱ ἀπόστολοι τὴν πνευματικὴ προσκύνηση καὶ λατρεία, λένε· «Ἄκουσέ μας, Κύριε καὶ Θεέ», ὄχι τῆς τυπικῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ τῆς δικῆς μου, δηλαδὴ τῆς ἀληθινῆς καὶ πνευματικῆς, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία θέλουμε καὶ νὰ ζοῦμε, τὴν ὁποία καὶ κηρύττουμε στοὺς ἄλλους. Ὅμως στὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ περισσότερο ἀπὸ ὅλους ταιριάζει νὰ λέγει ὡς ἄνθρωπος στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα· «Ἄκουσε καλὰ τὸ δίκαιο αἴτημά μου», γιατὶ λέγει· «αὐτὸς δὲν ἔκανε ἁμαρτία, οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»[10].

Στίχ. 2. «Ἐκ προσώπου σου τὸ κρῖμά μου».

Ὅμοιον ὡς εἰ λέγοι· Αὐτὸς δικαστὴς τῶν ἐπ' ἐμοὶ γενοῦ, καὶ τὴν σὴν εὐθύτητα, ἤτοι τὴν σὴν δικαιοκρισίαν, ἐπιδέτωσάν μου οἱ ὀφθαλμοί.

Στίχ. 3. «Ἐπεσκέψω νυκτός, ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία».

Ὁ καὶ νυκτὸς καὶ ἐν ὕπνοις ἀνεπίδεκτος αἰσχρῶν καὶ παραλόγων φαντασιῶν, εἴ γε δυνατὸν ταῦτα λεγέτω. Σημειωτέον δὲ τό, Ἐπεσκέψω, οὐκ ἐπὶ κολάσεως κείμενον. Καὶ πάλιν ἰστέον ὅτι ἐναντίως ὁ διάβολος πυροῖ τῷ Θεῷ· Θεὸς δὲ πυροῖ, εἴτε τὴν προϋπάρχουσαν εὑρίσκῃ ἀδικίαν, ἢ ἐπεὶ οὐ προϋπάρχει, οὐχ εὑρίσκει.

Στίχ. 7. «Ἐκ τῶν ἀνθεστηκότων τῇ δεξιᾷ σου».

Ἀνθεστηκότας τῇ δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ τοὺς δαίμονάς φησι· δεξιὰ δὲ τοῦ Θεοῦ πᾶς εὐσεβὴς καὶ δίκαιος, περὶ ὧν ἐν ἑτέρῳ λέγει· «Γενηθήτω ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς μου»· Τούτου τῇ σωτηρίᾳ οἱ δαίμονες ἀνθίστανται, ἐξ ὧν ὁ Θεὸς ἐλευθεροῖ τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν.

Ἀνθεστήκασι καὶ τῷ Κυρίῳ, ὅς ἐστι δεξιὰ τοῦ Πατρός, Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, καὶ οἱ τῶν βεβήλων αἱρέσεων εὑρεταί, ἐξ ὧν ῥυσθῆναι παρακαλοῦσιν οἱ ἀπόστολοι· καὶ τὸ ἀσφαλὲς ὅπερ ἡ φύσις τῇ κόρῃ τοῦ ὀφθαλμοῦ δεδώρηται, τοῦτο ζητοῦσι παρὰ Θεοῦ, ἵνα κατὰ μηδένα τρόπον ἀδικηθῇ αὐτοῖς ὁ τῆς διανοίας ὀφθαλμὸς καὶ πάθοι τὸ σκοτισθῆναι. Ταυτὸ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ ἂν εὔξαιτο πρὸς τὸν Πατέρα, ἵνα φυλαχθῇ αὐτός, τουτέστι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἡ τῶν πιστῶν Ἐκκλησία, ἐκ τῶν πολεμούντων αὐτῇ, καθάπερ τις κόρη ὀφθαλμοῦ ἀνεπιθόλωτος καὶ ὀρθὰ βλέπουσα. Φυλαχθείημεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ

---

11. Ψαλμ. 79, 18.

Στίχ. 2. «Ἡ κρίση γιὰ μένα ἂς βγεῖ ἀπὸ σένα».

Αὐτὸ εἶναι σὰν νὰ λέγει· Γίνε σὺ δικαστὴς σὲ μένα, καὶ τὴν δική σου εὐθυκρισία, δηλαδὴ τὴν δικαιοκρισία σου, ἂς τὴν δοῦν τὰ μάτια μου.

Στίχ. 3. «Μὲ ἐπισκέφθηκες κατὰ τὴν νύχτα, μοῦ ἄναψες φωτιά, καὶ δὲν βρέθηκε σὲ μένα ἀδικία».

Αὐτὰ μπορεῖ νὰ τὰ λέγει αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀνεπίδεκτος αἰσχρῶν καὶ παράλογων φαντασιῶν καὶ τὴ νύχτα καὶ στὸν ὕπνο του. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθεῖ, ὅτι τό, «Ἐπισκέφθηκες», δὲν λέγεται ἐδῶ μὲ τὴν ἔννοια τῆς κόλασης. Καὶ πάλι πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι ὁ διάβολος πυρώνει ἀντίθετα μὲ τὸν Θεό· ὁ Θεὸς πυρώνει ἂν βρεῖ ὅτι ὑπάρχει ἀπὸ πρὶν ἀδικία, ἢ ἂν δὲν προϋπάρχει, δὲν βρίσκει.

Στίχ. 7. «Ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀντιστέκονται στὴ δεξιά σου».

Ἀντιστεκόμενους στὴ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τοὺς δαίμονες, ἐνῶ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι κάθε εὐσεβὴς καὶ δίκαιος, γιὰ τοὺς ὁποίους ἀλλοῦ λέγει· «Ἂς ἔρθει ἡ βοήθειά σου στὸν ἄνδρα ποὺ βρίσκεται στὰ δεξιά σου»[11]. Στὴ σωτηρία αὐτοῦ ἀντιστέκονται οἱ δαίμονες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἐλευθερώνει ἐκείνους ποὺ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους σ᾽ αὐτόν.

Ἀντιστάθηκαν καὶ στὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος βρίσκεται στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες, καθὼς καὶ οἱ ἐφευρέτες τῶν βέβηλων αἱρέσεων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους παρακαλοῦν νὰ λυτρωθοῦν οἱ ἀπόστολοι, καὶ τὴν ἀσφάλεια ποὺ χάρισε ἡ φύση στὴν κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ, αὐτὴν ζητοῦν ἀπὸ τὸν Θεό, ὥστε νὰ μὴ ἀδικηθεῖ μὲ κανένα τρόπο ὁ ὀφθαλμὸς τῆς διάνοιάς τους καὶ ὑποστεῖ συσκότιση. Αὐτὸ ἀκριβῶς ζητοῦσε καὶ ὁ Σωτήρας προσευχόμενος ἀπὸ τὸν Πατέρα, γιὰ νὰ φυλαχθεῖ καὶ αὐτός, δηλαδὴ τὸ σῶμα του, ποὺ εἶναι ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὴν πολεμοῦν, σὰν μιὰ κόρη ὀφθαλμοῦ ἀθόλωτη καὶ βλέποντας σωστά. Εἴθε νὰ φυλαχθοῦμε καὶ ἐμεῖς ἀπὸ

δαιμόνων τῶν ἐναντιουμένων τῇ δεξιᾷ καὶ ἀγαθῇ ἡμῶν πρά-ξει, ἥτις τοῦ Θεοῦ εἶναι λέγεται, ὡς διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος καὶ ἐνεργείας κατορθουμένη, μήποτε τοῦ ἐντὸς ἡμῶν ὀφθαλμοῦ σκοτισθέντος, εἰς τὴν ἀχλὺν τῆς ἁμαρτίας ἐμπέσοιμεν.

Στίχ. 8. «Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου σκεπάσαις με».

Καὶ οἱ ἀπόστολοι δὲ ἀναγκαίαν ποιοῦνται τὴν αἴτησιν, ὑπὸ σκέπην γενέσθαι τὴν ἐν Χριστῷ, ταλαιπώρους αὐτοὺς ἀποφαίνειν ἐπιχειρούντων ἐχθρῶν καὶ πᾶν εἶδος ἐπιριπτούντων ἀγρίως ἐπιβουλῆς. Πάντες γὰρ «οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται». Ἤθελε καὶ ὁ Σωτὴρ τῆς Ἰερουσαλὴμ τὰ τέκνα συναγαγεῖν, ὃν τρόπον ὄρνις συνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησε. Διὸ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὑπὲρ ἰδίου σώματος αἰτεῖ παρὰ τοῦ Πατρὸς τὴν φρουρητικὴν δύναμιν. Καταπονοῦσι καὶ ἡμᾶς καὶ ἀθλίους καὶ ταλαιπώρους ἐργάζονται, οἱ τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς ἁμαρτίας εὑρεταὶ δαίμονες· ἀλλ' ὁ Θεὸς φρουρήσει τὰς καρδίας ἡμῶν καὶ τὰ νοήματα ἡμῶν, ὡς διά τινων πτερύγων συμφυῶν αὐτῷ καὶ ὁμοουσίων, τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος.

Στίχ. 11. «Ἐκβαλόντες με νυνί, περιεκύκλωσάν με».

Καὶ τίνος ἡμᾶς ἐκβάλλουσιν, ὅταν κυκλῶσαι καὶ συλλαβέσθαι βούλονται; Τοῦ νόμου πάντως καὶ τῶν ἐντολῶν, ὃς ἀντὶ τείχους καὶ πόλεως ἰσχυρᾶς ὑπάρχει τοῖς νήφουσι· περὶ ἧς εὑρήσεις τὸν προφήτην φθεγξάμενον. «Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς;». Μὴ τοίνυν ποτὲ ἐκ ταύτης ἀπατηθέντες ἐκπέσωμεν, μήποτε ὑπὸ τὰς χεῖρας τῶν πολεμίων γενώμεθα.

Καὶ οἱ πολεμοῦντες δὲ τοῖς ἁγίοις, οὐδὲν ἄλλο ἑώρων, ἢ-

---

12. Β' Τιμ. 3, 12.
13. Ματθ. 23, 37.

τοὺς δαίμονες ποὺ ἀντιδροῦν στὴ δεξιὰ καὶ ἀγαθή μας πράξη, ἡ ὁποία λέγεται ὅτι εἶναι τοῦ Θεοῦ, γιατὶ κατορθώνεται μὲ τὴ χάρη καὶ τὴν ἐνέργεια αὐτοῦ, μὴ τυχὸν σκοτισθεῖ τὸ μάτι ποὺ ὑπάρχει μέσα μας, καὶ πέσουμε στὴν ὁμίχλη τῆς ἁμαρτίας.

Στίχ. 8. «Εἴθε νὰ μὲ σκεπάσεις κάτω ἀπὸ τὰ φτερά σου».

Καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐπίσης θεωροῦν ἀναγκαῖο τὸ αἴτημα νὰ βρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ Χριστοῦ, γιατὶ οἱ ἐχθροὶ προσπαθοῦν νὰ τοὺς παρουσιάσουν ταλαίπωρους, καὶ μὲ τρόπο ἄγριο ἐπιρρίπτουν ἐπάνω τους κάθε εἶδος συκοφαντίας. Γιατὶ λέγει· «Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζήσουν μὲ εὐσέβεια στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ θὰ διωχθοῦν»[12]. Καὶ ὁ Σωτήρας ἤθελε νὰ συγκεντρώσει τὰ τέκνα τῆς Ἱερουσαλὴμ μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἡ ὄρνιθα συγκεντρώνει τὰ πουλιά της κάτω ἀπὸ τὰ φτερά της, ἀλλὰ δὲν θέλησαν[13]. Γι᾽ αὐτὸ ζητᾶ ἀπὸ τὸν Πατέρα γιὰ τὴν Ἐκκλησία, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ τὸ δικό του σῶμα, τὴ δύναμη ποὺ μπορεῖ νὰ τὴ φρουρήσει. Μᾶς καταπονοῦν καὶ ἐμᾶς καὶ μᾶς καθιστοῦν ἄθλιους καὶ ταλαίπωρους οἱ δαίμονες, οἱ ἐφευρέτες τῆς ἀσέβειας καὶ τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς θὰ φρουρήσει τὶς καρδιές μας καὶ τὶς σκέψεις μας, σὰν μὲ κάποια φτερὰ ποὺ εἶναι ἔμφυτα σ᾽ αὐτὸν καὶ ὁμοούσια, τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του καὶ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος.

Στίχ. 11. «Τώρα, ἀφοῦ μὲ ἔβγαλαν ἔξω, μὲ περικύκλωσαν».

Καὶ ἀπὸ ποῦ μᾶς βγάζουν, ὅταν θέλουν νὰ μᾶς περικυκλώσουν καὶ νὰ μᾶς συλλάβουν; Ὁπωσδήποτε μᾶς βγάζουν ἀπὸ τὸν νόμο καὶ τὶς ἐντολές, ὁ ὁποῖος νόμος εἶναι σὰν τεῖχος καὶ ἰσχυρὴ πόλη γιὰ τοὺς νηφάλιους, γιὰ τὴν ὁποία πόλη θὰ βρεῖς τὸν προφήτη νὰ ἔχει πεῖ· «Ποιὸς θὰ μὲ ὁδηγήσει νικητὴ σὲ πόλη περιτειχισμένη;»[14]. Εἴθε λοιπὸν νὰ μὴ συμβεῖ νὰ ἐκπέσουμε ἀπὸ αὐτὴν ἐξαπατημένοι, ὥστε νὰ μὴ πέσουμε στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν.

Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πολεμοῦσαν τοὺς ἁγίους, δὲν ἔβλεπαν τίπο-

14. Ψαλμ. 107. 11.

γουν ἐνενόουν, πλὴν αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ μόνον, τὸ ἐκβαλεῖν τοὺς ἁγίους ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν σπουδασμάτων, καὶ ἐκκλῖναι αὐτοὺς καὶ ἐκτρέψαι τῆς κατὰ Θεὸν ὁδοῦ. Ποῦ δὲ βούλονται οἱ ἐχθροὶ ἀποστῆσαι τοὺς ἁγίους τῆς φιλοθείας; Ἐν τῇ γῇ, τουτέστιν ἕως ζῶσι καὶ τὸν ἐπίγειον χῶρον τοῦτον οἰκοῦσιν οἱ ἅγιοι. Μετὰ γὰρ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν, ἐπηρεάζειν οἱ πολεμοῦντες οὐ δύνανται. Λέγουσι μέντοι οἱ ἅγιοι, πάντα τρόπον ἐπιβουλῆς ὑπομένοντες· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;». Ἐξέβαλον καὶ τὸν Κύριον Ἰουδαῖοι ἔξω τῆς πόλεως καὶ περιεκύκλωσαν, καὶ μέντοι καὶ ἐσκόπουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσι, καὶ εἰς γῆν καταστρέψωσι· καὶ σκοποῦντες εὗρον ἀρέσκοντα αὐτοῖς τὸν διὰ σταυροῦ ἀτιμότατον θάνατον.

Στίχ. 12. «Ὑπέλαβόν με ὡσεὶ λέων ἕτοιμος εἰς θήραν».

Φοβερὰν ἡμῖν τὴν ἐπιβουλὴν τῶν δαιμόνων ὑποτίθεται· τί γὰρ λέοντος ἁρπακτικώτερον ἢ φονικώτερον; Οὕτως τοίνυν ἡμῖν οἱ ἀόρατοι ἐχθροὶ μετὰ τὴν θήραν κέχρηνται. Ἀλλ' ὅταν ἀντιστῶμεν ἡμεῖς τῷ Πέτρῳ πειθόμενοι· «Νήψατε», φησί, γρηγορήσατε, ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίει»· ᾧ ἐὰν ἀντιστῆτε τῇ πίστει, παραχρῆμα ταπεινοῦται, καὶ ὡσεὶ σκύμνος οἰκῶν ἐν ἀποκρύφοις. Διὰ δειλίαν εὑρίσκονται [οἱ δαίμονες], φοβούμενοι μὲν ὡς ἰσχυροῖς ἐπελθεῖν, καιρὸν δὲ ὅμως ζητοῦντες· τούτου γὰρ χάριν κρύπτονται.

Ἰστέον γε μήν, ὅτι καὶ ἐμφανῶς ἐπιπηδᾷ διὰ τῶν οἰκείων ὑπασπιστῶν ὁ παγχάλεπος λέων, τουτέστιν ὁ Σατανᾶς· ὁ αὐτὸς δὲ καὶ ὡς σκύμνος κρύπτεται· ἀρτύει γὰρ λεληθότως ἐπιβουλάς. Περιθείη δ' ἄν τις τὰ τοιάδε καὶ τοῖς αὐτοῦ τέκνοις· φρονοῦσι γὰρ τὰ αὐτά.

---

15. Ρωμ. 8, 35. 16. Α' Πέτρ. 5, 8.

τε ἄλλο, δηλαδὴ δὲν ἐννοοῦσαν, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ καὶ μόνο, τὸ νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἁγίους ἀπὸ τὶς ἀγαθὲς ἐνέργειές τους καὶ νὰ τοὺς παρεκκλίνουν καὶ νὰ τοὺς ἀποτρέψουν ἀπὸ τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποῦ θέλουν νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἁγίους ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ; Στὴ γῆ, δηλαδὴ ὅσο ζοῦν καὶ κατοικοῦν αὐτὸν τὸν ἐπίγειο χῶρο οἱ ἅγιοι. Γιατὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησή τους ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴ δὲν μποροῦν νὰ ἐπηρεάσουν τοὺς ἁγίους αὐτοὶ ποὺ τοὺς πολεμοῦν. Γιατὶ οἱ ἅγιοι λένε, ὑπομένοντας κάθε τρόπο σκευωρίας· «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ;»[15]. Ἔβγαλαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Κύριο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τὸν περικύκλωσαν, καὶ φυσικὰ μελετοῦσαν μὲ ποιὸν τρόπο νὰ τὸν θανατώσουν καὶ νὰ τὸν παραχώσουν στὴ γῆ, καὶ μελετώντας βρῆκαν νὰ τοὺς ἀρέσει ὁ ἀτιμότατος θάνατος διὰ τῆς σταυρώσεως.

Στίχ. 12. «Μοῦ ἐπιτέθηκαν σὰν λιοντάρι ποὺ εἶναι ἕτοιμο γιὰ κυνήγι».

Θεωρεῖ ὅτι εἶναι φοβερὴ ἡ ἐναντίον μας σκευωρία τῶν δαιμόνων. Πράγματι τί εἶναι πιὸ ἁρπακτικὸ ἢ φονικὸ ἀπὸ τὸ λιοντάρι; Ἔτσι δηλαδὴ μᾶς μεταχειρίζονται οἱ ἀόρατοι ἐχθροὶ μετὰ τὴ σύλληψη. Ἀλλ' ὅταν ἐμεῖς προβάλλουμε ἀντίσταση πειθαρχώντας στὸν Πέτρο ποὺ λέγει, «Γίνατε νηφάλιοι, μείνατε ἄγρυπνοι, γιατὶ ὁ ἀντίδικός μας διάβολος, σὰν λιοντάρι ποὺ ὠρύεται, τριγυρίζει γιὰ νὰ βρεῖ κάποιον νὰ τὸν καταπιεῖ»[16], ὅταν ἀντισταθεῖτε σ' αὐτὸν μὲ τὴν πίστη, ἀμέσως ταπεινώνεται, καὶ σὰν μικρὸ λιονταράκι καταφεύγει σὲ κρυψώνα. Οἱ δαίμονες εἶναι δειλοί, φοβούμενοι νὰ ἐπιτεθοῦν σὲ δυνατούς, καὶ ζητοῦν νὰ βροῦν εὐκαιρία. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ κρύβονται.

Πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζουμε, ὅτι τὸ φοβερώτατο λιοντάρι, δηλαδὴ ὁ Σατανᾶς, ἐπιτίθεται καὶ φανερὰ μέσω τῶν ὑπηρετῶν του, ὁ ἴδιος ὅμως κρύβεται σὰν μικρὸ λιονταράκι, γιατὶ ἑτοιμάζει κρυφὰ τὶς ἐπιθέσεις. Θὰ μποροῦσε ὅμως κανεὶς αὐτὰ νὰ τὰ ἀποδώσει καὶ στὰ τέκνα του, γιατὶ ἔχουν τὸ ἴδιο φρόνημα.

Στίχ. 13. «Ῥομφαίαν σου ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρός σου».

Ῥομφαίαν αὐτοῦ Θεοῦ καλεῖ τὸν δίκαιον, μαχαίρας δίκην τὰς τῶν δαιμόνων παρατάξεις τέμνοντα. Δικαίου γὰρ ψυχή, ἁμαρτίας ἀναίρεσις· δικαίου ζωή, θάνατος ἡδονῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ῥυσθῆναι αὐτὴν ἀπὸ ἀσεβοῦς καὶ χειρὸς ἐχθρῶν, τουτέστι τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων, ὡς σφόδρα παρὰ πάντων ἐπιβουλευόμενος προσεύχεται.

Στίχ. 13. «Ἀνάστηθι, Κύριε, πρόφθασον αὐτούς, καὶ ὑποσκέλισον αὐτούς».

Τὸ μὲν «πρόφθασον» δηλοῖ τό, Μὴ ἐπιτρέψῃς εἰς πέρας αὐτοῖς ἐκβῆναι τὸ σπουδαζόμενον, προλαβὼν δὲ τὸν ἐμὸν κίνδυνον, τὸ τέλος ἀχρεῖον αὐτῶν ἀποφῆναι τὴν σκαιότητα. Τὸ δ' «ὑποσκέλισον», ἀντὶ τοῦ, Μὴ εὐοδώσῃς τρέχοντας κατ' ἐμοῦ· πιπτέτωσαν δὲ μᾶλλον ὡς ὑπαντῶντός τινος καὶ τὸν πανχάλεπον αὐτῶν ἀνακόπτων δρόμον.

Στίχ. 14. «Κύριε, ἀπ' ὀλίγων ἀπὸ γῆς».

Ὀλίγους, ὥς γε οἶμαι, φησὶν τοὺς ἐξειλεγμένους ἐν τούτοις, δῆλον δὲ ὅτι τοὺς ἁγίους, καὶ τὸν ἀπόβλεπτον παρὰ Χριστοῦ λαχόντας κλῆρον. Καὶ αὐτὸς δέ φησιν ὁ Σωτήρ· «Πολλοὶ μέν οἱ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί».

Στίχ. 14. «Διαμέρισον τοίνυν αὐτοὺς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν».

Ἀποδίελε, φησί, τῶν ἁγίων, καὶ ἀπόστησον τῶν ἱερωτάτων τοὺς πονηρούς· πρέπει γὰρ τοῦτο τῇ ζωῇ αὐτῶν. Τοῖς γὰρ ἀποσειομένοις τὸν ἐπὶ Θεῷ ζυγὸν καὶ ἀπηνῆ τοῖς αὐτοῦ θεσπίσμασιν ἀντανατείνουσι τὸν αὐχένα, πῶς ἂν δοθείη κλῆρος ἢ μερὶς μετὰ τῶν εὐήνιον ἐχόντων τὸν νοῦν, καὶ ὅπερ ἂν βούλοιντο πρὸς τοῦτο μάλιστα ἐσπουδακόσιν;

16α. Ματθ. 20, 16.

Στίχ. 13. «Τη ρομφαία σου ἀπὸ τὸ χέρι τῶν ἐχθρῶν σου».

Ρομφαία τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὸν δίκαιο, ὁ ὁποῖος σὰν μάχαιρα κόβει τὶς παρατάξεις τῶν δαιμόνων. Γιατὶ ἡ ψυχὴ τοῦ δίκαιου εἶναι ἀναίρεση τῆς ἁμαρτίας, ἡ ζωὴ τοῦ δίκαιου εἶναι θάνατος τῶν ἡδονῶν. Καὶ γι᾽ αὐτὸ προσεύχεται νὰ γλυτώσει αὐτὴ ἀπὸ τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀπὸ χέρι τῶν ἐχθρῶν, δηλαδὴ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων, ἐπειδὴ ἐπιβουλεύεται ὑπερβολικὰ ἀπὸ ὅλους.

Στίχ. 13. «Σήκου, Κύριε, πρόλαβέ τους,
καὶ ὑποσκέλισέ τους».

Τὸ «πρόφθασε» σημαίνει, Μὴ ἐπιτρέψεις νὰ πραγματοποιήσουν αὐτὸ ποὺ σχεδιάζουν, καὶ προλαβαίνοντας τὸν δικό μου κίνδυνο, στὸ τέλος νὰ ἀποβεῖ μάταια ἡ κακότητά τους. Τὸ «ὑποσκέλισε» πάλι χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ· Μὴ εὐοδώσεις τὴν ὁρμητικὴ ἐπίθεσή τους ἐναντίον μου, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ πέσουν σὰν νὰ τοὺς ἐμποδίζει κάποιος καὶ ἀνακόπτει τὸν φοβερώτατο δρόμο τους.

Στίχ. 14. «Κύριε, ξεχώρισε τοὺς λίγους ἀπὸ τὴ γῆ».

Λίγους, ὅπως νομίζω, ὀνομάζει τοὺς ἐκλεκτοὺς μεταξὺ αὐτῶν, δηλαδὴ τοὺς ἁγίους καὶ ἐκείνους ποὺ κέρδισαν ἀπὸ τὸν Χριστὸν τὸν περίβλεπτο κλῆρο. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγει· «Πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, ἀλλὰ λίγοι οἱ ἐκλεκτοί»[16α].

Στίχ. 14. «Ξεχώρισέ τους λοιπὸν καὶ ἀπὸ
τὴν ἐδῶ ἀκόμα ζωή τους».

Χώρισέ τους ἀπὸ τοὺς ἁγίους, λέγει, καὶ ἀπομάκρυνε τοὺς κακοὺς ἀπὸ τοὺς ἀφιερωμένους. Καθόσον αὐτὸ ταιριάζει στὴ ζωή τους. Γιατὶ σ᾽ αὐτοὺς ποὺ ἀποτινάσσουν τὸν ζυγὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ὑψώνουν ἄκαμπτο τὸν αὐχένα τους στοὺς νόμους του, πῶς μπορεῖ νὰ δοθεῖ κλῆρος ἢ μερίδα μαζὶ μὲ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πειθαρχημένο τὸν νοῦν τους καὶ τρέχουν σ᾽ αὐτὸ ποὺ θέλουν μὲ μεγάλη βιασύνη;

ΨΑΛΜΟΣ ΙΖ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, τῷ παιδὶ Κυρίου τῷ Δαβίδ· ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς ταύτης», κ.τ.λ.

Τὸ δὲ ἀληθὲς καὶ μυστικόν, οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ γεγονότα, καὶ σὺν αὐτῷ υἱοὶ τοῦ Δαβὶδ χρηματίσαντες, οὗτοι τῷ Χριστῷ τὴν ᾠδὴν ταύτην ἀνακομίζουσιν, ὡς ἐκ πάντων ἐχθρῶν ῥυσθέντες καὶ ἐκ τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, ὃν τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος ἐξέβαλεν ὁ Υἱός, καθ' ἃ καὶ πάλαι Θεὸς τὸν Σαοὺλ ἀπώσατο τοῦ βασιλεύειν ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Εἰσφέρεται δὲ ἐν τῷ ψαλμῷ, ποτὲ μὲν τὸ πρόσωπον τῶν πιστευσάντων, ποτὲ δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ, ταῖς ἀνθρωπίναις κεχρημένον φωναῖς. Ταύτῃτοι καὶ «Εἰς τὸ τέλος» ἡ ἐπιγραφή. Περιέχει γὰρ ὁ ψαλμὸς τὴν κάθοδον τοῦ Μονογενοῦς, τὴν ἀνάληψιν, τὴν κατὰ τῶν δαιμόνων νίκην, τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἐκβολήν, καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν κλῆσιν, ἅτινα πάντα ἐν τῷ τέλει τῶν αἰώνων ἐγένετο, ὅτε ὁ Μονογενὴς ἐνηνθρώπησεν. Εἴημεν καὶ ἡμεῖς παῖδες Κυρίῳ, ὅ ἐστι δοῦλοι· καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ τῇ ἀρετῇ καὶ τοῖς ἔργοις τοῦ φωτὸς εὐσχημόνως περιπατοῦντες, ῥυσθείημεν ἐκ πάντων τῶν ἐχθρῶν, μάλιστα δὲ τῆς χειρὸς τοῦ Σαούλ, τουτέστι τῆς πράξεως καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Σατανᾶ (ἡ γὰρ χείρ, πράξεως σύμβολον), καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς νίκης ἐλθόντες, εὐχαριστεῖν ἀξιωθείημεν τῷ νικοποιῷ Χριστῷ.

Στίχ. 3. «Ὑπερασπιστής μου καὶ κέρας σωτηρίας μου, καὶ ἀντιλήπτωρ μου».

Ταῦτα δὲ πάντα δικαίως ὀνομάζεται, περὶ οὗ ψάλλειν ἡμᾶς αὐτὸς οὗτος ὁ προφήτης ἐδίδαξεν· Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν. Οὕτως ἡμῶν ὑπερασπιστὴς διὰ τῆς σαρκός, καθάπερ ἐν ἀσπίδι βέλη τὰ ὑπὲρ ἡμῶν πάθη δεξάμενος.

ΨΑΛΜΟΣ 17ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος· Τοῦ δούλου τοῦ Κυρίου Δαβίδ,
ὁ ὁποῖος ἔψαλε στὸν Κύριο τὰ λόγια αὐτῆς
τῆς ᾠδῆς» κ.τ.λ.

Τὸ ἀληθινὸ καὶ μυστικὸ εἶναι, ὅτι αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστό, ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβίδ, καὶ ὑπῆρξαν μαζὶ μὲ αὐτὸν υἱοὶ τοῦ Δαβίδ, αὐτοὶ προσφέρουν τὴν ᾠδὴ αὐτὴ στὸν Χριστό, ἐπειδὴ γλύτωσαν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς, καὶ ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰώνα αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἔδιωξε ἀπὸ τὴν τυραννία του ἐναντίον μας ὁ Υἱός, ὅπως καὶ παλιὰ ὁ Θεὸς ἀπομάκρυνε τὸν Σαοὺλ ἀπὸ τοῦ νὰ βασιλεύει στὸν ἰσραηλιτικὸ λαό. Στὸν ψαλμὸ παρουσιάζεται ἄλλοτε τὸ πρόσωπο τῶν πιστῶν, καὶ ἄλλοτε τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ τὰ ἀνθρώπινα λόγια. Γι' αὐτὸ καὶ φέρει τὴν ἐπιγραφή· «Στὸ τέλος». Γιατὶ ὁ ψαλμὸς περιέχει τὴν κάθοδο τοῦ Μονογενοῦς, τὴν ἀνάληψη, τὴν νίκη ἐναντίον τῶν δαιμόνων, τὴν ἀποβολὴ τοῦ Ἰσραήλ, καὶ τὴν κλήση τῶν ἐθνικῶν, ποὺ ὅλα ἔγιναν στὸ τέλος τῶν αἰώνων, ὅταν ἐνανθρώπησε ὁ Μονογενής. Εἴθε νὰ γίνουμε καὶ ἐμεῖς παιδιὰ τοῦ Κυρίου, δηλαδὴ δοῦλοι, καὶ περπατώντας μὲ εὐπρέπεια καὶ σεμνότητα, σὰν σὲ ἡμέρα, στὴν ἀρετὴ καὶ στὰ ἔργα τοῦ φωτός, εἴθε νὰ γλυτώσουμε ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθρούς, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Σαούλ, δηλαδὴ ἀπὸ τὶς πράξεις καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ Σατανᾶ (γιατὶ τὸ χέρι εἶναι σύμβολο πράξεως), καὶ ὅταν φτάσουμε στὸ τέλος τῆς νίκης, νὰ ἀξιωθοῦμε νὰ εὐχαριστήσουμε τὸν νικητὴ Χριστό.

Στίχ. 3. «Ὑπερασπιστής μου καὶ δύναμη τῆς
σωτηρίας μου καὶ βοηθός μου».

Ὅλα αὐτὰ ἀποδίδονται δίκαια σ' αὐτὸν γιὰ τὸν ὁποῖο μᾶς δίδαξε ὁ ἴδιος ὁ προφήτης (Δαβὶδ) νὰ ψάλλουμε· Μὲ σένα καταβάλλουμε τοὺς ἐχθρούς μας. Αὐτὸς εἶναι ὑπερασπιστής μας μὲ τὴν σάρκα, γιατὶ μὲ αὐτήν, σὰν ἀσπίδα, δέχθηκε σὰν βέλη, τὰ πάθη

Ἀντιλήπτωρ διὰ τῆς θεότητος· μόνη γὰρ ἡμῶν ἀντιλαβέσθαι διὰ τῆς ἀπαθείας ἐδύνατο. Κέρας ἡμῶν σωτηρίας διὰ τοῦ σταυροῦ ἐγένετο· οὐδὲν γὰρ τοῖς δαίμοσιν τοῦ σταυροῦ φοβερώτερον.

Στίχ. 9. «Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ».

(Κυρίλλου καὶ Ὑπατίου). Ὥσπερ γὰρ καπνὸς προηγεῖται πυρός, ἀνακαιομένου δὲ πυρὸς καὶ ξυλικὴν δαπανῶντος ὕλην, ἄνθρακας γίνεσθαι συμβαίνει, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ὀργή, ἤρξατο μὲν ὡς διὰ καπνοῦ, ηὔξησε δὲ ὡς πῦρ, καὶ τέλος ἀπηνθράκωσε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Δαβίδ. Εἰκότως δὲ καπνὸς καὶ τιμωρία λέγεται, ὡς δακρύων ἐμποιητική· ἐξέλκει γάρ πως ἀεὶ τῶν ὀμμάτων τὸ δάκρυον ὁ καπνὸς ἐμπίπτων τοῖς ὀφθαλμοῖς. Ὀργισθέντος δὲ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ κατὰ δαιμονίων διὰ τὴν τοῦ πλάσματος ἀπώλειαν, προηγήσατο τῆς ἐκδικήσεως ὁ καπνός, ἡ μετρία τοῦ τυραννήσαντος ἐποχή· ἠκολούθησε δὲ καὶ πῦρ, ἡ παντελὴς πάντως τοῦ πολεμίου φθορὰ γενομένη ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ἀπὸ Χριστοῦ, ὅς ἐστι τοῦ Θεοῦ πρόσωπον καὶ χαρακτὴρ τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως. Ἐνανθρωπήσαντος γὰρ τοῦ Μονογενοῦς, ἀνήφθη ἀπ' αὐτοῦ πῦρ ὀργῆς κατὰ τῶν δαιμονίων, ὥστε κράζειν αὐτά· «Ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;». Καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων δὲ προανεδόθη ὥσπερ καπνὸς ἡ παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπ' αὐτοὺς ἀπειλή. Ἔφασκε γάρ· «Ὅταν ἴδητε κυκλουμένην τὴν Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ στρατοπέδων, τότε ἐρεῖτε τοῖς ὄρεσι· Καλύψατε ἡμᾶς· καὶ τοῖς βουνοῖς· Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς». Εἶτα ἐπηκολούθησε καὶ πῦρ ἡ ὀργή, καὶ τοσοῦτον ἐπ' αὐτοῖς ἐξεκαύθη, ὥστε καὶ ἄνθρακας αὐτοὺς ἀποτελέσαι, τουτέστι δαπανῆσαι καὶ διαφθεῖραι. Οἶδα καὶ πῦρ καλόν, ὅπερ ἦλθε Χριστὸς βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. Τοῦτο τὸ πῦρ ἐπαινε-

---

17. Ἑβρ. 1, 3. 18. Ματθ. 8, 29.

του γιὰ μᾶς. Βοηθός μας εἶναι μὲ τὴν θεότητά του, γιατὶ μόνο αὐτή, μὲ τὴν ἀπάθειά της, μποροῦσε νὰ μᾶς βοηθήσει. Δύναμη τῆς σωτηρίας μας ἔγινε μὲ τὸν σταυρό του, γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι πιὸ φοβερὸ στοὺς δαίμονες ἀπὸ τὸν σταυρό.

Στίχ. 9. «Ἀνέβηκε ψηλὰ καπνὸς ἀπὸ τὴν ὀργή του,
καὶ φωτιὰ ἀπὸ τὸ πρόσωπό του».

(Τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Ὑπατίου). Ὅπως ὁ καπνὸς προηγεῖται τῆς φωτιᾶς, καὶ καθὼς καίει ἡ φωτιὰ τὰ ξύλα ποὺ καίγονται γίνονται κάρβουνα, ἔτσι καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ἄρχισε βέβαια ὡς καπνός, αὐξήθηκε ὅμως ὡς φωτιά, καὶ στὸ τέλος ἀπανθράκωσε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Δαβίδ. Εὔλογα λοιπὸν ὁ καπνὸς λέγεται καὶ τιμωρία, ἐπειδὴ προκαλεῖ δάκρυα. Γιατὶ πάντοτε κατὰ κάποιο τρόπο ὁ καπνὸς προκαλεῖ τὸ δάκρυ τῶν ματιῶν, ὅταν αὐτὸς πέφτει στὰ μάτια. Ὅταν λοιπὸν ὀργίσθηκε ὁ Δημιουργὸς καὶ ἐναντίον τῶν δαιμονίων ἐξαιτίας τῆς ἀπώλειας τοῦ πλάσματός του, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκδίκηση προηγήθηκε ὁ καπνός, δηλαδὴ ἡ μέτρια ἐποχὴ ἐκείνου ποὺ τυράννησε. Ἀκολούθησε ὅμως καὶ ἡ φωτιά, ποὺ ἔγινε ὁπωσδήποτε ἡ τελειωτικὴ φθορὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι πρόσωπο καὶ σφραγίδα τῆς οὐσίας του[17]. Γιατὶ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, ἄναψε ἀπὸ αὐτὸν φωτιὰ ὀργῆς ἐναντίον τῶν δαιμονίων, ὥστε αὐτὰ νὰ φωνάζουν· «Ἦρθες ἐδῶ πρόωρα γιὰ νὰ μᾶς βασανίσεις;»[18]. Ἀλλὰ καὶ στοὺς Ἰουδαίους δόθηκε ἀπὸ πρίν, σὰν καπνός, ἡ ἀπειλὴ τοῦ Χριστοῦ σ' αὐτούς. Γιατὶ ἔλεγε· «Ὅταν δεῖτε νὰ περικυκλώνεται ἡ Ἰερουσαλὴμ ἀπὸ στρατούς, τότε θὰ πεῖτε στὰ ὄρη· Καλύψτε μας, καὶ στὰ βουνά, Πέσετε ἐπάνω μας»[19]. Ἔπειτα ἐπακολούθησε σὰν φωτιὰ ἡ ὀργή, καὶ ἦταν τόσο δυνατὴ ἡ φλόγα της ἐπάνω τους, ὥστε νὰ τοὺς κάνει κάρβουνα, δηλαδὴ νὰ τοὺς καταφάγει καὶ νὰ τοὺς ἀφανίσει τελείως. Γνωρίζω ὅμως καὶ φωτιὰ καλή, τὴν ὁποία ἦρθε νὰ βάλει στὴ γῆ ὁ Χριστός[20]. Ἡ φωτιὰ

19. Λουκᾶ 23, 30.

20. Λουκᾶ 12, 49.

τοὺς ἄνθρακας ἀποτελεῖ· διὰ γὰρ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος θερμότητος τῷ πνεύματι ξέοντες ἀποφαίνονταί τινες. Ἀνήφθησαν γοῦν ἀπὸ Θεοῦ ἄνθρακες οἱ ἀπόστολοι, τῇ πρὸς αὐτὸν ἑνώσει πυρούμενοι, καὶ φωστῆρες ἐν κόσμῳ φαινόμενοι· καὶ περὶ αὐτῶν λέλεκται πρὸς τὴν Ἰερουσαλήμ· «Ἔχεις ἄνθρακας πυρὸς καθίσαι ἐπ' αὐτούς, οὗτοι ἔσονταί σοι βοήθεια».

Στίχ. 10. «Ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη», κ.τ.λ.

Κατέβη ἵνα τὴν γῆν τῷ οὐρανῷ συνάψῃ, καὶ τοῖς κάτω πρὸς τὰ ἄνω κοινωνίαν χαρίσηται. Οὐκ ἂν δὲ τοῦτο ἐγένετο, εἰ μὴ καταβὰς τοῦτον τὸν τρόπον ἐπεδήμει τῇ γῇ καθ' ὃν ἐδύνατο δέχεσθαι, τουτέστιν ἐν σαρκί, ἥντινα «γνόφον ὑπὸ τοὺς πόδας» ἐκάλεσεν. Αὕτη γὰρ τοῦ Θεοῦ τὴν παρουσίαν τὴν ἐπὶ συντελείᾳ πρὸς ἡμᾶς γενομένην ἀπέκρυψεν.

Στίχ. 12. «Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ».

Σκότος ἐνταῦθα τὴν ἐκ τῆς ἀκαταληψίας ἀχλύν, ἣ καὶ τοῖς εἰς νοῦν τὸν ἡμέτερον ὀφθαλμοῖς ἐμπίπτουσα, τὸν ἀϊδίως ὄντα μετὰ Πατρός, χρόνου μέτροις μετρεῖν οὐκ ἐᾷ.. Σκότος τὸ ἀσαφὲς τοῦ μυστηρίου νόησον, ὅπερ ἀπὸ τῆς σαρκὸς τοῖς ἀπίστοις συνέβαινεν, ὅθεν καὶ ἀποκρυφὴν εἰκότως προσηγόρευσεν· οὕτως ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων ἔκρυψεν, οἳ, θεωροῦντες αὐτὸν καὶ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἀπιστούμενον, ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἔτρεχον, οὐκ εἰδότες τοῦ σταυρωθέντος τὴν δύναμιν.

Στίχ. 12. «Σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων».

Κεκρυμμένον γὰρ οὕτως ἐστὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον.

---

21. Ἡσ. 47, 14-15.

αὐτὴ παράγει ἄνθρακες ἀξιέπαινους. Γιατὶ μὲ τὴ θέρμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμφανίζονται μερικοὶ νὰ βράζουν πνευματικά. Πράγματι ἄναψαν ἀπὸ τὸν Θεὸ οἱ ἀπόστολοι σὰν ἄνθρακες, πυρπολούμενοι ἀπὸ τὴν ἕνωσή τους μὲ αὐτὸν καὶ ἐμφανιζόμενοι στὸν κόσμο ὡς φωστῆρες. Καὶ γι᾽ αὐτοὺς ἔχει εἰπωθεῖ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ· «Ἔχεις κάρβουνα ἀναμμένα γιὰ νὰ καθίσεις ἐπάνω τους, καὶ αὐτὰ θὰ εἶναι γιὰ σένα βοήθεια»[21].

Στίχ. 10. «Χαμήλωσε τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέβηκε».

Κατέβηκε γιὰ νὰ ἑνώσει τὴ γῆ μὲ τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ χαρίσει ἐπικοινωνία στοὺς κάτω μὲ τὰ οὐράνια. Καὶ αὐτὸ δὲν θὰ γινόταν, ἐὰν δὲν κατέβαινε στὴ γῆ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ποὺ μποροῦσε νὰ τὸν δεχθεῖ, δηλαδὴ μὲ τὴ σάρκα, τὴν ὁποία ἀποκάλεσε «σύννεφο κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του». Γιατὶ αὐτὴ ἀπέκρυψε τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ ποὺ θὰ γίνει κατὰ τὴν συντέλεια τοῦ κόσμου.

Στίχ. 12. «Χρησιμοποίησε τὸ σκοτάδι γιὰ νὰ κρύψει τὸ μεγαλεῖο του».

Σκοτάδι ἐδῶ ὀνομάζει τὴν ὁμίχλη ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἀδυναμία κατανόησης, ἢ καὶ ἐκείνην ποὺ πέφτει στὰ μάτια τοῦ νοῦ μας, ἡ ὁποία δὲν τὸν ἀφήνει νὰ μετρᾶ μὲ τὰ μέτρα τοῦ χρόνου ἐκεῖνον ποὺ βρίσκεται αἰώνια μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα. Σκοτάδι νὰ θεωρήσεις τὴν ἀσάφεια τοῦ μυστηρίου, τὸ ὁποῖο συνέβαινε στοὺς ἄπιστους ἐξαιτίας τῆς σάρκας, γι᾽ αὐτὸ καὶ πολὺ σωστὰ τὸ ὀνόμασε ἀπόκρυψη. Ἔτσι ὁ Χριστὸς ἔκρυψε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ τοὺς δαίμονες, οἱ ὁποῖοι, βλέποντάς τον νὰ μὴ γίνεται πιστευτὸς καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἔτρεχαν στὸν σταυρό, μὴ γνωρίζοντας τὴ δύναμη ἐκείνου ποὺ σταυρώθηκε.

Στίχ. 12. «Σκοτεινὸ νερὸ μέσα στὰ σύννεφα τῶν ἀέρων».

Ἔτσι δηλαδὴ εἶναι κρυμμένο τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 17. «Ἐξαπέστειλεν ἐξ ὕψους καὶ ἔλαβέ με, προσελάβετό με ἐξ ὑδάτων πολλῶν».

Ὁμολογεῖ καὶ ἡ τῶν πιστῶν Ἐκκλησία, Σωτῆρα ἐξ οὐρανοῦ τὸν Κύριον παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀποσταλῆναι, ὡς ἀκτῖνα ἐξ ἡλίου, καὶ ἐλευθερῶσαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν πολλῶν ὑδάτων, τουτέστι τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, καὶ τῶν ἀλμυρῶν καὶ ταραχωδῶν τοῦ βίου πραγμάτων καὶ περιστάσεων. Πολλὰ δὲ λέγει τὰ ὕδατα· διάφοροι γὰρ τῶν πειρασμῶν οἱ τρόποι καὶ τῶν πονηρῶν πνευμάτων αἱ ἐπιβουλαί. Ἀλλ' ἐκ πάντων τούτων σέσωκεν ἡμᾶς ὁ Χριστός.

Στίχ. 21. «Κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν χειρῶν μου ἀνταποδώσει μοι».

Συζύγως δὲ καθαρότητα χειρῶν ἐρεῖς τὰ λαμπρὰ καὶ ἀμολύντως ἐνεργούμενα τῆς πίστεως ἔργα, ὧν χωρὶς ἡ πίστις νεκρά ἐστιν.

Στίχ. 31. «Ὁ Θεός μου, ἄμωμος ἡ ὁδὸς αὐτοῦ».

Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος μόνος Θεὸς ἀληθής· διὸ καὶ Μονογενὴς διὰ τὸ μόνος εἶναι ὥσπερ Θεός· πάντες γὰρ οἱ ἄλλοι παρουσίᾳ τοῦ Θεοῦ Λόγου θεοὶ κατασκευάζονται. Ἐκείνους γὰρ θεοὺς εἶπεν, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο.

Στίχ. 33. «Ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν, καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν ὁδόν μου».

Ἁρμόζει δὲ ταῦτα καὶ τοῖς ἱερουργοῖς τοῦ Εὐαγγελίου, οἷς ἔλεγεν ὁ Σωτήρ· «Καθίσατε ἐν Ἰερουσαλήμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους», ἣν περιζωσάμενοι καὶ τῷ ἁγίῳ καθοπλισθέντες Πνεύματι (τοῦτο γὰρ ἡ ἐπηγγελμένη δύναμις), ἀκαταγώνιστοι ἐγίνοντο καὶ δαίμοσι καὶ διώκταις καὶ πάθεσι, καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς ἀνεπιλήπτως διῆλθον.

---

22. Ἰω. 10, 35.

23. Λουκᾶ 24, 49.

Στίχ. 17. «Ἔστειλε ἀπὸ τὸ ὕψος καὶ μὲ πῆρε.
Μὲ πῆρε μέσα ἀπὸ πολλὰ ὕδατα».

Καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν πιστῶν ὁμολογεῖ, ὅτι ὁ Κύριος στάλθηκε Σωτήρας ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἀπὸ τὸν Πατέρα, σὰν ἀκτίνα ἀπὸ τὸν ἥλιο, γιὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσει ἀπὸ τὰ πολλὰ νερά, δηλαδὴ ἀπὸ τὶς ἀντίθετες δυνάμεις, καὶ ἀπὸ τὰ ἁλμυρὰ καὶ ταραχώδη πράγματα καὶ τὶς περιστάσεις τῆς ζωῆς. Εἶναι πολλά, λέγει τὰ νερά· δηλαδὴ εἶναι διάφοροι οἱ τρόποι τῶν πειρασμῶν καὶ οἱ ἐπιθέσεις τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μᾶς ἔσωσε ὁ Χριστός.

Στίχ. 21. «Θὰ μοῦ ἀνταποδώσει ἀνάλογα μὲ τὴν
καθαριότητα τῶν χεριῶν μου».

Κατὰ συγγένεια καθαριότητα τῶν χεριῶν θὰ πεῖς τὰ λαμπρὰ ἔργα τῆς πίστεως ποὺ γίνονται χωρὶς μολυσμό, χωρὶς τὰ ὁποῖα ἡ πίστη εἶναι νεκρή.

Στίχ. 31. «Ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ μου εἶναι ἄμεμπτη».

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, γι' αὐτὸ λέγεται καὶ μονογενής, ἐπειδὴ ὡς Θεὸς εἶναι μόνος. Γιατὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι γίνονται θεοὶ μὲ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ Λόγου. Γιατὶ ὀνόμασε θεοὺς ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους κηρύχθηκε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ[22].

Στίχ. 33. «Ὁ Θεὸς μὲ περιβάλλει μὲ δύναμη,
καὶ ἔκανε ἄμεμπτο τὸν δρόμο μου».

Αὐτὰ ταιριάζουν καὶ στοὺς λειτουργοὺς τοῦ Εὐαγγελίου, στοὺς ὁποίους ὁ Σωτήρας ἔλεγε· «Μείνετε στὴν Ἰερουσαλὴμ μέχρι ποὺ νὰ δεχθεῖτε δύναμη ἀπὸ τὸν οὐρανό»[23], τὴν ὁποία ἀφοῦ περιζώθηκαν καὶ ὁπλίσθηκαν μὲ τὸ Πνεῦμα (γιατὶ αὐτὸ ἦταν ἡ δύναμη ποὺ τοὺς ὑποσχέθηκε), ἔγιναν ἀκαταμάχητοι καὶ στοὺς δαίμονες καὶ στοὺς διῶκτες καὶ στὰ πάθη, καὶ διήνυσαν τὸν δόμο τῆς ζωῆς τους ἄμεμπτα.

Στίχ. 34. «Καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου ὡσεὶ ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλά ἱστῶν με».

Φασὶ τὰς ἐλάφους εὐδρομωτάτας εἶναι, καὶ μὴν καὶ ὀφιοκτόνους, καὶ διωκομένας ὑπὸ τῶν θηρευτῶν, ὑψοῦ φέρεσθαι. Ἐδίωξαν οὖν καὶ τὸν Δαβὶδ ἄλλοι τε καὶ ὁ Σαούλ· ἀλλ' οὐ κατέλαβεν αὐτόν, τοῦ Θεοῦ τάχος αὐτῷ ἐμπαρέχοντος, καὶ καταπατεῖν ὡς ἰοβόλα θηρία τοὺς πολεμίους ποιοῦντος. Ἐπεὶ δὲ ἴδιόν ἐστι τῆς τῶν νεβρῶν φύσεως τὸ ἀναλωτικὸν τῶν θηρίων καὶ τὸ φυγαδεύειν τῷ ἄσθματι καὶ τῇ τοῦ χρωτὸς ἰδιότητι τὸ τῶν ὄφεων γένος, εἰκότως νεβρὸς ὁ Κύριος λέγεται, ὡς πατῶν καὶ ἀναλίσκων τὴν ἐναντίαν ἐνέργειαν, καὶ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν τῶν ἐλάφων καταρτιζόμενος φύσιν, ἐν οἷς λέγει· «Δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων». Διώκει μὲν οὖν ὁ Σατανᾶς οἷά τις ὄφις, ἀλλ' οὗτοι λαβόντες ἐξουσίαν παρὰ τοῦ Σωτῆρος πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, τῶν νοητῶν δηλαδή, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, οὐχ ἁλίσκονται, ἀλλὰ τὸ χαμαιριφὲς ἀφέντες φρόνημα, ἀναφοιτῶσιν ὥσπερ εἰς ὄρος τὴν ἀξιόκτητον ἀρετήν. Πλὴν οὐκ ἀρκεῖ τὸ ἀναφοιτῆσαι μόνον, ἀλλὰ χρὴ προσεῖναι καὶ τὸ ἐμμένειν τοῖς ἄνω καὶ ἐμφιλοχωρεῖν τοῖς τῶν ἀρετῶν ὑψώμασι. Διὸ καὶ τὸν δίκαιον, τὸν τοὺς πόδας κατηρτισμένους ἔχοντα, οὐ μόνον ἀνάγει ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἱστᾷ ἄνω, τουτέστιν ἵστασθαι παρασκευάζει ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ μὴ καταπίπτειν.

Στίχ. 37. «Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου».

Διαβήματα λέγει καθ' ἃ ἐκ κακίας εἰς ἀρετήν, καὶ ἐξ αἰσθητῶν ἐπὶ νοητά, καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰς τὸν μέλλοντα διαβαίνει. Κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν τὰ στενὰ καὶ ἐπίπονα τῷ

---

24. Λουκᾶ 10, 19.

Στίχ. 34. «Δίνει δύναμη καὶ εὐκινησία στὰ πόδια μου σὰν τοῦ ἐλαφιοῦ, καὶ μὲ ἀνεβάζει στὰ ψηλὰ βουνά».

Λένε ὅτι τὰ ἐλάφια εἶναι ταχύτατα, ἀλλὰ καὶ θανατώνουν τὰ φίδια, καὶ ὅταν διώκονται ἀπὸ τοὺς κυνηγούς, ἀνεβαίνουν στὰ ψηλά. Καταδίωξαν λοιπὸν καὶ τὸν Δαβὶδ καὶ ἄλλοι καὶ ὁ Σαούλ, ἀλλὰ δὲν τὸν συνέλαβαν, γιατὶ ὁ Θεὸς τοῦ ἔδινε ταχύτητα καὶ τὸν ἔκανε νὰ καταπατεῖ τοὺς ἐχθρούς του σὰν φαρμακερὰ θηρία. Ἐπειδὴ εἶναι γνώρισμα τῆς φύσεως τῶν ἐλαφιῶν τὸ νὰ θανατώνουν τὰ θηρία, καὶ νὰ τρέπουν σὲ φυγὴ μὲ τὸ λαχάνιασμα καὶ τὴν ἰδιότητα τῆς ἐπιδερμίδας τους τὸ γένος τῶν φιδιῶν, δίκαια καὶ ὁ Κύριος λέγεται ἐλάφι, ἐπειδὴ πατᾶ καὶ ἐξολοθρεύει τὴν ἐνέργεια τοῦ ἐχθροῦ, καὶ παρέχει στοὺς μαθητές του δύναμη νὰ μοιάσουν τὴ φύση τῶν ἐλαφιῶν, λέγοντάς τους· «Σᾶς ἔδωσα δύναμη νὰ πατᾶτε πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς»[24]. Τοὺς καταδιώκει βέβαια ὁ Σατανᾶς σὰν φίδι, ὅμως αὐτοί, ἔχοντας λάβει ἐξουσία ἀπὸ τὸν Σωτήρα νὰ πατοῦν ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς, τοὺς νοητοὺς βέβαια, καὶ σ' ὁλόκληρη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ, δὲν νικῶνται. Ἀντίθετα, ἔχοντας ἀφήσει τὸ φρόνημα τὸ προσκολλημένο στὴ γῆ, μεταπηδοῦν καὶ ἀνεβαίνουν, σὰν σὲ ὄρος, στὴν ἄξια πρὸς ἀπόκτηση ἀρετή. Ὅμως δὲν ἀρκεῖ μόνο νὰ ἀπομακρυνθοῦμε, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσέλθουμε καὶ νὰ ἐνδιατρίβουμε στὰ ψηλὰ καὶ νὰ διαμένουμε μὲ εὐχαρίστηση στὰ ὑψώματα τῶν ἀρετῶν. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν δίκαιο, αὐτὸν ποὺ ἔχει ἀσκημένα καὶ δυναμωμένα τὰ πόδια, ὄχι μόνο ὁ Θεὸς τὴν ἀνεβάζει στὰ ψηλά, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐγκαθιστᾶ ἐπάνω, δηλαδὴ τὸν προετοιμάζει νὰ μένει σταθερὸς στὴν ἀρετὴ καὶ νὰ μὴ χάνει τὸ θάρρος του.

Στίχ. 37. «Διευκόλυνες τὴν κίνηση στὰ πόδια μου».

Λέγοντας «διαβήματα» ἐννοεῖ τὴ διάβασή του ἀπὸ τὴν κακία στὴν ἀρετή, ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ στὰ νοητά, καὶ ἀπὸ τὸν παρόνα αἰώνα στὸν μέλλοντα. Στὴν ἀρχὴ λοιπὸν εἶναι στενὰ καὶ κοπιαστικὰ γι' αὐτὸν ποὺ βαδίζει τὴ γεμάτη θλίψεις ὁδό,

τὴν τεθλιμμένην ὁδεύοντι καὶ τῶν ἐχθρῶν βουλομένῳ διαβαίνειν τὰ σκάνδαλα, τῇ δὲ προκοπῇ πλατυνόμενα.

Στίχ. 44. «Λαός, ὃν οὐκ ἔγνων, ἐδούλευσέ μοι».

Οὐκ ἀγνοίας ἐστὶ σημαντικόν (ταῦτα γὰρ οἶδεν ὡς Θεός), ἀλλ' ὅτι οἱ κατὰ καιροὺς τὴν οἰκειότητα τὴν εἰς ἐμὲ μὴ λαχόντες. Λέγοιτο δὲ ταῦτα καὶ ἐκ προσώπου Χριστοῦ καὶ Δαβίδ, οὗπερ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γενομένου τὸ πρόσωπον ἀνείληφεν ὁ Χριστός. Εἰ δὲ μὴ τῶν ἐθνῶν ἐβασίλευσεν ὁ Δαβίδ, ἐπὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ Χριστὸν τὸν λόγον ἀνύσωμεν, τὸν ἀεὶ μὲν ὡς Θεὸν ἁπάντων δεσπόζοντα, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὴν ἐθελούσιον τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων δουλείαν δεξάμενον. Διττὸν δὲ τὸ γινώσκειν τὰς καρδίας ἡμῶν, ἢ τὸ ἐπίστασθαι ἢ τὸ ἡνῶσθαι γνωστῷ τὸ γινῶσκον. Κατὰ πρότερον σημαινόμενον, καὶ τοὺς φαύλους γινώσκει Θεός, πρὸς οὓς εἶπεν ὁ Σωτήρ· «Ὑμεῖς ἐστε ὡς δικαιοῦντες αὐτοὺς ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν». Καὶ ἐν τῷ προφήτῃ· «Διότι ἔγνω πάσας τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν». Κατὰ δὲ τὸ β', μόνους λέγεται τοὺς δικαίους εἰδέναι· ἔγνω γὰρ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ. Πρὸς γὰρ φαύλους ἔλεγεν ὁ Σωτήρ· «Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, ἐργάται ἀνομίας, οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς». Καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τοίνυν λαὸς εἰδωλολατρῶν πάλαι καὶ ἁμαρτάνων, καὶ τούτου χάριν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος μὴ γινωσκόμενος, μεταβαίνων διὰ μετανοίας, εἴρηται δουλεύειν αὐτῷ. Διόπερ οὐκ εἶπεν· "Ον οὐ γινώσκω (ὁ γὰρ ἔτι τὰ τῆς κακίας ἐνεργῶν, οὐ γινώσκεται), ἀλλ' ὃν οὐκ ἔγνω πάλαι, νῦν δὲ δῆλόν ἐστι γινώσκειν. Ὁποῖον τὸ ἀποστολικόν· «Ἀλλὰ τότε μὲν οὐδ' εἰδότες Θεὸν ἐδουλεύσατε, τοῖς φύσει μὴ οὖσι θεοῖς, νῦν δὲ γνόντες Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες

---

25. Λουκᾶ 16, 15.
26. Ἀμὼς 5, 12.

καὶ θέλει νὰ περάσει τὰ σκάνδαλα τῶν ἐχθρῶν, μὲ τὴν πρόοδο ὅμως στὴν ἀρετὴ γίνονται πλατύτερα.

Στίχ. 44. «Λαὸς τὸν ὁποῖο δὲν γνώριζα, μὲ ὑπηρέτησε».

Δὲν σημαίνει αὐτὸ ἄγνοια (γιατὶ αὐτὰ τὰ γνώριζε ὡς Θεός), ἀλλ' ἐννοεῖ αὐτοὺς ποὺ κατὰ καιροὺς δὲν εἶχαν ἐπιτύχει τὴν οἰκειότητα μαζί μου. Θὰ μποροῦσαν αὐτὰ νὰ λεχθοῦν καὶ ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ ἀπὸ τὸν Δαβίδ, τοῦ ὁποίου τὸ πρόσωπο ἀνέλαβε ὁ Χριστός, ἀφοῦ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ σπέρμα αὐτοῦ. Ἐὰν λοιπὸν δὲν βασίλευσε στὰ ἔθνη ὁ Δαβίδ, θὰ ἀποδώσουμε τὸν λόγο στὸν Χριστὸ ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὡς Θεὸς εἶναι δεσπότης πάντοτε ὅλων, καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησή του δέχθηκε τὴν δουλεία ἐκείνων ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν. Τὸ ὅτι γνωρίζει τὶς καρδιές μας ἔχει διπλῆ σημασία, ἢ ὅτι τὶς γνωρίζει, ἢ ὅτι ἑνώθηκε μὲ γνώση μαζί του αὐτὸ ποὺ γνωρίζει. Ὡς πρὸς αὐτὸ ποὺ σημαίνει τὸ πρῶτο, ὁ Θεὸς γνωρίζει καὶ τοὺς κακούς, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ Σωτήρας εἶπε· «Σεῖς εἶστε ἐκεῖνοι ποὺ παρουσιάζετε τοὺς ἑαυτούς σας δίκαιους μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ Θεὸς γνωρίζει τὶς καρδιές σας»[25]. Καὶ μέσω τοῦ προφήτη· «Γιατὶ γνωρίζω ὅλες τὶς ἁμαρτίες σας»[26]. Ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερο σημαινόμενο, λέγεται ὅτι γνωρίζει μόνο τοὺς δίκαιους. Γιατὶ ὁ Κύριος γνώρισε ποιοὶ ἦταν δικοί του. Πράγματι πρὸς στοὺς κακοὺς ὁ Σωτήρας ἔλεγε· «Φύγετε ἀπὸ ἐμένα, ἐργάτες τῆς παρανομίας, ποτὲ δὲν σᾶς γνώρισα»[27]. Καὶ ὁ λαὸς τῶν ἐθνικῶν λοιπὸν ποὺ λάτρευε τὰ εἴδωλα παλαιότερα καὶ ἁμάρτανε καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ δὲν ἦταν γνωστὸς ἀπὸ τὸν Σωτήρα, πηγαίνοντας σ' αὐτὸν μὲ μετάνοια, εἰπώθηκε ὅτι ὑπηρετοῦν αὐτόν. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, Αὐτὸν δὲν τὸν γνωρίζω (γιατὶ αὐτὸς ποὺ κάνει ἀκόμα τὰ ἔργα τῆς κακίας δὲν γνωρίζεται), ἀλλὰ αὐτὸν ποὺ δὲν γνώριζα παλιά, τώρα εἶναι φανερὸ ὅτι τὸν γνωρίζω, ὅπως λέγει ὁ λόγος τοῦ ἀποστόλου· «Ἀλλὰ τότε βέβαια μὴ γνωρίζοντας τὸν Θεὸ λατρεύατε ἐκείνους ποὺ δὲν εἶναι θεοί, τώρα ὅμως γνωρίσατε τὸν Θεό, ἢ μᾶλλον γνωρισθήκατε ἀπὸ

27. Λουκᾶ 13, 27.

ὑπ' αὐτοῦ». Ἀγνοοῦντες γάρ, ἠγνοοῦντο· γνόντες δέ, ἐγνώσθησαν.

Στίχ. 46. «Υἱοὶ ἀλλότριοι».

Ὁ κληθεὶς υἱὸς πρωτότοκος Ἰσραήλ, ἀλλότριος ἐκλήθη διὰ τὴν ἀπιστίαν υἱός.

Στίχ. 46. «Ἐπαλαιώθησαν καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτοῦ».

Ἀντὶ δὲ τοῦ, «Ἐπαλαιώθησαν καὶ ἐχώλαναν», "Ἀτιμασθήσονται καὶ ἐντραπήσονται" Σύμμαχος εἴρηκεν.

Στίχ. 47. «Ζῇ Κύριος».

Τό, «Ζῇ Κύριος», ἀντὶ τοῦ, "Μὰ τὸν ζῶντα Κύριον", ἔχει ἡ Γραφή, καθὼς καὶ ὁ Ἰώβ φησι· «Ζῇ Κύριος, ὃς οὕτω με κέκρικεν, καὶ ὁ πικράνας μου τὴν ψυχήν, ᾗ μέν ἔτι τῆς πνοῆς μου ἐνούσης, πνεῦμα δὲ θεῖον τὸ περιόν μοι ἐν ῥισίν».

ΨΑΛΜΟΣ ΙΗ'.

Στίχ. 2. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ».

Ἡ μὲν τῶν Ἑλλήνων πληθὺς τῷ μεγέθει καὶ τῷ κάλλει τῶν ὁρωμένων κτισμάτων οὐ προσβάλλουσα συνετῶς, ὑπέλαβον θεὸν εἶναι οὐρανόν, ἤγουν τὸ στερέωμα, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ, καίτοι ἐδύναντο συνιδεῖν τὸν τεχνίτην ἀπὸ τοῦ θαυμαστῶς ἔχειν τὸ ποίημα. Εἰ γὰρ μέγα καὶ ἐξαίρετον τὸ ποιηθέν, οὐ τὴν ἰδίαν μᾶλλον, ἀλλὰ τὴν τοῦ τεχνίτου δόξαν διαβοήσειεν ἄν. Διηγοῦνται τοίνυν οἱ οὐρανοὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ἄνευ φωνῆς, καὶ τὸ στερέωμα μονονουχὶ βοᾷ, ὅτι αἱ χεῖρες τοῦ Θεοῦ αὐτὸ ἐποίησαν.

---

28. Γαλ. 4, 8.

αὐτόν»[28]. Γιατὶ ὅταν τὸν ἀγνοοῦσαν, δὲν τοὺς γνώριζε, καὶ ὅταν τὸν γνώρισαν, τοὺς γνώρισε καὶ αὐτός.

Στίχ. 46. «Υἱοὶ ξένοι».

Αὐτὸς ποὺ ὀνομαζόταν υἱὸς πρωτότοκος τοῦ Ἰσραήλ, ὀνομάσθηκε ξένος υἱὸς ἐξαιτίας τῆς ἀπιστίας του.

Στίχ. 46. «Πάλιωσαν καὶ ἀχρηστεύθηκαν
καὶ ἐξέκλιναν ἀπὸ τοὺς δρόμους του».

Ἀντὶ τοῦ «πάλιωσαν καὶ χώλαιναν», ὁ Σύμμαχος λέγει· "Θὰ ἀτιμασθοῦν καὶ θὰ ντραποῦν".

Στίχ. 47. «Ζεῖ ὁ Κύριος».

Ἡ Γραφὴ τὸ «Ζεῖ ὁ Κύριος» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, "Μὰ τὸν ζωντανὸ Κύριο", ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἰώβ· «Ζεῖ ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος μὲ ἔκρινε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ πίκρανε τὴν ψυχή μου. Ὑπάρχει ὅμως μέσα μου ἀναπνοή, αὐτὸ τὸ θεϊκὸ ἐμφύσημα ποὺ εἰσέρχεται καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ ρωθούνια μου»[29].

ΨΑΛΜΟΣ 18ος

Στίχ. 2. «Οἱ οὐρανοὶ διακηρύττουν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ».

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, μὴ κατανοώντας μὲ σύνεση τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὡραιότητα τῶν ὁρατῶν κτισμάτων, ὑπέθεσαν ὅτι οἱ οὐρανοί, δηλαδὴ τὸ στερέωμα, εἶναι θεός, καὶ τὸν προσκύνησαν, μολονότι βέβαια μποροῦσαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὸν τεχνίτη ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ δημιούργημα ἦταν ἀξιοθαύμαστο. Γιατί, ἐὰν τὸ δημιούργημα εἶναι μεγάλο καὶ ἀξιοθαύμαστο, δὲν ἔπρεπε νὰ θαυμάσουν τὴ δική του δόξα, ἀλλὰ τὴ δόξα τοῦ τεχνίτη. Οἱ οὐρανοὶ λοιπὸν διηγοῦνται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ χωρὶς φωνή, καὶ τὸ στερέωμα διακηρύττει κατὰ κάποιο τρόπο, ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκαναν τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ.

---

29. Ἰώβ 27,3.

Στίχ. 3. «Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν».

Συμφώνως τῷ Μωϋσῇ, οὐρανοῦ μνημονεύσας πρῶτον, εἶτα στερεώματος, ἐφεξῆς καὶ περὶ τοῦ ποιοῦντος τὴν ἡμέραν φωτὸς διαλέγεται, καὶ δείκνυσιν ὅτι δυνατὸν καὶ ἐξ ἡμερῶν καὶ νυκτῶν καταθαυμάσαι τὴν οἰκονομίαν τοῦ τάξιν καὶ μέτρα καὶ ἀνακύκλησιν τὴν ἐξ ἀμοιβῆς ἐπιθέντος αὐτοῖς. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐκτρέπων εἰς τὸ πρωὶ σκιάν, τουτέστιν ὁ μεθιστὰς εἰς ὄρθρον καὶ φῶς τὴν νύκτα, καὶ ποιῶν ὄρθρον καὶ ὁμίχλην, ἤγουν ἡμέραν καὶ νύκτα. Αὐτὸς προστάττει ἡμέρας μὲν ἡμέραις παραχωρεῖν τὰ τῶν ὡρῶν διαστήματα, νύκτας δὲ νυξίν, ὡς ποτὲ μὲν εἶναι μείζους αὐτάς, ποτὲ δὲ ἐλάττους· καὶ γὰρ μονονουχὶ λέγει ἡ ἡμέρα ἐν θέρει τυχὸν τῇ ἐν χειμῶνι· Παραχώρει μοι τὸ πλέον ἐν διαστήματι τῶν ὡρῶν. Τοῦτο γὰρ τῷ πατριάρχῃ δοκεῖ. Ἡ νὺξ δὲ τῇ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν, τὴν περὶ τοῦ ποιήσαντος δηλαδή, ἢ ὅτι χρὴ πάντως τὰς ἐν τῷ χειμῶνι νύκτας μακροτέρας εἶναι, ἤττους γε μὴν τὰς ἐν θέρει. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ ἡμέραν μὲν τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεσθαι ῥῆμα, καὶ μονονουχὶ φωνὴν ἀφιέναι, τὸ περιττὸν ἐν διαστήματι τῶν ὡρῶν ἀπαιτοῦσαν· νύκτα δὲ νυκτὶ τὴν αὐτὴν ἀπαγγέλλειν γνῶσιν.

Στίχ. 4. «Οὔκ εἰσι λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν».

Ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος καὶ ὁ πάμμεγας Ἀθανάσιος, ἐν ἐρωτήσει ἀναγινώσκουσι τό, «Οὔκ εἰσι λαλιαί, οὐδὲ λόγοι ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν»· τουτέστιν, Ἆρα οὔκ εἰσι καὶ τῶν ἀφώνων ἢ πραγμάτων ἢ ἔργων φωναὶ χωρὶς λόγου καὶ γλώττης; Ναί, φαίη ἄν τις· ὥσπερ γὰρ τοῦ ὑφάντου τὴν τέχνην ἡ παμποίκιλος ἐσθὴς ἀναβοᾷ, καὶ τὸν ναυπηγὸν ἡ ἀδιαβλήτως ἔχουσα ναῦς ἀνακηρύττει, καὶ τὸν σιδηρέα τὸ

Στίχ. 3. «Ἡ κάθε ἡμέρα διακηρύττει στὴν ἑπόμενη λόγο, καὶ κάθε νύχτα διαλαλεῖ στὴν ἄλλη γνώση».

Σύμφωνα μὲ τὸν Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει πρῶτα τὸν οὐρανὸ καὶ ἔπειτα τὸ στερέωμα, στὴ συνέχεια κάνει λόγο καὶ γι' αὐτὸν ποὺ κάνει τὴν ἡμέρα φωτεινή, καὶ δείχνει ὅτι εἶναι δυνατὸν καὶ ἀπὸ τὶς ἡμέρες καὶ τὶς νύχτες νὰ καταθαυμάσει κανεὶς τὴν πρόνοια Ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔβαλε σ' αὐτὰ τάξη καὶ μέτρα καὶ ἀμοιβαία ἀνακύκληση. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ποὺ μεταβάλλει τὴν νύχτα σὲ πρωί, δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ μετατρέπει τὴ νύχτα σὲ ὄρθρο καὶ φῶς, καὶ κάνει τὸν ὄρθρο καὶ τὴν ὁμίχλη, δηλαδὴ τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα. Αὐτὸς προστάζει τὶς μέρες νὰ παραχωροῦν στὶς ἡμέρες τὰ διαστήματα τῶν ὡρῶν, καὶ τὶς νύχτες στὶς νύχτες, ὥστε ἄλλοτε νὰ εἶναι μεγαλύτερες αὐτές, καὶ ἄλλοτε μικρότερες. Γιατὶ λέγει κατὰ κάποιο τρόπο ἡ θερινὴ ἡμέρα στὴν χειμερινή· Παραχώρησέ μου τὸ ἐπιπλέον διάστημα τῶν ὡρῶν. Γιατὶ αὐτὸ φαίνεται σωστὸ στὸν πατριάρχη. Καὶ ἡ νύχτα ὅμως διακηρύττει τὴ γνώση, δηλαδὴ γιὰ τὸν Δημιουργό, ἢ ὅτι πρέπει ὁπωσδήποτε οἱ νύχτες τοῦ χειμώνα νὰ εἶναι μακρότερες καὶ μικρότερες φυσικὰ οἱ θερινές. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό, «ἡ μία ἡμέρα διακηρύττει στὴν ἄλλη ἡμέρα λόγο», καὶ κατὰ κάποιο τρόπο φωνάζει ἀπαιτώντας τὴν περιττὴ διάρκεια τῶν ὡρῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ μιὰ νύχτα διακηρύττει στὴν ἄλλη τὴν ἴδια γνώση.

Στίχ. 4. «Δὲν ὑπάρχουν λαλιές, οὔτε λόγοι τῶν ὁποίων δὲν ἀκούονται οἱ φωνές τους».

Ὁ ἅγιος Κύριλλος καὶ ὁ μέγιστος Ἀθανάσιος διαβάζουν τὸν στίχο αὐτὸν μὲ ἐρωτηματικό· «Δὲν ὑπάρχουν λαλιές, οὔτε λόγοι τῶν ὁποίων οἱ φωνὲς δὲν ἀκούονται;». Δηλαδή· Ἄραγε δὲν ὑπάρχουν καὶ οἱ φωνὲς χωρὶς λόγο καὶ γλώσσα τῶν ἄφωνων ἢ πραγμάτων ἢ ἔργων; Ναί, θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κάποιος. Γιατί, ὅπως τὴν τέχνη τοῦ ὑφάντη τὴν διαλαλεῖ τὸ πολυποίκιλο ἔνδυμα, καὶ τὸν ναυπηγὸ τὸν διακηρύττει τὸ πλοῖο ποὺ εἶναι ἀψεγάδιαστο, καὶ τὸν σιδηρουργὸ τὸ ἔργο του, ἔτσι καὶ ἡ κτί-

ἔργον αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡ κτίσις, ἧς ἀρτίως διεμνημονεύσαμεν, ἄφωνος μέν, ἤγουν ἄλογος, λαλιαὶ δὲ ὥσπερ αὐτῆς τὸ θαῦμά ἐστι, καὶ οἷον φωνὴ τὸ κάλλος καὶ ἡ εὐταξία. Τὸ γὰρ διήγημα τὸ οὐράνιον καὶ τὸ ῥῆμα τὸ παρὰ τῆς ἡμέρας βοώμενον, φωνὴ μὲν ἔναρθρος οὐκ ἔστιν, οὔτε λαλιὰ διὰ στόματος, διδασκαλία δὲ θείας δυνάμεως γίνεται τοῖς ἐπαΐειν ἐπισταμένοις σιωπώσης φωνῆς. Πλὴν ἄφωνον τὴν κτίσιν εἰπὼν ὁ Δαβίδ, ἀπέφηνεν, ὅτι μήτε ἔμπνους μήτε λογικὴ κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς Ἑλλήνων σοφοῖς· ζῷον γὰρ εἶναί φασιν ἓν τὸν σύμπαντα τοῦτον κόσμον, ζῷα δὲ ὁμοίως καὶ τὰ μέρη, ἐξ ὧν συμπληροῦται.

Στίχ. 6. «Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ».

Διαμέμνηται χρησίμως ὁ Δαβὶδ τῆς εὐτάκτου πορείας τοῦ ἡλίου, καὶ ὅτι ἀναφοιτᾷ ὥσπερ ἀπὸ παστοῦ τῆς ἑσχατιᾶς, οἷά τις νυμφίος εὖ μάλα διαπρεπής· εἶτα καθάπερ ἀπὸ βαλβίδος τὸ τοῦ δρόμου σύνθημα λαβών, ὀξεῖάν τε καὶ εὐσθενῆ ποιεῖται τὴν πτῆσιν, καὶ ἀμογητὶ διατρέχει. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, δηλοῦν τό, «Ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ».

Στίχ. 8. «Ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς».

Οὐκ ἀνόητος τοῖς νουνεχεστέροις ἡ φυσικὴ γίνεται θεωρία παριστῶσα τοῖς ὁρᾶν ἐθέλουσι τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, ὡς ἀπό γε τῆς τῶν κτισμάτων καλλονῆς τε καὶ εὐταξίας· «τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται». Ἀλλ' ὧδε τούτων ἐχόντων, καὶ αὐτὸς ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ Χριστός, καὶ τῷ Πατρὶ ἡμᾶς προσεκόμισεν, οὐ διὰ νομικῆς λατρείας, διὰ νουθεσίας δὲ μᾶλλον εὐαγγελικῆς. Οὐκ-

30. Ρωμ. 1, 20.

ση, τὴν ὁποία ἀναφέραμε προηγουμένως, εἶναι βέβαια ἄφωνη, δηλαδὴ χωρὶς λόγο, ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο φωνὲς αὐτῆς εἶναι ὁ θαυμασμὸς ποὺ προκαλεῖ, καὶ φωνή της καθ' ὅμοιο τρόπο ἡ ὁμοφιὰ καὶ ἡ εὐταξία της. Γιατὶ ἡ οὐράνια διακήρυξη καὶ ὁ λόγος ὁ διακηρυσσόμενος ἀπὸ τὴν ἡμέρα, δὲν εἶναι βέβαια φωνὴ μὲ φθόγγους, οὔτε ὁμιλία μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ γίνεται διδασκαλία τῆς θεϊκῆς δύναμης σ' αὐτοὺς ποὺ μποροῦν νὰ ἀντιληφθοῦν τὴ σιωπηρὴ φωνή. Ὡστόσο ὁ Δαβὶδ λέγοντας τὴν κτίση ἄφωνη, κατέστησε φανερό, ὅτι οὔτε πνοὴ ἔχει, οὔτε λογικὴ εἶναι, ὅπως νομίζουν οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων. Γιατὶ λένε, ὅτι ὁλόκληρος αὐτὸς ὁ κόσμος εἶναι ἕνα ζῶο, καὶ ζῶα ἐπίσης εἶναι καὶ τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται.

Στίχ. 6. «Καὶ αὐτὸς σὰν νυμφίος ποὺ βγαίνει
ἀπὸ τὸν νυμφικὸ θάλαμο».

Ὁ Δαβὶδ ἀναφέρει κατὰ τρόπο χρήσιμο τὴν καλῶς διατεταγμένη πορεία τοῦ ἡλίου, καὶ ὅτι ξεπροβάλλει ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς γῆς, βγαίνοντας σὰν μέσα ἀπὸ νυφικὸ θάλαμο ὡς νυμφίος ὁλόλαμπρος. Ἔπειτα, σὰν ἀπὸ ἀφετηρία, παίρνοντας τὸ σύνθημα τῆς κίνησής του, κάνει εὐκίνητη καὶ σταθερὴ τὴν πορεία του καὶ διατρέχει αὐτὴν χωρὶς κόπο. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό· «Θὰ γεμίσει ἀπὸ ἀγαλλίαση σὰν γίγας ποὺ ἔτρεξε τὸ δρόμο του».

Στίχ. 8. «Ὁ νόμος τοῦ Κυρίου εἶναι ἄμεμπτος,
ποὺ ἐπιστρέφει τὶς ψυχὲς ποὺ ἔχουν πλανηθεῖ».

Δὲν εἶναι ἀνώφελη στοὺς συνετώτερους ἡ θέα τῆς φύσεως, ἡ ὁποία παριστάνει, σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τὴ δοῦν, τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν τάξη καὶ τὴν ὁμορφιὰ τῶν κτισμάτων. Γιατὶ λέγει· «Οἱ ἀόρατες ἰδιότητές του βλέπονται καθαρὰ ἀπὸ τότε ποὺ κτίσθηκε ὁ κόσμος, μέσα ἀπὸ τὰ δημιουργήματά του»[30]. Ἀλλὰ ἐνῶ αὐτὰ ἔτσι ἔχουν, ἐμφανίσθηκε σὲ μᾶς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, καὶ μᾶς ὁδήγησε στὸν Πατέρα, ὄχι μὲ τὴ λατρεία τοῦ νόμου, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τὴν νουθεσία τοῦ εὐαγγελίου. Ἄρα

οὖν πρὸς τῇ φυσικῇ θεωρίᾳ, τουτέστι τῇ ἀπό γε τῆς τῶν κτισμάτων ποιήσεώς τε καὶ εὐταξίας, καὶ τὸ δι' αὐτοῦ πεπλουτήκαμεν κήρυγμα. Ἀπέχρη μὲν καὶ ἡ κτίσις δεῖξαι τοῖς ἀνθρώποις τὸν Ποιητήν, ἀλλ' ὅμως καὶ νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν, ἐπιστρέψαι τοὺς πλανωμένους δυνάμενον. Τῷ μὲν οὖν ἀπερισκέπτως ἐξετάζοντι τὰ τοῦ ψαλμοῦ ῥήματα, δοκεῖ μὴ ἀκολουθεῖν τοῖς προλαβοῦσιν ὁ περὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν δικαιωμάτων οὗτοσὶ λόγος. Ἔστι δὲ πολλὴ μᾶλλον ἡ συμφυΐα. Καὶ ὅπως, ἔνθεν ἐρῶ· Τρεῖς εἰσιν οὗτοι θεῖοι σύμπαντες νόμοι· εἷς μὲν ὁ φυσικὸς ὁμοῦ καὶ δημιουργικός, καθ' ὃν ἐκ τῆς συνειδήσεως καὶ ἐκ τῶν κτισμάτων τὸ δέον γινώσκομεν καὶ τὸν Δημιουργὸν ἐπιγινώσκομεν· ἕτερος δὲ ὁ γραπτός, ὁ διὰ Μωσέως δοθείς· καὶ τρίτος ὁ πνευματικὸς καὶ εὐαγγελικός. Ἐπεὶ οὖν περὶ τοῦ νόμου τοῦ ἐκ τῆς δημιουργίας ἱκανῶς διέλαβεν ὁ Δαβίδ, καὶ ἔδειξεν ὅτι καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ τὸ στερέωμα καὶ ἡμέρα καὶ νὺξ καὶ ἥλιος τὸν ποιήσαντα καταγγέλλουσι, συμπεριέλαβε δὲ καὶ τὸν φυσικὸν νόμον διὰ τῆς κτίσεως (ἓν γάρ ἐστι τῶν κτισμάτων καὶ ἡ φύσις), μεταβαίνει λοιπὸν ἐπὶ τοὺς λοιποὺς τόν τε γραπτὸν καὶ τὸν πνευματικόν, καὶ ἑκάτερον ὑποδιαιρεῖ εἰς ἐντολὰς καὶ νόμους καὶ κρίματα καὶ μαρτυρίας καὶ δικαιώματα.

Πρῶτα τοίνυν τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα νόμον Κυρίου λέγει· οὐ γὰρ δι' ἑνὸς ἐξεφωνήθη τῶν προφητῶν, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τοῦ πάντων Δεσπότου. Ἔπειτα ἄμωμον ὀνομάζει· ὁ γὰρ διὰ Μωσέως νόμος οὐκ ἦν ἄμεμπτος, ὡς ὁ πάνσεπτος Παῦλος γράφει· οὐδένα γὰρ ἐτελείωσεν. Ἔφη δέ που καὶ ὁ Θεὸς περὶ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι «Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς νόμμα οὐ καλά, καὶ δικαιώματα ἐν οἷς οὐ ζήσονται ἐν αὐτοῖς». Ἀντιπαραθέσει γὰρ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων, οὐ καλὸς ὁ νό-

31. Ἐβρ. 8, 7. 32. Ἰεζ. 20, 25.

λοιπὸν μαζὶ μὲ τὴ γνώση ἀπὸ τὴ θέα τῆς φύσεως, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν δημιουργία καὶ τὴν εὐταξία τῶν κτισμάτων, δεχθήκαμε ὡς πλοῦτο καὶ τὴ ἀπὸ τὸ κήρυγμά του. Μποροῦσε βέβαια καὶ ἡ κτίση νὰ δείξει στοὺς ἀνθρώπους τὸν Δημιουργό, ἀλλ' ὅμως μᾶς ἔδωσε πρὸς βοήθειά μας καὶ νόμο , ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ ἐπιστρέψει σ' αὐτὸν αὐτοὺς ποὺ πλανῶνται. Σ' αὐτὸν λοιπὸν ποὺ ἐξετάζει ἀπερίσκεπτα τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ, φαίνεται ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς δὲν ἀκολουθεῖ αὐτὰ ποὺ προηγήθηκαν γιὰ τὸν νόμο καὶ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ. Ὅμως ὑπάρχει πάρα πολλὴ φυσικὴ σχέση. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, θὰ τὸ πῶ τώρα· Τρεῖς εἶναι ὅλοι αὐτοὶ οἱ θεϊκοὶ νόμοι· Ὁ ἕνας βέβαια εἶναι ὁ φυσικὸς μαζὶ καὶ δημιουργικός, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ἀπὸ τὴ συνείδησή μας καὶ ἀπὸ τὰ δημιουργήματα μαθαίνουμε αὐτὸ ποὺ πρέπει, καὶ γνωρίζουμε σὲ βάθος τὸν Δημιουργό. Ἄλλος νόμος εἶναι ὁ γραπτός, ποὺ δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσέως. Καὶ τρίτος εἶναι ὁ πνευματικὸς καὶ εὐαγγελικὸς νόμος. Ἐπειδὴ λοιπὸν γιὰ τὸν νόμο του ἀπὸ τὴ δημιουργία ἀρκετὰ ἐξέθεσε ὁ Δαβίδ, καὶ ἔδειξε ὅτι καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ τὸ στερέωμα καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύχτα καὶ ὁ ἥλιος μαρτυροῦν τὸν Δημιουργό, καὶ συμπεριέλαβε καὶ τὸν φυσικὸ νόμο ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν κτίση (γιατὶ καὶ ἡ φύση εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ κτίσματα), μεταβαίνει στὴ συνέχεια στοὺς ἄλλους, καὶ τὸν γραπτὸ καὶ τὸν πνευματικό, καὶ τὸν καθένα τὸν ὑποδιαιρεῖ σὲ ἐντολὲς καὶ νόμους καὶ ἀποφάσεις καὶ μαρτυρίες καὶ δικαιώματα.

Πρῶτα λοιπὸν τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου τὸ ὀνομάζει νόμο τοῦ Κυρίου· γιατὶ δὲν ἐκφωνήθηκε μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς προφῆτες, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο τῶν ὅλων. Ἔπειτα τὸ ὀνομάζει ἄμεμπτο, γιατὶ ὁ νόμος μέσω τοῦ Μωυσέως δὲν ἦταν ἄμεμπτος, ὅπως γράφει ὁ πάνσεπτος Παῦλος· καθόσον δὲν ἔκανε κανένα τέλειον[31]. Ἀλλὰ κάπου καὶ ὁ Θεὸς εἶπε γιὰ τοὺς Ἰουδαίους· «Ἐγὼ τοὺς ἔδωσα νόμους ὄχι καλούς, καὶ παραγγέλματα ποὺ δὲν θὰ ζήσουν μὲ αὐτά»[32]. Γιατὶ συγκρινόμενος μὲ τοὺς εὐαγγελικοὺς νόμους, ὁ νόμος δὲν εἶναι καλός. Καὶ εἶναι ὁμολογουμένως ἀμώμητες οἱ

μος· ἄμωμα δὲ ὁμολογουμένως τὰ Χριστοῦ παιδεύματα, ἃ καὶ ἐπιστρέφει ψυχὰς ἐκ φαυλότητος πρὸς ἀρετήν, ἐκ πλάνης Ἑλληνικῆς πρὸς εὐσέβειαν, ἐξ ἀγνοίας καὶ σκότου εἰς φῶς καὶ σύνεσιν. Νόμος δὲ ὠνόμασται τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ τὸ ἀπονέμειν ἑκάστῳ τὰ ταῖς αὐτοῦ πράξεσι πρεπωδέστατα, ἐπαίνους μὲν τοῖς ἀγαθοῖς, ποινὰς δὲ τοῖς καταφρονηταῖς.

Στίχ. 10. «Ὁ φόβος Κυρίου ἁγνός, διαμένων
εἰς αἰῶνα αἰῶνος».

(Κυρίλλου καὶ Ὑπατίου). Καθαρὸς μὲν οὐδεὶς ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' ἂν ᾖ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Πλὴν ὥσπερ τὴν πόαν σμηκτικὴν εἶναί φασι τοῦ ῥύπου τῶν ἱματίων, οὕτως ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ὁ ἁγνός, τουτέστιν ὁ ἁγνοποιός, εἰς νοῦν εἰ γένοιτο τὸν ἀνθρώπινον, πᾶσαν αὐτοῦ διασμήχει κηλίδα. Τηρήσει δὲ καὶ εἰς μακραίωνα βίον τὸν τοιοῦτον· ὁ γὰρ ἐν ἁγνείᾳ διαπεράνας τὸν βίον, τοιοῦτος ἔσται καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα.

Στίχ. 11. «Τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινά,
δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό».

Κρίματα πάλιν καλεῖ τὰς ἐφ' ἑκάστῳ πράγματι θείας ψήφους καὶ ἀποφάσεις· ταῦτα δὲ ἀληθινὰ καὶ δίκαιά εἰσιν ἐπὶ τὸ αὐτό, τουτέστιν οὐκ ἀσύμφωνα καὶ ἀλλήλοις μαχόμενα, ἀδελφὰ δὲ μᾶλλον καὶ ἀλλήλοις συμβαίνοντα. Οὐδὲ μία γὰρ ἐναντιότης ἐν τοῖς τοῦ Σωτῆρος εὑρίσκεται νόμοις. Διττῶς δὲ κρίνει ὁ Θεός, ἢ φιλαγάθως ἢ δικαίως· καὶ φιλανθρώπως μὲν ὡς ὅτε τῷ περὶ ἑνδεκάτην ὥραν κληθέντι εἰς τὸν ἀμπελῶνα, ἴσον μισθὸν ἀπονέμει τοῖς προκεκμηκόσι· δικαίως δὲ ὡς ἐν τῇ στάσει τῶν προβάτων καὶ ἐρίφων, τοῖς μὲν λέγων, «Δεῦτε, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν», τοῖς δέ, «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον».

---

33. Ματθ. 20, 1 ἑ. 34. Ματθ. 25, 31-41.

διδασκαλίες, οἱ ὁποῖες καὶ ἐπιστρέφουν ψυχὲς ἀπὸ τὴν κακία στὴν ἀρετή, ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πλάνη στὴν εὐσέβεια, ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς καὶ στὴ σύνεση. Καὶ ὀνομάσθηκε νόμος τὸ Εὐαγγέλιο, ἐπειδὴ ἀπονέμει στὸν καθένα αὐτὰ ποὺ ταιριάζουν πάρα πολὺ στὶς πράξεις του, ἐπαίνους βέβαια στοὺς ἀγαθούς, καὶ ποινὲς στοὺς καταφρονητὲς τῶν ἐντολῶν.

Στίχ. 10. «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι ἁγνὸς
καὶ μένει αἰώνια».

(Τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Ὑπατίου). Καθαρὸς βέβαια ἀπὸ ρύπο δὲν εἶναι κανένας, οὔτε καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι μιὰ μόνο ἡμέρα ἡ ζωή του πάνω στὴ γῆ. Ὡστόσο, ὅπως λένε ὅτι τὸ χόρτο καθαρίζει τὴν ἀκαθαρσία τῶν ρούχων, ἔτσι ὁ ἁγνὸς φόβος τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ὁ ἁγνοποιός, ὅταν μπεῖ στὸν ἀνθρώπινο νοῦ, καθαρίζει κάθε κηλίδα του. Καὶ θὰ διατηρήσει αὐτὸν καὶ στὴ μακροχρόνια ζωή. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ πέρασε τὴ ζωή του μὲ ἁγνότητα, θὰ εἶναι τέτοιος καὶ στὸν μελλοντικὸ αἰώνα.

Στίχ. 11. «Οἱ ἀποφάσεις τοῦ Κυρίου εἶναι ἀληθινὲς
καὶ βρίσκονται σὲ συμφωνία μεταξύ τους».

Κρίματα πάλι ὀνομάζει τὶς ψῆφους καὶ ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ γιὰ κάθε πρᾶγμα. Αὐτὲς εἶναι καὶ ἀληθινὲς καὶ δίκαιες, καὶ συμπίπτουν, δηλαδὴ δὲν εἶναι ἀσύμφωνες, οὔτε μάχονται μεταξύ τους, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι ἀδελφὲς μεταξύ τους καὶ συμβαδίζουν. Γιατὶ δὲν βρίσκεται καμμιὰ ἀντίθεση στοὺς νόμους τοῦ Κυρίου. Ὁ Θεὸς βέβαια κρίνει κατὰ δύο τρόπους, ἢ μὲ φιλανθρωπία, ἢ μὲ δικαιοσύνη. Μὲ φιλανθρωπία κρίνει, ὅπως στὴν περίπτωση ἐκείνου ποὺ κλήθηκε στὸν ἀμπελώνα τὴν ἑνδέκατη ὥρα καὶ τοῦ ἔδωσε μισθὸ ἴσον μὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἐργασθεῖ ἀπὸ πιὸ μπροστά[33]. Μὲ δικαιοσύνη πάλι, ὅπως κατὰ τὴ στάση τῶν προβάτων καὶ τῶν ἐριφίων, ὅπου στὰ πρόβατα λέγει· «Ἐλᾶτε, κληρονομῆστε τὴ βασιλεία», καὶ στὰ ἐρίφια· «Φύγετε ἀπὸ κοντά μου, σεῖς οἱ καταραμένοι, καὶ πηγαίνετε στὸ αἰώνιο πῦρ»[34].

Στίχ. 14. «Ἐὰν μή μου κατακυριεύσωσι, τότε ἄμωμος ἔσομαι, καὶ καθαρισθήσομαι ἀπὸ ἁμαρτίας μεγάλης».

Ὁμολογήσας ὁ προφήτης ὅτι καὶ τὸν ἰσχνὸν νομοφύλακα πολλὰ παριππεύει, φησὶν ὅτι, Ὦ Δέσποτα, τὰ κρύφιά τε καὶ ἀλλότριοι μή μου κατακυριεύσωσι, σοῦ τοῦ κρίνοντος μὴ ἱστῶντος αὐτά, μηδὲ εἰς ἁμαρτίαν ἐμοὶ καταγράφοντος· ἤ, Ὅταν οἱ πονηροὶ λογισμοί, οὓς ὁ διάβολος τῷ νῷ ἐνίησι, μὴ κατακυριεύσωσί μου, ὥστε συγκαταθέσθαι αὐτοῖς, τότε καὶ ἄμωμος ἂν εἴην, καὶ ἀπὸ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας καθαρισθήσομαι, ἥτις μεγάλη ἐστίν, ὡς πρὸς σύγκρισιν τῆς κατὰ διάνοιαν. Προφητικῶς δὲ καὶ ἡ φύσις πᾶσα βοᾷ πρὸς τὸν Θεόν· Ὁ μὲν νόμος, ὦ Δέσποτα, τὸ σῶμα μόνον προσκαίροις ἤγνιζε ῥαντισμοῖς, σὺ δὲ καὶ ἐκ τῶν κρυφίων καθάρισόν με διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ φεῖσαί μου ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων δαιμόνων· ἐὰν γὰρ οὗτοι μή μου κατακυριεύσωσι, τότε ἀληθῶς ἄμεμπτος ἔσομαι καὶ καθαρισθήσομαι ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, ἢ καὶ τῆς παραβάσεως, ἥτις ἁμαρτία ἐστὶ μεγάλη. Ἁμαρτίαν μεγάλην τὴν ἀποτελεσματικὴν λέγει, ἣν ὁ τῶν κρυφίων κωλύει καθαρισμός.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΘ'.

Στίχ. 2. «Ἐπακούσαι σου Κύριος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως».

Ἀεὶ τῶν ἁγίων τέταται πρὸς Θεὸν ὁ σκοπός, καὶ πρὸς μόνον αὐτὸν ἀποβλέποντες, τὴν παρ' αὐτοῦ ζητοῦσι βοήθειαν, κἂν πού τι σαλεύηται κῦμα, καὶ χαλεπὸς ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς ἐγείρηται χειμών. Τοῦτο καὶ Ἱερεμίας ἐπιστάμενος ἔλεγε· «Κύριε, ἰσχύς μου καὶ βοηθέ μου καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου». Ἡ μὲν γὰρ ἐξ ἀνθρώπων ἐπικουρία σαθρά, ἀσφαλὴς δὲ ἡ ἄνωθεν βοήθεια. Διά τοι τοῦ-

35. Ἱερ. 16, 19.

Στίχ. 14. «Ἐὰν δὲν μὲ αἰχμαλωτίσουν, θὰ εἶναι ἄμεμπτος, καὶ θὰ διατηρηθῶ καθαρὸς ἀπὸ μεγάλη ἁμαρτία».

Ἀφοῦ ὁ προφήτης ὁμολόγησε ὅτι καὶ ὁ ἀνίσχυρος φύλακας τοῦ νόμου παραβαίνει πολλά, λέγει· Ὦ Κύριε, ἂς μὴ μὲ κυριεύσουν οἱ κρυφοὶ λογισμοὶ καὶ οἱ ἐχθροί μου, γιατὶ σὺ ποὺ κρίνεις δὲν τὰ ἐγκρίνεις αὐτά, οὔτε καὶ τὰ καταλογίζεις ὡς ἁμαρτίες μου. Ἤ, ὅταν οἱ πονηροὶ λογισμοί, τοὺς ὁποίους βάζει στὸ νοῦ ὁ διάβολος, δὲν μὲ κυριεύσουν, ὥστε νὰ συγκατατεθῶ μὲ αὐτούς, τότε καὶ ἄμωμος μπορῶ νὰ εἶμαι, καὶ θὰ καθαρισθῶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μὲ τὴν πράξη, ἡ ὁποία εἶναι μεγάλη σὲ σύγκριση μὲ τὴν κατὰ διάνοια. Ἀλλὰ προφητικὰ καὶ ἡ φύση ὁλόκληρη φωνάζει πρὸς τὸν Θεό· Ὁ νόμος, Δέσποτα, ἅγνιζε μόνο τὸ σῶμα μὲ πρόσκαιρους ραντισμούς, σὺ ὅμως καθάρισέ με καὶ ἀπὸ τὰ κρυφὰ ἁμαρτήματά μου μὲ τὸ βάπτισμα, καὶ προστάτεψέ με ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς δαίμονες. Γιατί, ἐὰν δὲν μὲ κατακυριεύσουν αὐτοί, τότε θὰ εἶμαι πραγματικὰ ἄμεμπτος καὶ θὰ καθαρισθῶ ἀπὸ τὴν ἀπιστία, ἢ καὶ τὴν παράβαση, ἡ ὁποία εἶναι ἁμαρτία μεγάλη. Ἁμαρτία μεγάλη ὀνομάζει τὴν τελούμενη μὲ τὶς πράξεις, τὴν ὁποία ἐμποδίζει ὁ καθαρισμὸς τῶν μὴ φανερῶν ἁμαρτημάτων.

ΨΑΛΜΟΣ 19ος

Στίχ. 2. «Εἴθε νὰ εἰσακούσει ὁ Κύριος τὴν παράκλησή σου τὴν ἡμέρα τῆς θλίψεως».

Πάντοτε ὁ σκοπὸς τῶν ἁγίων εἶναι στραμμένος πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἀποβλέποντας μόνο σ' αὐτόν, ζητοῦν τὴ βοήθειά του, ἔστω καὶ ἂν κάποτε σαλεύεται λίγο τὸ κῦμα καὶ σηκώνεται τρομερὴ κακοκαιρία ἀπὸ τὴν ἐπίθεση τῶν δαιμόνων. Αὐτὸ γνωρίζοντάς το καὶ ὁ Ἱερεμίας, ἔλεγε· «Κύριε, σὺ ποὺ εἶσαι δύναμή μου καὶ βοηθός μου καὶ καταφύγιό μου τὴν ἡμέρα τῶν συμφορῶν μου»[35]. Γιατὶ ἡ βοήθεια ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι σαθρή, ἐνῶ ἡ οὐράνια βοήθεια εἶναι ἀσφαλής. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἅγιοι λέγουν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ταλαίπωρος, καὶ μᾶλλον κατα-

το καὶ οἱ ἅγιοι ταλαίπωρον εἶναί φασι τὸν ἄνθρωπον, μᾶλλον δὲ κεκατηραμένον, τὸν τὴν ἐλπίδα ἔχοντα ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ ἀπὸ Κυρίου τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἀποστήσαντα. Ἔοικε δὲ νῦν ὁ Δαβὶδ ἡμέραν θλίψεως λέγειν, ἱστορικῶς μὲν καθ' ἣν ὁ Σε-
ναχηρείμ τοῦ Ῥαψάκου τὰ ἀτάσθαλα ἐκεῖνα ἔπεμψε γράμματα· «Μὴ ἀπατάτω ὑμᾶς Ἐζεκίας ὅτι ῥύσεται ὁ Θεὸς τὴν Ἰερουσαλὴμ ἐκ χειρός μου». Ἀλληγορικῶς δὲ τὴν τοῦ πάθους ἡμέραν, ὅτε ἔλεγεν ὁ Σωτήρ· «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου». Εὔχονται οὖν καὶ οἱ περὶ τὸν Ἐζεκίαν ἐπακοῦσαι αὐτοῦ τὸν
Θεόν, θλιβομένου ἐφ' οἷς ἐβλασφήμησε ὁ Σεναχηρείμ, καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος, ἵνα ἐπακούσῃ αὐτοῦ ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ. Μανθάνομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν καιρῷ θλίψεως μὴ καταπίπτειν, ἀλλ' εὔχεσθαι, καὶ μὴ ἀνθρώποις πιστεύειν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, τῷ Θεῷ δὲ τῷ πάντα ἰσχύοντι.

Στίχ. 4. «Μνησθείη πάσης θυσίας σου».

Λέγοι δ' ἂν ταῦτα καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἀθυμοῦντος παραμυθίαν, ἢ ὁ ἐνυπάρχων τῇ ψυχῇ λόγος, ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Εὐχῆς δὲ δεῖ τῷ θλιβομένῳ, καὶ τοῦ μὴ καταβαλεῖν τὰς ἐλπίδας· οὕτω γὰρ Θεὸς ὑπήκοος γίνεται.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ ιθ' ψαλμοῦ. Ἀλλ' ἦν οὐ δυσεύρετος ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθή· προσεφώνει γὰρ λέγων ὁ Χριστός· «Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός».

ΨΑΛΜΟΣ Κ'.

Στίχ. 4. «Ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ
στέφανον ἐκ λίθου τιμίου».

Παραταξάμενος ὁ Δαβὶδ πρὸς Ἀμμανίτας νενίκηκε, καὶ εἷλεν αὐτοὺς κατὰ κράτος, καὶ ἔλαβε τὸν στέφανον τοῦ Μολχώμ· τοῦτο δὲ εἴδωλον ἦν τῶν Ἀμμανιτῶν, καὶ εὑρὼν ἐν τῷ

35α. Ἱερ. 17, 5. 36. Δ' Βασ. 18, 30, 32, 35.

ραμένος, αὐτὸς ποὺ στηρίζει τὴν ἐλπίδα του σὲ ἄνθρωπο καὶ ἔχει ἀπομακρύνει τὴν καρδιά του ἀπὸ τὸν Κύριο[35α]. Φαίνεται καὶ τώρα ὁ Δαβὶδ τὴν ἡμέρα τῆς θλίψεως νὰ λέγει, ἱστορικὰ βέβαια τὴν ἡμέρα ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία ὁ Σεναχηρεὶμ ἔστειλε ἐκεῖνα τὰ ἀσεβῆ γράμματα τοῦ Ραψάκη· «Ἂς μὴ σᾶς ἀπατᾶ ὁ Ἐζεκίας, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ γλυτώσει τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τὸ χέρι μου»[36], ἐνῶ ἀλληγορικὰ τὴν ἡμέρα τοῦ πάθους, ὅταν ὁ Σωτήρας ἔλεγε· «Ἡ ψυχή μου εἶναι πολὺ λυπημένη»[37]. Γιατὶ προσεύχονταν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν γύρω ἀπὸ τὸν Ἐζεκία νὰ τὸν ἀκούσει ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἦταν θλιμμένος ἐξαιτίας τῶν βλασφημιῶν τοῦ Σεναχηρείμ, ἀλλὰ καὶ οἱ μαθητὲς τοῦ Σωτήρα, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας. Διδασκόμαστε ὅμως καὶ ἐμεῖς σὲ καιρὸ θλίψεως νὰ μὴ χάνουμε τὶς ἐλπίδες μας, ἀλλὰ νὰ προσευχόμασε, καὶ νὰ μὴ ἐμπιστευόμαστε σὲ ἀνθρώπους τὴ σωτηρία μας, ἀλλὰ στὸν Θεὸ ποὺ μπορεῖ νὰ τὰ κάνει ὅλα.

Στίχ. 4. «Εἴθε νὰ θυμηθεῖ ὅλες τὶς θυσίες σου».

Μπορεῖ αὐτὰ νὰ τὰ λέγει καὶ γιὰ τὴ παρηγοριὰ ἐκείνου ποὺ λιποψυχεῖ, ἢ ὁ λόγος ποὺ βρίσκεται μέσα στὴν ψυχή, ἢ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Χρειάζεται ὅμως καὶ προσευχὴ αὐτὸς ποὺ θλίβεται, καὶ νὰ μὴ χάνει τὶς ἐλπίδες του, γιατὶ ἔτσι τὸν ἀκούει ὁ Θεός.

(Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἀπὸ τὴν ἑρμηνεία τοῦ 19ου ψαλμοῦ). Ὅμως ὁ καλὸς δρόμος δὲν εἶναι δυσεύρετος, γιατὶ ὁ Χριστὸς φωνάζει λέγοντας· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός».

ΨΑΛΜΟΣ 20ος

Στίχ. 4. «Ἔβαλες στὸ κεφάλι του στεφάνι
ἀπὸ πολύτιμους λίθους».

Ὅταν ὁ Δαβὶδ παρατάχθηκε ἐναντίον τῶν Ἀμμανιτῶν τοὺς νίκησε καὶ τοὺς συνέλαβε ὅλους, καὶ πῆρε τὸ στεφάνι τοῦ Μολχώμ, ποὺ ἦταν εἴδωλο τῶν Ἀμμανιτῶν, καὶ ὅταν βρῆκε στὸ

37. Ματθ. 26, 38.

στεφάνῳ λίθον πολύτιμον, ἐνέθηκε τῷ ἰδίῳ στεφάνῳ. Ταύτης τῆς ἱστορίας νῦν μνημονεύει, καί φησι πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι Ταῖς φιλοτιμίαις φθάνεις, ὦ Δέσποτα, καὶ αὐτήν μου τὴν αἴτησιν· οὐ γὰρ ἱκέτευσα περὶ λίθου τιμίου, ἀλλὰ σὺ καὶ τοῦτον δέδωκας, προλαβών μου τὴν αἴτησιν. Καὶ ἄλλως δὲ πρὸ τῆς χειροτονίας εὐλόγησας, τουτέστιν ἐπῄνεσας λέγων· «Εὗρον Δαβὶδ ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, καὶ ἔσται μοι εἰς βασιλέα». Καὶ ἔτι· Ἐγὼ μὲν σωτηρίαν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκ σοῦ ἐζήτησα, σὺ δὲ ἐν εὐλογίαις, τουτέστιν ἐν δαψιλείᾳ καὶ πλεονασμῷ ἀγαθότητος, καὶ νίκην μοι δέδωκας, καὶ βασιλείαν, καὶ προφητείαν, καὶ τὸ μέγιστον, θεοπατορίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐζεκίας ἐλευθερίαν μόνον ᾔτησεν, εὕρατο δὲ νίκην τοσαύτην καὶ τῶν ἐχθρῶν πανολεθρίαν· καὶ τὴν βασιλείαν δὲ μὴ αἰτήσας, ἔλαβε.

Λίθοι δὲ τίμιοι καὶ οἱ Χριστοῦ μαθηταί, καὶ ἁπλῶς οἱ πιστοί, κόσμος ὄντες αὐτοῦ καὶ δόξα καὶ οἱονεὶ στέφανος τῇ κεφαλῇ ἐπικείμενος. Ἐν μὲν οὖν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ πατὴρ λέγεται ποιεῖν τῷ υἱῷ τοὺς γάμους, ἐνταῦθα δὲ ὁ προφήτης πρὸς τὸν Θεὸν λέγει· «Ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον». Στέφανος δὲ Χριστῷ ἡ Ἐκκλησία γίνεται, διὰ τῶν ἐμψύχων λίθων τὴν κεφαλὴν ἐν κύκλῳ διαλαμβάνουσα. Λίθον ἂν εἴποις πολύτιμον καὶ αὐτὸν τὸν Χριστόν, ὡς ἐκλεκτὸν δηλονότι καὶ ἀξιάγαστον μαργαρίτην, ὃν δέδωκεν ἡμῖν στέφανον δόξης ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, εὐλογῶν ἡμᾶς εὐλογίᾳ ἁγιασμοῦ καὶ χρηστότητος. - Ἐκ τῶν ἔργων καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ τις στεφανοῦται. Ἀμέλει ὁ δικαστὴς τὸ δίκαιον διώξας, ἀπολήψεται τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον.

Στίχ. 9. «Εὑρεθείη ἡ χείρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου».

Ἄλλως τοῖς ἐπιμένουσι τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ἄλλως τοῖς μετανοοῦσιν εὑρίσκεται· τοῖς μὲν γὰρ κριτής, τοῖς δὲ λυτρωτὴς εὑ-

38. Α΄ Βασ. 13, 14. Ψαλμ. 88, 21.

στεφάνι πολύτιμο λίθο, τὸν ἔβαλε στὸ δικό του στεφάνι. Αὐτὴν τὴν ἱστορία ἀναφέρει τώρα, καὶ λέγει στὸν Θεό· Μὲ τὶς γενναιοδωρίες, Κύριε, προλαβαίνεις καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο μου τὸ αἴτημα. Γιατὶ δὲν σὲ παρακάλεσα γιὰ πολύτιμο πετράδι, ἐσὺ ὅμως μοῦ ἔδωσες καὶ αὐτό, προλαβαίνοντας τὸ αἴτημά μου. Ἄλλωστε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ χειροτονία μου μὲ εὐλόγησες, δηλαδὴ μὲ ἐπήνεσες, λέγοντας· «Βρῆκα τὸν Δαβὶδ ἄνδρα τέτοιον ποὺ ἤθελε ἡ καρδιά μου, καὶ θὰ γίνει ἀπὸ μένα βασιλιάς»[38]. Καὶ ἀκόμα· Ἐγὼ βέβαια ζήτησα ἀπὸ σένα σωτηρία ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου, ἐνῶ σὺ μὲ εὐλογίες, δηλαδὴ μὲ ἀφθονία καὶ περίσσεια ἀγαθότητας, μοῦ ἔδωσες καὶ νίκη, καὶ βασιλεία, καὶ προφητεία, καὶ τὸ πιὸ μεγάλο, μὲ ἔκανες Πατέρα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐζεκίας ζήτησε μόνο ἐλευθερία, καὶ βρῆκε τόσο μεγάλη νίκη καὶ πανολεθρία τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀκόμα χωρὶς νὰ τὴ ζητήσει, ἔλαβε καὶ τὴ βασιλεία.

Λίθοι βέβαια πολύτιμοι εἶναι καὶ οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ, καὶ γενικὰ οἱ πιστοί, γιατὶ εἶναι κόσμημα καὶ δόξα καὶ κατὰ κάποιο τρόπο στεφάνι τοποθετημένο στὸ κεφάλι. Στὸ Εὐαγγέλιο λέγεται ὅτι ὁ πατέρας κάνει τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ του, ἐνῶ ἐδῶ ὁ προφήτης λέγει· «Ἔβαλες στὸ κεφάλι του στεφάνι»[39]. Στεφάνι βέβαια γιὰ τὸν Χριστὸ ἔγινε ἡ Ἐκκλησία, ποὺ κοσμεῖ τὴν κεφαλή του μὲ ἔμψυχους λίθους. Λίθον πολύτιμο θὰ μποροῦσες νὰ πεῖς καὶ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ὡς ἐκλεκτὸ δηλαδὴ καὶ ἄξιο θαυμασμοῦ μαργαριτάρι, τὸν ὁποῖο μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, εὐλογώντας μας μὲ εὐλογία ἁγιασμοῦ καὶ ἀγαθότητας. - Ἀπὸ τὰ ἔργα καὶ τὶς ἐνασχολήσεις του στεφανώνεται κάποιος. Φυσικὰ ὁ δικαστὴς ποὺ ἐπιδίωξε τὸ δίκαιο, θὰ λάβει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης.

Στίχ. 9. «Εἴθε τὸ χέρι σου νὰ βρεθεῖ μπροστὰ
στοὺς ἐχθρούς σου».

Μὲ ἄλλον τρόπο βρίσκεται μπροστὰ σὲ ἐκείνους ποὺ ἐπιμένουν στὴ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀλλιῶς σ' αὐτοὺς ποὺ

39. Ματθ. 22, 2.

ρίσκεται. Πλὴν ὅτι πρῶτον ἡμᾶς τὸν Θεὸν εὑρεῖν ὁ προφήτης, καὶ τότε παρ' αὐτοῦ εὑρεθήσεσθαι [λέγει,] σαφῶς οὖν τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἐν ἡμῖν ἡ σωτηρία.

Στίχ. 13. «Ὅτι θήσεις αὐτοὺς
νῶτον».

Εἰς δὲ τὸν Χριστόν τινες ἐξειληφότες τὸν παρόντα ψαλμόν, εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὰς τιμωρίας ἐξέλαβον, ἀπὸ τοῦ, «Εὑρεθείη ἡ χείρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου». Ταῦτα γὰρ ἐπενεχθήσεται, φασίν, αὐτοῖς εἰς τὸν καιρὸν τῆς τοῦ προσώπου σου παρουσίας, δι' ἅπερ ἐμηχανήσαντο κατὰ σοῦ, νομίσαντες ἀδυνάτως τὸν τῆς δόξης Κύριον θανάτῳ περιβάλλειν. Διὸ καὶ τέθεινται νῶτον τοῖς ἐξ ἐθνῶν πιστοῖς. Πρῶτον μὲν υἱοὶ Θεοῦ καὶ λαὸς χρηματίσαντες, ὕστερον δὲ ἄλλοις τῆς υἱοθεσίας παραχωρήσαντες τοῖς ἐπ' ἐσχάτων κληθεῖσιν ἐθνικοῖς, οἵτινες καὶ πρῶτοι γεγένηνται, κατὰ τό, «Ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι». Ἐν δὲ τοῖς περιλοίποις φησίν, ἐπείπερ ὅτε τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε καὶ πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΑ'.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως
τῆς ἑωθινῆς, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Τινὲς δὲ «ἀντίληψιν ἑωθινὴν» λέγουσι τὸν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος καιρόν· ἐγήγερται γὰρ ὄρθρου βαθέος πατήσας τὸν θάνατον. Ἀντίληψις οὖν ἡ ἀνάστασις, ὡς ἀποσοβοῦσα μὲν τῶν σωμάτων τὴν φθοράν, καθαίρουσα δὲ τῇ πίστει τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐὰν γὰρ εἴπῃς, φησίν, ἐν τῷ στόματί σου, Κύριος Ἰησοῦς, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ. Ἀλλ' ἴδωμεν ὁποῖα πρὸς

40. Ματθ. 19, 30.

μετανοοῦν. Γιατὶ στοὺς πρώτους βρίσκεται ὡς κριτής, ἐνῶ στοὺς ἄλλους ὡς λυτρωτής. Πλὴν ὅμως ὁ προφήτης λέγει, ὅτι πρῶτα ἐμεῖς νὰ βροῦμε τὸν Θεό, καὶ τότε θὰ βρεθοῦμε ἀπ' αὐτόν. Αὐτὸ λοιπὸν φανερώνει καθαρά, ὅτι ἡ σωτηρία βρίσκεται σὲ μᾶς.

Στίχ. 13. «Θὰ τοὺς κάνεις νὰ σοῦ στρέψουν
τὰ νῶτα τους μὲ τὴ φυγή τους».

Ὁρισμένοι νομίζοντας ὅτι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἀναφέρεται στὸν Χριστό, θεώρησαν ὅτι οἱ τιμωρίες ἀναφέρονται στοὺς Ἰουδαίους, ἀπὸ τό· «Θὰ βρεθεῖ τὸ χέρι σου σὲ ὅλους τοὺς ἐχθρούς σου». Γιατὶ αὐτά, λέγουν, θὰ συμβοῦν σ' αὐτοὺς στὸν καιρὸ τῆς παρουσίας τοῦ προσώπου σου, γιὰ ὅσα κατασκεύασαν ἐναντίον σου, νομίζοντας ὅτι εὔκολα θὰ ὁδηγήσουν τὸν Κύριο τῆς δόξας στὸν θάνατο. Γι' αὐτὸ καὶ ἔδειξαν τὰ νῶτα τους στοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστούς. Ἔτσι, ἐνῶ πρῶτα ἦταν υἱοὶ καὶ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὕστερα ὅμως, ἀφοῦ παραχώρησαν τὴν υἱοθεσία σ' αὐτοὺς ποὺ τελευταῖα ὀνομάσθηκαν ἐθνικοί, οἱ ὁποῖοι καὶ ἔγιναν πρῶτοι, σύμφωνα μὲ τό· «Οἱ πρῶτοι θὰ γίνουν ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι»[40]. Στοὺς ὑπόλοιπους ὅμως λέγει· Γιατί, ὅταν θὰ προσέλθει τὸ σύνολο τῶν ἐθνῶν, τότε θὰ σωθεῖ καὶ ὅλος ὁ ἰσραηλιτικὸς λαός[41].

ΨΑΛΜΟΣ 21ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος· Γιὰ τὴν πρωϊνὴ βοήθεια.
Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Μερικοὶ «πρωϊνὴ ἀντίληψη» ὀνομάζουν τὸν χρόνο τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, γιατὶ ἀναστήθηκε ἐνῶ ἦταν βαθειὰ χαράματα, νικώντας τὸν θάνατο. Ἡ ἀνάσταση λοιπὸν ἀποτελεῖ βοήθεια, ἐπειδὴ ἀποτρέπει τὴ φθορὰ τῶν σωμάτων, καὶ καθαρίζει μὲ τὴν πίστη αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὴ γῆ. Γιατὶ λέγει, ἐὰν πεῖς μὲ τὸ στόμα σου, ὁ Ἰησοῦς εἶναι Κύριος, καὶ πιστέψεις μὲ τὴν καρδιά σου, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς,

41. Ρωμ. 11, 25.

τὸν Πατέρα ὡς ἄνθρωπος ὁ Κύριος φθέγγεται, μεσιτεύων ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ πληροφορῶν ὅτι Παράκλητος ἡμῶν ἐστιν.

Στίχ. 7. «Ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένημα λαοῦ».

Τοῦτο δὲ λέγοντες, κατὰ τοῦ Θεοῦ τὸν ὀνειδισμὸν ἀπέρριπτον, ὡς ἀδυνατοῦντος σῶσαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ὃν θέλει, τουτέστιν ὃν ἀγαπᾷ. Θαυμάσειε δ' ἄν τις τὴν ἀμέτρητον τῶν Ἰουδαίων νωθείαν, πῶς ταῦτα ἀναγινώσκοντες τὰ ὡς ἐκ προσώπου Χριστοῦ λεγόμενα κατ' αὐτῶν, οὐ συνίεσαν ὁρῶντες αὐτὸν σταυρούμενον, καὶ τοῖς ἑαυτῶν τολμήμασι συμφωνοῦσαν τὴν προφητείαν.

Στίχ. 15. «Ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου».

Διδασκάλου φωνὴ ὅταν ἴδῃ τοὺς ἑαυτῷ γεννηθέντας συμφορὰν ὑπομένοντας, ὁποίαν ὁ Σωτὴρ περὶ τοὺς μαθητὰς συμπαθητικὴν ἐξ ἀγάπης ἔσχεν διάθεσιν, ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας συμπαθοῦσαν οἷς ἔτεκεν. Ἀλλὰ καὶ τὸ γλυκὺ τῆς καρδίας, ὥς τε κηρὸς ὑπῆρχεν ἑτάκη, ὅτε τροφὴ γέγονεν, εἰς γαστέρα κεχώρηκε. Λέγει δὲ τὰς νοήσεις διὰ συνεχοῦς μελέτης λεπτυνομένας, ὥστε πρὸς τὴν τοῦ τραφέντος ἀναδίδοσθαι σύστασιν.

Στίχ. 23. «Διηγήσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου».

Ὄνομα ἐνταῦθα τὴν δόξαν λέγει, κατὰ τό, «Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις». Κατέστησε γὰρ ἐναργῆ τὴν δόξαν αὐτοῦ, οὐχ ὅτι μόνον Πατήρ ἐστιν, εἰπὼν καὶ διδάξας, ἀλλ' ἐμφανῆ καθιστὰς τήν τε ἡμερότητα καὶ τὴν δόξαν αὐ-

---

42. Ρωμ. 10, 9.
43. Α' Ἰω. 2, 1.

θὰ σωθεῖς[42]. Ἀλλὰ ἂς δοῦμε τί λέγει ὁ Κύριος στὸν Πατέρα, μεσιτεύοντας γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ βεβαιώνοντάς μας ὅτι εἶναι συνήγορός μας[43].

Στίχ. 7. «Χλευασμὸς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐξευτελισμὸς τοῦ λαοῦ».

Λέγοντας αὐτό, ἐπέρριπταν στὸν Θεὸ τὴν κατηγορία, γιατὶ δὲν μποροῦσε νὰ σώσει τὸν Υἱό του, τὸν ὁποῖο θέλει, δηλαδὴ τὸν ὁποῖο ἀγαπᾶ. Θὰ μποροῦσε μάλιστα κανεὶς νὰ θαυμάσει τὴν ἀμέτρητη νωθρότητα τῶν Ἰουδαίων, πῶς, διαβάζοντας αὐτὰ ποὺ λέγονταν ὡς προερχόμενα ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἐναντίον τους, δὲν τὰ καταλάβαιναν, βλέποντας αὐτὸν σταυρωμένον, καὶ τὴν προφητεία νὰ συμφωνεῖ μὲ τὶς τολμηρὲς πράξεις τους.

Στίχ. 15. «Ἡ καρδιά μου ἔγινε σὰν κερὶ ποὺ λειώνει μέσα στὴν κοιλιά μου».

Εἶναι λόγια δασκάλου ποὺ λέγει ὅταν βλέπει ἐκείνους ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν νὰ ὑπομένουν συμφορά, παρόμοια μὲ τὴν ψυχικὴ ἀπὸ ἀγάπη διάθεση ποὺ εἶχε ὁ Σωτήρας γιὰ τοὺς μαθητές του μέσα στὴν κοιλιά του, ἡ ὁποία συμπονοῦσε μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ γέννησε. Ἀλλὰ καὶ ἡ γλυκύτητα τῆς καρδιᾶς, ποὺ ἦταν σὰν κερί, ἔλειωσε, ὅταν ἔγινε τροφὴ καὶ κατέληξε στὴν κοιλιά. Καὶ λέγει ὅτι οἱ σκέψεις μὲ τὴν διαρκῆ μελέτη γίνονται λεπτότερες, ὥστε νὰ προσφέρονται γιὰ τὴν συγκρότηση αὐτοῦ ποὺ ἐτράφη μὲ αὐτές.

Στίχ. 23. «Θὰ κάνω γνωστὸ τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀδελφούς μου».

Ὄνομα ἐδῶ ἐννοεῖ τὴ δόξα, σύμφωνα μὲ τό· «Φανέρωσα τὸ ὄνομά σου στοὺς ἀνθρώπους»[44]. Ἔκανε δηλαδὴ φανερὴ τὴ δόξα του, λέγοντας καὶ διδάσκοντας ὄχι μόνο ὅτι εἶναι Πατέρας, ἀλλὰ κάνοντας φανερὴ καὶ τὴν ἡμερότητα καὶ τὴ δόξα του σὲ

44. Ἰω. 17, 6.

τοῦ ἡμῖν τοῖς γενομένοις αὐτοῦ ἀδελφοῖς καθ' ὃ γέγονε καθ' ἡμᾶς. Ἔφη γάρ, ὅτι «Οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον». Πεφανέρωκε δὲ καὶ ἑτέρως ἡμῖν τὴν τοῦ Πατρὸς δόξαν· ὅσοι γὰρ τεθέανται τὸν Υἱὸν τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι, θεοπρεπεστάτην ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ ἐφ' ἅπασι παναλκές, τεθέανται τὸν Πατέρα καὶ ἐγνώκασιν αὐτόν. Ἔφη γοῦν καὶ αὐτός, ὅτι «Ὁ ἐμὲ ἑωρακώς, ἑώρακε τὸν Πατέρα». Ἀλλὰ καί· «Ἐν μέσῳ Ἐκκλησίας ὑμνήσω σε». Ἐκκλησίας δὲ ποίας, ἢ ἐκείνης πάντως ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ παρέστη ὁ Υἱός, μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ῥυτίδα, ἁγίαν δὲ καὶ ἄμωμον; Ὑμνεῖ γε μὴν τὸν Πατέρα, τὴν δόξαν αὐτοῦ καθιστὰς φανεράν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ὄνομα.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΒ΄.

Στίχ. 1. Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Ὁ ἐν χερσὶ ψαλμὸς τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν τοῖς λεχθεῖσιν ἐν τῷ τέλει τοῦ πρὸ τούτου ψαλμοῦ. Οἱ γὰρ ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντες, διδακτοὶ Θεοῦ γεγονότες, κατὰ τὸ γεγραμμένον, φαγόντες καὶ ἐμπλησθέντες πνευματικῶς, τὸν τῆς σωτηρίου τροφῆς χορηγὸν ἐπιγινώσκουσι, καὶ ποιμένα καὶ τροφέα καλοῦσι, καὶ δὴ καί φησιν, ὡς ἓν ὄντες διὰ τὴν πίστιν καὶ εἰς μίαν τελοῦντες ἀγέλην.

Στίχ. 2. «Κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει».

Μέγα φρονοῦσιν οἱ διὰ Χριστοῦ ταῖς θείαις αὐλαῖς ἐνσεσηκασμένοι, ποιμανθέντες τε παρ' αὐτοῦ· καὶ οὐχ ἕνα τινὰ τῶν ἁγίων ἁπλῶς λαχόντες καθηγητήν, ὥσπερ ὁ Ἰσραὴλ τὸν

45. Ἰω. 3, 16.
46. Ἰω. 14, 9.

μᾶς ποὺ γίναμε ἀδελφοί του, ἀφοῦ ἔγινε σὰν ἐμᾶς. Γιατὶ εἶπε· «Τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμο, ὥστε ἔστειλε τὸν Υἱό του τὸν μονογενῆ, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ ὅποιος πιστεύει σ' αὐτόν, ἀλλὰ νὰ ἔχει ζωὴ αἰώνια»[45]. Ὅμως φανέρωσε καὶ μὲ ἄλλον τρόπο σὲ μᾶς τὴ δόξα τοῦ Πατέρα. Γιατὶ ὅλοι ὅσοι εἶδαν τὸν Υἱὸ μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους νὰ ἔχει ἐξουσία ποὺ πρέπει πάρα πολὺ στὸν Θεό, καὶ τὴν παντοδυναμία του σὲ ὅλα, ἔχουν δεῖ τὸν Πατέρα καὶ τὸν ἔχουν γνωρίσει. Γιατὶ καὶ ὁ ἴδιος εἶπε· «Αὐτὸς ποὺ εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»[46]. Ἀλλὰ καί· «Θὰ σὲ ὑμνήσω στὸ μέσο τῆς Ἐκκλησίας». Καὶ σὲ ποιὰ Ἐκκλησία, παρὰ σὲ ἐκείνη ὁπωσδήποτε τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς συνέστησε μὲ τὸν ἑαυτό του, ἡ ὁποία δὲν ἔχει κηλῖδα ἢ ρυτίδα, ἀλλ' εἶναι ἁγία καὶ ἄμεμπτη; Ὑμνεῖ ὅμως τὸν Πατέρα, κάνοντας φανερὴ τὴ δόξα του, γιατὶ αὐτὸ δηλώνει τὸ ὄνομα.

ΨΑΛΜΟΣ 22ος

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Ὁ ψαλμὸς ποὺ ἐξετάζουμε ἔχει τὸ ἴδιο νόημα μὲ αὐτὰ ποὺ εἰπώθηκαν στὸ τέλος τοῦ προηγουμένου ψαλμοῦ. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ πίστεψαν προερχόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, ἀφοῦ διδάχθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ[47], καὶ ἔφαγαν καὶ χόρτασαν πνευματικά, γνωρίζουν καλὰ τὸν δωρητὴ τῆς σωτήριας τροφῆς, καὶ τὸν ἀποκαλοῦν ποιμένα καὶ τροφό, καὶ μάλιστα λέγουν ὅτι λόγω τῆς πίστεως εἶναι ἕνα, καὶ ἀνήκουν σὲ μία ἀγέλη.

Στίχ. 2. «Ὁ Κύριος εἶναι ὁ ποιμένας μου,
καὶ δὲν θὰ μοῦ λείψει τίποτε».

Εἶναι ὑπερήφανοι αὐτοὶ ποὺ μέσω τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐγκλεισμένοι στὶς θεῖες αὐλὲς καὶ ἔχουν ποιμανθεῖ ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἔχουν ὡς καθηγητὴ ὄχι ἕνα κάποιον ἁπλῶς ἀπὸ τοὺς ἁγίους,

47. Ἰω, 6, 45.

Μωσέα, ἀλλὰ τῶν ποιμένων τὸν ἀρχιποίμενα, καὶ τῶν διδασκόντων τὸν παιδευτήν, ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. Καὶ τοῦτο εἰδότες φασὶ τό, Οὐδέν με ὑστερήσει· παναλκὴς γὰρ ὁ Χριστὸς καὶ ἀμφιλαφῆ ποιεῖται τὴν χορηγίαν τῶν ἑαυτοῦ χαρισμάτων τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν. Δίδωσι γὰρ ἐξ οἰκείου πληρώματος, καὶ χορηγεῖ τὰς παρὰ Πατρὸς εὐλογίας, καὶ ἔστιν αὐτὸς ἀγαθοῦ παντὸς καὶ πηγὴ καὶ πρύτανις.

Στίχ. 2. «Εἰς τόπον χλόης, ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν».

Ἐπειδὴ φωνὴ πρέπουσα προβάτοις ἐστὶ τό, «Κύριος ποιμαίνει με», ἐπιμένουσι τῇ τοῦ λόγου τροπῇ οἱ παρὰ Χριστοῦ ποιμαινόμενοι, καὶ προσεπάγουσι τὰ ἐκ τῆς ποιμενικῆς εὐτεχνίας ἐκβεβηκότα αὐτοῖς ἀγαθά, χλόην καὶ ὕδωρ αὐτὰ ὀνομάζοντες. Νοηθείη δ' ἂν τόπος μὲν χλόης, τὰ τοῦ Θεοῦ ἀειθαλῆ λόγια, ἡ ἁγία καὶ θεόπνευστος Γραφὴ πρὸς εὐανδρίαν τρέφουσα πνευματικὴν τὰς τῶν πιστευόντων καρδίας· ὕδωρ δὲ τὸ ζῶν καὶ ζωοποιόν, ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χορηγία.

Ἢ τάχα κυριώτερον τόπος χλόης, ὁ παράδεισός ἐστιν οὗ ἐκπεπτώκαμεν, εἰς ὃν ἡμᾶς ἐπανάγει Χριστὸς καὶ κατασκηνοῖ, διὰ τοῦ ὕδατος τῆς ἀναπαύσεως, τουτέστι διὰ τοῦ βαπτίσματος. «Ἐὰν γὰρ μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Στίχ. 4. «Ἐὰν γὰρ καὶ πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου».

Ἐπεὶ δὲ εἰς τὸν θάνατον Χριστοῦ βαπτιζόμεθα, λεχθήσεται καὶ τὸ βάπτισμα σκιὰ θανάτου καὶ μίμημα, ὃν οὐ χρὴ φο-

---

48. Κολ. 2, 3.
49. Ἰω. 3, 5.

ὅπως εἶχε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς τὸν Μωυσῆ, ἀλλὰ τὸν ἀρχιποιμένα τῶν ποιμένων, καὶ τὸν διδάσκαλο τῶν διδασκάλων, στὸν ὁποῖο εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως[48]. Καὶ αὐτὸ γνωρίζοντας, λέγουν· «Δὲν θὰ μοῦ λείψει τίποτε». Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι παντοδύναμος καὶ δίνει πλουσιοπάροχη τὴν χορηγία τῶν χαρισμάτων του σ᾽ αὐτοὺς ποὺ γνωρίζουν τὴν ἔλευσή του. Γιατὶ δίνει ἀπὸ τὸ δικό πλήρωμα, καὶ χορηγεῖ τὶς εὐλογίες ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ εἶναι ὁ ἴδιος πηγὴ καὶ πρύτανις κάθε ἀγαθοῦ.

Στίχ. 2. «Μὲ ὁδήγησε σὲ τόπους χλοεροὺς
καὶ μὲ κατασκήνωσε ἐκεῖ».

Ἐπειδὴ τό, «Ὁ Κύριος μὲ ποιμαίνει», εἶναι λόγος ποὺ ταιριάζει σὲ πρόβατα, αὐτοὶ ποὺ ποιμαίνονται ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἐπιμένουν στὴ μεταφορὰ τοῦ λόγου καὶ προσθέτουν τὰ ἀγαθὰ ποὺ προέκυψαν σ᾽ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴ ἐπιδεξιότητα, ὀνομάζοντας αὐτὰ χλόη καὶ νερό. Θὰ μποροῦσε βέβαια ὡς «τόπος χλόης» νὰ νοηθοῦν τὰ ἀειθαλῆ λόγια τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἡ ἁγία καὶ θεόπνευστη Γραφή, ἡ ὁποία τρέφει τὶς καρδιὲς αὐτῶν ποὺ πιστεύουν πρὸς αὔξηση πνευματικοῦ ἀνδρικοῦ φρονήματος, ἐνῶ ὡς «νερὸ» τὸ ζωντανὸ καὶ ζωοποιό, ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἢ ἐνδεχομένως κατὰ πρωταρχικὴ ἔννοια «τόπος χλόης» εἶναι ὁ παράδεισος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔχουμε ἐκπέσει, στὸν ὁποῖο μᾶς ἐπαναφέρει καὶ μᾶς κατασκηνώνει ὁ Χριστὸς μὲ τὸ νερὸ τῆς ἀναπαύσεως, δηλαδὴ μὲ τὸ βάπτισμα. Γιατὶ λέγει· «Ἐὰν κάποιος δὲν γεννηθεῖ ἀπὸ νερὸ καὶ πνεῦμα, δὲν θὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»[49].

Στίχ. 4. «Γιατὶ ἂν πορευθῶ κάτω ἀπὸ τὴ σκιὰ
τοῦ θανάτου».

Ἐπειδὴ δηλαδὴ βαπτιζόμασε στὸν θάνατο τοῦ Χριστοῦ[50], μπορεῖ νὰ ὀνομασθεῖ καὶ τὸ βάπτισμα σκιὰ θανάτου καὶ μίμη-

50. Ρωμ. 6, 3.

δεῖσθαι. Νοοῖτο δ' ἂν σκιὰ θανάτου καὶ ὁ φυσικὸς καὶ κοινὸς θάνατος, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ προαιρετικοῦ θανάτου, τοῦ τῆς ψυχῆς, φημί, ὃς οὐκ ἔστι σκιὰ θανάτου, ἀλλὰ θάνατος ἀληθής.

Στίχ. 5. «Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με».

Γευσάμενοι οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντες τῆς εὐαγγελικῆς τραπέζης, λέγουσι πρὸς τὸν παρατεθεικότα ταύτην Χριστόν, ὅτι Ἡ τράπεζα ἣν ἡμῖν ἡτοίμασας, ἐναντίως ἔχει πρὸς τὴν τῶν Ἑλλήνων τράπεζαν. Οἱ γὰρ παρ' Ἕλλησι σοφοί, οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων ἡμᾶς ἐδίδαξαν, ἀλλ' ἐπίεζόν τε καὶ ἔθλιβον ἐν λιμῷ καὶ σπάνῃ παντὸς ὀνησιφόρου μαθήματος. Ἡ δὲ θεία τε καὶ ἱερὰ τράπεζα, ἡ θεόπνευστος Γραφή, ἐναντίως ἔχει πρὸς τὴν τῶν θλιβόντων ἡμᾶς ἐκείνην τὴν φθοροποιὸν καὶ ἄτροφον, πλουσία οὖσα καὶ πολυτελής, καὶ ὄψων, ἤγουν ἐδεσμάτων, ποικιλίαν ἔχουσα πολλὴν καὶ παράθεσιν. Νουθεσίαι γὰρ ἐν αὐτῇ πλεῖσται καὶ σωτηριώδεις, καὶ τῆς ἀληθοῦς εὐζωΐας παραδεικτικαί, καὶ εἰς εὐεξίαν πνευματικὴν φέρουσαι. Τάχα δὲ καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγουσιν οἱ πιστεύσαντες, ὅτι Ἡτοίμασας ἡμῖν πνευματικὴν τράπεζαν, ἵνα φαγόντες καὶ ἰσχύσαντες, δυνηθῶμεν ἐλθεῖν ἀπεναντίας τῶν ποτε θλιβόντων ἡμᾶς. Ἡ γὰρ πνευματικὴ εὐτροφία, τὴν ψυχὴν εὖ ῥώσασα, ἀνθίστασθαι αὐτὴν ποιεῖ καὶ ἀκαθάρτοις πνεύμασι καὶ τοῖς ἐν πλάνῃ διδασκάλοις. Ἀλλὰ καὶ ἡ μυστικὴ τράπεζα, ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου, ἰσχυροὺς ἡμᾶς κατὰ παθῶν καὶ κατὰ δαιμόνων ἐργάζεται. Φοβεῖται γὰρ ὁ Σατανᾶς τοὺς μετ' εὐλαβείας τῶν μυστηρίων μεταλαμβάνοντας.

Στίχ. 6. «Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξει με πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου».

Ἕψεται πάντως τοῖς ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ καὶ ἠξιωμέ-

ση, τὸν ὁποῖο δὲν πρέπει νὰ φοβόμαστε. Θὰ μποροῦσε ὅμως ὡς σκιὰ θανάτου καὶ μίμηση νὰ νοηθεῖ καὶ ὁ φυσικὸς καὶ κοινὸς θάνατος, πρὸς διάκριση ἀπὸ τὸν προαιρετικὸ θάνατο, ἐννοῶ τὸν θάνατο τῆς ψυχῆς, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι σκιὰ θανάτου, ἀλλὰ θάνατος ἀληθινός.

Στίχ. 5. «Παρέθεσες ἐνώπιόν μου τράπεζα μπροστὰ στὰ μάτια ἐκείνων ποὺ μοῦ προξενοῦν θλίψεις».

Ὅταν οἱ ἐθνικοὶ πίστεψαν καὶ γεύθηκαν τὴν τράπεζα τοῦ εὐαγγελίου, εἶπαν στὸν Χριστὸ ποὺ τὴν παρέθεσε, ὅτι Ἡ τράπεζα ποὺ μᾶς παρέθεσες εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴν τράπεζα τῶν Ἑλλήνων. Γιατὶ οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων δὲν μᾶς δίδαξαν τίποτε ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα γιὰ μᾶς, ἀλλὰ μᾶς πίεζαν καὶ μᾶς βασάνιζαν μὲ τὴν ἔλλειψη καὶ στέρηση κάθε ὠφέλιμου μαθήματος· ἀντίθετα ἡ θεία καὶ ἱερὴ τράπεζα, δηλαδὴ ἡ θεόπνευστη Γραφή, εἶναι ἀντίθετη πρὸς ἐκείνη τὴν φθοροποιὸ καὶ στερημένη τροφῆς, ἐπειδὴ εἶναι πλούσια καὶ πολυτελὴς καὶ ἔχει μεγάλη ποικιλία καὶ παράθεση τροφῶν, δηλαδὴ ἐδεσμάτων. Γιατὶ ὑπάρχουν σ' αὐτὴν πάρα πολλὲς καὶ σωτηρώδεις νουθεσίες, ποὺ δείχνουν τὴν ἀληθινὴ εὐζωΐα καὶ ὁδηγοῦν σὲ πνευματικὴ εὐεξία. Ἴσως μάλιστα καὶ αὐτὸ νὰ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ λέγουν αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν· «Ἑτοίμασες γιὰ μᾶς τραπέζι πνευματικό, ὥστε, ἀφοῦ φᾶμε καὶ δυναμώσουμε, νὰ μπορέσουμε νὰ ἀντικρούσουμε ἐκείνους ποὺ κάποτε μᾶς πίεζαν. Γιατὶ ἡ πνευματικὴ ἄριστη τροφή, δυναμώνοντας τὴν ψυχή, τὴν κάνει νὰ ἀντιστέκεται καὶ στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ στοὺς δασκάλους τῆς πλάνης. Ἀλλὰ καὶ ἡ μυστικὴ τράπεζα, δηλαδὴ ἡ σάρκα τοῦ Κυρίου, μᾶς κάνει δυνατοὺς ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων. Γιατὶ ὁ Σατανᾶς φοβᾶται ἐκείνους ποὺ μεταλαμβάνουν τὰ μυστήρια μὲ εὐλάβεια.

Στίχ. 6. «Καὶ τὸ ἔλεός σου θὰ μὲ ἀκολουθεῖ ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς μου».

Θὰ ἀκολουθήσει ὁπωσδήποτε ἐκείνους ποὺ ἁγιάσθηκαν

νοις τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων, ὥστε καὶ τραπέζης ψαῦσαι τῆς ἱερᾶς, καταλιπανθῆναι δὲ καὶ ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν, καὶ μὴν καὶ ἐκ τοῦ κρατίστου ποτηρίου πιεῖν εἰς μέθην, τὸ ἐν μεθέξει πλουσίᾳ γενέσθαι διηνεκοῦς εὐθυμίας. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, δηλοῖ, τὸ οἷον διώκεσθαι διὰ παντὸς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις τοῦ αἰῶνος ὑπὸ ἐλέους Θεοῦ. Ἀναφαίρετος γὰρ ἡ δοθεῖσα παρὰ Χριστοῦ τοῖς ἁγίοις χάρις, καὶ ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα αὐτοῦ καὶ ἡ κλῆσις. Γράφει γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς οὕτω τετιμημένοις, ὅτι βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνουσιν· οὐ γὰρ ἔστιν ἀποπεσεῖν τῶν δοθησομένων ἀγαθῶν· ἑδραιότατος γὰρ καὶ ἀκράδαντος ἡ τῶν ἁγίων ἐλπίς. Καὶ ὁ πάλαι δὲ νόμος, καίτοι σκιὰν ἔχων καὶ τύπους, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, τὸ ἀμετάστατον τῆς τῶν ἁγίων ἐλπίδος ὑπεδήλου πλαγίως· προσέταττε γὰρ ἐν Σαββάτῳ μηδένα τῆς ἑαυτοῦ προϊέναι σκηνῆς, ἐμφιλοχωρεῖν δὲ μᾶλλον αὐτῇ, καὶ εἴσω μένοντα τοῖς ἤδη πεπορισμένοις ἐντρυφᾶν· αἴνιγμα δὲ ἦν τοῦτο τοῦ, ὅτι ἐν ταῖς ἄνω μοναῖς διηνεκῶς ἀπομενοῦσιν οἱ ἅγιοι· ἐκεῖθεν γὰρ ἀπέδρα ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός. Εἰκότως οὖν ἄρα φασὶν οἱ τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος ἀπηρτημένοι, καὶ εἰς τὰς ἄνω γενέσθαι προσδοκῶντες μονάς, ὅτι πάντως ἕψεται τὸ ἔλεος αὐτοῖς εἰς μακραίωνα χρόνον. Τινὲς δὲ ἔλεος Θεοῦ αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἐνόησαν, ὃς διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ διώκει, ἕως ἂν πάντας καταλάβῃ τοὺς σωθησομένους. Ἁπλῶς δὲ ἐπεὶ οὐ τοσοῦτον ἐξ ἔργων ἔστιν ἡμᾶς δικαιοῦσθαι, ὅσον ἐκ χάριτος καὶ ἐλέους Θεοῦ· διὰ τοῦτο οἱ πιστεύσαντες εἰκότως τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐπικαλοῦνται, καὶ ἐπὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ καταφεύγουσι.

---

51. Ρωμ. 11, 29.
52. Ἑβρ. 12, 28.

στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀξιώθηκαν νὰ δεχθοῦν τὰ χαρίσματά του, ὥστε καὶ τὴν ἁγία τράπεζα νὰ ἀγγίξουν, καὶ νὰ λιπάνουν τὸ κεφάλι τους μὲ λάδι, καὶ βέβαια καὶ νὰ πιοῦν ἀπὸ τὸ γεμᾶτο δύναμη ποτήρι γιὰ νὰ μεθύσουν, καὶ νὰ γίνουν πλούσια μέτοχοι τῆς διαρκοῦς ψυχικῆς εὐθυμίας. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει τὸ ὅτι καταδιωκόμαστε κατὰ κάποιο τρόπο ὅλες τὶς ἡμέρες τοῦ αἰώνα ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ εἶναι ἀναφαίρετη ἡ χάρη ποὺ δόθηκε στοὺς ἁγίους ἀπὸ τὸν Χριστό, καὶ ἀμετάκλητα τὰ χαρίσματά του καὶ ἡ κλήση[51]. Πράγματι γράφει ὁ θεόπνευστος Παῦλος σ᾽ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τιμηθεῖ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, ὅτι παραλαμβάνουν βασιλεία ἀσάλευτη[52]· γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πέσουν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ θὰ τοὺς δοθοῦν, καθόσον εἶναι σταθερώτατη καὶ ἀσάλευτη ἡ ἐλπίδα τῶν ἁγίων. Καὶ ὁ παλιὸς νόμος, ἂν καὶ περιεῖχε σκιὰ καὶ τύπους, καὶ ὄχι τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, ὑπαινισσόταν μὲ τρόπο πλάγιο τὸ ἀμετακίνητο τῆς ἐλπίδας τῶν ἁγίων. Γιατὶ πρόσταζε τὸ Σάββατο κανένας νὰ μὴ βγαίνει ἀπὸ τὴν σκηνή του καὶ νὰ παραμένει μᾶλλον μέσα σ᾽ αὐτήν, καὶ μένοντας μέσα νὰ ἀπολαμβάνει ἐκεῖνα ποὺ εἶχε προμηθευθεῖ. Καὶ αὐτὸ ἦταν ὑπαινιγμὸς τοῦ ὅτι στοὺς οὐράνιους τόπους διαμονῆς οἱ ἅγιοι θὰ παραμένουν διαρκῶς σ᾽ αὐτούς. Γιατὶ ἔχει φύγει ἀπὸ ἐκεῖ ὁ πόνος, ἡ λύπη καὶ ὁ ἀναστεναγμός. Ἄρα λοιπὸν πολὺ εὔλογα αὐτοὶ ποὺ εἶναι καταρτισμένοι μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ Χριστοῦ καὶ περιμένουν νὰ μεταβοῦν στοὺς οὐράνιους τόπους διαμονῆς, λένε ὅτι θὰ ἀκολουθήσει ὁπωσδήποτε τὸ ἔλεος μὲ μακροχρόνια διάρκεια. Μερικοὶ μάλιστα νόμισαν ὅτι ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἐνανθρώπησή του ἐπιδιώκει μέχρι ποὺ νὰ κυριεύσει ὅλους ἐκείνους ποὺ θὰ σωθοῦν. Καὶ ἁπλῶς, ἐπειδὴ δὲν μποροῦμε νὰ δικαιωθοῦμε τόσο πολὺ μὲ τὰ ἔργα μας, ὅσο ἀπὸ τὴ χάρη καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, γι᾽ αὐτὸ αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν δικαιολογημένα ἐπικαλοῦνται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ καταφεύγουν στὴν εὐσπλαγχνία του.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΓ΄.

Στίχ. 5. «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ,
ὑπὲρ τῆς μιᾶς τῶν Σαββάτων».

Ἐν μὲν τῷ προλαβόντι ψαλμῷ οἱ ἐξ ἐθνῶν εἰσήγοντο χαίροντες καὶ οἷον μέγα φρονοῦντες, ὅτι ἐκλήθησαν παρὰ Χριστοῦ διὰ τῆς πίστεως καὶ ὅτι μέτοχοι τῶν παρ᾽ αὐτοῦ χαρισμάτων γεγόνασιν, ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ πρόσωπον εἰσφέρεται μυσταγωγῶν ἁγίων, ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, περιαγγέλλον, ὅτι σεσαγήνευται διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἡ ὑπ᾽ οὐρανόν. Εἰδέναι δὲ χρὴ ὡς τὴν Δεσποτικὴν ἀνάστασιν προλέγει διὰ «τῆς μιᾶς Σαββάτων»· οὕτω γὰρ τὰ Εὐαγγέλια τὴν Κυριακὴν ὀνομάζουσι. Προφητεύει δὲ καὶ περὶ τῆς ἀντιλήψεως, καὶ μέντοι καὶ διδασκαλίαν εἰσφέρει, πῶς ἂν καὶ οἱ πιστεύσαντες ἄξιοι γένωνται τῶν ἐπουρανίων σκηνῶν. Ἀλλ᾽ ἴδωμεν τί τὸ μέγα καὶ ἱερὸν καὶ ἀξιάγαστον κήρυγμα.

Στίχ. 2. «Αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν,
καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἡτοίμασεν αὐτήν».

Τὸ δέ, «Ἡτοίμασεν ἐπὶ ποταμῶν», τὸ διεκόσμησε δηλοῖ· ἔδει γὰρ ἅπαξ γενομένην τὴν γῆν, καὶ ταῖς ἀβύσσοις παραδόξως ἐπικρεμαμένην, πλήρη ποτίμων ὑδάτων γενέσθαι παρὰ Θεοῦ, ὥστε δύνασθαι τρέφειν τὰ ἐν αὐτῇ. Πνευματικῶς δὲ νοηθεῖεν ἂν οἱ ἀπόστολοι ποταμοί, οἵτινες νοητοῖς ῥεύμασι τὴν ὑπ᾽ οὐρανὸν [αὐτὸν] ἐπικλύζουσι, καὶ τὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν λόγον τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς διακομίζουσι. Δυνατὸν δὲ ἀλληγορῆσαι οἰκουμένην μὲν τὴν Ἐκκλησίαν, θαλάσσας δὲ τοὺς πειρασμούς, καὶ ποταμοὺς τὰ γλυκέα τοῦ Πνεύματος χαρίσματα, καὶ εἰπεῖν ὅτι τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ κατοικεῖ ὁ Θεός, ταύτην ἐν τοῖς πειρασμοῖς μάλιστα συνεστήσατο ἐν τῇ πίστει καὶ ἐθεμελίωσε, καὶ εὐτρεπῆ ἐποίησε δέξασθαι Πνεῦμα

ΨΑΛΜΟΣ 23ος

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ,
γιὰ τὴν μία τῶν Σαββάτων».

Στὸν προηγούμενο βέβαια ψαλμὸ οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἔθνη παρουσιάζονταν χαρούμενοι καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ὑπερήφανοι ἐπειδὴ κλήθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ μέσω τῆς πίστεως, καὶ ἐπειδὴ ἔγιναν μέτοχοι τῶν χαρισμάτων του, ἐνῶ στὸν παρόντα ψαλμὸ παρουσιάζει πρόσωπο ἁγίων μυσταγωγῶν, ἢ καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο διακηρύττει, ὅτι ἡ οἰκουμένη σαγηνεύθηκε μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό. Πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζομε ὅτι προλέγει τὴν ἀνάσταση τοῦ Δεσπότου μὲ τὴ «μία τῶν Σαββάτων». Γιατὶ ἔτσι τὰ Εὐαγγέλια ὀνομάζουν τὴν Κυριακή. Προφητεύει ὅμως καὶ γιὰ τὴν βοήθεια, καὶ μάλιστα διδάσκει πῶς θὰ μοροῦσαν καὶ αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν νὰ γίνουν ἄξιοι τῶν οὐράνιων τόπων διαμονῆς. Ἀλλὰ ἂς δοῦμε τί εἶναι αὐτὸ τὸ μεγάλο καὶ ἱερὸ καὶ ἀξιοθαύμαστο κήρυγμα.

Στίχ. 2. «Αὐτὸς θεμελίωσε αὐτὴν πάνω σὲ θάλασσες
καὶ τὴν κόσμησε μὲ ποταμούς».

Τό, «ἑτοίμασε ἐπὶ ποταμῶν» δηλώνει τὸ ὅτι τὴν διακόσμησε (μὲ ποταμούς), γιατὶ ἔπρεπε, ἀφοῦ ἔγινε ἡ γῆ καὶ ἦταν κρεμασμένη μὲ τρόπο παράδοξο πάνω στὶς θάλασσες, νὰ γεμίσει ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ πόσιμα νερά, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ τρέφει αὐτὰ ποὺ κατοικοῦν σ' αὐτήν. Πνευματικὰ ὅμως θὰ μποροῦσαν ποταμοὶ νὰ νοηθοῦν οἱ ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι κατακλύζουν τὴν ὑφήλιο μὲ νοητὰ ρεύματα, καὶ μεταφέρουν τὸν λόγο πάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σ' αὐτοὺς ποὺ ζοῦν στὴ γῆ. Εἶναι δυνατὸ ὅμως ἀλληγορικὰ νὰ θεωρήσουμε οἰκουμένη τὴ Ἐκκλησία, θάλασσες τοὺς πειρασμούς, καὶ ποταμοὺς τὰ γλυκὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, καὶ νὰ ποῦμε, ὅτι τὴν Ἐκκλησία, στὴν ὁποία κατοικεῖ ὁ Θεός, αὐτὴν τὴν ἵδρυσε καὶ τὴν θεμελίωσε πάνω στοὺς πειρασμοὺς μὲ τὴν πίστη, καὶ τὴν ἔκανε μεγαλόπρεπη γιὰ νὰ δεχθεῖ τὸ ἅγιο

ἅγιον, ἀφ' οὗ ὡς ἐκ πηγῆς ποταμοὶ τὰ ποικίλα χαρίσματα ῥέουσι.

Στίχ. 4. «Ἀθῶος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ».

Πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀποκρίνεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι ὁ μέλλων ἀναβῆναι εἰς τὸ νοητὸν ὄρος Κυρίου, ἄμωμος ἔστω καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι· ἀθῶος μὲν χερσί, τουτέστιν ἀνεύθυνος ἐν τῇ πρακτικῇ· ἔργου γὰρ σημεῖον ἡ χείρ. Ἀμόλυντος δὲ τῇ καρδίᾳ, σύμφωνον ἔχων τῇ κατὰ τὸ ἐμφανὲς πρακτικῇ τὴν ἔσω καὶ εἰς νοῦν πνευματικὴν φαιδρότητα. Τὸν γὰρ διὰ πάντων καθαρόν, τοῦτον ἐπὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄρος ὁ λόγος ἀνάγει, ὃς μήτε γνώσει, μήτε ἐννοίᾳ, μήτε ταῖς πράξεσιν εἰς τέλος κατεμίανε τὴν ψυχήν, ἐμμείνας τοῖς κακοῖς.

Στίχ. 4. «Τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;
Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός».

Καὶ τῷ νῦν πολέμῳ καὶ τροπαίῳ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐντεῦθεν συνίεμεν, ὅτι οὐ πάσαις ἦν ταῖς ἄνω δυνάμεσι φανερὸν τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον, πλὴν ἐκείναις αἵτινες πρὸς τὴν τοῦ πράγματος διακονίαν παρελήφθησαν, ὡς ὁ Γαβριὴλ καὶ οἱ ἐν τῇ γεννήσει λέγοντες· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ»· ἐλειτούργουν γὰρ καὶ ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ πεφηνότι τῷ Μονογενεῖ, ἐπειδὴ δὲ συμπεπερασμένης τῆς οἰκονομίας ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα μετὰ τῆς ἐνωθείσης σαρκὸς αὐτῷ, κατεπλήττοντο τὸ τοῦ πράγματος ξένον αἱ λογικαὶ δυνάμεις, μηδέ ποτε ἑωρακυῖαι τοῦτο τὸ θέαμα. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ Πνεύματος ἤκουον λέγοντος, «Ἄρατε πύλας, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης», τάχα που διελογίζοντο, τίς οὗτος εἴη καὶ ποταπός, ἄνθρωπος μὲν ὁρώμενος τό γε ἧκον εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν, βασιλεὺς δὲ τῆς δόξης εἶναι λεγόμενος. Τί οὖν τὸ Πνεῦμα πρὸς αὐτάς; Ἐνδοιάζετε, φησί, καὶ τίς οὗτος

53. Λουκᾶ 2,14.

Πνεῦμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο, ὅπως οἱ ποταμοὶ ἀπὸ πηγή, ἔτσι τρέχουν ἀπὸ αὐτὸ τὰ ποικίλα χαρίσματα.

Στίχ. 4. «Ἀθῶος στὰ χέρια καὶ καθαρὸς στὴν καρδιά».

Στὴν ἐρώτηση αὐτὴ ἀπαντᾶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅτι αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ ἀνεβεῖ στὸ νοητὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, πρέπει νὰ εἶναι ἄμεμπτος καὶ σωματικὰ καὶ πνευματικά. Νὰ εἶναι ἀθῶος στὰ χέρια, δηλαδὴ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ ἐνοχὲς γιὰ τὶς πράξεις του, γιατὶ τὸ χέρι εἶναι δηλωτικὸ τοῦ ἔργου, καὶ ἀμόλυντος στὴν καρδιά, ἔχοντας σύμφωνη μὲ τὶς φανερὲς πράξεις τὴν ἐσωτερικὴ καὶ μέσα στὸ νοῦ του πνευματικὴ χαρά. Γιατὶ τὸν καθαρὸ σὲ ὅλα, αὐτὸν ὁ λόγος ἀνεβάζει στὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος οὔτε μὲ τὴ γνώση, οὔτε μὲ τὴ σκέψη, οὔτε καὶ μὲ τὶς πράξεις του μόλυνε μέχρι τέλους τὴν ψυχή του, ἐμμένοντας στὰ κακά.

Στίχ. 4. «Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ βασιλιὰς τῆς δόξας;
Ὁ ἰσχυρὸς καὶ δυνατὸς Κύριος».

Καὶ στὸν τωρινὸ πόλεμο καὶ τὸ τρόπαιο γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀπὸ ἐδῶ διαπιστώνουμε, ὅτι τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦταν φανερὸ σὲ ὅλες τὶς οὐράνιες δυνάμεις, παρὰ μόνο σὲ ἐκεῖνες ποὺ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν ὑπηρεσία τοῦ γεγονότος, ὅπως ὁ Γαβριὴλ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατὰ τὴ γέννηση ἔλεγαν, «Δόξα στὸν ὕψιστο Θεό»[53], γιατὶ ὑπηρετοῦσαν τὸν Μονογενῆ καὶ ὅταν εἶχε φανερωθεῖ μὲ ἀνθρώπινη μορφή, καὶ ὅταν ὁλοκληρώθηκε ἡ οἰκονομία, ἀνέβηκε στὸν οὐράνιο Πατέρα του μαζὶ μὲ τὴ σάρκα ποὺ εἶχε ἑνωθεῖ μὲ αὐτόν, κυριεύονταν ἀπὸ κατάπληξη μὲ τὸ παράξενο τοῦ πράγματος οἱ λογικὲς δυνάμεις, ποὺ δὲν εἶχαν δεῖ ποτὲ τέτοιο θέαμα. Ἐπειδὴ ὅμως ἄκουαν τὸ Πνεῦμα νὰ λέγει, «Ἀνοίξετε τὶς πύλες, γιὰ νὰ εἰσέλθει ὁ βασιλιὰς τῆς δόξας, σκέφτονταν ὁπωσδήποτε, ποιὸς εἶναι αὐτὸς καὶ τί εἶδους, ποὺ φαίνεται βέβαια ὡς ἄνθρωπος, ὅσον ἀφορᾶ στὴ φύση τῆς σάρκας, ἀλλὰ λέγεται ὅτι εἶναι βασιλιὰς τῆς δόξας. Τί λέγει λοιπὸν τὸ Πνεῦμα στὶς δυνάμεις αὐτές; Ἔχετε ἐνδοιασμούς, λέγει, καὶ

βούλεσθε μαθεῖν; Ἀκούετε τοίνυν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΔ΄.

«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Εἰσηγεῖται δὲ καὶ παραίνεσιν πᾶσιν ἀνθρώποις ὠφέλιμον· ἁρμόζει δὲ μάλιστα ὁ προκείμενος ψαλμὸς τοῖς ἐξ ἐθνῶν κεκλημένοις, καὶ πολλὴν ἀκολουθίαν ἔχει πρὸς τὸν πρὸ αὐτοῦ. Ἐν μὲν γὰρ ἐκείνῳ κλῆσις ἦν ἐθνῶν καὶ μυσταγωγία, διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδάσκουσα τίσιν ἄρα γένοιτο βάσιμος ἡ ἄνω πόλις, ὅτι τοῖς ἀθῴοις χερσὶ καὶ καθαροῖς τῇ καρδίᾳ, καὶ ὅτι Χριστὸς ὁδοποιήσει τῇ ἀνθρώπου φύσει τὴν εἰς τὸ ἄνω βάδισιν, πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰς οὐρανοὺς ἀναβάς· ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ, τὸ τῶν κεκλημένων εἰσφέρεται πρόσωπον, ἤγουν ἁπάντων τῶν συνειλεγμένων ἐν πίστει πρὸς ἑνότητα πνευματικήν. Καὶ ἀπευθύνεσθαι ζητεῖ παρὰ τοῦ καλέσαντος Θεοῦ πρὸς τὴν τοῦ χρησίμου τε καὶ ἀναγκαίου θήραν, καὶ καθυπισχνεῖται τὸ γνήσιον. Ἄκουε γὰρ οἷα, μετὰ τὸ ἐπιστρέψαι ἐκ πλάνης, χορὸς εἷς οἱ πάντες γενόμενοι λέγουσι.

Στίχ. 4. «Τὰς ὁδούς σου, Κύριε, γνώρισόν μοι, καὶ τὰς τρίβους σου δίδαξόν με».

«Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου». Οἱ γὰρ πάλαι τὰς τοῦ διαβόλου τρέχοντες ὁδούς, νῦν τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου περιεργάζοντες, τουτέστι τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα, καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἁγιοπρεποῦς πολιτείας· αὗται γάρ εἰσιν αἱ τρίβοι τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ μὲν νόμος σκιὰν ἔχει καὶ μόρφωσιν τῆς ἀληθείας· τὸ δὲ Εὐαγγέλιον, αὐτή ἐστιν ἡ ἀλήθεια, εἰς

54. Ψαλμ. 76, 11.

θέλετε νὰ μάθετε ποιὸς εἶναι αὐτός; Ἀκοῦστε λοιπόν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλιὰς τῆς δόξας.

ΨΑΛΜΟΣ 24ος

«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς δίνει βέβαια παραίνεση ὠφέλιμη σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ταιριάζει ὅμως περισσότερο σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν κληθεῖ στὴν πίστη ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, καὶ ἔχει μεγάλη σχέση μὲ τὸν προηγούμενο ψαλμό. Γιατὶ σ' ἐκεῖνον περιλαμβάνεται κλήση τῶν ἐθνῶν καὶ διδασκαλία, ἡ ὁποία διδάσκει διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος σὲ ποιοὺς ἄραγε μπορεῖ νὰ γίνει προσιτὴ ἡ ἄνω πόλη, ὅτι δηλαδὴ σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀθῶοι στὰ χέρια καὶ καθαροὶ στὴν καρδιά, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἀνοίξει τὸν δρόμο στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ βαδίσει πρὸς τὰ οὐράνια, ἀφοῦ ἔχει ἀνεβεῖ πρῶτος στοὺς οὐρανοὺς γιὰ χάρη μας, ἐνῶ στὸν ψαλμὸ αὐτὸν παρουσιάζεται τὸ πρόσωπο αὐτῶν ποὺ ἔχουν κληθεῖ, δηλαδὴ ὅλων ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἐπιλεγεῖ μὲ τὴν πίστη σὲ ἑνότητα πνευματική. Προσέτι ζητᾶ νὰ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ τοὺς κάλεσε στὴν ἀναζήτηση αὐτοῦ ποὺ εἶναι χρήσιμο καὶ ἀνάγκαιο, καὶ ὑπόσχεται αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀληθινό. Ἄκου λοιπὸν τί λέγουν μετὰ τὴν ἐπιστροφή τους ἀπὸ τὴν πλάνη, ἀφοῦ ὅλοι ἔχουν γίνει ἕνας χορός.

Στίχ. 4. «Κάνε μου, Κύριε, γνωστοὺς τοὺς δρόμους σου
καὶ δίδαξέ μου τὰ μονοπάτια πρὸς αὐτούς».

«Αὐτὴ εἶναι ἡ μεταβολὴ ποὺ ἐπέφερε τὸ δυνατὸ χέρι τοῦ Ὑψίστου»[54]. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ παλιὰ ἔτρεχαν τοὺς δρόμους τοῦ διαβόλου, τώρα περιεργάζονται τοὺς δρόμους τοῦ Κυρίου, δηλαδὴ τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα, καὶ τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς ποὺ ταιριάζει σὲ ἁγίους γιατὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ τρίβοι τοῦ Κυρίου. Καὶ ὁ νόμος βέβαια περιέχει τὴ σκιὰ καὶ τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα τῆς ἀλήθειας, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια, στὴν ὁποία πα-

εἰς ἣν ὁδηγεῖσθαι παρακαλοῦσιν ὑπὸ Θεοῦ. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ἀλήθειά ἐστι, καὶ φέρει ἐπ' αὐτὸν ὁ Πατὴρ τοὺς ἐπιζητοῦντας αὐτὸν διὰ πίστεως. Οὕτω γάρ που πρὸς Ἰουδαίους φησίν· «Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ὁ Πατήρ ὁ πέμψας με ἑλκύσῃ αὐτόν». Τάχα δὲ καὶ ἡ τοῦ νόμου παιδαγωγία, ὁδὸς καὶ τρίβος τοῦ Κυρίου λέγεται ἄγουσα ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, τουτέστιν ἐπὶ τὸν Χριστόν· περὶ αὐτοῦ γὰρ ἔγραψεν ὁ Μωσῆς· Γνώρισον οὖν μοι τὰς ἐν τῷ νόμῳ σκιάς, αἵτινες εἰκονίζουσι τὴν ἀλήθειαν. Παρακαλεῖ δὲ καὶ ὁ Δαβὶδ μαθεῖν τὰς ὁδοὺς τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τὰς οἰκονομίας καὶ τὰς διοικήσεις καθ' ἃς ἄγει τὰ πάντα· καὶ ὁδηγηθῆναι εἰς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν εὔχεται, ἵνα μὴ τὸ ψεῦδος ἀντ' αὐτῆς λαθὼν προτιμήσῃ.

Στίχ. 7. «Ἁμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῇς».

Ἤκουσαν γὰρ οἱ ἐξ ἐθνῶν κληθέντες λέγοντος τοῦ Κυρίου· «Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς», καὶ διὰ τοῦτο προσέρχονται ὁμολογοῦντες ὅτι νεότητος ἔχουσιν ἁμαρτήματα, εἴτε σωματικῆς, εἴτε νοητῆς, τουτέστιν ἀφροσύνης· πᾶσα γὰρ ἁμαρτία ἐξ ἀφροσύνης· κἂν τις γηραιὸς ὢν ἁμαρτάνῃ, αὐτὸ τοῦτο νεωτερικὸν ποιεῖ καὶ ἀφρονέστατον ὅτι ἁμαρτάνει· διὸ καὶ νέος ὁ τοιοῦτος λέγεται, ὡς ἐκεῖνος ὁ ἐν Εὐαγγελίοις ἄσωτος· νεώτερος γὰρ υἱὸς κἀκεῖνος ὠνόμαται. Ἐπιλήσθητι οὖν, φασίν, ὦ Δέσποτα, ὧν ἡμάρτομεν ἐν τῷ τῆς εἰδωλολατρίας καιρῷ, ὃς ἀφροσύνη σαφὴς ἦν. Καὶ ὑπευθύνους ὄντας κολάσει καὶ δίκῃ διὰ τὰ πολλὰ ἡμῶν πταίσματα, τῆς παρὰ σοὶ μνήμης ἡμᾶς ἀξίωσον· οὐ διὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, διὰ ταῦτα γὰρ δικαίως ἂν ἐκολάσθημεν, ἀλλὰ διὰ μόνην τὴν σὴν χρηστότητα καὶ τὸ σοὶ πρέπον, ὅτι ἐλεεῖς τοὺς ὑποπίπτοντας, καὶ τὴν παρὰ σοῦ ζητοῦντας φιλανθρωπίαν.

---

55. Ἰω. 6, 44. 56. Λουκᾶ 18, 14.

ρακαλοῦν νὰ ὁδηγηθοῦν ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ ὁ Χριστὸς ὅμως εἶναι ἡ ἀλήθεια, καὶ ὁδηγεῖ σ' αὐτὸν ὁ Πατέρας ἐκείνους ποὺ τὸν ἀναζητοῦν μὲ πίστη. Γιατὶ αὐτὸ κατὰ κάποιο τρόπο λέγει στοὺς Ἰουδαίους· «Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθει σ' ἐμένα, ἐὰν δὲν τὸν ἑλκύσει ὁ Πατέρας μου ποὺ μὲ ἔστειλε»[55]. Ἴσως ὅμως καὶ ἡ παιδαγωγία τοῦ νόμου λέγεται ὁδὸς καὶ (τρίβος) μονοπάτι τοῦ Κυρίου ποὺ ὁδηγοῦν στὴν ἀλήθεια, δηλαδὴ στὸν Χριστό. Γιατὶ γι' αὐτὸν ἔγραψε ὁ Μωυσῆς. Γνώρισέ μου λοιπὸν τὶς σκιὲς τοῦ νόμου, οἱ ὁποῖες εἰκονίζουν τὴν ἀλήθεια. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δαβὶδ παρακαλεῖ νὰ γνωρίσει τοὺς δρόμους τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τὶς φροντίδες καὶ τοὺς τρόπους διοικήσεως μὲ τοὺς ὁποίους ὁδηγεῖ τὰ πάντα, καὶ εὔχεται νὰ ὁδηγηθεῖ σ' αὐτὴν τὴν ἀλήθεια, γιὰ νὰ μὴ προτιμήσει, κάνοντας λάθος, ἀντ' αὐτῆς τὸ ψέμα.

Στίχ. 7. «Νὰ μὴ θυμηθεῖς τὶς ἁμαρτίες τῆς νεότητάς μου καὶ ὅσες ἔκανα ἀπὸ ἄγνοια».

Ἄκουσαν δηλαδὴ οἱ ἐθνικοὶ τὸν Κύριο νὰ λέγει, «Ἐξομολογήσου σὺ πρῶτος τὶς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»[56], καὶ γι' αὐτὸ προσέρχονται καὶ ὁμολογοῦν, ὅτι ἔχουν ἁμαρτήματα τῆς νεότητας, εἴτε σωματικὰ εἴτε ἁμαρτήματα ποὺ ἔγιναν ἀπὸ πνευματικὴ ἀφροσύνη. Γιατὶ κάθε ἁμαρτία γίνεται ἀπὸ ἀφροσύνη. Καὶ ἐὰν κάποιος, ὄντας ἡλικιωμένος, ἁμαρτάνει, κάνει τὸ ἴδιο ἀκριβῶς μὲ τοὺς νέους καὶ εἶναι ἀφρονέστατος γιὰ τὸ ὅτι ἁμαρτάνει. Γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς λέγεται καὶ νέος, ὅπως ἐκεῖνος ὁ ἄσωτος τῶν Εὐαγγελίων. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος ἔχει ὀνομασθεῖ νεώτερος υἱός. Λησμόνησε λοιπόν, λέγει, Κύριε, τὶς ἁμαρτίες ποὺ κάναμε τὸν καιρὸ τῆς εἰδωλολατρίας, ὁ ὁποῖος ἦταν καθαρὴ ἀφροσύνη. Καὶ μολονότι εἴμαστε ἔνοχοι γιὰ κόλαση καὶ καταδίκη ἐξαιτίας τῶν πολλῶν πταισμάτων μας, κάνε μας ἄξιους νὰ μᾶς θυμηθεῖς, ὄχι γιὰ τὰ ἔργα μας, γιατὶ γι' αὐτὰ θὰ τιμωρούμασταν δίκαια, ἀλλὰ μόνο λόγω τῆς δικῆς σου ἀγαθότητας, καὶ γι' αὐτὸ ποὺ πρέπει σὲ σένα, ἐπειδὴ ἐλεεῖς αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν καὶ ζητοῦν τὴν φιλανθρωπία σου. Γιατὶ σὺ ὁ ἴδιος εἶπες· «Δὲν τὸ

Σὺ γὰρ ἔφης· «Οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ ὄνομά μου». Ὅρα δὲ ὅτι ἁλισκόμεθα πλημμελοῦντες, ἤτοι διὰ τὸ τὸν θεῖον οὐκ εἰδέναι νόμον, ἢ διὰ τὸ ἀνεθελήτως ἐκβεβιάσθαι εἰς τὰ μὴ δοκοῦντα Θεῷ. Ταύτῃτοι καὶ Δαβὶδ ἡμῖν ἐφώνει· «Ἁμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῇς». Ὁ δὲ Ἰώβ, ὡς ἀγαθὸν ὄντα τὸν Θεόν, καὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως οὐκ ἀγνοήσαντα τὴν ἀσθένειαν, μονονουχὶ καὶ αἰτιᾶται, μέλλοντα καὶ ἀναδυόμενον περὶ τὸ ἀνεῖναι αὐτῷ τὰς ἁμαρτίας· οὕτω τέ φησιν· «Ἵνα τί οὐκ ἐποιήσω τῆς ἀνομίας μου λήθην καὶ καθαρισμὸν τῆς ἁμαρτίας μου;».

Στίχ. 10. «Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ Κυρίου,
ἔλεος καὶ ἀλήθεια».

Οἱ μὲν πιστεύοντες καὶ τὰ κεκρυμμένα συνιέναι δύνανται, κατὰ τό, «Ἡμεῖς δὲ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν». Περὶ δὲ τῶν μὴ πιστευόντων εἴρηται· «Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε»· οὕτως ἀδίδακτοι οἱ Ἰουδαῖοι ἀπέμειναν. Κάλυμμα γοῦν κεῖσθαι ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν φησιν ὁ ἱερώτατος Παῦλος, ἡνίκα ἀναγινώσκεται Μωσῆς. Οἱ τοίνυν ἐξ ἐθνῶν κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως, ὡς ἤδη σοφισθέντες διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐλλάμψεως, καὶ τὰ εὐαγγελικὰ συνιέντες θεσπίσματα, φασὶν ὅτι «Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεός εἰσι καὶ ἀλήθεια»· οὐ κατὰ τὸν Μωσέως νόμον, ἀποτομία καὶ σκιά. Οὔτε γὰρ ἔλεος ἦν τοῖς τὰς Μωσέως παραβαίνουσιν ἐντολάς· ἀπέθνῃσκον γὰρ ἄνευ οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶ καὶ τρισὶ μάρτυσιν. Οὔτε μὴν ἦσαν ἀλήθεια τὰ νομικά· σκιὰ γὰρ καὶ τύπος ὁ νόμος ἦν.

Οὐκοῦν οἱ ἐξ ἐθνῶν, ἀντιδιαστέλλοντες ὥσπερ τῷ νόμῳ τὰ διὰ Χριστοῦ, αὐτοῦ τὰς ὁδοὺς ἔλεος εἶναί φασι καὶ ἀλήθειαν· πῶς γὰρ οὐκ ἔλεος, εἰ καλοῦσι πρὸς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν

57. Ἰεζ. 34, 22. 58. Ἰὼβ 7, 21. 59. Β' Κορ. 3, 18.

κάνω γιὰ σᾶς, παρὰ μόνο γιὰ τὸ ὄνομά μου»[57]. Πρόσεχε ὅμως, ὅτι συλλαμβανόμαστε νὰ ἁμαρτάνουμε, ἢ ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουμε τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐπειδὴ παρὰ τὴ θέλησή μας βιαζόμαστε στὸ νὰ κάνουμε αὐτὰ ποὺ δὲν θέλει ὁ Θεός. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Δαβὶδ φώναζε πρὸς ἐμᾶς· «Τὶς ἁμαρτίες τῆς νεότητας καὶ τῆς ἄγνοιάς μου νὰ μὴ τὶς θυμηθεῖς». Ὁ Ἰὼβ πάλι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ δὲν ἀγνοεῖ τὴν ἀδυναμία μας, τὸν κατηγορεῖ κατὰ κάποιο τρόπο, ἐπειδὴ ἀπέφευγε νὰ συγχωρήσει τὶς ἁμαρτίες του, καὶ λέγει τὰ ἑξῆς· «Γιατί δὲν λησμόνησες τὶς ἀνομίες μου καὶ δὲν καθάρισες τὶς ἁμαρτίες μου;»[58].

Στίχ. 10. «Ὅλοι οἱ δρόμοι τοῦ Κυρίου εἶναι γεμᾶτοι ἔλεος καὶ ἀλήθεια».

Αὐτοὶ βέβαια ποὺ πιστεύουν μποροῦν νὰ κατανοήσουν καὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι κρυφά, σύμφωνα μὲ τό· «Ὅλοι ἐμεῖς μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο, ἀντανακλώντας τὴν λαμπρότητα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε σὲ ὁμοιότητα μὲ αὐτὸν προχωρώντας ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα»[59]. Ἀντίθετα γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν πιστεύουν ἔχει λεχθεῖ· «Ἐὰν δὲν πιστέψετε, δὲν θὰ καταλάβετε»[60]. Ἔτσι οἱ Ἰουδαῖοι ἔμειναν ἀδίδακτοι. Κάλυμμα λοιπὸν ὑπάρχει στὴν καρδιά τους, λέγει ὁ ἱερώτατος Παῦλος[61], ὅταν διαβάζεται ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ κλήθηκαν ἀπὸ τὰ ἔθνη μὲ τὴν πίστη, ἐπειδὴ ἔγιναν σοφοὶ μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ κατανόησαν τὶς εὐαγγελικὲς ἐντολές, λέγουν ὅτι ὅλοι οἱ τρόποι ἐνέργειας τοῦ Κυρίου εἶναι γεμᾶτοι ἔλεος καὶ ἀλήθεια», καὶ ὄχι αὐστηρότητα καὶ σκιά. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε ἔλεος γιὰ ἐκείνους ποὺ παρέβαιναν τὶς ἐντολὲς τοῦ Μωυσῆ, γιατὶ πέθαιναν χωρὶς εὐσπλαγχνία μὲ δύο καὶ τρεῖς μάρτυρες[62]. Οὔτε βέβαια ἦταν ἀλήθεια τὰ τοῦ νόμου, γιατὶ ὁ νόμος ἦταν σκιὰ καὶ τύπος.

Ὅσοι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς πιστοὺς προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, διαχωρίζοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν νόμο, λέγουν ὅτι οἱ δρόμοι τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἔλεος καὶ ἀλήθεια.

60. Ἡσ. 7, 9. 61. Β΄ Κορ. 3, 15. 62. Δευτ. 17, 6.

αἱ τοῦ Χριστοῦ ἐντολαὶ καὶ λύτρωσιν ἔχουσι τῶν τετυραννημένων ὑπό τε τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ Σατανᾶ; Ἀληθείᾳ δὲ λατρεύουσιν οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες, οὐ κατὰ τὰς ἐν νόμῳ θυσίας τὰς δι' αἱμάτων καὶ καπνοῦ προσάγοντες, τελοῦντες δὲ μᾶλλον τὴν πνευματικὴν καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ πολιτείαν, καὶ τὴν ἐξ ἔργων ἀγαθῶν προσκομίζοντες εὐοσμίαν. Ἀλλὰ τίσιν ἂν γένοιντο αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθεια, διατρανοῦσι λέγοντες, ὅτι τοῖς ἐκζητοῦσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, τουτέστι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτοῦ, καὶ ἀγαπᾷν αὐτὸν ᾑρημένοις, διὰ τοῦ φυλάσσειν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, οὐ μὴν τοῖς ἀπειθοῦσι καὶ τὰς παρὰ Χριστοῦ δοθείσας ἀποσειομένοις ἐντολάς· ἀλλ' οὐδὲ τοῖς παθοῦσι τοιοῦτον, ὁποῖον Γαλάται πρὸς τὰς τοῦ νόμου σκιάς, ἀνόπιν ἰόντες μετὰ τὴν πίστιν, πρὸς οὓς γράφει Παῦλος· «Ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει». Καὶ πάλιν· «Ἀπηλλοτριώθητε ἀπὸ Χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε τοῖς τοιούτοις». Οὐκ ἂν εἶεν αἱ ὁδοὶ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθεια, οὐδὲ γένοιτο ἐντεῦθεν ὄνησις.

Στίχ. 21. «Ὅτι ὑπέμεινά σε, Κύριε».

Ἀντὶ τοῦ, Προσεδόκησα, βοηθὸν ἔσεσθαί μοι δηλαδή. Δέχεται γὰρ οὕτω τὴν λέξιν ἡ θεία Γραφή.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΕ'.

Στίχ. 1. «Κρῖνόν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην».

Τὸ μέν τοι ἐνταῦθα εἰσφερόμενον πρόσωπον, κρίνεσθαι ζητεῖ, οὐκ ἐπί γε τοῖς πεπλημμεληκόσι. Οὐ γὰρ εἰκός, ἄνθρωπον ὄντα καὶ πολλὴν ἀρρωστοῦντα τὴν εἰς τὸ πλημμελεῖν

63. Γαλ. 5, 2.
64. Γαλ. 5, 3.

Πῶς δηλαδὴ δὲν εἶναι ἔλεος, ἐφόσον καλοῦν σὲ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν οἱ ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ καὶ παρέχουν λύτρωση σὲ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τυραννηθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ ἀπὸ τὸν Σατανᾶ; Καὶ λατρεύουν ἀληθινὰ αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστό, χωρὶς νὰ προσφέρουν τὶς θυσίες τοῦ νόμου ποὺ γίνονταν μὲ αἵματα καὶ καπνό, ἀλλὰ ἀσκώντας μᾶλλον τὴν πνευματικὴ καὶ εὐπρόσδεκτη στὸν Θεὸ πολιτεία καὶ προσφέροντας τὴν εὐωδία ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἔργα τους. Ἀλλὰ σὲ ποιοὺς μποροῦν νὰ γίνουν οἱ δρόμοι τοῦ Κυρίου ἔλεος καὶ ἀλήθεια, τὸ διακηρύττουν λέγοντας, ὅτι σ' αὐτοὺς ποὺ ἀναζητοῦν τὴ διαθήκη του καὶ τὰ μαρτύριά του, δηλαδὴ σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι σ' αὐτὸν καὶ προτιμοῦν νὰ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὸ νὰ ἐφαρμόζουν τὶς ἐντολές του, καὶ ὄχι σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀπείθαρχοι καὶ ἀπορρίπτουν τὶς ἐντολὲς ποὺ δόθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀλλ' οὔτε καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔπαθαν κάτι τέτοιο ποὺ ἔπαθαν οἱ Γαλάτες, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν πίστη γύρισαν πάλι πίσω στὶς σκιὲς τοῦ νόμου, πρὸς τοὺς ὁποίους γράφει ὁ Παῦλος· «Ἐὰν περιτέμνεσθε ὁ Χριστὸς δὲν θὰ σᾶς ὠφελήσει καθόλου»[63]. Καὶ ἀλλοῦ λέγει· «Ἀποξενωθήκατε ἀπὸ τὸν Χριστό, γιατί, πιστεύοντας ὅτι θὰ δικαιωθεῖτε μὲ τὸν νόμο, μὲ αὐτὰ ποὺ κάνετε ξεπέσατε ἀπὸ τὴ χάρη»[64]. Δὲν θὰ μποροῦσαν ἐξαιτίας αὐτῶν οἱ δρόμοι τοῦ Κυρίου νὰ εἶναι ἔλεος καὶ ἀλήθεια, οὔτε θὰ ἔχετε ἀπὸ αὐτὰ ὄφελος.

Στίχ. 21. «Γιατὶ σὲ περίμεινα, Κύριε».

Λέγεται ἀντί τοῦ· Περίμενα δηλαδὴ ὅτι θὰ εἶσαι βοηθός μου. Γιατὶ ἔτσι ἡ ἁγία Γραφὴ δέχεται τὴ λέξη.

ΨΑΛΜΟΣ 25ος

Στίχ. 1. «Κρίνε με, Κύριε, γιατὶ ἐγὼ συμπεριφέρθηκα χωρὶς κακία».

Τὸ πρόσωπο ποὺ ἀναφέρεται ἐδῶ ζητᾶ νὰ κριθεῖ, ἀλλὰ ὄχι γιὰ τὰ ἁμαρτήματα ποὺ ἔκανε. Γιατὶ δὲν εἶναι εὔλογο, ὄντας ἄνθρωπος καὶ ἔχοντας μεγάλη ἀδυναμία στὸ νὰ ἁμαρτάνει, καὶ

ἀσθένειαν, καὶ ὀλισθημάτων οὐκ ἐλεύθερον παντελῶς, ἐκ παρρησίας εἰπεῖν τό, «Κρῖνόν με, Κύριε». Οὐ τοίνυν ἐπὶ τοῖς πλημμελήμασι κριθῆναι ἀξιοῖ, ἀλλ' ἐπὶ μόνῳ τῷ κατὰ μηδένα τρόπον Ἰουδαίοις συμφρονῆσαι δεδυσσεβηκόσι κατὰ Χριστοῦ. Ἅτε γὰρ ἀγαθῷ συνειδότι μαρτυρούμενος, ὅτι καὶ γνήσιον ἔχει τὸ φρόνημα, καὶ τῆς Ἰουδαίων σκαιότητος εἰς ἅπαν ἀπηλλαγμένον, φησί· «Κρῖνόν με, Κύριε»· πεπόρευμαι γὰρ ἐν ἀκακίᾳ, ἀκακίαν λέγων τὸ μὴ μετασχεῖν τῆς φαυλότητος καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν Ἰουδαίων. Δεῖ γὰρ τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστὸν μὴ πονηροὺς εἶναι ζητητάς, ὁποῖοι ἦσαν οἱ λέγοντες περὶ Χριστοῦ· «Πόθεν τούτῳ τὰ σημεῖα καὶ ἡ σοφία αὕτη;», καὶ «Πῶς οὗτος οἶδε γράμματα, μὴ μεμαθηκώς;», ἢ καί, «Διά τί σύ, ἄνθρωπος ὤν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν;». Ἀλλ' οὗτος ἐν ἁπλῇ τῇ πίστει τὸν ἐπ' αὐτῷ παραδεξάμενος λόγον, Ἐν ἀκακίᾳ πεπόρευμαι, φησίν. Οὕτω καὶ γέγραπται· «Φρονήσατε περὶ τοῦ Κυρίου ἀληθῆ, καὶ ἐν ἁπλότητι καρδίας ζητήσατε αὐτόν». Ἐμφανῆ γὰρ τοῖς τοιούτοις ἑαυτὸν καθίστησιν, ὡς τῷ ἐκ γεννητῆς τυφλῷ. Οὐκοῦν τὸ ἐν ἀκακίᾳ καὶ ἁπλότητι καρδίας πιστεύειν αὐτῷ, τοῦ παντὸς ἂν εἴη πρόξενον ἀγαθοῦ.

Στίχ. 1. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζων,
οὐ μὴ ἀσθενήσω».

Οὐ κατοκνήσω, οὐ περιπατήσομαι, βεβαίαν δὲ ἔξω τὴν αἴτησιν, εἰς σὲ τὰς ἐλπίδας ἀπογραψάμενος· ἔχω γὰρ σὲ τὸν δυναμοῦντά με. Ὁ μὲν ἐφ' ἑαυτῷ ἢ ἄλλῳ τινὶ ἔχων τὰς ἐλπίδας, ἀσθενήσεται ἄν, ὁ δὲ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, οὐδὲν σαλευθείη. Εἰ ἐτάσεις, φησί, τῆς ψυχῆς μου τὰ πάθη, ἐπὶ τῷ σῷ εὑρήσεις ἐλέει μόνῳ πάντα με τῆς διανοίας πόνον ἔχοντα· τοῦτο δὲ

65. Ματθ. 13, 54.
66. Ἰω. 7, 15.
67. Ἰω. 10, 33.

μὴ ὄντας καθόλου ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὰ ὀλισθήματα, νὰ λέγει μὲ θάρρος· «Κρίνε με, Κύριε». Δὲν ζητᾶ λοιπὸν νὰ κριθεῖ γιὰ τὰ πλημμελήματά του, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὸ ὅτι δὲν συμφωνεῖ καθόλου μὲ τοὺς Ἰουδαίους οἱ ὁποῖοι διέπραξαν τὸ ἀσέβημα ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ ἀγαθὴ συνείδηση βεβαιώνει, ὅτι καὶ γνήσια πίστη ἔχει, καὶ εἶναι γιὰ πάντα ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἀφόρητη κακία καὶ ἀνοησία τῶν Ἰουδαίων, λέγει· «Κρίνε με, Κύριε»· γιατὶ συμπεριφέρθηκα χωρὶς κακία, ἐννοώντας μὲ αὐτό, ὅτι δὲν πῆρε μέρος στὴν κακότητα καὶ τὴν παραφροσύνη τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ πρέπει αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστὸ νὰ μὴ ἐπιδιώκουν νὰ κάνουν τὸ κακό, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἔλεγαν γιὰ τὸν Χριστό· Ἀπὸ ποῦ προέρχονται σ' αὐτὸν τὰ θαύματα καὶ αὐτὴ ἡ σοφία; Καὶ «Πῶς αὐτὸς γνωρίζει γράμματα χωρὶς νὰ ἔχει μάθει;»[66]. Ἢ καὶ αὐτό· «Γιατί σύ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτό σου Θεό;»[67]. Ἀλλὰ αὐτὸς μὲ ἁπλῆ πίστη, ἀφοῦ δέχθηκε τὸν λόγο γι' αὐτόν, λέγει· Πορεύθηκα στὴ ζωή μου χωρὶς κακία. Ἔτσι ἄλλωστε ἔχει γραφεῖ· «Πιστέψτε στὸν Κύριο ἀληθινά, καὶ ἀναζητῆστε τον μὲ ἀκακία καὶ ἁπλότητα καρδιᾶς»[68]. Γιατὶ σ' αὐτοὺς κάνει τὸν ἑαυτό του φανερό, ὅπως στὸν ἐκ γεννετῆς τυφλό[69]. Τὸ νὰ πιστεύετε λοιπὸν σ' αὐτὸν χωρὶς κακία καὶ μὲ ἁπλότητα καρδιᾶς, θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι πρόξενο κάθε καλοῦ.

Στίχ. 1. «Στηρίζοντας τὴν ἐλπίδα μου στὸν Κύριο,
δὲν θὰ βρεθῶ ἀδύναμος».

Δὲν θὰ δείξω ὀκνηρία, δὲν θὰ φύγω χωρὶς παρηγοριά, ἀλλὰ θὰ ἔχω σίγουρο τὸ αἴτημά μου, ἔχοντας ἀναθέσει σὲ σένα τὶς ἐλπίδες μου. Γιατὶ ἔχω ἐσένα ποὺ μὲ ἐνδυναμώνεις. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ποὺ στηρίζει τὶς ἐλπίδες του στὸν ἑαυτό του ἢ σὲ κάποιον ἄλλο θὰ εἶναι ἀδύνατος, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἐλπίζει στὸν Κύριο, δὲν θὰ σελευθεῖ. Ἐὰν ἐξετάσεις, λέγει, τὰ πάθη τῆς ψυχῆς μου, θὰ βρεῖς νὰ ἔχω κάθε πόνο τῆς διάνοιάς μου μόνο στὸ δικό σου

68. Σοφ. Σολ. 1, 1. 69. Ἰω. 9, 37. 68. 69. Δευτ. 32, 11.

ποιῶν, εὐάρεστος ἔσομαι παρὰ σοί, τὴν σὴν ἀγαπήσας ἀλήθειαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΣ'.

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ πρὸ τοῦ χρισθῆναι».

Ἐφαρμοσθήσεται μὲν καὶ ὁ προκείμενος ἡμῖν ψαλμὸς τῷ προσώπῳ τοῦ νέου λαοῦ, τοῦ διὰ πίστεως ἐν Χριστῷ τετελειωμένου. Εἰσκομίζεται γὰρ ἐνταῦθα πνευματικῶς ἀνδριζόμενος, καὶ τὴν ἐφ' ἅπασι τοῖς ἀγαθοῖς ἐλπίδα πήξας ἐπὶ Χριστῷ, καὶ μελετῶν ὅτι μάλιστα τὸ ἄθραυστον εἰς πόνους, καὶ παρακαλῶν τοῖς παρὰ Χριστοῦ νόμοις ἰθύνεσθαι, καὶ πρὸς ὁδὸν εὐθεῖαν ἀποφέρεσθαι. Ἐφαρμοσθείη δ' ἂν ὁ αὐτὸς ψαλμός, οὐκ ἔξω λόγου, καὶ τῷ προσώπῳ τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ, παρ' οὗ καὶ συντέθειται πρὸ τοῦ χρισθῆναι εἰς βασιλέα. Προεγνωκὼς γὰρ τὰ ἐσόμενα διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος φωταγωγίας καὶ εὖ εἰδὼς ὅτι προχειρισθήσεται εἰς τὸ βασιλεύειν τῶν ἐξ Ἰσραήλ, περιπεσεῖται δὲ πάντως καὶ ἀδοκήτοις πειρασμοῖς, πολέμοις τε καὶ μάχαις, καὶ τοῖς ἐκ τῶν περιστάσεων κύμασι (πολλοὶ γὰρ οἱ ἀνέδην τοῖς οὕτω λαμπροῖς ἐπιβουλεύοντες, μονονουχὶ προαναξώννυται τὴν ὀσφύν), καὶ ὡς ἤδη παρόντα καὶ ἐνεστηκότα τὰ ἐσόμενα βλέπων, καὶ πρὸς τὸ παθεῖν ἑτοιμάζων τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν, ὅπλον δὲ ποιούμενος ἀρραγὲς τὴν παρὰ Θεοῦ ἐπικουρίαν, καὶ ὅτι πάντως περιγενήσεται τῶν αὐτῷ μαχομένων προσδοκῶν, ποιεῖται τὴν προσευχήν.

Στίχ. 5. «Ὅτι ἔκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ,
ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου ἐσκέπασέ με», κ.τ.λ.

Προσαπτέον δὲ τοὺς στίχους καὶ τοῖς κεκλημένοις διὰ πίστεως, καὶ ῥητέον ὅτι ὅτ' ἄν τινες αὐτοῖς θλίψεις καὶ διωγμοὺς ἐπισωρεύσωσι, τότε ὁ Θεός, καθ' ἃ φησιν ὁ Μωσῆς, ὡς

ἔλεος, καὶ κάνοντας αὐτὸ θὰ εἶμαι ἀρεστὸς σὲ σένα, ἔχοντας ἀγαπήσει τὴν ἀλήθειά σου.

ΨΑΛΜΟΣ 26ος

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ πρὶν χρισθεῖ βασιλιάς».

Καὶ ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ποὺ ἐξετάζουμε μπορεῖ βέβαια νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ στὸ πρόσωπο τοῦ νέου λαοῦ ποὺ πέτυχε τὴν τελείωση μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό, καθόσον ἐμφανίζεται ἐδῶ νὰ ἀποκτᾶ ἀνδρικὸ πνευματικὸ φρόνημα καὶ νὰ στηρίζει τὴν ἐλπίδα του γιὰ ὅλα τὰ ἀγαθὰ στὸν Χριστό, καὶ νὰ μελετᾶ πῶς θὰ παραμείνει ἀκατανίκητος ἀπὸ τοὺς πόνους, καὶ νὰ παρακαλεῖ νὰ καθοδηγεῖται ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ βαδίζει στὸν εὐθὺ δρόμο, θὰ μποροῦσε ὅμως ὁ ἴδιος ψαλμὸς νὰ ἐφαρμοσθεῖ, ὄχι χωρὶς λόγο, καὶ στὸ πρόσωπο τοῦ θεόπνευστου Δαβίδ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ σύνθεσή του πρωτοῦ νὰ χρισθεῖ βασιλιάς. Γιατὶ προβλέποντας αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος, καὶ γνωρίζοντας καλὰ ὅτι θὰ ἐκλεγόταν βασιλιὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ὅτι θὰ πέσει ὁπωσδήποτε σὲ ἀπροσδόκητους πειρασμοὺς καὶ πολέμους καὶ μάχες, καὶ στὰ περιστασιακὰ κύματα (γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ ραθυμία, ἐπιβουλευόμενοι τὰ τόσο λαμπρά, ζώνουν κατὰ κάποιο τρόπο τὴ μέση τους γιὰ τὸν ἀγώνα ἐναντίον τους), καὶ βλέποντας ὅτι αὐτὰ ποὺ θὰ συμβοῦν εἶναι ἤδη παρόντα, καὶ ἑτοιμάζοντας τὴν καρδιά του γιὰ τὸ πάθος, κάνει τὴν προσευχή, καθιστώντας ὅπλο ἀσάλευτο τὴν βοήθεια ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ περιμένοντας ὅτι ὁπωσδήποτε θὰ νικήσει ἐκείνους ποὺ τὸν πολεμοῦν.

Στίχ. 5. «Μὲ ἔκρυψε μέσα στὴ σκηνή του, τὴν ἡμέρα τῶν κακῶν μου μὲ προστάτευσε» κ.τ.λ.

Πρέπει ὅμως νὰ ἀποδώσουμε τοὺς στίχους αὐτοὺς καὶ σ' ἐκείνους ποὺ κλήθηκαν μὲ τὴν πίστη, καὶ νὰ ποῦμε ὅτι, ὅταν κάποιοι ἐπισωρεύσουν θλίψεις καὶ διωγμοὺς σ' αὐτούς, τότε ὁ

ἀετὸς σκεπάζει νοσσιὰν αὐτοῦ, οὕτω διεὶς τὰς πτέρυγας δέχεται αὐτούς, καὶ οὐκ ἐφίησι τοῖς ἐθελοκακοῦσι κατευμεγεθεῖν αὐτῶν. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, λέγειν σκηνὴν καὶ σκηνῆς ἀπόκρυφα. Οὐ μόνον δέ, φησίν, ἔκρυψέ με καὶ ἐσκέπασεν, ἀλλὰ καὶ ἐν πέτρᾳ ὕψωσέ με. Πέτραν δὲ εἶναί φαμεν ἐνταῦθα ἢ τὴν ἀρραγῆ καὶ ἄθραυστον τῆς διανοίας παράστασιν εἰς τὸ καρτερεῖν, ἢ τὸν Χριστὸν ἐφ' ᾧ πάντες ἐρειδόμεθα· καὶ γάρ ἐστιν αὐτὸς ἡ πάντων ἰσχύς, ἡ ἀκατάσειστος ὑποβάθρα. Ἐν αὐτῷ δὴ οὖν γεγονότες, διὰ πίστεώς τε καὶ ἁγιασμοῦ ὑψούμεθα. Χθαμαλὸν γὰρ οὐδὲν ἐν Χριστῷ· ἀποφέρει δὲ μᾶλλον ὑψοῦ τὰ αὐτοῦ θεσπίσματα τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ· ὑψοῦ δέ φημι κατ' ἀρετήν, καὶ ὅτι χαμαιριφὲς ἐν τοῖς ἁγίοις οὐδέν, καθ' ἃ γέγραπται, ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΖ'.

«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Ἄδει τὸν παρόντα ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστόν, διὰ δεήσεως εἰς ἐπικουρίαν καλῶν τὸν Θεόν· ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν Ἰουδαίων ποιεῖται κατάρρησιν, καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἀποφοιτᾷ, καὶ προσοικειοῦσθαι ζητεῖ τῷ Χριστῷ, πνευματικῶς δηλονότι.

Στίχ. 2. «Πρός σέ, Κύριε, ἐκέκραξα».

Τὴν δέ γε κραυγὴν ἐνταῦθά φαμεν, οὐχ ὑψηλὴν ἢ μεγάλην φωνὴν (ἀνάρμοστον γὰρ ἁγίοις τὸ οὕτω προσεύχεσθαι), ἀλλὰ τὸ τῆς διανοίας ἔντονον καὶ ἐρηρεισμένον ἀπερισπάστως πρὸς Θεόν. Δέχεται γάρ πως τὰς τοιαύτας τῶν εὐχομένων φωνάς, ὅταν ὁσίους ἐπαίρωσι χεῖρας ἐν καιρῷ προσευχῆς. Καὶ ἀσύνηθες μὲν Ἰουδαίοις τὸ χεῖρας ἐπαίρειν ἐν καιρῷ λιτῆς,

69. Δευτ. 32, 11. 70. Ψαλμ. 96, 10.

Θεός, σύμφωνα μὲ τὸν Μωυσῆ, «ὅπως ὁ ἀετὸς σκεπάζει τὴ φωλιά του»[69], ἔτσι ἀνοίγοντας τὰ φτερά του τοὺς δέχεται, καὶ δὲν ἐπιτρέπει σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν τὸ κακό τους νὰ βρεθοῦν ἰσχυρότεροί τους. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, ἐννοεῖ λέγοντας σκηνὴ καὶ ἀπόκρυφα τῆς σκηνῆς. Καὶ ὄχι μόνο, λέγει, μὲ ἔκρυψε καὶ μὲ σκέπασε, ἀλλὰ μὲ ἀνέβασε ἐπάνω σὲ πέτρα. Ὡς πέτρα βέβαια ἐδῶ ἐννοοῦμε ἢ τὴν στερεὰ καὶ ἄθραυστη παράσταση τῆς διάνοιας στὸ νὰ δείχνει καρτερία, ἢ τὸν Χριστὸ στὸν ὁποῖο στηριζόμαστε ὅλοι. Γιατὶ αὐτὸς πραγματικὰ εἶναι ἡ δύναμη ὅλων καὶ τὸ ἀδιάσειστο ὑποστήριγμα. Ὅταν λοιπὸν βρεθοῦμε πάνω σ' αὐτὸν μὲ τὴν πίστη καὶ τὸν ἁγιασμὸ ὑψωνόμαστε. Γιατὶ στὸν Χριστὸ τίποτε δὲν εἶναι χαμηλό, ἀντίθετα τὰ παραγγέλματά του ἀνεβάζουν στὰ ὕψη αὐτοὺς ποὺ στηρίζονται σ' αὐτόν. Καὶ ὕψος βέβαια ἐννοῶ τὸ προερχόμενο ἀπὸ τὴν ἀρετή, καὶ ὅτι στοὺς ἁγίους δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ χαμηλὸ (εὐτελές), ὅπως ἔχει γραφεῖ[70], γιατὶ οἱ ἰσχυροὶ τοῦ Θεοῦ ἀνυψώθηκαν πολὺ πάνω ἀπὸ τὴ γῆ.

ΨΑΛΜΟΣ 27ος

«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Τὸν ψαλμὸ αὐτὸν τὸν ψάλλει ὡς ἐκπρόσωπος αὐτῶν ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστό, καλώντας τὸν Θεὸ μὲ παράκληση σὲ βοήθεια. Συγχρόνως ὅμως κατηγορεῖ καὶ τὴν παραφροσύνη τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κοινωνία του μὲ αὐτούς, ζητώντας νὰ γίνει οἰκεῖος τοῦ Χριστοῦ, φυσικὰ πνευματικά.

Στίχ. 2. «Σὲ σένα, Κύριε ἔχω φωνάξει».

Ὡς κραυγὴ ὅμως ἐδῶ ἐννοοῦμε ὄχι τὴν ὑψηλὴ ἢ μεγάλη φωνὴ (γιατὶ εἶναι ἀνάρμοστο στοὺς ἁγίους νὰ προσεύχωνται μὲ τὸν τρόπο αὐτόν), ἀλλὰ τὴ δυνατὴ φωνὴ τῆς διάνοιας ποὺ εἶναι στηριγμένη ἀπερίσπαστα στὸν Θεό. Γιατὶ δέχεται κάπως ἔτσι τὶς φωνὲς αὐτῶν ποὺ προσεύχονται, ὅταν ὑψώνουν ὅσια χέρια τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς. Καὶ εἶναι βέβαια ἀσυνήθιστο στοὺς Ἰου-

ἀετὸς σκεπάζει νοσσιὰν αὐτοῦ, οὕτω διεὶς τὰς πτέρυγας δέχεται αὐτούς, καὶ οὐκ ἐφίησι τοῖς ἐθελοκακοῦσι κατευμεγεθεῖν αὐτῶν. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, λέγειν σκηνὴν καὶ σκηνῆς ἀπόκρυφα. Οὐ μόνον δέ, φησίν, ἔκρυψέ με καὶ ἐσκέπασεν, ἀλλὰ καὶ ἐν πέτρᾳ ὕψωσέ με. Πέτραν δὲ εἶναί φαμεν ἐνταῦθα ἢ τὴν ἀρραγῆ καὶ ἄθραυστον τῆς διανοίας παράστασιν εἰς τὸ καρτερεῖν, ἢ τὸν Χριστὸν ἐφ' ᾧ πάντες ἐρειδόμεθα· καὶ γάρ ἐστιν αὐτὸς ἡ πάντων ἰσχύς, ἡ ἀκατάσειστος ὑποβάθρα. Ἐν αὐτῷ δὴ οὖν γεγονότες, διὰ πίστεώς τε καὶ ἁγιασμοῦ ὑψούμεθα. Χθαμαλὸν γὰρ οὐδὲν ἐν Χριστῷ· ἀποφέρει δὲ μᾶλλον ὑψοῦ τὰ αὐτοῦ θεσπίσματα τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ· ὑψοῦ δέ φημι κατ' ἀρετήν, καὶ ὅτι χαμαιριφὲς ἐν τοῖς ἁγίοις οὐδέν, καθ' ἃ γέγραπται, ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΖ'.

«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Ἄδει τὸν παρόντα ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστόν, διὰ δεήσεως εἰς ἐπικουρίαν καλῶν τὸν Θεόν· ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν Ἰουδαίων ποιεῖται κατάρησιν, καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἀποφοιτᾷ, καὶ προσοικειοῦσθαι ζητεῖ τῷ Χριστῷ, πνευματικῶς δηλονότι.

Στίχ. 2. «Πρός σέ, Κύριε, ἐκέκραξα».

Τὴν δέ γε κραυγὴν ἐνταῦθά φαμεν, οὐχ ὑψηλὴν ἢ μεγάλην φωνήν (ἀνάρμοστον γὰρ ἁγίοις τὸ οὕτω προσεύχεσθαι), ἀλλὰ τὸ τῆς διανοίας ἔντονον καὶ ἐρηρεισμένον ἀπερισπάστως πρὸς Θεόν. Δέχεται γάρ πως τὰς τοιαύτας τῶν εὐχομένων φωνάς, ὅταν ὁσίους ἐπαίρωσι χεῖρας ἐν καιρῷ προσευχῆς. Καὶ ἀσύνηθες μὲν Ἰουδαίοις τὸ χεῖρας ἐπαίρειν ἐν καιρῷ λιτῆς,

69. Δευτ. 32, 11.

70. Ψαλμ. 96, 10.

Θεός, σύμφωνα μὲ τὸν Μωυσῆ, «ὅπως ὁ ἀετὸς σκεπάζει τὴ φωλιά του»[69], ἔτσι ἀνοίγοντας τὰ φτερά του τοὺς δέχεται, καὶ δὲν ἐπιτρέπει σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν τὸ κακό τους νὰ βρεθοῦν ἰσχυρότεροί τους. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, ἐννοεῖ λέγοντας σκηνὴ καὶ ἀπόκρυφα τῆς σκηνῆς. Καὶ ὄχι μόνο, λέγει, μὲ ἔκρυψε καὶ μὲ σκέπασε, ἀλλὰ μὲ ἀνέβασε ἐπάνω σὲ πέτρα. Ὡς πέτρα βέβαια ἐδῶ ἐννοοῦμε ἢ τὴν στερεὰ καὶ ἄθραυστη παράσταση τῆς διάνοιας στὸ νὰ δείχνει καρτερία, ἢ τὸν Χριστὸ στὸν ὁποῖο στηριζόμαστε ὅλοι. Γιατὶ αὐτὸς πραγματικὰ εἶναι ἡ δύναμη ὅλων καὶ τὸ ἀδιάσειστο ὑποστήριγμα. Ὅταν λοιπὸν βρεθοῦμε πάνω σ' αὐτὸν μὲ τὴν πίστη καὶ τὸν ἁγιασμὸ ὑψωνόμαστε. Γιατὶ στὸν Χριστὸ τίποτε δὲν εἶναι χαμηλό, ἀντίθετα τὰ παραγγέλματά του ἀνεβάζουν στὰ ὕψη αὐτοὺς ποὺ στηρίζονται σ' αὐτόν. Καὶ ὕψος βέβαια ἐννοῶ τὸ προερχόμενο ἀπὸ τὴν ἀρετή, καὶ ὅτι στοὺς ἁγίους δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ χαμηλὸ (εὐτελές), ὅπως ἔχει γραφεῖ[70], γιατὶ οἱ ἰσχυροὶ τοῦ Θεοῦ ἀνυψώθηκαν πολὺ πάνω ἀπὸ τὴ γῆ.

ΨΑΛΜΟΣ 27ος

«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Τὸν ψαλμὸ αὐτὸν τὸν ψάλλει ὡς ἐκπρόσωπος αὐτῶν ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστό, καλώντας τὸν Θεὸ μὲ παράκληση σὲ βοήθεια. Συγχρόνως ὅμως κατηγορεῖ καὶ τὴν παραφροσύνη τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κοινωνία του μὲ αὐτούς, ζητώντας νὰ γίνει οἰκεῖος τοῦ Χριστοῦ, φυσικὰ πνευματικά.

Στίχ. 2. «Σὲ σένα, Κύριε ἔχω φωνάξει».

Ὡς κραυγὴ ὅμως ἐδῶ ἐννοοῦμε ὄχι τὴν ὑψηλὴ ἢ μεγάλη φωνὴ (γιατὶ εἶναι ἀνάρμοστο στοὺς ἁγίους νὰ προσεύχωνται μὲ τὸν τρόπο αὐτόν), ἀλλὰ τὴ δυνατὴ φωνὴ τῆς διάνοιας ποὺ εἶναι στηριγμένη ἀπερίσπαστα στὸν Θεό. Γιατὶ δέχεται κάπως ἔτσι τὶς φωνὲς αὐτῶν ποὺ προσεύχονται, ὅταν ὑψώνουν ὅσια χέρια τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς. Καὶ εἶναι βέβαια ἀσυνήθιστο στοὺς Ἰου-

ἐντριβὲς δὲ τοῖς ἐν Χριστῷ· δεικνύουσι γὰρ διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐκτάσεως τὸ τίμιον σχῆμα τοῦ σωτηρίου σταυροῦ, δι' αὐτοῦ τοῦ πράγματος ὁμολογοῦντες, ὅτι Χριστῷ καθιεροῦνται, ποιούμενοι καύχημα τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. Ὥσπερ γὰρ κοινωνοὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ γεγονότες, αἴροντες τὸν ἑαυτῶν σταυρόν, καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ, καθ' ἃ φησιν αὐτός, τὸ τοῦ σταυροῦ πλαττόμεθα σχῆμα. Πλὴν οὐκ ἐν γωνίαις τῶν πλατειῶν Ἰουδαϊκῶς προσευχόμεθα πρὸς τὸ θεαθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν ναῷ ἁγίῳ Θεοῦ συνεσταλμένως χεῖρας ἐπαίρομεν καὶ τὰς αἰτήσεις προσάγομεν· «Ὁ γὰρ οἶκός μου», φησὶν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου, «οἶκος προσευχῆς κληθήσεται».

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ κζ' ψαλμοῦ. Ἀγαθὴ ἡ ὁδὸς Κυρίου, καὶ οὐ σάρκα μᾶλλον, ἢ ψυχὰς καθαγνίζουσα, τὸ εὐαγγελικόν ἐστι κήρυγμα· αὐτὸ δὲ εἶναί φαμεν καὶ τὴν εἰς εὐθὺ διακομίζουσαν τρίβον. Σκολιὸν γὰρ οὐδὲν ἐν αὐτῷ, ἀλλ' οἷον εὐθεῖά τίς ἐστιν ὁδὸς καὶ βασιλικὴ καὶ ἁμαξιτὸς εὐτριβής, οὐδὲν ἔχουσα τὸ δρασὺ καὶ δυσχερές, ὀρθὴ δὲ μᾶλλον καὶ τοῖς εὐσεβεῖν ᾑρημένοις εὐήλατος, τὸ μὴ τοιούτοις οὐκέτι.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΘ'.

Στίχ. 8. «Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν».

Ἐν προσώπῳ μὲν σώματος τὸ κάλλος νοεῖται. Πλεῖστα δὲ αὐτοῦ τὰ μέρη συνεισφέροντα τοῦ ἑνὸς κάλλους τὸ ἀποτέλεσμα, οἷον ὀφθαλμός, ὀφρύς, παρειαί, καὶ τὰ λοιπά. Κατὰ τὸν ἴσον τρόπον καὶ τὸ κάλλος ἐννοοῦμεν τὸ πνευματικόν· ἓν γάρ ἐστιν ἐκ πολλῶν ἀρετῶν συνηγμένον εἰς τὸ ἀρτίως ἔχειν. Καὶ ἐν τάξει μὲν ὀφθαλμοῦ τιθέμεθα τὴν πίστιν, ὡς ἐν τάξει δὲ

71. Μάρκ. 8, 34. 72. Ματθ. 6, 5.

δαίους νὰ ὑψώνουν τὰ χέρια τους τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, εἶναι ὅμως συνηθισμένο στοὺς Χριστιανούς, γιατὶ μὲ τὴν ἔκταση τῶν χεριῶν τους δείχνουν τὸ σχῆμα τοῦ τιμίου σταυροῦ, ὁμολογώντας μὲ τὴν ἐνέργειά τους αὐτὴ ὅτι ἀφοσιώνονται στὸν Χριστό, κάνοντας καύχημα τὸν σταυρό του. Γιατί, σὰν νὰ ἔχουμε γίνει μέτοχοι τῶν παθημάτων του, σηκώνοντας τὸν σταυρὸ καὶ ἀκολουθώντας τον, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος[71], ἀναπλάθουμε τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Ὅμως δὲν προσευχόμαστε στὶς γωνίες τῶν πλατειῶν σὰν τοὺς Ἰουδαίους, γιὰ νὰ μᾶς βλέπουν οἱ ἄνθρωποι[72], ἀλλὰ ὑψώνουμε μέσα στὸν ναὸ μὲ ταπεινότητα τὰ χέρια μας, καὶ ἀναφέρουμε τὰ αἰτήματά μας. Γιατὶ λέγει ὁ Θεὸς μέσω τοῦ προφήτη· «Ὁ οἶκος μου θὰ ὀνομάζεται οἶκος προσευχῆς»[73].

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἀπὸ τὴν ἑρμηνεία τοῦ 27ου ψαλμοῦ. Ἡ ὁδὸς τοῦ Κυρίου εἶναι ἀγαθή, καὶ δὲν ἁγιάζει τὴ σάρκα, ἀλλὰ μᾶλλον τὶς ψυχές, λέγει τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου, καὶ αὐτὸ εἶναι, λέμε, ἐκεῖνο ποὺ μᾶς μεταφέρει στὸν ἴσιο δρόμο. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε λοξὸ σ᾽ αὐτό, ἀλλὰ εἶναι σὰν μιὰ εὐθεῖα καὶ βασιλικὴ ὁδός, ποὺ διανύεται εὔκολα μὲ ἅμαξα, χωρὶς νὰ ἔχει κανένα ἐμπόδιο καὶ κάτι τὸ δύσκολο, ἀλλ᾽ εἶναι μᾶλλον ὀρθή, καὶ κατάλληλη πρὸς πορεία σ᾽ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐπιλέξει νὰ πιστεύουν, ὄχι ὅμως γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν πιστεύουν.

ΨΑΛΜΟΣ 29ος

Στίχ. 8. «Κύριε, μὲ τὴ θέλησή σου ἔδωσες στὴν ὡραιότητά μου δύναμη».

Ἡ ὁμορφιὰ βέβαια τοῦ σώματος νοεῖται ὅτι βρίσκεται στὸ πρόσωπο. Ὅμως στὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἑνιαίας ὁμορφιᾶς του συμβάλλουν πάρα πολλὰ μέρη αὐτοῦ, ὅπως οἱ ὀφθαλμοί, τὰ φρύδια, τὰ μάγουλα καὶ τὰ λοιπά. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἐννοοῦμε καὶ τὸ πνευματικὸ κάλλος, γιατὶ εἶναι ἕνα, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀρετές, γιὰ νὰ εἶναι ἄρτιο. Καὶ στὴ θέση βέβαια τοῦ ὀφθαλμοῦ βάζουμε

73. Ἡσ. 56, 7.

στόματος τὸν ἐν προφορᾷ λόγον, καὶ τὰ ἄλλα ἀνάλογον. Πλὴν ἵνα καὶ κάλλος ἐπιγένηται τῇ ψυχῇ καὶ δύναμις τῶν δεόντων ἐπιτελεστική, θείας εἰς τοῦτο χάριτος χρῄζομεν. Ὡς τοίνυν ἄνω εἴρηκεν, ὅτι ζωὴ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ, οὕτως νῦν ὑψοῖ τὸν Θεὸν διὰ τῆς εὐχαριστίας λέγων, ὅτι «Ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Καλὸς ἦμην, φησί, κατὰ τὴν φύσιν, ἀσθενὴς δὲ γέγονα διὰ τὸ ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ ὄφεως νεκρωθῆναι τῷ παραπτώματι. Τῷ οὖν κάλλει μου, ᾧ παρὰ σοῦ ἔλαβον ἐκ τῆς πρώτης κατασκευῆς, προσέθηκας δύναμιν τὴν τῶν δεόντων πρακτικήν. Καλὴ μὲν οὖν πᾶσα ψυχὴ ἡ ἐν συμμετρίᾳ τῶν οἰκείων δυνάμεων θεωρουμένη· ἐπεὶ καὶ σώματος κάλλος, ἡ τῶν μελῶν συμμετρία, καὶ ὁ αἰσθόμενος τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς, τὴν εὐχαριστικὴν ταύτην ἀφίησι φωνήν. Προνοητέον τοίνυν ἡμῖν τοῦ κάλλους, ἵνα καὶ ὁ νυμφίος λόγος ἀποδεξάμενος ἡμᾶς εἴπῃ· «Ὅλη καλή, ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί».

Στίχ. 10. «Μὴ ἐξομολογήσεταί σοι χοῦς
ἢ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου;».

Οἱ γὰρ ἅπαξ τεθνεῶτες, ἀποπαύσονται τάχα που καὶ τοῦ δοξολογεῖν, προσεπιθεῖεν δ' ἂν οἷς εἰργάσαντο παντελῶς οὐδέν, μένουσι δὲ μᾶλλον ἐν οἷς κατελήφθησαν, καὶ τὸν τῆς καθόλου κρίσεως ἐκδέχονται καιρόν. Οὐκοῦν οἱ ζῶντες καὶ τοῦ δρᾶν ἔτι τὸ ἀγαθὸν ἔχοντες ἐξουσίαν, ἐπειδὰν εὖ πάθοιεν, εὐλογήσουσί σε, ὃν τρόπον κἀγώ. Δέομαι οὖν ἀναχθῆναι ἐκ τοῦ λάκκου, ἐπειδὴ «οὐκ ἐξομολογήσεταί σοι χοῦς»· ζώντων γὰρ ἴδιον τὸ ὑμνεῖν σε· οἱ δὲ εἰς χοῦν διαλυόμενοι, πῶς ἂν δυνηθεῖεν τοῦτο; Λέγοι δ' ἂν καὶ Δαβὶδ πρὸς Θεὸν περὶ ἑαυτοῦ· Μαθεῖν βούλομαι τίς ὠφέλεια ἢ ἐμοὶ ἢ ἑτέροις ἐκ τοῦ αἵ-

74. Ἅσμα Ἀσμ. 4,7.

τὴν πίστη, στὴ θέση τοῦ στόματος τὸν προφορικὸ λόγο, καὶ τὰ ἄλλα ἀνάλογα. Πλὴν ὅμως γιὰ νὰ ὑπάρξει καὶ ὁμορφιὰ στὴν ψυχὴ καὶ δύναμη πρὸς ἐκτέλεση αὐτῶν ποὺ πρέπει, ἔχουμε ἀνάγκη γι᾽ αὐτὸ τῆς θείας χάριτος. Ὅπως λοιπὸν εἶπε παραπάνω, ὅτι ἡ ζωὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέλησή του, ἔτσι τώρα ἐξυψώνει τὸν Θεὸ μὲ τὴν εὐχαριστία λέγοντας· «Μὲ τὸ θέλημά σου ἔδωσες στὴν ὡραιότητά μου δύναμη». Ἤμουν ὡραῖος, λέγει ἀπὸ τὴ φύση μου, ἀλλ᾽ ἔγινα ἀσθενὴς ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐπιβουλὴ τοῦ φιδιοῦ νεκρώθηκα μὲ τὸ παράπτωμα. Στὴ ὡραιότητά μου λοιπόν, τὴν ὁποία ἔλαβα ἀπὸ σένα μὲ τὴν πρώτη δημιουργία, πρόσθεσες δύναμη γιὰ τὴν ἐκτέλεση αὐτῶν ποὺ πρέπει. Εἶναι καλὴ λοιπὸν κάθε ψυχὴ ἡ ὁποία φαίνεται νὰ ἔχει συμμετρία στὶς δυνάμεις της. Γιατὶ καὶ τοῦ σώματος ὡραιότητα εἶναι ἡ συμμετρία τῶν μελῶν, καὶ αὐτὸς ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀρετή του, ἀφήνει αὐτὴ τὴν εὐχαριστιακὴ φωνή. Πρέπει λοιπὸν νὰ φροντίζουμε τὴν ὡραιότητά μας, ὥστε καὶ ὁ νυμφίος Λόγος, ὑποδεχόμενός μας νὰ πεῖ· «Ὅλη ὡραία, σὺ ποὺ βρίσκεσαι κοντά μου, καὶ ψεγάδι δὲν ὑπάρχει σὲ σένα»[74].

Στίχ. 10. «Μήπως θὰ σὲ δοξολογήσει τὸ χῶμα,
ἢ θὰ διακηρύξει τὴν ἀλήθειά σου;».

Αὐτοὶ δηλαδὴ ποὺ μιὰ φορὰ πέθαναν, ἐνδεχομένως νὰ παύουν καὶ νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεό, γιατὶ σ᾽ αὐτὰ ποὺ ἔκαναν δὲν μποροῦν νὰ προσθέσουν ἀπολύτως τίποτε, ἀλλὰ παραμένουν μᾶλλον σ᾽ αὐτὰ ποὺ βρέθηκαν καὶ περιμένουν τὸν καιρὸ τῆς γενικῆς κρίσεως. Ἄρα λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ ζοῦν καὶ ἔχουν τὴν ἐξουσία νὰ κάνουν ἀκόμα τὸ καλό, ἐφόσον εὐημεροῦν, θὰ σὲ εὐλογοῦν, μὲ τὸν τρόπο ποὺ σὲ δοξολογῶ καὶ ἐγώ. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ βγῶ ἀπὸ τὸν λάκκο, ἐπειδὴ «τὸ χῶμα δὲν μπορεῖ νὰ σὲ δοξολογήσει». Γιατὶ γνώρισμα τῶν ζωντανῶν εἶναι τὸ νὰ σὲ ὑμνοῦν, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ διαλύονται στὸ χῶμα, πῶς θὰ μπορέσουν νὰ τὸ κάνουν αὐτό; Λέγει βέβαια καὶ ὁ Δαβὶδ στὸν Θεὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του· Θέλω νὰ μάθω ποιὰ εἶναι ἡ ὠφέλεια ἢ σὲ μένα ἢ σὲ

ματός μου; ἢ τί πλέον ὑπάρξει ἐκ τοῦ ἐμὲ ἐλθεῖν εἰς διαφθοράν;

ΨΑΛΜΟΣ Λ΄.

Στίχ. 2. «Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα· μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα».

Πειραζομένου μὲν ἡ φωνή, πλὴν οὔπω κατεπτηχότος, ἤγουν κατενηνεγμένου πρὸς ἀνανδρίαν, ὑφορωμένου δὲ μᾶλλον μὴ ἄρα πως ἥττων γένοιτο τοῦ διώκοντος. «Ἐπὶ σοί», φησίν, «ἤλπισα»· σοῦ γὰρ μὴ βοηθοῦντος, ἀνόνητος εἰς τὸ σῶσαι περιβολή. Μακάριος οὖν ὁ πάσης ἐλπίδος τῶν κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον ἑαυτὸν ἀποστήσας, καὶ μόνην ἔχων ἑαυτοῦ ἐλπίδα τὸν Θεόν. Ὡς γὰρ ἐπικατάρατος ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, οὕτως εὐλογημένος ὁ ἐπιστηριζόμενος τῷ Κυρίῳ. Οὐ γὰρ ἐπιδέχεται ἐπαμφοτερισμὸν ἡ εἰς Θεὸν ἐλπίς, οὐδὲ καταδέχεται ὁ Κύριος ὁλόκληρον τὴν παρ' ἑαυτοῦ παρέχειν βοήθειαν τῷ ποτὲ μὲν ἐπὶ χρήμασιν ἠλπικότι καὶ δόξῃ ἀνθρωπίνῃ καὶ δυνάμει τῇ κατὰ κόσμον, ποτὲ δὲ αὐτὸν ὡς ἐλπίδα ἑαυτοῦ προβαλλομένῳ, ἀλλὰ δεῖ ἀληθινῶς ἐπαναπαύεσθαι τῇ παρὰ Θεοῦ βοηθείᾳ, ὥστε λέγειν μετὰ τοῦ Δαβίδ· «Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα· μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα».

Ἠσχύνθην, φησίν, ἡμαρτηκώς, ἱκετεύω δὲ μὴ μέχρι πολλοῦ τὴν αἰσχύνην ἐπιμεῖναί μοι, διὰ τὴν ἐπὶ σοί μοι γενομένην πεποίθησιν. Μὴ τοίνυν εἰς τὴν ἐμὴν ἀποβλέψῃς ἁμαρτίαν, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν διωκόντων με παρανομίαν. Εἰ γὰρ καὶ βασιλεὺς ἦν ὁ Δαβὶδ καὶ πλούτῳ περιερρεῖτο καὶ νίκαις ἐκόμα ταῖς κατ' ἐχθρῶν, ἀλλὰ τούτων οὐδὲν πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῷ συμβαλεῖσθε ἐπέπειστο, μόνην δὲ τὴν ἐπὶ Κύριον ἐλπίδα·

---

75. Ἱερ. 17. 5.

75α. Βλ. Ἱερ. 17, 7.

ἄλλους ἀπὸ τὸ αἷμά μου; Ἢ τί περισσότερο θὰ ὑπάρξει μὲ τὸ νὰ ὁδηγηθῶ στὴ φθορὰ (τὸν θάνατο);

ΨΑΛΜΟΣ 30ὸς

Στίχ. 2. «Σὲ σένα, Κύριε, στήριξα τὶς ἐλπίδες μου·
εἴθε νὰ μὴ καταντροπιασθῶ ποτέ».

Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι λόγια ἀνθρώπου ποὺ δοκιμάζεται βέβαια, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀκόμα καταπτοηθεῖ, δηλαδὴ δὲν ἔχει φτάσει σὲ ἀνανδρία, ἀλλὰ μᾶλλον ὑποψιάζεται μήπως καταντήσει κατώτερος ἐκείνου ποὺ τὸν καταδιώκει. «Σὲ σένα», λέγει, «στήριξα τὶς ἐλπίδες μου»· ἐὰν δηλαδὴ ἐσὺ δὲν μὲ βοηθήσεις, εἶναι ἀνώφελη στὸ νὰ μὲ σώσει ἡ φρουρά. Εἶναι εὐτυχὴς λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ἀπομάκρυνε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ κάθε ἐλπίδα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἔχει μόνη ἐλπίδα του τὸν Θεό. Γιατί, ὅπως εἶναι «καταραμένος ὁ ἄνθρωπος ποὺ στηρίζει τὴν ἐλπίδα του σὲ ἄνθρωπο»[75], ἔτσι εἶναι εὐλογημένος αὐτὸς ποὺ στηρίζεται στὸν Κύριο[75α]. Γιατὶ δὲν ἐπιδέχεται διπροσωπία ἡ ἐλπίδα στὸν Θεό, οὔτε καταδέχεται ὁ Κύριος νὰ παρέχει ὁλόκληρη τὴ βοήθειά του σὲ ἐκεῖνον ποὺ ἄλλοτε στηρίζει τὶς ἐλπίδες του στὰ χρήματα καὶ στὴν ἀνθρώπινη δόξα καὶ στὴν κατὰ κόσμο δύναμη, καὶ ἄλλοτε νὰ προβάλλει αὐτὸν ὡς ἐλπίδα τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ πρέπει νὰ στηρίζεται πραγματικὰ στὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ λέγει μαζὶ μὲ τὸν Δαβίδ· «Σὲ σένα στήριξα τὶς ἐλπίδες μου, Κύριε· εἴθε νὰ μὴ καταντροπισθῶ ποτέ».

Ντράπηκα, λέγει, ποὺ ἁμάρτησα, παρακαλῶ ὅμως ἡ ντροπή μου νὰ μὴ παραμείνει γιὰ πολύ, γιατὶ σὲ σένα στήριξα τὴν πεποίθησή μου. Νὰ μὴ προσέξεις λοιπὸν τὴν ἁμαρτία μου, ἀλλὰ τὴ παρανομία ἐκείνων ποὺ μὲ καταδιώκουν. Γιατί, ἂν καὶ ὁ Δαβὶδ ἦταν βασιλιὰς καὶ περιβαλλόταν ἀπὸ πλοῦτο καὶ ὑπερηφανευόταν γιὰ τὶς νίκες του ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἦταν πεπεισμένος ὅτι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μποροῦσε νὰ συμβάλει στὴν ἀσφάλειά του, παρὰ μόνη ἡ ἐλπίδα του στὸν Κύριο. Γι' αὐτὸ παρακαλοῦσε

διὸ ἱκέτευε ταύτης μήποτε ἐκπεσεῖν. Καὶ ὁ ἐλπίσας δὲ τυχεῖν τοῦ τέλους τοῦ ἀποκειμένου τοῖς ἁγίοις, οἶδε μὴ καταισχυνθήσεσθαι εἰς τὸν αἰῶνα.

Στίχ. 2. «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με,
καὶ ἐξελοῦμαι».

Τουτέστιν ἐν τῷ Χριστῷ ῥῦσαί με ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου, καὶ ἐξελοῦμαι ἀπὸ τῆς ἐν γεέννῃ κολάσεως. Γέγονε γὰρ ἡμῖν δικαιοσύνη· οὐκ ἔστιν γὰρ ὄνομα ἕτερον τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. Ἔφη γάρ· «Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός, ἡ θύρα· καὶ χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθέ τι ποιεῖν ἀγαθόν».

Στίχ. 4. «Καὶ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου,
ὁδηγήσεις με καὶ διαθρέψεις με».

Ἕπεται καὶ ταῦτα τῇ πρὸ αὐτῶν θεωρίᾳ. Κραταίωμα γὰρ καὶ καταφυγὴν ὀνομάσας ἑαυτοῦ τὸν τῶν ὅλων Θεόν, διατρανοῖ προστιθεὶς ὅτι ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τουτέστι τῆς δόξης, ὁδηγεῖ καὶ διατρέφει τοὺς ἐκ διανοίας εἰλικρινοῦς καὶ ἀγάπης βεβαίας ὑπ' αὐτῷ γεγονότας, καὶ τὰ αὐτῷ δοκοῦντα φρονεῖν καὶ ὁρᾶν ἠρημένους. Εὖ δὲ δὴ σφόδρα τό, «Ὁδηγήσεις με», φησί, «καὶ διαθρέψεις με»· κατορθοῦται γὰρ οὐχ ἑτέρως ἀρετή, πλὴν ὅτι διὰ δύο πραγμάτων, γνώσεως, φημί, καὶ εὐσθενείας πνευματικῆς. Μετριάζει δὲ μὴ δι' ἑαυτὸν ἀξιῶν τυχεῖν, διὰ δὲ τὸ θεῖον ὄνομα.

Στίχ. 6. «Εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι
τὸ πνεῦμά μου».

Κατὰ δὲ διάνοιαν, ἐφεδρεύσαντες αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, συνελάβοντο αὐτὸν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ· πολλαὶ γὰρ αἱ τοῦ βίου παγίδες μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς. Ὡς τὴν ψυχὴν οὖν πολε-

---

76. Α' Κορ. 1, 30.

77. Πράξ. 4, 12.

νὰ μὴ ἐκπέσει ποτὲ ἀπὸ αὐτήν. Καὶ αὐτὸς ποὺ ἔλπιζε ὅτι θὰ ἔχει τὸ τέλος ποὺ περιμένει τοὺς ἁγίους, γνώριζε ὅτι ἔπρεπε νὰ παρακαλεῖ νὰ μὴ καταντροπιασθεῖ ποτέ.

Στίχ. 2. Στὸ ὄνομα τῆς δικαιοσύνης σου γλύτωσέ με,
καὶ θὰ ἀπαλλαγῶ ἔτσι ἀπὸ τὴν καταδίκη.

Δηλαδὴ γλύτωσέ με μὲ τὸν Χριστὸ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ διαβόλου, καὶ θὰ γλυτώσω ἀπὸ τὴν κόλαση τῆς γέενας τοῦ πυρός. Γιατὶ ἔγινε γιὰ μᾶς δικαιοσύνη[76], καθόσον δὲν ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα ποὺ ἔχει δοθεῖ στοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὸ ὁποῖο μποροῦμε νὰ σωθοῦμε[77]. Γιατὶ εἶπε· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα, καὶ χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε κάποιο καλό[78].

Στίχ. 4. «Καὶ λόγῳ τοῦ ὀνόματός σου θὰ μὲ ὁδηγήσεις
καὶ θὰ μὲ διαθρέψεις».

Καὶ αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὴν πρὶν ἀπὸ αὐτὰ ἑρμηνεία. Γιατί, ἀφοῦ ὀνόμασε τὸν ἑαυτό του δύναμη καὶ καταφύγιο τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων, διακηρύττει προσθέτοντας, ὅτι λόγω τοῦ ὀνόματός του, δηλαδὴ τῆς δόξας του, ὁδηγεῖ καὶ διατρέφει αὐτοὺς ποὺ μὲ εἰλικρινῆ διάνοια καὶ σταθερὴ ἀγάπη προσῆλθαν σ' αὐτὸν καὶ ἐπέλεξαν νὰ πιστεύουν καὶ νὰ κάνουν αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν σ' αὐτόν. Πάρα πολὺ σωστὰ λοιπὸν λέγει, «θὰ μὲ ὁδηγήσεις καὶ θὰ μὲ διαθρέψεις». Γιατὶ ἡ ἀρετὴ δὲν κατορθώνεται μὲ ἄλλον τρόπο, παρὰ μόνο μὲ δύο πράγματα, ἐννοῶ τὴ γνώση καὶ τὴν πνευματικὴ σταθερότητα. Καὶ δείχνει μετριοφροσύνη λέγοντας, ὅτι δὲν τὰ ζητεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 6. «Στὰ χέρια σου θὰ ἐμπιστευθῶ
τὴν ψυχή μου».

Σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τοῦ χωρίου, ἔχοντας στήσει ἐνέδρα στὴν ψυχή του, τὸν συνέλαβαν νὰ ἁμαρτάνει, γιατὶ εἶναι πολλὲς οἱ παγίδες τῆς ζωῆς μέχρι τὴν τελευταία ἀναπνοή του. Ἐπειδὴ

78. Ἰω. 10, 9. καὶ 15, 5.

μούμενος, σώματος γὰρ τοῖς ἁγίοις ὀλίγη φροντίς, καὶ πρὸς τῶν ἀπατεώνων τρωθῆναι φοβούμενος, τὸ πνεῦμα παρατίθεται τῷ Θεῷ, τὰς προνοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις χεῖρας καλῶν. Τῷ δὲ παρόντι ῥητῷ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένος ἐχρήσατο. Πνεῦμα δέ, ποτὲ μὲν τὴν διάνοιαν ἡ Γραφὴ καλεῖ, ὡς ὅταν λέγῃ ὁ Ἀπόστολος περὶ τῆς παρθένου, «Ἵνα ᾖ ἁγία πνεύματι καὶ σώματι», ποτὲ τὴν ψυχήν, ὡς παρ' Ἰακώβῳ, «Ὥσπερ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστι», ποτὲ δὲ τὸ συνεζευγμένον τῇ ψυχῇ συνειδός, ὡς τό, «Τίς οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ;». Τὸ δὲ προκείμενον, κατὰ τοὺς τρεῖς νοηθήσεται τρόπους. Ὁ μέντοι Δαβὶδ παρὰ τῶν πολεμίων ἁλούς, ὑπὸ Θεοῦ λελυτρῶσθαί φησι, καὶ ὡς μηδὲ ψευσθεὶς τῶν ἐλπίδων, οἰκείως Θεὸν ἀλήθειαν αὐτὸν ὀνομάζει.

Στίχ. 9. «Ἔστησας ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς πόδας μου».

Εἰ μὲν οὖν τὸ εὐρύχωρον ταυτόν ἐστι τῇ ὁδῷ τῇ πλατείᾳ, ἥτις ἐστὶν ἡ φιληδονία· εὐχαριστεῖ ὁ δίκαιος, διότι ἐν τῷ περιγείῳ τόπῳ τυγχάνων, ἐν ᾧ διὰ τὰς ἐμφωλευούσας κακίας τὸ ζῆν ἐστιν ἐπισφαλές, στάσιν ἔσχε τοῦ μὴ τῇδε κἀκεῖσε πρὸς τῶν παθῶν περιφέρεσθαι. Εἰ δὲ ὡς ἐπαινετόν φησι τὸ εὐρύχωρον, ὁμολογεῖ χάριν ὅτι θλιβόμενος οὐ στενοχωρεῖται, πλατυνόμενος καὶ τοῖς πόνοις ἐγκαρτερῶν.

Στίχ. 10. «Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι θλίβομαι».

Δοκεῖ μέν πως οὐ σφόδρα συνᾴδειν τοῖς ἀνωτέρω στίχοις ἡ τοῦ προκειμένου διάνοια. Ἐρεῖ γάρ τις ἴσως, ὅτι ὁ ἐν εὐρυχώρῳ λέγων τοὺς ἑαυτοῦ στῆναι πόδας, πῶς ἐνθάδε θλίβεσθαί φησιν, ὥσπερ εἰς λήθην ἐνεχθεὶς ὧν ἔφησε; Τί οὖν ἐροῦ-

79. Α' Κορ. 7, 34.
80. Ἰακ. 2, 26.
81. Α' Κορ. 2, 11.

λοιπὸν δέχεται πόλεμο στὴν ψυχή, γιατὶ οἱ ἅγιοι φροντίζουν λίγο γιὰ τὸ σῶμα, καὶ φοβᾶται νὰ μὴ πληγωθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀπατεῶνες, ἐμπιστεύεται τὸ πνεῦμα του στὸν Θεό, ὀνομάζοντας χέρια (τοῦ Θεοῦ) τὶς προνοητικές του δυνάμεις. Αὐτὸ τὸ ρητὸ τὸ χρησιμοποίησε καὶ ὁ Σωτήρας καρφωμένος πάνω στὸν σταυρό. «Πνεῦμα» βέβαια ἡ Γραφὴ ὀνομάζει ἄλλοτε τὴ διάνοια, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος γιὰ τὴν Παρθένο· «Γιὰ νὰ εἶναι ἁγία καὶ στὸ πνεῦμα καὶ στὸ σῶμα»[79], ἄλλοτε τὴν ψυχή, ὅπως λέγεται ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο· «Τὸ σῶμα χωρὶς τὸ Πνεῦμα εἶναι νεκρό»[80], καὶ ἄλλοτε πάλι τὴ συνείδηση ποὺ εἶναι συνενωμένη μὲ τὴν ψυχή, ὅπως τό· «Ποιὸς γνωρίζει τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, παρὰ μόνο τὸ πνεῦμα ποὺ εἶναι μέσα του;»[81]. Τὸ ἐξεταζόμενο ὅμως ρητὸ μπορεῖ νὰ νοεῖθεῖ κατὰ τοὺς τρεῖς τρόπους. Ὁ Δαβὶδ ποὺ συνελήφθη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς λέγει ὅτι ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἐπειδὴ δὲν διαψεύσθηκαν οἱ ἐλπίδες του, σὲ σχέση μ᾽ αὐτὸ τὸ γεγονὸς τὸν ὀνομάζει ἀλήθεια.

Στίχ. 9. «Ἔστησες τὰ πόδια μου σὲ τόπο εὐρύχωρο».

Ἐὰν λοιπὸν τὸ εὐρύχωρο εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴν πλατειὰ ὁδό, ποὺ εἶναι ἡ φιληδονία, εὐχαριστεῖ ὁ δίκαιος τὸν Θεό, γιατί, ἐνῶ βρισκόταν στὸν γύρω του χῶρο, ὅπου ἡ ζωὴ ἦταν ἀσταθής, λόγω τῆς κακίας ποὺ φώλιαζε ἐκεῖ, παρέμεινε σταθερός, ὥστε νὰ μὴ περιφέρεται ἐδῶ κι᾽ ἐκεῖ ἀπὸ τὰ πάθη. Ἐὰν ἀναφέρει τὴν εὐρυχωρία ὡς ἐπαινετή, ὁμολογεῖ χάρη, ἐπειδή, ἐνῶ θλίβεται, δὲν στενοχωρεῖται, αἰθανόμενος εὐρυχωρία καὶ δείχνοντας ὑπομονὴ στοὺς κόπους.

Στίχ. 10. «Ἐλέησέ με, Κύριε, γιατὶ εἶμαι θλιμμένος».

Φαίνεται βέβαια κατὰ κάποιο τρόπο ὅτι δὲν συμφωνεῖ πάρα πολὺ τὸ νόημα τοῦ ἐξεταζόμενου ρητοῦ μὲ τοὺς παραπάνω στίχους. Γιατὶ θὰ πεῖ ἴσως κάποιος, ὅτι αὐτὸς ποὺ λέγει ὅτι ἔστησε τὰ πόδια του σὲ εὐρύχωρο τόπο, πῶς ἐδῶ λέγει ὅτι στενοχωρεῖται, σὰν νὰ λησμόνησε ἐκεῖνα ποὺ εἶπε; Τί θὰ ποῦμε λοιπόν; Αἰ-

μεν; Αἰσθάνεται μὲν τῆς χάριτος τῆς διὰ Χριστοῦ, καὶ δὴ τεθαύμακε τῆς ἐπικουρίας τὸν τρόπον· ἀλλ' οἷον οὔπω τυχών, ἀναμασσᾶται τὰ διηγήματα, καὶ τῶν πρὸ τῆς χάριτος διαμνημονεύει κακῶν, ἵνα καὶ ἔτι μειζόνως ὁ σώσας θαυμάζηται. Τίς δὲ ἡ θλῖψις, διεξοδικώτερον ἐκφράζει.

Στίχ. 12. «Παρὰ πάντας τοὺς ἐχθρούς μου ἐγενήθην ὄνειδος», κ.τ.λ.

Κἂν ἐπὶ τὸν ἐξομολογούμενον δὲ ἐν τῷ ψαλμῷ λαμβάνηται, τὴν πολλὴν αὐτοῦ τά τε πρὸ τούτων ῥητὰ καὶ τὰ νῦν παροίστησι κάκωσιν. Γέγονα γάρ, φησίν, ὄνειδος παρ' ἐχθροῖς, ὡς ἐμαυτὸν κατακόπτων εἰκῇ, καὶ τοῖς γνωστοῖς καὶ γείτοσι φόβος, δεδιόσιν, οἶμαί που, μή ἄρα πως καὶ ἀπολοίμην διὰ τὴν ἐν τῇ πρὸς Θεὸν ἐξομολογήσει βλεπομένην ταλαιπωρίαν, καὶ τὴν ὑπερβολὴν ἧς ἐνεδεικνύμην μετανοίας· σάκκῳ καὶ σποδῷ κατατρυχόμενος, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας κλαίων, καὶ τοῖς οὕτως ἀνιαροῖς ἐκτηκόμενος πόνοις. Καὶ οἱ θεωροῦντες ἔξω ἀπ' ἐμοῦ πεφεύγασιν, ἀπεγνωκότες μου τὴν σωτηρίαν ὡς ἤδη γεγονότος νεκροῦ, τάχα που μαίνεσθαι λέγοντες, καὶ οὐδὲ ὅλως ἐφίεσθαι τοῦ ζῆν, ὥστε καὶ εἰς λήθην πέμψαι τὰ κατ' ἐμέ, οἰηθῆναί τε ὅτι σκεῦός εἰμι ἀχρεῖον καὶ ἀπολωλός. Φευγόντων γὰρ αὐτῶν ἐν λήθῃ γεγένημαι, ὥσπερ ἀμέλει καὶ νεκρός. Ἐδόκουν δὲ καὶ παρερρίφθαι ὥσπερ τῶν σκευῶν τὰ ἀτιμώτατα καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξια, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἐπιζητούμενα.

Στίχ. 13. «Ἐπελήσθην ὡσεὶ νεκρὸς ἀπὸ καρδίας».

«Ἀπὸ καρδίας», τουτέστι ἀπὸ τοῦ νοὸς καὶ τῆς μνήμης.

Στίχ. 14. «Ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν παροικούντων κυκλόθεν».

Τάχα δὲ τό, «Ἤκουσα ψόγον», αἰτία ἐστὶ τῶν ἀνωτέρω

σθάνεται βέβαια τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, καὶ μάλιστα θαύμασε τὸν τρόπο τῆς βοήθειάς του, ἀλλὰ σὰν νὰ μὴ τὰ ἔλαβε ἀκόμα, ἀναμασσᾶ τὶς διηγήσεις, καὶ ἀναφέρει τὰ πρὸ τῆς χάριτος κακά, γιὰ νὰ θαυμάζεται ἀκόμα περισσότερο ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔσωσε. Ποιὰ ὅμως εἶναι ἡ θλίψη, τὴν ἀναφέρει λεπτομερέστερα.

Στίχ. 12. «Ἔγινα ἄξιος κάθε χλευασμοῦ
σὲ ὅλους τοὺς ἐχθρούς μου».

Κι ἂν ἀκόμα λαμβάνεται τὸ λεγόμενο γιὰ τὸν ἐξομολογούμενο στὸν ψαλμό, ὅμως καὶ τὰ προηγούμενα καὶ τὰ τωρινὰ ρητὰ παρουσιάζουν τὴ μεγάλη κάκωση αὐτοῦ. Γιατὶ λέγει, ἔγινα περίγελως στοὺς ἐχθρούς μου, ἐπειδὴ καταβασανίζω ἀλόγιστα τὸν ἑαυτό μου, καὶ στοὺς γνωστοὺς καὶ γειτονές μου φόβος, οἱ ὁποῖοι φοβοῦνται, νομίζω, μήπως καὶ πεθάνω, βλέποντας τὴν ταλαιπωρία μου κατὰ τὴν ἐξομολόγησή μου στὸν Θεό, καὶ τὴν ὑπερβολικὴ μετάνοια ποὺ ἔδειχνα, καταπονούμενος μὲ σάκκο καὶ στάχτη, καὶ κλαίοντας νύχτα καὶ μέρα, καὶ λειώνοντας μὲ τοὺς τόσο δυσάρεστους πόνους. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μὲ ἔβλεπαν ἔξω ἔχουν φύγει ἀπὸ κοντά μου, ἀπογοητευμένοι γιὰ τὴ σωτηρία μου, σὰν νὰ ἤμουν ἤδη νεκρός, καὶ λέγοντας προφανῶς ὅτι εἶμαι τρελλός, καὶ ὅτι δὲν θέλω πιὰ οὔτε κἂν νὰ ζῶ, ὥστε καὶ νὰ φτάσουν νὰ λησμονήσουν ὅλα ὅσα ἔχουν σχέση μὲ ἐμένα, καὶ νὰ νομίζουν ὅτι εἶμαι ἕνα σκεῦος ἄχρηστο καὶ χαμένο. Γιατὶ φεύγοντας αὐτοὶ λησμονηθηκα, καὶ ἤμουν σχεδὸν σὰν νεκρός. Νόμιζαν μάλιστα καὶ ὅτι εἶχα πεταχθεῖ σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἄχρηστα καὶ χωρὶς ἀξία σκέυη, τὰ ὁποῖα γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀναζητοῦνται.

Στίχ. 13. «Λησμονήθηκα ἀπὸ τὴν καρδιὰ σὰν νεκρός».

«Ἀπὸ τὴν καρδιά», δηλαδὴ ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τὴ μνήμη.

Στίχ. 14. «Ἄκουσα κατηγορίες ἀπὸ πολλοὺς
ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦσαν γύρω μου».

Ἐνδεχομένως τὸ «Ἄκουσα κατηγορίες», νὰ εἶναι αἰτία τῶν

ῥηθέντων, ὡς ἂν εἰ λέγοι· Οὐ μάτην ἐμαυτὸν ἐκάκουν, ἀλλὰ διότι οἱ ἀφανεῖς ἐχθροί, περιπεσόντος μου τῇ ἁμαρτίᾳ, συνετάσσοντο πρὸς ἀλλήλους, ὅπως τὴν ἐμὴν ψυχὴν διαρπάσωσι· διὸ τῇ πολλῇ κακώσει, τὸν Θεὸν ἐπεσπώμην εἰς ἔλεον.

Στίχ. 16. «Ἐν ταῖς χερσί σου οἱ κληροί μου».

Ἢ οἱ παρὰ Θεῷ κληροι, περὶ ὧν ὁ θεῖός φησι Δαβίδ, τὰ ἐν ἐλπίσιν εἰσὶν ἀγαθὰ τοῖς εὐσεβοῦσιν ἐπηγγελμένα, ἃ καὶ ἀποδώσει αὐτοῖς κατὰ καιρόν.

Στίχ. 17. «Ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου».

Ἐποπτείας μὲν ἀξιοῖ Θεὸς τὸν ἐπιεικῆ καὶ εὐήνιον καὶ τῷ θείῳ φόβῳ κατεσταλμένον, ἀποστρέφεται δὲ τὸν δυσάγωγόν τε καὶ δυσμαχῆ καὶ ἐν οὐδενὶ τιθέμενον τὸ δοκοῦν αὐτῷ. Ἔστι δὲ οὐδενὶ τῶν εὖ φρονούντων ἀμφίβολον, ὡς ἀμείνους ἔσονται παντὸς πειρασμοῦ καὶ τῆς τῶν πολεμούντων ἐπιβουλῆς, οἵπερ ἂν ἔχοιεν αὐτοῦ τὴν ἀντίληψιν. Ὥσπερ γὰρ ἡλίου μὲν ἀνατείλαντος λύεται τὸ σκότος, ὑπὸ γῆν δὲ γενομένου διαδέχεται νύξ, ἐν ᾗ προΐασιν ἐκ τῶν οἰκείων καταδύσεων θῆρες ἄγριοι καὶ ἄνδρες κακουργίας ἐργάται, οὕτως ἀποστρεφομένου μέν τινα τοῦ Θεοῦ, οἱ τῆς ψυχῆς ἐχθροὶ ἐπανίστανται. Ἐπιλάμψαντος δὲ αὐτοῦ τὸ φῶς τῆς θεότητος, ὃ δὴ Θεοῦ πρόσωπόν φησιν ἡ Γραφή, ἀποτρέπονται πάντες οἱ τὰ σκότους ἄξια δρῶντες, οὗ δὴ τυχεῖν ἀξιοῖ καὶ ὁ προφήτης, οὐ διὰ πράξεις ἰδίας, δι' ἔλεος δὲ τοῦ Θεοῦ. Οὗτος γάρ μοι, φησί, μόνος τρόπος τῆς σωτηρίας, εἰ τὸ σὸν ἐπιφάνοις πρόσωπον.

ὅσων εἰπώθηκαν πιὸ πάνω, ποὺ εἶναι σὰ νὰ λέγει· Δὲν κάκιζα ἄδικα τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ ἀφανεῖς ἐχθροί μου, ὅταν ἔπεσα στὴν ἁμαρτία, συσπειρώθηκαν μεταξύ τους, μὲ σκοπὸ νὰ λεηλατήσουν τὴν ψυχή μου. Γι᾽ αὐτό, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης κακομεταχείρισης, ἀπέσπασα τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 16. «Στὰ χέρια σου βρίσκονται οἱ τύχες μου».

Ἴσως οἱ κλῆροι ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, γιὰ τοὺς ὁποίους κάνει λόγο ὁ θεῖος Δαβίδ, εἶναι τὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθὰ ποὺ ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς στοὺς εὐσεβεῖς, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ τοὺς τὰ δώσει στὸν κατάλληλο καιρό.

Στίχ. 17. «Φανέρωσε τὸ πρόσωπό σου
στὸν δοῦλο σου».

Ὁ Θεὸς ἀξιώνει βέβαια νὰ τὸν δεῖ αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀγαθὸς καὶ ὑπάκουος καὶ στολισμένος μὲ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ἀποστρέφεται ὅμως τὸν ἀπείθαρχο καὶ δύστροπο καὶ ποὺ δὲν ὑπολογίζει καθόλου αὐτὸ ποὺ θέλει ὁ Θεός. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία σὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ σκέφτονται σωστά, ὅτι θὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ κάθε πειρασμὸ καὶ ἀπὸ τὴν σκευωρία ἐκείνων ποὺ τοὺς πολεμοῦν αὐτοὶ ποὺ ἔχουν τὴ βοήθει αὐτοῦ. Γιατί, ὅπως ὅταν ἀνατέλλει ὁ ἥλιος διαλύεται τὸ σκοτάδι, ἐνῶ ὅταν πηγαίνει κάτω ἀπὸ τὴ γῆ διαδέχεται ἡ νύχτα, κατὰ τὴν ὁποία βγαίνουν μέσα ἀπὸ τὰ σπήλαιά τους τὰ ἄγρια θηρία καὶ οἱ ἄνδρες ποὺ κάνουν τὰ κακοῦργα ἔργα, ἔτσι ὅταν κάποιος ἀποστρέφεται τὸν Θεό, ἐπαναστατοῦν οἱ ἐχθροὶ τῆς ψυχῆς. Ὅταν ὅμως λάμψει τὸ φῶς τῆς θεότητάς του, τὸ ὁποῖο βέβαια ἡ Γραφὴ τὸ ὀνομάζει πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, ἐξαφανίζονται ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ κάνουν πράξεις ἄξιες τοῦ σκότους, πρᾶγμα βέβαια ποὺ ἀξιώνει νὰ δεῖ καὶ ὁ προφήτης, ὄχι ἐξαιτίας τῶν πράξεών του, ἀλλὰ ἐξαιτίας τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ αὐτός, λέγει, εἶναι γιὰ μένα ὁ μοναδικὸς τρόπος τῆς σωτηρίας, ἐὰν μοῦ ἐμφανίσεις τὸ πρόσωπό σου.

Στίχ. 18. «Κύριε, μὴ καταισχυνθείην,
ὅτι ἐπεκαλεσάμην σε».

Τοῖς ἀθέοις, οὐκ ἐμοί, προσῆκόν ἐστιν αἰσχύνεσθαι. Πάθοιεν δ' ἂν τοῦτο δικαίως οἱ ἀσεβεῖς, τουτέστιν οἱ μὴ εἰδότες σε, μήτε μὴν τὴν σὴν ὁμολογοῦντες θεότητα καὶ ὑπεροχήν, ἀνατιθέντες δὲ μᾶλλον τοῖς δαιμονίοις τὴν κυριότητα, καὶ τὸ κατάρχειν τῶν ὅλων ἐκνενεμηκότες τῷ Σατανᾷ, καὶ τοὺς ἑαυτῶν κλήρους ἀνατιθέντες ἐκείνοις. Αὐτῶν δ' ἂν εἴη καὶ τὸ βαδίζειν εἰς ᾅδου, καὶ συνταρταροῦσθαι τοῖς αὐτόθι καθειργμένοις, οὓς καὶ ἰδίους θεοὺς ἐπεγράφοντο.

Στίχ. 20. «Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου,
Κύριε, ἧς ἔκρυψας τοῖς φοβουμένοις σε·
ἐξειργάσω τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σὲ ἐναντίον
τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων».

Δοκεῖ δέ πως ἀσυμφανὲς εἶναι τὸ «ἔκρυψας», πρὸς τὸ ἐξειργάσω· εἰ γὰρ ἔκρυψε τὸ τῆς χρηστότητος πλῆθος, πῶς ἐξειργάσατο πάλιν αὐτὴν ἐναντίον τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων; Οὐκοῦν τὸ «ἔκρυψε» νοητέον, ἀντὶ τοῦ ἀπόθετον, ἤγουν τεθησαυρισμένην, τοῖς οἰκείοις καὶ μόνοις τὴν χρηστότητα ἐποιήσατο, πλὴν ἐναντίον τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων, τουτέστιν ἀγνοοῦντος οὐδενός. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι ἀγαθός ἐστιν ὁ τῶν ὅλων Δημιουργός, οὐκ εἰς ἅπαντας ἁπλῶς, ἀλλ' εἰς ἐκείνους μᾶλλον οἵπερ ἂν ἐν ἰδίαις ψυχαῖς τὸν θεῖον ἔχοντες φόβον; Τούτοις γὰρ ἀπέκρυψε, τουτέστιν ἀπέθετο, ἰδικὸν ὥσπερ τινὰ κλῆρον τὸ τῆς χρηστότητος πλῆθος· καὶ οὐκ ἐν μόναις ἐλπίσι τὸ χρῆμα αὐτοῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐξειργάσατο πλειστάκις, τουτέστι καὶ διὰ πραγμάτων αὐτῶν γέγονεν ἐμφανές. Οἷον ἐπεπόλασέ ποτε σκότος τοῖς Αἰγυπτίοις βαθὺ καὶ τριήμερον, ἀλλ' ἡ χρηστότης τοῦ σώζοντος τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ, τοῦ σκότους ἀπείρατον ἐτήρει τὸν Ἰσραήλ. Ἀπολώλασι τὰ πρωτότο-

Στίχ. 18. «Κύριε, μὴ ἐπιτρέψεις νὰ ντροπιασθῶ,
γιατὶ σὲ ἐπικαλέσθηκα».

Στοὺς ἄθεους, καὶ ὄχι σὲ μένα, ταιριάζει νὰ ντρέπονται. Καὶ αὐτὸ εἴθε νὰ τὸ πάθουν δίκαια οἱ ἀσεβεῖς, δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ δὲν σὲ γνωρίζουν, οὔτε βέβαια ὁμολογοῦν τὴ θεότητα καὶ ὑπεροχή σου, ἀλλ' ἀποδίδουν μᾶλλον στὰ δαιμόνια τὴν κυριότητα, τὴν ἐξουσία τῶν ὅλων τὴν ἔχουν ἀπονείμει στὸν Σατανᾶ, καὶ τὶς τύχες τους τὶς ἔχουν ἀναθέσει σ' ἐκείνους. Σ' αὐτοὺς λοιπὸν ἀνήκει καὶ τὸ νὰ βαδίζουν στὰ μέρη τοῦ ἅδη, καὶ νὰ ὑποφέρουν στὰ τάρταρα μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι φυλακισμένοι ἐκεῖ, τοὺς ὁποίους καὶ ἀναγνωρίζουν ὡς δικούς τους θεούς.

Στίχ. 20. «Εἶναι μεγάλο τὸ πλῆθος τῆς ἀγαθότητάς σου,
Κύριε, τὴν ὁποία φύλαξες γι' αὐτοὺς ποὺ σὲ σέβονται,
καὶ τὴν πραγματοποίησες γι' αὐτοὺς ποὺ ἐλπίζουν
σὲ σένα, ἐνώπιον τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων».

Φαίνεται κάπως ἀσυμβίβαστο τὸ ἔκρυψες μὲ τὸ πραγματοποίησες. Γιατί, ἐὰν ἔκρυψε τὸ πλῆθος τῆς ἀγαθότητάς του, τότε πῶς τὴν πραγματοποίησε μπροστὰ στοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων; Λοιπὸν τὸ «ἔκρυψε» πρέπει νὰ νοηθεῖ ὡς ἀπέθεσε, δηλαδὴ ἀποταμίευσε τὴν ἀγαθότητα μόνο γιὰ τοὺς δικούς του, πλὴν ὅμως μπροστὰ στοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς δηλαδὴ νὰ τὸ ἀγνοεῖ κανένας. Καὶ πράγματι, ποιὸς δὲν γνωρίζει, ὅτι ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων εἶναι ἀγαθός, ὄχι σὲ ὅλους ὅμως, ἀλλὰ μᾶλλον σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν μέσα στὶς ψυχές τους τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ; Γιατὶ σ' αὐτοὺς ἔκρυψε, δηλαδὴ ἀπέθεσε, σὰν ἕνα ἰδιαίτερο κλῆρο, τὸ πλῆθος τῆς ἀγαθότητάς του. Καὶ αὐτὸ δὲν ἦταν μόνο στὶς ἐλπίδες τους, ἀλλὰ καὶ τὸ πραγματοποίησε πολλὲς φορές, δηλαδὴ αὐτὸ ἔγινε φανερὸ καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα. Γιὰ παράδειγμα, κάποτε ἁπλώθηκε σκοτάδι βαθὺ πάνω ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ ἡ ἀγαθότητα ἐκείνου ποὺ σώζει αὐτοὺς ποὺ ἐναποθέτουν τὸν ἑαυτό τους σὲ ἐκεῖνον, διαφύλαξε τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ ἀπείραχτον. Φονεύθηκαν μέσα σὲ μιὰ νύχτα

κα τῶν Αἰγυπτίων ἐν μιᾷ νυκτί, ἐν δέ γε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ οὐδὲ κύων ἔβρυξεν, ἀλλ' ἦσαν ἐκτὸς πληγῆς παντελῶς, ἀπείργοντος Θεοῦ τὸν ὀλοθρευτήν.

Ὁρᾷς ὅπως ἐναντίον τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων, τουτέστι παρρησίᾳ καὶ φανερῶς ἐξειργάσατο τὸ τῆς ἑαυτοῦ χρηστότητος πλῆθος εἰς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν; ἦν καὶ οἷον ἔκρυψεν, ἐπεὶ μὴ πᾶσιν ἐξὸν μετασχεῖν αὐτῆς· τετήρηται γὰρ μόνοις, ὡς ἔφην, τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. Καὶ οὐκ ἄμισθος ἡ εἰς Θεὸν ἐλπίς, σωτηρίας δὲ μᾶλλον τῆς παρ' αὐτοῦ προμνήστρια, καὶ πολλὴν τοῖς κεχρημένοις ἐμποιοῦσα τὴν ὄνησιν. Κρύπτεις οὖν, φησί, τὴν σὴν χρηστότητα, τουτέστι φυλάττεις τοῖς φοβουμένοις σε· ἐπεὶ καὶ εἰς τοῦτο αὐτὴν ἐξειργάσω, εἰς τὸ παρασχεῖν τοῖς ἐλπίζουσι εἰς σέ· καὶ παρέξεις γε αὐτὴν ἐνώπιον, ὥστε πάντας ἰδεῖν ἐν καιρῷ ἀμοιβῆς διδομένην τοῖς ἀξίοις. Ἑτέρως δὲ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ κεκρυμμένην ἔχει τὴν ὠφέλειαν, καὶ οὔ τω νῦν τηλαυγῶς καθορᾶται, ἀναμένει δὲ τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας, ὥστε ἐν αὐτοῖς ἀποκαλυφθῆναι.

Στίχ. 22. «Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι ἐθαυμάστωσε
τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐν πόλει περιοχῆς».

Τὴν πρὸς Θεὸν ἔντευξιν εἰς ἀγαθὸν κατέστρεψε τέλος, εὐλογῶν τὸν Θεὸν ἐφ' οἷς εὖ πέπονθε. Δι' ἐμοῦ γάρ, φησίν, ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη, ὅτι μυρίων ἐπ' ἐμὲ συστάντων πολέμων, καὶ δίκην μεγάλης πόλεως τὴν ἐμὴν ψυχὴν πολιορκεῖν πειρωμένων, ὁ ἐμὸς φύλαξ φραγμόν μοι περιβαλών, τὸ ἔλεός σου θαυμαστὸν ἔδειξας· οὕτως με σώσας, ὡσεὶ καὶ πόλιν τείχει περιβεβλημένην ὀχυρῷ. Μᾶλλον δὲ πόλιν περιοχῆς αὐτὸν τὸν Υἱὸν ὀνομάζει, τὸν ἀποκρύπτοντα τοὺς ἁγίους καὶ οἷον καταπυκάζοντα καθάπερ ἐν σκηνῇ, ἔξω τε τιθέντα καὶ ἀνθρώπων ταραχῆς καὶ ἀντιλογίας γλωσσῶν. Ἢ τάχα που τὴν Ἐκκλη-

ὅλα τὰ πρωτότοκα παιδιὰ τῶν Αἰγυπτίων, ἐνῶ στοὺς Ἰσραηλῖτες οὔτε σκυλὶ οὐρλιαξε, ἀλλὰ παρέμειναν ἐντελῶς ἔξω ἀπὸ τὸ πλῆγμα, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐμπόδιζε τὸν ἐξολοθρευτή.

Βλέπεις ὅτι μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, δηλαδὴ δημόσια καὶ φανερά, πραγματοποίησε τὴ μεγάλη ἀγαθότητά του σ᾽ ἐκείνους ποὺ στήριξαν τὶς ἐλπίδες τους σ᾽ αὐτόν, τὴν ὁποία κατὰ κάποιο τρόπο ἔκρυψε, ἐπειδὴ δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουν μέτοχοι αὐτῆς ὅλοι, ἀλλὰ τὴν διαφύλαξε, ὅπως εἶπα, μόνο γι᾽ αὐτοὺς ποὺ τὸν σέβονται. Καὶ δὲν ἦταν χωρὶς ἀνταμοιβὴ ἡ ἐλπίδα στὸν Θεό, ἀλλὰ ἦταν μᾶλλον πρόξενος τῆς σωτηρίας τους, ποὺ ὠφελεῖ πολὺ αὐτοὺς ποὺ τὴν χρησιμοποιοῦν. Κρύβεις λοιπόν, λέγει, τὴν ἀγαθότητά σου, δηλαδὴ τὴν φυλάγεις γι᾽ αὐτοὺς ποὺ σὲ σέβονται. Ἐξάλλου καὶ γι᾽ αὐτὸ τὴν πραγματοποίησες, γιὰ νὰ τὴ προσφέρεις σ᾽ αὐτοὺς ποὺ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους σὲ σένα, καὶ νὰ τὴν προσφέρεις φανερά, ὥστε νὰ δοῦν ὅλοι νὰ δίνεται σ᾽ αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἄξιοι τὴν ὥρα τῆς ἀμοιβῆς. Κατ᾽ ἄλλη ἔννοια τὸ πλῆθος τῆς χρησότητας τοῦ Θεοῦ ἔχει κρυμμένη τὴν ὠφέλεια, καὶ δὲν βλέπεται τώρα ὁλοκάθαρα, ἀλλὰ περιμένει τοὺς αἰῶνες ποὺ ἔρχονται γιὰ νὰ φανερωθεῖ τότε.

Στίχ. 22. «Ἂς εἶναι εὐλογημένος ὁ Κύριος ποὺ ἐπέδειξε μὲ τρόπο θαυμαστὸν τὸ ἔλεός του σὲ πόλη περιτειχισμένη».

Τὴν προσευχὴ πρὸς τὸν Θεὸ τὴν ἔστρεψε σὲ αἴσιο τέλος δοξάζοντας τὸν Θεὸ γιὰ τὰ καλὰ ποὺ ἀπόλαυσε. Γιατὶ μέσω ἐμοῦ, λέγει, δοξάσθηκε ὁ Θεός, γιατί, ἂν καὶ ὀργανώθηκαν μύριοι πόλεμοι ἐναντίον μου καὶ ἀποπειράθηκαν νὰ πολιορκήσουν τὴν ψυχή μου σὰν νὰ ἦταν μεγάλη πόλη, σὺ ὁ φύλακάς μου περιβάλλοντάς με μὲ φράχτη, ἔδειξες τὸ ἀξιοθαύμαστο ἔλεός σου· ἔτσι μὲ ἔσωσες, σὰν νὰ ἤμουν πόλη μὲ ὀχυρωμένο τεῖχος. Μᾶλλον ὅμως πόλη περιτειχισμένη ὀνομάζει τὸν ἴδιο τὸν Υἱό, ὁ ὁποῖος ἀποκρύπτει τοὺς ἁγίους καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τοὺς ἀσφαλίζει καλὰ σὰν μέσα σὲ σκηνή, καὶ τοὺς θέτει ἔξω καὶ ἀπὸ τὴν ταραχὴ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπὸ τὴν ἀντιλογία τῶν γλωσσῶν. Ἴσως πάλι νὰ ὀνομάζει πό-

σίαν αὐτοῦ, τὴν τῶν ἁγίων καλεῖ πόλιν, τὴν ἀπόρθητον τῷ Σατανᾷ, τὴν ἀνάλωτον παντελῶς, τὸ μέγα καὶ ἀσφαλὲς καὶ ἀκαταμάχητον τεῖχος. «Πύλαι γὰρ ᾅδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς». Πλὴν ὅτι τὸ ἔλεος οὐκ ἔξω τῆς ἁγίας πόλεως δίδοται μᾶλλον, ἀλλὰ τοῖς οὖσιν ἐν αὐτῇ· ἐν αὐτῇ γὰρ τεθαυμαστῶσθαί φησιν αὐτό. Ἦν πόλις περιοχῆς, ἦγουν τετειχισμένη, ἡ ἀπαθὴς ψυχὴ τοῦ Δαβίδ· ἀλλὰ τὸ τῆς ἀπαθείας τεῖχος καθελόντες οἱ ἐχθροὶ μετὰ τῆς Βηρσαβεέ, εἰσῆλθον πρὸς τὸν Δαβίδ. Διόπερ καὶ ἐν τῷ πεντηκοστῷ ψαλμῷ παρακαλεῖ τὸν Κύριον ἵν' οἰκοδομηθῇ τὰ τείχη Ἰερουσαλήμ.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΑ'.

Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ συνέσεως.
Στίχ. 1. «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι».

Τὴν κακοπάθειαν αὐτοῦ τὴν πολλὴν ὁ Δαβὶδ προβαλλόμενος, ἣν ἐν τῇ μετανοίᾳ ὑπέμεινε, μακαρίζει τοὺς ἀταλαιπώρως ἀφέσεως τετυχηκότας διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας. Συνέσεως δὲ ἐπιγέγραπται ὁ ψαλμός, διὰ τὸ ταύτης μάλιστα δεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους· ὅτι δὴ σφόδρα ἐκνενευκότες ἐπὶ τὰ πάθη, ἵπποις καὶ ἡμιόνοις ἀπεικάσθησαν. Ἡ ἐπὶ σύνεσιν προτρέπεται, ἐπεὶ πολλὰ κεκρυμμένα ὁ ψαλμὸς ἔχει, καὶ χρεία συνέσεως τῷ ἐντυγχάνοντι.

Στίχ. 2. «Μακάριος ἀνὴρ ᾧ οὐ μὴ λογίσηται Κύριος ἁμαρτίαν».

Τρίτη τις αὕτη τάξις τῶν ἁμαρτανομένων, ὧν ἡ μὲν πρᾶξις οὐκ ἐπαινετή, τὸ δὲ τῆς γνώμης ἀνεύθυνον. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος στίχος ἁρμόσειεν ἂν τοῖς ἠλεημένοις διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος (ἐκείνων γὰρ ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι), δεύτερος δὲ τοῖς ἐθέλουσι μετανοεῖν· ἐπικαλύπτονται γὰρ αὐτῶν αἱ

82. Ματθ. 16, 18.

λη τῶν ἁγίων τὴν Ἐκκλησία του, τὴν ἀπόρθητη ἀπὸ τὸν Σατανᾶ, τὴν τελείως ἀκατάβλητη, τὸ μεγάλο καὶ ἀσφαλὲς καὶ ἀκαταμάχητο τεῖχος. Γιατὶ λέγει, «Οἱ πύλες τοῦ ἅδη δὲν θὰ τὴν κατεξουσιάσουν»[82]. Ὡστόσο τὸ ἔλεος δὲν δίνεται ἔξω ἀπὸ τὴν ἁγία πόλη, ἀλλὰ μᾶλλον σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι μέσα σ' αὐτήν. Γιατὶ μέσα σ' αὐτήν, λέγει, ἔγινε θαυμαστός. Ἦταν πόλη «περιοχῆς», δηλαδὴ περιτειχισμένη, ἡ ψυχὴ τοῦ Δαβίδ. Ὅμως οἱ ἐχθροὶ μαζὶ μὲ τὴν Βηρσαβεέ, ἀφοῦ γκρέμισαν τὸ τεῖχος τῆς ἀπάθειας, μπῆκαν μέσα στὸν Δαβίδ. Γι' αὐτὸ καὶ στὸν πεντηκοστὸ ψαλμὸ ὁ Δαβὶδ παρακαλεῖ τὸν Κύριο νὰ οἰκοδομηθοῦν τὰ τείχη τῆς Ἰερουσαλήμ.

ΨΑΛΜΟΣ 31ος

Ψαλμὸς σύνεσεως τοῦ Δαβίδ.
Στίχ. 1. «Εἶναι μακάριοι ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων
συγχωρήθηκαν οἱ ἁμαρτίες».

Ὁ Δαβὶδ προβάλλοντας τὴ μεγάλη ταλαιπωρία του, τὴν ὁποία ὑπέμεινε κατὰ τὴ μετάνοιά του, μακαρίζει ἐκείνους ποὺ χωρὶς ταλαιπωρία ἔλαβαν συγχώρηση μὲ τὸ λουτρὸ τῆς παλιγγενεσίας. Ὁ ψαλμὸς βέβαια ἐπιγράφεται ψαλμὸς συνέσεως, γιατὶ αὐτὴν ἔχουν περισσότερη ἀνάγκη οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ ἔκλιναν πάρα πολὺ πρὸς τὰ πάθη καὶ ἐξομοιώθηκαν μὲ ἵππους καὶ ἡμιόνους. Ἤ, προτρέπει γιὰ φρόνηση, γιατὶ ὁ ψαλμὸς ἔχει πολλὰ ἀπόκρυφα, καὶ χρειάζεται φρόνηση αὐτὸς ποὺ τὸν διαβάζει.

Στίχ. 2. «Εἶναι μακάριος ὁ ἄνδρας στὸν ὁποῖο
ὁ Κύριος δὲν θὰ καταλογίσει ἁμαρτία».

Αὐτὴ εἶναι μιὰ τρίτη τάξη τῶν ἁμαρτωλῶν, τῶν ὁποίων ἡ πράξη βέβαια δὲν εἶναι ἀξιέπαινη, ἡ συμπεριφορά τους ὅμως εἶναι ἀνεύθυνη. Ὁ πρῶτος στίχος λοιπὸν θὰ μποροῦσε νὰ ταιριάσει σ' αὐτοὺς ποὺ ἐλεήθηκαν μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα, γιατὶ αὐτῶν οἱ ἁμαρτίες συγχωρήθηκαν. Ὁ δεύτερος στίχος σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ μετανοήσουν, ἐπειδὴ οἱ ἁμαρτίες τους ἐπικαλύ-

ἁμαρτίαι διὰ τῆς μετανοίας, καταχωννύντος ὥσπερ αὐτὰς ταῖς ἀμνηστίαις τοῦ φιλαγάθου Θεοῦ, ὡς μηκέτι βούλεσθαι μηδὲ ὁρᾶν αὐτάς. Τοῖς γὰρ ἁμαρτοῦσι μετὰ τὴν ἄφεσιν, οὐκέτι δευτέραν ἄφεσιν, ἀλλ' ἐπικάλυψιν ἁμαρτιῶν παρέχει. Διὰ γὰρ τῶν δευτέρων κατορθωμάτων καλύπτειν τὰ προημαρτημένα συνεχώρησεν. Ὁ δὲ τρίτος τοῖς σφαλεῖσι μέν, πλὴν οὐκ ἀπὸ γνώμης ἐθελοκάκου καὶ πονηρᾶς.

Στίχ. 7. «Σύ μου εἶ καταφυγὴ ἀπὸ θλίψεως τῆς περιεχούσης με».

Μέγα τὸ μὴ φρονεῖν ἐφ' ἑαυτῷ, εἰδέναι δὲ μᾶλλον τὸν ἐξελέσθαι δυνάμενον, ὅταν ἡμῶν κατατρέχωσι λογισμοὶ καὶ θλίψεις αἱ δι' εὐσέβειαν σκηπτοῦ δίκην ἐμπίπτουσαι καὶ θορυβοῦσαι.

Στίχ. 7. «Τὸ ἀγαλλίαμά μου, λύτρωσαί με ἀπὸ τῶν κυκλωσάντων με».

Ταῦτά φησιν ὡς ἐκ προσώπου τῶν δεδιψηκότων τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν, δι' οὗ τὴν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀρᾶς διεκρουσάμεθα δυσθυμίαν· μετημφιασάμεθα δὲ ὥσπερ εὐφροσύνην καὶ χαράν, θανάτου καὶ ἁμαρτίας ἀπηλλαγμένοι, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἄνωθεν καταπλουτήσαντες ἀγαθῶν; Κυκλοῦσι δὲ τοὺς ἁγίους οὐκ ἄνθρωποι μόνον δυσσεβεῖς καὶ ἀλιτήριοι, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὰ τὰ φιλοκάκουργα τῶν δαιμόνων στίφη.

Στίχ. 8. «Συνετιῶ σε καὶ συμβιβῶ σε ἐν ὁδῷ μου ταύτῃ ᾗ σὺ πορεύσῃ».

Εὐξαμένῳ λύτρωσιν ἐχθρῶν, ἀντιφθέγγεται Θεὸς ὁδηγήσειν ἐπαγγελλόμενος ἐν εὐθείᾳ ὁδῷ· Συνετίσω σε γάρ, φησί, καὶ ὑποδείξω σοι ὁδὸν ἣν ὁδεύσεις ἐπὶ τὸ τρισμακάριον ἄγουσαν τέλος, καὶ ἔσομαι πάντως τε ἐποπτεύων τὰ κατὰ σέ, ὅπως

πτονται μὲ τὴ μετάνοια, ἀφοῦ κατὰ κάποιο τρόπο ὁ φιλάγαθος Θεὸς τὶς καταχωνιάζει, ὥστε νὰ μὴ θέλουν πιὰ οὔτε νὰ τὶς βλέπουν. Γιατὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν μετὰ τὴ συγχώρηση δὲν δίνει πιὰ δεύτερη συγχώρηση, ἀλλὰ παρέχει ἐπικάλυψη τῶν ἁμαρτιῶν τους, καθόσον μὲ τὰ δεύτερα κατορθώματά τους ἐπέτρεψε νὰ καλύπτουν τὰ προηγούμενα. Τέλος ὁ τρίτος στίχος ταιριάζει σὲ ἐκείνους ποὺ ἔσφαλαν βέβαια, ὅμως ὄχι ἀπὸ πρόθεση κακὴ καὶ πονηρή.

Στίχ. 7. «Σὺ εἶσαι καταφύγιό μου γιὰ τὴ θλίψη
ποὺ μὲ ἔχει περικυκλώσει».

Εἶναι μεγάλο πρᾶγμα τὸ νὰ μὴ εἶναι κανεὶς ἐγωιστής, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἀναγνωρίζει ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν σώσει, ὅταν μᾶς κατατρέχουν λογισμοὶ καὶ θλίψεις, οἱ ὁποῖες λόγω τῆς εὐσέβειας πέφτουν ἐπάνω μας σὰν κεραυνὸς καὶ μᾶς θορυβοῦν.

Στίχ. 7. «Σὺ ποὺ εἶσαι ἡ ἀγαλλίαση τῆς ψυχῆς μου,
γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μὲ περικύκλωσαν».

Αὐτὰ τὰ λέγει ὡς ἐκπρόσωπος αὐτῶν ποὺ διψοῦν τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρία μέσω τοῦ ὁποίου ἀποβάλαμε τὴν ἀθυμία τῆς ἀρχαίας κατάρας, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο φορέσαμε τὴν εὐφροσύνη καὶ τὴ χαρά, ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τὴν ἁμαρτία· ἀλλὰ καὶ ποιὸ ἀπὸ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ δὲν ἀποκτήσαμε; Ὅμως τοὺς ἁγίους ἄνδρες δὲν τοὺς περικυκλώνουν μόνο ἄνθρωποι ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια ἀκόμα τὰ στίφη τῶν δαιμόνων ποὺ ἀγαποῦν τὶς κακουργίες.

Στίχ. 8. «Θὰ σὲ νουθετήσω καὶ θὰ σὲ ὁδηγήσω
στὸν δρόμο στὸν ὁποῖο θὰ πορευθεῖς».

Ἐνῶ προσευχήθηκε ζητώντας λύτρωση ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀνταπαντᾶ ὁ Θεός, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ τὸν ὁδηγήσει σὲ ἴσιο δρόμο. Θὰ σὲ νουθετήσω, λέγει καὶ θὰ σοῦ ὑποδείξω δρόμο τὸν ὁποῖο θὰ ὁδεύσεις καὶ ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ στὸ τρισμακάριο τέλος, καὶ θὰ παρακολουθῶ ὁπωσδήποτε ὅλα ὅσα ἔχουν σχέση μὲ

ἐκ τῶν φωτιστικῶν αὐγῶν φωτιζόμενος, τὴν ὁδὸν βλέπειν ἔχῃς τὴν ἐπηγγελμένην σοι.

Στίχ. 9. «Ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαις».

Ὡς πρὸς τὸν Θεὸν ἀποστρέφει τὸν λόγον. Ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· Τοὺς μὴ βουλομένους μετανοεῖν, οἷά τινι χαλινῷ τῇ παιδείᾳ ἐπίστρεψον πρὸς ἑαυτόν, καὶ τὸ σκιρτητικὸν καὶ ἀφηνιαστικὸν ἀποθεμένους, τό τε ἀπειθὲς καὶ σκληρόστομον, τῷ σῷ ζυγῷ τούτους ὑπόβαλον· καὶ μὴ ἐάσῃς τὸν χαλινὸν τούτους ἐνδακόντας ὁρμῆσαι ἐπὶ τὸν κρημνὸν ἢ τὸ βάραθρον, ἀλλὰ περιαγαγὼν τὸν αὐχένα τῇ χειρί, ἐπὶ τὴν σώζουσαν ὁδὸν κατεύθυνον. Εἰ γάρ τις ἀπόσχοιτο τοῦ κακοῦ, καὶ εἰς σύνεσιν ἀναδραμὼν τὴν ἀνθρώπῳ πρέπουσαν ἀποσκευάσοιτο μὲν φρόνημα τὸ κτηνοπρεπές, γένοιτο δὲ σοφὸς καὶ ἀρτίφρων ἀνήρ, τότε δὴ ἐλπίδα καὶ καταφυγὴν ἑαυτοῦ ποιήσει τὸν συνετίσαντα Θεόν· τότε κυκλωθήσεται καὶ αὐτὸς ἐλέῳ καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ ὑπὸ χεῖρα γενήσεται τοῦ σώζειν εἰδότος καὶ δυναμένου Θεοῦ.

Στίχ. 11. «Εὐφράνθητε ἐπὶ Κύριον, καὶ ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι».

Ὡς ἄγαν σοφὸν τῆς ᾠδῆς τὸ συμπέρασμα! Ἀποτρέπει γὰρ ἐπί τινι τῶν κοσμικῶν ἐπαγάλλεσθαι, ἐπὶ Θεῷ δὲ μᾶλλον χαίρειν παραινεῖ. Εἶεν δ' ἂν ταῦτα χαρισμάτων δηλονότι πνευματικῶν διανομαὶ καὶ γερῶν ἐλπίς. Πλὴν οὐχ ἅπασιν ἂν πρέποι χαίρειν ἐπὶ Θεῷ, ἁρμόσοι δ' ἂν μᾶλλον τοῖς δικαιοσύνης ἐρασταῖς. Τούτων ἐστὶ τὸ ἐπὶ μόνῳ Θεῷ ἀγαλλιᾶσθαι καὶ ἐπ' αὐτῷ καυχᾶσθαι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, «Ὁ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω», παρεγγυώμενον.

---

83. Α' Κορ. 1, 31.

σένα, ὥστε, φωτιζόμενος ἀπὸ τὶς φωτιστικὲς λαμπρότητες, νὰ βλέπεις τὸν δρόμο ποὺ σοῦ ὑποσχέθηκα.

Στίχ. 9. «Μὲ σιδερένιο φίμωτρο καὶ χαλινάρι
νὰ σφίξεις τὶς σιαγόνες τους».

Στρέφει τὸν λόγο στὸν Θεό, καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἑξῆς· Αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλουν νὰ μετανοήσουν σὰν μὲ χαλινάρι μὲ τὴν παιδαγωγία, κάνε τους νὰ ἐπιστρέψουν στὸν ἑαυτό τους, καὶ ἀφοῦ ἀφήσουν τὸ ἀτίθασσο καὶ ἀφηνιαστικὸ καὶ τὰ ἀπείθαρχα καὶ σκληρὰ λόγια τοῦ στόματός τους, βάλε τους κάτω ἀπὸ τὸν δικό σου ζυγό, καὶ μὴ τοὺς ἀφήσεις, δαγκάνοντας τὸ χαλινάρι, νὰ ὁρμήσουν στὸν γκρεμὸ ἢ στὸ βάραθρο, ἀλλὰ ἁρπάζοντας τὸν αὐχένα του μὲ τὸ χέρι σου, ὁδήγησέ τον στὸν δρόμο ποὺ σώζει. Γιατί, ἐὰν κάποιος ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸ κακὸ καί, ἀπενεργόμενος στὴ φρόνηση ποὺ ταιριάζει στὸν ἄνθρωπο, ἀποβάλει τὴ νοοτροπία ποὺ ταιριάζει στὰ κτήνη καὶ γίνει σοφὸς καὶ γνωστικὸς ἄνδρας, τότε λοιπὸν θὰ κάνει ἐλπίδα καὶ καταφύγιό του τὸν Θεὸ ποὺ τὸν συνέτισε, τότε θὰ περικυκλωθεῖ μὲ εὐσπλαγχνία καὶ συμπάθεια, καὶ θὰ τεθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καὶ μπορεῖ νὰ σώζει.

Στίχ. 11. «Γεμίστε ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση
σεῖς οἱ δίκαιοι».

Τὸ συμπέρασμα τῆς ὠδῆς εἶναι πολὺ σοφό! Γιατὶ μᾶς ἀποτρέπει νὰ χαιρόμαστε γιὰ κάτι ἀπὸ τὰ κοσμικά, καὶ συμβουλεύει νὰ χαιρόμαστε μᾶλλον γιὰ τὸν Θεό. Θὰ μποροῦσαν βέβαια αὐτὰ νὰ εἶναι ἀπονομὲς πνευματικῶν χαρισμάτων καὶ ἐλπίδα βραβείων. Ὅμως δὲν πρέπει σὲ ὅλους νὰ χαίρωνται γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ ταιριάζει μᾶλλον σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὴ δικαιοσύνη. Σ' αὐτοὺς μόνο ἀνήκει τὸ νὰ γεμίζουν ἀπὸ ἀγαλλίαση μόνο γιὰ τὸν Θεὸ καὶ νὰ καυχῶνται γι' αὐτόν, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Ἀπόστολο, ὁ ὁποῖος διαβεβαιώνει· «Αὐτὸς ποὺ καυχιέται, νὰ καυχιέται γιὰ τὸν Κύριο»[83].

ΨΑΛΜΟΣ ΛΒ'.

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις».

Καί γε ᾄδεσθαί φαμεν τὸν μετὰ χεῖρας ψαλμὸν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ μακαρίου Δαβίδ, εἴτουν εἰς τιμὴν καὶ δόξαν Χριστοῦ, ὃς καὶ ὠνομάσθη Δαβὶδ διὰ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν· ἐξέφυ γὰρ ἐξ αἵματος Ἰεσσαὶ καὶ Δαβίδ. Περιέχει δὲ τῆς προκειμένης ᾠδῆς ἡ δύναμις πρῶτον μὲν πρόκλησίν τινα καὶ προτροπήν· ἁγίοις γὰρ χρῆναι δοξολογεῖν καὶ ᾠδὰς τὰς χαριστηρίους ἀνάπτειν Θεῷ σώσαντι τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἀνακεφαλαιωσαμένῳ τε τὰ πάντα ἐν Χριστῷ τά τε ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ὃς πάντας ἡμᾶς ἐξείλετο τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος καὶ σκαιότητος. Εἶτα πρὸς τοῦτο, λόγος εὐθὺς εἰσκομίζεται μυσταγωγικός, δι' οὗ μανθάνομεν ὡς ἄμαχον ἔχει τὴν χεῖρα Χριστὸς καὶ τὸ νεῦμα παναλκές, καὶ μὴν καὶ τὸ κατὰ πάντων κράτος, καὶ δόξαν θεοπρεπῆ, καὶ ὑπερκόσμιον ὑπεροχήν. Ἀποφαίνει γὰρ αὐτὸν Δημιουργὸν τῶν ὅλων· «Τῷ γὰρ Λόγῳ», φησί, «Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν». Διδάσκει δὲ πρὸς τούτοις ὡς ἔστι καὶ πανεπίσκοπος καὶ παντερκὴς τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἀφίησιν ὄμμα, καὶ ἑκάστου τροχιὰς περισκέπτεται. Ἐπιφέρει δὲ ὥσπερ χρήσιμόν τι καὶ ἀναγκαῖον τῇ προτεθείσῃ μυσταγωγίᾳ τὸ συμπέρασμα· καταδείκνυσι γὰρ ὅτι σαθρὰ μὲν καὶ εὐδιάκλαστος ἡ ἐπ' ἀνθρώποις ἐλπίς, καὶ οὐκ ἂν ἀρκέσειέ τις τῶν ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸ δύνασθαι σώζειν ἑαυτόν, εἰ μὴ ἐπαμύνοι Θεός. Διακεῖσθαί τε οὕτω παρασκευάζει τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν, ὡς τὰ αὐτοῦ φρονεῖν, καὶ τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν ἐπείγεσθαι κατακολουθεῖν, καὶ ἐπ' αὐτῷ πεποιθέναι, εἰδέναι τε βεβαίως ὅτι παντὸς ἔξω τίθησι πειρασμοῦ καὶ ἀμογητὶ διασώζει τοὺς ἐπ' αὐτῷ πεποιθότας. Ἄρχεται οὖν τῆς ᾠδῆς καὶ φησιν.

---

84. Ἐφ. 1, 10.

ΨΑΛΜΟΣ 32ος

«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ,
χωρὶς ἐπιγραφὴ ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους».

Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ποὺ ἐξετάζουμε λέμε ὅτι ψάλλεται ἀπὸ τὸν μακάριο Δαβὶδ σὰν ἐκπρόσωπου τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ πρὸς τιμὴ καὶ δόξα αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ὀνομάσθηκε καὶ Δαβίδ, λόγω τῆς κατὰ σάρκα συγγένειάς του. Γιατὶ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰεσσαὶ καὶ τοῦ Δαβίδ. Τὸ νόημα τῆς παρούσας ᾠδῆς κατὰ πρῶτον περιλαμβάνει κάποια πρόκληση καὶ προτροπή, γιατὶ οἱ ἅγιοι πρέπει νὰ δοξολογοῦν καὶ νὰ προσφέρουν ᾠδὲς εὐχαριστήριες στὸν Θεὸ ποὺ ἔσωσε τὴν οἰκουμένη, ἀνακεφαλαιώνοντας τὰ πάντα μὲ τὸν Χριστό, καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐλευθέρωσε ὅλους ἀπὸ τὴν τυραννία καὶ τὴ βάναυση κακότητα τοῦ διαβόλου[44]. Ἔπειτα μαζὶ μ᾽ αὐτό, προστίθεται ἀμέσως λόγος μυσταγωγικός, μὲ τὸν ὁποῖο μαθαίνουμε ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει χέρι ἀκαταμάχητο καὶ πνεῦμα παντοδύναμο, καὶ βέβαια καὶ ἐξουσία πάνω σὲ ὅλα, δόξα ἐπίσης ποὺ ταιριάζει σὲ Θεό, καὶ ὑπεροχὴ ὑπερκόσμια. Γιατὶ τὸν παρουσιάζει δημιουργὸ τοῦ σύμπαντος. Καθόσον λέγει· «Μὲ τὸν Λόγο τοῦ Κυρίου θεμελιώθηκαν οἱ οὐρανοί». Διδάσκει ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ὅτι εἶναι καὶ παντεπίσκοπος, καὶ ρίχνει τὸ μάτι του ποὺ τὰ βλέπει ὅλα πάνω σ᾽ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, καὶ ἐξετάζει μὲ προσοχὴ τὶς πορεῖες τοῦ καθενός. Καὶ προσθέτει σὰν κάτι χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο στὴ μυσταγωγία ποὺ παρουσιάσθηκε τὸ συμπέρασμα· γιατὶ δείχνει ὁλοφάνερα ὅτι ἡ ἐλπίδα στοὺς ἀνθρώπους εἶναι σάπια καὶ εὔθραυστη, καὶ δὲν εἶναι κανένας ἱκανὸς ὥστε νὰ μπορέσει νὰ σώσει τὸν ἑαυτό του, ἐὰν δὲν τὸν βοηθήσει ὁ Θεός. Καὶ κάνει νὰ φέρονται ἔτσι αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀγαποῦν, ὥστε νὰ πιστεύουν τὰ δικά του, καὶ νὰ βιάζονται νὰ ἀκολουθήσουν τὰ νεύματά του, καὶ νὰ ἔχουν ἐμπιστοσύνη σ᾽ αὐτόν, καὶ νὰ γνωρίζουν μὲ βεβαιότητα, ὅτι τοὺς τοποθετεῖ ἔξω ἀπὸ κάθε πειρασμό, καὶ σώζει χωρὶς κόπο ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ᾽ αὐτόν. Ἀρχίζει λοιπὸν τὴν ᾠδὴ καὶ λέγει·

Στίχ. 1. «Αγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ».

Ἐν αὐτῷ οὖν γενόμενοι τῷ Κυρίῳ, καὶ καθ' ὅσον ἐσμὲν δυνατοὶ κατοπτεύοντες αὐτοῦ τὰ θαυμάσια, οὕτως συναγάγωμεν ἐκ τῆς θεωρίας ταῖς καρδίαις ἡμῶν εὐφροσύνην. Καὶ ἵνα συνελὼν εἴπω, τοῦτό ἐστι τὸ ἀγαλλιᾶσθαι τοὺς δικαίους ἐν Κυρίῳ, τὸ φρονεῖν ἑλέσθαι μόνα τὰ αὐτῷ θυμήρη καὶ φίλα, καὶ γλίχεσθαι μὲν τῶν ἀρίστων ἐπιτηδευμάτων, ἀποφοιτᾶν δὲ τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ἐν τῷδε τῷ βίῳ τύρβης.

Στίχ. 2. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρᾳ,
ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ».

Ἐν ἑτέροις γέγραπται ψαλμοῖς, πῇ μέν, ὅτι «Ἑκουσίως θύσω σοι», πῇ δὲ αὖ, «Ἐκ θελήματός μου ἐξομολογήσομαι αὐτῷ», δι' ὧν σημαίνει τὸ μὴ ἀβουλήτως μηδὲ οἷον ἐν κατηφείᾳ καὶ ὀκνηρῶς ποιεῖσθαι δεῖν τὰς εὐχάς, ἀλλ' ἐκ διανοίας ἀγαθῆς καὶ ἐκ φρονήματος ἱλαροῦ. Τοῦτο κἀνθάδε παραδηλοῦσθαί φαμεν, ὡς ἐν τάξει παραδείγματος παρενεγκόντος τοῦ λόγου τοὺς κιθάρᾳ καὶ ψαλτηρίῳ κεχρῆσθαι κατειθισμένους. Οὐ γάρ τοι τὸ διὰ χορδῶν ἀνακρούειν μέλος ἐπιτάττει τὸ Πνεῦμα, οὔτε μὴν κοσμικῶν ἀθυρμάτων ἅπτεσθαι κελεύει τοὺς τῆς νοητῆς εὐθύτητος ἐπιμελητάς, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἁγιοπρεποῦς θυμηδίας ποιεῖσθαι κελεύει τὰς δοξολογίας. Εἰκὸς δὲ ὅτι τοῖς ἀρχαίοις ἔθεσιν ἀκολουθῶν ὁ Ψάλλων, ἐνταῦθα διαμέμνηται τῶν ὀργάνων. Ἔθος γὰρ Ἰουδαίοις καὶ λυροκτυπεῖν ἔσθ' ὅτε, κυμβάλοις τε καὶ νάβλαις καὶ ἑτέροις τισὶ κεχρῆσθαι τοιούτοις, καὶ ὑμνολογεῖν ἐν τῷ παρ' αὐτοῖς ὄντι ναῷ.

Ἄθρει ὅπως οὐ βουθυτεῖν τοῖς ἁγίοις, εἴτουν τοῖς εὐθέσιν, ἐπιτάττει μᾶλλον, οὔτε μὴν καπνοῖς κεχρῆσθαι καὶ λιβάνῳ, τὸ ὑμνολογεῖν δὲ μᾶλλον καὶ ἀναμιάκτους προσάγειν θυ-

85. Ψαλμ. 53, 8.
86. Ψαλμ. 27, 7.

Στίχ. 1. «Γεμίστε ἀπὸ ἀγαλλίαση, δίκαιοι,
στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου».

Ὅταν λοιπὸν βρεθοῦμε κοντὰ στὸν Κύριο, βλέποντας, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν, τὰ θαύματά του, ἀπὸ τὴ θέα αὐτὴ γεμίζουμε τὶς καρδιές μας μὲ εὐφροσύνη. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγαλλίαση τῶν δικαίων στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, τὸ νὰ προτιμοῦν νὰ πιστεύουν αὐτὰ μόνο ποὺ εἶναι ἀγαπητὰ καὶ φιλικὰ σ' αὐτόν, καὶ νὰ ἐπιθυμοῦν βέβαια τὶς ἄριστες ἐνασχολήσεις, νὰ ἀποφεύγουν ὅμως τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες καὶ αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στοὺς θορύβους τῆς ἐδῶ ζωῆς.

Στίχ. 2. «Δοξολογῆστε τὸν Κύριο μὲ κιθάρα, καὶ
ψάλατε σ' αὐτὸν ὕμνους μὲ κιθάρα δεκάχορδη».

Σὲ ἄλλους ψαλμοὺς ἔχει γραφεῖ, ἄλλοτε, «Θὰ σοῦ προσφέρω θυσία μὲ τὴ θέλησή μου»[85], καὶ ἄλλοτε πάλι, «Θὰ τὸν δοξολογήσω μὲ τὴ θέλησή μου»[86], μὲ τὰ ὁποῖα δείχνει ὅτι τὶς προσευχὲς δὲν πρέπει νὰ τὶς κάνουμε χωρὶς τὴ θέλησή μας, οὔτε μὲ κατήφεια καὶ ὀκνηρία, ἀλλὰ μὲ σκέψη ἀγαθὴ καὶ μὲ διάθεση χαρούμενη. Αὐτὸ λέμε ὅτι καὶ ἐδῶ ὑπαινίσσεται, ἀφοῦ ὁ λόγος ὑπὸ μορφὴ παραδείγματος ἀναφέρει ἐκείνους ποὺ εἶναι συνηθισμένοι νὰ χρησιμοποιοῦν κιθάρα καὶ ψαλτήριο. Γιατὶ τὸ Πνεῦμα δὲν προστάζει νὰ ψάλλουμε ὕμνο μὲ χορδές, οὔτε βέβαια ἐπιτρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν κοσμικὰ κατασκευάσματα αὐτοὶ ποὺ φροντίζουν γιὰ τὴν πνευματικὴ εὐθύτητα, ἀλλὰ προστάζει οἱ δοξολογίες νὰ γίνονται μὲ κοσμιότητα ποὺ ταιριάζει σὲ ἁγίους. Καὶ εἶναι εὔλογο, ἀκολουθώντας ὁ Ψαλμωδὸς τὰ παλιὰ ἔθιμα, νὰ θυμᾶται ἐδῶ τὰ ὄργανα. Γιατὶ ὑπῆρχε συνήθεια στοὺς Ἰουδαίους κάπου-κάπου καὶ λύρες νὰ χτυποῦν, καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν κύμβαλα καὶ νάβλες καὶ ἄλλα παρόμοια μ' αὐτά, καὶ νὰ ὑμνολογοῦν τὸν Θεὸ μέσα στὸν ναὸ ποὺ ὑπῆρχε σ' αὐτούς.

Πρόσεχε ὅτι δὲν προστάζει τοὺς ἁγίους, δηλαδὴ τοὺς δίκαιους, νὰ θυσιάζουν βόδια, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς προστάζει οὔτε καὶ καπνοὺς νὰ χρησιμοποιοῦν, οὔτε λιβάνι, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ψάλ-

σίας, ὅπερ ἐστὶν τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας σύμβολον. Ἀποφήσας γὰρ τὰς δι' αἱμάτων θυσίας, διὰ τοῦ φάναι ὡς τὸν Ἰσραήλ, «Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδ' ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους», εἰς ᾠδὰς καὶ μέλη προτρέπει λέγων «Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως».

Στίχ. 3. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾆσμα καινόν,
καλῶς ψάλατε αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ».

Ἴδοι τις ἂν κἀντεῦθεν, ὅτι μὴ τοῖς τὴν ἐν νόμῳ τελοῦσι λατρείαν προσδιαλέγεται νυνὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ Ψάλτους, ἀλλὰ τοῖς ἐρασταῖς τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας καὶ τὴν ἐν πίστει δικαίωσιν παρ' αὐτοῦ πεπλουτηκόσιν. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι, περὶ ὧν ἔλεγεν ἐν ἀρχῇ τοῦ προλαβόντος ψαλμοῦ· «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι». Τίσι γὰρ ἀφῆκε τὰς ἁμαρτίας, εἰ μὴ τοῖς εἰς καινότητα ζωῆς ἀναμορφωθεῖσι δι' ἁγιασμοῦ ἐν Πνεύματι, οἳ καὶ πάντα μολυσμὸν ἀπελούσαντο διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος; Τούτοις ᾄδειν κελεύει, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ κατά τινα τρόπον τὸν ἀσυνήθη τάχα τοῖς πρὸ ἡμῶν. Δεῖν γὰρ εἶναί φησι τὸ ᾆσμα καινόν, ὅπερ σαφῶς δηλοῖ ὅτι διὰ Μωσέως νόμος τέλος ἔσχηκε. «Ψάλλειν δὲ καλῶς», τουτέστιν ἐμφρόνως ὡς ἐν ἀλαλαγμῷ. Τὸν δὲ ἀλαλαγμόν, κραυγὴν ἐπινίκιον εἶναί φαμεν ἀναφωνουμένην ὑπὸ στρατιᾶς ἐπὶ πεσοῦσιν ἐχθροῖς.

Στίχ. 4. «Ὅτι εὐθὺς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου».

Ἐπεί, φησίν, εὐθύς ἐστιν ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, καὶ ἐν πίστει δὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀγαλλιᾶσθε ἐν τῷ Κυρίῳ. Εὐθὺν δὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου λέγων, διαμεμνῆσθαί μοι δοκεῖ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων, ὡς οὐδὲν ἐχόντων σκολιόν, ἢ αἰνι-

87. Ψαλμ. 49, 9.
88. Ψαλμ. 49, 14.

λουν ὕμνους καὶ νὰ προσφέρουν θυσίες ἀναίμακτες, πρᾶγμα ποὺ εἶναι σύμβολο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέρριψε τὶς αἱματηρὲς θυσίες, λέγοντας στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, «Δὲν θὰ δεχθῶ ἀπὸ τὸ σπίτι σου μοσχάρια, οὔτε ἀπὸ τὰ κοπάδια σου τράγους»[87], τοὺς προτρέπει σὲ ὕμνους καὶ ἄσματα λέγοντας· «Πρόσφερε στὸν Θεὸ θυσία δοξολογίας»[88].

Στίχ. 3. «Ψάλατε στὸν Κύριο ᾆσμα καινούριο.
Ψάλατε μὲ φρόνηση σ' αὐτὸν μὲ ἀλαλαγμό».

Μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ καὶ ἀπὸ ἐδῶ, ὅτι τώρα τὸ Πνεῦμα δὲν συνομιλεῖ μεσω τοῦ Ψαλμωδοῦ μὲ ἐκείνους ποὺ τελοῦν τὴ λατρεία τοῦ νόμου, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἐραστὲς τῆς στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ζωῆς, ποὺ ἔχουν δεχθεῖ τὴ δικαίωση ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὴν πίστη. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ὁπωσδήποτε ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους ἔλεγε στὴν ἀρχὴ τοῦ προηγουμένου ψαλμοῦ· «Εἶναι μακάριοι ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων συγχωρήθηκαν οἱ ἁμαρτίες»[88α]. Καὶ πράγματι, σὲ ποιοὺς συγχώρησε τὶς ἁμαρτίες, παρὰ σὲ ἐκείνους ποὺ μεταμορφώθηκαν σὲ νέα ζωὴ μὲ τὸν ἁγιασμὸ διὰ τοῦ Πνεύματος, οἱ ὁποῖοι καὶ καθαρίσθηκαν ἀπὸ κάθε μολυσμὸ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος; Αὐτοὺς προτρέπει νὰ ψάλλουν, καὶ ὄχι ἔτσι ἁπλά, ἀλλὰ μὲ ἕνα τρόπο ποὺ εἶναι ἴσως ἀσυνήθιστος στοὺς πρὶν ἀπὸ μᾶς. Γιατὶ πρέπει, λέγει, ὁ ὕμνος νὰ εἶναι καινούργιος, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι ὁ νόμος ποὺ δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσέως ἔλαβε τέλος. Καὶ νὰ «ψάλλουν καλῶς», δηλαδὴ μὲ φρόνηση, σὰν μὲ ἀλαλαγμό. Ὁ ἀλαλαγμὸς βέβαια λέμε ὅτι εἶναι νικηφόρα κραυγή, ποὺ ἀναφωνεῖται ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες γιὰ τοὺς ἐχθροὺς ποὺ ἔπεσαν στὴ μάχη.

Στίχ. 4. «Ὁ λόγος τοῦ Κυρίου εἶναι εὐθύς».

Ἐπειδή, λέγει, ὁ λόγος τοῦ Κυρίου εἶναι εὐθύς, καὶ τὰ ἔργα του πιστευτά, νὰ χαίρεσθε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Λέγοντας τὸν λόγο τοῦ Κυρίου «εὐθύ», μοῦ φαίνεται ὅτι φέρνει στὴ μνήμη τὶς εὐαγγελικὲς ἐντολές, οἱ ὁποῖες δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἀσαφὲς ἢ

88α. Ψαλμ. 31,1.

γματῶδες, ἢ δυσκάτοπτον ὅλως, καὶ τῇ τοῦ γράμματος ἀσαφείᾳ κατημφιασμένον, καθὰ καὶ ὁ νόμος ὁ διὰ Μωσέως. Διὰ κύκλου γὰρ μακροῦ καὶ περιόδου δυσχεροῦς, ἀμυδρῶς καὶ μόλις συνίεμεν τὰ Μωσέως. «Ὁ δὲ τοῦ Κυρίου λόγος, τουτέ-
5 *στι τὸ μάθημα τὸ εὐαγγελικόν, εὐθύς ἐστι, καὶ εὐσύνοπτος, καὶ ἀπευθύνειν δυνατὸς εἰς πᾶν εἶδος ἀρετῆς.*

Στίχ. 7. «Τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους».

Οὕτω που περὶ τῆς θαλάσσης φησίν· «Ἔθέμην αὐτῇ ὅρια, ἐπιθεὶς κλεῖθρα καὶ πύλας, εἶπα δὲ αὐτῇ· Μέχρι τούτου ἐλεύ-
10 *σῃ, καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ, ἀλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσεταί σου τὰ κύματα». Ἔφη δέ που καὶ πρός τινας τῶν ἀρχαιοτέρων δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν· «Μὴ ἐμὲ οὐ φοβηθήσεσθε, λέγει Κύριος, ἢ ἀπὸ τοῦ προσώπου μου οὐκ εὐλαβηθήσεσθε, τὸν τάξαντα ἄμμον ὅριον τῇ θαλάσσῃ, πρόσταγμα αἰώνιον, καὶ*
15 *οὐχ ὑπερβήσεται αὐτό;». Ὅτι γὰρ ὑποβρύχιον οὖσαν τὴν γῆν, νεῦμα θεῖον ἐξεκάλυψεν ἐν ἀρχαῖς, διεσάφησεν ὁ Μωσῆς, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέγων· «Συναχθήτω τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά». Οὐκοῦν δυναμένην τὴν ἄβυσσον ὅλην καταχῶσαι τὴν γῆν, θεία περιέχουσα*
20 *δύναμις, δίκην ἀσκοῦ συνέχει, καὶ οἷον ἀνασειράζουσα, τοὺς ἐκνεμηθέντας αὐτῇ τόπους ὑπεραίρειν οὐκ ἐᾷ.*

Στίχ. 8. «Φοβηθήτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ».

Ὅτι μὴ μάτην, ὀνησιφόρως δὴ μᾶλλον, καὶ ὑπέρ γε τοῦ πᾶσι χρησίμου καὶ ἀναγκαίου πρὸς σωτηρίαν, τοὺς περὶ τῆς
25 *θείας δόξης, καὶ τῆς κατὰ πάντα ὑπεροχῆς πρὸς ἡμᾶς πεποίηται λόγους, ἡ τῶν προκειμένων ἡμῖν σαφηνιεῖ δύναμις. Συμβουλεύει γὰρ ἅπασαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν μηκέτι τοῖς δαιμονίοις*

89. Ἰώβ 38, 10.
90. Ἱερ. 5, 22.

αἰνιγματικό, ἢ γενικὰ κάτι τὸ δύσκολα ἀντιπηπτὸ καὶ καλυμμένο μὲ τὴν ἀσάφεια τοῦ γράμματος, ὅπως ὁ νόμος ποὺ δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσέως. Γιατὶ μὲ κύκλο μακρὸ καὶ δύσκολα νοήματα, μὲ τρόπο ἀμυδρὸ καὶ μόλις μὲ πολὺ δυσκολία κατανοοῦμε αὐτὰ ποὺ εἶπε ὁ Μωυσῆς. Ἐνῶ «ὁ λόγος τοῦ Κυρίου», δηλαδὴ τὸ μάθημα τοῦ Εὐαγγελίου, εἶναι εὐθὺς καὶ σαφής, καὶ μπορεῖ νὰ ὁδηγεῖ σὲ κάθε εἶδος ἀρετῆς.

Στίχ. 7. «Κλείνει σὲ ἀποθῆκες τὰ νερὰ τῶν θαλασσῶν».

Κάπως ἔτσι ὁμιλεῖ γιὰ τὴ θάλασσα· «Ἔβαλα σ' αὐτὴν σύνορα, τοποθετώντας κλειδαριὲς καὶ πύλες, καὶ εἶπα σ' αὐτήν· Μέχρι ἐδῶ θὰ προχωρήσεις, καὶ δὲν θὰ ὑπερβεῖς τὸ ὅριο, ἀλλὰ τὰ κύματά σου θὰ συντρίβονται σὲ σένα τὴν ἴδια»[89]. Εἶπε ὅμως καὶ σὲ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς παλαιότερους, μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες· «Μήπως ἐμένα δὲν μὲ φοβεῖσθε, λέγει ὁ Κύριος, ἢ δὲν μὲ σέβεσθε ἀπὸ τὸ πρόσωπό μου, ἐμένα ποὺ ὅρισα τὴν ἄμμο ὡς ὅριο τῆς θάλασσας, προσταγὴ αἰώνια, ποὺ δὲν θὰ τὸ ὑπερβεῖ ποτέ;»[90]. Γιατί, ὅτι ἡ γῆ ἦταν κάτω ἀπὸ τὰ ὕδατα καὶ νεῦμα θεῖο τὴν ἔφερε στὴν ἀρχὴ στὴν ἐπιφάνεια, τὸ ἀποσαφήνισε ὁ Μωυσῆς, λέγοντας ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ· «Νὰ συναχθεῖ τὸ νερὸ σὲ μιὰ ὁρισμένη περιοχή, καὶ νὰ φανεῖ ἡ ξηρά»[91]. Λοιπόν, ἐνῶ μποροῦσε ἡ θάλασσα νὰ σκεπάσει ὅλη τὴ γῆ, θεία δύναμη περιβάλλοντάς την, τὴν συγκρατεῖ σὰν ἀσκό, καὶ ἔλκοντάς την κατὰ κάποιο τρόπο πρὸς τὰ πάνω, δὲν τὴν ἀφήνει νὰ ξεπεράσει τοὺς τόπους ποὺ τῆς παραχωρήθηκαν.

Στίχ. 8. «Ἂς φοβηθεῖ τὸν Κύριο ὅλη ἡ γῆ».

Ὅτι ὄχι ἄσκοπα, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς ὠφέλεια καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ποὺ εἶναι χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο σὲ ὅλους πρὸς σωτηρία, ἔχει συνθέσει τοὺς λόγους του γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπεροχή του σὲ ὅλα, θὰ τὸ ἀποσαφηνίσει τὸ βαθύτερο νόημα αὐτῶν ποὺ ἐξετάζουμε. Γιατὶ συμβουλεύει ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη νὰ μὴ

91. Γεν. 1, 14.

προσάγειν τὸ σέβας, ἀλλὰ τῷ θείῳ καταχαλλύνεσθαι φόβῳ, καὶ εἰσοικίσασθαι κατὰ νοῦν τὴν περὶ τοῦ πάντων κρατοῦντος ἔννοιαν, ὃς λόγῳ μὲν παρήγαγε τὰ πάντα εἰς ὕπαρξιν, ἐστερέωσε δὲ οὐρανούς, καὶ συνέχει πρὸς τὸ εὖ εἶναι καὶ ὑφεστάναι τὰ γεγονότα, διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο γὰρ τοὺς περὶ τῆς θείας δόξης πεποίηται λόγους ὁ Δαβίδ, ἵνα τῆς ἐνούσης ὑπεροχῆς τὸ μέγεθος τῇ θείᾳ καὶ ἀπορρήτῳ φύσει μανθάνοντες, ἀποπεμψώμεθα μὲν ὡς ὀλέθριον χρῆμα τὸ ῥάθυμον εἰς ἀγαθουργίαν, ἐμβάλλοντες δὲ ταῖς ἑαυτῶν καρδίαις τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἀντεχώμεθα παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ οὕτως ἀναβαίνωμεν εἰς οἰκειότητα τὴν πρὸς αὐτόν. Ὅτι γὰρ σωτήριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ὁ θεῖός ἐστι φόβος, διδάξει τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν· «Φόβος γὰρ Κυρίου», φησί, «τέρψει καρδίαν καὶ δώσει εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καὶ μακροημέρευσιν».

Στίχ. 8. «Ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην».

Ἀκούοντες, φησίν, αὐτοῦ οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες ἄνθρωποι, ἀπὸ τῆς προτέρας στάσεως ἧς εἶχον, εἰδωλολατροῦντες δηλονότι, σαλευθήτωσαν, τῷ ἰδίῳ δημιουργῷ ὑπακούοντες. Τὸ γὰρ σαλευθῆναι ἐνταῦθα ὑποδηλοῖ οὐ κίνησίν τινα σωματικὴν ἢ κλόνον τοιοῦτον, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἔθος καὶ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἐπὶ τῶν ἐπισήμως δρωμένων λέγειν, ὅτι ἐσαλεύθη. Οἷον ὅτε ἐποχούμενος τῷ πώλῳ μειρακίων ὑμνολογούντων αὐτόν, ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα, τότε τὸ ἐπίσημον τῆς εἰσβολῆς διερμηνεύων ὁ εὐαγγελιστὴς γέγραφεν, ὅτι εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις ἀντὶ τοῦ, ἔγνω, καὶ ἔλαθεν οὐδένα, καὶ τεθαύμαστο παρὰ πάντων. Οὕτω καὶ ἐνθάδε νοήσεις τὸ σαλευ-

92. Σοφ. Σειρ. 1, 12. 93. Ματθ. 21, 10 ἑ.

προσφέρει σεβασμὸ στὰ δαιμόνια, ἀλλὰ νὰ καλλωπίζεται ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἐγκαταστήσει μέσα στὸν νοῦ της τὴν ἰδέα γι᾽ αὐτὸν ποὺ εἶναι κύριος ὅλων, ὁ ὁποῖος καὶ ἔφερε τὰ πάντα στὴν ὕπαρξη μὲ τὸν λόγο του, καὶ στερέωσε τοὺς οὐρανούς, καὶ τοὺς συγκρατεῖ, ὥστε νὰ εἶναι καλὰ καὶ νὰ ὑπάρχουν ὅλα ὅσα ἔχουν γίνει μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γι᾽ αὐτὸ λοιπὸν ὁ Δαβὶδ συνέθεσε τοὺς λόγους γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, μὲ σκοπό, μαθαίνοντας τὸ μέγεθος τῆς ὑπεροχῆς ποὺ ὑπάρχει στὴ θεία καὶ ἀπερίγραπτη φύση, νὰ πετάξουμε ἀπὸ πάνω μας, ὡς κάτι τὸ ὀλέθριο, τὴ ραθυμία πρὸς ἀγαθοεργία, καὶ βάζοντας μέσα στὶς καρδιές μας τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐπιδιδόμαστε κάθε ἀγαθό, καὶ ἔτσι νὰ αὐξάνουμε τὴν οἰκειότητά μας πρὸς αὐτόν. Ὅτι βέβαια ὁ φόβος (σεβασμὸς) τοῦ Θεοῦ εἶναι σωτήριος σ᾽ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, τὸ διδάσκει ἡ ἁγία Γραφή· γιατὶ λέγει· «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου θὰ γεμίσει τὴν καρδιά μου ἀπὸ ἀγαλλίαση καὶ θὰ μοῦ δώσει εὐφροσύνη καὶ χαρὰ καὶ μακροζωΐα»[92].

Στίχ. 8. «Μπροστὰ σ᾽ αὐτὸν ἂς σαλευθοῦν ὅλοι
οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης».

Ἀκούοντάς τον, λέγει, οἱ ἄνθρωποι ποὺ κατοικοῦν στὴ γῆ, ἀπὸ τὴν προηγούμενη στάση ποὺ εἶχαν, λατρεύοντας δηλαδὴ τὰ εἴδωλα, ἂς σαλευθοῦν καὶ ἂς δείξουν ὑπακοὴ στὸν δημιουργό τους. Γιατὶ τὸ «νὰ σαλευθοῦν» ἐδῶ δὲν ὑπονοεῖ κάποια σωματικὴ κίνηση ἢ παρόμοιο κλονισμό, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνο ποὺ συνηθίζεται καὶ ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφὴ καὶ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους νὰ λέγεται γι᾽ αὐτὰ ποὺ γίνονται δημοσίως, ὅτι σείσθηκε τὸ πᾶν. Ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν ἀνεβασμένος (ὁ Ἰησοῦς) πάνω στὸ πουλάρι, ἐνῶ τὸν ἐξυμνοῦσαν τὰ παιδιά, ἀνέβηκε στὰ Ἱεροσόλυμα, τότε ὁ εὐαγγελιστής, περιγράφοντας τὴ θριαμβευτικὴ εἴσοδο, ἔγραψε, ὅτι ὅταν μπῆκε αὐτὸς στὰ Ἱεροσόλυμα, σείσθηκε ὅλη ἡ πόλη, ἀντὶ τοῦ, τὸ ἔμαθε καὶ δὲν διέφυγε κανενὸς τὴ προσοχή, καὶ θαυμάσθηκε ἀπὸ ὅλους[93]. Ἔτσι καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ νοήσεις τὸ σαλεύ-

θῆναι πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην, καταπληττομένους οἱονεὶ καὶ θαυμάζοντας, ὡς ἀγνοῆσαι παντελῶς οὐδένα τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, καὶ τὸ ὑπερφερὲς ἀξίωμα τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυνάμεως καὶ ὑπεροχῆς.

Στίχ. 9. «Ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίθησαν».

Ἦν μὲν καὶ ἔστιν αὐτός, ἡμεῖς δὲ ἐκτίσμεθα διὰ τοῦ ζῶντος αὐτοῦ καὶ ἐνυποστάτου Λόγου, ὅς ἐστιν αὐτοῦ καὶ σοφία καὶ δύναμις. Τὸ δὲ «ἐνετείλατο» μὴ νομίσῃς ἀνθρωποπρεπῶς, ἐννόει δὲ μᾶλλον ὅτι καὶ τῶν βανανσικῶν τεχνῶν οἱ ἐπιστήμονες, ὅταν τι διατεκτήνασθαι βούλωνται τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς, μονονουχὶ καὶ ἐντέλλονται τῇ ἑαυτῶν ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ διά γε τοῦ ἐθέλειν ἐργάσασθαί τι, καὶ ἡ τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ἔργα ῥοπή, δύναμιν ἔχει προστάγματος καὶ αὐτοκελεύστου φορᾶς. Ἀλλ' ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων ἀνυπόστατος αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἥ τε σοφία καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν, ἐπὶ δὲ Θεοῦ οὐκέτι. Ὑφέστηκε γὰρ ὁ Λόγος δι' οὗ τὰ πάντα ἐργάζεται, διά γε, φημί, τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυνάμεως καὶ σοφίας.

Ὅρα δὲ ὅτι πρὸς δύο ταῦτα προάγοντα, τὸ «Φοβηθήτω πᾶσα ἡ γῆ», καὶ τὸ «Σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην», δύο ἐπήγαγε· τό, «Αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν», καὶ τό, «Αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν». Ἐπειδὴ γὰρ σύνθετος ὁ ἄνθρωπος ἔκ τε τοῦ γηΐνου πλάσματος καὶ ἐκ τῆς ἐνοικούσης ψυχῆς τῷ σώματι, γῇ μὲν λέγεται τὸ ἐκ τῆς γῆς πεπλασμένον, κατοικῶν δὲ τὴν οἰκουμένην, ἡ τὴν ἐν σώματι διαγωγὴν λαχοῦσα ψυχή. Καταλλήλως οὖν τῇ μὲν γῇ, ἤγουν τῷ πλάσματι ἡμῶν τῷ ἀπὸ τῆς γῆς, τὸ ἐγενήθη ἀποδέδοται, ἐπὶ δὲ τῆς κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθείσης ψυχῆς, τὸ ἐκτίσθη. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κτίσις ἐπὶ τῆς μετακοσμήσεως καὶ βελτιώσεως πολλάκις λαμβάνεται, ὡς τό, «Εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ

θηκαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης, ὅτι κυριεύθηκαν κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ κατάπληξη καὶ θαυμασμό, ἐπειδὴ κανένας δὲν ἀγνόησε τελείως τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ὑπερφυσικὸ ἀξίωμα τῆς δύναμης καὶ ὑπεροχῆς ποὺ ὑπῆρχε σ' αὐτόν.

Στίχ. 9. «Γιατὶ αὐτὸς εἶπε καὶ δημιουργήθηκαν,
αὐτὸς ἔδωσε ἐντολὴ καὶ κτίσθηκαν».

Ὑπῆρχε βέβαια καὶ ὑπάρχει αὐτὸς (ὁ Θεός), ἐνῶ ἐμεῖς δημιουργηθήκαμε ἀπὸ τὸν ζωντανὸ καὶ ἐνυπόστατο Λόγο, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ σοφία καὶ δύναμη αὐτοῦ. Τὸ «ἔδωσε ἐντολή», νὰ μὴ τὸ ἐκλάβεις μὲ ἀνθρώπινο νόημα, ἀλλὰ νὰ σκεφθεῖς μᾶλλον ὅτι καὶ οἱ γνῶστες τῶν χειρωνακτικῶν τεχνῶν, ὅταν θέλουν νὰ κατασκευάσουν κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γνωρίζουν, δίνουν κατὰ κάποιο τρόπο ἐντολὴ στὴν ἐπιστήμη καὶ τέχνη τους ὅταν θέλουν νὰ κατασκευάσουν κάτι, καὶ ἡ κλίση τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ἔργα ἔχει τὴ σημασία τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς αὐθόρμητης κίνησης. Ἀλλὰ στοὺς ἀνθρώπους βέβαια εἶναι ἀνυπόστατη αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμή τους, ἐνῶ στὸν Θεὸ ὄχι. Γιατὶ ὑπάρχει ὁ Λόγος μέσω τοῦ ὁποίου κάνει τὰ πάντα, μὲ τὴ δύναμη, ἐννοῶ, καὶ τὴ σοφία ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτόν.

Πρόσεχε ὅμως ὅτι στὰ δύο αὐτὰ ποὺ προαναφέρθηκαν, δηλαδὴ τό, «Ἂς φοβηθεῖ ὅλη ἡ γῆ», καὶ τό, «Ἂς σαλευθοῦν ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν τὴν οἰκουμένη», πρόσθεσε ἄλλα δύο, τό, «Αὐτὸς εἶπε καὶ δημιουργήθηκαν», καὶ τό, «Αὐτὸς ἔδωσε ἐντολὴ καὶ κτίσθηκαν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι σύνθετος, ἀπὸ τὸ γήϊνο πλάσμα, καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴ ποὺ κατοικεῖ στὸ σῶμα, γῆ βέβαια ὀνομάζεται αὐτὸ ποὺ εἶναι πλασμένο ἀπὸ γῆ (τὸ σῶμα), ἐνῶ αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ τὴν οἰκουμένη εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ ἔλαχε νὰ κατοικεῖ μέσα στὸ σῶμα. Κατὰ τρόπο λοιπὸν ἀντίστοιχο στὴ γῆ, δηλαδὴ στὸ πλάσμα μας ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὴ γῆ, ἀποδόθηκε τὸ ἔγινε, ἐνῶ στὴν ψυχὴ ποὺ δημιουργήθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἀποδόθηκε τὸ κτίσθηκε. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κτίση πολλὲς φορὲς χρησιμοποιεῖται στὴν μετακόσμηση καὶ βελτίωση, ὅπως τό, «Ἐὰν

κτίσις», καὶ τό, «Ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον»· τάχα τὸ μὲν «ἐγενήθη» ἐπὶ τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου οὐσιώσεως λέγεται, τὸ δὲ «ἐκτίσθη» ἐπὶ τῆς δευτέρας διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἀναγεννήσεως. Ὅσον δὲ λόγου ψιλοῦ ἐντολὴ Θεοῦ διαφέρει, τοσοῦτον κτίσεως πρὸς γένεσίν ἐστι τὸ διάφορον.

Στίχ. 11. «Ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει».

Ἀναπηδᾷ τοίνυν ἐνταῦθα εἰς ἔννοιαν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς, καὶ οἷα κατώρθωται δι' αὐτῆς περιαθρεῖ. Ὁ μὲν γὰρ νομισθεὶς εἶναι Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τὰ τῶν δαιμονίων ἔθνη, πικρὰ καθ' ἡμῶν ἐσκέπτοντο· πλείστη γὰρ ἦν ἡ τοῦ θανάτου πάγη πανταχοῦ, καὶ οἱ τῆς ἁμαρτίας βρόχοι διερριμμένοι. «Ἐν ὁδῷ», γάρ φησι, «ταύτῃ ᾗ ἐπορευόμην ἔκρυψαν παγίδα μοι», καὶ οὐκ ἦν διαφυγεῖν τῆς ἐκείνων σκαιότητος τὰ ἐπιτηδεύματα. Προσεκύνουν μὲν γὰρ οἱ ἄνθρωποι αὐτοῖς τε τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ μὴν καὶ ξύλοις καὶ λίθοις καὶ τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις, καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς ὁ ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἦν ἕως ἑνός, ἐν ταῖς οὕτω δειναῖς ἀρρωστίαις πεπιεσμένων ἁπάντων, καὶ ἰσχύοντος οὐδενὸς τῆς ἐκείνων πλεονεξίας ἀπολῦσαι τὸν αὐχένα· ἤθελον γὰρ ἡμῶν κατάρχειν αὐτοί. Διεσκέδασε δὲ αὐτῶν τὰς βουλὰς τῶν ἀρχόντων· ἐξείλετο γὰρ καὶ σέσωκεν, αἰχμαλώτους ὄντας ἐλυτρώσατο, καὶ τυραννικῶν ἀπαλλάξας βρόχων, τοῖς ἰδίοις ἐγκατέδησε ζυγοῖς. Ἀνεκεφαλαιώσατο γὰρ ἐν Χριστῷ τὰ πάντα, καὶ τῆς κατὰ πάντων ἀρχῆς ἀπεσόβησε τὸν Σατανᾶν. Καὶ οὐ μέχρι τινός, ἤτοι χρόνων μεμετρημένων, ἐν τούτοις ἐσόμεθα, ἀλλ' εἰς αἰῶνας παρατείνει μα-

94. Β' Κορ. 5, 17.
95. Ἐφ. 2, 15.

κάποιος εἶναι ἑνωμένος μὲ τὸν Χριστό, αὐτὸς εἶναι καινούργια κτίση»[94], καὶ τό, «Γιὰ νὰ κτίσει (δημιουργήσει) ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἕνα νέο ἄνθρωπο»[95], ἴσως τὸ «ἔγινε» λέγεται γιὰ τὸν πρῶτο ἐρχομὸ στὴν ὕπαρξη τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τὸ «κτίσθηκε» γιὰ τὴ δεύτερη ἀναγέννηση μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Ὅσο διαφέρει ὅμως ἀπὸ τὸν ἁπλὸ λόγο ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, τόση εἶναι καὶ ἡ διαφορὰ τῆς κτίσεως ἀπὸ τὴ δημιουργία.

Στίχ. 11. «Ἡ ἀπόφαση ὅμως τοῦ Κυρίου παραμένει ἀδιάσειστη στὸν αἰώνα».

Μεταπηδᾶ λοιπὸν ἐδῶ στὴν ἔννοια τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ἐξετάζει τί εἶναι αὐτὰ ποὺ κατορθώθηκαν μὲ αὐτήν. Αὐτὸς βέβαια θεωρήθηκε ὅτι εἶναι Θεὸς τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἐνῶ τὰ πλήθη τῶν δαιμονίων σκέφτονταν πικρὰ πράγματα ἐναντίον μας. Γιατὶ ἦταν πάρα πολὺ μεγάλες παντοῦ οἱ παγίδες τοῦ θανάτου, καὶ οἱ βρόχοι τῆς ἁμαρτίας παντοῦ διασκορπισμένες (γιατὶ λέγει· «Στὸν δρόμο αὐτὸν ποὺ βάδιζα μοῦ ἔστησαν κρυφὴ παγίδα»[96]), καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ μηχανεύματα τῆς βάναυσης κακότητάς τους. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι προσκυνοῦσαν καὶ τὰ ἴδια τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, ἀλλὰ καὶ ξύλα καὶ λίθους καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσά τους οὔτε ἕνας ποὺ νὰ εἶναι ἐνάρετος, γιατὶ ὅλοι ἦταν κατακυριευμένοι ἀπὸ τὶς τόσο φοβερὲς ἀρρώστιες, καὶ δὲν μποροῦσε κανένας νὰ ἐλευθερώσει τὸν αὐχένα του ἀπὸ τὴν πλεονεξία ἐκείνων· γιατὶ ἤθελαν αὐτοὶ νὰ μᾶς ἐξουσιάζουν. Ὁ Θεὸς ὅμως διασκόρπισε τὶς προθέσεις τῶν ἀρχόντων τους, γιατὶ τοὺς ἐλευθέρωσε καὶ τοὺς ἔσωσε, καὶ ἐνῶ ἦταν αἰχμάλωτοι, τοὺς ἐλύτρωσε, κι ἀφοῦ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὶς τυραννικοὺς βρόχους, τοὺς ἔδεσε γερὰ στοὺς δικούς του ζυγούς. Γιατὶ ἀνακαίνισε μὲ τὸν Χριστὸ τὰ πάντα[97], καὶ ἔδιωξε ἀπὸ κάθε ἐξουσία τὸν Σατανᾶ. Καὶ δὲν συνέβη αὐτὸ γιὰ ἕνα διάστημα, δηλαδὴ γιὰ χρόνια μετρημένα, ἀλλὰ ἡ χάρη του παρατείνεται σὲ αἰῶνες μα-

96. Ψαλμ. 141, 4.

97. Ἐφ. 1, 10.

κρούς τε καὶ ἀπεράντους ἡ παρ' αὐτοῦ χάρις. «Ἃ γὰρ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος βεβούλευται», φησί, «τίς διασκεδάσει;». Οὐκοῦν «ἡ βουλὴ τοῦ Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οἱ λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν». Οὐ γὰρ ὑφ' ἑτέρῳ πάλιν ἐσόμεθα, ἀλλ' αὐτὸς καὶ μόνος ἡμῶν κατάρξει Χριστός· βασιλεύσει γὰρ εἰς τοὺς αἰῶνας, καί, ὡς ὁ Ψάλλων φησίν, «Αὐτὸς ποιμανεῖ ἡμᾶς εἰς αἰῶνας».

Στίχ. 12. «Μακάριον τὸ ἔθνος οὗ ἐστι Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ».

Μακάριος ὁ λαός, ὁ μηδένα μὲν τῶν ψευδωνύμων θεῶν εἰδὼς ἢ ὀνομάζων ἔτι, Κύριον δὲ καὶ Θεὸν ἐπιγραψάμενος τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς, καὶ αὐτῷ τὴν οἰκείαν καταζεύξας ψυχήν· οὕτω τε ἐξειλεγμένος, ὥστε καὶ κλῆρον γενέσθαι καὶ μερίδα Θεοῦ.

Στίχ. 13. «Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος».

Τοῦτο, οἶμαι, ἔστιν τὸ καὶ ἑτέρωθί που δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν εἰρημένον, ὡς πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἐν Χριστῷ κεκλημένους εἰς δικαίωσιν, «καὶ ἐπισκέψαι ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους». Ἀκούω δὲ πάλιν καὶ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ ψάλλοντός τε καὶ λέγοντος πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· Ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ σου. Σωτήριον δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὠνόμασταί τε καὶ ἔστιν ἀληθῶς ὁ Υἱός. Ἀλλ' ἔπεμψεν ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐξ οὐρανοῦ καθάπερ τι φῶς καὶ λαμπάδα τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸ σωτήριον ἑαυτοῦ, τουτέστιν τὸν Υἱόν· δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ θεῖόν τε καὶ νοητὸν τεθεάμεθα φῶς. Οὐκοῦν ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Λόγου νοοῖτ' ἂν εἰκότως ἐπίσκεψις εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἤγουν ἐπίβλεψις ἐνθάδε λεγομένη.

Ἐπιτήρει δὲ ὅτι γενέσθαι δεῖ, φησί, τὴν ἐπίβλεψιν τὴν ἐξ

98. Ἡσ. 14, 27. 99. Ψαλμ. 47, 15.

κρους καὶ ἀπέραντους. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὰ ποὺ ἔχει ἀποφασίσει ὁ Θεός, ποιὸς μπορεῖ νὰ τὰ καταργήσει;»[98]. Ἄρα λοιπὸν «ἡ ἀπόφαση τοῦ Κυρίου μένει στὸν αἰώνα, καὶ οἱ σκέψεις τῆς καρδιᾶς του σὲ γενεὰ καὶ γενεά». Γιατὶ δὲν θὰ βρεθοῦμε πάλι κάτω ἀπὸ ἄλλον, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἀρχηγός μας αὐτὸς καὶ μόνος ὁ Χριστός. Γιατὶ θὰ βασιλεύσει στοὺς αἰῶνες, καί, ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός, «Αὐτὸς θὰ μᾶς ποιμαίνει στοὺς αἰῶνες»[99].

Στίχ. 12. «Εἶναι κακάριο τὸ ἔθνος ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου Κύριος εἶναι ὁ Θεὸς αὐτοῦ».

Εἶναι μακάριος ὁ λαὸς ποὺ δὲν ἀναγνωρίζει πιὰ ἢ δὲν ὀνομάζει θεὸ κανένα ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεούς, ἀλλὰ ἔχει ἀποδεχθεῖ Κύριο καὶ Θεὸ τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, καὶ ἔθεσε τὴν ψυχή του κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ αὐτοῦ, καὶ ἔχει κάνει τέτοια ἐπιλογή, ὥστε νὰ γίνει καὶ κλῆρος καὶ μερίδα τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 13. «Ὁ Κύριος ἔρριξε τὸ βλέμμα του ἀπὸ τὸν οὐρανό».

Αὐτό, νομίζω, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ εἰπώθηκε καὶ κάπου ἀλλοῦ ἀπὸ ἕνα ἅγιο προφήτη, σὰν πρὸς ἐμᾶς ποὺ ἔχουμε κληθεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ στὴ δικαίωση· «Καὶ μᾶς ἐπισκέφθηκε ἀνατολὴ ἀπὸ τὸν οὐρανό»[1]. Ἀκούω ὅμως πάλι καὶ τὸν θεσπέσιο Δαβὶδ νὰ ψάλλει καὶ νὰ λέγει πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό· «Ἔλα νὰ μᾶς ἐπισκεφθεῖς μὲ τὸν Σωτήρα σου»[2]. Σωτήρας βέβαια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ὀνομάζεται καὶ εἶναι ἀληθινὰ ὁ Υἱός. Ἀλλὰ μᾶς ἔστειλε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὰν κάποιο φῶς καὶ λαμπάδα τὴ δικαιοσύνη καὶ τὸ σωτήριό του, δηλαδὴ τὸν Υἱό. Γιατὶ ἔχουμε δικαιωθεῖ μὲ αὐτὸν καὶ ἔχουμε δεῖ τὸ θεῖο καὶ νοητὸ φῶς. Ἄρα λοιπὸν ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου θὰ μποροῦσε εὔλογα νὰ θεωρηθεῖ ὅτι εἶναι ἐπίσκεψη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδὴ ἡ λεγόμενη ἐδῶ ἐπίβλεψη.

[Πρόσεχε ὅμως ὅτι πρέπει, λέγει, ἡ ἐπίσκεψη ἀπὸ τὸν

1. Λουκᾶ 1, 78. 2. Ψαλμ. 105, 4.

οὐρανῶν οὐκ ἐπὶ μόνον τὸν Ἰσραὴλ, καθὰ καὶ πάλαι μεσιτεύοντος τοῦ πανσόφου Μωϋσέως, ἀλλ' ἐπὶ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην. Κέκληται γὰρ εἰς σωτηρίαν διά γε τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ τῶν ἐθνῶν ἡ πληθύς, ἡ κατὰ πᾶσαν οὖσα τὴν γῆν· γενικωτάτη γὰρ καὶ κατὰ παντὸς ἔθνους τε καὶ γένους ἀνθρώπων, ἡ διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ κεχώρηκε χάρις.]

Στίχ. 14. «Ἐξ ἑτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ ἐπέβλεψεν ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν».

Ἕτοιμον δὲ κατοικητήριον ἡ θεία Γραφὴ τὸν οὐρανὸν εἴωθεν ὀνομάζειν, ἤτοι τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ κατοικοῦντας ἁγίους ἀγγέλους· διά τοι, καθάπερ ἐγᾦμαι, τὸ μὴ πόνῳ καθαίρεσθαι τὰς ἄνω δυνάμεις, καθάπερ ἡμεῖς, εἶναι δὲ μᾶλλον ἁγίας, ὥστε αὐταῖς καὶ ἐπαναπαύεσθαι τὸν Θεόν. Γεγόναμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ· ναοὶ γοῦν αὐτοῦ χρηματίζομεν, πλὴν οὐχ ἑτοίμως πρὸς τοῦτον ἐρχόμεθα, ἀλλ' ἢ χάριτι καὶ δωρεᾷ Θεοῦ δικαιούμενοι, ἤγουν πόνῳ καὶ ἱδρῶτι τὸν οἰκεῖον διασμήχοντες νοῦν, ὥστε καὶ ἁγίους γεγονότας, ἔναυλον ἔχειν τὸν πάναγνόν τε καὶ ἅγιον ἀληθῶς.

Ἐπιτήρει δέ, ὅτι γενέσθαι φησὶ τὴν ἐπίβλεψιν ἐξ οὐρανοῦ οὐκ ἐπὶ μόνον τὸν Ἰσραὴλ, καθ' ἃ καὶ πάλαι μεσιτεύοντος τοῦ πανσόφου Μωσέως, ἀλλ' ἐπὶ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην. Κέκληται γὰρ εἰς σωτηρίαν διά γε τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ τῶν ἐθνῶν ἡ πληθύς, ἡ κατὰ πᾶσαν οὖσα τὴν γῆν. Γενικωτάτη γὰρ καὶ κατὰ παντὸς ἔθνους τε καὶ γένους ἀνθρώπων, ἡ διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ κεχώρηκε χάρις.

Στίχ. 15. «Ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας αὐτῶν, ὁ συνιεὶς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν».

Θεὸς οὖν ἄρα κατὰ ἀλήθειαν ὁ Υἱός, ὁ καὶ τὰς καρδίας

3. Β' Κορ. 6, 16. 4. Ρωμ.. 3, 24.

οὐρανὸ νὰ γίνει ὄχι μόνο στὸν Ἰσραήλ, ὅπως καὶ παλαιὰ μὲ τὴν μεσιτεία τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, ἀλλὰ σὲ ὅλους τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ποὺ κατοικοῦν στὴν οἰκουμένη. Γιατὶ ἔχει κληθεῖ πρὸς σωτηρία μέσω τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τὸ πλῆθος ὅλων τῶν ἐθνῶν ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅλη τὴ γῆ. Γιατὶ ἡ χάρη μέσω τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ ἦταν γενικώτατη καὶ ἁπλώθηκε σὲ κάθε ἔθνος καὶ γένος ἀνθρώπων].

Στίχ. 14. «Ἀπὸ τὴν ἑτοιμασμένη κατοικία του ἔρριξε τὸ βλέμμα του σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς».

Ἑτοιμη κατοικία ἡ ἁγία Γραφὴ συνηθίζει νὰ ὀνομάζει τὸν οὐρανό, δηλαδὴ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ποὺ κατοικοῦν στὸν οὐρανό, ἐπειδή, ὅπως νομίζω ἐγώ, δὲν ἐξαγνίζονται μὲ κόπο οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ὅπως ἐμεῖς, ἀλλ᾽ νὰ εἶναι ἅγιες, ὥστε σ᾽ αὐτὲς νὰ ἐπαναπαύεται ὁ Θεός. Ἔχουμε ὅμως γίνει καὶ ἐμεῖς κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ, γιατὶ εἴμαστε ναοί του[3], πλὴν ὅμως δὲν προσερχόμαστε σ᾽ αὐτὸν ἔτσι εὔκολα καὶ ἀμέσως, παρὰ μόνο ὅταν δικαιωνόμαστε μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ[4], δηλαδὴ καθαρίζοντας τὸν νοῦ μας μὲ κόπο καὶ ἱδρώτα, ὥστε, γινόμενοι καὶ ἅγιοι, νὰ ἔχουμε ζωηρὰ ἐντυπωμένο στὴ μνήμη μας τὸν πάναγνο καὶ ἅγιο.

Πρόσεχε ὅμως, ὅτι ἡ ἐπίσκεψη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ δὲν ἔγινε μόνο στὸν Ἰσραήλ, ὅπως καὶ παλιά, μὲ τὴ μεσιτεία τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, ἀλλὰ σὲ ὅλους γενικὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ποὺ κατοικοῦν στὴν οἰκουμένη. Γιατὶ ἔχει κληθεῖ στὴ σωτηρία, μέσω τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ, ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅλη τὴ γῆ. Γιατὶ ἡ χάρη τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ εἶναι γενικώτατη καὶ ἁπλώθηκε σὲ κάθε ἔθνος καὶ γένος.

Στίχ. 15. «Αὐτὸς ποὺ ἔπλασε ξεχωριστὰ τὶς καρδιές τους καὶ γνωρίζει ὅλα τὰ ἔργα τους».

Ἄρα λοιπὸν εἶναι πραγματικὰ Θεὸς ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος γνω-

ἡμῶν εἰδώς, ὁ πλάσας αὐτὰς κατὰ μόνας, καὶ πάντα τὰ ἔργα συνιεὶς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐ μαρτυροῦντός τινος, ἤγουν ἀπαγγέλλοντος, ἀλλ' ὡς ἐπόπτης διανοιῶν καὶ εἰς καρδίας ὁρῶν καὶ γινώσκων τὰ ἐγκεκρυμμένα. Τὸ γὰρ φῶς μετ' αὐτοῦ ἐστιν, καθάπερ γέγραπται, μᾶλλον δὲ αὐτός ἐστιν τὸ φῶς.

Στίχ. 16. [«Οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν».

«Οὐ σώζεται», φησί, «βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν», τουτέστι διὰ πολυχειρίαν τῶν ὑπ' αὐτῷ δορυφόρων, ἀλλ' οὐδ' ἂν εἴ τις εἴη γίγας ἰσχυρός, δῆλον ὅτι καὶ μέγα πεφρονηκὼς ἐπ' εὐσθενείᾳ πολλῇ καὶ ῥώμῃ σώματος, οὐδ' ἂν οὕτω σωθείη καὶ κρείττων ἔσται χειρὸς τῆς τῶν μαχομένων αὐτῷ, μὴ οὐχὶ Θεοῦ κατανεύοντος τὸ νικᾶν.]

Στίχ. 17. «Ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν».

Ἔσται δὲ ψευδὴς εἰς σωτηρίαν ἵππος, τουτέστιν ἱππικὴ παράταξις. Σφάλλεται γὰρ ἔσθ' ὅτε τῆς ἐλπίδος ὁ ἐπ' αὐτῇ πεποιθὼς καὶ προέσεσθαι προσδοκῶν, ὑπὸ χεῖρα πέπτωκεν ἐχθρῶν. Ἐν γὰρ τῷ πλήθει τῆς δυνάμεως αὐτοῦ σωθήσεται τίς· οὐ σωθήσεται ὁ βασιλεύς, ἤγουν ἡ παράταξις, ὡς ἔφην, ἡ ἱππική. Ἐφαρμόσεις γὰρ εὐτέχνως, ὅπερ ἂν ἕλοιο τῶν ὠνομασμένων, τοῦ στίχου τὴν δύναμιν. Θεὸς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ νικᾶν ἐστιν· ἐκρύεται δὲ καὶ ἀνασώζει ῥᾳδίως τοὺς ἐπ' αὐτῷ πεποιθότας, οἷς καὶ δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν ὧδέ πή φησι· «Καὶ ἔσται ὁ ἁπτόμενος ὑμῶν ὡς ὁ ἁπτόμενος τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ».

---

5. Ἰω. 8, 12.
6. Ψαλμ. 16, 7.

ρίζει καὶ τὶς καρδιές μας, καὶ ὁ ὁποῖος ἔπλασε τὴν κάθε μιὰ χωριστά, καὶ γνωρίζει ὅλα τὰ ἔργα αὐτῶν ποὺ βρίσκονται στὴ γῆ, χωρὶς νὰ τοῦ τὰ μαρτυρεῖ κανένας, χωρὶς δηλαδὴ νὰ τοῦ τὰ ἀναφέρει, ἀλλὰ σὰν ἐπόπτης τῶν σκέψεων, ποὺ βλέπει τὶς καρδιὲς καὶ γνωρίζει αὐτὰ ποὺ εἶναι κρυμμένα. Γιατὶ τὸ φῶς εἶναι μαζί του, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἢ μᾶλλον ὁ ἴδιος εἶναι τὸ φῶς[5].

Στίχ. 16. [«Ὁ βασιλιὰς δὲν σώζεται μὲ τὴν πολλὴ δύναμή του».

«Δὲν σώζεται», λέγει, «ὁ βασιλιὰς μὲ τὸ νὰ ἔχει πολλὴ δύναμη», δηλαδὴ μὲ τὰ πολλὰ χέρια τῶν δορυφόρων ποὺ ἔχει κάτω ἀπὸ τὶς διαταγές του, ἀλλ᾽ οὔτε καὶ ἂν ἀκόμα κάποιος εἶναι γίγας δυνατός, δηλαδὴ καὶ ἂν ἀκόμα μεγαλοφρονεῖ γιὰ τὴ μεγάλη δύναμή του καὶ τὴ σωματικὴ εὐρωστία, οὔτε μὲ αὐτὰ μπορεῖ νὰ σωθεῖ καὶ νὰ ἀποδειχθεῖ ἀνώτερος ἀπὸ τὸ χέρι ἐκείνων ποὺ τὸν πολεμοῦν, ἐὰν δὲν συγκατανεύσει ὁ Θεὸς στὸ νὰ νικήσει].

Στίχ. 17. «Εἶναι ἀπατηλὴ ἡ ἐλπίδα πρὸς σωτηρία ποὺ στηρίζεται στὸ ἱππικό».

Εἶναι ἀπατηλὴ ἡ ἐλπίδα σωτηρίας ποὺ στηρίζεται στὸ ἱππικό, δηλαδὴ στὴν παράταξη τοῦ ἱππικοῦ. Γιατὶ ἐξαπατᾶται μερικὲς φορὲς αὐτὸς ποὺ στηρίζει τὶς ἐλπίδες του σ᾽ αὐτό, καὶ ἐνῶ περιμένει ὅτι θὰ νικήσει, πέφτει στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν. Γιατὶ λέγει, «Ποιὸς θὰ σωθεῖ μὲ τὴ μεγάλη δύναμή του;». Δὲν θὰ σωθεῖ ὁ βασιλιάς, δηλαδὴ ἡ ἱππικὴ παράταξη, ὅπως εἶπα. Γιατὶ μπορεῖς μὲ ἔξυπνο τρόπο νὰ ἐφαρμόσεις τὴ σημασία τοῦ στίχου σὲ ὅποια θέλεις ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα. Ἄρα λοιπὸν ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων εἶναι ὁ Θεός, καὶ ἡ νίκη εἶναι μὲ τὸ μέρος του, καὶ γλυτώνει καὶ διασώζει εὔκολα αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐμπιστοσύνη σ᾽ αὐτόν[6], πρὸς τοὺς ὁποίους μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες λέγει τὰ ἑξῆς· «Ὅποιος θὰ σᾶς ἀγγίξει, θὰ εἶναι σὰν ἐκεῖνον ποὺ ἀγγίζει ἐπικίνδυνα τὸ μάτι του»[7].

7. Ζαχ. 2, 12.

Στίχ. 18. «Ἰδοὺ οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν».

Ἀποδείκνυσιν ὅτι κήδεται Θεὸς τῶν τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα πεπλουτηκότων, πνευματικὴν δηλονότι, καὶ μὴν ὅτι τὴν ἐξ ἀγάπης αὐτοῖς ἐποπτείαν ἐπιδιδούς, παντὸς ἐπέκεινα τίθησι κακοῦ. «Ἰδού», γάρ φησιν, τόδε· Ἰδοὺ λέγων, μονονουχὶ καταδείκνυσιν ἀληθὲς ὂν τὸ χρῆμα, καὶ διὰ πείρας αὐτῆς ἐγνωσμένον. «Οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Εἶτα τί τοῦτο τὸ ἰσοστατοῦν εἰς εὐημερίαν; Ἢ πῶς οὐκ ἀπάσης ἂν εἶεν ἔμπλεῳ θυμηδίας, οἷς ἂν ὑπάρχοι τὸ ἐποπτεύεσθαι παρὰ Θεοῦ; Καὶ γοῦν τὸ μὴ τούτου τυχεῖν δεδίασιν ἀναγκαίως οἱ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἀπηρτημένοι· οἳ καὶ τεθαρσήκασιν οὐκ ἐφ' ἑαυτοῖς μᾶλλον, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κατοικτείροντι Θεῷ, ἐλπίδα τιθέντες τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Στίχ. 19. «Ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς αὐτῶν».

Ἐφορᾷ γάρ, φησίν, ὥστε καὶ ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς αὐτῶν, καὶ οὐ πάντως σαρκικοῦ, νοητοῦ δὲ μᾶλλον. Ψυχῆς δὲ θάνατον εἶναί φαμεν, τὸ ἁλῶναι βρόχοις διαβολικοῖς, καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτίας τέλμασιν περιπεσεῖν, καὶ πρός γε δὴ τούτοις, τὸ ἀσθενεῖν ἐν πειρασμοῖς, καὶ ὀκλάζειν ἐν δοκιμασίαις. Σκοπὸς οὖν ἄρα τῷ ἐπόπτῃ τῶν ἁγίων Θεῷ, καὶ ἐκ θανάτου ῥύσασθαι τὰς τῶν φοβουμένων αὐτὸν ψυχάς, καὶ διαθρέψαι αὐτοὺς ἐν λιμῷ.

Στίχ. 19. «Καὶ διαθρέψαι αὐτοὺς ἐν λιμῷ».

Ἐμπίπλησι γὰρ αὐτὰς νοητῶς τε καὶ ἱερῶς, ἄρτον αὐταῖς ἐπιδιδοὺς τὸν ἐξ οὐρανοῦ, τουτέστιν τὸ ζωοποιὸν ἀληθῶς καὶ σωτήριον μάθημα, καὶ παράκλησιν τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δι' ἧς πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἀγαθῶν νευρούμεθα.

Στίχ. 18. «Νά, τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένα
σ᾽ αὐτοὺς ποὺ τὸν σέβονται».

Ὁ Θεὸς ἀποδεικνύει ὅτι φροντίζει αὐτοὺς ποὺ ἔχουν οἰκειότητα μαζί του, πνευματικὴ βέβαια, καὶ ὅτι, ἀνταποδίδοντάς τους ἀπὸ ἀγάπη τὴν ἐποπτεία του, τοὺς κρατᾶ μακριὰ ἀπὸ κάθε κακό. Γιατὶ λέγει· «Νά». Λέγοντας «νά», εἶναι σὰ νὰ δείχνει κατὰ κάποιο τρόπο ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀληθὲς καὶ γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πεῖρα. «Τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένα σ᾽ ἐκείνους ποὺ τὸν σέβονται». Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τί ἄλλο ὑπάρχει ἰσοδύναμο μὲ αὐτὸ πρὸς εὐημερία; Ἢ πῶς δὲν θὰ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ κάθε ψυχικὴ ἡδονὴ αὐτοὶ στοὺς ὁποίους ὑπάρχει ἡ ἐποπτεία τοῦ Θεοῦ; Γι᾽ αὐτὸ καὶ φοβοῦνται κατ᾽ ἀνάγκη μήπως δὲν τὸ ἐπιτύχουν αὐτὸ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἐξαρτημένοι ἀπὸ τὴν ἀγάπη τους σ᾽ αὐτόν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐμπιστοσύνη ὄχι στοὺς ἑαυτούς τους, ἀλλὰ μᾶλλον στὸν γεμᾶτο εὐσπλαγχνία Θεό, στηρίζοντας τὴν ἐλπίδα τους στὸ ἔλεός του.

Στίχ. 19. «Νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὸν θάνατο τὶς ψυχές τους».

Ἐπιβλέπει δηλαδή, λέγει, ὥστε νὰ γλυτώσει τὶς ψυχές τους ἀπὸ τὸν θάνατο, καὶ ὄχι ὁπωσδήποτε τὸν σαρκικό, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν πνευματικό. Θάνατος βέβαια τῆς ψυχῆς λέμε ὅτι εἶναι τὸ νὰ πιαστοῦμε στὶς παγίδες τοῦ διαβόλου καὶ νὰ πέσουμε στοὺς βούρκους τῆς ἁμαρτίας, καὶ μαζὶ μὲ αὐτά, τὸ νὰ ὑποφέρουμε ἀπὸ πειρασμοὺς καὶ νὰ γονατίζουμε μπροστὰ στὶς δοκιμασίες. Ἄρα λοιπὸν σκοπὸς τοῦ ἐπόπτη τῶν ἁγίων Θεοῦ εἶναι καὶ νὰ σώσει ἀπὸ τὸν θάνατο τὶς ψυχὲς ἐκείνων ποὺ τὸν σέβονται, καὶ νὰ διαθρέψει αὐτοὺς ποὺ πεινοῦν.

Στίχ. 19. «Καὶ νὰ τοὺς διαθρέψει σὲ καιρὸ πείνας».

Πράγματι χορταίνει τὶς ψυχές τους μὲ τρόπο νοερὸ καὶ ἱερό, δίνοντας σ᾽ αὐτὲς τὸν οὐράνιο ἄρτο, δηλαδὴ τὸ πραγματικὰ ζωοποιὸ καὶ σωτήριο μάθημα, καὶ τὴν παρηγορία μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὴν ὁποία ἐνδυναμωνόμαστε σὲ κάθε τι

Οὐ γὰρ λιμοκτονήσῃ Κύριος ψυχὴν δικαίαν. Ἔφη γοῦν, τὴν πνευματικὴν ἡμῖν ἁπλώσας τράπεζαν· «Φάγετε καὶ πίετε καὶ μεθύσθητε οἱ πλησίον».

Στίχ. 20. «Ἡ δὲ ψυχή μου ὑπομένει τῷ Κυρίῳ».

Τὸ ὑπομένειν τῷ Κυρίῳ, οὐδὲν ἕτερον εἶναί φαμεν, πλὴν ὅτι τὸ ἐλέσθαι τληπαθεῖν ὑπέρ γε τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, καὶ ὀνησιφόροις ἱδρῶσιν ὁμιλεῖν, ἵνα τὸ αὐτῷ δοκοῦν κατορθώσειαν. Ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρείαν, φησίν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν.

Στίχ. 20. «Ὅτι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν ἐστιν».

Ἆρ' οὖν ταῖς ἰδίαις δυνάμεσιν ψιλαῖς τε καὶ μόναις ἐπιθαρρήσαντες τὰ τοιάδε φασίν, καὶ μέγα φρονοῦσιν ἐφ' ἑαυτοῖς; Οὐ μὲν οὖν· ἴσασι δὲ μᾶλλον ὅτι συνασπίζει Θεός, καὶ ὅτι συμπαραστάτην ἔχουσιν αὐτὸν ἐνισχύοντά τε καὶ σώζοντα. Τοιγάρτοι καὶ προσεπάγουσιν· «Ὅτι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν ἐστιν». Οὐκοῦν ὑπομενοῦμεν διὰ τοῦτο, φασίν, καὶ διὰ πάσης καρτερίας δοκιμωτάτους ἑαυτοὺς παραστήσομεν, καὶ τὸν τῆς γνησιότητος ἀναδησόμεθα στέφανον, ὡς ἐπίκουρον καὶ προασπιστὴν ἔχοντες αὐτόν.

Στίχ. 22. «Γένοιτο τὸ ἔλεός σου, Κύριε, ἐφ' ἡμᾶς».

Ἀκολουθείτω τὸ σὸν ἔλεος, ἤγουν ὑπαρξάτω τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ σέ. Γνησιότητος δὲ τοῦτο σημεῖον γένοιτο καὶ μάλα σαφές. Ὡς γὰρ ἐν αὐτῷ προσοικειωθέντες, καὶ ἐπ' αὐτῷ χαίροντες μόνῳ, καὶ τὰς ἐλπίδας ἔχοντες ἐπ' αὐτῷ, ζητοῦσι τὸ κατοικτείρεσθαι.

---

9. Ἑβρ. 10, 35.

καλό. Γιατὶ ὁ Κύριος δὲν ἀφήνει κάθε δίκαια ψυχὴ νὰ πεθάνει ἀπὸ πείνα. Καθόσον εἶπε, στρώνοντάς μας τὸ πνευματικὸ τραπέζι· «Φᾶτε καὶ πιεῖτε καὶ μεθύστε, ὅσοι εἶστε κοντά μου».

Στίχ. 20. «Καὶ ἡ ψυχή μου θὰ ὑπομείνει τὸν Κύριο».

Τὸ «νὰ ἀναμένει τὸν Κύριο» δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, λέμε, παρὰ τὸ νὰ προτιμήσει κανεὶς νὰ ὑποφέρει γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης του πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ μετέχει σὲ ὠφέλιμους ἱδρῶτες, ὥστε νὰ κατορθώσει αὐτὸ ποὺ εἶναι καλὸ σ' αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «Ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὑπομονή, ὥστε, κάνοντας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ καρπωθεῖτε τὰ ἀγαθὰ τῆς ὑπόσχεσης»[9].

Στίχ. 20. «Γιατὶ εἶναι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστής μας».

Ἆρα λοιπὸν αὐτὰ τὰ λέγει ἐπειδὴ στηρίχθηκαν μόνο στὶς δικές τους ἁπλὲς καὶ μόνες δυνάμεις, καὶ καυχῶνται πάρα πολὺ γιὰ τοὺς ἑαυτούς τους; Ὄχι βέβαια, ἀλλὰ μᾶλλον γνωρίζουν ὅτι συνεργάζεται μαζί τους ὁ Θεός, καὶ ὅτι τὸν ἔχουν συμπαραστάτη καὶ ἐνισχυτὴ καὶ σωτήρα. Γι' αὐτὸ καὶ προσθέτουν· «Γιατὶ εἶναι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστής μας». Γι' αὐτὸ λοιπόν, λένε, θὰ δείξουμε ὑπομονὴ καὶ μὲ κάθε καρτερία θὰ καταστήσουμε τοὺς ἑαυτούς μας πάρα πολὺ δοκιμασμένους, καὶ θὰ φορέσουμε τὸ στεφάνι τῆς γνησιότητας, ἔχοντας ὡς βοηθὸ καὶ ὑπερασπιστὴ αὐτόν.

Στίχ. 22. «Εἴθε, Κύριε, νὰ δοθεῖ τὸ ἔλεός σου σὲ μᾶς».

Ἂς ἀκολουθήσει, δηλαδὴ ἂς ὑπάρχει τὸ ἔλεός σου σ' αὐτοὺς ποὺ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους σὲ σένα. Γιατὶ αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀπόδειξη γνησιότητας καὶ πολὺ σαφὴς μάλιστα. Γιατὶ ζητοῦν νὰ τοὺς εὐσπλαγχνισθεῖς, ἐπειδὴ ἔχουν ἐξοικειωθεῖ μὲ τὸ ἔλεός σου, καὶ μόνο μ' αὐτὸ χαίρονται, καὶ σ' αὐτὸ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους.

Στίχ. 9. «ΨΑΛΜΟΣ ΛΓ'.

Στίχ. 1. «Τῷ Δαβίδ, ὁπότε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν καὶ ἀπῆλθε.

Τῶν ἐξ ἔθους οὐδὲν ἐπιγέγραπται τοῖς προκειμένοις, οὔτε γὰρ Ὠδήν, οὔτε Ψαλμὸν ὠνόμασεν αὐτά. Ἔοικε τοίνυν χαριστηρίου τρόπον ἐπέχειν ἀνακομισθέντος Θεῷ, ὡς ἐκ προσώπου μὲν τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ, ὄντος γε μὴν οὐκ ἀνωφελοῦς καὶ ἑτέροις οἵπερ ἂν διὰ Θεοῦ ῥυσθεῖεν ἐκ πειρασμῶν καὶ ἀπεκρούσαντο διὰ Θεοῦ τὰς τῶν διωκόντων αὐτοὺς καὶ τὰς λίαν ἀφορήτους οὔσας ἐπιβουλάς. Πότε δὲ ἠλλοίωσεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ Ἀβιμέλεχ, ἢ πῶς ἀπέλυσεν αὐτόν, εἰπεῖν ἀναγκαῖον, ἐκ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἐξυφαίνοντας τὴν ἀφήγησιν.

Ἐδιώκετο τοίνυν κατὰ καιροὺς ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ ὁ τρισμακάριος Δαβίδ, ἀντιφέρεσθαι δὲ οὔπω δυνάμενος, διὰ τὸ ἔπεσθαι τέως τοῖς ἐκείνου νεύμασιν τὸ μάχιμον ἅπαν τὸ ἐξ Ἰσραήλ, ἐβουλεύσατο φυγεῖν πρὸς Ἀγχοῦν βασιλέα Γέθ, ἤτοι τῶν ἀλλοφύλων, συμβούλῳ τῷ Ἰωνάθαν χρησάμενος. Εἶτα τῆς ὁδοιπορίας ἐχόμενος, περιέτυχεν τῷ ἱερεῖ Ἀβιμέλεχ ἐν τῇ πόλει Νομβάν, καὶ ἔκρυψε μὲν τὴν φυγήν, ἀπεστάλθαι δὲ εἴρηκεν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὡς καὶ τὴν ῥομφαίαν αἰτῆσαι τοῦ Γολιάθ. Καὶ οὐχ ὡμολόγησεν μὲν ὡς αὐτὸς εἴη Δαβὶδ ὁ κεχρισμένος εἰς βασιλέα διὰ χειρὸς τοῦ θεσπεσίου προφήτου Σαμουήλ, ἀλλ' ὡς εἷς τις τῶν ἀγελαίων, ἄρτους ἐζήτει παρ' αὐτοῦ, ὁ δὲ ἔφασκεν ἑτέρους οὐκ εἶναι παρ' αὐτῷ πλὴν μόνους τοὺς τῆς προθέσεως κατὰ τὸν Μωσέως νόμον. Αἰτοῦντος δὲ καὶ αὐτοὺς τοῦ μακαρίου Δαβὶδ καὶ τοῦ ἱερέως φάσκοντος μὴ ἄρα πώς ἐστιν ἐν μολυσμοῖς τὰ παιδάρια, ἔφασκεν ὅτι γυναικὸς ἀπέσχοντο τρίτην ταύτην ἡμέραν οἱ σὺν αὐτῷ πάντες τῆς ὁδοιπορίας ἐχόμενοι. Λαβὼν

ΨΑΛΜΟΣ 33ος

Στίχ. 1. «Τοῦ Δαβίδ, ὅταν ἀλλοιώθηκε τὸ πρόσωπό του ἐνώπιον τοῦ Ἀβιμέλεχ καὶ αὐτὸς τὸν ἀπέλυσε καὶ ἔφυγε».

Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συνήθιζε δὲν ἀναγράφεται στὸν ψαλμὸ αὐτόν. Δὲν τὸν ὀνομάζει οὔτε ᾠδή, οὔτε ψαλμό. Μοιάζει λοιπὸν νὰ ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος εὐχαριστηρίου πρὸς τὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἐπάνοδό του, ποὺ γράφθηκε βέβαια ἀπὸ τὸν θεόπνευστο Δαβίδ γιὰ τὸν ἑαυτό του, δὲν εἶναι ὅμως ἀνώφελος καὶ σὲ ἄλλους, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ Θεοῦ ἔχουν γλυτώσει ἀπὸ πειρασμούς, καὶ ἀπέκρουσαν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ τὶς πολὺ ἀφόρητες ἐπιβουλὲς ἐκείνων ποὺ τοὺς διώκουν. Καὶ πότε ἄλλαξε ἡ συμπεριφορά του, καὶ ποιὸς ἦταν ὁ Ἀβιμέλεχ, ἢ πῶς τὸν ἀπέλυσε, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τὰ ποῦμε συνθέτοντας τὴ διήγηση ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή.

Διωκόταν λοιπὸν ὁ τρισμακάριος Δαβὶδ κατὰ καιροὺς ἀπὸ τὸν Σαούλ, καὶ ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ ἀντισταθεῖ, γιατὶ ὁ μάχιμος στρατὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἀκολουθοῦσε τὶς ἐντολὲς ἐκείνου μέχρι τότε, σκέφθηκε νὰ προσφύγει στὸν Ἀγχοῦν, τὸν βασιλιὰ τῆς Γέθ, δηλαδὴ τῶν ἀλλοεθνῶν, χρησιμοποιώντας ὡς σύμβουλό του τὸν Ἰωνάθαν. Στὴ συνέχεια, καθὼς προχωροῦσε πρὸς τὰ ἐκεῖ, συνάντησε τὸν ἱερέα Ἀβιμέλεχ στὴν πόλη Νομβάν, καὶ κράτησε βέβαια μυστικὴ τὴν φυγή του, εἶπε ὅμως ὅτι στάλθηκε ἀπὸ τὸν βασιλιὰ γιὰ νὰ ζητήσει τὸ σπαθὶ τοῦ Γολιάθ. Καὶ δὲν ὁμολόγησε βέβαια ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Δαβὶδ ποὺ εἶχε χρισθεῖ σὲ βασιλιὰ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ θεόπνευστου προφήτη Σαμουήλ, ἀλλὰ ὅτι σὰν κάποιος ἀπὸ τοὺς βοσκούς, ζήτησε ψωμὶ ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ὁ Ἀβιμέλεχ τοῦ εἶπε, ὅτι εἶχε ἄλλο ψωμί, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ Μωυσῆ. Ὅταν λοιπὸν ὁ Δαβὶδ ζήτησε καὶ αὐτοὺς καὶ ὁ ἱερέας ρώτησε μήπως οἱ δοῦλοι εἶναι μολυσμένοι, εἶπε ὅτι εἶχαν τρεῖς μέρες ἀποχὴ ἀπὸ γυναίκα ὅλοι αὐτοὶ ποὺ ἦταν μαζί του στὴν ὁδοιπορία. Παίρνοντας τότε

οὖν τοὺς ἄρτους ἔφαγεν. Ἐπεὶ τοίνυν ἄλλα μὲν εἶπεν, ἕτερα δὲ ἐφρόνει, ἠλλοιωκέναι αὐτὸν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ φασιν. Εἶτα γεγονὼς ἐν Γὲθ καὶ φοβηθεὶς τὰς τῶν ἐναντίων ἐπιβουλάς, ὑπεπλάττετο μωρίαν, ὅτε, καθ' ἃ γέγραπται, καὶ σίελον κατέρρει κατὰ τοῦ πώγωνος, καὶ περιεφέρετο βαδίζων, ἔξω φρενὸς γεγονὼς καὶ κορυβαντιῶν, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τῆς σωτηρίας τετύχηκεν.

Ταυτησὶ τῆς ἱστορίας ποιεῖται μνήμην ἡ προγραφή. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔφη πρός τινας τῶν Φαρισαίων κατηγοροῦντας τῶν μαθητῶν, ὅτι περιτρίβοντες στάχυας ἤσθιον ἐν Σαββάτῳ· «Οὐ κατέγνωτε τί ἐποίησεν Δαβὶδ ὅτε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξῆν αὐτῷ φαγεῖν, εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς;». Σεσωσμένος δὴ οὖν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ πάντα πόλεμον διαφυγών, ἀνακομίζει τὸ χαριστήριον, καί φησιν·

Στίχ. 2. «Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχή μου».

Οὐδεὶς τῶν κατὰ σάρκα ζώντων, ἀλλ' εἴ τίς ἐστι τῶν πνευματικῶν καὶ ζωῆς τῆς τεθαυμασμένης ἔγκριτος ἐραστής, ἐρεῖ· «Τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχή μου». Οἱ γὰρ ψυχικόν τε καὶ γεῶδες ἔχοντες φρόνημα, «τὴν δόξαν ἔχουσιν ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν». Οὐ γὰρ τοῦ βουλομένου τὸ ἔργον, ἀλλὰ τοῦ κατευθύνοντος ἡ χάρις.

Στίχ. 3. «Ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὐφρανθήτωσαν».

Εὐφρανθήτωσαν οἱ πραεῖς ἐπὶ τοῖς ψυχωφελέσι λόγοις, καὶ δὴ χαιρέτωσαν ἐπ' αὐτοῖς. Οἱ γὰρ σοφοὶ τὴν καρδίαν, σοφῶν ῥημάτων εἰσὶν ἐρασταί, καὶ προβλήσεις δέχονται τὰς ἐπ' ἀγαθοῖς, μελισμοῦ τινος δίχα.

---

10. Α' Βασ. 21, 1 ἑξ. 11. Ματθ. 12, 3.

τοὺς ἄρτους ἔφαγε. Ἐπειδὴ ὅμως ἄλλα βέβαια εἶπε, καὶ ἄλλα πίστευε, λένε ὅτι ἀλλοιώθηκε τὸ πρόσωπό του. Στὴ συνέχεια πηγαίνοντας στὴ Γέθ, ἐπειδὴ φοβήθηκε τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἀντιθέτων, ὑποκρινόταν τὸν μωρό, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἔτρεχε σάλιο ἀπὸ τὸ πηγούνι του, καὶ περιφερόταν βαδίζοντας, ἔχοντας βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ λογικά του, καὶ προσποιοῦταν ὅτι εἶναι μανιακός, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο κατόρθωσε νὰ σωθεῖ[10].

Τὴν ἱστορία αὐτὴ τὴν ἀναφέρει ἡ ἐπιγραφή. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε σὲ κάποιους Φαρισαίους ποὺ κατηγοροῦσαν τοὺς μαθητές, ὅτι ἔτριβαν μὲ τὰ χέρια τους στάχυα καὶ τὰ ἔτρωγαν τὸ Σάββατο· «Δὲν γνωρίζετε τί ἔκανε ὁ Δαβὶδ ὅταν πείνασε ὁ ἴδιος καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἦταν μαζί του; Ὅτι μπῆκαν στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ καὶ ἔφαγε τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, τοὺς ὁποίους δὲν ἐπιτρεπόταν σ' αὐτὸν νὰ τοὺς φάει, παρὰ μόνο οἱ ἱερεῖς;»[11]. Ἀφοῦ λοιπὸν σώθηκε ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ καὶ διέφυγε κάθε πόλεμο, ἀναπέμπει τὸν εὐχαριστήριο ὕμνο καὶ λέγει·

Στίχ. 2. «Ἡ ψυχή μου θὰ ἔχει καύχημά της τὸν Κύριο».

Κανένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σάρκας δὲν θὰ τὸ πεῖ αὐτό, ἀλλὰ ἐὰν ὑπάρχει κάποιος ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς καὶ εἶναι διακεκριμένος ἐραστὴς τῆς ζωῆς ποὺ θαυμάζεται, αὐτὸς θὰ πεῖ· «Ἡ ψυχή μου θὰ ἔχει καύχημά της τὸν Κύριο». Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν σαρκικὸ καὶ γήϊνο φρόνημα, ἔχουν ὡς δόξα τους τὴ ντροπή. Καθόσον τὸ ἔργο δὲν εἶναι ἐκείνου ποὺ θέλει, ἀλλὰ ἡ χάρη ἀνήκει σὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸ κατευθύνει.

Στίχ. 3. «Ἂς τὸ ἀκούσουν οἱ πρᾶοι καὶ ἂς εὐφρανθοῦν».

Ἂς εὐφρανθοῦν οἱ πρᾶοι μὲ τὰ λόγια ποὺ ὠφελοῦν τὴν ψυχή, καὶ μάλιστα ἂς χαίρονται γι' αὐτά. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι σοφοὶ στὴν καρδιά, εἶναι ἐραστὲς τῶν σοφῶν λόγων, καὶ δέχονται τὶς προόδους στὰ ἀγαθὰ χωρὶς κανένα μελισμό.

Στίχ. 4. «Μεγαλύνατε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί».

Ἐπεὶ δὲ εἷς νοῦς καὶ ἑνὸς ἀνδρὸς μελέτη, οὐδὲ πρὸς βραχὺ αὐταρκεῖ πρὸς τὴν τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ κατάληψιν, πάντας ὁμοῦ τοὺς προαεῖς εἰς τὴν κοινωνίαν ταύτης τῆς ἐνεργείας παραλαμβάνει.

Στίχ. 6. «Προσέλθατε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε».

Οἱ θέλοντες λέγειν τι περὶ τῆς θείας τε καὶ ἀνωτάτης φύσεως, οὐδὲν τῶν κατερριμμένων, ἤτοι ἀνθρωποπρεπῶν ἢ καὶ ἑτέρως ἐοικότων, τῇ γενητῇ καὶ πεποιημένῃ φύσει, φρονοῦσι περὶ αὐτῆς ἢ λέγουσι, ἀλλ' ὅσα μᾶλλόν ἐστιν ὑψοῦ τε ἠρμένα, καὶ οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐνόντα. - Ζητεῖται ὁ Θεὸς οὐ τοπικῶς, ἐπεὶ μὴ ἐν τόπῳ τὸ Θεῖον, ἔξω δὲ πάσης περιγραφῆς, πληροῦν τὰ πάντα, κατὰ διάθεσιν δὲ δηλονότι, καὶ κατὰ τῆς λατρείας τὸν τρόπον· εὑρίσκεται γὰρ διά τε πρακτικῆς ἀρετῆς, καὶ δογματικῆς ὀρθότητος, κατὰ τὸ κρῖμά τε καὶ δικαιοσύνην ποιεῖν. - Ἕως τίς ἐστιν ἐν τοῖς τῆς φαυλότητος τρόποις καὶ βορβόροις ἐμβεβηκὼς τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, οὔπω πρόσεισι τῷ Θεῷ· ἀποφοιτᾷ γὰρ αὐτοῦ. Ἐπ' ἂν δὲ γένηται λάτρης Θεοῦ καὶ διψήσῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ πάσης ἀρετῆς ἐπιστήμονα τὸν νοῦν ἀποφήνῃ, τότε πρόσεισι Θεῷ. - Τοῖς καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου παρακελεύεται προσελθεῖν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐγγίσαι αὐτοῦ ταῖς ἀκτῖσι τῆς θεότητος, ἵνα, ἐκ τοῦ προσεγγισμοῦ ἐλλαμφθέντες, χάριτι τῶν φωτισμῶν αὐτοῦ εἰς ἑαυτοὺς χωρήσωσιν.

Στίχ. 7. «Ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ».

Εἴ τίς ἐστι μετριόφρων, τούτῳ ὁ Θεὸς ἀνευρύνει τὸ οὖς, χαρίζεται δὲ καὶ λίαν ἑτοίμως αὐτοῦ τὰ αἰτήματα, ὥστε ἐκ πασῶν αὐτὸν ῥύεσθαι τῶν αὐτοῦ θλίψεων.

Στίχ. 4. «Ὑμνεῖστε τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ μαζὶ μὲ μένα».

Ἐπειδὴ ὑπάρχει ἕνας νοῦς καὶ ἑνὸς ἀνδρὸς μελέτη, ποὺ δὲν ἐπαρκεῖ οὔτε γιὰ λίγο στὴν κατανόηση τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ, παραλαμβάνει ὅλους μαζὶ τοὺς πραεῖς στὸ νὰ γίνουν κοινωνοὶ αὐτῆς τῆς ἐνέργειας.

Στίχ. 6. «Πλησιάστε σ' αὐτὸν καὶ φωτισθεῖτε».

Αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ ποῦν κάτι γιὰ τὴν θεία καὶ ἀνώτατη φύση, δὲν πιστεύουν οὔτε λένε τίποτε ἀπὸ τὰ ἀσήμαντα, δηλαδὴ αὐτὰ ποὺ πρέπουν στὸν ἄνθρωπο, ἢ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο μοιάζουν τὴν κτιστὴ καὶ δημιουργημένη φύση, ἀλλὰ αὐτὰ μᾶλλον μόνο ποὺ εἶναι ψηλὰ ἀνεβασμένα καὶ δὲν ὑπάρχουν σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἄλλα. - Ὁ Θεὸς ἀναζητεῖται ὄχι μὲ τοπικὴ ἔννοια, γιατὶ τὸ Θεῖο δὲν βρίσκεται σὲ τόπο, ἀλλ' εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε περιγραφή, πληροῖ τὰ πάντα, ἀνάλογα μὲ τὴν διάθεση δηλαδὴ καὶ ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο τῆς λατρείας. Γιατὶ βρίσκεται μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ καὶ τὴ δογματικὴ ὀρθότητα, καὶ σύμφωνα μὲ τὴν κρίση καὶ τὴν δικαιοσύνη ποὺ ἀσκεῖ. - Ὅσο κάποιος βρίσκετα μέσα στοὺς τρόπους τῆς κακότητας καὶ εἶναι βουτηγμένος μέσα στοὺς βούρκους τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, δὲν βρίσκεται κοντὰ στὸν Θεό, γιατὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ αὐτόν. Ἐὰν ὅμως γίνει λάτρης τοῦ Θεοῦ καὶ διψάσει τὸ ἀγαθὸ καὶ κάνει τὸν νοῦ του γνώστη κάθε ἀρετῆς, τότε πλησιάζει στὸν Θεό. - Σ' αὐτοὺς ποὺ κάθονται στὸ σκοτάδι καὶ στὴ σκιὰ τοῦ θανάτου προτρέπει νὰ προσέλθουν στὸν Κύριο καὶ νὰ προσεγγίσουν τὶς ἀκτῖνες τῆς θεότητάς του, ὥστε, καταλαμπρυνόμενοι μὲ τὴν προσέγγιση, μὲ τὴ χάρη τῶν φωτισμῶν του νὰ εἰσχωρήσουν στὸν ἑαυτό τους.

Στίχ. 7. «Ὁ Κύριος τὸν ἄκουσε».

Ἐὰν κανεὶς εἶναι μετριόφρων, σ' αὐτὸν ὁ Θεὸς ἀνοίγει διάπλατα τὸ αὐτί του, καὶ τοῦ χαρίζει πολὺ γρήγορα αὐτὰ ποὺ ζητᾶ, ὥστε αὐτὸς νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ ὅλες τὶς θλίψεις του.

Στίχ. 8. «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου», κ.τ.λ.

Πειραζομένοις τοῖς ἁγίοις παρίστησιν ἀγγέλους ἀκονῶντας εἰς εὐανδρίαν, καὶ τὰς τῶν πλεονεκτούντων ἐφόδους ἀποσοβεῖν δυναμένους· οὐ γὰρ ἂν ἡ ἀνθρώπου διάνοια μόνη ἀντέσχε πρὸς τοσαύτην ἔφοδον ἐχθρῶν.

Στίχ. 9. «Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος».

Ὥσπερ τῶν ὄψων αἱ γεύσεις σαφῶς παριστῶσι τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ποιότητος μετ' αὐτοῦ ἡδέος τὸ γλυκύ, οὕτω καὶ τῶν θείων χαρισμάτων ψιλαὶ οὐ μᾶλλον ἐπαγγελίαι τὴν δύναμιν ἑρμηνεύουσιν, ἀλλ' εἰ γένοιτό πώς τινας καὶ εἰς πεῖραν ἐλθεῖν, τότε δὴ μᾶλλον εἴσονται, καὶ μάλα σαφῶς τῆς ἐνούσης αὐτοῖς χάριτος τὴν ἐνέργειαν. Οὐκοῦν τοῖς ἀγεύστοις ἔτι τῆς τοῦ Θεοῦ γαληνότητος εὖ μάλα προσφωνητέον· «Γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος».

Στίχ. 9. «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν».

Τί οὖν ἆρα τὸ ἐπέκεινα πρὸς ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ παντάπασιν ὀρέγοντος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; Ὁ γὰρ ἐπ' αὐτῷ θέμενος τὴν ἐλπίδα, πάντῃ τε καὶ πάντως τρισμακάριος εἴη. «Ἀγαθὸν γὰρ τὸ ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον, φησίν, ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄρχοντας, οἷς οὐκ ἔστιν σωτηρία». Σαθρὰ μὲν καὶ εὐδιάκλαστος ἡ ἐπ' ἀνθρώπου ἐλπίς, ἀσφαλὴς δὲ καὶ μένουσα πάντῃ τε καὶ πάντως ἡ ἐπὶ τῷ τῶν ὅλων Θεῷ.

Στίχ. 10. «Φοβήθητε τὸν Κύριον πάντες
οἱ ἅγιοι αὐτοῦ».

Τοῖς ἁγίοις ἤδη καὶ ἀγαθοῖς τὴν φρένα, καὶ τὸν τῶν ὅλων εἰδόσι Θεόν, εἰκότως ἐπιφωνεῖ τό, «Φοβήθητε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ». Ἀλλ' ἴσως ἐκεῖνο ἐρεῖ τις· Εἶτα πῶς,

Στίχ. 8. «Ἄγγελος Κυρίου θὰ περικυκλώσει», κ.λ.π.

Ὅταν οἱ ἅγιοι ἀντιμετωπίζουν πειρασμούς, παρουσιάζει ἀγγέλους οἱ ὁποῖοι τοὺς κεντρίζουν νὰ φανοῦν γενναῖοι καὶ νὰ μποροῦν νὰ ἀποτρέπουν τὶς ἐπιθέσεις ἐκείνων ποὺ εἶναι ἰσχυρότεροί τους. Γιατὶ ἡ σκέψη τοῦ ἀνθρώπου δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἀντέξει μόνη της στὴν τόσο μεγάλη ἔφοδο τῶν ἐχθρῶν.

Στίχ. 9. «Γευθεῖτε καὶ πεισθεῖτε ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός».

Ὅπως οἱ γεύσεις τῶν τροφῶν δείχνουν καθαρὰ τὴν ποιότητά τους μαζὶ μὲ τὴν γλυκύτητα, ἔτσι καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῶν θείων χαρισμάτων τὸ ἑρμηνεύουν ὄχι ἁπλὲς ὑποσχέσεις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐὰν συμβεῖ κάποιοι νὰ λάβουν κατὰ κάποιο τρόπο πεῖρα, τότε μᾶλλον θὰ γνωρίσουν, καὶ πολὺ καθαρὰ μάλιστα, τὴν ἐνέργεια τῆς χάριτος ποὺ ὑπάρχει μέσα τους. Ὥστε λοιπὸν σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀκόμα ἄγευστοι τῆς γαλήνης τοῦ Θεοῦ, πρέπει πολὺ ὀρθὰ νὰ φωνάζουμε· «Γευθεῖτε καὶ μάθετε, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός».

Στίχ. 9. «Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐλπίζει στὸν Θεό».

Τί εἶναι ἄραγε μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν πραότητα καὶ φιλανθρωπία ἐκείνου ποὺ παρέχει κάθε βοήθεια σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν; Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀναθέτει σ' αὐτὸν τὴν ἐλπίδα του εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ σὲ κάθε περίπτωση τρισμακάριος. Γιατὶ λέγει· «Εἶναι καλὸ νὰ στηρίζει κανεὶς τὶς ἐλπίδες του στὸν Κύριο, παρὰ στοὺς ἄρχοντες, στοὺς ὁποίους δὲν ὑπάρχει σωτηρία»[12]. Ἡ ἐλπίδα σὲ ἄνθρωπο εἶναι σάπια καὶ εὔθραυστη, ἐνῶ ἡ ἐλπίδα στὸν Θεὸ τῶν ὅλων εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ πάντοτε ἀσφαλὴς καὶ μόνιμη.

Στίχ. 10. «Φοβηθεῖτε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ εὐσεβεῖς
καὶ ἀφοσιωμένοι σ' αὐτόν».

Στοὺς ἤδη ἁγίους καὶ σώφρονες καὶ ποὺ γνωρίζουν τὸν Θεὸ τῶν ὅλων εὔλογα φωνάζει τό, «Φοβηθεῖτε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ ἅγιοι αὐτοῦ». Ἀλλ' ἴσως κάποιος νὰ πεῖ ἐκεῖνο· Καὶ πῶς, πές

εἰπέ μοι, τοῖς ἡγιασμένοις ἤδη τό, «Φοβήθητε τὸν Κύριον», ἐπιφθέγγεται; Ἔστιν γὰρ ὅλως ἐφικτὸν ἁγίοις εἶναί τισιν, οὔπω τὸν θεῖον ἐν ἑαυτοῖς ἐσχηκόσι φόβον; Εἶτα πῶς τοῦτο οὐκ ἀμαθές; Πεφόβηνται γὰρ πρῶτον, εἶθ' οὕτω γεγόνασιν ἅγιοι. Καὶ ἡ τῶν πραγμάτων τάξις ἀναγκαῖον ἔχει τουτονὶ τὸν λόγον. Τί οὖν ἄρα φαμέν; Τό, Φοβήθητε, τέθεικεν ἐν τούτοις ἀντὶ τοῦ, Θαυμάσατε, ἤγουν καταπλάγητε. Καθάπερ ἀμέλει ὁ προφήτης Ἀμβακοὺμ τὰς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θαυμάζων οἰκονομίας, «Κύριε», φησίν, «εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην, κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην».

Στίχ. 11. «Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν».

Διαπίπτει ἐνίοτε τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἀδοκήτους δέχεται τὰς μεταβολάς, ὡς τὸν χθὲς πλούσιον, ἐσχάτῃ πτωχείᾳ περιπεσεῖν, καὶ τὸν τρυφῶντα, ἄρτου λείπεσθαι στενοῦ. Ἀσφαλὲς γὰρ ἢ βέβαιον ἐν ἀνθρωπίνοις οὐδέν.

[«Οἱ ζητοῦντες τὸν Θεόν», τουτέστιν οἱ ἀγαπῶντες αὐτόν, καὶ τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ κατακολουθεῖν σπουδάζοντες, καὶ κατορθοῦν ἐθέλοντες τά, οἷς αὐτὸς ἐπιγάννυται (δῆλον δὲ ὅτι πάντα τρόπον ἀρετῆς), οὐκ ἂν δεηθεῖεν πώποτε τῶν ἀναγκαίων εἰς ζωήν. Ἕψεται γὰρ αὐτοῖς, ὡς ἀγαθουργεῖν ᾑρημένοις, τὰ παρὰ Θεοῦ, καὶ χαρισμάτων τῶν ἄνωθεν πλουσία διανομὴ καὶ τῶν ἐπιγείων ἡ μέθεξις· οὐκ εἰς τρυφὰς ἀποφέρουσα κοσμικάς, ἐπιμετροῦσα δὲ μᾶλλον ταῖς τοῦ σώματος χρείαις τὸ ἀποχρῶν εἰς ζωήν.]

Στίχ. 12. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου».

Διδασκαλίαν ἐθνῶν περιτίθεται, ἧς πρῶτον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ εἶναί φησι, δεύτερον, τὸ μὴ καταλαλεῖν τῶν ἀδελφῶν, τρίτον, δόλου παντὸς παύειν τὰ χείλη, τέταρτον, ἀπο-

13. Ἀββακ. 3, 1-2.

μου, λέγει στοὺς ἤδη ἁγιασμένους τό, «φοβηθεῖτε τὸν Κύριο»; Εἶναι δηλαδὴ γενικὰ δυνατὸν ποτὲ νὰ ὑπάρχουν κάποιοι ἅγιοι, ποὺ νὰ μὴ ἔχουν μέσα τους τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ; Καὶ πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι δεῖγμα ἀμάθειας; Γιατὶ πρῶτα ἔδειξαν τὸν σεβασμό τους πρὸς αὐτόν, καὶ ἔπειτα ἔγιναν ἅγιοι. Καὶ ἡ τάξη τῶν πραγμάτων αὐτὴ κατ' ἀνάγκη τὴ λογικὴ ἔχει. Τί θὰ ποῦμε λοιπόν; Τό, «Φοβηθεῖτε», τὸ εἶπε ἐδῶ ἀντὶ τοῦ, "Θαυμᾶστε", δηλαδὴ νοιῶστε κατάπληξη. Ὅπως δηλαδὴ ὁ προφήτης Ἀββακούμ, θαυμάζοντας τὴν οἰκονομία τοῦ Σωτήρα μας γιὰ τὸν κόσμο, λέγει· «Ἄκουσα, Κύριε, τὴ φωνή σου καὶ φοβήθηκα, κατανόησα τὰ ἔργα σου καὶ κυριεύθηκα ἀπὸ κατάπληξη»[13].

Στίχ. 11. «Πλούσιοι ἔγιναν φτωχοὶ καὶ πείνασαν».

Τὰ ἀνθρώπινα πολλὲς φορὲς ξεπέφτουν καὶ δέχονται ἀνέλπιστες μεταβολές, ὥστε αὐτὸς ποὺ χθὲς ἦταν πλούσιος, νὰ πέφτει σὲ ἔσχατη φτώχεια, καὶ αὐτὸς ποὺ ἔκανε ζωὴ ἀπολαύσεων, νὰ στερεῖται ἀκόμα καὶ τὸ ψωμί. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀσφαλὲς καὶ σίγουρο στὰ ἀνθρώπινα.

[«Αὐτοὶ ποὺ ἀναζητοῦν τὸν Θεό», δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἴχνη του, καὶ θέλουν νὰ ἐφαρμόσουν αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς εὐαρεστεῖται (δηλαδὴ κάθε πράξη ἀρετῆς), δὲν θὰ στερηθοῦν ποτὲ τὰ ἀναγκαῖα στὴ ζωή. Γιατὶ θὰ ἀκολουθήσουν αὐτούς, ἐπειδὴ ἀρέσκονται νὰ κάνουν ἀγαθοεργίες, αὐτὰ ποὺ παρέχει ὁ Θεός, δηλαδὴ καὶ πλούσια χορηγία χαρισμάτων ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ ἡ ἀπόλαυση τῶν ἐπιγείων, ἡ ὁποία δὲν ὁδηγεῖ σὲ κοσμικὲς ἀπολαύσεις, ἀλλὰ περιλαμβάνει ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος ποὺ πρέπει νὰ ζήσει.

Στίχ. 12. «Ἐλᾶτε, παιδιά μου, καὶ ἀκοῦστε με».

Παραθέτει διδασκαλία γιὰ τὰ ἔθνη, τῆς ὁποίας πρῶτο εἶναι, λέγει, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, δεύτερον, τὸ νὰ μὴ κακολογοῦν τοὺς ἀδελφούς, τρίτον, νὰ παύσουν τὰ χείλη τους κάθε δόλο,

χὴν παντὸς κακοῦ καὶ ἐπιτήδευσιν ἀγαθοῦ, ἐπὶ πᾶσι τούτοις, εἰρήνης ἀντέχεσθαι, εἰρήνη δὲ ὁ Χριστός. Τούτων δὲ τὴν ἐπιτήδευσιν, ζωὴν εἶναι λέγει καὶ ἡμέρας ἀγαθάς.

Στίχ. 13. «Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωήν;».

«Τίς», ἆρα, φησίν, «ἔστιν ἄνθρωπος», τουτέστιν λογικός τε καὶ συνετός, ὃς δὴ καὶ βούλεται τὴν εἰς ἀπεράντους αἰῶνας ἀποκερδᾶναι ζωήν, καὶ τυχεῖν εὐημερίας ἀκαταλήκτου καὶ μακρᾶς; Ἥκέτω τῶν ἐμῶν ἀκροασόμενος λόγων, ἁπλούτω τὸν νόμον, εἰσοικιζέσθω μάθημα τὸ σωτήριον. Ἡὐτρέπισται γὰρ τοῖς τῆς ἐννόμου ζωῆς ἐρασταῖς «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Μόνον ἔστω ποιητὴς ἔργων ὁ διδασκόμενος. Ὁ γάρ τοι μεμαθηκώς, εἶτα δρᾶς τῶν ἀρίστων οὐδέν, ἔοικε φαύλῃ τε καὶ ἁλμάδι γῇ, δεχομένῃ μὲν παρὰ τῶν γηπόνων σπέρματα, τικτούσῃ δὲ παντελῶς οὐδέν. Ὁ δὲ λόγων ἀκροατὴς καὶ ποιητὴς ἔργων, παρεικάζοιτο ἂν εἰκότως εὐκάρπῳ τε καὶ γονιμωτάτῃ γῇ.

Τίς ἐστιν ἄνθρωπος οὐρανικός τε καὶ συνετός, ὁ θέλων ζωήν, οὐ τὴν κοινὴν ταύτην, ἣν καὶ τὰ ἄλογα ζῇ, ἀλλὰ τὴν ὄντως ζωήν, τὴν θανάτῳ μὴ διακοπτομένην; Ἔστι δὲ ἡ ὄντως ζωὴ ὁ Χριστός· οὐκοῦν καὶ ἡ ἡμετέρα ἐν αὐτῷ διαγωγή, ζωὴ ἐστιν ἀληθινή.

Στίχ. 14. «Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ».

Τὸ μὲν οὖν θύραν ἐπιθεῖναι τῇ γλώττῃ, καὶ μὴ ἐᾷν ἀσχήμονως τοὺς πρὸς ἡμῶν ἰέναι λόγους, κατόρθωμά ἐστι καὶ εὐκαρπία σοφῆς καὶ ἁγίας ψυχῆς. Χρὴ δὲ παραιτεῖσθαι καὶ πρό γε τῶν ἄλλων δυσφημίας τε καὶ ψευδορκίας, ψιθυρισμούς, καταλαλιάς, λοιδορίας, αἰσχρολογίας, εἰκαιομυθίας,

14. Α΄ Κορ. 2, 9.

τέταρτον, ἀποχὴ ἀπὸ κάθε κακὸ καὶ ἐνασχόληση μὲ τὸ ἀγαθό, καὶ πέρα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν εἰρήνη· καὶ εἰρήνη βέβαια εἶναι ὁ Χριστός. Ἡ ἐνασχόληση μὲ αὐτὰ λέγει εἶναι ζωὴ καὶ ἡμέρες καλές].

Στίχ. 13. «Ποιὸς ἄνθρωπος ὑπάρχει ποὺ θέλει τὴ ζωή;».

«Ποιὸς ἄραγε ἄνθρωπος ὑπάρχει», λέγει, δηλαδὴ λογικὸς καὶ συνετός, ποὺ νὰ θέλει νὰ κερδίσει τὴν στοὺς ἀτελείωτους αἰῶνες ζωὴ καὶ νὰ ἔχει εὐτυχία ἀτελείωτη καὶ μακρά; Ἂς ἔρθει νὰ ἀκούσει τὰ λόγια μου, ἂς ἁπλώσει τὸ νόμο, ἂς ἐγκαταστήσει μέσα του τὴ σωτήρια γνώση. Γιατὶ ἔχουν ἑτοιμασθεῖ γιὰ τοὺς ἐραστὲς τῆς σύμφωνης μὲ τὸν νόμο ζωῆς, «αὐτὰ ποὺ μάτι δὲν εἶδε, καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε, καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν συνέλαβε»[14]. Ἀρκεῖ μόνον αὐτὸς ποὺ διδάσκεται νὰ εἶναι ἐκτελεστὴς ἔργων. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ τὰ ἔχει μάθει, καὶ στὴ συνέχεια δὲν ἐφάρμοσε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι ἄριστα, μοιάζει μὲ ἄχρηστη καὶ ἁλμυρὴ γῆ, ἡ ὁποία δέχεται βέβαια τοὺς σπόρους τῶν καλλιεργητῶν, ἀλλὰ δὲν παράγει ἀπολύτως τίποτε. Ἀντίθετα ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τὰ λόγια καὶ τὰ ἐφαρμόζει, εὔλογα θὰ μποροῦσε νὰ παρομοιασθεῖ μὲ εὔκαρπη καὶ γονιμώτατη γῆ.

Ποιὸς ἄνθρωπος εἶναι οὐράνιος καὶ γνωστικός, ποὺ θέλει ζωή, ὄχι αὐτὴν τὴν κοινὴ ποὺ κάνουν καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, ἀλλὰ τὴν πραγματικὴ ζωή, ἡ ὁποία δὲν διακόπτεται μὲ τὸν θάνατο; Καὶ πραγματικὴ βέβαια ζωὴ εἶναι ὁ Χριστός. Λοιπὸν καὶ ὁ δικός μας τρόπος ζωῆς στὸ ὄνομα αὐτοῦ, εἶναι ζωὴ ἀληθινή.

Στίχ. 14. «Σταμάτησε τὴ γλώσσα σου ἀπὸ τὰ κακόλογα».

Τὸ νὰ βάζουμε θύρα στὴ γλώσσα καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφήνουμε νὰ βγάζει μὲ τρόπο ἀπρεπῆ τὰ λόγια μας, εἶναι κατόρθωμα καὶ εὐκαρπία σοφῆς καὶ ἁγίας ψυχῆς. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποφεύγουμε πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα τὶς βλασφημίες καὶ ψευδορκίες, τὰ κουτσομπολιά, τὶς κατακρίσεις, τὶς βρισιές, τὶς αἰσχρολογίες, τὶς ἀπερισκεψίες καὶ τὶς βωμολοχίες, καὶ μᾶλλον νὰ εὐλογοῦμε καὶ

εὐτραπελίας, εὐλογεῖν δὲ μᾶλλον, καὶ μὴ καταρᾶσθαι καὶ ταῖς εἰς Θεὸν ὑμνῳδίαις μονονουχὶ καταρυθμίζειν τὴν γλῶτταν, λαλεῖν ἀλήθειαν πρὸς τὸν πλησίον, ἀποπαύειν δὲ τὰ χείλη τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον. Δόλος δέ ἐστιν τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη καὶ συκοφαντία καὶ διαβολαὶ τὸ ἀληθὲς οὐκ ἔχουσαι.

Στίχ. 15. «Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν».

Ἐπειδὴ ἀρχὴ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν, ἡ ἀναχώρησις τῶν κακῶν, ἔστιν ὅτε οὐ κακοποιεῖ μέν τις, οὐ μὴν οὐδὲ ἀγαθοποιεῖ.

Στίχ. 16. «Ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους,
καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν».

Ἐφορᾷ μὲν τοὺς δικαίους ὁ Κύριος, καὶ τῆς ἄνωθεν ἐποπτείας ἀξιοῖ τοὺς τὰ αὐτοῦ [αὐτῷ] φρονεῖν ᾑρημένους. Ἀνευρύνει δὲ καὶ τὸ οὖς ταῖς παρ' αὐτῶν ἱκετείαις. Ἐπιφέρει τε τὸ πρόσωπον ἐπὶ τοὺς τῶν φαύλων ἐργάτας, οὐχ ἵνα μᾶλλον ὠφελῇ διὰ τῆς ἐποπτείας αὐτούς, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπὶ τῶν δικαίων ἐλέγομεν, ἀλλ' ἵν' ἐκ γῆς ἐξολοθρεύσειεν αὐτῶν τὸ μνημόσυνον· γῆς δὲ οὐχὶ πάντως τῆς ὑπὸ πόδας ἡμῖν κειμένης, ἐκείνης δὲ μᾶλλον περὶ ἧς φησιν ὁ Σωτήρ· «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν». Οὐ γὰρ βάσιμος τοῖς πονηροῖς ἡ ἄνω πόλις, οὔτε μὴν τῶν ἁγίων ὁ κλῆρος ἐκνεμηθήσεταί τινι τῶν φιλαμαρτημόνων· μερὶς γὰρ οὐδεμία πιστῷ μετὰ ἀπίστου, καθ' ἃ γέγραπται. Ἐφορᾷ τοίνυν, φησίν, τοὺς δικαίους ὁ Κύριος ἱλαρῷ δηλονότι βλέμματι, καθ' ἃ καὶ φιλόπαις πατὴρ ἐπιτηρῶν πανταχοῦ μή ἄρα πως περιπταίσειαν σκανδάλοις βιωτικοῖς [διαβολικοῖς], ἤγουν ἀλώσιμοι γένοιντο τοῖς ἐκείνου βρόχοις, διανευρούμενοι δὲ μᾶλλον τῇ παρ' αὐτοῦ χάριτι, ὡς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἀρίστων ἀμισγητὶ διατρέχωσιν.

---

15. Ματθ. 5, 3.

16. Β' Κορ. 6, 15.

νὰ μὴ καταρώμαστε, καὶ νὰ συνηθίζουμε κατὰ κάποιο τρόπο τὴν γλώσσα μας στὶς ὑμνωδίες πρὸς τὸν Θεό, νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια στὸν πλησίον μας, καὶ νὰ ἐμποδίζουμε τὰ χείλη μας νὰ μὴ λέμε τίποτε τὸ δόλιο. Γιατὶ δόλος εἶναι τὸ ψέμα καὶ ἡ ἀπάτη καὶ ἡ συκοφαντία καὶ οἱ διαβολὲς ποὺ δὲν εἶναι ἀληθινές.

Στίχ. 15. «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ κάνε αὐτὸ ποὺ εἶναι καλό».

Ἐπειδὴ ἀρχὴ γιὰ νὰ κάνουμε τὸ καλὸ εἶναι ἡ ἀπομάκρυνσή ἀπὸ τὰ κακά, μερικὲς φορὲς δὲν κάνει βέβαια κάποιος κακό, ἀλλὰ οὔτε καὶ καλό.

Στίχ. 16. «Τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένα στοὺς δίκαιους, καὶ τὰ αὐτιά του ἀνοιχτὰ στὴ δέησή τους».

Ὁ Κύριος ἐπιβλέπει βέβαια τοὺς δίκαιους καὶ κάνει ἄξιους τῆς οὐράνιας ἐπίβλεψης ἐκείνους ποὺ ἐπέλεξαν νὰ πιστεύουν σ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τεντώνει τὸ αὐτί του στὶς παρακλήσεις τους, ἐνῶ ἀντίθετα στρέφει τὸ πρόσωπό του σ' αὐτοὺς ποὺ κάνουν τὸ κακό, ὄχι βέβαια γιὰ νὰ τοὺς ὠφελήσει μὲ τὴν ἐπίβλεψή του, ὅπως εἴπαμε καὶ γιὰ τοὺς δίκαιους, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐξαλείψει ἀπὸ τὴ γῆ τὴν ἀνάμνησή τους. Ἀπὸ τὴ γῆ ὄχι ὁπωσδήποτε ἐκείνη ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, ἀλλὰ ἐκείνη μᾶλλον γιὰ τὴν ὁποία λέγει ὁ Σωτήρας· «Εἶναι μακάριοι οἱ πρᾶοι, γιατὶ αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»[15]. Γιατὶ δὲν εἶναι προσιτὴ στοὺς κακοὺς ἡ οὐράνια πόλη, οὔτε φυσικὰ ἡ κληρονομία τῶν ἁγίων θὰ δοθεῖ σὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, δὲν ὑπάρχει καμμιὰ σχέση τοῦ πιστοῦ μὲ τὸν ἄπιστο [16]. Ἐπιβλέπει λοιπόν, λέγει, τοὺς δίκαιους ὁ Κύριος μὲ χαρωπὸ βλέμμα, σὰν τὸν πατέρα ποὺ ἀγαπᾶ τὰ παιδιά του, προσέχοντας παντοῦ, μὴ τυχὸν καὶ πέσουν σὲ σκάνδαλα βιωτικὰ (διαβολικά), δηλαδὴ νὰ μὴ συλληφθοῦν στὶς παγίδες τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ ἐνδυναμούμενοι μὲ τὴ δική του χάρη, νὰ διανύουν χωρὶς κόπο κάθε τι ποὺ εἶναι ἄριστο. Στρέφει

Ἐπιφέρει δὲ τὸ πρόσωπον τοῖς πονηροῖς, ὡς ἂν νοοῖτο Δεσπότης πλημμελοῦσιν οἰκέταις καὶ προσκεκρουκόσιν αὐτῷ πολυτρόπως, σκληρόν τε καὶ ἀμειδὲς ἐνεροείδων τὸ ὄμμα καὶ οἷον ἀπειλοῦν αὐτοῖς, ὡς ὅσον οὐδέπω, ἤγουν παραυτίκα, τὰς ἐσχάτας ὑπομένουσι δίκας.

[Ὅτι καὶ ἑτοιμότατα κατανεύει Θεὸς ταῖς τῶν ἀγαπώντων αὐτὸν ἱκετείαις, καὶ εἰς πέρας αὐτοῖς τὸ πολύευκτον ἐκβιβάζει τὰ αἰτήματα, διαδείκνυσι σαφῶς. Δύο γὰρ τίθησιν ἰσάμιλλά τε καὶ ἰσοπαλῆ δωρήματα, τό τε εἰσακοῦσαί φημι τὸν Θεὸν τῆς δικαίων εὐχῆς, καὶ τὸ ἀπαλλάττειν αὐτοὺς οὐκ ἐκ μιᾶς ἁπλῶς, ἀλλ' ἐξ ἁπάσης θλίψεως, αἴπερ ἂν αὐτοῖς συμβαίνουσιν. Ὀνίνησι δὲ διὰ τούτου σφόδρα. Καθίστησι γὰρ εἰς ἀγαθουργίαν εὐτολμωτάτως καὶ νεανικῶς, οὐ παρέργως ἰόντας εἰς τοῦτο, οὔτε μὴν ἀτημελῶς καὶ ῥᾳθύμως, ἀλλὰ σπουδῆς τῆς προθυμοτάτης ἀξιοῦντας τὸ σῶμα, καὶ πρὸς ἔφεσιν ἀναβαίνοντας τοῦ χρῆναι τληπαθεῖν ὑπέρ γε τοῦ κατορθοῦν ἅπερ ἂν ἀρέσκει Θεῷ].

Στίχ. 18. «Ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων ἐρρύσατο αὐτούς».

Οὐκ ἐκ μιᾶς, ἀλλ' ἐξ ἁπάσης αὐτῶν θλίψεως αὐτοὺς ἐρρύσατο. Καθίστησι γὰρ εἰς ἀγαθουργίαν εὐτολμωτάτους, πρὸς ἔφεσιν ἀναβαίνοντας τοῦ τληπαθεῖν.

Στίχ. 19. «Ἐγγὺς ὁ Κύριος».

Πειρᾶται ἐνταῦθα δεικνύειν, ὅτι οὐκ ἄπεστι τῶν ἁγίων ὁ Θεός, σύνεστι δὲ μᾶλλον αὐτοῖς διαπαντός. «Θεὸς γὰρ ἐγγίζων ἐγώ εἰμι», λέγει.

Στίχ. 20. «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων».

Ἀεὶ οἱ τῶν φαύλων ἐργάται τοὺς ὀδόντας ἐπιτρίζουσι τοῖς εὐαγγελικὴν κατορθοῦσι ζωὴν καὶ θηριοπρεπῶς ἐπι-

17. Ἱερ. 23, 23.

ὅμως τὸ πρόσωπό του στοὺς κακοὺς μὲ τὴν ἔννοια ποὺ ὁ δεσπότης στρέφεται πρὸς τοὺς ὑπηρέτες ποὺ ἁμαρτάνουν καὶ ἔρχονται σὲ σύγκρουση μαζί του μὲ πολλοὺς τρόπους, καρφώνοντας τὸ βλέμμα του σκληρὸ καὶ ἀγέλαστο, καὶ ἀπειλώντας τους κατὰ κάποιο τρόπο, ὅτι ὅπου νἆναι, δηλαδὴ ἀμέσως, θὰ ὑποστοῦν τὶς πιὸ βαρύτερες ποινές.

[Ὅτι βέβαια μὲ μεγάλη προθυμία συγκατανεύει ὁ Θεὸς στὶς παρακλήσεις αὐτῶν ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ φέρνει τὰ αἰτήματά τους στὸ πολυπόθητο τέλος, τὸ δείχνει καθαρά. Γιατὶ ἀναφέρει δύο ἐφάμιλλα καὶ ἰσόπαλα δωρήματα, καὶ τὸ ὅτι εἰσακούει, ἐννοῶ, ὁ Θεὸς τὴν προσευχὴ τῶν δικαίων καὶ τοὺς ἀπαλάσσει, ὄχι ἁπλῶς ἀπὸ μία, ἀλλὰ ἀπὸ κάθε θλίψη ποὺ τοὺς συμβαίνει, καὶ μὲ αὐτὸ τοὺς ὠφελεῖ πάρα πολύ. Γιατὶ τοὺς κάνει πάρα πολὺ τολμηροὺς πρὸς ἀγαθοεργία, καὶ νὰ ἀσκοῦν αὐτὴν μὲ νεανικὴ ὁρμή, καὶ ὄχι ὡς πάρεργο, οὔτε φυσικὰ μὲ ἀδιαφορία καὶ ὀκνηρία, ἀλλὰ νὰ διαθέτουν μὲ πολὺ μεγάλη προθυμία τὸ σῶμα τους, καὶ νὰ φτάνουν στὴν ἐπιθυμία νὰ θέλουν νὰ ὑποφέρουν προκειμένου νὰ κατορθώσουν αὐτὰ ποὺ θέλει ὁ Θεός].

Στίχ. 18. «Τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ ὅλες τὶς θλίψεις τους».

Δὲν τοὺς ἀπάλλαξε μόνο ἀπὸ μία, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλες τὶς θλίψεις τους. Γιατὶ τοὺς κάνει πάρα πολὺ τολμηροὺς γιὰ ἀγαθοεργία, φτάνοντας στὴν ἐπιθυμία καὶ νὰ ὑποφέρουν.

Στίχ. 19. «Ὁ Κύριος εἶναι κοντά».

Ἐδῶ προσπαθεῖ νὰ δείξει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι πάντοτε μαζί τους. Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ποὺ βρίσκεται κοντά»[17].

Στίχ. 20. «Οἱ θλίψεις τῶν δικαίων εἶναι πολλές».

Πάντοτε αὐτοὶ ποὺ κάνουν τὰ κακὰ τρίζουν τὰ δόντια τους ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐφαρμόζουν τὴν εὐαγγελικὴ ζωή, καὶ φέρονται ἐναντίον τους μὲ μανία σὰν τὰ θηρία. Τοὺς παροτρύ-

μαίνονται. Παροτρύνει δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς κατασωρεύειν τὰς τῶν ἁγίων θλίψεις· πλὴν ἐξ αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος.

Στίχ. 21. «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὀστᾶ αὐτῶν».

«Ὀστᾶ» τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις λέγει, τὰς ἐπὶ παντὶ πράγματι καλῷ τε καὶ ἀγαθῷ. Ὡς γὰρ ὀστῶν δίχα τῶν αἰσθητῶν οὐκ ἂν συσταίη τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, οὕτως οὐδ' ἀνθρώπου ψυχὴ κα τορθώσειέ τι τῶν ἀγαθῶν, μὴ τὰς ἑαυτῆς ἐνεργείας ἐρρωμένας ἔχουσα καὶ κατ' οὐδένα τρόπον συντεθραυσμένας. Ἐν μὲν τοῖς φιλαμαρτήμοσιν καὶ φιληδόνοις καὶ ταῖς τοῦ παρόντος βίου τύρβαις ἐνειλημμένοις καὶ συντετριμμένοις πῶς ἔστιν ἤδη τὰ τῆς ψυχῆς ὀστᾶ; Τὰ δέ γε τῶν ἁγίων ὁ Κύριος φυλάττει, ὡς μηδ' ὁτιοῦν ἐξ αὐτῶν ὑπομεῖναί τινα συντριβήν, ἢ τῆς τοῦ διαβόλου σκαιότητος ἐπενεχθείσης αὐτοῖς, ἢ ἀνθρώπων πονηρῶν κατεξανιστάντων αὐτοῖς θορύβους καὶ περιστάσεις καὶ διωγμούς. «Οὐαὶ γὰρ τῷ κόσμῳ», φησὶν ὁ Σωτήρ, «ἀπὸ τῶν σκανδάλων· ἀνάγκη γὰρ τοῦ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα».

Στίχ. 23. «Καὶ οὐ μὴ πλημμελήσουσι πάντες
οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτόν».

Τὸ μηδ' ὅλως πλημμελεῖν, οὐδενὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἁρμόσειεν ἄν· «Πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες», καί, «Ἀπὸ ῥύπου καθαρὸς οὐδείς, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ᾖ ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς». Τετήρηται δὲ μόνῳ τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ· Θεὸς γὰρ ἦν ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς. Ἔξω γε μὴν καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα τοῦ πλημμελεῖν, παραιτούμενοι τὰ φορτικὰ καὶ δύσοιστα καὶ πρὸς θάνατον ἄγοντα τῶν πλημμελημάτων. Οὐ γὰρ πᾶσα ἁμαρτία πρὸς θάνατον (κατὰ τὴν ἁγίου φωνήν).

---

18. Ματθ. 18, 7.
18α. Ἰακ. 3, 2.

νει μάλιστα καὶ ὁ Σατανᾶς νὰ αὐξάνουν τὶς θλίψεις τῶν ἁγίων, ὅμως ὁ Κύριος θὰ τοὺς γλυτώσει ἀπὸ αὐτούς.

Στίχ. 21. «Ὁ Κύριος φυλάγει ὅλα τὰ ὀστᾶ τους».

«Ὀστᾶ» ὀνομάζει ὅλες τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ποὺ ὑπάρχουν σὲ κάθε πρᾶγμα καλὸ καὶ ἀγαθό. Ὅπως δηλαδὴ χωρὶς τὰ ὁρατὰ ὀστᾶ δὲν μπορεῖ νὰ συσταθεῖ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ἔτσι οὔτε ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ κάνει κάποιο καλό, ἐὰν δὲν ἔχει δυνατὲς τὶς ἐνέργειές της καὶ κατὰ κανένα τρόπο καταβεβλημένες. Στοὺς φίλους βέβαια τῆς ἁμαρτίας καὶ στοὺς φιλήδονους, καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι παραδομένοι στὶς ἀπολαύσεις τῆς παρούσας ζωῆς καὶ ἔχουν συντριβεῖ, πῶς εἶναι πιὰ τὰ ὀστᾶ τῆς ψυχῆς; Ἀντίθετα τὰ ὀστᾶ τῶν ἁγίων ὁ Κύριος τὰ φυλάσσει, ὥστε κανένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ μὴ ὑποστεῖ κάποια συντριβή, εἴτε ἀπὸ τὴ βάναυση κακότητα τοῦ διαβόλου ποὺ ξέσπασε πάνω σ' αὐτά, ἢ ἀπὸ ἀνθρώπους κακούς, οἱ ὁποῖοι κίνησαν ἐναντίον τους θορύβους καὶ ἀνώμαλες καταστάσεις καὶ διωγμούς. Γιατὶ λέγει ὁ Σωτήρας· «Ἀλλοίμονο στὸν κόσμο, ἀπὸ τὰ σκάνδαλα· γιατὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔρθουν τὰ σκάνδαλα»[18].

Στίχ. 23. «Καὶ δὲν θὰ πέσουν σὲ πλημμέλημα
ὅλοι ὅσοι ἐλπίζουν σ' αὐτόν».

Τὸ νὰ μὴ ἁμαρτήσουν καθόλου, δὲν ταιριάζει σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς· «Γιατὶ κάνουμε πολλὰ πταίσματα ὅλοι»[18α], καί· «Κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτία, οὔτε καὶ ἂν ἡ ζωή του στὴ γῆ εἶναι μιὰ μόνο ἡμέρα»[18β]. Αὐτὸ βρίσκει ἐφαρμογὴ μόνο στὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστό· γιατὶ ἦταν Θεός, μὲ τὴν μορφὴ τὴ δική μας. Καὶ ἐμεῖς βέβαια μποροῦμε νὰ μείνουμε ἔξω ἀπὸ τοῦ νὰ ἁμαρτάνουμε, ἐὰν ἐγκαταλείψουμε τὰ ἐνοχλητικὰ καὶ ἀφόρητα πλημμελήματα ποὺ μᾶς ὁδηγοῦν στὸν θάνατο. Γιατὶ (σύμφωνα μὲ τὰ θεῖα λόγια) δὲν εἶναι κάθε ἁμαρτία θανάσιμη.

18β. Ἰὼβ 14, 4 ἑ.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΔ΄.

Στίχ. 1. [«Δίκασον, Κύριε».

Δικάζεται πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ὁ τῶν ὅλων κριτὴς καὶ οἷόν τινα μεσίτην τοῦ πράγματος γενέσθαι βούλεται τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν. Ἀλλ' ὅ γε θεσπέσιος Δαβὶδ δύσσοον ἀληθῶς τὸ χρῆμα εἰδώς, προσέπιπτε Θεῷ λέγων· «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου». Νικᾷ γὰρ κρινόμενος καὶ περιέσται ῥᾳδίως τῶν ἐγκαλουμένων, ἐνόχους ὄντας ἀποδεικνύς. Οἱ δὲ δὴ Χριστὸν ἀδικήσαντες, νοηθεῖεν ἄν, ὡς ἔφην, τῶν Ἰουδαίων οἱ δῆμοι. Ἀπέστειλε μὲν γὰρ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ μετὰ τοὺς οἰκέτας αἰτήσοντα παρ' αὐτῶν τοὺς τοῦ ἀμπελῶνος καρπούς, οἱ δέ, καίτοι τὸν κληρονόμον ἰδόντες, πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν ἀπεδώκασιν αὐτῷ].

Στίχ. 1. «Πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με».

Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως πεπολεμήκασιν αὐτῷ καὶ τοῦ εἶναι Θεὸν καὶ Υἱὸν Θεοῦ, τό γε ἦκον εἰς αὐτούς, ἐκπέμποντες. Καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τῶν ὑπερόγκων θαυμάτων ἀποτελεστὴν ὁρῶντες αὐτὸν διασύρειν ἀπετόλμων, «Ἐν Βεελζεβούλ», λέγοντες, «ἄρχοντι τῶν δαιμόνων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια». Καὶ οὔτε πιστεύειν ἤθελον αὐτοί, γεγόνασι δὲ καὶ ἐμπόδιον ἑτέροις. Ἔφη γοῦν ὁ Χριστός· «Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαί, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, οὔτε ὑμεῖς εἰσέρχεσθε, καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε». Ἔφασκον δήπου καὶ τοῖς ὄχλοις περὶ αὐτοῦ· «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί ἀκούετε αὐτοῦ;».

Στίχ. 3. [«Ἔκχεον ῥομφαίαν».

Ὅτι γὰρ οὐκ ἔπεμψεν ἁπλῶς κατ' αὐτῶν ῥομφαίαν, ἀλλ' οἷον ἐξέχεε ποταμίου νάματος δίκην, ἀνιδρωτὶ κατο-

---

19. Ψαλμ. 142, 2.

ΨΑΛΜΟΣ 34ος

Στίχ. 1. [«Δίκασε, Κύριε».

Δικάζεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ὁ κριτὴς τῶν ὅλων, καὶ σὰν κάποιο μεσίτη τῆς ὑπόθεσης θέλει τὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό. Ὁ θεσπέσιος ὅμως Δαβίδ, γνωρίζοντας ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι δύσκολο, παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ λέγοντας· «Νὰ μὴ προχωρήσεις σὲ κρίση μὲ τὸν δοῦλο σου»[19]. Γιατὶ κρινόμενος νικᾶ, καὶ ὑπερισχύει εὔκολα αὐτῶν ποὺ τὸν κατηγοροῦν, ἀποδεικνύοντας ὅτι εἶναι ἔνοχοι. Ἐκεῖνοι βέβαια ποὺ ἀδίκησαν τὸν Χριστὸ θὰ μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν, ὅπως εἶπα, τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων. Γιατὶ ὁ Πατέρας ἔστειλε τὸν Υἱό του, μετὰ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες, γιὰ νὰ ζητήσει ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς καρποὺς τοῦ ἀμπελώνα, ἐνῶ αὐτοί, ἂν καὶ εἶδαν τὸν κληρονόμο, τοῦ ἀνταπέδωσαν κακὰ ἀντὶ καλῶν].

Στίχ. 1. «Κύριε, πολέμησε αὐτοὺς ποὺ μὲ πολεμοῦν».

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς τὸν πολέμησαν, ἀπορρίπτοντας, ὅσο ἐξαρτῶταν ἀπὸ αὐτούς, καὶ τὸ ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπὶ πλέον, καὶ ὅταν ἀκόμα τὸν ἔβλεπαν νὰ κάνει τόσο μεγάλα θαύματα, προσπαθοῦσαν νὰ τὸν διασύρουν, λέγοντας ὅτι μὲ τὸν Βεελζεβούλ, τὸν ἀρχηγὸ τῶν δαιμόνων, διώχνει τὰ δαιμόνια. Καὶ οὔτε οἱ ἴδιοι ἤθελαν νὰ πιστέψουν, ἀλλὰ γίνονταν καὶ ἐμπόδιο στοὺς ἄλλους. Εἶπε λοιπὸν ὁ Χριστός· «Ἀλλοίμονο σὲ σᾶς τοὺς νομικούς, γιατὶ πήρατε τὸ κλειδὶ τῆς γνώσεως, καὶ οὔτε σεῖς μπαίνετε, ἀλλὰ καὶ ἐμποδίζετε αὐτοὺς ποὺ ἔρχονται νὰ μποῦν»[19α]. Καὶ φυσικὰ ἔλεγαν στὰ πλήθη γι' αὐτόν· «Ἔχει δαιμόνιο, καὶ εἶναι μανιακός. Γιατί τὸν ἀκοῦτε;»[20].

Στίχ. 3. [«Γύμνωσε τὴ ρομφαία σου».

Ὅτι βέβαια δὲν ἔστειλε ἁπλῶς ἐναντίον τους ρομφαία, ἀλλὰ καὶ ἔχυσε κατὰ κάποιο τρόπο αὐτὴν ἐπάνω τους σὰν νερὸ

20. Λουκᾶ 11, 52.

ψόμεθα, τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀναμετρήσαντες συμφοράς. Μετὰ γάρ τοι τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρόν, ἔργον γεγόνασι ῥομφαίας· δεδαπάνηνται γὰρ τοῖς ξίφεσι τῶν καταπιπράντων πόλεις τε ὁμοῦ καὶ κώμας. Καὶ τοῦτο αὐτοῖς προμεμήνυκεν ὁ Σωτὴρ λέγων· «Ὅταν ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε ἐρεῖτε τοῖς ὄρεσι, Καλύψατε ἡμᾶς, καὶ τοῖς βουνοῖς, Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς». Εἰς τοσοῦτον γὰρ ἀθλιότητος καὶ ἀνηκέστου συμφορᾶς τὰ τῶν Ἰουδαίων κατηνέχθη πράγματα, ὥστε πολὺ δή τι τὸ ἄμεινον ἦν αὐτοῖς ὑπὸ πετρῶν καὶ ὀρῶν συνθραύεσθαι μᾶλλον, ἢ τοῖς ἀνημέροις ξίφεσι τῶν φονώντων περιπεσεῖν. Ὅτι δὲ καὶ συνεκλείσθησαν, τουτέστι πεπολιόρκηνται, πάλιν ἡμᾶς ὁ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἱστορίας διδάξει λόγος. «Οὐκοῦν σύγκλεισον», φησίν, «ἐξ ἐναντίας τῶν καταδιωκόντων με»].

Στίχ. 4. «Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχήν μου».

Τὴν οὕτω πικρὰν καὶ τό γε ἦκον εἰς αὐτοὺς ἀδιάφυκτον τῷ Σωτῆρι στήσαντες πάγην, οἷα τοῖς τοῦ θανάτου βρόχοις περιβαλόντες αὐτόν, ᾐσχύνθησαν καὶ ἐνετράπησαν, ὅταν κατασείσας ὡς Θεὸς τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἤγειρεν τὸν ἑαυτοῦ ναόν. Ἀνεβίω γὰρ ἐκ νεκρῶν καὶ ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν. Τότε δή, τότε κατησχύνθησαν μὲν καὶ ἐνετράπησαν, ὡς ἔφην, ἀπεστράφησαν δὲ καὶ εἰς τὰ ὀπίσω.

Στίχ. 4. «Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω».

Ἐπεὶ δὲ οὐ προσήκαντο τὴν πίστιν, ἀλλ' ἔκ τε τῶν ἐναντίων ἐζήτησαν αὐτοῦ τὴν ψυχήν, ἀπεστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω· γεγόνασι γὰρ ἀπόβλητοι, καὶ θεοστυγεῖς ἐκπεπτώκασι τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος, ἄγευστοι τῶν τῆς ἐπιδημίας μεμενήκασιν ἀγαθῶν, καὶ πρὸς τούτοις πᾶν εἶδος ἀνηκέστου συμφορᾶς αὐτοῖς ἐπενήνεκται. Καὶ πεπλήρωτο τὸ γε

ποταμοῦ, θὰ τὸ δοῦμε χωρὶς κόπο, μετρώντας τὶς συμφορὲς τῶν Ἰουδαίων. Καὶ πράγματι μετὰ τὴ σταύρωση τοῦ Σωτήρα ἔγιναν ἔργο τῆς ρομφαίας, γιατὶ σκοτώθηκαν μὲ τὰ ξίφη ἐκείνων ποὺ κατέκαψαν πόλεις καὶ χωριά. Καὶ αὐτὸ τοὺς τὸ προανήγγειλε ὁ Σωτήρας λέγοντας· «Ὅταν δεῖτε τὴν Ἱερουσαλὴμ νὰ περικυκλώνεται ἀπὸ στρατόπεδα, τότε θὰ πεῖτε στὰ ὄρη· Σκεπάστε μας· καὶ στὰ βουνά· Πέσετε ἐπάνω μας»[20α]. Γιατὶ σὲ τέτοιο σημεῖο ἀθλιότητας καὶ ἀνεπανόρθωτης συμφορᾶς εἶχαν ξεπέσει τὰ πράγματα τῶν Ἰουδαίων, ὥστε ἦταν πολὺ προτιμότερο σ' αὐτοὺς νὰ συντριβοῦν ἀπὸ πέτρες καὶ βουνά, παρὰ νὰ πέσουν στὰ ἀνήμερα ξίφη τῶν φονιάδων. Ὅτι ὅμως καὶ ἀποκλείσθηκαν, δηλαδὴ πολιορκήθηκαν, θὰ μᾶς τὸ διδάξει πάλι ὁ λόγος τῆς ἱστορίας. Γιατὶ λέγει· «Λοιπὸν φράξε τὸ δρόμο τους, ὥστε νὰ βρεθοῦν ἀπέναντί σου αὐτοὶ ποὺ μὲ καταδιώκουν».

Στίχ. 4. «Ἂς ἀτιμασθοῦν καὶ ἂς καταντροπιασθοῦν αὐτοὶ ποὺ ζητοῦν τὴν ψυχή μου».

Ὅταν ἔστησαν τὴν τόσο ὀδυνηρὴ καί, ὅσο ἐξηρτῶταν ἀπὸ αὐτούς, ἀναπόφευκτη παγίδα στὸν Σωτήρα, δένοντάς τον κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὶς παγίδες τοῦ θανάτου, καταξευτιλήσθηκαν καὶ καταντροπιάσθηκαν, ὅταν, συγκλονίζοντας ὡς Θεὸς τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, ἀνάστησε τὸν ναό του. Γιατὶ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ ἀνέβηκε στὸν οὐράνιο Πατέρα του καὶ Θεό. Τότε ἀκριβῶς ἀτιμάσθηκαν καὶ καταντροπιάσθηκαν, ὅπως εἶπα, καὶ στράφηκαν πρὸς τὰ πίσω.

Στίχ. 4. «Ἂς στραφοῦν πρὸς τὰ πίσω».

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν δέχθηκαν τὴν πίστη, ἀλλὰ ζήτησαν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τὴν ψυχή του, στράφηκαν πρὸς τὰ πίσω, γιατὶ ἔγιναν θεομίσητοι καὶ ἀποβλήθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μὲ τὸν Θεό, δὲν γεύθηκαν τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἐρχομοῦ, καὶ ἐπὶ πλέον ἔπεσε ἐπάνω τους κάθε εἶδος συμφορᾶς. Ἔτσι ἐκπληρώθηκε ἐκεῖνο

20α. Λουκᾶ 21, 20-23 καὶ 30.

γραμμένον ἐπ' αὐτοῖς· «Καθὼς ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι τὸ ἀνταπόδομά σου ἀνταποδοθήσεται εἰς κεφαλήν σοι»· καὶ πάλιν, «Οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ, πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ». Ἃ γὰρ συνέβη παθεῖν αὐτούς, εἰ-
5 δόσι λέγειν περιττὸν οἶμαί που. Αἰσχυνθῆναι δὲ καὶ ἐντραπῆναι συνέβη, καὶ μὴν καὶ ὀπίσω πεσεῖν καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τῷ Σατανᾷ, οὗ τοῖς στρατηγήμασιν ἀκολουθήσαντες οἱ Ἰουδαῖοι, σταυρῷ παρέδοσαν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς. Φαίη δ' ἄν, οἶμαι, τὶς καὶ
10 οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, καὶ τοῖς ἀνοσίοις αἱρετικοῖς πρέπον ὅτι μάλιστα, τὴν τῶν προκειμένων στίχων ἁρμόσαι δύναμιν.

Στίχ. 5. [«Γενηθήτωσαν ὡσεὶ χνοῦς».

Εἴρηταί που παρὰ Θεοῦ δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν περὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, ὅτι «Διασπερῶ αὐτοὺς εἰς πάν-
15 τα ἄνεμον». Οὐ γάρ τοι μεμενήκασιν ἐν ταῖς αὐτῶν πόλεσί τε καὶ χώραις, ἐσκορπίσθησαν δὲ μᾶλλον καὶ ἐπηλύται γεγόνασι ξένοι καὶ πάροικοι καὶ διαριπτούμενοι πανταχοῦ. Οὐκοῦν εἶεν ἂν ὡς χνοῦς ὁ παντὶ πνεύματι παράφορος καὶ εὐρίπιστος. Οὕτω γάρ που καὶ ὁ Ψάλλων ἑτέρωθί που περὶ
20 αὐτῶν φησιν· «Οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἢ ὡσεὶ χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς»].

Στίχ. 5. «Καὶ ἄγγελος Κυρίου ἐκθλίβων αὐτούς».

Καὶ τὸ ἔτι τούτου φορτικώτερον· ἀγγέλου γὰρ ἐπιπίπτοντος καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἐπισωρεύοντος θλῖψιν, ταῖς
25 ἅπασῶν ἐσχάταις ὑποκείσονται συμφοραῖς. Οὕτως ἀνῃρῆσθαί φαμεν καὶ τὰ τῶν Αἰγυπτίων πρωτότοκα· καὶ μὴν καὶ τὰς τῶν Ἀσσυρίων ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας, ὅτε Ῥαψάκης παλιμφήμους ἠφίει φωνὰς καὶ τῆς θείας ὑπεροχῆς ἀνοσίως κατεθρασύνετο. «Ἐξῆλθεν γὰρ ἄγγελος

---

21. Ὀδδιοῦ 15. 22. Ἡσ. 3, 11.

ποὺ ἦταν γραμμένο σ᾽ αὐτούς· «Ὅπως ἔκανες, ἔτσι θὰ συμβεῖ καὶ σὲ σένα ἡ ἀνταπόδοσή σου, ἡ ὁποία θὰ πέσει στὸ κεφάλι σου»[21]. Καὶ πάλι· «Ἀλλοίμονο στὸν παράνομο, γιατὶ θὰ τοῦ συμβοῦν κακὰ ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα τῶν χεριῶν του»[22]. Αὐτὰ δηλαδὴ ποὺ τοὺς συνέβησαν, εἶναι περιττό, νομίζω, νὰ τὰ πῶ σ᾽ αὐτοὺς ποὺ τὰ γνωρίζουν. Ὅμως συνέβη νὰ ντραποῦν καὶ νὰ στραφοῦν, καὶ μάλιστα νὰ πέσουν πίσω, ἀκόμα καὶ αὐτὰ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα ὁ Σατανᾶς, τοῦ ὁποίου τὶς πανουργίες ἀκολουθώντας οἱ Ἰουδαῖοι, παρέδωσαν στὸ σταυρὸ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς. Νομίζω ὅμως, ὅτι θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ πεῖ, καὶ ὄχι σκόπιμα, ὅτι τὸ νόημα τῶν ἐξεταζόμενων στίχων ταιριάζει πάρα πολὺ καὶ στοὺς ἀνόσιους αἱρετικούς

Στίχ. 5. «Ἂς γίνουν σὰν τὸ χνοῦδι».

Ἔχει εἰπωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες γιὰ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραήλ· «Θὰ τοὺς διασκορπίσω σὲ ὅλους τοὺς ἀνέμους»[23]. Καὶ πράγματι δὲν ἔμειναν στὶς πόλεις καὶ στὶς χῶρες τους, ἀλλὰ διασκορπίσθηκαν καὶ ἔγιναν πρόσφυγες ξένοι καὶ πάροικοι καὶ παραπεταμένοι παντοῦ. Ἔγιναν δηλαδὴ σὰν χνούδι ποὺ παρασύρεται εὔκολα ἀπὸ κάθε ἄνεμο. Γι᾽ αὐτὸ λοιπὸν ὁ Ψαλμωδὸς λέγει κάπου γι᾽ αὐτοὺς τὰ ἑξῆς· «Δὲν θὰ εὐδοκιμήσουν ἔτσι οἱ ἀσεβεῖς, ὁπωσδήποτε ὄχι, ἀλλὰ θὰ γίνουν σὰν τὸ χνούδι ποὺ τὸ ἁρπάζει ὁ ἄνεμος ἀπὸ τὴ γῆ»[24].

Στίχ. 5. «Καὶ ἄγγελος τοῦ Κυρίου νὰ τοὺς συνθλίβει».

Καὶ τὸ πιὸ βαρύτερο ἀπὸ αὐτό· γιατί, ἐνῶ πέφτει ἐπάνω τους ὁ ἄγγελος καὶ ἐπισωρεύει ὅλη τὴ θλίψη τους, θὰ βρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὶς πιὸ φοβερὲς συμφορές. Ἔτσι λέμε ὅτι θανατώθηκαν καὶ τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες τῶν Ἀσσυρίων, ὅταν ὁ Ραψάκης ἐκσφενδόνιζε ὑβριστικὰ λόγια καὶ ἀποθρασυνόταν μὲ τρόπο ἀνίερο ἀπέναντι στὴν ὑπεροχὴ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει· «Βγῆκε ἄγγελος Κυρίου καὶ θα-

23. Ἰεζ. 5, 10.

24. Ψαλμ. 1, 4.

Κυρίου», φησίν, «καὶ ἀνεῖλεν ἐκ τῆς παρεμβολῆς τῶν ἀλλοφύλων ρπε΄ χιλιάδας».

Στίχ. 6. «Γενηθήτω ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκότος».

Εὑρήσομεν πλειστάχου τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς προστάγμασιν τῆς αὐτοῦ παρουσίας, τῆς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ φημί, τὴν ὄνησιν ἐναργῆ καθιστῶντα καὶ λέγοντα· «Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἐλήλυθα». Ἀπειθήσαντες τοίνυν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ ἀληθινῷ καὶ τὸν τῆς ἑαυτῶν διανοίας καμμύοντες ὀφθαλμόν, μεμενήκασιν ἐν σκότῳ. Καὶ τοῦτο ἡμῖν προφητικῶς ἄνωθεν ἀνεκεκράγει λόγος· «Ὑπομεινάντων γὰρ αὐτῶν», φησίν, «φῶς, ἐγένετο αὐτοῖς σκότος· μείναντες αὐγήν, ἐν ἀωρὶ περιεπάτησαν». Τὸ δέ, «ὑπομεινάντων», φησὶν ἀντὶ τοῦ, "προσδοκησάντων".

Στίχ. 6. «Καὶ ἄγγελος Κυρίου καταδιώκων αὐτούς».

Περιολισθαίνουσιν τοίνυν καὶ ἐν σκότῳ βαδίζουσιν, συνελαύνοντος καὶ εἰς τοῦτο αὐτοὺς ἀγγέλου Θεοῦ. Οὐ γὰρ δὴ συμπράττουσιν αὐτοῖς, ὡς ἔφην, αἱ λογικαί τε καὶ ἅγιαι δυνάμεις, ἀντανίστανται δὲ μᾶλλον ὡς μεμισημένοις παρὰ Χριστοῦ καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἐκσεσοβημένοις.

Στίχ. 7. «Ὅτι δωρεὰν ἔκρυψάν μοι διαφθοράν».

Ἐγκαλεῖν ἔχοντες μηδέν, εἰς τοσοῦτο καὶ σκαιότητος ἐννοιῶν καὶ μήν καὶ θράσους καὶ ἀνοσίων καθήκοντο τολμημάτων, ὥστε καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς αὐτῷ διαπῆξαι πάγην, καίτοι λέγοντι σαφῶς· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; Εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετέ μοι;». Ἔνθα δὲ ὅλως οὐκ ἦν ἁμαρτίας εὕρεσις, ἐκεῖ που πάντως

24α. Ἡσ. 37, 36. 25. Ἰω. 12, 46.

νάτωσε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῶν ἀλλοφύλων ἑκατὸν ὀγδόντα πάντε χιλιάδες»[24α].

Στίχ. 6. «Ἂς γίνει ὁ δρόμος τους σκοτεινός».

Θὰ βροῦμε τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ σὲ πολλὲς ἀπὸ τὶς εὐαγγελικὲς ἐντολὲς τῆς παρουσίας του, ἐννοῶ στὸν ἐδῶ κόσμο, νὰ παρουσιάζει ὁλοκάθαρη τὴν ὠφέλεια καὶ νὰ λέγει· «Ἐγὼ ἔχω ἔρθει στὸν κόσμο αὐτὸν ὡς φῶς»[25]. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἔδειξαν ἀνυπακοὴ σ᾽ αὐτὸν ποὺ ἦταν ἀληθινὸ φῶς, καὶ ἔκλεισαν τὸ μάτι τῆς διάνοιάς τους, ἔμειναν μέσα στὸ σκοτάδι. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ διακήρυττε οὐράνιος λόγος μὲ στόμα προφητικό· γιατὶ λέγει· «Ἐνῶ αὐτοὶ περίμεναν φῶς, ἔγινε σ᾽ αὐτοὺς σκοτάδι, καὶ ἐνῶ περίμεναν αὐγή, περπάτησαν μέσα σὲ βαθὺ σκοτάδι»[26]. Τὸ «ὑπέμειναν», τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ "περίμεναν".

Στίχ. 6. «Καὶ ἄγγελος τοῦ Κυρίου τοὺς καταδίωκε».

Ἐνῶ λοιπὸν ξεστράτιζαν καὶ βάδιζαν στὸ σκοτάδι, τοὺς ἀκολουθοῦσε καὶ σ᾽ αὐτὸ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν συνεργάζονται μὲ αὐτούς, ὅπως εἶπα, οἱ λογικὲς καὶ οἱ ἅγιες δυνάμεις, ἀλλὰ μᾶλλον ἀντιμάχονται αὐτούς, ἐπειδὴ εἶναι μισημένοι ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ ἔχουν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μὲ αὐτόν.

Στίχ. 7. «Μοῦ ἔστησαν κρυφὰ καὶ χωρὶς λόγο παγίδα
γιὰ νὰ μὲ ἐξοντώσουν».

Χωρὶς νὰ ἔχουν τίποτε νὰ τὸν κατηγορήσουν, ἔφτασαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ὀλέθριων σκέψεων καὶ βέβαια καὶ θράσους καὶ ἀνίερων πράξεων, ὥστε νὰ τοῦ στήσουν παγίδα καὶ θανάτου καὶ ἐξολόθρευσης, ἂν καὶ ἔλεγε καθαρά· «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς μπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξει γιὰ ἁμαρτία; Ἐὰν λέγω τὴν ἀλήθεια, γιατί ἐσεῖς δὲν μὲ πιστεύετε;»[27]. Ὅμως ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἁμαρτία, ἐκεῖ ὁπωσδήποτε ἐκδηλώνεται καὶ τὸ μῖσος τῶν διω-

26. Ἡσ. 59, 9.
27. Ἰω. 8, 46.

ἐστὶν τῶν διωκόντων τὸ μῖσος ἀπροφάσιστον παντελῶς. Εἶδραν δὲ καὶ βάσιν, ἤγουν ἀφορμήν, τὸ φονᾶν οὐκ ἔχει.

Στίχ. 7. «Μάτην ὠνείδισαν τὴν ψυχήν μου».

Ἆρ' οὐ δωρεάν, οὐ μάτην αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ὠνείδιζον, ποτὲ μὲν Σαμαρείτην καὶ φιλοπότην εἶναι διαβεβαιούμενοι, ποτὲ δὲ καὶ δαιμόνιον ἔχειν λέγοντες καὶ πλανᾶν τοὺς ὄχλους, καὶ μὴν καὶ ἐν τῷ Βεελζεβοὺλ ἐργάζεσθαι τὰς θεοσημείας; Οὐκοῦν ἁλοῖεν ἂν εἰκῇ καὶ μάτην ἐπ' αὐτῷ θρασυστομήσαντες Ἰουδαῖοι καὶ λαλήσαντες κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν, ἄραντές τε τὸ κέρας εἰς ὕψος, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν.

Στίχ. 8. [«Ἐλθέτω αὐτῷ παγὶς ἣν οὐ γινώσκει».

Ἣν γὰρ οὐκ ἐγίνωσκον παγίδα, οὐκ ἂν πώποτε προσεδόκησαν, αὐτοῖς συμβήσεσθαι συμφοράς, αὗται κατέλαβον αὐτούς. Ἐκβέβληνται γὰρ τοῦ καθηγεῖσθαι λαῶν, μᾶλλον δὲ συνδιολώσασιν αὐτοῖς, ἔργον γεγονότες ἐχθρῶν ἥλωσαν καὶ πεπόρθηνται, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν ἐσχάτων αὐτοῖς συνέβη κακῶν;].

Στίχ. 8. «Καὶ ἡ θήρα ἣν ἔκρυψαν, συλλαβέτω αὐτούς».

Ἡ θήρα ἣν ἔκρυψαν τῷ Χριστῷ, αὕτη συνέλαβεν αὐτούς, καὶ τῇ ἰδίᾳ παγίδι συνεπεπτώκασιν. Τεθήρανται γάρ, ὡς ἔφην, ὑπενηνεγμένοι ταῖς δίκαις, καὶ πεπτώκασιν ὑπὸ τὸ λίνον τῆς θείας ὀργῆς· ὡς γάρ φησιν ὁ Παροιμιαστής, «Οὐκ ἀδίκως ἐκτείνεται δίκτυα πτερωτοῖς· αὐτοὶ γὰρ οἱ φόνου μετέχοντες θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς κακά, ἡ δὲ καταστροφὴ ἀνδρῶν παρανόμων κακή». Γέγραπται δὲ πάλιν· «Ὁ κυλίων λίθον, ἐφ' ἑαυτὸν κυλίει».

---

28. Ψαλμ. 74, 6. 29. Παροιμ. 1, 17-18.

κτῶν ἐντελῶς ἀπροφάσιστα. Ὅμως ἔδρα καὶ βάση, δηλαδὴ ἀφορμή, ὁ θάνατός του δὲν ἔχει.

Στίχ. 7. «Ἄδικα κατηγόρησαν τὴν ψυχή μου».

Ἄραγε δὲν κατηγοροῦσαν χωρὶς λόγο καὶ ἄδικα τὴν ψυχήν του, ἄλλοτε βεβαιώνοντας ὅτι εἶναι Σαμαρείτης καὶ φιλοπότης, καὶ ἄλλοτε λέγοντας ὅτι ἔχει δαιμόνιο καὶ παραπλανᾶ τὰ πλήθη, καὶ μάλιστα ὅτι κάνει τὰ θαύματα μὲ τὸν Βεελζεβούλ; Θὰ συλληφθοῦν λοιπὸν ὅτι χωρὶς λόγο καὶ ἄδικα μίλησαν μὲ αὐθάδεια γι᾽ αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ κατηγόρησαν τὸν Θεὸ γιὰ ἀδικία, σηκώνοντας ψηλὰ τὸ κέρας[28], σύμφωνα μὲ τὴν φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ.

Στίχ. 8. «Ἂς πιάσει ἡ παγίδα αὐτὸν ποὺ δὲν γνωρίζει».

Ἡ παγίδα ποὺ δὲν γνώριζαν, δὲν θὰ μποροῦσαν ποτὲ νὰ περιμένουν ὅτι θὰ τοὺς προξενοῦσε συμφορές, αὐτὲς ποὺ τοὺς βρῆκαν. Γιατὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἡγέτες τῶν λαῶν, καὶ μᾶλλον χάθηκαν καὶ αὐτοὶ μαζὶ μὲ ἐκείνους, ἔγιναν ἐργάτες τῶν ἐχθρῶν, αἰχμαλωτίσθηκαν καὶ λεηλατήθηκαν, ἀλλὰ καὶ ποιὸ ἀπὸ τὰ χειρότερα κακὰ δὲν τοὺς συνέβη;

Στίχ. 8. «Ἡ παγίδα ποὺ ἔκρυψαν γιὰ μένα,
ἂς συλλάβει αὐτούς».

Ἡ παγίδα ποὺ ἔστησαν στὸν Χριστό, αὐτὴ ἔπιασε ἐκείνους, καὶ ἔπεσαν ὅλοι μαζὶ στὴ δική τους παγίδα. Γιατὶ συνελήφθησαν, ὅπως εἶπα, καὶ ὑποβλήθηκαν σὲ δίκες, καὶ ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὸ πατητήρι τῆς θείας ὀργῆς. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Παροιμιαστής, «Δὲν ἁπλώνονται ἄδικα δίχτυα στὰ φτερωτά, γιατὶ αὐτοὶ ποὺ συμμετέχουν σὲ φόνους, θησαυρίζουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους κακά, καὶ τὸ τέλος τῶν παράνομων ἀνδρῶν εἶναι κακό»[29]. Γιατὶ ἔχει ἐπίσης γραφεῖ· «Αὐτὸς ποὺ κυλάει πέτρα, τὴν κυλάει ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του»[30].

30. Παροιμ. 26, 27.

Στίχ. 9. «Ἡ δὲ ψυχή μου ἀγαλλιάσεται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ».

Χρῆναί φημι διαμεμνῆσθαι τῶν λόγων ὧν ἐποιησάμην ἐν ἀρχαῖς τοῦ ψαλμοῦ. Ἔφην γὰρ ὅτι τὸ Χριστοῦ πρόσωπον εἰσκεκόμισται τῆς Ἰουδαίων ἀνοσιότητος μονονουχὶ κατακεκραγός, πλὴν τοὺς τῇ κακώσει πρέποντας οὐ παραιτούμενον λόγους, ἀνθρωπίνως δὲ μᾶλλον ἢ θεοπρεπῶς διαλεγόμενον πλεισταχοῦ διὰ τὸ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας μυστήριον. Ἰδοὺ γάρ, ἰδοὺ κἀνθάδε ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ τοῦ Πατρὸς εὐφραίνεσθαί φησιν, ὡς παρ' αὐτοῦ δηλονότι σεσωσμένος. Εὑρήσομεν δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἳ καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γεγόνασι τοῦ Λόγου, καὶ ταμίαι γνήσιοι τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων, ἐγηγέρθαι λέγοντες αὐτὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, δόξαν τε καὶ κυριότητα λαβεῖν, ὑποταγέντων αὐτῷ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.

Στίχ. 10. «Πάντα τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσι», κ.τ.λ.

Ὅταν τι λέγῃ Χριστὸν ἀνθρωπίνως, τοῦτο ἡμεῖς ἁρπάζομεν εἰς ὄνησιν ἑαυτῶν. Τί δὲ δὴ καί φησιν; «Πάντα τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσι· Κύριε, Κύριε, τίς ὅμοιός σοι;». Ὅμοιον ὡσεὶ καὶ ἔφη τυχόν· Ἐξ ὅλης δυνάμεως καὶ ἰσχύος καὶ ἐξ αὐτῶν ὥσπερ τῶν ἐκ βάθους μυελῶν ποιήσομαι τὴν ὁμολογίαν· ἀπαράβλητον εἰς ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν ἀνατίθησιν [οἱ] τῷ τῶν ὅλων κρατοῦντι καὶ βασιλεύοντι.

Στίχ. 10. «Ῥυόμενος πτωχὸν ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ».

Γενικὸς ὁ λόγος καὶ ἀληθὴς κατὰ πάντων. Τὸν γὰρ πτωχὸν τῷ πνεύματι καὶ συνεσταλμένον ἔχοντα τὸ φρόνημα, καὶ πᾶσαν ἐπὶ Θεῷ θέμενον τὴν ἐλπίδα, καταβιάζονταί τε καὶ διαρπάζουσιν, βαρβάρων ἀγρίων ἐπιπηδῶντες δίκην, ἄνδρες ἁλιτήριοι καὶ διαβολικῶν σκευμάτων ὑπουργοὶ καὶ

31. Πράξ. 2, 24 καὶ 3, 15.

Στίχ. 9. «Ἡ ψυχή μου θὰ γεμίσει ἀγαλλίαση γιὰ τὴ σωτηρία ποὺ μοῦ χάρισε ὁ Κύριος».

Πρέπει, λέγω, νὰ θυμηθοῦμε τὰ λόγια ποὺ ἔγραψα στὴν ἀρχὴ τοῦ ψαλμοῦ. Γιατὶ εἶπα, ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ παρουσιάζεται νὰ κραυγάζει κατὰ κάποιο τρόπο ἐναντίον τῆς ἀσέβειας τῶν Ἰουδαίων, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποφεύγει τοὺς λόγους ποὺ ταιριάζουν στὴν κάκωση, μιλώντας σὲ πολλὲς περιπτώσεις μὲ ἀνθρώπινο μᾶλλον τρόπο, παρὰ ὅπως πρέπει σὲ Θεό, λόγῳ τοῦ μυστηρίου τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας. Γιατὶ νά, νὰ καὶ ἐδῶ λέγει ὅτι νοιώθει εὐφροσύνη γιὰ τὴ σωτηρία του ἀπὸ τὸν Πατέρα. Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν αὐτόπτες καὶ ὑπηρέτες τοῦ Λόγου καὶ γνήσιοι ταμίες τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων, νὰ λένε ὅτι ἀναστήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ ὅτι ἔλαβε δόξα καὶ ἐξουσία, ἀφοῦ ὑποτάχθηκαν σ' αὐτὸν ὅλοι οἱ ἐχθροί του[31].

Στίχ. 10. «Ὅλα τὰ ὀστᾶ μου θὰ ποῦν», κ.τ..

Ὅταν κάτι κάνει λόγο γιὰ τὸν Χριστὸ μὲ τρόπο ἀνθρώπινο, αὐτὸ ἐμεῖς τὸ ἁρπάζουμε γιὰ τὴν ὠφέλειά μας. Τί λέγει λοιπόν; «Ὅλα τὰ ὀστᾶ μου θὰ ποῦν· Κύριε, Κύριε, ποιὸς εἶναι ὅμοιος μὲ σένα;». Εἶναι σὰν νὰ λέγει· Μὲ ὅλη μου τὴ δύναμη καὶ ἰσχύ, καὶ σὰν μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν μυαλῶν τῶν ὀστῶν μου θὰ κάνω τὴν ὁμολογία. Ἀσύγκριτη σὲ ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπία τὴν ἀφιερώνει σ' αὐτὸν ποὺ εἶναι Κύριος τῶν ὅλων καὶ βασιλιάς.

Στίχ. 10. «Σώζει τὸν φτωχὸ ἀπὸ τὸ χέρι πιὸ δυνατῶν ἀπὸ αὐτόν».

Ὁ λόγος εἶναι γενικὸς καὶ ἀληθινὸς σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις. Γιατὶ αὐτὸν ποὺ εἶναι φτωχὸς στὸ πνεῦμα καὶ ἔχει μειωμένη νοημοσύνη καὶ στηρίζει ὅλες τὶς ἐλπίδες του στὸν Θεό, τὸν καταπιέζουν καὶ τὸν λεηλατοῦν, ὁρμώντας ἐπάνω του σὰν ἄγριοι βάρβαροι, ἄνδρες πανοῦργοι καὶ ὑπηρέτες διαβολικῶν ἀπο-

δαιμονιώδους μανίας ἐκμεμεστωμένοι· καὶ προσέτι τούτοις καὶ αὐτὴ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων ἡ ἀπηνεστάτη πληθύς. Ἐπιτρίζουσι γὰρ τοὺς ὀδόντας τοῖς εὐδοκιμεῖν ἐθέλουσιν καὶ τοῖς θείοις νόμοις εὐήνιον ὑπέχουσι τὸν αὐχένα. Πλὴν οὐ κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν πάντως τὸ τῶν πραγμάτων ἔρχεται πέρας· σώζει γὰρ τοὺς δικαίους ὁ πανσθενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος.

Στίχ. 11. «Ἀναστάντες μοι μάρτυρες ἄδικοι,
ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἠρώτων με».

Ἐνταῦθα σαφῶς τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀνοσιότητος διαμνημονεύει Χριστὸς καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πεπαρωνημένων ποιεῖται κατάλογον. Σεσυκοφαντήκασιν μὲν γὰρ αὐτὸν Πιλάτῳ προσάγοντες οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταί. Εἰσεκόμισαν γὰρ ψευδομαρτυροῦντάς τινας· «Οὗτος ἔφη, ὅτι Δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῆσαι αὐτόν». Καὶ αὐτοὶ δὲ τὰς αἰτίας εἰπεῖν ἐξαιτούμενοι δι' ἃς ἐπεφωνοῦντο, «Ἆραι, ἆραι, σταυροῦ αὐτόν», κατεψεύδοντο λέγοντες, ὅτι «Κωλύει φόρους διδόναι Καίσαρι, καὶ ὅτι ἀνασείει τοὺς ὄχλους». Σεσυκοφαντήκασι δὲ καὶ πρὸ τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ καθ' ἑτέρους τρόπους· ἔφασκον γὰρ τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς· «Εἰ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἔλυεν τὸ Σάββατον». Διετείνοντο δὲ ὅτι καὶ δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται, φάγον τε καὶ οἰνοπότην, ἐνεργοῦντά τε διὰ τοῦ Βεελζεβούλ, ὠνόμαζον αὐτόν.

Στίχ. 12. [Ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρά».

Εὐεργετοῦντα γὰρ ἐλοιδόρουν, παρακαλοῦντα πρὸς σωτηρίαν, λίθοις ἔβαλλον αὐτόν, νουθετοῦντα πανσόφως καὶ ἐμβιβάζοντα ταῖς εἰς εὐσέβειαν ἀποκομιζούσαις τρίβοις, ὕβριζον οἱ τάλανες, καὶ προσέτι καὶ ἐπεβουλεύοντο, ὥστε καὶ ἀτεχνίαν αὐτῷ κατασκευάζειν].

---

32. Ματθ. 26, 61. 33. Ἰω. 19, 16. 34. Λουκᾶ 23, 2. 34α. Ἰω. 7, 12.

φάσεων, καθὼς καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ δαιμονικὴ μανία, καὶ ἐπὶ πλέον μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ τὸ ἀδυσώπητο πλῆθος τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων. Γιατὶ τρίζουν τὰ δόντια ἐναντίον αὐτῶν ποὺ θέλουν νὰ προκόψουν καὶ ἔχουν ὑπάκουο τὸν αὐχένα τους στοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Πλὴν ὅμως τὸ τέλος τῶν πραγμάτων δὲν ἔρχεται ὁπωσδήποτε ὅπως τὸ περιμένουν· γιατὶ ὁ παντοδύναμος Λόγος τοῦ Θεοῦ σώζει τοὺς δίκαιους.

Στίχ. 11. «Σηκώθηκαν μάρτυρες ἀσυνείδητοι, καὶ μὲ ρωτοῦσαν γιὰ πράγματα ποὺ δὲν γνώριζαν».

Ἐδῶ ὁ Χριστὸς ἀναφέρει καθαρὰ τὴν ἀσέβεια τῶν Ἰουδαίων καὶ κατονομάζει τὰ παρανοϊκὰ ὑβριόλογά τους ἐναντίον του. Γιατὶ τὸν συκοφάντησαν ὁδηγώντας τον στὸν Πιλᾶτο οἱ καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, καὶ παρουσίασαν μερικοὺς ψευδομάρτυρες ποὺ κατέθεσαν· «Αὐτὸς εἶπε, Μπορῶ νὰ γκρεμίσω τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες νὰ τὸν ξαναχτίσω»[32]. Καὶ ἐνῶ αὐτοὶ ζητοῦσαν νὰ ποῦν τὶς αἰτίες γιὰ τὶς ὁποῖες φώναζαν, «Νὰ σηκώσει, νὰ σηκώσει, τὸν σταυρό του»[33], ψεύδονταν λέγοντας, ὅτι «ἐμποδίζει νὰ δίνουν φόρους στὸν Καίσαρα[34], καὶ ὅτι ἀναταράσσει τὰ πλήθη»[34α]. Τὸν συκοφάντησαν ὅμως καὶ μπροστὰ στὸν τίμιο σταυρὸ καὶ μὲ ἄλλους τρόπους· γιατὶ ἔλεγαν στὰ πλήθη ποὺ ἦταν ὑποχείρια. «Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς προερχόταν ἀπὸ τὸν Θεό, δὲν θὰ καταργοῦσε τὸ Σάββατο»[35]. Ἐπίσης ἰσχυρίζονταν ὅτι καὶ δαιμόνιο ἔχει καὶ μανιακὸς εἶναι[36], καθὼς καὶ φαγᾶς καὶ οἰνοπότης[37], καὶ ὅτι ἐνεργοῦσε μέσω τοῦ Βεελζεβούλ[38].

Στίχ. 12. «Μοῦ ἀνταπέδωσαν κακά».

Ὅταν λοιπὸν εὐεργετοῦσε τὸν ἔβριζαν, ὅταν τοὺς προέτρεπε γιὰ νὰ σωθοῦν, τὸν λιθοβολοῦσαν, ὅταν τοὺς συμβούλευε μὲ πολλὴ σοφία καὶ τοὺς ἔβαζε στοὺς δρόμους ποὺ ὁδηγοῦσαν στὴν εὐσέβεια, οἱ ταλαίπωροι τὸν ἔβριζαν, καὶ ἐπὶ πλέον τὸν συκοφαντοῦσαν ἀκόμα καὶ γιὰ ἀτεκνία.

---

35. Ἰω. 9, 16. 36. Ἰω. 10, 20. 37. Ματθ. 11, 19. 38. Ματθ. 12, 24.

Στίχ. 12. «Καὶ ἀτεκνίαν τῇ ψυχῇ μου».

Ἔθος τῇ θείᾳ Γραφῇ υἱοὺς ὀνομάζειν κατὰ μαθητείαν τῶν μυσταγωγεῖν εἰωθότων τοὺς μυσταγωγουμένους. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιστέλλων τισίν· «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ», φησίν, «διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα»· καὶ μὴν καὶ Γαλάταις· «Τεκνία, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν». Ὠνομάζοντο δὲ καὶ υἱοὶ τῶν ἁγίων προφητῶν, οἱ κατὰ διάθεσίν τε καὶ μάθησιν οἰκεῖοι καὶ προσεδρεύοντες αὐτοῖς. Ὅτι γὰρ οὐ συνεχώρουν ὑπὸ Χριστοῦ μαθητεύεσθαί τινας οἱ καθηγεῖσθαι λαχόντες τῶν Ἰουδαϊκῶν ταγμάτων, σαφὲς ἂν γένοιτο κἀντεῦθεν ἀκονιτί. Προσεφώνουν μὲν γάρ, ὡς ἔφην, τοῖς ὄχλοις, ὅτι «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται, τί ἀκούετε αὐτοῦ;». Ἔτυπτον δὲ καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ἐν συνεδρίῳ πολλάκις, ἐγκαλοῦντες αὐτοῖς τὴν μυσταγωγίαν.

Στίχ. 13. [«Ἐταπείνουν ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχήν».

Ὁποῖος δέ ἐστιν ὁ πένθους τρόπος, παρά γε τοῖς τὴν ἁγίαν κατορθοῦν εἰωθόσι ζωήν, οὗτος ὁ στίχος εὖ μάλα διατρανοῖ. «Ἐταπείνουν γὰρ ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχήν μου», φησί. Καὶ ἐντεῦθεν τὸν τοῦ πένθους παραχρῆμα δεικνύει καρπόν, καὶ τῶν ἁγιοπρεπῶν ἱδρώτων τὴν ὄνησιν].

Στίχ. 14. «Ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται».

«Ἡ προσευχή μου», γάρ φησιν, «εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται, τουτέστιν οὐκ ἄπρακτος, οὐδὲ ἀνήνυτος γέγονεν παρὰ Θεῷ, δεκτὴ δὲ μᾶλλον, καὶ οἷον εἰς κόλπον δοθεῖσα τοὺς ἐμούς. Εἰθίσμεθά πως ἐν κόλπῳ δέχεσθαι τὰ

39. Α΄ Κορ. 4, 15.
40. Γαλ. 4, 19.

Στίχ. 12. «Καὶ ἀτεκνία στὴν ψυχή μου».

Ἡ ἁγία Γραφὴ συνηθίζει νὰ ὀνομάζει υἱούς, ὡς πρὸς τὴ μαθητεία, ἐκείνων ποὺ συνήθως εἰσάγουν στὰ μυστήρια τοὺς μυσταγωγούμενους. Ἄλλωστε καὶ ὁ θεόπνευστος Παῦλος γράφοντας σὲ κάποιους, λέγει· «Γιατὶ ἐγὼ σᾶς γέννησα στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου»[39]. Ἀλλὰ καὶ στοὺς Γαλάτες· «Παιδιά μου, γιὰ τὰ ὁποῖα δοκιμάζω πάλι πόνους γέννας, μέχρι ποὺ νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»[40]. Ὀνομάζονταν ἐπίσης καὶ υἱοὶ τῶν ἁγίων προφητῶν, αὐτοὶ πού, ὡς πρὸς τὴ διάθεση καὶ τὴ μάθηση, ἦταν φίλοι καὶ βρίσκονταν κοντά τους. Ὅτι ὅμως δὲν συγχωροῦσαν, ἐκεῖνοι ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι ἡγέτες τῶν ἰουδαϊκῶν ταγμάτων, τὸ ὅτι κάποιοι διδάσκονταν ἀπὸ τὸν Χριστό, μπορεῖ νὰ γίνει σαφὲς χωρὶς κόπο καὶ ἀπὸ τὸ ἑξῆς. Φώναζαν, ὅπως εἶπα, στὰ πλήθη καὶ ἔλεγαν· «Ἔχει δαιμόνιο καὶ εἶναι μανιακός· γιατί τὸν ἀκοῦτε;»[40α]. Χτυποῦσαν ἐπίσης καὶ τοὺς ἀποστόλους πολλὲς φορὲς στὸ συνέδριο, κατηγορώντας τους γιὰ τὴ διδασκαλία τους.

Στίχ. 13. «Ταπείνωνα τὴν ψυχή μου μὲ τὴ νηστεία».

Ποιὸς εἶναι ὁ τρόπος τοῦ πένθους σ' αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν νὰ ἀσκοῦν τὴν ἅγια ζωή, τὸ διακηρύττει ἄριστα ὁ στίχος αὐτός. Γιατὶ λέγει· «Ταπείνωνα τὴν ψυχή μου μὲ νηστεία». Καὶ ἀπὸ ἐδῶ δείχνει ἀμέσως τὸν καρπὸ τοῦ πένθους καὶ τὴν ὠφέλεια τῶν ἱδρώτων ποὺ πρέπουν στοὺς ἁγίους.

Στίχ. 14. «Ἡ προσευχή μου θὰ ἐπιστρέψει
στὸν κόλπο μου».

«Ἡ προσευχή μου», λέγει, «θὰ ἐπιστρέψει στὸν κόλπο μου», δηλαδὴ δὲν ὑπῆρξε ἄπρακτη οὔτε ἀκατόρθωτη ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον δεκτή, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο δόθηκε στὸν κόλπο μου. Ἔχουμε συνηθίσει νὰ δεχόμαστε κατὰ κάποιο τρόπο στὸν κόλπο μας τὰ δῶρα ποὺ μᾶς προσφέρονται ἀπὸ κάποι-

40α. Ἰω. 10, 20.

παρ' ὅτου οὖν προσφερόμενα δῶρα. Ὅτι γὰρ τὰς τῶν ὁσίων ἱκετηρίας προσίεται Θεός, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, αὐτοῦ λέγοντος ἐναργῶς ποτὲ μέν, ὅτι, «Κέκραξον πρός με καὶ εἰσακούσομαί σου», ποτὲ δὲ πάλιν ἑκάστῳ τῶν προσαγόντων τὰς ἱκετηρίας, «Ἔτι σοῦ λαλοῦντος ἐρῶ· Ἰδοὺ πάρειμι»; Ἀντὶ τοῦ, Προσευχόμενος, ἐδεχόμην παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰς αἰτήσεις καὶ τὸν κόλπον μου ἐπλήρουν. Τοῦτο σημαντικὸν ἂν εἴη τοῦ ἐναπομεῖναι ἐκείνους τῇ ἁμαρτίᾳ· οὐδὲν γὰρ ὠφελήθησαν, φησί, τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀνοίας τὴν προσευχὴν ὥσπερ εἰς ἑαυτὸν ἐπανακάμψαι ποιήσαντες.

Στίχ. 14. [«Ὡς πλησίον καὶ ὡς ἀδελφόν».

Ἑκάστῳ, φησίν, οὕτως ἀρέσειν ἐσπούδαζον, ὥστε δοκεῖν εἶναί τινα τῶν ἀγχιστέων καὶ τῶν τεταγμένων εἰς ἀδελφούς].

Στίχ. 15. «Διεσχίσθησαν, καὶ οὐ κατηνύγησαν».

Τουτέστιν ἀκαμπὴς ἀπομεμένηκεν καὶ ἀφιλοικτίρμων ὁ νοῦς αὐτοῖς. Πλὴν ἐγώ, φησίν, οὐκ ἔγνων. Τί δὲ οὐκ ἔγνων; Τὴν αἰτίαν δηλονότι δι' ἣν αἱ μὲν μάστιγες κατερρήγνυντο, οἱ δὲ οὐ κατηνύγησαν. Οὐδὲν γάρ, ὡς ἔφην, ἐγκαλεῖν ἔχοντες, ἐπεμαίνοντο τῷ Χριστῷ. Καὶ γοῦν ἔφασκεν ἐναργῶς· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; Εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετέ μοι;». Οὐκοῦν ἁμαρτίαν ἐμαυτοῦ, φησίν, οὐδεμίαν ἔγνων.

Στίχ. 16. «Ἐπείρασάν με, ἐξεμυκτήρισάν με μυκτηρισμόν».

Ὁ τοῖς εὐαγγελικοῖς συγγράμμασιν ὁμιλῶν, εὑρήσει καὶ τοῦτο τολμήσαντας Ἰουδαίους κατὰ τοῦ καλέσαντος εἰς ζωήν, δῆλον δὲ ὅτι Χριστοῦ. Μυρίας γὰρ καὶ πικρὰς ἐπεσώρευον αὐτῷ τὰς θλίψεις, καὶ προσεῖσαν πλειστάχου, δι-

41. Ἱερ. 40 (Μασ. 33), 3 42. Ἡσ. 58, 9. 43. Ἰω. 8, 46.

ον. Γιατί, ὅτι ὁ Θεὸς δέχεται τὶς παρακλήσεις τῶν ὁσίων, πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἀμφισβητήσει, ἀφοῦ ὁ ἴδιος λέγει φανερά, ἄλλοτε, «Φώναξε δυνατὰ σὲ μένα καὶ θὰ σὲ ἀκούσω»[41], καὶ ἄλλοτε πάλι στὸν καθένα ποὺ προσφέρει τὶς παρακλησεις του· «Ἐνῶ ἀκόμα ἐσὺ μιλᾶς, ἐγὼ θὰ σοῦ πῶ· Νά, εἶμαι παρών»[42]. Ἀντὶ τοῦ, Προσευχόμενος, δεχόμουν ἀπὸ τὸν Θεὸ αὐτὰ ποὺ ζητοῦσα καὶ γέμιζα τὸν κόλπο μου. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἐκεῖνοι ἐξακολουθοῦσαν νὰ μένουν στὴν ἁμαρτία, γιατὶ δὲν ὠφελήθηκαν καθόλου, λέγει, μὲ τὴν ὑπερβολικὴ μωρία, κάνοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὴν προσευχὴ νὰ ἐπιστρέψει στὸν ἑαυτό τους.

Στίχ. 14. [«Σὰν πλησίον μου καὶ σὰν ἀδελφό μου».

Στὸν καθένα, λέγει, ἔτσι φρόντιζα νὰ εἶμαι ἀρεστός, ὥστε νὰ φαίνομαι ὅτι εἶμαι κάποιος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς ἀδελφούς.

Στίχ. 15. «Διασκορπίσθηκαν, καὶ δὲν συγκινήθηκαν».

Δηλαδὴ ὁ νοῦς τους ἔμεινε ἄκαμπτος καὶ χωρὶς ἴχνος συμπάθειας. «Ἐγὼ ὅμως», λέγει, «δὲν τὸ γνώριζα». Τί δὲν γνώριζα; Τὴν αἰτία δηλαδὴ γιὰ τὴν ὁποία τὰ μαστίγια βέβαια ἔσπαζαν, ἐνῶ ἐκεῖνοι δὲν συγκινήθηκαν. Γιατί, ὅπως εἶπα, μὴ ἔχοντας καμμιὰ κατηγορία ἐναντίον του, φέρονταν σὰν μανιακοὶ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πράγματι ἔλεγε φανερά· «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς μπορεῖ νὰ μὲ κατηγορήσει γιὰ ἁμαρτία; Καὶ ἀφοῦ σᾶς λέγω τὴν ἀλήθεια, γιατί ἐσεῖς δὲν μὲ πιστεύετε;»[43] Λοιπὸν ἁμαρτία, λέγει, δική μου δὲν βρῆκα καμμία.

Στίχ. 16. «Μὲ πείραζαν καὶ μὲ περιγελοῦσαν μὲ πολλὴ περιφρόνηση».

Αὐτὸς ποὺ μελετᾶ τὰ εὐαγγελικὰ συγγράμματα, θὰ βρεῖ νὰ ἔχουν τολμήσει οἱ Ἰουδαῖοι καὶ αὐτὸ ἐναντίον ἐκείνου ποὺ τοὺς κάλεσε στὴ ζωή, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ. Μύριες δηλαδὴ καὶ ὀδυνηρὲς θλίψεις ἐπισώρευαν ἐναντίον του, καὶ τὸν πλησίαζαν

δάσκαλον μὲν ἀποκαλοῦντες αὐτόν, ἀρτύοντες δὲ παγίδας καὶ βρόχους. Ἐπέπεμψαν γὰρ ὁμοῦ τοῖς ἰδίοις μαθηταῖς τοὺς Ἡρωδιανούς, λέγοντες· «Οἴδαμεν ὅτι ἐν ἀληθείᾳ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπου. Ἔξεστι δοῦναι φόρους Καίσαρι, ἢ οὔ;». Ποτὲ δὲ καὶ νομικὰς προτάσεις προσάγοντες καὶ φιλομαθείας δόκησιν ἑαυτοῖς περιπλάττοντες ἐζήτουν τι θηρεῦσαι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καθ' ἃ γέγραπται. Ἀλλ' ἤκουον τότε· «Τί με πειράζετε, ὑποκριταί;». Οὐ γὰρ ἦν δύνασθαι λαθεῖν τὸν εἰς καρδίαν ὁρῶντα καὶ νεφροὺς καὶ εἰδότα τὰ κεκρυμμένα. Ὅτι δὲ καὶ ἐξεμυκτήρισαν αὐτόν, χαλεπὸν οὐδὲν ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ γεγραμμένων ἰδεῖν. Ὁ μὲν γὰρ τῶν ὅλων Σωτὴρ καὶ Κύριος, «Ἀμήν, ἀμήν», φησίν, «λέγω ὑμῖν· ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον», προσετίθει δὲ ὅτι, «Θάνατον οὐ μὴ ἴδῃ εἰς τὸν αἰῶνα», οἱ δὲ ὑπήντουν σκληροὶ καὶ ἀγέρωχοι καὶ ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀσυνεσίας οὐ συνιέντες τὸ εἰρημένον, ἀντανίσταντο λέγοντες· «Ἀβραὰμ ἀπέθανεν, καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον, καὶ σὺ λέγεις, Ἐάν τις τὸν λόγον μου ἀκούσῃ, θάνατον οὐ μὴ ἴδῃ εἰς τὸν αἰῶνα; τίνα σεαυτὸν ποιεῖς;».

[Οὐκοῦν ποτὲ μὲν ἐπείραζον, ποτὲ δὲ καὶ ἐξεμυκτήριζον ἐπιβρύχοντες αὐτῷ τοὺς ὀδόντας καὶ μανίας διαβολικῆς καὶ δαιμονιώδους ὠμότητος ἐκμεμεστωμένην ἔχοντες τὴν καρδίαν. Ἀλλ', «ὦ Κύριε», φησί, πότε ἐπόψῃ;». Ἄθρει δέ μοι πάλιν κἀν τούτῳ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος σχῆμα καὶ τὸ τῆς κενώσεως μέτρον εὖ μάλα τετηρημένον, ἵνα πάλιν ὑποτύπωσις ἐπιεικείας αὐτὸς εὑρίσκηται Χριστός· καίτοι γὰρ δυνάμενος ὡς Θεὸς τὴν ἰσοπαλῆ τοῖς Ἰουδαϊκοῖς τολμήμασιν ἐπιμετρῆσαι δίκην, τὸ χρῆναι τοῦτο δρᾶν ἀνατίθησι τῷ Πατρί, ἵνα καὶ εἰς ἡμᾶς ὀρθῶς λέγηται τὸ διὰ τοῦ θε-

---

44. Ματθ. 22, 17. 45. Ὅπ. π. 15. 46. Ὅπ. π. 18.

παντοῦ, ἀποκαλώντας τον βέβαια δάσκαλο, στήνοντάς του ὅμως παγίδες καὶ βρόχους. Πράγματι ἔστειλαν μαζὶ μὲ τοὺς μαθητές του τοὺς Ἡρωδιανοὺς καὶ τοῦ ἔλεγαν· «Γνωρίζουμε ὅτι πραγματικὰ διδάσκεις τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν σοῦ μέλει γιὰ τίποτε, γιατὶ δὲν λαμβάνεις ὑπ' ὄψη σου πρόσωπο ἀνθρώπου. Ἐπιτρέπεται νὰ δίνουμε φόρους στὸν Καίσαρα, ἢ ὄχι;»[44]. Ἄλλοτε πάλι τοῦ παρουσίαζαν προτάσεις τοῦ νόμου, καὶ προσποιούμενοι ὅτι ἤθελαν νὰ μάθουν, ζητοῦσαν νὰ πιάσουν κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενά του, ὅπως ἔχει γραφεῖ[45]. Ἀλλὰ τότε ἄκουσαν· «Γιατί μὲ πειράζετε, ὑποκριτές;»[46]. Γιατὶ δὲν μποροῦσε νὰ κάνει λάθος αὐτὸς ποὺ βλέπει τὴν καρδιὰ καὶ τοὺς νεφρούς, καὶ γνωρίζει αὐτὰ ποὺ εἶναι κρυμμένα[47]. Ὅτι βέβαια καὶ τὸν περιγελοῦσαν, δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ τὸ διαπιστώσουμε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουν γραφεῖ γι' αὐτόν. Πράγματι ὁ Κύριος τῶν ὅλων καὶ Σωτήρας λέγει· «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἀκούει τὸν λόγο μου καὶ πιστεύει σ' αὐτὸν ποὺ μὲ ἔστειλε, ἔχει ζωὴ αἰώνια»[48], καὶ πρόσθετε· «Δὲν θὰ δεῖ θάνατο ποτέ»[48]. Καὶ ἐκεῖνοι ἀπάντησαν σκληρὰ καὶ μὲ ὑπεροψία καὶ μὲ πάρα πολλὴ ἀπερισκεψία, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν αὐτὸ ποὺ εἶπε, λέγοντας· «Ὁ Ἀβραὰμ πέθανε, καὶ οἱ προφῆτες πέθαναν, καὶ σὺ λές, Ἐὰν κάποιος ἀκούσει τὸν λόγο μου, δὲν θὰ δεῖ θάνατο στὸν αἰώνα; Ποιὸς νομίζεις ὅτι εἶσαι;»[50].

[Ἄλλοτε λοιπὸν τὸν πείραζαν, καὶ ἄλλοτε τὸν κορόϊδευαν, τρίζοντας ἐναντίον του τὰ δόντια τους, καὶ ἔχοντας τὴν καρδιά τους γεμάτη διαβολικὴ καὶ δαιμονικὴ ὠμότητα. Ἀλλά, «ὦ Κύριε, λέγει, πότε θὰ μὲ ἐπισκεφθεῖς;». Πρόσεχε λοιπὸν πάλι καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο σχῆμα καὶ τὸ μέτρο τῆς ταπείνωσης νὰ διατηρεῖται πολὺ καλά, γιὰ νὰ βρεθεῖ πάλι ὑπόδειγμα ἐπιείκειας ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Γιατί, ἂν καὶ μποροῦσε ὡς Θεὸς νὰ ἐπιφέρει τὴν ἰσοδύναμη μὲ τὶς ἰουδαϊκὲς θρασύτητες τιμωρία, ἀνέθεσε στὸν Πατέρα νὰ τὸ κάνει αὐτό, ὥστε καὶ σὲ μᾶς νὰ λέγεται

47. Ψαλμ. 7, 10. 48. Ἰω. 5, 24. 49. Ἰω. 8, 51 50. Ἰω. 8, 52.

σπεσίου Παύλου· «Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον ὀργῇ»].

Στίχ. 17. «Ἀποκατάστησον τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τῆς κακουργίας αὐτῶν».

Τῆς Ἰουδαίων ἀνοσιότητος διαμνημονεύσας παντα-
χοῦ, πλεῖστά τε ὅσα περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους εἰπών, εἰσ-
κεκόμικεν ἀναγκαίως διὰ τῆς τῶν προκειμένων ἐννοίας
καὶ τὸν περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐπ' αὐτοῦ λόγον.
Χάριτι μὲν γὰρ Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, κα-
τὰ τὸ γεγραμμένον. Πλὴν οὐ μεμήνηκεν τῷ θανάτῳ κάτο-
χος. Οὐκοῦν κἂν εἰ ὁ Πατὴρ ἀποκατασταθῆσαι λέγοιτο,
ἀλλ' ἐν Υἱῷ καὶ τοῦτο πεπρᾶχθαι φαμέν· σοφία γάρ ἐστι
Θεοῦ καὶ δύναμις τοῦ Πατρός.

Στίχ. 17. «Ἀπὸ λεόντων τὴν μονογενῆ μου».

Λέοντας φησὶν ἢ τὰς πονηρὰς καὶ ἀντικειμένας δυνά-
μεις, αἳ μονονουχὶ κατεβρυχήσαντο τοῦ Χριστοῦ, ἢ τάχα
που καὶ αὐτοὺς τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς. Οὕτω γὰρ
αὐτῶν διαμνημονεύει λέγων διὰ φωνῆς Ἡσαΐου· «Ἐγενή-
θη ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ· ἔδωκεν ἐπ'
ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς· διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν». Μονογε-
νῆ γε μὴν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὀνομάζει, τὸ μονογενῆ τιθὲν
ἀντὶ τοῦ ἠγαπημένην· ἀεὶ γάρ πώς ἐστιν ἐν ἀγάπῃ πλείστῃ
τὸ μονογενὲς ἐν τέκνοις.

Στίχ. 18. «Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν Ἐκκλησίᾳ πολλῇ, ἐν λαῷ βαρεῖ αἰνέσω σε».

Ἐκκλησίαν ἐν τούτοις μεγάλην τὴν ἐξ ἐθνῶν ὀνομάζει,
καὶ μάλα εἰκότως, ὡς ἀναριθμήτῳ πληθύϊ κομῶσαν, καὶ τὸ
τῶν Ἰουδαίων ἔθνος καὶ κατὰ τοῦτο ὑπερκειμένην. Μεγάλη
δὴ καὶ ἑτέρως, ὡς τὴν ἐν Χριστῷ δικαιοσύνην ἔχουσα, καὶ

---

51. Ρωμ. 12, 12.

52. Ἑβρ. 2, 9.

ὀρθὰ μέσω τοῦ θεσπέσιου Παύλου· «Νὰ μὴ παίρνετε ἐκδίκηση ἀπὸ μόνοι σας, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δῶστε τόπο στὴν ὀργή»[51]].

Στίχ. 17. «Ἀποκατάστησε τὴν ψυχή μου
ἀπὸ τὴν κακουργία τους».

Ἀφοῦ ἀνέφερε τὴν ἀνοσιότητα τῶν Ἰουδαίων παντοῦ, καὶ εἶπε πάρα πολλὰ γιὰ τὸ πάθος τοῦ Σωτήρα, ἔφερε κατ' ἀνάγκη, σὲ σχέση μὲ τὰ λεγόμενα, καὶ τὸν λόγο γιὰ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ δοκίμασε τὸν θάνατο γιὰ ὅλους[52]. Ὅμως δὲν ὀργίσθηκε ἐπειδὴ κρατήθηκε ἀπὸ τὸν θάνατο. Ὥστε λοιπόν, ἀκόμα καὶ ἂν λέγεται ὅτι θὰ τὸν ἀποκαταστήσει ὁ Πατέρας, ὅμως καὶ αὐτὸ θὰ γίνει, λέμε, μὲ τὸν Υἱό. Γιατὶ εἶναι σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμη τοῦ Πατέρα[53].

Στίχ. 17. «Ἀπὸ τὰ στόματα τῶν λιονταριῶν τὴν ψυχή μου».

Λεοντάρια ὀνομάζει ἢ τὶς πονηρὲς καὶ ἀντίθετες δυνάμεις, οἱ ὁποῖες κατὰ κάποιο τρόπο βρυχήθηκαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἐνδεχομένως καὶ τοὺς καθοδηγητὲς τῶν Ἑβραίων. Γιατὶ ἔτσι τοὺς ἀναφέρει μὲ τὴν φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα· «Ἡ κληρονομία μου ἔγινε ἐναντίον μου σὰν τὸ λιοντάρι στὸ δάσος. Ὕψωσε τὴ φωνή της ἐναντίον μου, καὶ γι' αὐτὸ τὴν μίσησα»[54]. Μονογενῆ βέβαια ὀνομάζει τὴν ψυχή του, καὶ τὸ «μονογενῆ» λέχθηκε ἀντὶ τοῦ, "ἀγαπημένη". Γιατὶ πάντοτε τὸ μονοχαπαίδι εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο πολὺ πιὸ ἀγαπητὸ μεταξὺ τῶν παιδιῶν.

Στίχ. 18. «Θὰ σὲ δοξολογήσω μέσα σὲ πολυάριθμο πλῆθος,
μέσα σὲ λαὸ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κουφότητα».

Ἐκκλησία μεγάλη ὀνομάζει τὴ συνάθροιση τῶν ἐθνικῶν, καὶ πολὺ ὀρθά, γιατὶ ἀπαριθμεῖ ἀναρίθμητος πλῆθος, ποὺ καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ ξεπερνᾶ τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων. Ἀλλὰ εἶναι μεγάλη καὶ κατ' ἄλλη ἔννοια, κατὰ τὸ ὅτι ἔχει τὴ δικαιοσύνη

53. Α΄ Κορ. 1, 24.

54. Ἱερ. 12, 8.

διὰ πολιτείας εὐαγγελικῆς τελειουμένη πρὸς ἁγιασμόν. Ἐν ὑπεροχῇ δὲ τῆς ἐν νόμῳ λατρείας ἡ πνευματική, καὶ τῶν ἐν σκιαῖς ἡ ἀλήθεια· οὐκοῦν τὸ μέγα κατά τε πληθὺν νοοῖτ' ἂν εἰκότως, καὶ πρός γε τοῦτο κατὰ τὴν ἀρετήν. Βαρὺς δὲ λαὸς ὀνομάζεται, ἅτε δὲ καὶ ἀπηλλαγμένος κουφότητος Ἰουδαϊκῆς, καὶ τὸ εὐπαράφορον οὐκ ἔχων, οὔτε μὴν παντὶ ἀνέμῳ περιφερόμενος, βεβηκὼς δὲ μᾶλλον καὶ τὸ ἀκράδαντον ἐν πίστει τηρῶν· οὐκοῦν καὶ τὸν μέχρις αἵματος ἀγῶνα διήνεγκαν μαρτυροῦντι Χριστῷ, καὶ τετηρήκασιν τὸ γεγραμμένον· «Ἕως θανάτου ἀγώνισαι περὶ τῆς ἀληθείας».

Στίχ. 19. «Μὴ ἐπιχαρείησάν μοι οἱ ἐχθραίνοντές μοι ἀδίκως».

Πῶς ἂν ἐπέχαιρον Ἰουδαῖοι Χριστῷ, ἢ ποίας ἂν ἐσχήκασιν ἀφορμὰς τῆς κατ' αὐτοῦ θυμηδίας, εἰ μεμένηκεν ἐν νεκροῖς; Δηλονότι εἰ καὶ αὐτὸς ἐν ἴσῳ τοῖς ἄλλοις κάτοχος ἐγεγόνει ταῖς ᾅδου πύλαις, καὶ μηδεὶς ἦν αὐτοῦ λόγος ἔτι μετὰ τὸ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθη.

Στίχ. 19. «Οἱ μισοῦντές με δωρεὰν καὶ διανεύοντες ὀφθαλμοῖς».

Ἐπ' οὐδενὶ γὰρ ἐδίωκον τὸν Κύριον, τουτέστιν ἀφορμὴν οὐδεμίαν ἐσχηκότες κατ' αὐτόν, δι' ἣν ἐχρῆν ὁρᾶσθαι μεμισηκότας τοὺς διανεύοντας τοῖς ὀφθαλμοῖς. Περιτυγχάνοντες γάρ, ὡς ἔφην, αὐτῷ καὶ διδάσκαλον ὀνομάζοντες, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκειν ἐν ἀληθείᾳ λέγοντες, διέλεγον ἀλλήλοις κατειρωνευόμενοι πάντως που καὶ τὴν ὑπόκρισιν ὑπεμφαίνοντες, εἰς ἀπολογίαν τοῦ μὴ δοκεῖν ἀληθές τι λέγειν περὶ αὐτοῦ, ὅτι διδάσκαλον ὀνομάζειν ἤθελον.

τοῦ Χριστοῦ, καὶ γίνεται τέλεια πρὸς ἁγιασμὸ μὲ τὴν εὐαγγελικὴ ζωή. Ἡ πνευματικὴ λατρεία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴ λατρεία τοῦ νόμου, καὶ ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὶς σκιές. Ἑπομένως τὸ μεγάλο εὔλογα νοεῖται ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρετή. Ἐπίσης βαρὺς λαὸς ὀνομάζεται, ἐπειδὴ καὶ ἀπαλλαγμένος εἶναι ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴ ἐλαφρότητα, καὶ δὲν παρασύρεται εὔκολα, οὔτε βέβαια καὶ περιφέρεται μὲ κάθε ἄνεμο, ἀλλὰ βαδίζει σταθερά, μένοντας ἀμετακίνητος στὴν πίστη. Καὶ πράγματι ὑπέμειναν καὶ τὸν μέχρις αἵματος ἀγώνα, μαρτυρώντας γιὰ τὸν Χριστό, καὶ τήρησαν αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ· «Ἀγωνίσου μέχρι θανάτου γιὰ τὴν ἀλήθεια[55].

Στίχ. 19. «Ἂς μὴ χαροῦν γιὰ τὴν καταστροφή μου
αὐτοὶ ποὺ μὲ μισοῦν ἄδικα».

Πῶς θὰ μποροῦσαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ χαίρονται γιὰ τὸν Χριστό, ἢ ποιὲς ἀφορμὲς μποροῦσαν νὰ ἔχουν γιὰ τὴν ἐναντίον του ψυχικὴ χαρὰ ἐὰν ἔμενε μὲ τοὺς νεκρούς; Δηλαδή, ἂν καὶ αὐτὸς εἶχε παραμείνει ἰσότιμα μὲ τοὺς ἄλλους κρατούμενος ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ ἅδη, καὶ δὲν γινόταν κανένας λόγος πιὰ γι' αὐτὸν μετὰ τὰ πάθη ποὺ ὑπέστη γιὰ μᾶς ἐπάνω στὸν σταυρό.

Στίχ. 19. «Αὐτοὶ ποὺ μὲ μισοῦν χωρὶς αἰτία
καὶ κάνουν νεύματα μὲ τὰ μάτια τους.

Καταδίωκαν τὸν Κύριο χωρὶς κανένα λόγο, δηλαδὴ μὴ ἔχοντας καμμιὰ ἀφορμὴ ἐναντίον του, γιὰ τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ τὸν μισοῦν ἐκεῖνοι ποὺ συνενοοῦνταν μεταξύ τους μὲ τὰ νεύματα τῶν ματιῶν τους. Γιατὶ συναντώντας τόν, ὅπως εἶπα, καὶ ὀνομάζοντάς τον διδάσκαλο καὶ λέγοντας ὅτι διδάσκει ἀληθινὰ τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ, ἔλεγαν μεταξύ τους ὁπωσδήποτε εἰρωνευόμενοι καὶ κρύβοντας τὴν ὑποκρισία τους, ὅτι ἤθελαν νὰ τὸν ὀνομάζουν διδάσκαλο πρὸς ἀπολογία ὅτι δὲν φαινόταν νὰ λέγει κάτι ἀληθινὸ γι' αὐτόν.

---

55. Σοφ. Σειρὰχ 4,28.

Στίχ. 20. «Ὅτι ἐμοὶ μὲν εἰρηνικὰ ἐλάλουν».

Προσιόντες γάρ, ὡς ἔφην, τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ τῶν Φαρισαίων τινὲς καὶ φιλομαθίας ὑπόληψιν περιτιθέντες ἑαυτοῖς, εὐφημεῖν ὑπεκρίνοντο καὶ προσηνεστάτους αὐτῷ προσεκόμιζον λόγους, οὐκ εὐλογοῦντες κατ' ἀλήθειαν, ἀλλ' ἵνα παγιδεύσωσιν αὐτὸν καὶ θηρεύσωσίν τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἀλλ' ἠλέγχοντο λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· «Τί με πειράζετε, ὑποκριταί;».

Στίχ. 22. «Εἶδες, Κύριε, μὴ παρασιωπήσῃς·
Κύριε, μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ».

Αἰτεῖ παρὰ τοῦ Πατρὸς κατὰ τῶν εἰς αὐτὸν πεπαρωνημένων γενέσθαι τὴν κίνησιν, καὶ μονονουχὶ διαμαρτύρεται λέγων· «Εἶδες, Κύριε, μὴ παρασιωπήσῃς». Βούλεται γὰρ οὐκ ἔτι μὲν ἐπ' αὐτοῖς ἀνεξικακῆσαι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, κατεξαναστῆναι δὲ ὥσπερ καὶ συστείλαντα τὴν μακροθυμίαν, αἰτῆσαι δίκας αὐτοὺς τῶν εἰς αὐτὸν οὐχ ὁσίως πλημμεληκότων. Καὶ ταῦτά φησιν οὐκ ἀεργὴς ὢν αὐτός· «οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκεν τῷ Υἱῷ». - Λέγων δὲ τό, «Μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ», διαδείκνυσιν ἐναργῶς ὅτι πάμμεγα πρὸς σωτηρίαν ἐφόδιον τὸ μόνον ἔχειν παρεστηκότα καὶ συνασπίζοντα τὸν τῶν ὅλων Θεόν. Οἱ γὰρ τούτου λαχόντες τὴν μέθεξιν, πάντῃ τε καὶ πάντως περιέσονται τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὰς τῶν πολεμούντων αὐτοῖς ἐφόδους διακρούσονται γεννικῶς, καὶ οὐκ ἀνέλοιεν πώποτε γεγονότες ὑπ' αὐτοῖς.

Στίχ. 24. «Κρῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου».

Ἐξήνεγκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὅσιον ἐφ' Υἱῷ τὸ κρῖμα·

---

56. Ματθ. 22, 18.

Στίχ. 20. «Μιλοῦσαν γιὰ μένα εἰρωνικά».

Ἀφοῦ πλησίασαν, ὅπως εἶπα, κάποιοι Φαρισαῖοι τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστὸ καὶ περιέβαλαν τὸν ἑαυτό τους μὲ τὴν ἐντύπωση φιλομάθειας, ὑποκρίνονταν ὅτι τὸν ἐπαινοῦν καὶ τοῦ ἀπηύθυναν λόγους φιλοφροσύνης, μὴ ἐπαινώντας τον πραγματικά, ἀλλά, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, θέλοντας νὰ τὸν παγιδεύσουν καὶ νὰ ἀποσπάσουν κάτι ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἀλλὰ ἐλέγχθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ μὲ τοὺς λόγους του· «Γιατί μὲ πειράζετε, ὑποκριτές;»[56].

Στίχ. 22. «Εἶδες, Κύριε, τὴν κακία τους. Μὴ σιωπήσεις καὶ μὴν ἀπομακρυνθεῖς, Κύριε, ἀπὸ μένα».

Ζητᾶ ἀπὸ τὸν Πατέρα νὰ κινηθεῖ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ φέρθηκαν ἐναντίον του σὰν μεθυσμένοι, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο διαμαρτύρεται λέγοντας· «Εἶδες, Κύριε, τὴν κακία τους· μὴ σιωπήσεις». Θέλει δηλαδὴ νὰ μὴ δείξει ἀνεξικακία ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, ἀλλὰ νὰ ξεσηκωθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο, καὶ περιορίζοντας τὴ μακροθυμία, νὰ ζητήσει νὰ τιμωρηθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ ἁμάρτησαν ἀνόσια σ' αὐτόν. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγει ὄχι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶναι ἀδρανής, γιατὶ «ὁ Πατέρας δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλη τὴν κρίση τὴν ἔδωσε στὸν Υἱό»[57]. Καὶ λέγοντας, «Μὴν ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ μένα», δείχνει ὁλοκάθαρα ὅτι ἔχει τεράστιο ἐφόδιο γιὰ τὴ σωτηρία, τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν συμπαρασταθεῖ καὶ τὸν ὑπερασπισθεῖ, τὸν Θεὸ τῶν ὅλων. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ πέτυχαν τὴ συμμετοχὴ αὐτοῦ, ὁπωσδήποτε καὶ μὲ κάθε τρόπο θὰ νικήσουν τοὺς ἐχθροὺς καὶ θὰ ἀποκρούσουν τὶς ἐφόδους τους γενναῖα, καὶ δὲν θὰ συλληφθοῦν ποτὲ περιερχόμενοι στὴν ἐξουσία αὐτῶν.

Στίχ. 24. «Δίκασέ με, Κύριε, σύμφωνα μὲ τὴ δικαιοσύνη σου».

Ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἔβγαλε δίκαια ἀπόφαση γιὰ τὸν Υἱό

57. Ἰω. 5, 22.

οὐ γὰρ συγκεχώρηκεν ἀκαταλήκτως ἐπιχειρεῖν αὐτῷ τοὺς εἰς αὐτὸν δυσσεβήσαντας, ἔσβεσε δὲ μᾶλλον αὐτῶν τὸν γέλωτα. - Ὡς κρῖμα δίκαιον αἰτεῖ τῇ τοῦ Πατρὸς δικαιοσύνῃ πρεπωδέστατον τὸ μὴ ἀφεῖναι τοῖς ἀποκτείνασιν αὐτὸν ταῖς κατ' αὐτοῦ θυμηδίαις ἐντρυφᾶν, μήτε μὴν ἐπιγάννυσθαι πεπονθότι, καὶ τοῦτο μέχρι παντός.

Στίχ. 25. «Μὴ εἴποισαν ἐν καρδίαις αὐτῶν,
Εὖγε, εὖγε, τῇ ψυχῇ ἡμῶν, μηδὲ εἴποισαν,
Κατεπίομεν αὐτόν».

Διὰ τοῦτο ἔσβεσε τῶν Ἰουδαίων ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν γέλωτα, ἵνα μὴ λέγοιεν ἐν ταῖς ἑαυτῶν καρδίαις· «Εὖγε, εὖγε, τῇ ψυχῇ ἡμῶν». Εἰ γὰρ μεμένηκεν ὁ Χριστὸς ἐν μόνῳ τῷ σταυρωθῆναι καὶ ἀποθανεῖν, ἔφασαν ἂν εἰκότως οἱ ἀποκτείναντες αὐτόν, «Εὖγε, εὖγε, τῇ ψυχῇ ἡμῶν», καὶ προσέτι τοῦτο τό, «Κατεπίομεν αὐτόν». Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ μὲν γεγόνασιν ἐν παντὶ κακῷ, κατεμπρησθείσης αὐτῶν ἁπάσης τῆς χώρας καὶ πολέμου δαπανήσαντος τοὺς ἐν αὐτῇ, ὁ δὲ πεπονθὼς δοξάζεται λέγοντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς», ἔτι τε πρὸς τοῦτο, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου», πέπτωκεν ἡ τῶν Ἰουδαίων ὀφρύς, εἰς γῆν κατηνέχθη τὸ φρόνημα, καὶ οὐκ ἐπέχαρον αὐτῷ, οὔτε μὴν ἴσχυσαν εἰπεῖν· «Κατεπίομεν αὐτόν».

Στίχ. 27. «Ἀγαλλιάσθωσαν καὶ εὐφρανθείησαν
οἱ θέλοντες τὴν δικαιοσύνην μου».

Οὐδὲν ἧττον τῶν ἐννοιῶν ἡ δύναμις κατὰ παντός ὅτουοὖν ἔρχεται τοῦ θέλοντος αὐτοῦ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγαπῶντες εἰρήνην, οἷς καὶ ἀγαλλίασιν καὶ

58. Ψαλμ. 2, 8.

του. Γιατὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἐπιτίθενται χωρὶς τελειωμὸ σ' αὐτὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἀσέβησαν, ἀλλὰ ἔσβησε μᾶλλον τὰ γέλια τους. Ζητᾶ ὡς κρίση δίκαια, ποὺ πρέπει κατεξοχὴ στὴ δικαιοσύνη τοῦ Πατέρα, νὰ μὴ ἀφήσει ἐκείνους ποὺ τὸν θανάτωσαν νὰ ἀπολαμβάνουν τὶς ἐναντίον του χαρές, οὔτε καὶ νὰ λάμπουν ἀπὸ χαρὰ ἐπειδὴ ἔπαθε, καὶ αὐτὸ νὰ συμβαίνει γιὰ πάντα.

Στίχ. 25. Εἴθε νὰ μὴ ποῦν μέσα στὶς καρδιές τους,
Εὖγε, εὖγε, στὴν ψυχή μας, οὔτε νὰ ποῦν,
τὸν ἔχουμε καταπιεῖ αὐτόν».

Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἔσβησε τὸ γέλιο τῶν Ἰουδαίων, γιὰ νὰ μὴ λέγουν στὶς καρδιές τους· «Εὖγε, εὖγε, στὴν ψυχή μας». Γιατί, ἐὰν ὁ Χριστὸς εἶχε μείνει μόνο στὸν σταυρὸ καὶ στὸν θάνατο, θὰ μποροῦσαν εὔλογα νὰ ποῦν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν σκότωσαν· «Εὖγε, εὖγε στὴν ψυχή μας», καὶ ἐπὶ πλέον καὶ αὐτό· «Τὸν ἔχουμε καταπιεῖ αὐτόν». Ἐπειδὴ ὅμως αὐτοὶ ὁδηγήθηκαν σὲ κάθε κακό, ἀφοῦ πυρπολήθηκε ὅλη ἡ χώρα τους καὶ οἱ κάτοικοί της ἐξολοθρεύθηκαν ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἔπαθε δοξάζεται, λέγοντας ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας σ' αὐτόν, «Ζήτησε ἀπὸ μένα, καὶ θὰ σοῦ δώσω τὰ ἔθνη ὡς κληρονομία σου καὶ τὴν κυριαρχία σου στὰ πέρατα τῆς γῆς»[58], καὶ μαζὶ μὲ αὐτό· «Κάθησε στὰ δεξιά μου, μέχρι ποὺ νὰ κάνω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν σου»[59], ἔπεσε τὸ φρύδι (ἡ ἀλαζονεία) τῶν Ἰουδαίων, συντρίφθηκε πάνω στὴ γῆ ἡ ὑπερηφάνεια τους, καὶ δὲν χάρηκαν γι' αὐτόν, οὔτε μπόρεσαν νὰ ποῦν· «Τὸν ἔχουμε καταπιεῖ».

Στίχ. 27. «Ἂς γεμίσουν ἀπὸ ἀγαλλίαση καὶ ἂς εὐφρανθοῦν αὐτοὶ ποὺ θέλουν τὴ δικαίωσή μου».

Τὸ νόημα τῶν ἐννοιῶν δὲν εἶναι καθόλου κατώτερο γιὰ τὸν ὁποιονδήποτε ποὺ θέλει τὴ δικαίωσή του, καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὴν εἰρήνη μὲ αὐτόν, στοὺς ὁποίους θέλει νὰ δοθεῖ

59. Ψαλμ. 109, 1-2.

εὐφροσύνην δοθῆναι βούλεται, χορηγουμένην δηλονότι δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Γέγραπται γὰρ περὶ δικαίου παντός· «Ἐπὶ γὰρ κεφαλῆς αὐτῶν αἴνεσις, καὶ εὐφροσύνη καταλήψεται αὐτούς». Πλὴν ὁποία τίς ἐστιν ἡ δικαιοσύνη περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος αὐτῷ, ζητητέον. Ἐδόκει μὲν γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων τοῖς ἀρχαιοτέροις λαληθεὶς νόμος, μεσιτεύοντος τοῦ πανσόφου Μωσέως, διδάσκαλος ἡμῖν δικαιοσύνης, πλὴν οὐ τῆς τελεωτέρας. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος οὐκ ἄμεμπτον εἶναί φησιν αὐτὴν δευτέρας τύπον, τῆς ἐν Χριστῷ δηλονότι, ἣ διά γε τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων εἰσφέρεται, καὶ ἔστιν τελεωτάτη. Ταύτην οὖν ἄρα τὴν δικαιοσύνην οἱ θέλοντες ἀγαλλιάσαιντο, φησίν, καὶ εὐφρανθήτωσαν.

Στίχ. 27. «Οἱ θέλοντες τὴν εἰρήνην τοῦ δούλου αὐτοῦ».

Εἰ μὲν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τίοιντό τινες τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην, οὗτοι τοὺς τύπους ἀπολελοιπότες καὶ τὰς ἐν τῷ νόμῳ σκιάς, μετακεχωρήκασιν εἰς ἀλήθειαν, ἥτις ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη. Τοῦτο διδάσκει λέγων ὁ ἱερώτατος Παῦλος· «Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοί· εἰδότες δὲ ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐν αὐτῷ». Εἰ δὲ ἐξ ἐθνῶν νοοῖντο τυχὸν οἱ κεκλημένοι διὰ τῆς πίστεως, καίτοι τὴν εἰρήνην ἠσπάσαντο τὴν πρός γε μήν, φησί, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν διιστῶσαν αὐτοῦ ἀπάτην διαπηδήσαντες καὶ καταλύσαντες τὴν ἔχθραν, καὶ ἐκ μέσου ποιήσαντες τὸ μεσολαβοῦν, οἷς καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος προσπεφώνηκεν λέγων· «Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως». Εἰ

60. Ἡσ. 51, 11.
61. Ἑβρ. 8, 7.

ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη, ἡ ὁποία φυσικὰ χορηγεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μέσω αὐτοῦ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ κάθε δίκαιο· «Τὸ κεφάλι τους θὰ τὸ στεφανώσει ἔπαινος καὶ εὐφροσύνη»[60]. Ὅμως πρέπει νὰ ἐξετάσουμε ποιὰ εἶναι ἡ δικαιοσύνη γιὰ τὴν ὁποία κάνει αὐτὸς λόγο. Πίστευαν δηλαδή, ὅτι ὁ νόμος ποὺ ὑπαγορεύθηκε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους στοὺς ἀρχαιότερους, μὲ τὴ μεσιτεία τοῦ πάνσοφου Μωϋσῆ, ἦταν σὲ μᾶς δάσκαλος δικαιοσύνης, ὄχι ὅμως τῆς τελειότερης. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει, ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ ἄμεμπτη, ἀλλὰ τύπος τῆς δεύτερης, δηλαδὴ τῆς χορηγούμενης ἀπὸ τὸν Χριστό, ἡ ὁποία προσφέρεται μὲ τὶς εὐαγγελικὲς ἐντολές[61], καὶ εἶναι τελειότατη. Ἄρα λοιπόν, ὅσοι θέλουν, λέγει, αὐτὴ τὴ δικαιοσύνη, θὰ νοιώσουν ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη.

Στίχ. 27. «Αὐτοὶ ποὺ θέλουν τὴν εἰρήνη
τοῦ δούλου του».

Ἐφόσον δηλαδὴ κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ μπόρεσαν νὰ ἐκτιμήσουν τὴ δική του εἰρήνη, αὐτοί, ἐγκαταλείποντας τοὺς τύπους καὶ τὶς σκιώδεις διατάξεις τοῦ νόμου, προσχώρησαν στὴν ἀλήθεια, ποὺ εἶναι ἡ δικαιοσύνη. Γιατὶ αὐτὸ διδάσκει ὁ ἱερώτατος Παῦλος· «Ἐμεῖς εἴμαστε ἀπὸ τὴ φύση μας Ἰουδαῖοι, καὶ ὄχι ἁμαρτωλοὶ ἐθνικοί. Ἐπειδὴ ὅμως γνωρίζουμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν δικαιώνεται μὲ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό, γι᾽ αὐτὸ καὶ ἐμεῖς πιστέψαμε στὸν Ἰησοῦ Χριστό, γιὰ νὰ δικαιωθοῦμε μέσω αὐτοῦ»[62]. Ἐὰν ἐθνικοὶ θεωροῦνται αὐτοὶ ποὺ κλήθηκαν μὲ τὴν πίστη, αὐτοὶ καὶ τὴν εἰρήνη, λέγει, ἀσπάσθηκαν πρὸς τὸν Κύριό μας, Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ἀρνήθηκαν τὴν ἀπάτη ποὺ τοὺς χώριζε ἀπὸ αὐτὸν καὶ σταμάτησαν τὴν ἔχθρα καὶ ἔδιωξαν ἀπὸ τὴ μέση ἐκεῖνο ποὺ τοὺς χώριζε, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος διακήρυξε λέγοντας· «Ἀφοῦ λοιπὸν δικαιωθήκαμε μὲ τὴν πίστη»[63]. Ἂν τώρα ὁ Χριστὸς ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του δοῦλο, ἂς

62. Γαλ. 2, 15-16.

63. Ρωμ. 5, 1.

δὲ δοῦλον ἑαυτὸν ὀνομάζει Χριστός, ταρασσέσθω μηδείς, ἐννοήσας ὅτι μορφὴν δούλου λαβὼν καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὢν ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτόν.

Στίχ. 28. «Καὶ ἡ γλῶσσά μου μελετήσει τὴν δικαιοσύνην σου, ὅλην τὴν ἡμέραν τὸν ἔπαινόν σου».

Ἄθρει δή μοι πάλιν ἐν τούτοις τὸ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον εὖ μάλα διαμορφούμενον ἐν Χριστῷ. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονεν καθ' ἡμᾶς, ταύτῃ τοι καὶ σφόδρα εἰκότως ὡς μέτροις ἐμβεβηκὼς τοῖς δουλοπρεπέσιν, ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην πληροῦν ἐπαγγέλλεται. Ἔργον δὲ δικαιοσύνης τῆς καθ' ἡμᾶς τὸ μελέτην ποιεῖσθαι, καὶ τοῦτο διηνεκῆ, τῷ Θεῷ πρέπουσαν καὶ ὀφειλομένην δοξολογίαν. - Ἐπαγγέλλεται Χριστὸς καὶ καθάπερ τινὰ θυσίαν πνευματικὴν ἀνακομίζειν τῷ Πατρὶ τὴν δοξολογίαν, κατὰ πᾶσαν ἡμέραν τὸν ἔπαινον αὐτοῦ. Καίτοι τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, εἰ τελεῖν ἔλοιντο χαριστήρια, βουθυτὴν ἐκέλευεν ἡ τοῦ νόμου σκιὰ ἢ μηλοσφαγίαις κεχρῆσθαι τυχόν, ἢ τρυγόνας προσάγειν, ἢ δύο νεοττοὺς περιστερῶν, λάγανά τε καὶ σεμίδαλιν ἐλαιόδευτον· ἀλλ' οὐκ ἐν Χριστῷ τοὺς τύπους ἔδει κρατοῦντας ὁρᾶσθαι.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΕ'.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαβίδ».

Καὶ οὕτω μὲν ἱστορικώτερον, ὑψηλότερον δὲ κατηγορίαν ὁ ψαλμὸς περιέχει τῆς ὑπερηφανίας τοῦ λαοῦ Ἰουδαίων, καὶ τῆς κακίας ἔλεγχον, καὶ μὴν ὑμνολογίαν τῶν δικαίων κριμάτων, δι' ὧν ἔσωσε τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁ Κύριος· πρὸς δὲ τούτοις εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Πατέρα ὑπὲρ ὧν εὐηργέτησε διὰ τοῦ Υἱοῦ· ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις εὐχὴν ἀσφαλιζομένην τοῦ μὴ πεσεῖν εἰς ὑπερηφανίαν. Τὸ μὲν οὖν «εἰς τέλος», ὅ τί ποτέ ἐστι, πολλάκις εἴρηται, καὶ φορτικὸν ἴσως τὸ

μὴ ταράζεται κανένας, σκεπτόμενος ὅτι ἔλαβε μορφὴ δούλου καὶ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα βρέθηκε νὰ εἶναι ἄνθρωπος, ταπεινώνοντας τὸν ἑαυτό του[64].

Στίχ. 28. «Καὶ ἡ γλώσσα μου θὰ μελετᾶ τὴ δικαιοσύνη σου, ὅλη τὴν ἡμέρα τὸν ἔπαινό σου».

Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ πάλι σ' αὐτὰ τὸ πρόσωπο τῆς ἀνθρωπότητας ποὺ διαμορφώνεται πολὺ καλὰ μὲ τὸν Χριστό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔγινε σὰν ἐμᾶς, γι' αὐτὸ καὶ πολὺ σωστά, ἔχοντας μπεῖ στὰ μέτρα ποὺ ταιριάζουν στοὺς δούλους, ὑπόσχεται ὅτι θὰ ἐφαρμόσει ἀνθρώπινη δικαιοσύνη. Ἔργο βέβαια τῆς δικῆς μας δικαιοσύνης εἶναι νὰ μελετοῦμε, καὶ μάλιστα διαρκῶς, αὐτὰ ποὺ ταιριάζουν στὸν Θεό, καὶ νὰ τοῦ ἀποδίδουμε τὴ δοξολογία ποὺ τοῦ ὀφείλουμε. Ὑπόσχεται ὁ Χριστὸς νὰ προσφέρει σὰν μιὰ πνευματικὴ θυσία τὴ δοξολογία στὸν Πατέρα, καὶ κάθε ἡμέρα τὸν ἔπαινό του. Μολονότι στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, ὅταν θέλουν νὰ τελέσουν θυσία εὐχαριστίας, γίνεται μὲ θυσία βοδιοῦ, ἢ ἐνδεχομένως μὲ σφαγὲς προβάτων, ἢ προσφέρονται τρυγόνια ἢ δύο μικρὰ περιστέρια, καθὼς καὶ λαγάνα καὶ σεμιγδάλι βουτηγμένο στὸ λάδι, ὅμως δὲν ἔπρεπε στὶς θυσίες στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ νὰ φαίνεται ὅτι ἰσχύουν οἱ τύποι

ΨΑΛΜΟΣ 35ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, στὸν δοῦλο τοῦ Κυρίου, τὸν Δαβίδ».

Καὶ ἔτσι βέβαια μὲ τρόπο πιὸ ἱστορικὸ καὶ ὑψηλὸ ὁ ψαλμὸς περιλαμβάνει τὴν ὑπερηφάνεια τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τὸν ἔλεγχο τῆς κακίας, καὶ βέβαια καὶ ὑμνολογία τῶν δίκαιων κρίσεων, μὲ τὶς ὁποῖες ὁ Κύριος ἔσωσε τὴ γῆ, καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ εὐχαριστία πρὸς τὸν Πατέρα γιὰ τὶς εὐεργεσίες του μέσω τοῦ Υἱοῦ, καὶ τέλος σὲ ὅλα αὐτὰ εὐχὴ νὰ τοὺς ἀσφαλίζει, ὥστε νὰ μὴ πέσουν σὲ ὑπερηφάνεια. Τὸ «στὸ τέλος» τί ἀκριβῶς σημαίνει,

64. Φιλ. 2,7.

ταυτολογεῖν. Τό γε μὴν ἐπιγεγράφθαι «Τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαβίδ», διαδείκνυσιν ὅτι πρέποι ἂν τὴν ᾠδὴν ἀναχεῖσθαι τῷ προσώπῳ τοῦ θεσπεσίου Δαβίδ, ἅτε δὴ καὶ ἁγίῳ γεγονότι καὶ τῆς ἑαυτοῦ διανοίας τὸν αὐχένα τοῖς θείοις ὑποτιθέντι ζυγοῖς. Ἔφη γὰρ περὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Σαμουὴλ ὁ Θεός· «Εὗρον Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου». Εἰ δὲ δή τις εἴη καὶ ἕτερος δοῦλος Θεοῦ καὶ πολιτείαν ἔχων ἁγιοπρεπῆ, κεχρήσεται καὶ αὐτὸς τῇ τοιᾷδε προσευχῇ πρὸς τὸν Θεόν· περιέχει γὰρ αὐτῆς ἡ δύναμις ψόγον μὲν τῶν ὁλοτρόπως κεκλικότων εἰς τὸ πλημμελεῖν. Εἶτα τὴν τοῦ Θεοῦ γαληνότητα τοῖς αὐτῇ πρέπουσιν ἐπαίνοις στεφανοῖ, καὶ καθίστησιν ἐραστὰς τῆς παρ' αὐτοῦ μεγαλοδωρεᾶς τοὺς μονοτρόπως αὐτῷ δουλεύοντας καὶ τὴν οἰκείαν αὐτῷ ζωὴν ἀνατεθεικότας. Πρὸς δὲ τῷ τέλει, τὰ τοῖς παρανόμοις συμβησόμενα δηλοῖ, συνελαύνων πανταχόθεν ἑαυτόν τε καὶ τοὺς ἐντευξομένους εἰς ὁσίαν καὶ ἀβέβηλον ζωήν. Ἄρχεται δὲ οὕτως τῆς προσευχῆς.

Στίχ. 2. «Φησὶν ὁ παράνομος τοῦ ἁμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ· οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ».

Τουτέστιν ἡγεῖται μηδένα βλέπειν αὐτοῦ τὰ βουλεύματα· ἅπαξ δὲ προθέμενος τοῦ παρανομεῖν, ἔξω τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὸν τοῦ Θεοῦ τίθεται φόβον. Φαμὲν δὲ εἶναι παράνομον τὸν τοῖς θείοις νόμοις εἰς ἅπαν ἀπειρηκότα, ὡς μηδὲ εἶναι θέλειν αὐτούς, ἀγέρωχον δὲ παντελῶς καὶ ἐξίτηλον διαβιῶναι ζωήν, καὶ οἷον ἀμεταστρεπτὶ τρέχουσαν εἰς πέταυρον ᾅδου καὶ εἰς παγίδα θανάτου. Τῶν οὕτω βιοῦν εἰωθότων μέμνηταί που τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, οὕτω τέ φησιν περὶ ἑκάστου· «Λέγει δὲ Κυρίῳ· Ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ, εἰδέναι ὁδούς σου οὐ βούλομαι». Ὁ τοιοῦτος τετύφλωται,

65. Πράξ. 1, 22.

ἔχει λεχθεῖ πολλὲς φορές, καὶ εἶναι ἴσως βαρετὸ τὸ νὰ μιλᾶμε γιὰ τὰ ἴδια. Ἡ ἐπιγραφή, «Στὸν δοῦλο τοῦ Κυρίου, τὸν Δαβίδ», δείχνει καθαρά, ὅτι πρέπει ἡ ὠδὴ νὰ ἀποδοθεῖ στὸ πρόσωπο τοῦ θεόπνευστου Δαβίδ, ἀφοῦ καὶ ἅγιος ἔγινε, καὶ τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς του τὸν ἔθεσε στοὺς θεϊκοὺς ζυγούς. Γιατὶ εἶπε στὸν Σαμουὴλ ὁ Θεὸς γι᾽ αὐτόν· «Βρῆκα τὸν Δαβίδ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα τέτοιον ποὺ τὸν θέλει ἡ καρδιά μου, ὁ ὁποῖος θὰ κάνει ὅλα τὰ θελήματά μου»[65]. Καὶ ἐὰν ὑπάρχει καὶ κάποιος ἄλλος δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ποὺ νὰ ἔχει καὶ βίο τέτοιον ποὺ ταιριάζει σὲ ἅγιο, θὰ χρησιμοποιήσει καὶ αὐτὸς τὴν ἴδια προσευχὴ πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ τὸ νόημά της περιέχει κατηγορία γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν παρεκκλίνει στὸ νὰ ἁμαρτάνουν. Ἔπειτα στεφανώνει τὴν ἠρεμία τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἐπαίνους ποὺ τῆς ἀξίζουν, καὶ κάνει ἐραστὲς τῆς μεγάλης δωρεᾶς του ἐκείνους ποὺ ὑπηρετοῦν ἀποκλειστικὰ αὐτὸν καὶ τοῦ ἔχουν ἀφιερώσει τὴ ζωή τους. Καὶ πρὸς τὸ τέλος ὁ ψαλμὸς αὐτὸς φανερώνει αὐτὰ ποὺ θὰ συμβοῦν στοὺς παράνομους, ὁδηγώντας ἀπὸ παντοῦ τὸν ἑαυτό του καὶ αὐτοὺς ποὺ προσεύχονται σὲ ὅσια καὶ ἄμεμπτη ζωή. Καὶ ἀρχίζει τὴν προσευχὴ ὡς ἑξῆς.

Στίχ. 2. «Λέγει ὁ παράνομος στὸν ἑαυτό του·
Δὲν ὑπάρχει φόβος τοῦ Θεοῦ μροστὰ στὰ μάτια του».

Δηλαδὴ νομίζει ὅτι κανένας δὲν βλέπει αὐτὰ ποὺ ἔχει ἀποφασίσει. Ἀφοῦ δηλαδὴ πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ παρανομήσει, βγάζει ἔξω ἀπὸ τὰ μάτια του τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ. Παράνομος βέβαια λέμε ὅτι εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀρνήθηκε τελείως τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ θέλει οὔτε κὰν νὰ ὑπάρχουν οἱ νόμοι αὐτοί, καὶ κάνει ὑπερήφανη καὶ διεφθαρμένη ζωή, ἡ ὁποία κατὰ κάποιο τρόπο τρέχει χωρὶς ἐπιστροφὴ στὴν καταπακτὴ τοῦ ἅδη καὶ στὴν παγίδα τοῦ θανάτου. Αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν θυμᾶται ἡ ἁγία Γραφὴ καὶ λέγει στὸν καθένα· «Φύγε ἀπὸ μένα, δὲν θέλω νὰ ξέρω τοὺς δρόμους σου»[66]. Αὐτὸς

66. Ἰὼβ 21, 14.

φησί, καὶ τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον οὐχ ὁρᾷ, δι' οὗπερ ἂν γένοιτο θερμὴ μὲν ἔφεσις εἰς ἀγαθουργίαν, ἄμαχος δέ τις καὶ δυσάντητος προθυμία πρός γε τὸ χρῆναι βιῶναι λαμπρῶς. Οἱ γὰρ ἀφοβίαν Θεοῦ νοσοῦντες, οὐδὲν μὲν εἶδος κακίας ὀκνοῦσι· κρύπτουσι δὲ ὑπὸ φόβου πολλάκις ἢ αἰσχύνης τῷ πλησίον κωλυόμενοι ταύτην ἐξαγαγεῖν.

Στίχ. 3. «Ὅτι ἐδόλωσεν ἐνώπιον αὐτοῦ».

Ἑτέραν ἀποδίδωσι πρόφασιν τῆς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένης νόσου. Οὐ γὰρ πεπόρευται, φησί, μετὰ ἀληθείας ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο γάρ, «Ἐδόλωσε», κατασημαίνειεν ἄν, οἶμαί που. Ἀκολουθεῖ δὲ πλειστάκις τοῦ παρανομεῖν εἰωθόσι καὶ βούλεσθαί τινα δόξαν ἔχειν ἐπιεικείας ἐν ὀφθαλμοῖς ἀνθρώπων, καὶ ὑποκρίνεσθαι μὲν τὸ εἶναι χρηστοί, δόλον δὲ ὥσπερ καὶ ἀπάτην ἐργάζεσθαι, οὐχ ὅπερ εἰσὶ κατὰ ἀλήθειαν ὁρᾶσθαι ζητῶντες, ὑποκλέπτοντες δὲ μᾶλλον τῆς ἐπιεικείας τὴν δόξαν. Ἴδοι δ' ἄν τις τοιοῦτον καὶ δι' ὧν αἰσχύνεται τὸ δοκεῖν εἶναι κακός, τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς τὸ ἀτερπὲς καθορίζοντα. Εἰ γὰρ οἶδεν ὅτι κοσμεῖ ἡ ἁμαρτία, πῶς αὐτὴν ἡγεῖται φευκτήν; Εἰ δὲ τοῖς ἰδίοις τρόποις ἐπερυθριᾷ, ψηφοφορεῖ καθ' ἑαυτοῦ τῆς παρανομίας τὰ ἐγκλήματα. Δεῖ δὴ οὖν ἄρα βιοῦν ἡμᾶς ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ δίχα δόλου παντός, ἵν' εὑρεθῶμεν κατὰ τὸν μακάριον Ναθαναήλ, περὶ οὗ φησιν ὁ Σωτήρ· «Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν».

Στίχ. 3. «Τοῦ εὑρεῖν τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ καὶ μισῆσαι».

Εἰ ἔσχεν ἐν ὀφθαλμοῖς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, εὗρεν ἂν τὴν ἀνομίαν ἑαυτοῦ, καὶ ἐμίσησεν αὐτήν, ὥστε καὶ ἀποφοιτῆσαι μὲν τῆς εἰς τὰ φαῦλα ῥοπῆς, μεθορμισθῆναι δὲ

67. Ἰω. 1, 48.

ἔχει τυφλωθεῖ, λέγει, καὶ μὲ τὰ μάτια τῆς διανοίας δὲν βλέπει τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, μέσω τοῦ ὁποίου θὰ μποροῦσε νὰ δημιουργηθεῖ θερμὴ ἐπιθυμία γιὰ ἀγαθοεργία, ἀντίθετα τοῦ δημιουργεῖται κάποια ἀκαταμάχητη καὶ δυσάρεστη προθυμία στὸ νὰ θέλει νὰ ζεῖ πολυτελῶς. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ πάσχουν ἀπὸ ἀφοβία Θεοῦ, δὲν διστάζουν νὰ κάνουν κάθε εἶδος κακίας, ἀλλὰ ἀπὸ φόβο πολλὲς φορὲς ἡ ντροπὴ πρὸς τὸν πλησίον ἀποφεύγουν νὰ τὸ κάνουν.

Στίχ. 3. «Γιατὶ διέπραξε δόλο μπροστά του».

Σὲ ἄλλη αἰτία ἀποδίδει τὴν ἀρρώστια ποὺ μᾶς ἔχει ἀναφέρει τελευταῖα. Γιατὶ δὲν πορεύθηκε, λέγει, μὲ εἰλικρίνεια στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό, «διέπραξε δόλο». Πολλὲς φορὲς δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ συνηθίζουν νὰ παρανομοῦν καὶ νὰ θέλουν νὰ ἔχουν κάποια ἀφορμὴ ἐπιείκειας στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, παρουσιάζονται καὶ νὰ ὑποκρίνονται ὅτι εἶναι ἀγαθοί, ἀλλὰ νὰ κάνουν κάποιο δόλο καὶ ἀπάτη, ζητώντας νὰ φαίνονται ὄχι αὐτὸ ποὺ εἶναι πραγματικά, ἀλλὰ νὰ ὑποκλέπτουν μᾶλλον τὴν ἐντύπωση τῆς ἐπιείκειας. Καὶ θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ δεῖ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸν καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ ντρέπεται νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι κακός, νὰ προσδιορίζει τὴν ἀπρέπεια τῆς ζωῆς του. Γιατί, ἐὰν γνωρίζει ὅτι ἡ ἁμαρτία στολίζει, πῶς νομίζει ὅτι πρέπει κάποιος νὰ τὴν ἀποφεύγει; Ἐὰν ὅμως μὲ τοὺς τρόπους του κοκκινίζει, ψηφίζει ἐναντίον του τὶς κατηγορίες τῆς παρανομίας. Ἄρα λοιπὸν πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ ζοῦμε μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ χωρὶς κανένα δόλο, γιὰ νὰ βρεθοῦμε νὰ εἴμαστε σὰν τὸν μακάριο Ναθαναήλ, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Σωτήρας εἶπε· «Νὰ ἕνας ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης, στὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει δόλος»[67].

Στίχ. 3. «Νὰ βρεῖ τὴν παρανομία του καὶ νὰ τὴ μισήσει».

Ἐὰν εἶχε στὰ μάτια του τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, θὰ μποροῦσε νὰ ἀντιληφθεῖ τὴν παρανομία του καὶ νὰ τὴ μισήσει, ὥστε νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν κλίση πρὸς τὰ κακά, καὶ νὰ προσαράξει

πρὸς ἀγαθουργίαν, καὶ οἷον ἐκ βυθοῦ κακῶν ἀνενεγκεῖν δύνασθαι πρὸς ἀγαθὴν καὶ φιλάρετον ἕξιν τε καὶ ζωήν.

Στίχ. 4. «Οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι».

Πάμμεγα πρὸς ἐγκλήματος δύναμιν τὸ μηδὲ ἀνασχέσθαι μαθεῖν τίνα τρόπον χρηστὸς ἂν καὶ ἀγαθουργός, καὶ ἀπόδειξις ἂν εἴη σαφὴς τοῦ κατολισθῆναι εἰς πυθμένα φαυλότητος τὸν κατώτατον, μηδὲ ὅσον εἰπεῖν κἂν γοῦν ἄκρῳ δακτύλῳ θέλειν ἀποθίγειν μαθημάτων τῶν ἱερῶν, δι' ὧν ἄν τις ἐν ἑαυτῷ συλλέξαιτο τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρίστοις ἡμᾶς ἀποκομίζουσαν ἐπιστήμην. Ἀπαίδευτος οὖν ὁ παράνομος καὶ μαθημάτων τῶν εἰς σωτηρίαν καὶ ζωὴν ἀμέτοχος παντελῶς.

Στίχ. 4. «Τὰ ῥήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀνομία καὶ δόλος».

Οὐ γλώσσῃ κέχρηται σοφῇ τε καὶ ἐπιστήμονι καὶ θύρας ἐχούσῃ καὶ μοχλόν, ἀθυροστομεῖ δὲ οὕτως καὶ κίβδηλον πανταχοῦ ποιεῖται τὸν λόγον, ὡς ἐπίμεστον ὁρᾶσθαι καὶ ἀνομίας καὶ δόλου· ἀνομίας μέν, ὡς ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων δι' ἃς ἐπήγαγον ὕβρεις Χριστῷ, δόλου δέ, ὅτι καὶ παγιδεύειν αὐτὸν βουλόμενοι, χρηστοῖς προσῄεσαν λόγοις.

Στίχ. 5. «Ἀνομίαν ἐλογίσατο ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ».

Οἱ μὲν γὰρ τοῖς ἱεροῖς εἴκοντες νόμοις, οἱ καυχήμασιν ἁγιοπρεπέσιν ἐνιδρυῦν εἰωθότες, οἱ τὴν εὐκλεᾶ καὶ ἀκατάψεκτον διαβιοῦντες ζωὴν καὶ ταῖς καθηκούσαις δοξολογίαις τὸν ἁπάντων Σωτῆρα καταγεραίρουσιν· «Μεσονύκτιον», γάρ, φησίν, «ἐξηγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου», ἤγουν ταῖς θείαις περιτυγ-

68. Ματθ. 23, 4.

στὴν ἀγαθοεργία, καὶ σὰν ἀπὸ τὸν βυθὸ τῶν κακῶν, νὰ μπορέσει νὰ ἀνασύρει τὴν ἀγαθὴ καὶ φιλάρετη συνήθεια καὶ ζωή.

Στίχ. 4. «Δὲν θέλησε νὰ ἀποκτήσει σύνεση
καὶ νὰ κάνει τὸ καλό».

Εἶναι πολὺ μεγάλο ἔγκλημα τὸ νὰ μὴ ἀνέχεται νὰ μάθει μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μποροῦσε νὰ γίνει χρήσιμος καὶ ἀγαθοποιός, καὶ ἀπόδειξη σαφὴς αὐτοῦ εἶναι τὸ ὅτι γλύστρησε στὸν κατώτατο πυθμένα τῆς κακίας, μὴ θέλοντας οὔτε νὰ πεῖ ὅτι θέλει νὰ ἀγγίξει μὲ τὸ δαχτυλάκι του τὰ ἱερὰ μαθήματα[68], μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ συλλέξει στὸν ἑαυτό του τὴ γνώση ποὺ μᾶς μεταφέρει σὲ ὅλα ὅσα εἶναι ἄριστα. Ὁ παράνομος λοιπὸν εἶναι ἀπαίδευτος καὶ τελείως ἀμέτοχος τῶν μαθημάτων ποὺ ὁδηγοῦν στὴ σωτηρία καὶ ζωή.

Στίχ. 4. «Τὰ λόγια ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα του εἶναι
γεμᾶτα παρανομία καὶ δόλο».

Δὲν χρησιμοποιεῖ γλώσσα σοφὴ καὶ ἐπιστημονική, ποὺ ἔχει θύρες καὶ μοχλό, ἀλλὰ εἶναι τόσο πολὺ ἀθυρόστομος καὶ κάνει παντοῦ τὸν λόγο του πλαστόν, ὥστε νὰ φαίνεται γεμᾶτος παρανομία καὶ δόλο. Παρανομία βέβαια, ὅπως στὴν περίπτωση τῶν Ἰουδαίων, ἐξαιτίας τῶν ὕβρεων ποὺ ἀπηύθυναν στὸν Χριστό, καὶ δόλο, ἐπειδὴ καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ τὸν παγιδεύσουν, χρησιμοποιοῦσαν ἀρεστὰ λόγια.

Στίχ. 5. «Στὸ κρεββάτι του σκέπτεται τὴν παρανομία».

Αὐτοὶ βέβαια ποὺ ὑπακούουν στοὺς ἱεροὺς νόμους, αὐτοὶ ποὺ συνήθισαν νὰ ἱδρώνουν σὲ καυχήματα ποὺ ταιριάζουν σὲ ἁγίους, αὐτοὶ ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἔνδοξη καὶ ἔμεμπτη ζωή, δοξάζουν τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων καὶ μὲ τὶς πρέπουσες δοξολογίες· Γιατὶ λέγει· «Σηκωνόμουν τὰ μεσάνυχτα γιὰ νὰ σὲ δοξολογήσω γιὰ τὶς δίκαιες κρίσεις σου»,[69] δηλαδὴ διαβάζοντας τὶς θεῖες

69. Ψαλμ. 118, 62.

χάνοντες Γραφαῖς, εὐωδίας πάσης πνευματικῆς τὸν οἰκεῖον ἀναπιμπλῶσι νοῦν, καὶ τὰς ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀγαθοῖς περιεργάζονται τρίβους, καὶ ἀνάξητοῦσι λεπτῶς τίνα δὲ τρόπον γένοιντ' ἂν ἑαυτῶν ἀμείνους, τρέχοντες εἰς εἴδησιν ἐπιεικείας τε ὁμοῦ καὶ λαμπρότητος ἁγιοπρεποῦς. Οἱ δέ γε φαῦλοι καὶ παράνομοι τὸν τῆς ἡσυχίας καιρὸν δαπανῶσιν εἰς πονηρίας, καὶ ταῖς εἰς πᾶν ὁτιοῦν τῶν φαύλων διασκέψεσιν τὴν ἑαυτῶν καρδίαν καταμολύνοντες, τὸν τῶν ἐκτόπων ἐννοιῶν καρπόν, μονονουχὶ διαυγαζούσης αὐτοῖς ἡμέρας, ἐκφέρουσιν· παρίστανται γὰρ ὁδῷ οὐκ ἀγαθῇ.

Στίχ. 5. «Παρέστη πάσῃ ὁδῷ οὐκ ἀγαθῇ».

Προήκει δὲ φαυλότητος εἰς τοῦτο αὐτοῖς ὁ νοῦς, ὥστε μηδὲ προσοχθῆσαι τῇ κακίᾳ πώποτε. Οὐ γὰρ γεγόνασιν μισηταὶ τῶν ἐκτόπων οἱ παρανομεῖν εἰωθότες· οὐ γὰρ ἂν ἔδρασαν αὐτὰ μισεῖν εἰρημένοι.

Στίχ. 6. «Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου,
καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν».

Τινὲς δὲ ἀκούσαντες ὅτι «Ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν», καὶ ἀπατηθέντες ἐντεῦθεν, ἀπρονόητα τὰ ὑπὸ σελήνην ἀπεφήναντο, ὧν ἐστι καὶ Ἀριστοτέλης. Ἀλλ' οὕτω μέν τινες τὸ τῆς ἱστορίας φεύγοντες πάχος, εἰς τροπολογίας ἀναβαίνουσιν, οὐρανοὺς μὲν λέγοντες τοὺς ἐν οὐρανοῖς ἀγγέλους, νεφέλας δὲ τοὺς προφήτας, ὄρη δὲ Θεοῦ λογικὰς καὶ ὑψηλὰς δυνάμεις, ἢ τοὺς ἠρμένους ὑψοῦ κατ' ἀρετὴν ἀνθρώπους. Ἀλλ' ἔν γε τοῖς προκειμένοις, οὐκ ἐπὶ καιροῦ τὰ τοιάδε νοηθεῖεν. Οὐ γὰρ ἐν μόνοις τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις ἐστὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὔτε μὴν ἐν μόνοις τοῖς ἐν ὕψει γενομένοις κατ' ἀρετὴν ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη γίνεται, ἀλλ' εἰς πάντας ἀνθρώπους ἡ τῆς θείας ἡμερότητος ἐκτείνεται χά-

Γραφές, οἱ ὁποῖες γεμίζουν τὸν νοῦ τους μὲ κάθε πνευματικὴ εὐωδία, καὶ μελετοῦν τοὺς δρόμους ποὺ ὁδηγοῦν σ' ὅλα τὰ ἀγαθά, καὶ ἀναζητοῦν μὲ λεπτομέρεια μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν καλύτεροι, βαδίζοντας πρὸς τὴ γνώση τῆς ἀγαθότητας καὶ τῆς λαμπρότητας ποὺ ταιριάζει στοὺς ἁγίους. Ἀντίθετα οἱ κακοὶ καὶ παράνομοι δαπανοῦν τὸν χρόνο τῆς ἡσυχίας σὲ πονηρίες καὶ καταμολύνουν τὴν καρδιά τους μὲ τὶς κάθε εἴδους συζητήσεις, ἀποκομίζοντας τὸν παράνομο καρπὸ τῶν σκέψεων ὅταν κατὰ κάποιο τρόπο ξημερώνει γι' αὐτοὺς ἡ ἡμέρα. Γιατὶ βρίσκονται σὲ δρόμο ὄχι καλό.

Στίχ. 5. «Εἶναι παρὼν σὲ κάθε δρόμο πονηρό».

Ἔχει λοιπὸν φτάσει σὲ τέτοιο σημεῖο φαυλότητας ὁ νοῦς τους, ὥστε νὰ μὴ σιχαθοῦν ποτὲ τὴν κακία. Καθόσον ὅσοι συνήθισαν νὰ παρανομοῦν, δὲν μίσησαν ποτὲ τὰ παράνομα. Γιατί, ἂν ἀποφάσιζαν νὰ τὰ μισήσουν, δὲν θὰ τὰ ἔκαναν.

Στίχ. 6. «Κύριε, τὸ ἔλεός σου φτάνει μέχρι τὸν οὐρανὸ καὶ ἡ ἀλήθειά σου μέχρι τὰ σύννεφα».

Μερικοὶ ἀκούοντας, «Ἡ ἀλήθειά σου φτάνει μέχρι τὰ σύννεφα», καὶ ἔχοντας ἐξαπατηθεῖ ἀπὸ αὐτό, διατύπωσαν ὅτι εἶναι χωρὶς πρόνοια τὰ κάτω ἀπὸ τὴ σελήνη, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν μερικοὶ ἀποφεύγοντας τὸ βάθος τῆς ἱστορίας, προβαίνουν σὲ τροπολογίες, ὀνομάζοντας οὐρανοὺς τοὺς οὐράνιους ἀγγέλους, σύννεφα τοὺς προφῆτες, καὶ βουνὰ τὶς λογικὲς καὶ ὑψηλὲς δυνάμεις τοῦ Θεοῦ, ἢ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ βρίσκονται στὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ στὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ νοοῦνται ὡς φαινόμενα τοῦ καιροῦ. Γιατὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ δὲν ἁπλώνεται μόνο στοὺς ἀγγέλους, οὔτε καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἀποδίδεται μόνο σ' αὐτοὺς ποὺ ἔφτασαν στὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ἡ χάρη τῆς ἀγαθότητας τοῦ Θεοῦ ἐκτείνεται σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Λέγει ὅμως ὅτι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ

ρις. Ἐν δὲ τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἕως τῶν νεφελῶν τὴν ἀλήθειαν ᾔρθαί φησιν, ἐοικέναι δὲ καὶ ὄρεσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, ἵνα τὸ ὑψηλὸν καὶ ὑπερηρμένον καὶ ὑπερκείμενον νοῶμεν διὰ τῶν ὠνομασμένων. Τί γὰρ ὑψηλότερον οὐρανοῦ καὶ νεφῶν καὶ ὀρῶν; Ὃ δὲ κατασκευάζει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ὁ ἐλεήμων, φησί, καὶ ἀληθινὸς καὶ δίκαιος οὐ κατοικτείρειν ἐπίσταται μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὡς ἀληθινὸς μισεῖ τοὺς δόλον ἔχοντας εἰς νοῦν καὶ ἀπάτῃ συντεθραμμένους, καὶ ὡς δικαιοσύνην ἔχων, ἥτις φιλονεικεῖ τοῖς λίαν ἠρμένοις τῶν ὀρῶν, ἐποίσει πάντως τοῖς μὲν ἀγαθοῖς τὴν αὐτοῖς πρέπουσαν τῶν χαρισμάτων διανομήν, τοῖς δ' αὖ πονηροῖς τὴν ἰσόρροπον δίκην.

Στίχ. 7. «Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε».

Καὶ ἐνταῦθα δέ τι ὅμοιόν ἐστι τοῦ Παύλου· ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε τῶν δύο λαῶν τὴν σωτηρίαν διηγήσασθαι, οἳ καὶ σημαίνονται διὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κτηνῶν, ἀνθρώπων μὲν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὡς κατηχουμένων ἐκ τοῦ νόμου καὶ νοούντων τὰ διαφέροντα, κτηνῶν δὲ ὡς ἀλογωτέρων τῶν ἐξ ἐθνῶν. Παιδευθέντες γὰρ οἱ ἐξ Ἰουδαίων τὸ μυστήριον διὰ νόμου καὶ προφητῶν, ἐξέπεσον, οἱ δὲ οὐδέ ποτε ἀκηκοότες οἱ ἐξ ἐθνῶν, προελήφθησαν. Τούτου χάριν εἴρηκεν ὁ Δαβίδ· «Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή», ἤγουν ἀκατάληπτα καὶ ἀζήτητα παντελῶς· τὸ γάρ τοι πολυπραγμονεῖν ἐλέσθαι τὰ ὑπὲρ νοῦν τὸν ἀνθρώπινον, ἐπισφαλὲς καὶ ἐπιζήμιον. Γέγραπται γοῦν· «Βαθύτερά σου μὴ ζήτει»· καὶ πάλιν· «Μὴ σοφίζου περιττά, μήποτε ἐκπλαγῇς».

Τῆς τοῦ Θεοῦ γαληνότητος τὸ ὑπερφερὲς καὶ τῆς ἡμερότητος τὴν ἀπαράβλητον ὑπεροχὴν κἀν τούτῳ δὴ πάλιν ἔνεστιν ἰδεῖν. Καὶ γοῦν τὴν παρ' ἑαυτοῦ φειδὼ νέμειν ἀξιοῖ πᾶσι

---

70. Σοφ. Σειρὰχ 3, 21.

ὑψώθηκε μέχρι τὸν οὐρανό, καὶ ἡ ἀλήθεια μέχρι τὰ σύννεφα, καὶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη του μοιάζει μὲ βουνά, γιὰ νὰ σκεπτόμαστε μὲ τὰ ὀνόματα αὐτὰ τὸ ὑψηλὸ καὶ ὑπερυψωμένο καὶ αὐτὸ ποὺ βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα. Τί δηλαδὴ ὑπάρχει πιὸ ψηλὸ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ σύννεφα καὶ τὰ βουνά; Αὐτὸ βέβαια ποὺ θέλει νὰ δηλώσει εἶναι τὸ ἑξῆς· Ὁ ἐλεήμων, λέγει, καὶ ἀληθινὸς καὶ δίκαιος, δὲν γνωρίζει νὰ δείχνει μόνο εὐσπλαγχνία, ἀλλὰ ὡς ἀληθινὸς μισεῖ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν στὸν νοῦ τους δόλο καὶ εἶναι ἀναθρεμμένοι μὲ ἀπάτη, καὶ ἐπειδὴ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία ἀνταγωνίζεται μὲ τὰ πολὺ ὑψηλὰ βουνά, θὰ ἀποδώσει ὁπωσδήποτε στοὺς ἀγαθοὺς τὸ μερίδιο τῶν χαρισμάτων ποὺ τοὺς ταιριάζει, καὶ στοὺς κακοὺς πάλι τὴν ἀντίστοιχη τιμωρία.

Στίχ. 7. «Θὰ σώσεις τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη, Κύριε».

Καὶ ἐδῶ ὑπάρχει κάτι ὅμοιο τοῦ Παύλου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ διηγηθεῖ τὴ σωτηρία τῶν δύο λαῶν, οἱ ὁποῖοι συμβολίζονται μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη, μὲ τοὺς ἀνθρώπους βέβαια οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ διδάσκονταν μὲ τὸ νόμο καὶ πίστευαν τὰ ἀξιόλογα, ἐνῶ μὲ τὰ κτήνη οἱ ἐθνικοί, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἦταν πιὸ ἄλογοι. Γιατὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἂν καὶ εἶχαν διδαχθεῖ τὸ μυστήριο μὲ τὸν νόμο καὶ τοὺς προφῆτες, ἐξέπεσαν, ἐνῶ οἱ ἐθνικοί, ποὺ δὲν εἶχαν ἀκούσει τίποτε, προκρίθηκαν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶπε ὁ Δαβίδ· «Οἱ κρίσεις σου εἶναι μεγάλη ἄβυσσος». Δηλαδὴ δυσκολοερμήνευτες καὶ ἐνελῶς ἀνερμήνευτες. Γιατὶ τὸ νὰ ἐπιχειρεῖ κανεὶς νὰ ἐρευνήσει αὐτὰ ποὺ ξεπερνοῦν τὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐπικίνδυνο καὶ ἐπιζήμιο. Πράγματι ἔχει γραφεῖ· «Μὴ ζητᾶς τὰ βαθύτερα ἀπὸ σένα»[70]. Καὶ πάλι· «Νὰ μὴ ἐπινοεῖς περιττὰ σοφίσματα, γιὰ νὰ μὴ ἐκπλαγεῖς κάποτε»[71].

Τὴν ἀνωτερότητα τῆς γαληνότητας τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀσύγκριτη ὑπεροχὴ τῆς πραότητάς του μποροῦμε νὰ τὰ δοῦμε ἐπίσης καὶ σ' αὐτό. Ὅτι δηλαδὴ τὴ φροντίδα του κρίνει σωστὸ νὰ

71. Ἐκκλ. 7, 16.

τοῖς παρ' αὐτοῦ γεγονόσιν, καὶ οὐχὶ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων. Ἔφη γάρ που καὶ πρὸς τὸν θεσπέσιον Ἰωνᾶν· «Σὺ ἐφείσω ὑπὲρ τῆς κολοκύνθης, ὑπὲρ ἧς οὐκ ἐκακοπάθησας οὐδὲ ἐκοπίασας, ἢ ὑπὸ νύκτα ἀπώλετο, ἐγὼ οὐ φείσομαι ὑπὲρ Νινευῆ τῆς πόλεως τῆς μεγάλης, ἐν ᾗ κατοικοῦσιν πλείους ἢ δώδεκα μυριάδες ἀνδρῶν, οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν δεξιὰν αὐτῶν ἢ ἀριστερὰν αὐτῶν, καὶ κτήνη πολλά;». Θαυμάζεται δὲ καὶ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος λύρας, ὡς ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσιν καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων. Ναὶ μὴν τὸν ἐπὶ τῷ Σαββάτῳ τιθεὶς νόμον καὶ τὴν τοῦ χρῆναι παντελῶς ἐργάζεσθαι μηδὲν διατρανῶν αἰτίαν, Ἵνα ἀναπαύσηται, φησίν, ὁ παῖς σου καὶ ἡ παιδίσκη σου καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου καὶ πᾶν κτῆνός σου. Εἰ δὲ δοκεῖ πως τοῖς εἰρημένοις ἀντιφέρεσθαι τὸ διὰ τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς εἰρημένον, «Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ;», φαμέν, ὅτι τὰς ἐν τῷ νόμῳ σκιὰς ἀναιρεῖν ἀκόλουθον ὠδινούσας τὴν ἀλήθειαν, οὔτε μὴν ἀφιλοικτίρμονα νομίζειν εἶναι τὸν τῶν ὅλων Δημιουργόν.

Στίχ. 8. «Ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου, ὁ Θεός».

Ὅτε Θεὸς ὢν ὁ Λόγος ἐπέλαμψεν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων, καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἁπάντων σωτηρίας ὑπέμεινε θάνατον, δῆλον δὲ ὅτι τὸν κατὰ σάρκα, τότε καὶ πεπλήθυνται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ ἔτι μόνον ἐλυτρώσατο τὸν Ἰσραὴλ καθὰ πάλαι διὰ Μωσέως, ἀλλ' εἰς πάντας ἀνθρώπους ἡ τῆς σωτηρίας ἐκτέταται χάρις, σαγηνεύουσα διὰ τῆς πίστεως εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος Θεοῦ, καὶ προσοικειοῦσα δι' ἁγιασμοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

---

72. Ἰωνᾶ 4, 9-10. 73. Ψαλμ. 103, 14.

τὴν ἀπονέμει σὲ ὅλα ὅσα ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὄχι μόνο στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ σ' αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα. Γιατὶ εἶπε κάποτε καὶ στὸν θεσπέσιο Ἰωνᾶ· «Σὺ λυπήθηκες γιὰ τὴν κολοκυθιὰ γιὰ τὴν ὁποία δὲν κακοπάθησες οὔτε κοπίασες, ἡ ὁποία τὴ νύχτα ἀφανίσθηκε, καὶ ἐγὼ δὲν πρέπει νὰ λυπηθῶ γιὰ τὴν Νινευῆ, τὴν πόλη τὴ μεγάλη, στὴν ὁποία κατοικοῦν περισσότεροι ἀπὸ δώδεκα μυριάδες ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι δὲν γνώρισαν οὔτε τὴν δεξιὰ οὔτε τὴν ἀριστερά τους, καὶ πολλὰ κτήνη;»[72]. Θαυμάζεται ὅμως καὶ μὲ τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ γιὰ τὸ ὅτι «κάνει νὰ φυτρώσει τὸ χόρτο γιὰ τὰ κτήνη καὶ ἡ χλόη γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἀνθρώπων»[73]. Καὶ βέβαια ὅρισε τὸν νόμο τοῦ Σαββάτου, διευκρινίζοντας καὶ τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἔπρεπε νὰ ἐργάζονται καθόλου· «Γιὰ νὰ ἀναπαύεται», λέγει, «ὁ δοῦλος σου καὶ ἡ δούλη σου καὶ τὸ ὑποζύγιό σου καὶ κάθε κτῆνος σου»[74]. Ἐὰν ὅμως φαίνεται ὅτι σ' αὐτὰ ποὺ εἰπώθηκαν ἀντιτίθεται ἐκεῖνο ποὺ ἔχει εἰπωθεῖ μὲ τὴν φωνὴ τοῦ Παύλου, «Μήπως γιὰ τὰ ζῶα νοιάζεται ὁ Θεός;»[75], λέμε ὅτι ἦταν ἑπόμενο νὰ καταργηθοῦν οἱ σκιὲς τοῦ νόμου ποὺ ἐγκυμονοῦσαν τὴν ἀλήθεια, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ νομίζουμε ὅτι ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων εἶναι ἄσπλαγχνος.

Στίχ. 8. «Θεέ μου, πόσο μεγάλο εἶναι τὸ ἔλεός σου!».

Ὅταν ὁ Λόγος, ποὺ εἶναι Θεός, ἔλαμψε στοὺς κατοίκους τῆς γῆς μὲ τὴ μορφὴ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὑπέστη τὸν θάνατο γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων, δηλαδὴ τὸν κατὰ σάρκα, τότε καὶ πολλαπλασιάσθηκε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λύτρωσε ὄχι μόνο τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, ὅπως παλιὰ ὁ Μωυσῆς, ἀλλὰ ἡ χάρη τῆς σωτηρίας ἐπεκτάθηκε σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἑλκύοντάς τους μὲ τὴν πίστη στὸ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια καὶ ἐκεῖνον ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι Θεός, καὶ διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ νὰ τοὺς ἐξοικειώσει μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

---

74. Ἔξ. 23, 12.
75. Α΄ Κορ. 9, 9.

Στίχ. 8. «Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου ἐλπιοῦσιν».

Γεγόναμεν τοίνυν ὑπὸ πτέρυγας, ἤτοι σκέπην τὴν ὑπὸ Χριστῷ, ὥστε λέγειν ἡμᾶς τὸ ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ᾀσμάτων· «Ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ἐπεθύμησα, καὶ ἐκάθισα». Καὶ αὐτός δή πού φησιν ὁ Σωτήρ· «Ἐγὼ ὡς ἄρκευθος πυκάζουσα». Γεγόνασί γε μὴν ὑπὸ πτέρυγας αὐτοῦ. Πεπλήθυνται καὶ τὸ ἔλεος κατὰ τοὺς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους τρόπους.

Στίχ. 10. «Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς».

Εἰ φῶς ἐστιν ἐκ φωτὸς τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, πότε οὐκ ἦν ἐν τῷ Πατρὶ τὸ φῶς αὐτοῦ; Ὡς γὰρ ἀχώριστον τοῦ πυρὸς τὸ φωτίζειν, οὕτω καὶ τοῦ Πατρὸς τὸ ἐξ αὐτοῦ γεννώμενον φῶς.

Στίχ. 11. «Παράτεινον τὸ ἔλεός σου τοῖς γινώσκουσί σε».

Λιτὴν ἀνατείνει τὴν ὑπὲρ τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπεγνωκότων ἐπιφάνειαν. Οἷς καὶ πρέποι ἂν τὸ ἐν παντὶ γενέσθαι καλῷ καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ χαρίσμασιν ἐντρυφᾷν· τοῖς μὲν οὖν γινώσκουσιν αὐτὸν παρατείνεσθαι τὸ ἔλεος παρακαλεῖ, τοῖς δὲ τὴν καρδίαν εὐθέσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καθ' ἣν αὐτοῖς τὰ πρὸς ἀξίαν ἀπονεμηθήσεται. Εἶεν δ' ἂν οὐχ ἕτεροι παρὰ τοὺς πρώτους οἱ δεύτεροι· τουτέστι παρὰ τοὺς γινώσκοντας οἱ εὐθεῖς. Ἕπεται γὰρ τῇ παρὰ Θεοῦ γνώσει τὸ καὶ εὐθῆ τὴν διάνοιαν ἔχειν, τουτέστι κατ' οὐδένα τρόπον διεστραμμένην. Οἱ μὲν τὴν γνῶσιν μόνην ἔχοντες, τουτέστι τὴν πίστιν, ἐλέῳ δικαιοῦνται καὶ σώζονται, οἱ δὲ καὶ τὸ εὐθὲς ἐν ταῖς πράξεσι, τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀπολαμβάνουσι στέφανον, ἤτοι τῆς ὁσίας ψήφου.

---

76. Ἄσμα Ἀσμάτων 2, 3.

Στίχ. 8. «Θὰ στηρίξουν τὶς ἐλπίδες τους σὲ σένα
προστατευμένοι ἀπὸ τὴ σκέπη τῶν πτερύγων σου».

Βρεθήκαμε λοιπὸν κάτω ἀπὸ πτέρυγες, δηλαδὴ κάτω ἀπὸ τὴν σκέπη τοῦ Χριστοῦ, ὥστε νὰ λέμε αὐτὸ ποὺ εἶναι γραμμένο στὸ Ἅσμα τῶν ἀσμάτων· «Ἐπιθύμησα τὴ σκιά του, καὶ κάθισα κάτω ἀπὸ αὐτήν»[76]. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγει κάπου· «Ἐγὼ εἶμαι σὰν θάμνος προστατευτικός»[77]. Γιατὶ προστατεύθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ φτερά του. Πολλαπλασιάσθηκε καὶ τὸ ἔλεός του σύμφωνα μὲ τοὺς τρόπους ποὺ ἔχουν εἰπωθεῖ πρόσφατα σὲ μᾶς.

Στίχ. 10. «Μὲ τὸ φῶς σου θὰ δοῦμε φῶς».

Ἐφόσον ὁ Υἱὸς εἶναι φῶς, ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Πατέρα, πότε δὲν ὑπῆρχε στὸν Πατέρα τὸ φῶς του; Γιατί, ὅπως εἶναι ἀχώριστο ἀπὸ τὴ φωτιὰ τὸ νὰ φωτίζει, ἔτσι εἶναι καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸ φῶς ποὺ γεννιέται ἀπὸ αὐτόν.

Στίχ. 11. «Παράτεινε τὸ ἔλεός σου σ᾽ αὐτοὺς
ποὺ σὲ γνωρίζουν».

Ἀναπέμπει παράκληση ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ ἀγαποῦν τὸν Κύριο καὶ ἀναγνωρίζουν τὴν ἔλευσή του, οἱ ὁποῖοι καὶ πρέπει νὰ βρεθοῦν σὲ κάθε καλὸ καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ χαρίσματα ποὺ χορηγοῦνται ἀπὸ αὐτόν. Σ᾽ αὐτοὺς λοιπὸν ποὺ τὸν γνωρίζουν παρακαλεῖ νὰ παραταθεῖ τὸ ἔλεός του, ἐνῶ σ᾽ ἐκείνους ποὺ εἶναι εὐθεῖς στὴν καρδιὰ νὰ ἀπονεμηθοῦν ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη του αὐτὰ ποὺ τοὺς ἀξίζουν. Καὶ δὲν θὰ εἶναι οἱ δεύτεροι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς πρώτους, δηλαδὴ οἱ εὐθεῖς στὴν καρδιὰ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν γνωρίζουν. Γιατὶ μετὰ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ ἀκολουθεῖ τὸ νὰ ἔχουν εὐθεῖα τὴ διάνοια, δηλαδὴ νὰ μὴ εἶναι μὲ κανένα τρόπο διεστραμμένη. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ ἔχουν μόνο τὴ γνώση, δηλαδὴ τὴν πίστη, δικαιώνονται ἀπὸ εὐσπλαγχνία, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι καὶ εἰλικρινεῖς στὶς πράξεις τους, ἀπολαμβάνουν τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, δηλαδὴ τῆς ἱερῆς ἀποφάσεως.

77. Ὡσηὲ 14, 8-10.

Στίχ. 12. «Μὴ ἐλθέτω μοι ποῦς ὑπερηφανίας».

Ἔξω τοῦ πάθους ἀξιοῖ γενέσθαι. Ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι· Παρατείνοντός σου τὸ ἔλεος εἰς ἐμὲ τὸν γινώσκοντά σε, καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἤτοι τὴν ὁσίαν ψῆφον ὀρέγοντος, μὴ κατολισθήσαιμί ποτε πρὸς τοῦτο σκαιότητος ἐννοιῶν, ὡς μέγα φρονεῖν ἐλέσθαι καὶ βαδίζειν ἐν ὑπεροψίᾳ, καὶ τὴν οὕτως ἐπισφαλῶς ἔχουσαν ἰέναι τρίβον. Μὴ δὲ παρακινησάτω με τῆς παρὰ σοὶ στάσεως πρᾶξις ἄτοπος.

Στίχ. 12. «Καὶ χεὶρ ἁμαρτωλοῦ μὴ σαλεύσοι με».

«Χεὶρ ἁμαρτωλοῦ» διαβολικὴ ἐνέργεια, «χεὶρ ἁμαρτωλοῦ» ἡ τοῦ πλεονέκτου, «χεὶρ ἁμαρτωλοῦ» ἡ τοῦ δῶρα διδόντος ἐπὶ φθορᾷ καὶ λαμβάνοντος, «χεὶρ ἁμαρτωλοῦ» ἡ τοῦ ἱερέως τοὺς ἀναξίους τῷ θυσιαστηρίῳ προσάγοντος. Ὑπὸ ταύτης τῆς χειρὸς μὴ σαλευθῆναι, τουτέστι μὴ παρατραπῆναι, καὶ ἡμεῖς προσευξώμεθα· χρὴ γὰρ ἑδραίους καὶ ἀσαλεύτους ἐν τῇ δικαιοσύνῃ, κἂν παρανομῶσιν ἄλλοι τοὺς νήφοντας κτᾶσθαι.

Στίχ. 13. «Ἐκεῖ ἔπεσον πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν».

(Κυρίλλου καὶ Χρυσοστόμου.) Τὸ «ἐκεῖ» εἶπεν ἀντὶ τοῦ "Ἀπὸ τούτου τοῦ πράγματος", τουτέστι τῆς ὑπερηφανίας· ἢ καὶ ἀντὶ τοῦ, "Ὅπου", ὡς εἶναι τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Μὴ γενοίμην ἐκεῖ ἔνθα οἱ σαλευθέντες πίπτουσι, καὶ πεσόντες ἐξωθοῦνται, καὶ ἐξωσθέντες οὐκέτι ἐπανελθεῖν δυνήσονται. Ἢ «ἐκεῖ», τουτέστιν ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ, κατὰ τό· «Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμός».

Στίχ. 13. «Ἐξώσθησαν, καὶ οὐ μὴ δύνωνται στῆναι».

Δεῖ δὴ οὖν ἄρα προσιόντας Θεῷ, τῶν μὲν ἀγαθῶν ποιεῖσθαι τὴν αἴτησιν, παραιτεῖσθαι δὲ καὶ τὸ ἁλῶναι ψυχικοῖς

78. Λουκᾶ 13, 28.

Στίχ. 12. «Νὰ μὴ μοῦ συμβεῖ νὰ ὑπερηφανευθῶ».

Ζητᾶ νὰ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ πάθος. Εἶναι σὰν νὰ λέγει· Παρατείνοντας τὴν εὐσπλαγχνία σου σὲ μένα ποὺ σὲ γνωρίζω καὶ ἐπιθυμῶ τὴ δικαιοσύνη, δηλαδὴ τὴν ἅγια ἀπόφασή σου, εἴθε νὰ μὴ γλιστρήσω ποτὲ σὲ τέτοιο βαθμὸ κακότητας σκέψεων, ὥστε νὰ προτιμήσω νὰ εἶμαι ὑπερήφανος καὶ νὰ βαδίζω ὑπεροπτικὰ καὶ νὰ πορεύομαι ἐπικίνδυνα τὸν δρόμο ποὺ εἶναι τέτοιος, καὶ νὰ μὴ μὲ μετακινήσει καμμιὰ ἄτοπη πράξη ἀπὸ τὴ θέση μου κοντά σου.

Στίχ. 12. «Καὶ χέρι ἁμαρτωλοῦ νὰ μὴ μὲ σαλεύσει».

«Χέρι ἁμαρτωλοῦ» εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ διαβόλου, «χέρι ἁμαρτωλοῦ» εἶναι τὸ χέρι τοῦ πλεονέκτη, «χέρι ἁμαρτωλοῦ» εἶναι τὸ χέρι ἐκείνου ποὺ δίνει καὶ παίρνει δῶρα γιὰ διαφθορά, «χέρι ἁμαρτωλοῦ» εἶναι τὸ χέρι τοῦ ἱερέα ποὺ ὁδηγεῖ στὸ θυσιαστήριο τοὺς ἀνάξιους. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ χέρι ἂς προσευχηθοῦμε καὶ ἐμεῖς νὰ μὴ σαλευθοῦμε, δηλαδὴ νὰ μὴ παρεκτραποῦμε. Γιατὶ πρέπει νὰ εἴμαστε ἑδραιωμένοι καὶ ἀσάλευτοι στὴ δικαιοσύνη, ἔστω καὶ ἂν ἄλλοι παρανομοῦν γιὰ νὰ κερδήσουν τοὺς νηφάλιους.

Στίχ. 13. «Ἐκεῖ ἔπεσαν ὅλοι ὅσοι πράττουν
τὴν παρανομία».

(Κυρίλλου καὶ Χρυσοστόμου). Τὸ «ἐκεῖ» τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ, "Ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα", δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια, ἢ καὶ ἀντί τοῦ, "ὅπου", ὥστε αὐτὸ ποὺ λέγεται νὰ ἔχει ὡς ἑξῆς· Εἴθε νὰ μὴ βρεθῶ ἐκεῖ ὅπου πέφτουν αὐτοὶ ποὺ ἀμφιταλατεύονται, καὶ ὅταν πέσουν ρίχνονται ἔξω, καὶ ὅταν ριχθοῦν ἔξω, δὲν μποροῦν νὰ ἐπανέλθουν. Ἢ «ἐκεῖ», δηλαδὴ στὴ μελλοντικὴ ζωή, σύμφωνα μὲ τό, «Ἐκεῖ θὰ εἶναι τὸ κλάμα»[78].

Στίχ. 13. «Ἐξωθήθηκαν καὶ δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν».

Ἄρα λοιπὸν πρέπει προσερχόμενοι στὸν Θεὸ τὸ αἴτημά μας νὰ περιλαμβάνει τὰ ἀγαθά, καὶ νὰ ἀποφεύγουμε καὶ τὸ νὰ

ἀρρωστήμασιν, καὶ τὸ ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι δαιμονικήν, τὴν ἀεὶ σαλεύουσαν καὶ τοὺς ἑστάναι δοκοῦντας εἰ ῥᾳθυμοῦντες εὑρίσκοιντο, καὶ οὐκ ἐῶσαν στῆναι τοὺς διὰ πλείστην ὅσην ἀσέβειαν ἐξωσθέντας παρὰ Θεῷ· ὃ δὴ πέπονθεν ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ· πεπαρῴνηκεν γὰρ ἀφορήτως εἰς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΣ΄.

«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Ἠθικός ἐστιν ὁ ψαλμὸς καὶ θεραπευτικὴν ἡμῶν τῆς ψυχῆς διδασκαλίαν περιέχων, εἰσηγούμενος τῷ νέῳ λαῷ ἀποχὴν μὲν τῶν πονηρῶν, ἐπιτήδευσιν δὲ τῶν ἀγαθῶν, ἐξ ἑκατέρων πείθων ἔκ τε τῆς τοῖς ἀγαθοῖς ἀποκειμένης ἐλπίδος, ἔκ τε τῆς τοῖς πονηροῖς τεταμιευμένης κολάσεως. Ἀνακείσεται μέν τοι τῷ Δαβὶδ μονονουχὶ κατεπάδοντι τοῖς ὀρθότητος ἐρασταῖς καὶ παροτρύνοντι αὐτοὺς εἰς τὸ μεταποιεῖσθαι προθύμως τῆς οὐκ ἀθαυμάστου ζωῆς. Ποιεῖ δὲ τοῦτο ἐπὶ καιροῦ· ἐν μὲν γὰρ τῷ τετελεσμένῳ ψαλμῷ πλείστη γέγονε κατάρρησις παντὸς παρανόμου, ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ νουθεσίαν ἡμῖν εἰσκομίζει, ἀποφέρουσαν μὲν τῆς πρὸς ἐκείνους ταυτοεργίας, ἀναβιβάζουσαν δὲ πρὸς τὸ ἄμεινον.

[Οὐ γάρ τοι φαίην ἂν εἶναί πως ἀξιοζήλωτα τοῖς ἐθέλουσι ζῆν ἁγιοπρεπῶς τὴν τῶν πονηρευομένων πρόσκαιρον εὐημερίαν. Ἐννοεῖν δὲ χρὴ μᾶλλον, εἰς οἷον αὐτοῖς ἐκβήσεται πέρας, τὸ διαβιοῦν ἑλέσθαι κακῶς, καὶ ἀπάδειν τῷ Θεῷ].

Στίχ. 1. «Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις, μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν».

Μήτε πάλιν μιμοῦ ἢ μακάριζε τοὺς τοιούτους εὐθηνοῦντας ὁρῶν· πρὸς ὀλίγον γὰρ ἀνθοῦντες, ξηραίνονται· πᾶσα

κυριευόμαστε ἀπὸ ψυχικὲς ἀρρώστιες, καὶ τὸ νὰ βρισκόμαστε κάτω ἀπὸ δαιμονικὸ χέρι, τὸ ὁποῖο διαρκῶς σαλεύει καὶ αὐτοὺς ποὺ νομίζουν ὅτι εἶναι σταθεροί, ἐὰν βρεθοῦν σὲ ραθυμία, καὶ δὲν ἀφήνει νὰ σταθοῦν ἐκείνους ποὺ λόγω τῆς μεγάλης ἀσέβειάς τους ἔχουν διωχθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, πραγμα βέβαια ποὺ ἔπαθε ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ· γιατὶ φέρθηκε μὲ ἀφόρητη παραφροσύνη πρὸς τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστό.

ΨΑΛΜΟΣ 36ος

«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι ἠθικὸς καὶ περιέχει θεραπευτικὴ διδασκαλία τῆς ψυχῆς μας, εἰσηγούμενος στὸν νέο λαὸ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κακά, καὶ ἐνασχόληση μὲ τὰ ἀγαθά, πείθοντας καὶ μὲ τὰ δύο, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ποὺ περιμένει τοὺς ἀγαθούς, καὶ μὲ τὴν κόλαση ποὺ εἶναι ἀποταμιευμένη γιὰ τοὺς κακούς. Ἀποδίδεται βέβαια στὸν Δαβὶδ ὁ ὁποῖος ἐγκωμιάζει κατὰ κάποιο τρόπο τοὺς ἐραστὲς τῆς ὀρθότητας καὶ τοὺς παροτρύνει νὰ ἀλλάξουν μὲ προθυμία τὴν κάθε ἄλλο παρὰ ἀξιοθαύμαστη ζωή τους. Καὶ τὸ κάνει αὐτὸ ἐπίκαιρα. Γιατὶ στὸν τελευταῖο ψαλμὸ ἀπηύθυνε πολλὴ κατηγορία ἐναντίον κάθε παράνομου, ἐνῶ σ᾽ αὐτὸν μᾶς δίνει σύμβουλή, ἡ ὁποία μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ νὰ κάνουμε τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους, καὶ μᾶς ἀνεβάζει πρὸς τὸ ἀνώτερο.

[Γιατὶ δὲν θὰ μποροῦσα νὰ πῶ ὅτι ἡ πρόσκαιρη εὐημερία τῶν πονηρῶν εἶναι ἀξιοζήλευτη, σ᾽ αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ζήσουν ὅπως πρέπει σὲ ἁγίους. Ἀντίθετα πρέπει μᾶλλον νὰ σκεπτόμαστε σὲ πιὸ τέλος θὰ καταλήξει σ᾽ αὐτούς, τὸ νὰ προτιμοῦν νὰ ζοῦν κακῶς καὶ μὲ τρόπο ποὺ δὲν ταιριάζει στὸν Θεό.

Στίχ. 1. «Νὰ μὴ ἐρεθίζεσαι μὲ τοὺς κακούς, οὔτε νὰ ζηλεύεις αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα στὴν παρανομία».

Οὔτε πάλι νὰ μιμεῖσαι ἢ νὰ καλοτυχίζεις βλέποντας αὐτοὺς ποὺ εὐημεροῦν. Γιατὶ ἀνθίζουν γιὰ λίγο, καὶ ἔπειτα ξηραίνο-

γὰρ σὰρξ χόρτος. Τί οὖν ἔχουσι ζηλωτὸν οἵτινες πρὸς ὀλίγον ἀνθήσαντες, αὔριον εἰς κλίβανον βάλλονται, καθ' ἃ φησιν ὁ Σωτήρ; Οὐ γάρ τοι φαίην ἂν εἶναί πως ἀξιοζήλωτον τοῖς ἐθέλουσι ζῆν ἁγιοπρεπῶς τὴν τῶν πονηρευομένων πρόσκαιρον εὐημερίαν, ἐννοεῖν δὲ χρὴ μᾶλλον εἰς οἷον αὐτοῖς ἐκβήσεται πέρας τὸ διαβιοῦν ἐλέσθαι κακῶς καὶ ἀπάδειν τῷ Θεῷ. Μὴ τοίνυν ζήλου τοὺς τοιούτους, φησίν, μὴ δὲ κατερεθίζου πρὸς μίμησιν τῶν φιλαμαρτημόνων. Κἂν εἰ δοκοῖεν ἔχειν τὰς ἐν τῷ παρόντι βίῳ τρυφάς, κἂν ἴδῃς ἀσεβῆ εὐ πράττοντα, φεῦγε τὴν ἰσοτροπίαν, εἰς τὰ ἐσόμενα βλέπων· οὐ γὰρ ἐν τούτοις ἔσται διηνεκῶς τὰ πράγματα. Διὸ ἐπάγει·

Στίχ. 2. «Ὅτι ὡσεὶ χόρτος ταχὺ ἀποξηρανθήσονται».

Παραινεῖ φεύγειν πονηρίαν, ἔκπτωσιν εἶναι παντὸς ἀγαθοῦ, ταύτης ὑπογράφων τὸ τέλος. Τί δὲ οὕτως εὐμάραντον ὡς χόρτος ἀγροῦ καὶ λαχάνου φύσις; Βραχὺ γάρ πως ἀνθήσαντα τὰ τοιάδε μαραίνεται. Οὕτω πού φησι περὶ τῶν ἐν κόσμῳ λαμπρῶν· «Γενηθήτωσαν ὡσεὶ χόρτος δωμάτων»· οἱ γὰρ ἐν δώμασι τικτόμενοι τῶν χόρτων, ῥίζαν οὐκ ἔχοντες, ἄκαρποί τέ εἰσι καὶ πρὸς μαρασμὸν ἑτοιμότεροι διὰ τοῦτο. - Οὐ δεῖ τοίνυν ταῦτα ζηλοῦν, ὧν τὰ μὲν ἐπ' ἀτιμίᾳ ῥίπτεται, τὰ δὲ πυρὶ παραδίδοται, τῆς ἀκμῆς τῆς προσκαίρου παυσάμενα, ὡς τὰ τῆς χλόης λάχανα, ἃ τὴν χρῆσιν ἐν τῷ χλοάζειν ἔχουσι· τούτοις γὰρ ἡ τῶν ἀνθρώπων εὐπραγία, διὰ τὸ σαθρὸν καὶ πρόσκαιρον ἔοικε, καὶ ὅτι πῦρ αὐτὴν τὸ τῆς γεέννης ἐκδέχεται. Ἁγιοπρεπὲς δὲ ζηλοῦν ἐκείνους, οἷς ἂν ἔποιτο διηνεκὴς ἡ παρὰ Θεοῦ δόξα τῇ τῶν ἀνδραγαθημάτων φιλονεικοῦσα λαμπρότητι.

---

79. Ἡσ. 40, 6.
80. Ματθ. 6, 30.
81. Ψαλμ. 128, 6.

νται. Γιατὶ «κάθε σάρκα εἶναι χορτάρι»[79]. Τί τὸ ἀξιοζήλευτο λοιπὸν ἔχουν αὐτοὶ πού, ἀφοῦ ἀνθίσουν γιὰ λίγο, αὔριο ρίχνονται στὸν κλίβανο, ὅπως λέγει ὁ Σωτήρας[80]; Γιατὶ δὲν θὰ μποροῦσα νὰ πῶ ὅτι εἶναι ἀξιοζήλευτη σ' ὅσους θέλουν νὰ ζοῦν ὅπως πρέπει σὲ ἁγίους, ἡ πρόσκαιρη εὐημερία τῶν πονηρῶν, ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ σκεφτόμαστε σὲ ποιὸ τέλος θὰ καταλήξει τὸ νὰ προτιμοῦν νὰ ζοῦν κακῶς καὶ μὲ τρόπο ποὺ δὲν ἀρέσει στὸν Θεό. Νὰ μὴ τοὺς ζηλεύεις λοιπὸν αὐτούς, λέγει, οὔτε νὰ ἐρεθίζεσαι στὸ νὰ μιμεῖσαι στοὺς φίλους τῆς ἁμαρτίας. Κι ἂν ἀκόμα φαίνονται ὅτι ἔχουν στὴν παρούσα ζωὴ τὶς τρυφηλὲς ἀπολαύσεις, κι ἂν ἀκόμα δεῖς ἀσεβῆ νὰ εὐτυχεῖ, νὰ ἀποφεύγεις τοὺς ἴδιους τρόπους ζωῆς, ἀποβλέποντας στὰ μελλοντικά, γιατὶ τὰ πράγματα δὲν θὰ εἶναι ἔτσι παντοτινά. Γι' αὐτὸ προσθέτει·

Στίχ. 2. «Θὰ ξεραθοῦν γρήγορα σὰν χορτάρι».

Συμβουλεύει νὰ ἀποφεύγουμε τὴν κακία, ἡ ὁποία εἶναι ἔκπτωση ἀπὸ κάθε ἀγαθό, ἐπιβεβαιώνοντας τὸ τέλος της. Γιατὶ τί μαραίνεται τόσο εὔκολα, ὅσο τὸ χορτάρι τοῦ χωραφιοῦ καὶ ἡ φύση τοῦ λαχάνου; Γιατὶ αὐτά, ἀφοῦ ἀνθήσουν γιὰ πολὺ λίγο, μαραίνονται. Αὐτὸ λέγει κατὰ κάποιο τρόπο γιὰ τὰ λαμπρὰ τοῦ κόσμου· «Θὰ γίνουν σὰν τὸ χορτάρι τῶν ταρατσῶν»[81], γιατὶ τὰ χόρτα ποὺ φυτρώνουν στὶς ταράτσες, μὴ ἔχοντας ρίζα, καὶ ἄκαρπα εἶναι, καὶ ἕτοιμα νὰ μαραθοῦν γιὰ τὸν λόγο αὐτόν. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ τὰ ζηλεύουμε αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἄλλα βέβαια ἀπὸ ἀχρηστία πετάγονται, καὶ ἄλλα ρίχνοναι στὴ φωτιά, ἀφοῦ σταματήσουν τὴν πρόσκαιρη ἀκμή τους, ὅπως τὰ λαχανικὰ τῆς χλόης, τὰ ὁποῖα τὴ χρησιμότητά τους τὴν ἔχουν ὅσο εἶναι χλωρά. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν μοιάζει καὶ ἡ εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ εἶναι σάπια καὶ πρόσκαιρη, καὶ τὴν περιμένει ἡ φωτιὰ τῆς κόλασης. Ἀντίθετα στοὺς ἁγίους ταιριάζει νὰ ζηλεύουν ἐκείνους, στοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ διαρκὴς ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀνταγωνίζεται τὴ λαμπρότητα τῶν ἀνδραγαθημάτων.

Στίχ. 3. «Ἔλπισον ἐπὶ Κύριον, καὶ ποίει χρηστότητα, καὶ κατασκήνου τὴν γῆν».

Τουτέστιν, Ἀγάπησον τὸ εὐδοκιμεῖν, δίψησον τῶν ἱερῶν χαρισμάτων τὴν κτῆσιν, ἀγάπησον τὰ τοῖς ἁγίοις τετηρημένα καὶ παρὰ Θεῷ τεθησαυρισμένα. Ἢ τὸ μὲν «κατασκήνου» τέθεικεν ἀντὶ τοῦ "κατασκηνώσεις". «Γῆν» δὲ ἐκείνην λέγει τὴν τοῖς πραέσιν ἐπηγγελμένην δηλονότι, ἐν ᾗ γεγονὼς ποιμανθήσῃ, φησίν, ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῆς. Πλοῦτος δὲ τῆς τῶν πραέων γῆς, ἤτοι τῆς ἄνω πόλεως ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἡ τῶν θείων χαρισμάτων ἀμφιλαφὴς χορηγία καὶ τὸ τελείως ἔχον ἐν τούτοις. Τάχα δὲ σκηνῇ ἀπεικάζει τὸν πρόσκαιρον βίον, καὶ βούλεται ἡμᾶς χρᾶσθαι αὐτῷ ὡς σκηνῇ κατὰ πάροδον, κυριεύοντας αὐτοῦ οὐ κυριευομένους ὑπ' αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον οὐ πρὸς ἡδονὰς ἀποχρωμένους· οὕτω γὰρ ποιμανθησόμεθα ὑπὸ ποιμένι καλῷ. Εἴ τις πλοῦτός ἐστιν ἐν ἀνθρώποις θείων δογμάτων, τοῦτον καρπούμενοι, ὥστε λέγειν· «Κύριος ποιμαίνει με καὶ οὐδέν με ὑστερήσει».

Στίχ. 4. «Κατατρύφησον τοῦ Κυρίου».

Οἱ δὲ κατατρυφῶντες Χριστοῦ, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων ἔμπλεω τὴν διάνοιαν ἔχοντες, εἰς πέρας ἐνηνεγμένων τῶν ἀγαθῶν θεληματων αὐτοῦ, γυμνὴν καὶ ἀναμφίεστον τῷ Θεῷ τὴν ἑαυτῶν δεικνῦσιν ὁδόν, τουτέστι τῆς πολιτείας τὸν τρόπον.

[Τρυφὴ τοιγαροῦν, ὡς ἔφην, τὸ ἔνοικον ἔχειν τὸν τὰ πάντα ζωογονοῦντα τοῦ Θεοῦ Λόγον, τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα καὶ ζωὴν διδοῦντα τῷ κόσμῳ. Αὐτὸν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς, λήψονται πάντως τὰ αἰτήματα τῆς ἑαυτῶν καρδίας, τότε δυνήσονται καὶ ἀποκαλύπτειν αὐτῷ τὴν ὁδὸν αὐτῶν. Ἐποπτεύει μὲν γὰρ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς

82. Ψαλμ. 22, 1.

Στίχ. 3. «Στήριξε τὴν ἐλπίδα σου στὸν Κύριο, κάνε τὸ καλό, καὶ θὰ κατοικήσεις στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας».

Δηλαδή, Ἀγάπησε τὴν εὐδοκίμηση, δίψασε τὴν ἀπόκτηση τῶν ἱερῶν χαρισμάτων, ἀγάπησε ἐκεῖνα ποὺ διαφύλαξαν οἱ ἅγιοι καὶ ἔχουν ἀποταμιευθεῖ στὸν Θεό. Ἤ, τὸ «κατασκήνωνε» χρησιμοποιήθηκε ἀντὶ τοῦ, "Θὰ κατασκηνώσεις", ἐνῶ «γῆ» ὀνομάζει ἐκείνην ποὺ ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς στοὺς πράους, στὴν ὁποία ὅταν πᾶς, θὰ βοσκήσεις, λέγει, μέσα στὸν πλοῦτο της. Πλοῦτος πάλι τῆς γῆς τῶν πράων, δηλαδὴ τῆς ἄνω πόλεως στοὺς οὐρανούς, εἶναι ἡ πλουσιοπάροχη χορηγία καὶ τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ τελειότητά τους. Μὲ σκηνὴ προφανῶς παρομοιάζει τὴν πρόσκαιρη ζωή, καὶ θέλει νὰ τὴν χρησιμοποιοῦμε σὰν σκηνὴ προσωρινή, τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἐξουσιάζουμε καὶ ὄχι νὰ κυριευόμαστε ἀπὸ αὐτήν, καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιοῦμε πρὸς τὸ συμφέρον μας, καὶ ὄχι γιὰ ἡδονές. Γιατὶ ἔτσι θὰ ποιμανθοῦμε ἀπὸ καλὸν ποιμένα. Ἐὰν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κάποιος πλοῦτος θεϊκῶν δογμάτων, αὐτὸν νὰ ἀπολαμβάνουμε, ὥστε νὰ λέμε· «ὁ Κύριος μὲ ποιμαίνει, καὶ δὲν θὰ μοῦ στερήσει τίποτε»[82].

Στίχ. 4. «Ἀπόλαυσε τὸν Κύριο».

Αὐτοὶ ποὺ ἀπολαμβάνουν τὸν Κύριο καὶ ἔχουν τὸν νοῦ τους γεμᾶτον ἀπὸ τὰ χαρίσματά του, ἔχοντας φτάσει στὸ τέρμα τῶν ἀγαθῶν θελημάτων του, παρουσιάζουν στὸν Θεὸ γυμνὸ καὶ χωρὶς ἐνδύματα τὸν δρόμο, δηλαδὴ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους.

[Ἀπόλαυση δηλαδή, ὅπως εἶπα, εἶναι τὸ νὰ ἔχουμε μέσα μας κάτοικο τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ζωοποιεῖ τὰ πάντα, τὸν ἄρτο τῆς ζωῆς, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει ζωὴ στὸν κόσμο[83]. Ἔχοντας αὐτὸν μέσα τους, θὰ λάβουν ὁπωσδήποτε τὰ αἰτήματα τῆς καρδιᾶς τους, καὶ τότε θὰ μπορέσουν νὰ τοῦ ἀποκαλύψουν τὸν δρόμο τους. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἐπιβλέπει τὴν ἄμε-

83. Ἰω. 6, 33.

τὴν τῶν σεβομένων αὐτὸν εὐαγῆ πολιτείαν, ἀποστρέφεται τὴν τῶν οὐκ ὀρθῶς διαζῆν ἑλομένων].

Στίχ. 5. «Ἀποκάλυψον πρὸς Κύριον τὴν ὁδόν σου, καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτόν», κ.τ.λ.

Ἔσο, φησί, φανερὸς τὴν ἀρέσκουσαν αὐτῷ βαδίζων ὁδόν, τουτέστι γυμνὴν καὶ ἀναμφίεστον τῷ Θεῷ τὴν σεαυτοῦ δεικνὺς πολιτείαν. Αὐτὸς δὲ τί ποιήσει; Ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐμφανῆ καταστήσει καὶ οἷον περίοπτον ἀποφανεῖ, λαθεῖν οὐκ ἐῶν τῆς σῆς εὐζωΐας τὸ κάλλος. Ἔσται γὰρ ἅπασιν ἐναργὴς ἡ δικαιοσύνη σου δίκην φωτὸς ἀναλάμπουσα, φωτὸς μεσημβρινοῦ· μεσημβρία γε μὴν ὀνομάζεται τῆς ἡμέρας αὐτὸ τὸ μεσαίτατον, καί σε κρινεῖ ἄξιον εἶναι φωτὸς ἐκεῖ.

Στίχ. 7. «Ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ καὶ ἱκέτευσον αὐτόν».

Αὐτὸς μέν σε ἄξιον φωτὸς ἀποδείξει ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, σὺ δὲ ἐνταῦθα ὑποτάγηθι αὐτῷ. Δύο δὲ ταῦτα τίθησιν ἁγιοπρεπῆ κατορθώματα καὶ οἷον ἀλλήλων ἐχόμενα, τὸ ὑποτάσσεσθαί φημι τῷ Κυρίῳ καὶ τὸ ἱκετεύειν αὐτόν· ἑκάτερον δὲ αὐτῶν πρέποι ἂν ταῖς ὅτι μάλιστα τῶν ἁγίων ἱκετείαις καὶ τοῖς τὴν χρηστότητα μελετᾶν εἰωθόσιν. Ἐν μὲν γὰρ τῷ ὑποτάττεσθαι Κυρίῳ ἁπάσης ἐντολῆς νοεῖται πλήρωσις· ἥκει [εἴκει] γὰρ τοῖς αὐτοῦ νόμοις καὶ τρυφερὸν καὶ εὐήνιον ὑποφέρει τὸν αὐχένα, ὁ θελήμασι τοῖς δεσποτικοῖς ἐνευδοκῶν, ἀλλὰ μὴ ἀπειθείας καταδεχόμενος ὑπομένειν γραφήν. Ἐν δὲ τῷ ἱκετεύειν αὐτόν, τὸ δοξολογεῖν ἐστι καὶ τὰς εὐρύθμους ἀναφέρειν ᾠδὰς συμπεπλεγμένης εὐχῆς, καὶ οἷόν τινος νοητοῦ θυμιάματος τῆς τῶν ἔργων φαιδρότητος συνενοδιαζούσης παρὰ Θεῷ. «Ὑποταγήν» οὖν ἐνταῦθα λέγει τὴν τῶν κακῶν ἀναχώρησιν· οὐδεὶς γὰρ ἁμαρτάνων ὑποτέτακται τῷ Κυρίῳ.

μπτη διαγωγὴ αὐτῶν ποὺ τὸν σέβονται, καὶ ἀποστρέφεται τὴ διαγωγὴ ἐκείνων ποὺ προτιμοῦν νὰ μὴ ζοῦν ὀρθά.

Στίχ. 5. «Φανέρωσε στὸν Κύριο τὸν δρόμο σου
καὶ ἔλπισε σ' αὐτόν», κ.τ.λ.

Νὰ εἶσαι, λέγει, φανερὸς βαδίζοντας τὸν ἀρεστὸ δρόμο, δηλαδὴ δείχνοντας στὸν Θεὸ γυμνὴ καὶ χωρὶς ἐνδύματα τὸν τρόπο τῆς ζωῆς σου. Καὶ αὐτὸς τί θὰ κάνει; Στὸν μελλοντικὸ αἰώνα θὰ σὲ φανερώσει καὶ κατὰ κάποιο τρόπο θὰ σὲ κάνει περίβλεπτον, μὴ ἀφήνοντας κρυμμένη τὴν ὀμορφιὰ τῆς καλῆς σου ζωῆς. Γιατὶ θὰ γίνει φανερὴ σὲ ὅλους ἡ δικαιοσύνη σου, λάμποντας σὰν μεσημβρινὸ φῶς. Μεσημέρι βέβαια ὀνομάζεται τὸ μέσο τῆς ἡμέρας, καὶ ἐσένα θὰ σὲ κρίνει ὅτι εἶσαι ἄξιος τοῦ ἐκεῖ φωτός.

Στίχ. 7. «Δεῖξε ὑποταγὴ στὸν Κύριο καὶ παρακάλεσέ τον».

Αὐτὸς βέβαια θὰ σὲ ἀποδείξει ἄξιον τοῦ φωτὸς στὸν μέλλοντα αἰώνα, σὺ ὅμως ὑποτάξου σ' αὐτὸν ἐνῶ εἶσαι ἐδῶ. Γιατὶ δύο κατορθώματα ποὺ ταιριάζουν στοὺς ἁγίους θέτει καὶ ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο συνδέονται μεταξύ τους, τὸ νὰ ὑποτάσσονται, ἐννοῶ, στὸν Κύριο, καὶ τὸ νὰ τὸν παρακαλοῦν. Τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ταιριάζει κατ' ἐξοχὴν στὶς ἱκεσίες τῶν ἁγίων καὶ σ' ἐκείνους ποὺ συνηθίζουν νὰ μελετοῦν τὴν ἀγαθότητα. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ ὑποτάσσονται στὸν Κύριο θεωρεῖται ἡ ἐκπλήρωση ὅλης τῆς ἐντολῆς. Γιατὶ ταιριάζει στοὺς νόμους του νὰ σκύβει τὸν αὐχένα του τρυφερὸν καὶ ὑποτακτικὸ στοὺς νόμους του αὐτὸς ποὺ ἀποδέχεται τὰ θελήματα τοῦ δεσπότη του, ἀλλὰ δὲν καταδέχεται νὰ ὑπομένει κατηγορία γιὰ ἀπείθεια. Ὅταν ὅμως τὸν ἱκετεύουν, πρέπει νὰ τὸν δοξολογοῦν καὶ νὰ ἀναπέμπουν τὶς πρέπουσες ὠδὲς συνοδευόμενες ἀπὸ προσευχή, καὶ σὰν ἕνα εἶδος νοητοῦ θυμιάματος, νὰ εὐωδιάζει στὸν Θεὸ ἡ φαιδρότητα τῶν ἔργων. «Ὑποταγὴ» λοιπὸν ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ἀπουσία τῶν κακῶν· γιατὶ κανένας ἁμαρτωλὸς δὲν ἔχει ὑποταχθεῖ στὸν Κύριο.

Στίχ. 8. «Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς, καὶ ἐγκατάλιπε θυμόν».

Ἐπωφελὲς τὸ παράγγελμα καὶ τοῖς ὑποτεταγμένοις Θεῷ πρεπωδέστατον. Χρὴ γάρ, φησί, πρᾴους τε αὐτοὺς ὑπάρχειν καὶ εὖ μάλα καθεστηκότας, καὶ ἀταραξίαν ἔχον-τας εἰς νοῦν, ἀγαπῶντάς τε διαπαντὸς τὴν ἀπό γε τῆς μακροθυμίας εὐδίαν, καὶ τῶν ἐξ ὀργῆς κυμάτων ἀποφοιτᾷν. Γέγραπται γὰρ ὅτι «Ὀργὴ ἀπόλλυσιν καὶ φρονίμους». Καὶ πάλιν· «Ἀνὴρ δὲ θυμώδης οὐκ εὐσχήμων». Τῶν γὰρ παθῶν τινα μὲν οὐ πίπτει εἰς πολλούς, ἀλλὰ καὶ οἱ τυχόντες ἀπέβαλον αὐτὰ προκόπτοντες, τὸ δὲ μιαρὸν τοῦτο πάθος ἡ ὀργὴ ἐκκαίει καὶ τοὺς δοκοῦντας εἶναι φρονίμους, καὶ ταράσσει οὐ τινὰ μέν, τινὰ δὲ οὔ, ἀλλὰ κινδυνεύω λέγειν πάντας ἀνθρώπους, παρὲξ τοῦ τελείου, ἐάν που εὑρεθῇ τις τέλειος.

Στίχ. 8. «Μὴ παραζήλου ὥστε πονηρεύεσθαι,
ὅτι οἱ πονηρευόμενοι ἐξολοθρευθήσονται».

Λεγέσθω καὶ παρὰ Δαβὶδ τὰ τοῦ Παύλου, ὅτι «Τὰ αὐτὰ λέγειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές». Οὐ γὰρ ἔχει κόρον παρά γε τοῖς φιλομαθέσι τὸ πλειστάκις εἰς νοῦν τοὺς περὶ τῶν αὐτῶν ὀνησιφόρους εἰσοικίζεσθαι λόγους. Τοῦτό τοι καὶ νῦν ὁ Ψάλλων ἐργάζεται, ἄνω τε καὶ κάτω ἀνακυκλῶν τὸ σοφὸν δὴ τοῦτο καὶ ἀξιάκουστον ἄκουσμα· τὸ «Μὴ παραζήλου», φημί, «ὥστε πονηρεύεσθαι», ἵνα μὴ ὁλόρριζος ἐκ γῆς ἀπολῇ· καὶ γὰρ «οἱ πονηρευόμενοι ἐξολοθρευθήσονται» ἐν τῷ αἰῶνι, δηλαδὴ τῷ μέλλοντι. Ἐξολοθρευθῆναι δέ ἐστι, τὸ ἐκπεσεῖν Θεοῦ. Ἴδιον μέν τοι κακόν ἐστιν ἡ πονηρία παρὰ τὰς λοιπὰς ἁμαρτίας ἔνθεν θαυμασίως ὁ λόγος, ἄλλον μὲν εἶπε τὸν ἁμαρτωλόν, ἄλλον δὲ τὸν πονηρόν· «Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ». Ὡρίσαντο δέ τινες τὴν πονηρίαν οὐκ

84. Παροιμ. 15, 1. 85. Παροιμ. 11, 25.

Στίχ. 8. «Πάψε νὰ ὀργίζεσαι καὶ ἐγκατάλειψε τὸν θυμό».

Τὸ παράγγελμα εἶναι ὠφέλιμο καὶ πάρα πολὺ ταιριαστὸ στοὺς ὑποταγμένους στὸν Θεό. Γιατὶ πρέπει, λέγει, αὐτοὶ νὰ εἶναι πρᾶοι καὶ πάρα πολὺ ἤρεμοι, νὰ ἔχουν ἀταραξία στὸν νοῦ, νὰ ἀγαποῦν πάντοτε τὴ γαλήνη τῆς μακροθυμίας, καὶ νὰ ἀποφεύγουν τὰ κύματα τῆς ὀργῆς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, «Ἡ ὀργὴ καταστρέφει τοὺς φρόνιμους[84]. Καὶ πάλι· «Ὁ κυριευμένος ἀπὸ θυμὸ ἄνθρωπος δὲν εἶναι εὐπρεπής»[85]. Γιατὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ πάθη δὲν κυριαρχοῦν σὲ πολλούς, ἀλλὰ καὶ κάποιοι ποὺ τὰ εἶχαν προκόβοντας τὰ ἀπέβαλαν, ἐνῶ ἡ ὀργή, αὐτὸ τὸ σιχαμερὸ πάθος, πυρπολεῖ καὶ αὐτοὺς ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι φρόνιμοι, καὶ δὲν ταράζει βέβαια τὸ ἕνα, ἐνῶ τὸν ἄλλο ὄχι, ἀλλὰ τολμῶ νὰ πῶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τέλειο, ἐὰν βέβαια βρεθεῖ κάποιος τέλειος.

Στίχ. 8. «Νὰ μὴ ζηλεύεις, ὥστε νὰ πονηρεύεσαι, γιατὶ αὐτοὶ ποὺ πονηρεύονται θὰ ἐξολοθρευθοῦν».

Ἂς λεχθοῦν καὶ ἀπὸ τὸν Δαβὶδ αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Παῦλος· «Τὸ νὰ σᾶς λέγω τὰ ἴδια, σὲ μένα βέβαια δὲν εἶναι βαρετό, σὲ σᾶς ὅμως παρέχει ἀσφάλεια»[86]. Γιατὶ δὲν προκαλεῖ κορεσμὸ στοὺς φιλομαθεῖς τὸ νὰ εἰσάγουν στὸ νοῦ τους πολλὲς φορὲς γιὰ τὰ ἴδια πράγματα τοὺς ὠφέλιμους λόγους. Αὐτὸ λοιπὸν κάνει τώρα καὶ ὁ Ψαλμῳδὸς ἐπαναλαμβάνοντας αὐτὸν τὸν σοφὸ καὶ ἀξιάκουστο λόγο· «Νὰ μὴ δείχνεις ὑπέρμετρο ζῆλο», λέγει, «ὥστε νὰ ὁδηγεῖσαι σὲ πονηρία, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖς ἀπὸ τὴ γῆ σύρριζα. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ κυριεύονται ἀπὸ τὴν πονηρία θὰ ἐξολοθρευθοῦν» στὸν αἰώνα, δηλαδὴ τὸν μέλλοντα. Τὸ θὰ ἐξολοθρευθοῦν σημαίνει ὅτι θὰ ἐκπέσουν ἀπὸ τὸν Θεό. Ἡ πονηρία βέβαια εἶναι κακὸ ξεχωριστὸ ἀπὸ τὶς ἄλλες ἁμαρτίες. Γι' αὐτὸ κατὰ θαυμαστὸ τρόπο ὁ λόγος ἄλλον ὀνόμασε τὸν ἁμαρτωλὸ καὶ ἄλλον τὸν πονηρό. «Σύντριψε τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ»[87]. Μερικοὶ ὅμως ὅρισαν πολὺ ὀρθά, ὅτι ἡ πονηρία εἶναι ἑκούσια κακοποιΐα·

86. Φιλιπ. 3, 1.

87. Ψαλμ. 9, 36..

ἀγεννῶς εἶναι ἑκούσιον κακοποιΐαν· ἄλλο γάρ ἐστι κατὰ ἄγνοιαν κακοποιεῖν καὶ οἱονεὶ νικώμενον, καὶ ἄλλο αὐτὸ τοῦτο θέλειν κακῶς ποιῆσαι· ὅπερ ἐστὶ καὶ πονηρία, δι' ἣν καὶ ὁ διάβολος πονηρὸς λέγεται.

Στίχ. 9. «Οἱ δὲ ὑπομένοντες τὸν Κύριον, αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν».

Ἐπειδὴ εἰώθαμέν πως ἀεὶ τῶν μὲν πονηρῶν ἀφίστασθαι, τῷ τοῦ κολάζεσθαι δέει συνωθούμενοι πρὸς τὸ ἄμεινον, ἐφέσει δὲ τῶν παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων συνελαύνεσθαι εἰς τὸ διαζῆν ἐννόμως, διὰ τοῦτο δείξας ὁ Ψάλλων ὀλέθριον τῶν πονηρευομένων τὸ τέλος, ἐπάγει ὅτι οἱ τὸν Κύριον ὑπομένοντες, τουτέστιν οἱ διὰ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς τὸν εὐδόκιμον κατορθοῦντες βίον, κληρονομήσουσι τὴν γῆν, ἥτις οὐκ ἔστι μέρος ταύτης τῆς γῆς τῆς ὑπὸ κατάραν γενομένης, ἣν ἐν λύπαις ἐσθίει πάσας τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ὁ ἐργαζόμενος αὐτήν, ἀλλὰ γῆν ἐκείνην τὴν τοῖς ἁγίοις ηὐτρεπισμένην. Κλῆρος γὰρ αὐτοῖς ἡ τῶν ἁγίων καλλίπολις, ἡ ἱερά τε καὶ ἄνω. Ἐκεῖ γὰρ τοῖς τῶν ἀγγέλων συνέσονται χοροῖς, δοξολογοῦντες ἀκαταλήκτως τὸν κληροδοτήσαντα Θεόν, καὶ τῶν ὑπὲρ λόγον αὐτοῖς χαρισμάτων χορηγὸν γεγονότα. Ὥσπερ δέ ἐστιν ὁ Σωτὴρ σοφία, Λόγος, εἰρήνη καὶ δικαιοσύνη, οὕτω καὶ ὑπομονή. Γέγραπται γάρ· «Καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ Κύριος;». Ἀφ' οὗ ἀρύεσθαι ἔστι καὶ λαμβάνειν πάντα ἃ λέγεται εἶναι κατὰ τὰς Γραφὰς ὁ Χριστός. Ὡς γὰρ μετοχῇ αὐτοῦ δίκαιοι γινόμεθα καὶ σοφοὶ καὶ εἰρηνεύομεν, οὕτως καὶ μετοχῇ αὐτοῦ ὑπομένομεν. Ἡσύχαζε οὖν ὑπομένων καὶ ἐκδεχόμενος τὸν Θεόν, μὴ ταραττόμενος τοῖς παροῦσι.

---

88. Α' Κορ. 1, 24.
89. Ἰω. 1, 1.
90. Ἐφ. 2, 14.

γιατὶ ἄλλο εἶναι νὰ κάνει κανεὶς τὸ κακὸ ἀπὸ ἄγνοια καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔχοντας νικηθεῖ, καὶ ἄλλο τὸ νὰ θέλει νὰ κάνει τὸ κακό, πρᾶγμα ποὺ εἶναι καὶ πονηρία, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας καὶ ὁ διάβολος λέγεται πονηρός.

Στίχ. 9. «Αὐτοὶ ποὺ μὲ ὑπομονὴ προσμένουν τὸν Κύριο, θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ».

Ἐπειδὴ κατὰ κάποιο τρόπο συνηθίσαμε πάντοτε νὰ μένουμε βέβαια μακριὰ ἀπὸ τοὺς πονηρούς, ὠθούμενοι, ἀπὸ τὸν φόβο νὰ τιμωρηθοῦμε, πρὸς τὸ καλύτερο, ἀπὸ ἐπιθυμία ὅμως τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ ὁδηγούμαστε στὸ νὰ ζοῦμε σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, γι' αὐτὸ ὁ Ψαλμωδός, ἀφοῦ ἔδειξε ὅτι τὸ τέλος τῶν πονηρῶν εἶναι ὀλέθριο, προσθέτει ὅτι αὐτοὶ ποὺ ὑπομένουν τὸν Κύριο, δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ μὲ καρτερία καὶ ὑπομονὴ κατορθώνουν τὴν ἐνάρετη ζωή, θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ, ἡ ὁποία δὲν εἶναι μέρος αὐτῆς τῆς γῆς, ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν κατάρα, τῆς ὁποίας τοὺς καρποὺς μὲ λύπες τρώει ὅλες τὶς ἡμέρες του αὐτὸς ποὺ τὴ δουλεύει, ἀλλὰ τὴ γῆ ἐκείνη, ἡ ὁποία εἶναι ἑτοιμασμένη γιὰ τοὺς ἁγίους. Γιατὶ κληρονομία αὐτῶν εἶναι ἡ καλλίπολη τῶν ἁγίων, ἡ ἱερὴ καὶ οὐράνια. Γιατὶ ἐκεῖ θὰ βρεθοῦν μαζὶ μὲ τοὺς χοροὺς τῶν ἁγίων, δοξολογώντας ἀσταμάτητα τὸν Θεὸ ποὺ τοὺς τὴν κληροδότησε, καὶ ἔγινε χορηγὸς τῶν χαρισμάτων ποὺ ὑπερβαίνουν κάθε λόγο. Καὶ ὅπως ὁ Σωτήρας εἶναι σοφία[88], λόγος[89], εἰρήνη[90] καὶ δικαιοσύνη[91], ἔτσι εἶναι καὶ ὑπομονή. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Καὶ τώρα ποιὰ εἶναι ἡ ὑπομονή μου; Δὲν εἶναι ὁ Κύριος;»[92]. Ἀπὸ αὐτὸν μποροῦμε νὰ ἀντλοῦμε καὶ νὰ παίρνουμε ὅλα ὅσα λέγεται ὅτι εἶναι ὁ Χριστὸς σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές. Γιατί, ὅπως μὲ τὴ συμμετοχή μας σ' αὐτὸν γινόμαστε σοφοὶ καὶ εἰρηνικοί, ἔτσι μὲ τὴ συμμετοχὴ αὐτοῦ δείχνουμε ὑπομονή. Μένε λοιπὸν ἥσυχος, δείχνοντας ὑπομονὴ καὶ περιμένοντας τὸν Θεό, χωρὶς νὰ ταράζεσαι μὲ τὰ παρόντα.

---

91. Α΄ Κρ. 1, 30.
92. Ψαλμ. 38, 8.

Στίχ. 10. «Καὶ ἔτι ὀλίγον καὶ οὐ μὴ ὑπάρξῃ ὁ ἁμαρτωλός».

Ἔτι βραχύ, καὶ οὐκ ἂν ἴδῃς ὑπάρχοντα τὸν ἁμαρτωλόν· καταληφθήσεται γὰρ τῷ τῆς ζωῆς τέλει, καὶ ὁμοῦ τῇ σαρκὶ συναπεμπολήσει ταῦτα, ὅσα περ ἐδόκει κεκτῆσθαι χρηστά. Βραχὺς γὰρ λίαν ὁ ἀνθρώπου βίος, καὶ ὁ τῆς ἐν σώματι ζωῆς συνέσταλται χρόνος. Οὐκοῦν οὔτε αὐτὸς ὁ τῷ τῆς ζωῆς τέλει κατειλημμένος τὸν ἑαυτοῦ τόπον ὄψεται (μεταχωρήσει γὰρ πάντως εἰς ᾅδου), οὔτε μὴν οἱ ζῶντες ἔτι τὸν αὐτοῦ ἐπιγνώσονται τόπον. Οἱ φρονοῦντες τὰ κοσμικὰ καὶ τῇ τοῦ παρόντος βίου τύρβῃ τὸν ἑαυτῶν ἐνδήσαντες νοῦν, καὶ βρόχοις ἐνειλημμένοι τῆς ἐπαράτου φιλοσαρκίας, ἀεί πως ἐπιμεμήνασιν τοῖς τὸν εὐαγῆ καὶ ἀπόλεκτον διαβιοῦσι βίον, καὶ ἐχθρὸν ἡγοῦνται τῆς δικαιοσύνης τὸν ἐραστήν.

Στίχ. 11. «Οἱ δὲ πραεῖς κληρονομήσουσι γῆν».

Οἰκονομικώτατα δὲ λίαν ὁ Δαβὶδ ἀντιπαρεξάγει ταῖς τῶν παρανόμων κολάσεσι, τὰ τῶν ἁγίων γέρα. Ἀκονᾷ γὰρ διὰ τούτων αὐτοὺς εἰς ἔφεσιν εὐανδρίας πνευματικῆς, δι' ἧς ἂν γένοιτο κατορθοῦν πάντα τρόπον ἀρετῆς. Ταύτῃ τοι φησίν· «Οἱ δὲ πραεῖς κληρονομήσουσι γῆν», τὴν ἄνω δηλαδή.

Στίχ. 11. «Καὶ κατατρυφήσουσιν ἐπὶ πλήθει εἰρήνης».

Ποῖον ἂν νοοῖτο τῆς εἰρήνης τὸ πλῆθος τῆς τοῖς πραέσιν ἐπηγγελμένης, ἄξιον ἰδεῖν· Φαμὲν οὖν ὅτι ζῶντες μὲν ἔτι μετὰ σωμάτων ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ οἱ ἅγιοι πλείστην ὅσην πολέμων ὑπομένουσιν ἔφοδον, τοῦτο μὲν τῆς σαρκὸς πανέμφυτον τῆς ἁμαρτίας ἀρρωστούσης νόμον καὶ κατεξανισταμένης ἀεὶ τοῦ πνεύματος· ταῦτα γὰρ ἀντίκειται ἀλλήλοις «Συνήδομαι» γάρ, φησί, «τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω

Στίχ. 10. «Ἀκόμη λίγο καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει
ὁ ἁμαρτωλός».

Ἀκόμα λίγο, καὶ δὲν θὰ δεῖς νὰ ὑπάρχει ὁ ἁμαρτωλός, γιατὶ θὰ κυριευθεῖ ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ζωῆς, καὶ μαζὶ μὲ τὴ σάρκα θὰ χάσει καὶ αὐτὰ ποὺ ἀπέκτησε νομίζοντάς τα χρήσιμα. Γιατὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σύντομη, καὶ ὁ χρόνος τῆς ζωῆς μὲ τὸ σῶμα περιορισμένος. Ἄρα λοιπὸν οὔτε καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει καταληφθεῖ ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ζωῆς θὰ δεῖ τὸν τόπο του (γιατὶ θὰ μεταβεῖ ὁπωσδήποτε στὸν ἅδη), οὔτε βέβαια οἱ ζωντανοὶ θὰ γνωρίζουν πιὰ τὸν τόπο αὐτοῦ. Αὐτοὶ ποὺ ἔχουν φρόνημα κοσμικὸ καὶ ἔχουν προσηλώσει τὸν νοῦ τους στὸν θόρυβο τῆς ἐδῶ ζωῆς, καὶ εἶναι τυλιγμένος μὲ τοὺς βρόχους τῆς ἐπικατάρατης φιλοσαρκίας, εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο πάντοτε ὀργισμένοι ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ζοῦν τὴν ἄμεμπτη καὶ ἐπίλεκτη ζωή, καὶ θεωροῦν ἐχθρὸ τὸν ἐραστὴ τῆς δικαιοσύνης.

Στίχ. 11. «Οἱ πραεῖς θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ».

Πάρα πολὺ ταιριαστὰ ὁ Δαβὶδ ἀντιπαραβάλλει στὶς τιμωρίες τῶν παρανόμων, τὰ βραβεῖα τῶν ἁγίων. Γιατὶ μ' αὐτὰ τοὺς κεντρίζει στὸν πόθο τῆς πνευματικῆς γενναιότητας, μὲ τὴν ὁποία μποροῦν νὰ κατορθώσουν κάθε τρόπο ἀρετῆς. Γι' αὐτὸ βέβαια λέγει· «Οἱ πραεῖς θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ», δηλαδὴ τὴν οὐράνια.

Στίχ. 11. «Καὶ θὰ ἀπολαύσουν τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς
γεμᾶτοι εἰρήνη».

Ἀξίζει νὰ δοῦμε πιὸ θὰ εἶναι τὸ πλῆθος τῆς εἰρήνης ποὺ ἔχει ὑποσχεθεῖ στοὺς πραεῖς. Λέμε λοιπὸν ὅτι οἱ ἅγιοι, ὅσο χρόνο ζοῦν στὸν κόσμο αὐτὸν μὲ τὰ σώματα, δέχονται πολλὲς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν, καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὴ μιὰ ἐπειδὴ ἡ σάρκα ὑποφέρει ἀπὸ τὸν ἔμφυτο νόμο τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐπαναστατεῖ διαρκῶς ἐναντίον τοῦ πνεύματος, καθόσον αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα μεταξύ τους· γιατὶ λέγει, «Νιώθω μεγάλη εὐχαρίστηση μέσα στὸν ἐσωτερικό μου ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ βλέπω ἄλλον νόμο

ἄνθρωπον, βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου»· τοῦτο δὲ καὶ τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ αἰῶνος τούτου, κατασωρευόντων αὐτοῖς πολέμους ἀεὶ καὶ μάχας, τοῦτο δὲ καὶ τῶν ἀνοσίων αἱρετικῶν ἀνθεστηκότων αὐτοῖς. Οὐκοῦν ἕως εἰσὶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ οἱ ἅγιοι, πολλοὶ λίαν οἱ μαχόμενοι· γεγονόσι γε μὴν εἰς τὴν τοῖς προέσιν ηὐτρεπισμένην γῆν, ὑπάρξει πλῆθος εἰρήνης. Νοήσεις δὲ «πλῆθος εἰρήνης», ἀπάθειαν ψυχῆς μετὰ γνώσεως τῶν ὄντων ἀληθῶς.

Στίχ. 12. «Παρατηρήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον, καὶ βρύξει ἐπ᾽ αὐτὸν τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ», κ.τ.λ.

Τοῦτο διδάσκει λέγων ὁ Ψάλλων ἐν τούτοις, ὅτι «παρατηρήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον», τουτέστιν φιλέχθρως διακείμενος ὁ φαῦλος καιροφυλακήσει πολλάκις τάχα πως τὸν δίκαιον λοχήσας ἑλεῖν δυνηθῇ· ἐπιτρίζει γὰρ αὐτῷ τοὺς ὀδόντας ἀεί. Πλὴν ὁ Κύριος γέλωτος ἄξιον ἀποφαίνει· προβλέπει γὰρ ὅτι ἥξει ἡ ἡμέρα αὐτοῦ ἡ τελευταία πάντως, καθ᾽ ἣν ἐκποδὼν ἔσται πεσὼν εἰς θάνατον.

Ἢ τάχα που φορτικὸν αὐτοῖς καὶ δύσοιστον εἶναι δοκεῖ τὸ διὰ τῆς ἐκείνων ἐπιεικείας κατακρίνεσθαι δοκεῖν, ὅτι μὴ τῶν ἀρίστων καὶ αὐτοὶ γεγόνασιν ἐρασταί. Τὸ δὲ «Βρύξει τοὺς ὀδόντας», οὐ πάντως ἐπὶ τοῦ σώματος ἀκουστέον, ἀλλὰ σιωπὴν μὲν ἀπὸ φωνῆς, κραυγὴν δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ λογιζομένην κατὰ τοῦ δικαίου πονηρά. Πλὴν ὁ μὲν ἁμαρτωλὸς μέμηνε κατὰ τῶν δικαίων, ὁ δὲ Κύριος διαγελᾷ τὰς κατ᾽ αὐτῶν ἐπιβουλὰς τῶν ἁμαρτωλῶν, εἰδὼς ὡς ἔστησεν ἡμέραν, καθ᾽ ἣν τοῖς μὲν ἀποδώσει τὴν αἰώνιον ζωήν, τοῖς δὲ τὴν αἰώνιον κόλασιν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ διαβόλου ληφθῆναι πρόσφορον. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἁμαρτωλός, ὁ βρύχων τοὺς

---

93. Ρωμ. 7, 22.
94. Ματθ. 5, 4.

στὰ μέλη μου, ποὺ ἀντιστρατεύεται στὸν νόμο τοῦ νοῦ μου»[93], καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐπειδὴ οἱ κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ συσσωρεύουν πάντοτε ἐναντίον τους πολέμους καὶ μάχες, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀνίεροι αἱρετικοὶ ἀντιστέκονται σ' αὐτούς. Ἄρα λοιπὸν ὅσο οἱ ἅγιοι βρίσκονται στὸν κόσμο αὐτὸν εἶναι πάρα πολλοὶ ποὺ τοὺς πολεμοῦν, ὅταν ὅμως μεταβοῦν στὴ γῆ ποὺ ἔχει ἑτοιμασθεῖ γιὰ τοὺς πραεῖς[94] θὰ ὑπάρξει μεγάλη εἰρήνη. «Πλῆθος εἰρήνης» βέβαια νὰ θεωρήσεις τὴν ἀπάθεια τῆς ψυχῆς, μαζὶ μὲ πραγματικὴ γνώση τῶν ὄντων.

Στίχ. 12. «Ὁ ἁμαρτωλὸς θὰ παρακολουθήσει τὸν δίκαιο, καὶ θὰ τρίξει ἐναντίον του τὰ δόντια του», κ.τ.λ.

Αὐτὸ διδάσκει ὁ Ψαλμωδὸς λέγοντας σ' αὐτά, ὅτι «ὁ ἁμαρτωλὸς θὰ παρακολουθήσει τὸν δίκαιο, δηλαδὴ τρέφοντας ἐχθρικὲς διαθέσεις ὁ κακὸς θὰ καιροφυλακτήσει πολλὲς φορὲς στήνοντας ἐνέδρα, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ τὸν σκοτώσει. Γιατὶ τρίζει πάντοτε τὰ δόντια ἐναντίον του. Ὅμως ὁ Κύριος θὰ τὸν ἀποδείξει ἄξιον γιὰ γέλια. Γιατὶ προβλέπει ὅτι θὰ ἔρθει ὁπωσδήποτε ἡ τελευταία ἡμέρα του, κατὰ τὴν ὁποία θὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν μέση πεθαίνοντας.

Ἢ ἴσως νομίζει ὅτι εἶναι βαρετὸ σ' αὐτοὺς καὶ ἀνυπόφορο τὸ νὰ φαίνεται ὅτι μὲ τὴ δική τους ἐπιείκεια φαίνεται ὅτι κατακρίνεται, ἐπειδὴ δὲν ἔγιναν καὶ αὐτοὶ ἐραστὲς τῶν ἀρίστων. Ὅτι «θὰ τρίξει τὰ δόντια του», δὲν πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ ἀποδοθεῖ στὸ σῶμα, ἀλλὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς σιωπὴ βέβαια μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ κραυγὴ πονηρὴ μέσα στὴν καρδιὰ ἐναντίον τοῦ δικαίου. Πλὴν ὅμως ὁ ἁμαρτωλὸς βέβαια κυριεύεται ἀπὸ μανία ἐναντίον τῶν δικαίων, ἐνῶ ὁ Κύριος μειδιᾶ γιὰ τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἁμαρτωλῶν ἐναντίον τῶν δικαίων, γνωρίζοντας ὅτι ὅρισε ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποία στοὺς δίκαιους θὰ δώσει τὴν αἰώνια ζωή, ἐνῶ στοὺς ἁμαρτωλοὺς τὴν αἰώνια κόλαση. Αὐτὸ βέβαια ταιριάζει νὰ ἐφαρμοσθεῖ καὶ στὸν διάβολο. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἁμαρτωλὸς ποὺ τρίζει τὰ δόντια ἐναντίον τῶν ἁγίων, ὁ ὁποῖος

ὀδόντας κατὰ τῶν ἁγίων, ὃς εἰς γέλωτα τέταχται· παίζεται γὰρ παρὰ τῶν δικαίων ἡττώμενος· ἥξει δὴ ἡ ἡμέρα καθ' ἣν εἰς τὸ ἡτοιμασμένον αὐτῷ πῦρ πεμφθήσεται.

Στίχ. 14. «Τοῦ καταβαλεῖν πτωχὸν καὶ πένητα».

Σκοπὸς τῷ ἁμαρτωλῷ οὐχ ἵνα τινὰ τῶν ἀδικησάντων αὐτὸν ἀμύνηται, ἢ κατά τι ὅλως προσκεκρουκότων αὐτῷ καὶ προφάσεις τῷ πολέμῳ δεδωκότων εὐλόγους, ἀλλ' ἵνα καταβάλῃ πτωχὸν καὶ πένητα καὶ ἀποσφάξει τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ. Πτωχὸν δὲ καὶ πένητά φησιν τὸν ἐπιεικῆ καὶ μετριόφρονα καὶ φιλοκομπίας ἀμείνω καὶ ταπεινὸν τῇ καρδίᾳ. Τὸν τοιοῦτον δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ πτωχὸν ἔφη τῷ πνεύματι, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἄξιον εἶναί φησιν· μάλιστα γὰρ κατὰ τῶν πενήτων οἱ συκοφάνται στρατεύονται. Ἔτι δὲ καὶ κατὰ τῶν δικαίων τῶν εὐθῆ τὴν γλῶσσαν ἐχόντων οἱ παράνομοι, βασκαίνοντες αὐτῶν τῇ δικαιοσύνῃ, καταδιαβολὰς καθάπερ ῥομφαίας ὁπλίζειν εἰώθασιν.

Στίχ. 15. «Ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν».

Ταῦτα, φησί, πεπόνθασιν οἱ πονηροὶ δαίμονες, ἃ ποιήσειν τοῖς ἁγίοις ἐπεβούλευσαν. Καὶ τοῖς ἁγίοις δὲ ἐπιμεμήνασι μὲν οἱ φιλαμαρτήμονες, καὶ τὸ τῆς βασκανίας τόξον ἐντείνουσι κατ' αὐτῶν, καὶ τὴν τῆς ἑαυτῶν σκαιότητος ἀπογυμνοῦσι ῥομφαίαν, οὐδένα τρόπον ἐπιβουλῆς ἐῶντες ἀνεπιτήδευτον, ἀλλ' οἷον διὰ πάσης ἐρχόμενοι δυσσεβείας, τὰς ὁσίας πολιορκοῦσι ψυχάς. Τίνα δὲ τρόπον αὐτοὺς ἀνταμύνεσθαι χρὴ καὶ ὅπως ὑπαντιάζειν, ἐντεῦθεν μαθησόμεθα. Τὰ ὅπλα ἡμῶν οὐ σαρκικά, καὶ ἐν σαρκὶ περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα. Ἀλλ' οὐδὲ τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνοσιότητα μιμησόμεθα· οὐ γὰρ ὡς ἐκεῖνοι ἐντενοῦμεν τόξα καὶ ἡμεῖς,

95. Β' Κορ. 10, 3.

εἶναι ταγμένος πρὸς γέλωτα. Γιατὶ περιπαίζεται ἡττώμενος ἀπὸ τοὺς δίκαιους, καὶ θὰ ἔρθει ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία θὰ σταλεῖ στὴ φωτιὰ ποὺ ἔχει ἑτοιμασθεῖ γι' αὐτόν.

Στίχ. 14. «Γιὰ νὰ νικήσει τὸν φτωχὸ καὶ στερημένον».

Σκοπὸς τοῦ ἁμαρτωλοῦ δὲν εἶναι νὰ πολεμήσει κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀδίκησαν, ἢ γενικὰ συγκρούσθηκαν μὲ αὐτὸν σὲ κάτι καὶ τοῦ ἔδωσαν δικαιολογημένες προφάσεις γιὰ τὸν πόλεμο, ἀλλὰ νὰ νικήσει τὸν φτωχὸ καὶ στερημένον, λέγει, καὶ νὰ σφάξει ἐκείνους ποὺ εἶναι εἰλικρινεῖς καὶ ἔντιμοι στὴν καρδιά. Φτωχὸν καὶ στερημένον ὀνομάζει τὸν ἐπιεικῆ καὶ μετριόφρονα καὶ ἀπαλλαγμένον ἀπὸ κομπασμὸ καὶ ταπεινὸ στὴν καρδιά. Αὐτὸν ποὺ εἶναι τέτοιος καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας τὸν ὀνομάζει φτωχὸν στὸ πνεῦμα, καὶ λέγει ὅτι εἶναι ἄξιος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· γιατὶ οἱ συκοφάντες συγκεντρώνουν ὅλο τὸν ἀγώνα τους ἐναντίον τῶν φτωχῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν δικαίων ποὺ ἔχουν γλώσσα εἰλικρινῆ, οἱ παράνομοι, φθονώντας τὴ δικαιοσύνη τους, συνηθίζουν νὰ ἐξαπολύουν ἐναντίον τους συκοφαντίες σὰν ξίφη.

Στίχ. 15. «Εἴθε ἡ μάχαιρά τους νὰ μπεῖ
στὶς καρδιές τους».

Οἱ πονηροὶ δαίμονες, λέγει, ἔπαθαν ἐκεῖνα ποὺ σκέφθηκαν νὰ κάνουν στοὺς ἁγίους. Καὶ ἐναντίον τῶν ἁγίων φέρονται σὰν μανιασμένοι οἱ φίλοι τῆς ἁμαρτίας καὶ τεντώνουν τὸ τόξο τοῦ φθόνου ἐναντίον τους, καὶ γυμνώνουν τὸ ξίφος τῆς κακότητάς τους, μὴ ἀφήνοντας κανένα τρόπο σκευωρίας ποὺ νὰ μὴ τὸν χρησιμοποιήσουν, ἀλλὰ χρησιμοποιώντας κάθε εἶδος ἀσέβειας, πολιορκοῦν τὶς εὐσεβεῖς ψυχές. Μὲ ποιὸν λοιπὸν τρόπο πρέπει νὰ τοὺς ἀντιμαχόμαστε καὶ πῶς νὰ τοὺς ἀντιμετωπίζουμε, θὰ τὸ μάθουμε ἀπὸ ἐδῶ. Τὰ ὅπλα μας δὲν εἶναι κοσμικά, καὶ «μολονότι ζοῦμε μέσα στὸν κόσμο, δὲν πολεμοῦμε μὲ κοσμικὰ ὅπλα»[95]. Ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν ἀνοσιότητα τῶν ἁμαρτωλῶν θὰ μιμηθοῦμε. Γιατὶ

ἢ ξίφος ἀπογυμνώσομεν, ἐσόμεθα δὲ μαχομένων ἀμείνους καὶ τὴν βελτίω ψῆφον ἀποισόμεθα, Θεῷ προσφεύγοντες καὶ χεῖρας ὁσίας ἀνατείνοντες, χεῖρά τε τὴν ἀεὶ σώζουσαν ὑποτρέχοντες καὶ τὸν παναλκῆ καὶ ἄτρεπτον καλοῦντες εἰς ἐπικουρίαν, λέγοντες περὶ τῶν εἰκῇ πολεμούντων ἡμῖν· «Ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν».

Στίχ. 16. «Κρεῖσσον ὀλίγον τῷ δικαίῳ, ὑπὲρ πλοῦτον ἁμαρτωλῶν πολύν».

Εὐτεχνέστατα καὶ νῦν ἐξυφαίνει τὴν ὑφήγησιν. Ἀντιπαρεξάγει γὰρ ὥσπερ καὶ ἐκ παραλλήλου τίθησι τά τε τῶν ἁμαρτωλῶν ἡττήματα καὶ τῶν δικαίων τὰ πλεονεκτήματα, πανταχοῦ τὴν ἀρετὴν ἀποφαίνων ἔγκαρπον, ἀνόητον δὲ τὸν εἰκαῖον τοῦ βίου περισπασμὸν καὶ τὴν ἐπάρατον ζωήν. Πλουτεῖ μὲν γάρ, φησίν, ὁ ἁμαρτωλὸς ἔσθ' ὅτε καὶ ταῖς ἐντεῦθεν ἐμπλατύνεται τρυφαῖς, καὶ μεγαλοφρονεῖ δόξαν ἔχων εὐμάραντον καὶ σάρκα πιαίνων, πλέον ἔχων οὐδὲν τοῦ τοῖς γηΐνοις ἐφήδεσθαι. Ὁ δέ γε πτωχὸς τῇ καρδίᾳ καὶ δικαιοσύνης ἐραστὴς ἁπάντων τῶν τοιούτων ἀποφοιτᾷ καὶ τὴν ἐπιεικῆ καὶ σώφρονα πτωχείαν ἀγαπᾷ. Ἀλλὰ κρεῖττον τοῦτο αὐτῷ ὑπὲρ πλοῦτον ἁμαρτωλοῦ πολύν.

Στίχ. 17. «Ὅτι βραχίονες ἁμαρτωλῶν συντριβήσονται, ὑποστηρίζει δὲ τοὺς δικαίους ὁ Κύριος».

Ὅτι ἄμισθον μὲν τοῖς φιλαμαρτήμοσι τὸ πλουτεῖν καὶ ὀλέθριον [Ὅτι δὲ ἀνόητον μὲν τοῖς φιλαμαρτήμοσι τὸ πλουτεῖν, ἢ καὶ ἄμεινον καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν, τῆς ἐσχάτης πρόξενον δίκης], τό γε μὴν τῶν δικαίων ὀλιγαρκὲς ἔγκαρπον καὶ ἀρέσκον Θεῷ, ἐντεῦθεν δείκνυται. Καρπὸς μὲν γάρ, φησί, τοῦ τῶν ἀνόμων πλούτου, συντριβὴ καὶ ἰσχύος ἁπάσης ἀπόθε-

ἐμεῖς δὲν θὰ τεντώσουμε τόξα ὅπως ἐκεῖνοι, οὔτε θὰ ξεγυμνώσουμε τὰ ξίφη, ἀλλὰ θὰ εἴμασε ἀνώτεροι αὐτῶν ποὺ μᾶς μάχονται καὶ θὰ κερδίσουμε τὴν ἀνώτερη ψῆφο, καταφεύγοντας στὸν Θεό, καὶ ὑψώνοντας τὰ καθαρὰ χέρια μας καὶ τρέχοντας κάτω ἀπὸ τὸ χέρι ποὺ πάντοτε σώζει, καὶ καλώντας σὲ βοήθεια τὸν πανίσχυρο καὶ ἀμετάβλητο, λέγοντας γι᾽ αὐτοὺς ποὺ μᾶς πολεμοῦν χωρὶς λόγο· «Τὸ ξίφος τους νὰ μπεῖ στὶς καρδιές τους».

Στίχ. 16. «Τὸ λίγο εἶναι προτιμότερο ἀπὸ τὸν δίκαιο,
παρὰ ὁ πολὺς πλοῦτος τῶν ἁμαρτωλῶν».

Μὲ πολλὴ τέχνη καὶ τώρα συνθέτει τὴ διήγηση. Γιατὶ ἀντιπαραθέτει κατὰ κάποιο τρόπο καὶ τοποθετεῖ παράλληλα καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν τὰ ἐλαττώματα καὶ τῶν δικαίων τὰ πλεονεκτήματα, ἀποκαλύπτοντας παντοῦ καρποφόρα τὴν ἀρετή, καὶ ἀνώφελο τὸν μάταιο περισπασμὸ τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἐπάρατη ζωή. Γιατὶ πλουτίζει κάποτε, λέγει, ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ παχαίνει μὲ τὶς ἀπολαύσεις ἀπὸ αὐτό, καὶ ὑπερηφανεύεται ὅτι ἔχει δόξα, ποὺ μαραίνεται εὔκολα, καὶ παχαίνονας τὴ σάρκα, δὲν ἔχει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ γήϊνα νὰ εὐχαριστεῖται. Ἀντίθετα ὁ φτωχὸς στὴν καρδιὰ καὶ ἐραστὴς τῆς δικαιοσύνης ἀπομακρύνεται ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ ἀγαπᾶ τὴν ἥσυχη καὶ μὲ σωφροσύνη φτώχεια. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι σ᾽ αὐτὸν προτιμότερο ἀπὸ τὸν πολὺ πλοῦτο τοῦ ἁμαρτωλοῦ.

Στίχ. 17. «Οἱ βραχίονες τῶν ἁμαρτωλῶν θὰ συντριβοῦν,
ἐνῶ ὁ Κύριος ὑποστηρίζει τοὺς δίκαιους».

Ὅτι βέβαια ὁ πλοῦτος αὐτῶν ποὺ ἀγαποῦν τὶς ἁμαρτίες δὲν ἔχει ἀνταμοιβὴ καὶ εἶναι ὀλέθριος, [ὅτι ὁ πλοῦτος αὐτῶν ποὺ ἀγαποῦν τὶς ἁμαρτίες εἶναι ἀνώφελος, ἢ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε καλύτερα καὶ ἀληθινά, προκαλεῖ τὴν ἀνώτατη καταδίκη], ἐνῶ ἡ ὀλιγάρκεια τῶν δικαίων εἶναι καρποφόρα καὶ ἀρέσει στὸν Θεό, φαίνεται ἀπὸ ἐδῶ. Γιατὶ ὁ καρπός, λέγει, τοῦ πλούτου τῶν παράνομων εἶναι ἡ συντριβὴ καὶ ἀπώλεια κάθε δύναμής τους.

σις· δηλοῖ γάρ, οἶμαι, τοῦτο τῶν βραχιόνων ἡ συντριβή, τῆς γε μὴν αὐταρκείας τὸ ὑποστηρίζεσθαι παρὰ Θεοῦ· ἀνέχει γὰρ τοὺς δικαίους, καὶ ἀκράδαντον αὐτοῖς νέμει τὴν εὐθυμίαν, καὶ ἀκατάσειστον ἔχουσι τὸ εὐημερεῖν, παραλύοντος οὐδενὸς ἢ κομίσαι δυναμένου πρὸς τὸ ἐναντίον. «Τὴν γὰρ χεῖρα τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Στίχ. 18. «Γινώσκει Κύριος τὰς ὁδοὺς τῶν ἀμώμων».

Κατὰ τὰς Γραφὰς ὁ Κύριος μόνα τὰ καλὰ γινώσκει, ἀγνοεῖ δὲ τὰ κακά, ὡς ἀνάξια ὄντα τῆς γνώσεως αὐτοῦ. Διὸ ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ καὶ τὰς ὁδοὺς τῶν ἀμώμων ἀστείας οὔσας· τὸ δὲ «γινώσκει», ἐνταῦθα εἴρηται ἀντὶ τοῦ "Ἀποδέχεται καὶ τιμᾷ", εἴτουν ἀγαπᾷ καὶ ἐφορᾷν ἀξιοῖ. Ἐπεὶ πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργές, ὅτι καὶ τὰς τῶν φιλαμαρτημόνων εἶδεν ὁδούς, λανθάνει δὲ αὐτὸν παντελῶς οὐδέν; Οὐκοῦν ἡ γνῶσις ἐν τούτοις τὴν ἀνάκρασιν καὶ οἰκειότητα σημαίνει. Εἰώθαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς τοῖς προσκρούουσι λέγειν τό, Οὐκ οἶδά σε, πολλάκις, οὐχ ὡς ἀγνοοῦντες πάντως, ἀλλ' ὡς τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης καὶ σχέσεως ἀλλοτριοῦν ἐθέλοντες. Οἶδε τοίνυν τὰς τῶν ἁγίων ὁδοὺς καὶ πράξεις, τουτέστιν ἐφορᾷ αὐτὰς ἀσμένως· εἰσὶ γὰρ ἀγαθαὶ καὶ παντὸς ἐπαίνου μεσταί.

Στίχ. 19. «Οὐ καταισχυνθήσονται ἐν καιρῷ πονηρῷ».

Πονηρὸν ἐν τούτοις ὀνομάζει καιρὸν τῶν διωγμῶν καὶ τῶν περιστάσεων, ἤτοι τῶν πειρασμῶν. Οὕτω γάρ που καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ἐπιστέλλει τισίν, ποτὲ μέν, «"Οτι ὁ καιρὸς πονηρός ἐστιν», ποτὲ δὲ πάλιν· «Ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσιν». "Οταν τοίνυν καιρῷ

95. Ἡσ. 14, 27. 96. Α' Κορ. 7, 29.

Γιατὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει ἡ συντριβὴ τῶν βραχιόνων, ὅτι ἡ αὐτάρκεια ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὸν Θεό. Ὑποστηρίζει δηλαδὴ τοὺς δίκαιους καὶ τοὺς παρέχει σταθερὴ τὴν εὐθυμία, καὶ ἔχουν ἀδιάσειστη τὴν εὐημερία, γιατὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς παραλύσει ἢ νὰ τοὺς ὁδηγήσει στὸ ἀντίθετο. Γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Τὸ χέρι τοῦ Ὑψίστου ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸ στρέψει;»[95].

Στίχ. 18. «Ὁ Κύριος γνωρίζει τοὺς δρόμους τῶν ἀμέμπτων».

Σύμφωνα μὲ τὶς Γραφὲς ὁ Κύριος μόνο τὰ καλὰ γνωρίζει, καὶ ἀγνοεῖ τὰ κακά, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄξια νὰ τὰ γνωρίζει. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος γνώρισε αὐτοὺς ποὺ εἶναι δικοί του, καὶ τοὺς δρόμους αὐτῶν ποὺ εἶναι ὡραῖοι. Τὸ «γνωρίζει» βέβαια ἐδῶ λέγεται ἀντὶ τοῦ, "ἀποδέχεται καὶ τιμᾶ", δηλαδὴ τοὺς ἀγαπᾶ καὶ θέλει νὰ τοὺς ἐπιβλέπει. Γιατὶ πῶς δὲν εἶναι φανερὸ σὲ ὅλους, ὅτι καὶ τοὺς δρόμους τῶν φίλων τῆς ἁμαρτίας γνωρίζει καὶ δὲν τοῦ διαφεύγει τίποτε ἀπολύτως; Ἄρα λοιπὸν ἡ γνώση σ' αὐτὰ σημαίνει τὴ συμμετοχὴ καὶ τὴν οἰκειότητα. Ἄλλωστε καὶ ἐμεῖς σ' αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἀντιμάχονται συνηθίζουμε πολλὲς φορὲς νὰ λέμε, Δὲν σὲ γνωρίζω, ὄχι ὅτι ὁπωσδήποτε δὲν τοὺς γνωρίζουμε, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλουμε νὰ τοὺς ἀποξενώσουμε ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν σχέση τους μὲ ἐμᾶς. Γνωρίζει λοιπὸν τοὺς δρόμους καὶ τὶς πράξεις τῶν ἁγίων, δηλαδὴ τὶς παρακολουθεῖ μὲ εὐχαρίστηση. Γιατὶ εἶναι ἀγαθὲς καὶ ἄξιες κάθε ἐπαίνου.

Στίχ. 19. «Δὲν θὰ καταντροπιασθοῦν σὲ καιρὸ κακό».

«Πονηρὸ καιρὸ» ἐδῶ ὀνομάζει τὸν καιρὸ τῶν διωγμῶν καὶ τῶν περιστάσεων, δηλαδὴ τῶν πειρασμῶν. Γιατὶ αὐτὸ περίπου γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος σὲ ἐπιστολές του πρὸς κάποιους, ἄλλοτε λέγοντας, «Ὁ καιρὸς εἶναι πονηρός»[96], καὶ ἄλλοτε πάλι, «ἐπωφελούμενοι τὸν χρόνο, γιατὶ οἱ ἡμέρες εἶναι πονηρές»[97].

97. Ἐφ. 5,16.

πονηρῷ περιπταίωσιν, φησίν, οὐ καταισχυνθήσονται πεσόντες εἰς τὸ πλημμελὲς καὶ τῆς πρεπούσης αὐτοῖς εὐκοσμίας ἐξολισθήσαντες· χαριεῖται γὰρ αὐτοῖς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τὴν ἁπάντων τῶν ἀρίστων μητέρα καὶ τροφὸν καρτερίαν καὶ ὑπομονήν. Ἢ τάχα Κληρονομήσουσι τὰς ἐπαγγελίας οἱ δίκαιοι καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως οὐ καταισχυνθήσονται, ὅταν οἱ μὲν εἰς ζωὴν ἀνίστανται, οἱ δὲ εἰς ὀνειδισμὸν καὶ αἰσχύνην αἰώνιον.

Στίχ. 19. «Καὶ ἐν ἡμέραις λιμοῦ χορτασθήσονται».

Συνίεμεν δὲ καὶ τοῦτο κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον. Ἔοικεν γάρ πως ὁ λόγος δι' αἰνίγματος ὑποδηλοῦν, ὅτι ἐν καιρῷ θλίψεως αὐτοὶ τὸ τῆς ἄνωθεν εὐημερίας ἔξουσι πλάτος· τὸ μὲν γὰρ «Ἐν ἡμέραις λιμοῦ χορτάζεσθαι», κατασημαίνει τι τοιοῦτον. Πλὴν εἰ βούλοιτό τις καὶ ἑτέρως τὴν τοῦ στίχου διάνοιαν ἐκλαβεῖν, ἐκεῖνο συνήσῃ· εὑρήσομεν γὰρ τὸν τῶν ὅλων Θεὸν πλεισταχοῦ μὲν τοῖς τῆς ἀνομίας ἐρασταῖς ἀποστρέφειν ἐπιφέροντα καὶ μαθημάτων λιμὸν ἱερῶν. Εἴρηται γοῦν παρ' αὐτοῦ, πεπαρωνηκότων οὐ φορητῶς τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ· «Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου». Ἀλλ' ἐπενήνεκται μὲν τοῖς προσκεκρουκόσιν ὁ τῶν ἱερῶν μαθημάτων λιμός, οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῖς τῶν θείων ἐνταλμάτων ἐπιμεληταῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν καιρὸν τῶν διωγμῶν ἐκλειπόντων τῶν διδασκάλων, αὐτὸς ὁ Κύριος τῷ ἑαυτοῦ πνεύματι θρέψει τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας.

Στίχ. 20. «Ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπολοῦνται, οἱ δὲ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου, ἅμα τῷ δοξασθῆναι αὐτοὺς καὶ ὑψωθῆναι, ἐκλείποντες ὡσεὶ καπνὸς ἐξέλιπον».

Ἀντιπαρατίθησι πάλιν ταῖς τῶν δικαίων τιμαῖς τὰ τοῖς

Ὅταν λοιπόν, λέγει, διαπράττουν πταίσματα σὲ καιρὸ πονηρὸ δὲν θὰ καταντροπιασθοῦν πέφτοντας σὲ πλημμέλημα καὶ ξεγλιστρώντας ἀπὸ τὴν κοσμιότητα ποὺ τοὺς πρέπει. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων θὰ τοὺς χαρίσει τὴν ἄριστη ὅλων μητέρα καὶ τροφὸ καρτερία καὶ ὑπομονή. Ἢ ἴσως ἐννοεῖ, ὅτι οἱ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν τὶς ὑποσχέσεις, καὶ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς κρίσεως δὲν θὰ καταντροπιασθοῦν, ὅταν οἱ δίκαιοι θὰ ἀνασταίνονται γιὰ νὰ ζήσουν, ἐνῶ οἱ ἁμαρτωλοὶ πρὸς χλευασμὸ καὶ αἰώνια ντροπή[98].

Στίχ. 19. «Καὶ τὶς ἡμέρες πείνας θὰ χορτάσουν».

Καὶ αὐτὸ τὸ κατανοοῦμε κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο. Φαίνεται δηλαδὴ ὅτι ὁ λόγος ὑποδηλώνει κατὰ κάποιο τρόπο αἰνιγματικά, ὅτι σὲ καιρὸ θλίψεως αὐτοὶ θὰ ἔχουν ἄφθονη τὴν οὐράνια εὐημερία. Τὸ ὅτι λοιπὸν «θὰ χορταίνουν σὲ ἡμέρες λιμοῦ», σημαίνει κάτι τέτοιο. Ὅμως ἐὰν θέλει κάποιος νὰ ἑρμηνεύσει καὶ μὲ ἄλλον τρόπο τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ στίχου, θὰ ὁδηγηθεῖ στὸ ἑξῆς νόημα· γιατὶ θὰ βροῦμε τὸν Θεὸ τῶν ὅλων σὲ πολλὲς περιπτώσεις τοὺς ἐραστὲς τῆς ἀνομίας νὰ τοὺς ἀποστρέφεται, καὶ νὰ τοὺς στερεῖ καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα. Εἰπώθηκε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸν στοὺς Ἰσραηλῖτες ποὺ εἶχαν ὁδηγηθεῖ σὲ ἀφόρητη παραφροσύνη· «Νά, ἐγὼ θὰ ἐπιφέρω λιμὸ στὴ γῆ, ὄχι λιμὸ ἄρτου, οὔτε δίψα νεροῦ, ἀλλὰ στέρηση τῆς ἀκρόασης τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου»[99]. Καὶ ἐπῆλθε βέβαια σὲ ἐκείνους ποὺ προσέκρουσαν στὸν Κύριο ἡ στέρηση τῶν ἱερῶν μαθημάτων, ὄχι ὅμως καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ φροντίζουν τὶς θεῖες ἐντολές, ἀλλὰ κατὰ τὸν καιρὸ τῶν διωγμῶν, ἐπειδὴ θὰ ἐκλείψουν οἱ διδάσκαλοι, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ τὸ πνεῦμα του θὰ θρέψει αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν.

Στίχ. 20. «Ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ χαθοῦν, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου, μόλις δοξασθοῦν (οἱ πιστοὶ) καὶ ὑψωθοῦν, οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν σὰν καπνός».

Ἀντιπαραθέτει πάλι στὶς τιμὲς τῶν δικαίων αὐτὰ ποὺ θὰ

98. Ματθ. 25, 46.

99. Ἀμὼς 8, 11.

πονηρῷ περιπταίωσιν, φησίν, οὐ καταισχυνθήσονται πεσόντες εἰς τὸ πλημμελὲς καὶ τῆς πρεπούσης αὐτοῖς εὐκοσμίας ἐξολισθήσαντες· χαριεῖται γὰρ αὐτοῖς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τὴν ἁπάντων τῶν ἀρίστων μητέρα καὶ τροφὸν καρτερίαν καὶ ὑπομονήν. Ἢ τάχα Κληρονομήσουσι τὰς ἐπαγγελίας οἱ δίκαιοι καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς κρίσεως οὐ καταισχυνθήσονται, ὅταν οἱ μὲν εἰς ζωὴν ἀνίστανται, οἱ δὲ εἰς ὀνειδισμὸν καὶ αἰσχύνην αἰώνιον.

Στίχ. 19. «Καὶ ἐν ἡμέραις λιμοῦ χορτασθήσονται».

Συνίεμεν δὲ καὶ τοῦτο κατὰ τοιόνδε τινὰ τρόπον. Ἔοικεν γάρ πως ὁ λόγος δι' αἰνίγματος ὑποδηλοῦν, ὅτι ἐν καιρῷ θλίψεως αὐτοὶ τὸ τῆς ἄνωθεν εὐημερίας ἔξουσι πλάτος· τὸ μὲν γὰρ «Ἐν ἡμέραις λιμοῦ χορτάζεσθαι», κατασημαίνει τι τοιοῦτον. Πλὴν εἰ βούλοιτό τις καὶ ἑτέρως τὴν τοῦ στίχου διάνοιαν ἐκλαβεῖν, ἐκεῖνο συνήσῃ· εὑρήσομεν γὰρ τὸν τῶν ὅλων Θεὸν πλεισταχοῦ μὲν τοῖς τῆς ἀνομίας ἐρασταῖς ἀποστρέφειν ἐπιφέροντα καὶ μαθημάτων λιμὸν ἱερῶν. Εἴρηται γοῦν παρ' αὐτοῦ, πεπαρωνηκότων οὐ φορητῶς τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ· «Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου». Ἀλλ' ἐπενήνεκται μὲν τοῖς προσκεκρουκόσιν ὁ τῶν ἱερῶν μαθημάτων λιμός, οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῖς τῶν θείων ἐνταλμάτων ἐπιμεληταῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν καιρὸν τῶν διωγμῶν ἐκλειπόντων τῶν διδασκάλων, αὐτὸς ὁ Κύριος τῷ ἑαυτοῦ πνεύματι θρέψει τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας.

Στίχ. 20. «Ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπολοῦνται, οἱ δὲ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου, ἅμα τῷ δοξασθῆναι αὐτοὺς καὶ ὑψωθῆναι, ἐκλείποντες ὡσεὶ καπνὸς ἐξέλιπον».

Ἀντιπαρατίθησι πάλιν ταῖς τῶν δικαίων τιμαῖς τὰ τοῖς

Ὅταν λοιπόν, λέγει, διαπράττουν πταίσματα σὲ καιρὸ πονηρὸ δὲν θὰ καταντροπιασθοῦν πέφτοντας σὲ πλημμέλημα καὶ ξεγλιστρώντας ἀπὸ τὴν κοσμιότητα ποὺ τοὺς πρέπει. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων θὰ τοὺς χαρίσει τὴν ἄριστη ὅλων μητέρα καὶ τροφὸ καρτερία καὶ ὑπομονή. Ἢ ἴσως ἐννοεῖ, ὅτι οἱ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν τὶς ὑποσχέσεις, καὶ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς κρίσεως δὲν θὰ καταντροπιασθοῦν, ὅταν οἱ δίκαιοι θὰ ἀνασταίνονται γιὰ νὰ ζήσουν, ἐνῶ οἱ ἁμαρτωλοὶ πρὸς χλευασμὸ καὶ αἰώνια ντροπή[98].

Στίχ. 19. «Καὶ τὶς ἡμέρες πείνας θὰ χορτάσουν».

Καὶ αὐτὸ τὸ κατανοοῦμε κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο. Φαίνεται δηλαδὴ ὅτι ὁ λόγος ὑποδηλώνει κατὰ κάποιο τρόπο αἰνιγματικά, ὅτι σὲ καιρὸ θλίψεως αὐτοὶ θὰ ἔχουν ἄφθονη τὴν οὐράνια εὐημερία. Τὸ ὅτι λοιπὸν «θὰ χορταίνουν σὲ ἡμέρες λιμοῦ», σημαίνει κάτι τέτοιο. Ὅμως ἐὰν θέλει κάποιος νὰ ἑρμηνεύσει καὶ μὲ ἄλλον τρόπο τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ στίχου, θὰ ὁδηγηθεῖ στὸ ἑξῆς νόημα· γιατὶ θὰ βροῦμε τὸν Θεὸ τῶν ὅλων σὲ πολλὲς περιπτώσεις τοὺς ἐραστὲς τῆς ἀνομίας νὰ τοὺς ἀποστρέφεται, καὶ νὰ τοὺς στερεῖ καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα. Εἰπώθηκε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸν στοὺς Ἰσραηλῖτες ποὺ εἶχαν ὁδηγηθεῖ σὲ ἀφόρητη παραφροσύνη· «Νά, ἐγὼ θὰ ἐπιφέρω λιμὸ στὴ γῆ, ὄχι λιμὸ ἄρτου, οὔτε δίψα νεροῦ, ἀλλὰ στέρηση τῆς ἀκρόασης τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου»[99]. Καὶ ἐπῆλθε βέβαια σὲ ἐκείνους ποὺ προσέκρουσαν στὸν Κύριο ἡ στέρηση τῶν ἱερῶν μαθημάτων, ὄχι ὅμως καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ φροντίζουν τὶς θεῖες ἐντολές, ἀλλὰ κατὰ τὸν καιρὸ τῶν διωγμῶν, ἐπειδὴ θὰ ἐκλείψουν οἱ διδάσκαλοι, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ τὸ πνεῦμα του θὰ θρέψει αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν.

Στίχ. 20. «Ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ χαθοῦν, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου, μόλις δοξασθοῦν (οἱ πιστοὶ) καὶ ὑψωθοῦν, οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν σὰν καπνός».

Ἀντιπαραθέτει πάλι στὶς τιμὲς τῶν δικαίων αὐτὰ ποὺ θὰ

98. Ματθ. 25,46. 99. Ἀμὼς 8,11.

φιλαμαρτήμοσι συμβησόμενα κατὰ καιροὺς ἐκ θείας ὀργῆς· εἶεν δ' ἂν οἶμαι ταυτὶ τὰ εἰς ἐσχάτην αὐτοὺς κατακομίζοντα συμφοράν. Εἰ γὰρ καὶ δόξειαν ἔσθ' ὅτε πράττειν δεξιῶς κατά γε τὸν ἐνεστηκότα καιρόν, τρυφῶντες δηλονότι καὶ ταῖς παρὰ πάντων εὐφημίαις στεφανούμενοι καὶ δυναστείαις ἀξιωμάτων ἐπαυχοῦντες κοσμικῶν, ἀλλ' οὖν ἀπολοῦνται· καταστρέφει γὰρ αὐτοῖς τοῦ βίου τὸ πέρας εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν. Ἐχθροὺς δὲ εἶναί φαμεν τοῦ Κυρίου, καὶ τοὺς γεγονότας μέν ὑπ' αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως, ἀντενηνεγμένους δὲ ὥσπερ διὰ πολλῆς ἀπειθείας καὶ τοῖς θείοις αὐτοῦ θεσπίσμασιν ἀκαταλήκτως μεμαχημένους. Εἶεν δ' ἂν ἐχθροὶ καὶ οἱ τῶν δαιμόνων θεραπευταὶ καὶ οἱ προσκυνοῦντες τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν, ἤγουν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα λατρεύοντες, καὶ ἔτι οἱ τῶν αἱρέσεων εὑρεταί, ἅτε δὴ τὸ ψεῦδος ἀντανιστᾶν εἰωθότες τῇ τῶν ἀληθῶν δογμάτων ὀρθότητι. Οὗτοι βραχὺ ἀνθήσαντες, καὶ χόρτοις ἐν ἴσῳ μεμαρασμένοι, πεσοῦνται πρὸς θάνατον, καὶ τὰς τῶν ἡμαρτημένων ἐκτίσουσι δίκας, ὡς ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου κολαζόμενοι, καὶ καπνοῦ δίκην ἐκλείποντες. Λείψανον δὲ πυρός ἐστιν ὁ καπνός, καταμαρανθέντος ἤδη καὶ ἀπεσβηκότος, καὶ οἱονεὶ καταλήξαντος εἰς τὸ εἶναι τέφρα καὶ σποδός. Καπνῷ οὖν συγκρίνονται, ἐπειδὴ καθάπερ τοῦ πυρὸς σβεσθέντος ὁ καπνὸς ἀφανίζεται, οὕτω καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀποθανόντων ἡ περὶ αὐτοὺς πᾶσα δόξα ἀπόλλυται.

Στίχ. 21. «Δανείζεται ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ οὐκ ἀποτίσει, ὁ δὲ δίκαιος οἰκτείρει καὶ δίδωσιν».

Οὐκ ἀντιδίδωσι, φησίν, ὁ ἁμαρτωλὸς εὐχαριστίαν ὑπὲρ ὧν εὐηργέτηται παρὰ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδ' ἂν εἰ εὖ πάθοι παρά τινων βελτίων ἔσται· οὔτε μὴν ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν γεγονότων, τὴν τοῦ κατοικτείρειν διδάσκεται τρίβον, οὐδ' ἀνέχεται διὰ

1. Ρωμ. 1, 25.

συμβοῦν σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία, κατὰ τὸν καιρὸ ποὺ θὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτά, νομίζω, θὰ εἶναι τέτοια, ποὺ θὰ τοὺς ὁδηγήσουν στὴ χειρότερη συμφορά. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα φανοῦν ὅτι περνοῦν καλὰ κατὰ τὸν παρόντα καιρό, ἀπολαμβάνοντας δηλαδὴ τρυφηλὴ ζωή, καὶ τιμώμενοι μὲ τοὺς ἐπαίνους ὅλων, καὶ καυχώμενοι μὲ τὰ ἀξιώματα τῶν κοσμικῶν ἐξουσιῶν, ὅμως θὰ ὁδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια. Γιατὶ τοὺς καταστρέφει τὸ τέλος τῆς ζωῆς τους καὶ τοὺς ὁδηγεῖ σὲ ὄλεθρο καὶ ἀπώλεια. Ἐχθροὶ βέβαια τοῦ Κυρίου λέμε ὅτι εἶναι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν, ἀλλὰ ἀντιδροῦν κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὴ μεγάλη ἀπείθειά τους καὶ πολεμοῦν ἀσταμάτητα τὶς θεῖες ἐντολές του. Θὰ μποροῦσαν ὅμως νὰ εἶναι ἐχθροὶ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ λατρεύουν τοὺς δαίμονες, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ προσκυνοῦν τὰ ἔργα τῶν δικῶν τους χεριῶν, δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ λατρεύουν τὴν κτίση καὶ ὄχι Ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔκτισε[1], καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ ἱδρυτὲς τῶν αἱρέσεων, ἐπειδὴ συνηθίζουν νὰ ἀντιπαραθέτουν τὸ ψέμα στὴν ὀρθότητα τῶν ἀληθινῶν δογμάτων. Αὐτοί, ἀφοῦ ἀνθήσουν γιὰ λίγο καὶ μαραθοῦν σὰν τὰ χόρτα, θὰ πέσουν στὸ θάνατο καὶ θὰ ἐκτίσουν τὶς ποινὲς τῶν ἁμαρτιῶν τους, τιμωρούμενοι ὡς ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν ὅπως ἐξαφανίζεται ὁ καπνός. Ὁ καπνὸς εἶναι κατάλειπο τῆς φωτιᾶς, ἡ ὁποία ἔχει καταμοραθεῖ ἤδη καὶ ἔχει σβήσει, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔχει καταλήξει στὸ νὰ γίνει τέφρα καὶ στάχτη. Συγκρίνονται λοιπὸν μὲ καπνό, γιατί, ὅπως ὅταν σβησθεῖ ἡ φωτιὰ ἐξαφανίζεται ὁ καπνός, ἔτσι κι ὅταν πεθάνουν οἱ ἁμαρτωλοί, χάνεται καὶ ὅλη ἡ λαμπρότητα γύρω ἀπὸ αὐτούς.

Στίχ. 21. «Ὁ ἁμαρτωλὸς δανείζεται καὶ δὲν τὰ ἐπιστρέφει, ἐνῶ ὁ δίκαιος λυπᾶται καὶ τὰ ἐπιστρέφει».

Ὁ ἁμαρτωλός, λέγει, δὲν ἀνταποδίδει εὐχαριστία γιὰ τὶς εὐεργεσίες ποὺ ἔχει λάβει ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλ' οὔτε καὶ ἂν εὐεργετηθεῖ ἀπὸ κάποιους γίνεται καλύτερος. Οὔτε δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν σ' αὐτὸν διδάσκεται τὸν δρόμο τοῦ νὰ εἶναι

τῶν ἴσων ἀμείψασθαι τοὺς αὐτὸν ὠφελήσαντας, ἀλλ' οἷά τις κλέπτης εὕρημα [εὔρεμα] ποιεῖται τὸ δοθέν, καὶ εἰς μόνον ὁρῶν τὸ κερδῆσαι, αὔχημα ποιεῖται τὸ κατατῆξαι ταῖς λύπαις τὸν δεδανεικότα. Ὁ δέ γε δίκαιος ἀντιδίδωσιν οἰκτιρμούς, τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην μιμούμενος, κἂν γὰρ μὴ λάβοι τὸ δοθέν, ἀλλὰ καὶ οὕτω μένει φιλότιμος, καὶ κοινωνικὸς ὢν οὐ παύεται. Μιμεῖται γὰρ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα Θεόν, ὃς ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.

Ἕκαστος ἡμῶν δέχεται παρὰ Θεοῦ πλείστας τε ὅσας καὶ μεγάλας εὐεργεσίας αἰσθητάς τε καὶ νοητάς. Ἀλλ' εἴ τις ἦ φιλαμαρτήμων καὶ ἀσχέτως ἀπονενευκὼς εἰς φιληδονίαν, καὶ τῇ τύρβῃ τῶν ἐν τῷδε κόσμῳ πραγμάτων τὸν ἑαυτοῦ καταχώσας νοῦν, πολλὰ παρὰ Θεοῦ, οὐδὲν ἀποτίσει, τουτέστιν οὐ προσοίσει τὴν ὑπακοήν, οὐ ταῖς αὐτοῦ ζεύγλαις ὑποθήσει τὸν αὐχένα, οὐχ ἕψεται τοῖς αὐτοῦ θελήμασιν, οὐ καρποφορήσει τὴν ἀρετήν, ἀλλ' οὐδὲ ὥσπερ τινὰ τόκον καταθήσει τῷ Θεῷ τὸ ἐπιεικὲς εἰς τρόπους, οὐ δογματικῆς εὐτεχνίας ἐπιμελήσεται, μένει δὲ σκληρὸς καὶ ἄκαρπος. Πλὴν κἂν εἰ οὕτω διατεθείη, φησίν, ὁ δίκαιος καὶ ἀγαθός, δῆλον δὲ ὅτι Θεὸς οὐ παύσεται τοῦ κατοικτείρειν αὐτὸν καὶ διδόναι τὰ παρ' ἑαυτοῦ, ἵνα λοιπὸν λέγηται πρὸς αὐτόν· «Ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς;»[3] καὶ τὰ ἑξῆς.

Στίχ. 22. «Ὅτι οἱ εὐλογοῦντες αὐτόν, κληρονομήσουσι γῆν».

Ὅμοιον τῷ εἰρημένῳ πρὸς Ἀβραάμ· «Τοὺς εὐλογοῦντάς σε εὐλογήσω, τοὺς δὲ καταρωμένους σε καταράσομαι».[2] *Οὐκοῦν, εἰ μὲν ὁ Θεὸς εἴη ὁ κατοικτείρων καὶ διδούς, οἱ δοξολογοῦντες αὐτὸν διὰ τοῦτο, ἤγουν εὐλογοῦντες, ἔσονται*

2. Ματθ. 5, 45. 3. Ρωμ. 2, 4.

σπλαχνικός, οὔτε ἀνέχεται νὰ ἀνταμείψει ἐκείνους ποὺ τὸν ὠφέλησαν ἀνταποδίδοντάς τους τὰ ἴδια, ἀλλὰ σὰν κλέφτης νομίζει ὅτι εἶναι εὕρημα αὐτὸ ποὺ τοῦ δόθηκε, καὶ ἀποβλέπει μόνο στὸ νὰ κερδήσει, καὶ καύχημά του κάνει τὸ νὰ λειώσει μὲ τὶς λύπες ἐκεῖνον ποὺ τοῦ ἔδωσε δανεικά. Ἀντίθετα ὁ δίκαιος ἀνταποδίδει εὐσπλαγχνίες, μιμούμενος τὸν Δεσπότη του. Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν λάβει ἐκεῖνο ποὺ ἔδωσε, ἀλλὰ καὶ ἔτσι παραμένει γενναιόδωρος, καὶ δὲν παύει νὰ ἀγαπᾶ τοὺς ἄλλους. Γιατὶ μιμεῖται τὸν Πατέρα του Θεό, ὁ ὁποῖος ἀνατέλλει τὸν ἥλιο σὲ κακοὺς καὶ καλούς, καὶ βρέχει σὲ δίκαιους καὶ ἄδικους[2].

Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς δέχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ πάρα πολλὲς καὶ μεγάλες εὐεργεσίες αἰσθητὲς καὶ πνευματικές. Ὅταν ὅμως κάποιος εἶναι φίλος τῆς ἁμαρτίας καὶ κλίνει πρὸς τὴ φιληδονία ἀσυγκράτητος καὶ ἔχει τὸν νοῦ του καταχωνιασμένο στὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἐνῶ ἔχει πάρα πολλὰ ἀπὸ τὸν Θεό, δὲν ἀνταποδίδει τίποτε, δηλαδὴ δὲν προσφέρει τὴν ὑπακοή, δὲν βάζει τὸν αὐχένα του κάτω ἀπὸ τὸν ζυγό, δὲν ἀκολουθεῖ τὰ θελήματά του, δὲν καρποφορεῖ τὴν ἀρετή, ἀλλ' οὔτε σὰν κάποιο τόκο καταθέτει στὸν Θεὸ τὴν καλωσύνη στοὺς τρόπους, δὲν φροντίζει τὴ δογματικὴ διδασκαλία, καὶ μένει σκληρὸς καὶ ἄκαρπος. Ὡστόσο, ἔστω καὶ ἂν ἔτσι συμπεριφέρεται, λέγει, ὁ δίκαιος καὶ ἀγαθός, δηλαδὴ ὁ Θεός, δὲν παύει νὰ τὸν εὐσπλαγχνίζεται καὶ νὰ τοῦ δίνει τὰ δικά του, γιὰ νὰ λέγεται λοιπὸν σ' αὐτόν· «Ἢ μήπως καταφρονεῖς τὸν πλοῦτο τῆς ἀγαθότητάς του καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας του;»[3] καὶ τὰ ἑξῆς.

Στίχ. 22. «Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ τὸν δοξολογοῦν,
θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ».

Αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μὲ ἐκεῖνο ποὺ εἰπώθηκε στὸν Ἀβραάμ· «Θὰ εὐλογήσω αὐτοὺς ποὺ σὲ εὐλογοῦν, καὶ θὰ καταρασθῶ ἐκείνους ποὺ σὲ καταρῶνται»[4]. Ἄρα λοιπόν, ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εὐσπλαγχνίζεται καὶ δίνει, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν δοξολογοῦν

4. Γέν. 12, 3.

κληρονόμοι τῆς ἐπηγγελμένης τοῖς ἁγίοις γῆς καὶ λήψονται γῆν τὴν ἀγαθὴν τὴν πολλήν, τὴν οὐ κέντρου καὶ σημείου λόγον ἔχουσαν. Κίνδυνος δὲ ἐν τῷ κατάραν ἡμᾶς τιθέναι τῷ δικαίῳ, ὀλέθρου τοῦ ἐσχάτου. Λέγει γὰρ πρὸς τὸν δίκαιον ὁ Κύριος· «Ἐχθρεύσω τοῖς ἐχθροῖς σου, καὶ ἀντικείσομαι τοῖς ἀντικειμένοις σοι». Καὶ ὥσπερ λέγει, «Τοῦτον ἔθρεψας, ἐμὲ ἔθρεψας», οὕτως ἀκόλουθον εἰπεῖν· Τοῦτον ἐλοιδόρησας, ἐμὲ ἐλοιδόρησας. Καταρῶνται δὲ Θεὸν οἱ μὴ εἰδότες αὐτὸν εἰς τέλος ὀλοθρεύοντα, οἱ κατὰ τῆς αὐτοῦ δόξης παλιμφήμους ἔσθ' ὅτε ῥίπτοντες φωνάς, πρὸς τῷ μηδὲ ἑτέρους, ἐφ' οἷς εὖ πεπόνθασιν, ἀνέχεσθαι προσάγειν αὐτῷ τὰς εὐχαριστίας. Χριστὸν μὲν οὖν εὐλογοῦσι τὰ ἔθνη, διὸ κληρονομοῦσι τὴν βασιλείαν, οἱ Ἰουδαῖοι δὲ βλασφημοῦντες αὐτόν, εἰς τέλος ἀφανίζονται καὶ ὀλοθρεύονται.

Στίχ. 23. «Καὶ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ θελήσει».

Ἄμεινον δὲ ἴσως νοεῖν ὅτι ὁ Κύριος θελήσει τὴν ὁδὸν τοῦ ἀνθρώπου, τουτέστι, ποιήσει θελητὴν καὶ ἀποδέξεται. Ὥσπερ γὰρ ἀνεθελήτους ἔχει τὰς τῶν παρανόμων ὁδούς, οὕτω ποιεῖται θελητὰς τὰς τῶν ἀγαθουργεῖν ᾑρημένων. Ὃ δὲ ἀρέσκει Θεῷ, τοῦτό που πάντως ἐστὶ καὶ ἐξαίρετον καὶ παντὸς ἐπαίνου μεστόν· οὐ γὰρ ἂν ἠθέλησε Θεὸς τὸ μὴ οὕτως ἔχον.

Στίχ. 24. «Ὅταν πέσῃ οὐ καταρραχθήσεται, ὅτι Κύριος ἀντιστηρίζει χεῖρα αὐτοῦ».

Εἰ καὶ συμβῇ, φησίν, ὀλίγον τι παρασφαλῆναι τὸν δίκαιον, οὐκ ἀδικηθήσεται, ἀλλ' οἷα γενναιότατος ἀθλητὴς ἐκβιασθεὶς καὶ πρὸς ὀλίγον ἐνδούς, παραχρῆμα ἑαυτὸν ἀναλήψεται. Διά τί; Ὅτι ἔχει τὸν Θεὸν ἀντιστηρίζοντα· τοῦτο

5. Ἐξ. 23, 22.

γι' αὐτό, δηλαδὴ τὸν εὐλογοῦν, θὰ γίνουν κληρονόμοι τῆς γῆς ποὺ ὑποσχέθηκε στοὺς ἁγίους, καὶ θὰ λάβουν τὴν πλούσια καὶ μεγάλη γῆ, γιὰ τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ γίνει λόγος γιὰ κέντρο καὶ τέρμα. Ὑπάρχει ὅμως κίνδυνος ὁλοκληρωτικοῦ ὀλέθρου ὅταν καταρώμαστε τὸν δίκαιο. Γιατὶ ὁ Κύριος λέγει στὸν δίκαιο· «Θὰ γίνω ἐχθρὸς μὲ τοὺς ἐχθρούς σου καὶ θὰ εἶμαι ἀντίθετος μὲ ἐκείνους ποὺ θὰ εἶναι ἀντίθετοι μὲ σένα»[5]. Καὶ ὅπως λέγει, «Ἔθρεψες αὐτόν, ἔθρεψες ἐμένα»[6], ἔτσι ἀκόλουθο εἶναι νὰ πεῖ· "Κακολόγησες αὐτόν, κακολόγησες ἐμένα". Καταρῶνται ὅμως τὸν Θεὸ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν γνωρίζουν ὅτι στὸ τέλος αὐτὸς τοὺς ἐξολοθρεύει, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐξαπολύουν ἐναντίον τῆς δόξας του πολλὲς φορὲς λόγια ἀναιρούμενα, ὥστε οὔτε ἄλλοι νὰ μὴ ἀνέχονται νὰ τοῦ προσφέρουν εὐχαριστίες γιὰ τὰ καλὰ ποὺ δέχθηκαν. Τὸν Χριστὸ λοιπὸν τὸν εὐλογοῦν οἱ ἐθνικοί, γι' αὐτὸ καὶ κληρονομοῦν τὴ βασιλεία, ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι, βλασφημώντας τον, στὸ τέλος ἀφανίζονται καὶ ἐξολοθρεύονται.

Στίχ. 23. «Καὶ θὰ θελήσει τὸν δρόμο του».

Ἴσως εἶναι καλύτερο νὰ νοήσουμε ὅτι ὁ Κύριος θέλει τὴν ὁδὸ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ θέλει νὰ τὴν κάνει ἐπιθυμητὴ καὶ νὰ τὴν ἀποδεχθεῖ. Γιατὶ ὅπως δὲν θέλει τοὺς δρόμους τῶν παρανόμων, ἔτσι θέλει τοὺς δρόμους ἐκείνων ποὺ προτιμοῦν νὰ κάνουν ἀγαθοεργίες. Καὶ αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό, αὐτὸ ὁπωσδήποτε εἶναι καὶ ἐξαίρετο καὶ ἀξιέπαινο, γιατὶ δὲν θὰ τὸ ἤθελε ὁ Θεὸς ἐὰν δὲν ἦταν τέτοιο.

Στίχ. 24. «Ὅταν πέσει δὲν θὰ κατατσακισθεῖ,
γιατὶ ὁ Κύριος συγκρατεῖ τὸ χέρι του».

Καὶ ὅταν συμβεῖ, λέγει, ὁ δίκαιος νὰ ἀστοχήσει λίγο, δὲν θὰ ἀδικηθεῖ, ἀλλὰ σὰν γενναιότατος ἀθλητὴς ποὺ καταπιέσθηκε καὶ γιὰ λίγο ὑποχώρησε, ἀμέσως ξαναβρίσκει τὸν ἑαυτό του. Γιατί; Ἐπειδὴ ἔχει τὸν Θεὸ νὰ τὸν ἀντιστηρίζει. Γιατὶ αὐτὸ τὸ ἀποδέ-

6. Ματθ. 25, 36.

γὰρ τοῖς δικαίοις ἀεὶ ὁ Θεὸς κατανεύει, ταῖς ἀνθρωπίναις μικροψυχίαις ἀπονέμων τὸν ἔλεον. «Ἑπτάκις», γάρ, φησί, «πεσεῖται ὁ δίκαιος καὶ ἀναστήσεται»· δεῖ γὰρ ὥσπερ ἐκ κυμάτων ἀνανήχεσθαι φιλεῖν τοὺς πλεονεξίαν ἔσθ' ὅτε διαβολικὴν ὑπομείναντας, καί τι βραχὺ παραπταίσαντας. Οὐ γὰρ πᾶσα ἁμαρτία πρὸς θάνατον, καθ' ἃ γέγραπται. Οὐκοῦν, εἴ τι πάθοι τοιοῦτον ὁ δίκαιος, ἀντιστηρίζει Θεός, τὴν αὐτοῦ χεῖρα προτείνων τὴν ἀνέχουσαν πρὸς τὸ εὖ εἶναι, ἧς οὐκ ἐπαμυνούσης, ἀτονήσει πᾶς νοῦς· ἀντιστηριζούσης δὲ καὶ διακρατούσης φιλαγάθως, εὐτονήσει πάντως τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀνανήξεται τὸ βεβαπτισμένον.

Στίχ. 25. «Νεώτερος ἐγενόμην, καὶ γὰρ ἐγήρασα, καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον».

Ἀξιόχρεως τῶν λεγομένων ὁ μάρτυς, ἅτε δὴ καὶ ὑπάρχων πνευματοφόρος καὶ τῇ τῆς προφητείας χάριτι στεφανούμενος, καὶ ὡς ἐν μήκει χρόνου διὰ πολλῆς ἐλάσας πραγμάτων πείρας, ὃ μεμάθηκεν ἀκριβῶς, ταῖς παρ' αὐτοῦ ψήφοις διακυροῦν εὖ μάλα βεβουλημένος· Ἐκ νεότητος, φησίν, εἰς δεῦρο, γεγήρακα γάρ, οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον.

Στίχ. 26. «Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλεεῖ καὶ δανείζει ὁ δίκαιος».

Καὶ ἑτέρως δὲ δανείζει ὁ δίκαιος τὰ ἐν ἠθικαῖς ἐντολαῖς, ἐπὶ τῷ τοὺς εἰληφότας δι' ἔργων τὸν καρπὸν ἀποδοῦναι τοῦ δάνους. Καρποί γε μὴν τῶν ἀγαθῶν δανεισμάτων ἔψονται παρὰ Θεοῦ τοῖς δεδανεικόσιν αὐτῷ, τὸ μήτε αὐτοὺς ἐγκαταλειφθῆναι πώποτε διὰ τὸ εἶναι κοινωνικοὺς καὶ εὐμεταδότους, μήτε τὸ σπέρμα αὐτῶν, ἤτοι τοὺς ἐξ αὐ-

7. Παροιμ. 24, 16.
8. Α' Ἰω. 5, 16-17.

χεται πάντοτε ὁ Θεὸς στοὺς δίκαιους, ἀπονέμοντας τὸ ἔλεός του στὶς ἀνθρώπινες μικροψυχίες. Γιατὶ λέγει, «Ὁ δίκαιος μπορεῖ νὰ πέσει πολλὲς φορές, καὶ νὰ σηκωθεῖ»[7]. Πρέπει δηλαδὴ νὰ θέλουμε νὰ ἀνασύρουμε, σὰν μέσα ἀπὸ κύματα, ἐκείνους ποὺ ἔγιναν θύματα τῆς διαβολικῆς πλεονεξίας καὶ ἔπεσαν σὲ κάποιο μικρὸ παράπτωμα. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «κάθε ἁμαρτία δὲν ὁδηγεῖ στὸ θάνατο»[8]. Ἑπομένως, ἐὰν ὁ δίκαιος πάθει κάτι τέτοιο, τὸν ἀντιστηρίζει ὁ Θεός, ἁπλώνοντας τὸ χέρι του, ποὺ τὸν συγκρατεῖ στὸ νὰ στέκεται καλά. Ἐὰν αὐτὸ δὲν σπεύσει σὲ βοήθεια, θὰ ἀδυνατίσει κάθε νοῦς, ἐνῶ ὅταν αὐτὸ ὑποστηρίζει καὶ συγκρατεῖ μὲ ἀγάπη, ἀνακτᾶ ὁπωσδήποτε δύναμη τὸ ἀδύναμο καὶ ἔρχεται στὴν ἐπιφάνεια αὐτὸ ποὺ εἶναι βυθισμένο.

Στίχ. 25. «Ἤμουν νέος καὶ γέρασα καὶ δὲν εἶδα
δίκαιο νὰ ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ».

Ὁ μάρτυρας αὐτῶν ποὺ λέγονται εἶναι ἀξιόπιστος, καθόσον εἶναι καὶ πνευματοφόρος καὶ στεφανωμένος μὲ τὸ χάρισμα τῆς προφητείας, καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ πολλὰ χρόνια πέρασε μέσα ἀπὸ πολλὴ πεῖρα γεγονότων, αὐτὸ ποὺ ἔμαθε πολὺ καλά, θέλοντας μὲ τὴ δική του πεῖρα νὰ τὸ ἐπικυρώσει πολὺ καλά, λέγει· «Ἀπὸ τὴ νεανική μου ἡλικία μέχρι τώρα, γιατὶ ἔχω γεράσει, δὲν εἶδα δίκαιο νὰ ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ».

Στίχ. 26. «Ὁ δίκαιος ὅλη τὴν ἡμέρα ἐλεεῖ
καὶ δανείζει».

Ὁ δίκαιος δανείζει καὶ μὲ ἄλλον τρόπο αὐτὰ ποὺ περιλαμβάνονται στὶς ἠθικὲς ἐντολές, ὥστε αὐτοὶ ποὺ ἔχουν λάβει τὸ δάνειο νὰ ἀποδίδουν μὲ τὰ ἔργα τους τὸν καρπὸ τοῦ δανείου[9]. Οἱ καρποὶ βέβαια τῶν ἀγαθῶν δανεισμάτων ποὺ ἀκολουθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ σ' αὐτοὺς ποὺ τοῦ δάνεισαν, εἶναι τὸ ὅτι οὔτε αὐτοὺς ἐγκαταλείπει ποτέ, ἐπειδὴ φροντίζουν γιὰ τοὺς συνανθρώπους των καὶ δίνουν εὔκολα τὰ δικά τους σ' αὐτούς, οὔτε οἱ ἀπόγονοί τους, δηλαδὴ οἱ

9. Πρβλ. Λουκᾶ 6, 35.

τῶν υἱούς, ἢ κατὰ σάρκα νοουμένους, ἢ κατὰ μαθητείαν καὶ ταυτοεργίας, δεδεῆσθαι τῶν ἀναγκαίων εἰς ζωήν, ἀλλὰ τῆς θείας αὐτοὺς εὐλογίας μετεσχηκέναι.

Στίχ. 27. «Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν, καὶ κατασκήνου εἰς αἰῶνα αἰῶνος».

Πολιτείας ἡμῖν ἀκραιφνοῦς ἐξηγεῖται τρόπον καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς οὐκ ἀπᾴδοντα νόμοις. Ὁ μὲν γὰρ παλαιὸς νόμος ἀπεσόδει μὲν τοῦ κακοῦ, οὐ μὴν εἰσεκόμιζε τοῖς παιδευομένοις τὸ τελέως ἀγαθόν, ἤγουν τῆς ἀμωμήτου ζωῆς τὴν εἴδησιν. Ἔσται δὲ τοῦτο ἡμῖν ἐναργές, εἰ τοῖς τοῦ Σωτῆρος λόγοις ἀκριβῶς τὴν διάνοιαν ἐπιστήσαιμεν. Ἔφη γὰρ ὡδί, τῆς νομικῆς πολιτείας ἐπέκεινα τιθεὶς τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας· «Ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· Οὐ φονεύσεις». Τοῦτό ἐστι τὸ «Ἐκκλίνειν ἀπὸ κακοῦ»· τὸ γὰρ μὴ φονᾶν, οὐκ ἐργάσασθαί τι τῶν ἀγαθῶν ἐστιν, ἀπέχεσθαι δὲ μᾶλλον ἁμαρτίας. Ὁμοίως καὶ τὸ «Οὐ μοιχεύσεις, οὐκ ἐπιορκήσεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις». Ποῦ δὲ τὸ «Ποίησον ἀγαθόν»; Ἐν τῷ λέγειν, ὅτι «Πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει», καὶ ἐν τῷ, «Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα», καὶ τὰ ἑξῆς. Ὅταν οὖν, φησίν, ἐκκλίνῃς ἀπὸ κακοῦ, ποιήσῃς δὲ τὸ ἀγαθόν, τότε κατασκηνώσεις εἰς αἰῶνα αἰῶνος, καὶ εἰς ἑδραίαν καὶ ἀκράδαντον εἰσελάσεις ἐλπίδα, καθ' ἃ φησιν ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται Ἰερουσαλήμ, ἥτις ἐστὶν πόλις πλουσία, σκηναὶ αἳ οὐ μὴ σεισθῶσιν».

Στίχ. 28. «Ὅτι Κύριος ἀγαπᾷ κρίσιν, καὶ οὐκ ἐγκαταλείψει τοὺς ὁσίους αὐτοῦ».

«Κρίσιν» ἐνταῦθα τὴν "Δικαιοκρισίαν" φησί, κατὰ τὸ ἑτέρωθι ἐκ παραλλήλου ὑμνούμενον περὶ τοῦ τὰ δίκαια

---

10. Ματθ. 5, 21. 11. Ματθ. 5, 27-33. 12. Ματθ. 5, 22.

υἱοί τους, εἴτε νοοῦνται κατὰ σάρκα, εἴτε εἶναι μαθητές τους καὶ συνεργάτες, θὰ στερηθοῦν τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωή, ἀλλὰ θὰ εἶναι μέτοχοι τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 27. «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ κάνε τὸ καλὸ καὶ θὰ κατασκηνώσεις αἰώνια στὶς οὐράνιες σκηνές».

Μᾶς ἐξηγεῖ τὸν τρόπο τῆς τέλειας ζωῆς, καὶ ποὺ δὲν εἶναι ἀταίριαστος πρὸς τοὺς νόμους τοῦ εὐαγγελίου. Γιατὶ ὁ παλιὸς νόμος ἀπέτρεπε βέβαια τὸ κακό, ἀλλὰ δὲν πρόσφερε στοὺς παιδαγωγούμενους τὸ τέλειο ἀγαθό, δηλαδὴ τὴ γνώση γιὰ τὴν ἄμεμπτη ζωή. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ σὲ μᾶς, ἐὰν συγκεντρώσουμε τὸν νοῦ μας ἀκριβῶς στοὺς λόγους τοῦ Σωτήρα. Γιατί, μεταφέροντας ἐκείνους ποὺ πίστευαν σ' αὐτὸν πέρα ἀπὸ τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ νόμου, εἶπε τὰ ἑξῆς· «Εἰπώθηκε στοὺς παλιούς· Νὰ μὴ φονεύσεις»[10]. Αὐτὸ εἶναι τό, «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακό»· γιατὶ μὲ τὸ νὰ μὴ φονεύει κανεὶς δὲν κάνει κάτι τὸ καλό, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Τὸ ἴδιο καὶ τό, «Νὰ μὴ μοιχεύσεις, νὰ μὴ ἐπιορκήσεις,νὰ μὴ ψευδορτυρήσεις»[11]. Ποῦ ὅμως εἶναι τό, «Κάνε τὸ καλό»; Σ' αὐτὸ ποὺ λέγει· «Καθένας ποὺ ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του ἄδικα, θὰ εἶναι ἔνοχος κατὰ τὴν κρίση»[12], καὶ στό, «Κάθε ἄνθρωπος ποὺ βλέπει γυναίκα»[13] καὶ τὰ ἑξῆς. Ὅταν λοιπόν, λέγει, ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ κάνεις τὸ καλό, τότε θὰ κατασκηνώσεις στὸν αἰώνα τοῦ αἰώνα, καὶ θὰ εἰσέλθεις σὲ σταθερὴ καὶ ἀμετακίνητη ἐλπίδα, σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Τὰ μάτια σου θὰ δοῦν τὴν Ἰερουσαλήμ, ἡ ὁποία εἶναι πόλη πλούσια, καὶ ἔχει σκηνὲς ποὺ δὲν θὰ σαλευθοῦν»[14].

Στίχ. 28. «Ὅτι ὁ Κύριος ἀγαπᾶ τὴν δικαιοκρισία καὶ δὲν ἐγκαταλείπει τοὺς ἀφοσιωμένους σ' αὐτόν».

«Κρίση» ἐδῶ ἐννοεῖ τὴ "δίκαιη κρίση", σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ὑμνεῖται παράλληλα μὲ αὐτὸ ἀλλοῦ γιὰ τὸν νόμο ποὺ βρα-

13. Ματθ. 5,28.

14. Ἡσ. 33,20.

βραβεύοντος νόμον· «Κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐν Ἰακὼβ σὺ ἐποίησας». Ἀγαπᾷ τοίνυν τὴν δικαιοσύνην ὁ Θεός, καὶ τοὺς ταύ της ἐργάτας ἀτελευτήτῳ χάριτι στεφανοῖ, καὶ οὐκ ἂν περιΐδοι ποτὲ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, ἤγουν τοὺς τὴν πρὸς αὐτὸν πλουτήσαντας οἰκειότητα, ἀλλ' ἐκδικήσει αὐτούς. Ὅπερ δηλοῖ, ὅτι κατὰ τὸν παρόντα βίον οὐκ ἐν εὐδίᾳ πάντως ὁ τῶν ἁγίων ἐστὶν χορός, ἀλλ' οἷον ἐν ἀγῶσι καὶ πόνοις καὶ διωγμοῖς, τοῦ Σατανᾶ τοὺς ἰδίους ὑπασπιστὰς ἐπ' αὐτοὺς καταθήγοντος, ὥστε καὶ μέχρις αἵματος ἀντικαθίστασθαι τῇ ἁμαρτίᾳ μαχομένους. Πλὴν οὐκ ἀνεκδίκητοι μενοῦσι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τό, «Οὐκ ἐγκαταλείψει τοὺς ὁσίους αὐτοῦ», ἀλλ' ἐποίσει Θεὸς τὴν χεῖρα τοῖς πολεμοῦσιν αὐτοῖς. Φυλαχθῆναί γε μὴν εἰς τὸν αἰῶνά φησιν αὐτούς· οὐ γὰρ πρόσκαιρος ἡ ἐπ' αὐτοῖς χάρις, οὔτε μὴν εἰς καιροὺς περιωρισμένους ἡ τῆς ἐλπίδος φιλοτιμία τοῖς ἀγαθοῖς ἐκνεμηθήσεται παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μακρὰ καὶ διηνεκῶς, τοῖς ἀπεράντοις αἰῶσι συνεκτεινομένη τε καὶ οἱονεὶ συνεκτρέχουσα.

Στίχ. 28. «Ἄνομοι [ἄνομοι] δὲ ἐκδικηθήσονται καὶ σπέρμα ἀσεβῶν ἐξολοθρευθήσεται».

Σκοπὸς τῷ Ψάλλοντι καὶ διὰ τῶν προκειμένων στίχων πληροφορεῖν, ὅτι πλεῖστα μὲν τῶν ἁγίων τὰ γέρα, κόλασις δὲ καὶ πᾶν ὁτιοῦν τῶν ὀλοθρεύειν εἰδότων τῆς τῶν φιλαμαρτημόνων καταρτηθήσεται κεφαλῆς. Ἐκδικηθήσονται μὲν γὰρ οἱ δίκαιοι, φησίν, ὀλέθρῳ δὲ περιπεσοῦνται οἱ ἀσεβεῖς, καὶ ὁλόρριζοι ἀπολοῦνται, ἐκδιωκόμενοι ἀπὸ βασιλείας εἰς γέενναν, ἀπὸ τῶν χωρίων τοῦ φωτὸς εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Χρησίμως δὲ ὁ Ψαλμῳδὸς καὶ τὰς τῶν δικαίων ἀφηγεῖται τιμάς, καὶ τὰς τῶν φιλαμαρτημόνων ποινὰς παραδείκνυσι· τῷ μὲν φόβῳ τοῦ κολάζεσθαι τοὺς πονηροὺς ἀφιστὰς τῶν ἐν χερσὶν ἐπιχειρημάτων, τῇ δὲ τῶν δώρων ἐπι-

15. Ψαλμ. 98, 4.

βεύει τὰ δίκαια. «Σὺ ἐφάρμοσες κρίση καὶ δικαιοσύνη στὸν Ἰακώβ»[15]. Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἀγαπᾶ τὴ δικαιοσύνη καὶ ἐπιβραβεύει αὐτοὺς ποὺ τὴν ἐφαρμόζουν μὲ ἀτελείωτη χάρη, καὶ δὲν θὰ παραβλέψει ποτὲ αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι σ' αὐτόν, δηλαδὴ αὐτοὺς ποὺ ἀπέκτησαν τὴν οἰκειότητα πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ θὰ τοὺς δικαιώσει. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι στὴν παροῦσα ζωὴ ὁ χορὸς τῶν ἁγίων δὲν βρίσκεται ὁπωσδήποτε σὲ γαλήνη, ἀλλὰ σὲ ἀγώνα κατὰ κάποιο τρόπο καὶ πόνους καὶ διωγμούς, γιατὶ ὁ Σατανᾶς διεγείρει τοὺς ὑπερασπιστές του ἐναντίον τους, ὥστε νὰ φτάνουν μέχρι καὶ αἱματοχυσία μαχόμενοι τὴν ἁμαρτία. Ὅμως δὲν μένουν χωρὶς νὰ πάρουν ἐκδίκηση, γιατὶ αὐτὸ δηλώνει τό· «Δὲν θὰ ἐγκαταλείψει τοὺς ἀφοσιωμένους σ' αὐτόν», ἀλλὰ θὰ ἐπιφέρει ὁ Θεὸς τὸ χέρι του σ' ἐκείνους ποὺ τοὺς πολεμοῦν. Λέγει ἐπίσης ὅτι αὐτοὶ θὰ φυλαχθοῦν στοὺς αἰῶνες, γιατὶ ἡ χάρη του σ' αὐτοὺς δὲν εἶναι προσωρινή, οὔτε καὶ ἡ ἐλπίδα τῆς γενναιοδωρίας στοὺς ἀγαθοὺς εἶναι χρονικὰ περιορισμένη, ἀλλὰ καὶ μακρὰ εἶναι, καὶ διαρκῶς ἐπεκτείνεται στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τρέχει μαζὶ μὲ αὐτούς.

Στίχ. 28. «Οἱ ἄμεμπτοι [ἄνομοι] θὰ λάβουν ἐκδίκηση,
καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀσεβῶν θὰ ἐξολοθρευθοῦν».

Σκοπὸς τοῦ Ψαλμωδοῦ καὶ μὲ τοὺς στίχους αὐτοὺς εἶναι νὰ μᾶς πληροφορήσει, ὅτι τὰ βραβεῖα τῶν ἁγίων εἶναι πάρα πολλά, ἐνῶ κόλαση καὶ κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γνωρίζουν νὰ ἐξολοθρεύουν θὰ κρεμαστοῦν στὸ κεφάλι ἐκείνων ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ οἱ δίκαιοι θὰ λάβουν ἐκδίκηση, λέγει, ἐνῶ οἱ ἀσεβεῖς θὰ πέσουν σὲ ὄλεθρο καὶ θὰ χαθοῦν σύρριζα, διωγμενοι ἀπὸ τὴν (οὐράνια) βασιλεία στὴ φωτιά, καὶ ἀπὸ τοὺς χώρους τοῦ φωτός, στὸ σκοτάδι τῆς κόλασης. Ὁ Ψαλμωδὸς μὲ τρόπο ὠφέλιμο καὶ τὶς τιμὲς τῶν δικαίων ἀφηγεῖται, καὶ παρουσιάζει καὶ τὶς ποινὲς ἐκείνων ποὺ εἶναι φίλοι τῆς ἁμαρτίας, μὲ τὸν φόβο τῆς κόλασης ἀπομακρύνοντας τοὺς κακοὺς ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργα ποὺ διαπράττουν, ἐνῶ μὲ τὴν ἐπιθυμία τῶν δώρων μεταφέροντας μὲ τρόπο χαριτω-

θυμίᾳ πρὸς ἀκμαιοτέραν ἔφεσιν τοῦ ἀγαθοῦ τοὺς εὖ βιοῦν ἠρημένους ἀνακομίζων ἀστείως. Τὸ δέ γε σπέρμα τῶν ἀσεβῶν, ὃ δὴ καὶ ἐξολοθρευθήσεσθαί φησιν, ἢ τὰ ἔργα αὐτῶν χρὴ νοεῖν, «Ὃ γὰρ ἐὰν σπείρει ἄνθρωπος», φησί, «τοῦτο καὶ θερίσει», ἢ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐσομένους υἱούς, ἢ κατὰ σάρκα τυχόν, ἢ καθ' ἕτερον τρόπον, εἰ πατρῴζειν ἔλοιντο καὶ προγονικῆς σκαιότητος γένοιντο μιμηταί.

Στίχ. 28. «Ὅτι Κύριος ἀγαπᾷ κρίσιν».

Κρίσιν ἀεί πως τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν τὴν δικαιοσύνην ὀνομάζει, κατά γε τὸ ἑτέρωθί που πρὸς Θεὸν ὑμνούμενον περὶ τοῦ τὰ δίκαια βραβεύοντος νόμου· «Κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐν Ἰακὼβ σὺ ἐποίησας». Κρίσιν γὰρ καὶ δικαιοσύνην ἐκ παραλλήλου τίθησι, τὴν κρίσιν οὐδὲν ἕτερον οὖσαν ἀποφαίνων πλὴν ὅτι δικαιοσύνην. Τὴν «κρίσιν» οὖν, ἤτοι τὴν δικαιοσύνην ἀγαπᾷ ὁ Θεός, καὶ τοὺς ταύτης ἐργάτας ἀτελευτήτῳ χάριτι στεφανοῖ, καὶ οὐκ ἂν περιΐδοι ποτὲ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ.

Στίχ. 20. «Δίκαιοι δὲ κληρονομήσουσι γῆν».

Ἀλλ' οὗτοι μὲν κακοὶ κακῶς ὀλοῦνται, δίκαιοι δὲ τὴν τῶν πραέων κληρονομήσουσι γῆν, ἧς πολλάκις ἐμνήσθημεν, καὶ εἰς αἰῶνα ἐπ' αὐτῆς κατασκηνώσουσιν· ἤγουν ἀσάλευτον παραλήψονται βασιλείαν καὶ διηνεκῶς ἐντρυφήσουσι τοῖς ἄνωθεν ἀγαθοῖς οἱ διὰ τῆς ἀρετῆς δικαιωθέντες, καὶ τὰς ἐν οὐρανοῖς εἰληφότες κληρονομίας τὰς αἰωνίους καὶ ἀνωλέθρους.

Στίχ. 30. «Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ (δικαίου) λαλήσει κρίσιν».

Κρίσιν εἶναί φαμεν ἤτοι τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πραγμάτων ὀρθὴν καὶ ἀδιαβλήτως ἔχουσαν ὑφήγησιν, καὶ εὐθὺ τοῦ πρέποντος ἀποφέρουσαν τοὺς παιδευομένους, ἤγουν

16. Γαλ. 6, 8.

μένο αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐπιλέξει νὰ ζοῦν ἐνάρετα πρὸς ἰσχυρότερη ἐπιθυμία τοῦ ἀγαθοῦ. Ὡς σπέρμα πάλι τῶν ἀσεβῶν, τὸ ὁποῖο βέβαια, λέγει, ὅτι θὰ ἐξολοθρευθεῖ, ἢ πρέπει νὰ νοήσουμε τὰ ἔργα τους, γιατὶ λέγει, «αὐτὸ ποὺ θὰ σπείρει ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ καὶ θὰ θερίσει»[16], ἢ τοὺς υἱοὺς ποὺ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτούς, ἢ κατὰ σάρκα, ἢ μὲ ἄλλον τρόπο, ἐὰν προτιμήσουν τὴ ζωὴ τῶν πατέρων τους καὶ γίνουν μιμητὲς τῆς κακότητας τῶν προγόνων τους.

Στίχ. 28. «Γιατὶ ὁ Κύριος ἀγαπᾶ τὴ δίκαια κρίση».

Κρίση πάντοτε ἡ ἁγία Γραφὴ ὀνομάζει τὴ Δικαιοσύνη, καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ὑμνεῖται κάπου ἀλλοῦ πρὸς τὸν Θεό, γιὰ τὸν νόμο ποὺ βραβεύει αὐτὰ ποὺ εἶναι δίκαια· «Κρίση καὶ δικαιοσύνη ἐφάρμοσες σὺ στὸν Ἰακώβ»[17]. Γιατὶ τὴν κρίση καὶ τὴ δικαιοσύνη τὶς τοποθετεῖ παράλληλα, φανερώνονας ὅτι ἡ κρίση δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ δικαιοσύνη. Τὴν «κρίση» λοιπόν, δηλαδὴ τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀγαπᾶ ὁ Θεός, καὶ τοὺς ὑπηρέτες της τοὺς στεφανώνει μὲ χωρὶς τέλος χάρη, καὶ δὲν θὰ παραβλέψει ποτὲ τοὺς ἀφοσιωμένους σ' αὐτόν.

Στίχ. 29. «Οἱ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ».

Ἀλλὰ αὐτοὶ βέβαια (οἱ ἀσεβεῖς), ὄντας κακοί, θὰ χαθοῦν μὲ τρόπο κακό, ἐνῶ οἱ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ τῶν πράων, τὴν ὁποία ἀναφέραμε πολλὲς φορές, καὶ θὰ κατασκηνώσουν αἰώνια σ' αὐτήν. Δηλαδὴ θὰ παραλάβουν ἀδιασάλευτη βασιλεία καὶ θὰ ἀπολαμβάνουν διαρκῶς τὰ οὐράνια ἀγαθά, αὐτοὶ ποὺ δικαιώθηκαν μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ κέρδισαν τὶς αἰώνιες καὶ μὴ ὑποκείμενες σὲ καταστροφὴ κληρονομίες.

Στίχ. 30. «Ἡ γλώσσα αὐτοῦ (τοῦ δικαίου) μιλᾶ δίκαια».

Κρίση λέμε ὅτι εἶναι ἢ ἡ σωστὴ καὶ ἀδιάβλητη εἰσήγηση γιὰ κάθε πρᾶγμα, καὶ ὁδηγεῖ κατ' εὐθεῖαν σ' αὐτὸ ποὺ πρέπει ἐκείνους ποὺ παιδεύονται, ἢ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ· γιατὶ μὲ τέτοια ἔννοια

17. Ψαλμ. 98, 4.

τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον· κεῖται γὰρ οὕτω πλεισταχοῦ. Γέγραπται γοῦν περί τε Θεοῦ καὶ τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι «Ἐκεῖ ἔθετο αὐτῷ δικαιώματα καὶ κρίσιν».

Στίχ. 31. «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαβήματα αὐτοῦ».

Οὐκ εἰς μακρὰν ἀποφαίνει τὴν ἐκ τοῦ πράγματος ὄνησιν, ἀλλ' οἷον κατὰ πόδας δείκνυσι τὸν καρπὸν τοῦ λαλεῖν τὴν σοφίαν καὶ μελέτην ποιεῖσθαι τὴν δικαιοσύνην. Τὸν γὰρ τοῦ Θεοῦ νόμον εἰσοικισάμενος, καὶ οἷον ἀπόθετον ἔχων εἰς νοῦν καὶ καρδίαν, τὸ μηδένα τρόπον ὑποσκελισθήσεσθαι κερδανεῖ, ἥξει δὲ μᾶλλον εὐθὺ παντὸς ἀγαθοῦ πράγματος, καὶ παραποδίζοντος οὐδὲν ἧ κατασείοντος, τὴν βασιλικὴν καὶ εὐθείαν διελάσει τρίβον. Ὃν γὰρ τρόπον αἱ νῆες ᾄττουσιν δὴ πάντως ὀρθῶς καὶ ἀδιαστρόφως εὖ μάλα πηδαλιουχούμεναι, καὶ μὴν καὶ ἵππος ὁ δρομικώτατος εὐτάκτῳ χρήσεται δρόμῳ, χαλινῷ πρὸς τοῦτο διοικούμενος, οὕτω καὶ ἡ τοῦ δικαίου ψυχὴ πηδαλίου δίκην τὸν θεῖον ἔχουσα νόμον, ὀρθὰς ποιεῖται τὰς τροχιάς, καὶ τὰ ἐκ τῶν περιστάσεων διαπερᾷ κύματα, καὶ τοῦ παρόντος βίου τὸν κλύδωνα διανήχεται· δέδοται γὰρ εἰς βοήθειαν [ἐπικουρίαν] ὁ νόμος. Ταύτῃ τοι καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ψάλλει που πρὸς τὸν Θεόν, καί φησιν· «Εἰ μὴ ὅτι ὁ νόμος σου μελέτη μού ἐστι, πάλαι ἂν ἀπωλόμην ἐν τῇ ταπεινώσει μου». Ἐπαινετὸς οὖν ὁ τοῖς ἱεροῖς λόγοις ἐφηδόμενος, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον εἰς νοῦν ἔχων ἀεί οἷά τι λύχνον ἐν νυκτὶ φαίνοντα. Τί δὲ τὸ ἐντεῦθεν ὄφελος; Τὸ μὴ ὑποσκελίζεσθαι τὰ διαβήματα.

Στίχ. 32. «Κατανοεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν δίκαιον, καὶ ζητεῖ τοῦ θανατῶσαι αὐτόν», κ.τ.λ.)

Ὅτι τοίνυν οἱ τῶν εἰς εὐσέβειαν ἀνδραγαθημάτων ἐπι-

---

18. Ἐξ. 15, 25. 19. Ψαλμ. 118, 42.

βρίσκεται σὲ πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς. Πράγματι λοιπὸν ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἰσραηλιτικὸ λαό· «Ἐκεῖ ὅρισε γι' αὐτὸν (τὸν Ἰσραὴλ) μέσω αὐτοῦ (τοῦ Μωυσῆ) ἐντολὲς καὶ νόμους»[18].

Στίχ. 31. «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ του βρίσκεται μέσα στὴν καρδιά του καὶ δὲν θὰ ὑποσκελισθοῦν τὰ βήματά του».

Δὲν ἐμφανίζει ὡς πολὺ μακρυνὴ τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τὸ νόμο, ἀλλὰ δείχνει ὅτι βρίσκεται κατὰ κάποιο τρόπο μπροστὰ στὰ πόδια τους ὁ καρπὸς ἀπὸ τὸ νὰ μιλοῦν τὴν σοφία καὶ νὰ μελετοῦν τὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἔκανε κτῆμα του τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τὸν ἔχει ἐναποθέσει στὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά, θὰ ἔχει ὡς κέρδος τὸ ὅτι δὲν θὰ ὑποσκελισθεῖ μὲ κανένα τρόπο, καὶ θὰ φτάσει μᾶλλον κατ' εὐθεῖαν σὲ κάθε πρᾶγμα ἀγαθό, καὶ χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζει τίποτε ἢ νὰ τὸν διασαλεύει, θὰ διανύσει τὴ βασιλικὴ καὶ εὐθεῖα ὁδό. Γιατί, ὅπως τὰ πλοῖα πηδαλιουχούμενα ἄριστα κινοῦνται γρήγορα καὶ ὁπωσδήποτε σωστὰ καὶ χωρὶς ἐκτροπές, ἀλλὰ καὶ ὁ ἵππος ποὺ χρησιμοποιεῖται στοὺς ἀγῶνες διατρέχει μὲ εὐταξία τὸν δρόμο, καθοδηγούμενος κατὰ τὸ τρέξιμο μὲ τὸ χαλινάρι, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ δικαίου, ἔχοντας ὡς πηδάλιο τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, κάνει σωστὲς τροχές, διασχίζει τὰ κύματα τῶν περιστάσεων, καὶ περνᾶ κολυμπώντας τὴν θαλασσοταραχὴ τῆς παρούσας ζωῆς. Γιατὶ ὁ νόμος ἔχει δοθεῖ γιὰ βοήθεια. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ψάλλει κάπου πρὸς τὸν Θεὸ καὶ λέγει· «Ἐὰν δὲν μελετοῦσα τὸν νόμο σου, θὰ εἶχα ἀπὸ καιρὸ χαθεῖ μὲ τὴν ταπείνωσή μου»[19]. Εἶναι λοιπὸν ἄξιος ἐπαίνου αὐτὸς ποὺ εὐχαριστεῖται μὲ τὰ ἱερὰ λόγια, καὶ ἔχει πάντοτε στὸν νοῦ του τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ νὰ φέγγει σὰν κάποιο λυχνάρι μέσα στὴ νύχτα. Καὶ ποιὸ εἶναι ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὄφελος; Τὸ νὰ μὴ ὑποσκελίζονται τὰ βήματά του.

Στίχ. 32. «Ὁ ἁμαρτωλὸς παρακολουθεῖ τὸν δίκαιο, καὶ ζητᾶ εὐκαιρία γιὰ νὰ τὸν θανατώσει», κ.τ.λ.

Ὅτι βέβαια αὐτοὶ ποὺ ἐπιμελοῦνται τὰ ἀνδραγαθήματα

μεληταὶ πικρὰν ἐν τῷδε τῷ βίῳ καὶ οὐκ ἀφθόνητον ἔχουσι τὴν ζωήν, ἀλλὰ δυσάρεστον σφόδρα τοῖς οὐκ οὖσιν ἀγαθοῖς, διαδείκνυσιν εὖ μάλα, κατανοεῖν λέγων τὸν ἁμαρτωλὸν αὐτούς, καὶ ζητεῖν τοῦ θανατῶσαι αὐτούς. Τίς δ' ἂν νοοῖτο πάλιν ὁ ἁμαρτωλός; Ὁ δράκων ὁ ἀποστάτης, ὁ φαυλότητος ἁπάσης εὑρετὴς καὶ πατὴρ πρέποι γὰρ ἂν αὐτῷ κυρίως ἡ τοιάδε κλῆσις. Οὗτος ἐπιτρίζει τοῖς ἁγίοις τοὺς ὀδόντας καὶ τῷ τῆς βασκανίας ἐπ' αὐτοῖς καταφλέγεται πυρί, καὶ διακυκᾷ θανατῶσαι ζητῶν τοὺς εὐαρεστεῖν ἐθέλοντας τῷ Θεῷ. Ἐπιπηδᾷ δὲ ὡς ὄφις, τὸν τῆς ἁμαρτίας ἐχχέων ἰόν, ἡδονὰς ἐνσπείρων αἰσχράς, καὶ κατερεθίζων ἀεὶ πρὸς ἐκτόπους ἐπιθυμίας, καὶ οἷον μέλιτι καταχρίων τοὺς τῆς φαυλότητος τρόπους, ἵνα παγιδεύῃ πολλούς.

Στίχ. 33. «Ὁ δὲ Κύριος οὐ μὴ ἐγκαταλίπῃ αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ», κ.τ.λ.

Ἀλλ' ὁ Κύριος, φησίν, οὐ μὴ ἐγκαταλίπῃ αὐτὸν εἰς χεῖρας αὐτοῦ· παραδείξας τὴν ἔφοδον, οὐκ ἐᾷ καταπίπτειν τῶν ἁγίων τὸν νοῦν, παραστήσας εὐθὺς τὸν ἐπίκουρον, τῆς ἐκείνου σκαιότητος τὴν ἔφοδον ἀφανίζοντα· Θεοῦ γὰρ προεστηκότος, τίς ὁ κακώσων ἐστί; Καὶ ψῆφος μέν τοι ὀρθὴ καὶ ἀδέκαστος ἐξενεχθήσεται πάντως παρὰ Θεοῦ, κατακρίνουσα μὲν τοὺς βεβήλους καὶ πονηρούς, ἀπαλλάττουσα δὲ καὶ κινδύνου καὶ φόβου πάντας τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ, καὶ τὸν ἱερὸν αὐτοῦ νόμον εἰς νοῦν ἔχοντας καὶ καρδίαν, καὶ μελέτην ποιουμένους τὴν δικαιοσύνην· ἐν γὰρ τῷ κρίνεσθαι, φησί, τὸν δίκαιον, οὐ μὴ καταδικάσηται αὐτόν.

Στίχ. 34. «Ὑπόμεινον τὸν Κύριον, καὶ φύλαξον τὴν ὁδὸν αὐτοῦ».

Χρῆμα ἄριστον ἡ ὑπομονή, τίκτει γὰρ τὴν δοκιμήν, ἡ

ποὺ ὁδηγοῦν στὴν εὐσέβεια, ἔχουν πικρὴ σ' αὐτὸν τὸν βίο, καὶ ὄχι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ φθόνο, ζωή, ἀλλ' εἶναι πολὺ δυσάρεστη γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν εἶναι ἀγαθοί, τὸ δείχνει ἄριστα, λέγοντας ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς τοὺς παρακολουθεῖ καὶ ζητᾶ νὰ τοὺς θανατώσει. Ποιὸς ὅμως θὰ μποροῦσε νὰ νοηθεῖ ὁ ἁμαρτωλός; Εἶναι ὁ δράκος ὁ ἀποστάτης, ὁ ἐφευρέτης καὶ πατέρας κάθε κακίας, γιατὶ σ' αὐτὸν ταριάζει κυρίως αὐτὸ τὸ ὄνομα. Αὐτὸς τρίζει ἐναντίον τῶν ἁγίων τὰ δόντια καὶ καταφλέγεται ἀπὸ τὴ φωτιὰ τοῦ φθόνου ἐναντίον τους, καὶ τοὺς ἀναταράσσει, ζητώντας νὰ θανατώσει αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ἀρέσουν στὸν Θεό. Ὁρμᾶ σὰν φίδι, χύνοντας τὸ δηλητήριο τῆς ἁμαρτίας καὶ σπέρνοντας μέσα τους αἰσχρὲς ἡδονές, καὶ ἐρεθίζοντάς τους διαρκῶς σὲ παράνομες ἐπιθυμίες, ἐπαλείφει κατὰ κάποιο τρόπο μὲ μέλι τοὺς τρόπους τῆς μοχθηρότητάς του, γιὰ νὰ παγιδεύσει πολλούς.

Στίχ. 33. «Ὁ Κύριος ὅμως δὲν θὰ ἐγκαταλείψει αὐτὸν (τὸν δίκαιο) στὰ χέρια του», κ.τ.λ.

Ἀλλὰ ὁ Κύριος, λέγει, δὲν θὰ τὸν ἐγκαταλείψει στὰ χέρια του. Ξεσκεπάζοντας τὴν ἔφοδο, δὲν ἀφήνει τὸν νοῦ τῶν ἁγίων νὰ καταρρεύσει, καὶ παρουσιαζόμενος ἀμέσως ὡς βοηθός, ἐξαφανίζει τὴν ἐπίθεση τῆς βαναυσότητας ἐκείνου. Γιατὶ ὅταν προστάτης εἶναι ὁ Θεός, ποιὸς μπορεῖ νὰ προκαλέσει βλάβη; Καὶ ἀπόφαση βέβαια ὀρθὴ καὶ ἀμερόληπτη θὰ ἐκδοθεῖ ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὸν Θεό, ἡ ὁποία θὰ καταδικάσει ἀσφαλῶς τοὺς βέβηλους καὶ πονηρούς, θὰ ἀπαλλάξει ὅμως ἀπὸ τὸν κίνδυνο καὶ ἀπὸ τὸν φόβο ὅλους ἐκείνους ποὺ εἶναι προσηλωμένοι σ' αὐτόν, ποὺ ἔχουν τὸν ἱερὸ νόμο του στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιά τους καὶ μελετοῦν τὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ ὅταν θὰ κρίνεται ὁ δίκαιος, λέγει, δὲν θὰ τὸν καταδικάσει.

Στίχ. 34. «Δεῖξε ὑπομονὴ γιὰ τὸν Κύριο, καὶ τήρησε τὶς ἐντολές του».

Ἡ ὑπομονὴ εἶναι ἄριστο πρᾶγμα, γιατὶ γεννᾶ τὴ δοκιμασία,

δὲ δοκιμὴ τὴν ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνῃ. Ψάλλει γοῦν καί φησιν ὁ θεσπέσιος Μελῳδός· «Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι». Καὶ ἕτερος τῶν ἁγίων· «Ὑπομονῆς», γάρ, φησί, «χρείαν ἔχετε, ἵνα, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν». Εὑρήσομεν δὲ διὰ πάσης θεοπνεύστου Γραφῆς ὡς παντὸς ἀγαθοῦ προμνήστριαν ἁδομένην τὴν ὑπομονήν. Τὸ δὲ «Φύλασσε τὴν ὁδὸν Κυρίου», εἴη ἄν, οἶμαί που, τὸ τοῖς θείοις πηδαλιουχεῖσθαι νόμοις πρὸς τὸ ἀμωμήτως ἔχον, καὶ εἰς ἐξαίρετόν τινα καὶ τεθαυμασμένην ζωὴν ἀναφέρεσθαι, προθυμίαις ἀσχέτοις εἰς τοῦτο διάττοντα. Εἴη δ' ἂν τληπαθείας τῆς ἐπ' ἀγαθοῖς καὶ ἱδρώτων ἁγιοπρεπῶν πέρας, τὸ ὑψοῦσθαι παρὰ Θεοῦ, ὥστε τῶν γηΐνων ὑψοῦ γενέσθαι περισπασμῶν. Γέγραπται γάρ· «Ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοί, τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν». Ἐπιτείνων δὲ τὴν παράκλησιν ὁ Ψάλλων· Σὺ μέν, φησίν, ὑψωθήσῃ, ὥστε κατακληρονομῆσαι τὴν ἄνω που ἱδρυμένην καὶ ἐν ὕψει κειμένην γῆν τῶν πραέων. Δῆλον γὰρ ὅτι οὐκ ἐπὶ τῷ τὴν ἐν ποσὶ κληρονομῆσαι γῆν ὑψοῦταί τις, ἀλλὰ τὴν οὕτως ὑψηλὴν οὖσαν, ὡς Θεοῦ δεῖσθαι τοῦ ἐπ' αὐτὴν ἀναβιβάζοντος ὥστε αὐτὴν κληρονομῆ. Τούς γε μὴν παρανόμους τοὺς ἐπὶ σοὶ βρύχοντας τοὺς ὀδόντας, ἐκκοπτομένους θεάσῃ· ἐξολοθρευθήσονται γάρ, καὶ τοῦτο αὐτὸς ὄψει.

Στίχ. 35. «Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Βασιλείου). Θεασάμενος, φησίν, ἄνδρας πονηροὺς εὐημεροῦντας, ἐνενόουν πῶς τούτου ἐπέτυχον. Εἶτα τοιαῦτα ἐννοῶν καὶ θαυμάζων ἐν ἐμαυτῷ, δεύτερον βουλόμενος αὐτοὺς θεωρῆσαι, ἐπῆρα τοὺς ὀφθαλμούς, οἱ δὲ ἦσαν οὐδαμοῦ. Εἶτα μνημεῖον αὐτῶν βουλη-

20. Ψαλμ. 39, 1. 21. Ἑβρ. 10, 36.

καὶ ἡ δοκιμασία τὴν ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ντροπιάζει. Ψάλει λοιπὸν καὶ λέγει ὁ θεσπέσιος Μελωδός· «Ἔδειξα μεγάλη ὑπομονὴ στὸν Κύριο καὶ μὲ πρόσεξε»[20]. Καὶ ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἁγίους λέγει· «Ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὑπομονή, ὥστε, ἀφοῦ κάνετε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ λάβετε αὐτὸ ποὺ ὑποσχέθηκε»[21]. Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ σὲ ὅλη τὴ θεόπνευστη Γραφὴ τὴν ὑπομονὴ νὰ ὑμνεῖται ὡς μεσίτρια κάθε ἀγαθοῦ. Ὁ λόγος, «Φύλασσε τὸν δρόμο τοῦ Κυρίου», νομίζω ὅτι σημαίνει τὸ νὰ καθοδηγεῖται κανεὶς μὲ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι ἄμεμπτο, καὶ νὰ κατευθύνεται πρὸς μία ἐξαίρετη καὶ θαυμάσια ζωή, τρέχοντας πρὸς αὐτὴ μὲ ἀσυγκράτητη ἐπιθυμία. Καὶ θὰ εἶναι τὸ τέρμα τῆς ταλαιπωρίας σὲ ἔργα ἀγαθὰ καὶ ἁγιοπρεπεῖς ἱδρῶτες, τὸ νὰ ὑψώνεται ἀπὸ τὸν Θεό, ὥστε νὰ βρεθεῖ πάνω ἀπὸ τοὺς γήϊνους περισπασμούς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Γιατὶ οἱ δυνατοὶ τοῦ Θεοῦ ὑψώθηκαν πάρα πολὺ ἀπὸ τὴ γῆ»[22]. Ὁ Ψαλμωδὸς ὅμως, αὐξάνοντας ἀκόμα περισσότερο τὴν παράκληση, λέγει· Σὺ βέβαια θὰ ὑψωθεῖς, ὥστε νὰ κληρονομήσεις τὴ γῆ τῶν πράων ποὺ εἶναι ἐγκαθιδρυμένη στὰ οὐράνια καὶ βρίσκεται πολὺ ψηλά. Γιατὶ εἶναι φανερό, ὅτι δὲν ἀνυψώνεται κάποιος γιὰ νὰ κληρονομήσει τὴ γῆ ποὺ βρίσκεται στὰ πόδια του, ἀλλὰ τὴ γῆ ἐκείνη ποὺ εἶναι τόσο ὑψηλή, ὥστε νὰ χρειάζεται κανεὶς τὸν Θεὸ ποὺ ἀνεβάζει σ' αὐτήν, γιὰ νὰ τὴν κληρονομήσει. Καὶ θὰ δεῖς βέβαια τοὺς παράνομους, ποὺ τρίζουν τὰ δόντια τους σὲ σένα, νὰ παραδίδονται σὲ κοπετούς. Γιατὶ θὰ ἐξολοθρευθοῦν, καὶ αὐτὸ θὰ τὸ δεῖς ἐσύ.

Στίχ. 35. «Εἶδα τὸν ἀσεβῆ νὰ ὑψώνεται ὑπερβολικὰ καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται σὰν τὶς κέδρους τοῦ Λιβάνου», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Βασιλείου). Βλέποντας, λέγει, ἀνθρώπους κακοὺς νὰ εὐημεροῦν, σκεφτόμουν πῶς τὸ πέτυχαν αὐτό. Ἔπειτα, ἐνῶ σκεπτόμουν αὐτὰ καὶ ἀποροῦσα μέσα μου, θέλοντας νὰ τοὺς δῶ καὶ δεύτερη φορά, σήκωσα τὰ μάτια, καὶ αὐτοὶ δὲν ὑπῆρχαν πουθενά. Στὴ συνέχεια, θέλοντας νὰ ἐπισκεφθῶ

22. Ψαλμ. 46, 10.

θείς καταλαβεῖν, οὐδὲ τὸν τόπον ἐν ᾧ ἑστάναι ἐδόκουν εὑρεῖν δεδύνημαι. Ὁρᾷς πῶς τὰ τοῖς ἀσεβέσι συμβαίνοντα, μονονουχὶ καὶ ἐν ὄψει τῇ πάντων κεῖσθαί φησιν, ἀγνοεῖν δὲ αὐτὰ παντελῶς οὐδένα; Τὸ γὰρ ἴδιον, κοινὸν ὥσπερ ποιεῖται τοῖς ἄλλοις· οὐ γάρ που μόνος αὐτὸς τεθεᾶσθαί φησιν, ἀλλὰ τὸ πᾶσιν εἰς θέαν ἐκκείμενον κατασημαίνει ἐνταῦθα τὸ εἶδον. Τεθέαμαι οὖν, φησί, τὸν ἀσεβῆ τοῖς τῶν κέδρων ἀναστήμασι φιλονεικοῦντα συμμετεωρίζεσθαι, καὶ ἐν ἴσῳ τοῖς ἄγαν εὐμηκεστάτοις τῶν φυτῶν ὑψούμενον, ἐξ ὑπεροψίας δηλονότι καὶ διακένου φυσήματος καὶ δοξαρίων κοσμικῶν καὶ τῆς ἑτέρας ἐξιτηλίας, ἀλλ' οὗτος διὰ βραχέως καιροῦ γέγονεν ἐκ μέσου, καὶ εἰς τοῦτο κατεβιβάσθη ταλαιπωρίας, ὡς μὴ εὑρίσκεσθαι τὸν τόπον αὐτοῦ· διὰ δὲ τοῦ τόπου, τὴν μνήμην ἐδήλωσεν.

Στίχ. 37. «Φύλασσε ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἐστὶν ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηνικῷ».

Καὶ ἡ τιμωρία, φησί, τῶν ἀσεβῶν, καὶ τὸ ἐγκατάλειμμα, ἤτοι ἡ κληρονομία τῶν ἀγαθῶν, παρασκευαζέτω σε ἐπιτηδεύειν ἁπλότητα· «ἀκακίαν» γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἁπλότητα νοητέον, καθ' ἣν ἄδολόν τε καὶ ἀκραιφνῆ καὶ ὑποκρίσεως δίχα καὶ οἷον διπλόης ἀπηλλαγμένην ζῶμεν ζωήν, ὁποῖός τις ἦν ὁ θεσπέσιος Ναθαναήλ, περὶ οὗ φησιν ὁ Χριστός· «Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν». Ἔφη δέ που καὶ τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, ὅτι «Καὶ ἦν Ἰακὼβ ἀνὴρ ἄπλαστος, οἰκῶν οἰκίαν». Οὐκοῦν τὸ μὲν ἁπλοῦν ἐν τρόποις καὶ ἀκακόηθες, τοῦτο εἶναί φαμεν τὴν ἀκακίαν, «εὐθύτητα» δὲ οὐκ ἄλλο τι νοήσομεν, ἢ τὸ ἐν γνώσει τῶν θείων δογμάτων οἷον εὐθυτενὲς καὶ ἀδιάστροφον, ὀρθοτομεῖσθαι γὰρ χρὴ τῆς ἀληθείας τὸν λόγον, ἢ τὸ ἐν ἀρετῇ τῇ πρακτικῇ κατ' οὐδένα τρόπον διεστραμμένον. Εἴρηται γάρ που περὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, «Ὧν αἱ τρίβοι σκολιαί, καὶ καμπύλαι αἱ τροχιαὶ αὐ-

23. Ἰω. 1, 47. 24. Γέν. 25, 27.

κάποιο μνημεῖο τους, οὔτε τὸν τόπο στὸν ὁποῖο νόμιζα ὅτι βρισκόταν μπόρεσα νὰ βρῶ. Βλέπεις πῶς αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν στοὺς ἀσεβεῖς, λέγει, ὅτι βρίσκονται κατὰ κάποιο τρόπο μπροστὰ στὰ μάτια ὅλων καὶ ὅτι δὲν τὰ ἀγνοεῖ ἀπολύτως κανένας; Καθόσον τὸ ἰδιαίτερο καθενὸς γίνεται κατὰ κάποιο τρόπο κοινὸ στοὺς ἄλλους. Γιατὶ δὲν τὸ ἔχει δεῖ, λέγει, μόνος αὐτός, ἀλλὰ ἐδῶ τὸ «εἶδα» σημαίνει αὐτὸ ποὺ βρίσκεται ἐκτεθειμένο σὲ θέα ὅλων. Ἔχω δεῖ λοιπὸν τὸν ἀσεβῆ, λέγει, νὰ ἀγωνίζεται νὰ φτάσει τὸ ὕψος τῶν κέδρων, καὶ νὰ ὑψώνεται στὸ ἴδιο μὲ τὰ πιὸ ψηλὰ δένδρα ὕψος, ἀπὸ ὑπεροψία δηλαδὴ καὶ μάταιο ἐγωϊσμὸ καὶ κοσμικὲς δόξες καὶ ἄλλα παροδικὰ ποὺ ἐξαλείφονται, ἀλλ' αὐτὸς σὲ σύντομο διάστημα ἔφυγε ἀπὸ τὴ μέση, καὶ κατάντησε σὲ τέτοιο βαθμὸ ταλαιπωρίας, ὥστε νὰ μὴ βρίσκεται ὁ τόπος του. Λέγοντας βέβαια τόπο, δήλωσε τὴν ἀνάμνησή του.

Στίχ. 37. «Νὰ εἶσαι ἄκακος καὶ νὰ βλέπεις τὸν ἴσιο δρόμο, γιατὶ εἶναι καλὸ ἐνθύμιο γιὰ τὸν εἰρηνικὸ ἄνθρωπο».

Καὶ ἡ τιμωρία, λέγει, τῶν ἀσεβῶν, καὶ αὐτὰ ποὺ ἀφήνουν πίσω τους, δηλαδὴ ἡ κληρονομία τῶν ἀγαθῶν, νὰ σὲ κάνουν νὰ ζεῖς μὲ ἁπλότητα, γιατὶ «ἀκακία» ἐδῶ πρέπει νὰ θεωρήσουμε τὴν ἁπλότητα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κάνουμε ἀπονήρευτη καὶ καθαρὴ καὶ χωρὶς ὑποκρισία καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ὄχι διπλῆ ζωή, τέτοιος ποὺ ἦταν ὁ Ναθαναήλ, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Χριστὸς λέγει· «Νὰ ἕνας ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης, στὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει δόλος»[23]. Εἶπε ἐπίσης καὶ ἡ ἁγία Γραφὴ κάπου· «Καὶ ὁ Ἰακὼβ ἦταν ἄνθρωπος ἀπροσποίητος καὶ ἔμεινε στὸ σπίτι»[24]. Ἄρα λοιπὸν ἀκακία λέμε τὴν ἁπλότητα στοὺς τρόπους καὶ τὴν ἔλλειψη κακοήθειας, ἐνῶ εὐθύτητα δὲν πρέπει νὰ ἐννοήσουμε τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο τὸ ὅτι πρέπει νὰ διδάσκεται σωστὰ ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας, σὰν μὲ κάποιο ἀπόλυτα εὐθὺ καὶ χωρὶς διαστροφὴ μέσο, μὲ τὴ γνώση τῶν δογμάτων τοῦ Θεοῦ, ἢ νὰ μὴ ἔχει κανεὶς κατὰ κανένα τρόπο διεστραμμένη πρακτικὴ ἀρετή. Γιατὶ ἔχει εἰπωθεῖ κάπου γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς «Αὐτῶν οἱ δρόμοι εἶναι διεστραμμέ-

τῶν». Φύλασσε δὴ οὖν, φησί, τὴν ἀκακίαν καὶ τὴν εὐθύτητα· καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; ὅτι ἐστὶν ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηνικῷ. Ἐπειδὴ γὰρ ὁλόρριζον ἐκ γῆς ὄλλυσθαι τὸν ἀσεβῆ φησιν, ὡς μηδὲ εὑρίσκεσθαι τὸν τόπον αὐτοῦ, τετήρηκε τοῖς φιλοθέειν ᾑρημένοις καὶ φυλάττουσι τὴν ἀκακίαν τὸ κατάλειμμα. Τὸν δὲ τοιοῦτον εἰρηνικὸν ὀνομάζει· εἰρηνεύει γὰρ καὶ πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἁγίους ὁ εὐθύς τε καὶ ἄκακος.

Στίχ. 38. «Οἱ δὲ παράνομοι ἐξολοθρευθήσονται ἐπὶ τὸ αὐτό».

Ἐξολοθρευθήσονται δέ, φησίν, οἱ παράνομοι· καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστι, τὸ μὴ εὑρίσκεσθαι τὸν τόπον αὐτῶν. Τὸ δὲ «ἐπὶ τὸ αὐτό», ἀντὶ τοῦ εὐθὺς [εὐθὺ] καὶ παραχρῆμα· ὡς δοκεῖν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι καιρόν, καὶ τῆς ὑψώσεως αὐτῶν, καὶ τοῦ καταβιβασθῆναι πρὸς ὄλεθρον· οὐ γάρ τοι μακρὸς μεταξὺ διϊππεύσει χρόνος, ἔσται δὲ μᾶλλον ἀκαριαῖος καὶ βραχύς. Ἅμα γὰρ ὑψώθη, καὶ πέπτωκεν· ὤφθη, καὶ συνεστάλη· ἤνθη, καὶ μεμάρανται. Καὶ τοῦτό ἐστι τό, «ἐπὶ τὸ αὐτό».

Στίχ. 39. «Σωτηρία δὲ τῶν δικαίων παρὰ Κυρίου».

Ἐκρύεται μὲν τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ Θεός, καὶ τῆς τῶν φαύλων σκαιότητος ἄπρακτον ἀποφαίνει τὸ βέλος. Οὐ γὰρ ἀφίησιν πλήττεσθαι τοὺς ἁγίους, ἀλλ' ἔξω σκοποῦ πέμπουσιν οἱ κατ' αὐτῶν, καὶ πᾶν αὐτῶν ἐπιχείρημα στρέφεται κατὰ τῆς αὐτῶν κεφαλῆς.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΖ'.

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ εἰς ἀνάμνησιν περὶ τοῦ Σαββάτου».

Ἀνατίθεται μὲν καὶ ὁ ἐν χερσὶ ψαλμὸς ὥσπερ τῷ προ-

---

25. Παροιμ. 2, 15.

νοι καὶ οἱ τροχιέ τους καμπύλες»[25]. Φύλασσε λοιπόν, λέγει, τὴν ἀκακία καὶ τὴν εὐθύτητα. Καὶ τί θὰ προκύψει ἀπὸ αὐτό; Ὅτι εἶναι ἐνθύμιο ἀνθρώπου εἰρηνικοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, ὁ ἀσεβὴς χάνεται σύρριζα ἀπὸ τὴ γῆ, ὥστε νὰ μὴ βρίσκεται οὔτε ὁ τόπος του, διατήρησε τὸ ἐνθύμιο γι᾽ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν προτιμήσει νὰ ἀγαποῦν τὸν Θεὸ καὶ νὰ διατηροῦν τὴν ἀκακία. Καὶ αὐτὸν τὸν ὀνομάζει εἰρηνικό, γιατὶ αὐτὸς ποὺ εἶναι εὐθὺς καὶ ἄκακος ἔχει εἰρήνη καὶ μὲ τὸν Θεὸ καὶ μὲ τοὺς ἁγίους ἀνθρώπους.

Στίχ. 38. «Οἱ παράνομοι ὅμως θὰ ἐξολοθρευθοῦν
ὅλοι μαζί».

Οἱ παράνομοι, λέγει, θὰ ἐξολοθρευθοῦν, καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι δὲν θὰ βρίσκεται ὁ τόπος τους. Καὶ τό· «ἐπὶ τὸ αὐτὸ» λέχθηκε ἀντὶ τοῦ, ἀμέσως καὶ αὐτοστιγμεί, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς ὁ καιρὸς καὶ τῆς ἀνύψωσής τους καὶ τῆς καταστροφῆς τους. Καθόσον δὲν θὰ μεσολαβήσει πολὺς χρόνος, ἀλλὰ θὰ εἶναι μᾶλλον ἀκαριαῖος καὶ σύντομος. Γιατὶ μόλις ὑψώθηκε, καὶ ἔπεσε· ἐμφανίσθηκε, καὶ ἐξαφανίσθηκε. Ἄνθησε, καὶ μαράθηκε. Αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐπὶ τὸ αὐτό».

Στίχ. 39. «Ἡ σωτηρία τῶν δικαίων παρέχεται
ἀπὸ τὸν Κύριο».

Ὁ Θεὸς σώζει αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι σ᾽ αὐτόν, καὶ καθιστᾶ ἄχρηστο τὸ βέλος τῆς κακότητας τῶν φαύλων. Γιατὶ δὲν τὸ ἀφήνει νὰ χτυπᾶ τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ ρίχνουν ἔξω ἀπὸ τὸ στόχο τους αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἀντίθετοί τους, καὶ κάθε ἀπόπειρα αὐτῶν στρέφεται ἐναντίον τοῦ κεφαλιοῦ τους.

ΨΑΛΜΟΣ 37ος

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ, πρὸς ἀνάμνηση
γιὰ τὸ Σάββατο».

Καὶ ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἀφιερώνεται κατὰ κάποιο τρόπο στὸ

σώπῳ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ ἁλόντος καὶ τεταραγμένου διὰ τὸ πλημμελείαις περιπεσεῖν, καὶ ἰδεῖν μὲν οὐχ ὁσίοις ὄμμασι τὴν Οὐρίου γαμετήν, ἐπιβουλεῦσαι δὲ αὐτῷ καὶ θανάτου ψῆφον ἀδίκως ἐπενεγκεῖν· εἶτα ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας παρὰ Θεοῦ παιδεύεσθαι, φροντίσι καὶ λύπαις κατατήκοντος αὐτοῦ τὴν καρδίαν καὶ τοῖς ἐντεῦθεν πόνοις αὐτὴν διασμήχοντος. Γέγραπται γὰρ ὅτι «Ἐκπλυνεῖ Κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιὼν ἐν πνεύματι κρίσεως καὶ ἐν πνεύματι καύσεως». Καὶ πάλιν· «Ὃν ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται». Διόλωλε τοίνυν τῷ Δαβὶδ ὁ υἱὸς Ἀμνών· ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἐπανέστη, οὐ τῆς βασιλείας μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν ἐξελάσαι κρίνων τὸν γεγεννηκότα. Τούτων δὴ εἰς αἴσθησιν ἐλθὼν καὶ τοῖς τοῦ συνειδότος ἐλέγχοις καταπαιόμενος, ἐννενοηκὼς δὲ καὶ τὴν παναλκῆ τοῦ Θεοῦ χεῖρα μαχομένην αὐτῷ, προσάγει τὴν ἱκετηρίαν, ὁμολογεῖ τὸ πλημμέλημα. καὶ ὡς ἰατρῷ πνευμάτων τὸ τραῦμα γυμνοῖ καὶ θεραπείας τυχεῖν ἀξιοῖ. Καί γε ᾄδει τὸν ψαλμὸν ἀναμιμνήσκων ἑαυτὸν τῆς συνεχούσης ταλαιπωρίας ἧς ὑπέμεινε διὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἀξιοῖ δι' ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν σαββατισμὸν αὐτῷ δοῦναι, ἤτοι ἀνάπαυσιν τῶν συμφορῶν· ἢ τάχα ἐπειδὴ τὸ Σάββατον ἐν διπλῷ τὰ τῆς θυσίας προσκομίζεσθαι δεῖν ὁ νόμος διεκελεύετο, ἀνεφέρετο δὲ πᾶσα θυσία παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ εἰς ἀνάμνησιν, τουτέστιν ἵνα ἐν μνήμῃ γένοιτο τῇ παρὰ Θεῷ πᾶς ὁ προσάγων αὐτήν, διὰ τοῦτο πνευματικὸς ὢν Δαβὶδ καὶ προεγνωκὼς ὅτι κατὰ καιροὺς ἡ σκιὰ παυθήσεται, εἰσκεκριμένης τῆς ἀληθοῦς λατρείας τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀντὶ τῆς κατὰ τὸν νόμον ἐν τοῖς Σάββασι διατεταγμένης θυσίας, ποιεῖται τὴν ἐξομολόγησιν.

Ἁρμόσει δὲ ἡ ᾠδὴ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, ἤγουν ἀνθρώπῳ

---

26. Ἡσ. 4, 4. 27. Παροιμ. 3, 12. 28. Ἀριθμ. 28, 3.

πρόσωπο τοῦ θεσπέσιου Δαβίδ, ὁ ὁποῖος εἶναι θλιμμένος καὶ ταραγμένος ἐπειδὴ ἔπεσε σὲ ἁμαρτίες, καθόσον εἶδε ὄχι μὲ ἄδολα μάτια τὴ γυναίκα τοῦ Οὐρία, καὶ μὲ ὕπουλο τρόπο πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ τὸν σκοτώσει ἄδικα. Ἔπειτα, ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς πράξεώς του τιμωρήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, λειώνοντας τὴν καρδιά του μὲ ἀγωνίες καὶ λύπες, προκειμένου νὰ τὴν καθαρίσει μὲ τοὺς πόνους του γιὰ τὴν πράξη του αὐτή. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ὁ Κύριος θὰ πλύνει τὴν ἀκαθαρσία τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων τῆς Σιὼν μὲ πνεῦμα δικαιοσύνης καὶ πνεῦμα καυτηριασμοῦ»[26]. Καὶ πάλι· «Αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾶ ὁ Κύριος τὸν παιδαγωγεῖ μὲ δοκιμασίες, καὶ μαστιγώνει κάθε τέκνο του ποὺ τὸ ἀναγνωρίζει ὡς δικό του»[27]. Πράγματι σκοτώθηκε ὁ υἱὸς τοῦ Δαβὶδ Ἀμνών, ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἐπαναστάτησε γιὰ νὰ ἀπομακρύνει αὐτὸν ποὺ τὸν γέννησε, ὄχι μόνο ἀπὸ τὴ βασιλεία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωή. Συναισθανόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ βαλλόμενος ἀπὸ τὶς τύψεις τῆς συνειδήσεως, καὶ ἐπὶ πλέον σκεπτόμενος τὸ παντοδύναμο χέρι τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν πολεμᾶ, προσφέρει τὴν παράκληση, ὁμολογεῖ τὸ ἁμάρτημα, καὶ σὰν σὲ γιατρὸ πνευματικὸ ἀποκαλύπτει τὸ τραῦμα, καὶ παρακαλεῖ νὰ τύχει θεραπείας. Καὶ βέβαια ψάλλει τὸν ψαλμό, ὑπενθυμίζοντας στὸν ἑαυτό του τὴν ταλαιπωρία ποὺ ὑπέστη ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας του, καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του νὰ τοῦ δώσει σαββατισμό, δηλαδὴ ἀνάπαυση ἀπὸ τὶς συμφορές. Ἢ ἴσως, ἐπειδὴ τὸ Σάββατο ὁ νόμος διατάζει νὰ μπροσφέρουν διπλὲς θυσίες[28], καὶ κάθε θυσία προσφερόταν ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ ὡς ἀνάμνηση, δηλαδὴ νὰ γιὰ νὰ ἔρθει στὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ καθένας ποὺ τὴν πρόσφερε, γι᾽ αὐτό, ὄντας ὁ Δαβὶδ πνευματικὸς καὶ γνωρίζοντας ὅτι μὲ τὸν καιρὸ ἡ σκιώδης λατρεία θὰ σταματήσει μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς ἀληθινῆς λατρείας ποὺ θὰ πραγματοποιηθεῖ διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀντὶ τῆς θυσίας ποὺ ἦταν καθιερωμένη γιὰ τὰ Σάββατα, κάνει τὴν ἐξομολόγηση.

Ἡ ὠδὴ αὐτὴ ὅμως ταιριάζει καὶ σὲ μᾶς, δηλαδὴ σὲ κάθε

παντὶ πληττομένῳ μὲν ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἐφ' οἷς ἂν εἰδείη πεπαρῳνηκὼς εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον, «πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες», αἰτοῦντι δὲ παρ' αὐτοῦ τὸν ἔλεον καὶ τὸ ἐκ μετανοίας δάκρυον τῶν ὀμμάτων ἐκθλίβοντι. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἔχει, πῶς εἰς δεῦρο καὶ πρὸς ἡμῶν ὁ ψαλμὸς ἀναφέρεται; Τί γὰρ πρὸς ἡμᾶς ἑτέρου τυχὸν ἐξομολόγησις, εἴπερ ἐκείνῳ μόνῳ, καὶ οὐδενὶ τῶν ἑτέρων, ἥρμοσε; Πρόκειται δὴ οὖν τοῖς ἐφ' ἁμαρτίαις ταῖς ἑαυτῶν δακρυρροεῖν ἠρημένοις, τὸ προσάγειν Θεῷ τὸν προκείμενον ψαλμόν, ἤτοι τὴν ἐξομολόγησιν, ὡς θυσίαν τὴν ἐν Σαββάτῳ, ἥτις ἦν ἐν διπλῷ καὶ εἰς ἀνάμνησιν ἄγουσα τὴν παρὰ Θεῷ τοὺς προσάγοντας.

Τὰ μέν τοι τοῦ ἕκτου ψαλμοῦ ῥήματα συγγενῆ τυγχάνει τοῖς ἐν τῷ προκειμένῳ φερομένοις. Ἀλλ' ἐν τῷ ἕκτῳ ἡ προγραφὴ εἶχεν, «εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις, ὑπὲρ τῆς ὀγδόης», ἐν δὲ τῷ παρόντι, τούτων μὲν οὐδέν, μόνον δὲ «Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ εἰς ἀνάμνησιν» ἐπιγέγραπται. Καὶ ἔοικεν ἡ προσθήκη ἀναπέμπειν ἡμᾶς εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν τῷ ἕκτῳ προγραφῆς, ὥστε εἶναι καὶ τὰ παρόντα, εἰς τέλος καὶ ἐν ὕμνοις ὑπὲρ τῆς ὀγδόης. Δοκεῖ δέ μοι ὁ Δαβὶδ διαφόρως ἐν πολλοῖς περὶ τοῦ πραχθέντος αὐτῷ πλημμελήματος ἐξομολογησάμενος, ἰδίως τὸν παρόντα ψαλμὸν ἀφορίσαι εἰς ἀνάμνησιν ὡς ἀεὶ φέρειν αὐτὸν ἀνὰ στόμα, κεχρῆσθαι δὲ αὐτῷ ἀντ' ἐπῳδῆς ἐπὶ θεραπείᾳ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς. Ἱκετηρίαν γοῦν ἀναφέρει τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἀποστρέφει μὲν τὴν ὀργὴν τὴν πᾶσιν ἁμαρτάνουσιν ἐπηρτημένην, ἱλάσκεται δὲ τὸν ἀγαθὸν Κύριον ταῖς μεθ' ὑπερβαλλούσης ἐξομολογήσεως φωναῖς.

Στίχ. 2. «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με,
μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με».

Ὡς εἰ καὶ ἰατρῷ τις τὰ διὰ καυτῆρος καὶ σιδήρου καὶ

29. Ἰακ. 3, 2.

ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος ἔχει τύψεις τῆς συνειδήσεώς του γι᾽ αὐτὰ ποὺ γνωρίζει ὅτι ἔχει κάνει, παραβαίνοντας τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, γιατὶ «διαπράττουμε πολλὰ πταίσματα ὅλοι»[29], καὶ ζητᾶ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τὸν λυπηθεῖ, καὶ νὰ στεγνώσει τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια του μὲ τὴ μετάνοια. Γιατί, ἐὰν δὲν εἶναι ἔτσι, πῶς τότε καὶ τώρα ἀναπέμπεται ὁ ψαλμὸς ἀπὸ μᾶς; Γιατὶ τί μᾶς ἐνδιαφέρει ἐμᾶς ἡ ἐνδεχομένη ἐξομολόγηση ἄλλου, ἐφόσον ἀφοροῦσε ἐκεῖνον μόνο καὶ κανένα ἄλλον; Εἶναι λοιπὸν ὁ ψαλμὸς γιὰ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ κλάψουν γιὰ τὶς δικές τους ἁμαρτίες, τὸ νὰ ἀναπέμπουν δηλαδὴ στὸν Θεὸ τὸν ψαλμὸ αὐτό, δηλαδὴ τὴν ἐξομολόγηση ὡς θυσία τοῦ Σαββάτου, τὴν ὁποία προσφέρουν εἰς διπλοῦν, καὶ ὁδηγεῖ αὐτοὺς ποὺ τὴν προσφέρουν στὴν ἀνάμνηση τοῦ Θεοῦ.

Τὰ λόγια τοῦ ἕκτου ψαλμοῦ συγγενεύουν μὲ αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται στὸν ψαλμὸ αὐτόν. Ἀλλὰ στὸν ἕκτο ψαλμὸ ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει «Στὸ τέλος, μὲ ὕμνους, γιὰ τὴν ὀγδόη», ἐνῶ στὸν ψαλμὸ αὐτὸ δὲν ἀναφέρεται τίποτε ἀπὸ αὐτά, παρὰ μόνο ἡ ἐπιγραφή· «Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ, εἰς ἀνάμνηση». Καὶ ἡ προσθήκη αὐτὴ μοιάζει νὰ μᾶς παραπέμπει στὴν ἀνάμνηση τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἕκτου ψαλμοῦ, ὥστε καὶ τὰ λεγόμενα ἐδῶ νὰ εἶναι ἀντίστοιχα μὲ τό, «Στὸ τέλος καὶ μὲ ὕμνους ὑπὲρ τῆς ὀγδόης». Μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ Δαβίδ, ἀφοῦ ἐξομολογήθηκε διαφορετικὰ σὲ πολλοὺς ψαλμοὺς γιὰ τὸ πλημμέλημα ποὺ ἔκανε, ξεχώρισε ἰδιαίτερα τὸν ψαλμὸ αὐτὸν πρὸς ἀνάμνηση, γιὰ νὰ τὸν φέρει διαρκῶς στὸ στόμα του, καὶ νὰ τὸν χρησιμοποιεῖ σὰν ἐπωδὴ γιὰ τὴ θεραπεία τῆς ψυχῆς του. Ἀναπέμπει λοιπὸν ἱκεσία στὸν Θεό, μὲ τὴν ὁποία ἀποστρέφει βέβαια τὴν ὀργὴ ποὺ εἶναι κρεμασμένη πάνω ἀπὸ ὅλους ὅσους ἁμαρτάνουν, ἀλλὰ καὶ ἐξευμενίζει τὸν ἀγαθὸ Κύριο μὲ τὰ λόγια τῆς ὑπερβολικῆς ἐξομολόγησής του.

Στίχ. 2. «Κύριε, νὰ μὴ μὲ ἐλέγξεις θυμωμένος,
οὔτε νὰ μὲ παιδαγωγήσεις ὀργισμένος».

Ὅπως ἂν κάποιος καὶ στὸν γιατρό, ὁ ὁποῖος μὲ καυτήρα καὶ

πικρῶν ἀντιδότων προσφέροντι βοηθήματα ἐπὶ θεραπείᾳ πάθους ὑποκειμένου, λέγει· Μὴ διὰ πυρός με θεραπεύσῃς, μὴ διὰ καυτῆρος καὶ τομῶν, διὰ δὲ ἠπίων καὶ πραοτέρων φαρμάκων. Ὁ γὰρ τοιοῦτος, οὐ τὴν θεραπείαν ἀρνεῖται, ἀλλὰ τὸ ἐπίπονον τῶν βοηθημάτων. Ὥστε ἀγάσαιτο ἄν, οἶμαι, τίς, καὶ σφόδρα εἰκότως, τῆς τῶν ἁγίων ψυχῆς τὸ ἐπιεικές. Ἐν γάρ τοι τοῖς ὀλισθήμασιν, ἅπερ ἂν αὐτοῖς συμβαίνει παθεῖν, ἅτε δὴ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας οὐκ εἰς ἅπαν ἀπηλλαγμένοις, οὔτε δυσφοροῦντας ἄγαν κατίδοι τις ἂν αὐτούς, οὔτε μὴν ὁλοτρόπως κατενηνεγμένους εἰς ἀδικίαν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ παιδεύεσθαι παρὰ Θεοῦ φεύγοντάς τε καὶ ἀποσειομένους, αἰτοῦντας δὲ μᾶλλον τὸ μὴ ἐν ὀργῇ τοῦτο παθεῖν, μήτε μὲν ἐλέγχεσθαι πικρῶς· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ κολάζεσθαι. Ἅπασι μὲν γὰρ ἀνθρώποις καὶ ἀβουλήτως ἔσθ' ὅτε συμβαίνει τοῦ τοῖς θείοις προσκρούειν νόμοις, ἀλλ' ἔτι ἀνορθοῖ τὸ συμβὰν ὁ τῶν πνευμάτων ἰατρὸς συμμέτροις ἔσθ' ὅτε κινήσεσιν. Γράφει γάρ που ὁ Σολομών· «Παίδευε υἱόν σου, οὕτω γὰρ ἔσται εὔελπις· σὺ μὲν γὰρ πατάξεις αὐτὸν ῥάβδῳ καὶ οὐ μὴ ἀποθάνῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου ῥύσῃ».

Στίχ. 3. «Ὅτι τὰ βέλη σου ἐνεπάγησάν μοι
καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρα σου».

Ἐμπεπῆχθαι δὲ οὖν φησιν αὐτῷ τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν χεῖρα ἐπεστηρίχθαι αὐτῷ δηλονότι τὴν νύττουσαν, καὶ τοῦτο ἐνδελεχῶς καὶ ἀδιαστάτως· ἄλλο γὰρ ἐπ' ἄλλῳ συμβαίνει πολλάκις τῶν καταλυπεῖν εἰωθότων τοῖς παιδευομένοις παρὰ Θεοῦ ἢ τοῖς πειραζομένοις, καθ' ἃ καὶ τῷ Ἰὼβ συμβέβηκεν, ἄλλα γὰρ ἐπ' ἄλλοις συχνῶς ἀπηγγέλλετο, εἰ καὶ ἀκλόνητος ἦν. Εἰ δὲ δή τις ἕλοιτο νοεῖν τὸ «Ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου» τὴν παιδευτικήν, ἀντὶ τοῦ "Βε-

30. Παροιμ. 19, 18. 31. Παροιμ. 23, 14.

πυρωμένο σίδερο καὶ πικρὰ φάρμακα τοῦ προσφέρει βοηθήματα γιὰ τὴ θεραπεία κάποιου πάθους ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὑποφέρει, λέγει· Μὴ μὲ θεραπεύσεις μὲ φωτιά, οὔτε μὲ καυτήρα καὶ τομές, ἀλλὰ μὲ ἥπια καὶ μαλακώτερα φάρμακα. Αὐτὸς φυσικὰ δὲν ἀρνεῖται τὴ θεραπεία, ἀλλὰ τὰ ἐπίπονα βοηθήματα. Ὥστε θὰ θαύμαζε, νομίζω, κάποιος, καὶ πολὺ δικαιολογημένα, τὴν ἠπιότητα τῆς ψυχῆς τῶν ἁγίων. Γιατὶ στὰ ὀλισθήματα ποὺ συμβαίνει αὐτοὶ νὰ πάθουν, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένοι τελείως ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, μπορεῖ νὰ τοὺς δεῖ κανεὶς οὔτε νὰ δυσφοροῦν, οὔτε καὶ νὰ πέφτουν ὁλότελα σὲ ἀδικία, ἀλλ᾽ οὔτε νὰ ἀποφεύγουν καὶ νὰ ἀπορρίπτουν τὴν παιδαγωγία ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ζητοῦν νὰ μὴ τὸ πάθουν αὐτὸ μὲ ὀργή, οὔτε φυσικὰ καὶ νὰ ἐλεγχθοῦν αὐστηρά. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ κόλαση. Σὲ ὅλους βέβαια τοὺς ἀνθρώπους, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, συμβαίνει κάποτε νὰ προσκρούσουν στοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὁ πνευματικὸς γιατρὸς μπορεῖ νὰ διορθώσει αὐτὸ ποὺ συνέβη μὲ ἀνάλογες ἐνέργειες. Πράγματι γράφει ὁ Σολομὼν κάπου· «Νὰ παιδαγωγεῖς τὸν υἱό σου, γιατὶ ἔτσι θὰ ἔχει ἀγαθὲς ἐλπίδες»[30]. «Γιατὶ σὺ βέβαια θὰ τὸν χτυπήσεις μὲ ραβδὶ καὶ δὲν θὰ πεθάνει, τὴν ψυχή του ὅμως θὰ τὴν σώσεις ἀπὸ τὸν θάνατο»[31].

Στίχ. 3. «Γιατὶ τὰ βέλη σου ἔχουν μπηχθεῖ στὸ σῶμα μου, καὶ τὸ τιμωρὸ χέρι σου τὸ κατάφερες ἐναντίον μου».

Μπήχθηκαν, λέγει, τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ σ᾽ αὐτόν, καὶ τὸ χέρι του ἔπεσε ἐπάνω του, δηλαδὴ τὸ τιμωρό, καὶ μάλιστα διαρκῶς καὶ χωρὶς διαλείμματα. Γιατὶ τὸ ἕνα ἔρχεται πάνω στὸ ἄλλο πολλὲς φορὲς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συνήθως προκαλοῦν μεγάλη λύπη σ᾽ αὐτοὺς ποὺ σωφρονίζονται ἀπὸ τὸν Θεό, ἢ σὲ ἐκείνους ποὺ ὑποβάλλονται σὲ δοκιμασίες, ὅπως συνέβη καὶ στὸν Ἰώβ, γιατὶ τοῦ ἀναγγέλλονται ἀλλεπάλληλες συμφορές, ἂν καὶ ἔμενε ἀκλόνητος[32]. Ἐὰν ὅμως κάποιος προτιμήσει νὰ ἐκλάβει τό, «στήριξες ἐπάνω μου τὸ χέρι σου» τὸ παιδαγωγικό, ἀντὶ τοῦ "Δέχθηκα

32. Ἰώβ 1, 13 ἑ.

βάρημαι σφόδρα καὶ δυσαχθεστάτην ἤγημαι τὴν πληγήν", οὐκ ἂν ἁμάρτοι τοῦ πρέποντος. Ὁ γὰρ ἐπιστηρίζων τὴν ἑαυτοῦ χεῖρά τινι, δυσδιακόμιστον ἄχθος ἐπιτίθησιν αὐτῷ. «Μὴ οὖν τῷ θυμῷ σου», φησί, «μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με». Διὰ τί; «Ὅτι τὰ βέλη σου ἐνεπάγησάν μοι»· παραλαβόντα γὰρ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν τὰ παρὰ σοῦ καθικνούμενα βέλη, ἤγουν αἱ τιμωρητικαὶ δυνάμεις, ἱκανῶς με τιμωρεῖται· διὸ ἱκετεύω μὴ ὀργῆς ἑτέρας πειραθῶ.

Στίχ. 4. «Οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου, οὐκ ἔστιν εἰρήνη τοῖς ὀστέοις μου».

Ἁπλούστερον δὲ ἐπιτείνει τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐπενεχθείσης αὐτῷ πληγῆς ἀπὸ τῶν θείων βελῶν καὶ τοῦ ἐπεστηρίχθαι αὐτῷ τὴν χεῖρα, καί φησιν, ὅτι οὐδεὶς ἂν ἐπινοηθείη τρόπος ἰάσεως παντελῶς ἀρκέσαι δυνάμενος τῇ κακώσει τῆς σαρκός, ἤγουν τῇ κοπώσει τῶν μονονουχὶ καὶ ἐξαρμοσθέντων ὀστῶν. Τὸ γὰρ μὴ ἔχειν αὐτὰ πρὸς ἄλληλα τὴν εἰρήνην, δηλοῖ τὸ ἐξηρμόσθαι καὶ οἷον ἀποφοιτᾶν τῆς κατὰ φύσιν ἁρμονίας αὐτά. Ἐν δέ γε ταῖς σφοδροτέραις τῶν κακώσεων κατειθίσμεθά πως καὶ τοῦτο λέγειν, ὅτι Ἐξηρμόσθη τὰ ὀστᾶ μου. Οὐκοῦν ἐγγὺς ἀνιάτων αὐτῷ φησι γενέσθαι τὸ ἀρρώστημα τῆς σαρκός, ἢ φροντίσιν ἐκτρυχωμένης καὶ πικραῖς μερίμναις ἐκτηκομένης, ἢ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον μαραινομένης διά τε νηστείας καὶ μακρῶν ἀσιτιῶν καὶ ἀϋπνίας. Ἄτοπον δὲ οὐδὲν ὀστᾶ τοὺς οἰκείους ἀποκαλεῖν. Εἰ γάρ ἐσμεν ἀλλήλων μέλη καὶ ὡς ἓν οἱ πάντες κατελογίσθημεν σῶμα, τί τὸ ἀπεῖργον ὀστᾶ τοὺς κατὰ μέρος καὶ χρειωδεστάτους μάλιστα λέγειν, ὥστε δυσφοροτέρας εἶναι τοῦ παρ' ἐχθρῶν πολέμου τὰς τῶν οἰκείων ἐπαναστάσεις, οὓς καὶ ὀστᾶ φαμεν ὠνομάσθαι τροπικῶς;

πάρα πολὺ βαρὺ χτύπημα καὶ θεωρῶ ἀνυπόφορο τὸ πλῆγμα", δὲν θὰ ξεφύγει ἀπὸ αὐτὸ ποὺ πρέπει. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ στηρίζει τὸ χέρι του πάνω σὲ κάποιον, τοῦ προσθέτει βάρος ἀσήκωτο. «Μὴ μὲ παιδεύσεις», λέγει, «μὲ τὸ θυμό σου, οὔτε μὲ τὴν ὀργή σου». Γιατί; «Ἐπειδὴ τὰ βέλη σου μπῆχθηκαν μέσα στὸ σῶμα μου»· δεχόμενος δηλαδὴ τὸν θυμὸ καὶ τὴν ὀργή, τὰ βέλη ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ σένα, δηλαδὴ τὶς τιμωρητικὲς δυνάμεις, τιμωροῦμαι ἱκανοποιητικά· γι' αὐτὸ σὲ ἱκετεύω νὰ μὴ δεχθῶ ἄλλη δοκιμασία ἀπὸ τὴν ὀργή σου.

Στίχ. 4. «Δὲν ὑπάρχει θεραπεία στὸ σῶμα μου ἀπὸ τὸ ὀργισμένο πρόσωπό σου, δὲν ὑπάρχει ἠρεμία στὰ ὀστᾶ μου».

Κάνει ἁπλούστερη τὴν ἐξήγηση τῆς πληγῆς του ποὺ προξενήθηκε ἀπὸ τὰ θεϊκὰ βέλη, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἔπεσε ἐπάνω του τὸ χέρι (τοῦ Θεοῦ), καὶ λέγει, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐπινοηθεῖ ἐντελῶς κανένας τρόπος θεραπείας, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπαρκέσει γιὰ τὴ θεραπεία τῆς κάκωσης τῆς σάρκας, δηλαδὴ τῆς κόπωσης τῶν ὀστῶν του ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο ἔχουν ἐξαρθρωθεῖ. Γιατί, τὸ ὅτι αὐτὰ δὲν ἔχουν μεταξύ τους ἁρμονία, φανερώνει ὅτι ἔχουν ἐξαρθρωθεῖ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔχουν διακόψει τὴ μεταξύ τους φυσικὴ ἁρμονία. Βέβαια στὶς πιὸ σφοδρὲς κακώσεις ἔχουμε κάπως συνηθίσει, καὶ αὐτὸ ἐννοεῖ λέγοντας, «Τὰ ὀστᾶ μου ἔχουν ἐξαρθρωθεῖ». Ἄρα λοιπὸν ἡ ἀρρώστια τῆς σάρκας, λέγει, ἔγινε σχεδὸν ἀθεράπευτη σ' αὐτόν, ἢ ἔχοντας φθαρεῖ μὲ τὶς φροντίδες καὶ ἔχοντας λειώσει μὲ τὶς βλαπτικὲς μέριμνες, ἢ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο ἔχοντας μαραθεῖ καὶ μὲ τὴν νηστεία, καὶ μὲ τὶς μακρὲς ἀσιτίες καὶ ἀϋπνίες. Δὲν εἶναι βέβαια καθόλου παράλογο νὰ ὀνομάζουμε ὀστᾶ τοὺς δικούς μας. Ἐφόσον δηλαδὴ εἴμαστε μεταξύ μας μέλη καὶ ὅλοι ὑπολογιζόμαστε σὰν ἕνα σῶμα, τί εἶναι αὐτὸ ποὺ μᾶς ἐμποδίζει νὰ ὀνομάζουμε ὀστᾶ τοὺς ἐπιμέρους καὶ μάλιστα πάρα πολὺ χρήσιμους, ὥστε νὰ εἶναι πιὸ ἀνυπόφορες ἀπὸ τὸν πόλεμο τῶν ἐχθρῶν οἱ ἐπαναστάσεις τῶν δικῶν μας, οἱ ὁποῖοι μεταφορικὰ λέμε ὅτι ὀνομάζονται καὶ ὀστᾶ;

Στίχ. 5. «Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλήν μου».

Διδάσκει δὲ ἡμᾶς ὁ λόγος μὴ κρύπτειν τὰ ἑαυτῶν κακά, μήδε ὥσπερ τινὰ μελανίαν καὶ σῆψιν κατὰ βάθους τῆς ψυχῆς συνέχειν τὰ ἁμαρτήματα, τὴν συνείδησιν καυτηριαζομένους. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν πυρεττόντων, εἴσω μὲν κατὰ βάθους χωρῶν ὁ πυρετός, μείζονα τὴν νόσον ἐργάζεται, προκόψας δὲ εἰς τὸ ἐμφανές, ἐλπίδα παραχμῆς ὑποφαίνει, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἂν γένοιτο. Καὶ τοῦτο εἶναί φημι τὸ ὑπὸ τοῦ Σοφοῦ εἰρημένον· «Μὴ αἰσχυνθῇς ὁμολογῆσαι ἐφ' ἁμαρτίαις σου», καί, «Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς». Καὶ γάρ ἐστιν τῶν ἀτοπωτάτων τοὺς μὲν τῶν ἰατρῶν ὀφθαλμοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι, γυμνοῦν δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ κεκρυμμένα τῶν παθῶν ὑπέρ γε τοῦ ἀλγῆσαι μειζόνως, ἀλλ' ἐκκοπήν τινα σχεῖν τὴν εἰς τὸ πρόσω πάροδον τῶν παθῶν, μὴ ἀνέχεσθαι δὲ τῷ τῶν πνευμάτων ἰατρῷ τὰ ἐν ψυχαῖς γεγονότα δεικνύναι πάθη, καίτοι πάντα εἰδότι κἂν μή τις ἕλοιτο τοῦτο δρᾶν. Ὑπερῆρθαι τοίνυν φησὶ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τὰς ἁμαρτίας, τοῦ ὑπερῆρθαι σημαίνοντος τὸ οἷον φορτίου δίκην ἐπενηνέχθαι δυσαχθεστάτου. Τουτὶ γὰρ ἡμῖν καὶ ὁ γείτων εὐθὺς διερμηνεύει στίχος, βεβαρύνθαι λέγων αὐτὰς ὡς φορτίον βαρύ· δυσδιακόμιστον γὰρ φορτίον νοῦ καὶ φρενὸς ἔλεγχος ὁ ἐφ' ἁμαρτίαις. Πλὴν ἀπαλλάττει τοῦ κακοῦ τοὺς ἠρρωστηκότας ὁ Κύριος, λέγων· «Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς».

Καὶ ἄλλο δέ τι διδάσκει περὶ ἑαυτὸν γεγονὸς ὁ Δαβὶδ λέγων· «Ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ». Ἐβάρει γὰρ αὐτοῦ τὴν συνείδησιν τὰ τετολμημένα αὐτῷ, ὡς μὴ δύνασθαι βαστάζειν αὐτὰ δι' εὐγένειαν καὶ εὐγνωμοσύνην

33. Σοφ. Σειρὰχ 4, 26.
34. Ἡσ. 43, 26.

Στίχ. 5. «Γιατὶ οἱ ἁμαρτίες μου ὑψώθηκαν πιὸ πάνω
καὶ ἀπὸ τὸ κεφάλι μου».

Τὰ λόγια αὐτὰ μᾶς διδάσκουν νὰ μὴ κρύβουμε τὰ κακά μας, οὔτε σὰν κάποια μελανιὰ καὶ σαπίλα νὰ κρατᾶμε τὰ ἁμαρτήματά μας στὸ βάθος τῆς ψυχῆς, καυτηριάζοντας τὴ συνείδηση. Γιατί, ὅπως σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πυρετό, προχωρώντας ὁ πυρετός, κάνει τὴν ἀρρώστια μεγαλύτερη, καὶ ὅταν γίνει φανερή, ἀφήνει νὰ διαφανεῖ ἐλπίδα ὑποχώρησης, ἔτσι μπορεῖ νὰ γίνει καὶ μὲ τὴν ψυχή. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει αὐτὸ ποὺ ἔχει εἰπωθεῖ ἀπὸ τὸν Σοφό· «Νὰ μὴ ντραπεῖς νὰ ὁμολογήσεις τὶς ἁμαρτίες σου»[33], καί· «Νὰ λὲς σὺ πρῶτος τὶς ἀνομίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»[34]. Γιατὶ εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον ἄτοπα, τὰ μάτια βέβαια τῶν γιατρῶν νὰ μὴ τὰ ντρεπόμαστε καὶ νὰ παρουσιάζουμε σ' αὐτοὺς γυμνὰ καὶ τὰ πιὸ κρυφὰ τῶν παθῶν μας, ὄχι γιὰ νὰ μᾶς πονέσουν περισσότερο, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀνακόψουν κάπως τὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς πρόοδο τῶν παθῶν, νὰ μὴ ἀνεχόμαστε ὅμως νὰ δείξουμε στὸν πνευματικὸ γιατρὸ τὰ πάθη ποὺ συνέβησαν στὶς ψυχές μας, ἂν καὶ τὰ γνωρίζει ὅλα, ἔστω κι ἂν κάποιος δὲν θέλει νὰ τὸ κάνει αὐτό. Ὑψώθηκαν λοιπόν, λέγει, οἱ ἁμαρτίες πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, δείχνοντας μὲ τό, «ὑψώθηκαν», κατὰ κάποιο τρόπο, πόσο δυσβάσταχτο φορτίο προστέθηκε πάνω του. Τὸ ἴδιο βέβαια μᾶς δηλώνει καὶ ὁ ἀμέσως γειτονικὸς στίχος, λέγοντας ὅτι οἱ ἁμαρτίες ἔγιναν βαριὲς σὰν βαρὺ φορτίο, γιατὶ ὁ ἔλεγχος γιὰ τὶς ἁμαρτίες εἶναι δυσβάστακτο φορτίο τοῦ νοῦ καὶ τοῦ μυαλοῦ. Ὅμως ὁ Κύριος ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ κακὸ αὐτοὺς ποὺ ἀρρώστησαν λέγοντας· «Ἐλᾶτε σὲ μένα ὅλοι σεῖς ποὺ εἴστε κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»[35].

Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο διδάσκει ὁ Δαβὶδ ποὺ συνέβη σ' αὐτόν, λέγοντας· «Σὰν δυσβάστακτο φορτίο ἔπεσαν ἐπάνω μου». Βάραιναν δηλαδὴ τὴ συνείδησή του αὐτὰ ποὺ εἶχε ἀποτολμήσει τόσο πολύ, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τὰ σηκώσει, λόγω εὐγένειας καὶ εὐ-

35. Ματθ. 11,28.

ψυχῆς. Ὁ μὲν γὰρ ἀτεράμων καὶ ἀπόσκληρος, κατὰ τὴν σκληρότητα ἑαυτοῦ θησαυρίζει ἑαυτῷ ὀργήν, αὔξων τὰ ἑαυτοῦ κακά· «Ὅταν γὰρ ἔλθῃ ἁμαρτωλὸς εἰς βάθη κακῶν, καταφρονεῖ», ὁ δὲ εὐγνώμων, εἰ καὶ ἅπαξ ποτὲ ὀλισθήσειε κατά τινα τοῦ διαβόλου συναρπαγήν, δεινῶς βαρεῖται τὴν συνείδησιν, ὡς μὴ δύνασθαι σιγᾷν, μηδὲ κρύπτειν τὸ ἑαυτοῦ κακόν. «Ἐκ περισσεύματος γοῦν τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ». Ὅθεν μὴ φέρων σιωπᾷν, ἐξέφηνε τὰ συνέχοντα αὐτόν, λέγων· «Ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ», δηλονότι αἱ ἀνομίαι μου. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο εἰπεῖν τοὺς μὴ τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων αἰσθανομένους. Τινὲς γοῦν καὶ ἥδονται καὶ ἐγκαυχῶνται τοῖς αὐτῶν πλημμελήμασιν, ὡς ἡδέως ταῦτα βαστάζοντες. Κεφαλὴν δὲ λέγει τὸ ἡγεμονικόν. Φύσει δὲ τῆς κακίας κατωφεροῦς οὔσης καὶ βαρυτάτης ὡς ταλάντῳ μολίβδου παραβάλλεσθαι, μόνος ὁ μετανοῶν τοῦ βάρους αὐτῆς αἰσθάνεται.

Στίχ. 6. «Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου».

Πληγῶν δὲ καὶ τραυμάτων λείψανα φαίη τις ἂν εἶναι τοὺς ἐναπομένοντας τῇ σαρκὶ μώλωπας, εἰ συμβαίη πλήττεσθαι παρ' ὁτουοῦν. Πλὴν εἰ μὴ καὶ οὗτοι θεραπεύοιντο, καταλγύνουσιν οὐ μικρῶς· ἀνευρύνονται δὲ καὶ εἰς ἑλκώσεις ἔσθ' ὅτε, καὶ παλινδρομοῦσιν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς. Τοιοῦτον καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ὁρᾶται συμβαῖνον· πλήττει μὲν γὰρ ἡ ἁμαρτία καὶ τραύματος δίκην αὐτοῖς ἐμφύεται τὸ κακόν, εἰ διεξάγοιτό πως εἰς πέρας. Ἀλλ' εἰ καὶ παύσαιτό πως ἐνεργῶν τις τὸ πλημμέλημα, ἤγουν τῆς ἐκτόπου καὶ βδελυρᾶς ἡδονῆς τὴν ἀπόλαυσιν, ἕως ἐστὶν ἐν αὐτῷ τῆς ἐπιθυμίας ἡ δύναμις κρατυνομένη τε καὶ ἰσχύουσα, εἰ καὶ ἀνακόπτοιτό πως τοῖς εἰς τὸ ἄμεινον ἐπιλογισμοῖς, τοὺς τῶν

36. Λουκᾶ 6, 45.

γνωμοσύνης τῆς ψυχῆς. Γιατὶ ὁ ἄσπλαχνος καὶ σκληρόκαρδος, ἀνάλογα μὲ τὴ δική του σκληρότητα συσσωρεύει μέσα του ὀργή, αὐξάνοντας τὰ κακά του. Γιατί, ὅταν ὁ ἁμαρτωλὸς φθάσει στὰ βάθη τῶν κακῶν, περιφρονεῖ, ἐνῶ ὁ εὐγνώμων, ἀκόμα καὶ ἂν μιὰ μόνο φορὰ γλίστρησε κάποτε παρασυρμένος ἀπὸ τὸν διάβολο, αἰσθάνεται πολὺ βαρειὰ τὴ συνείδησή του, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ἀποσιωπήσει ἢ νὰ κρύψει τὸ κακό του· «γιατὶ ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς καρδιᾶς μιλάει τὸ στόμα»[36]. Γι' αὐτὸ μὴ ὑποφέροντας νὰ σιωπᾶ, ἀποκάλυψε αὐτὰ ποὺ τὸν βάραιναν, λέγοντας· «Σὰν φορτίο βαρὺ βάραιναν ἐπάνω μου», δηλαδὴ οἱ ἁμαρτίες μου. Αὐτὸ ὅμως δὲν μποροῦν νὰ τὸ ποῦν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν αἰσθάνονται τὰ ἁμαρτήματά τους. Μερικοὶ μάλιστα καὶ εὐχαριστιοῦνται καὶ καυχῶνται γιὰ τὰ ἁμαρτήματά τους, ἐπειδὴ τὰ φέρουν μὲ εὐχαρίστηση. Κεφαλὴ βέβαια ὀνομάζει τὸ ἡγεμονικό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ κακία εἶναι ἀπὸ τὴ φύση της κατηφορικὴ καὶ πολὺ βαρειά, ὥστε νὰ παρομοιάζεται μὲ τάλαντο μολύβδου, μόνο ἐκεῖνος ποὺ μετανοεῖ αἰσθάνεται τὸ βάρος της.

Στίχ. 6. «Βρώμησαν καὶ σάπισαν τὰ τραύματά μου».

Τὰ μελανιάσματα ποὺ μένουν στὰ σώματα θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι εἶναι λείψανα τῶν πληγῶν καὶ τῶν τραυμάτων ποὺ προκαλοῦνται ὅταν συμβεῖ νὰ πληγωθοῦν ἀπὸ κάποιον. Ὅμως, ἐὰν δὲν θεραπευθοῦν καὶ αὐτά, προκαλοῦν ὄχι μικρὸ πόνο, καὶ πολλὲς φορὲς μάλιστα ἐξελίσσονται καὶ σὲ πληγὲς καὶ ἐπανέρχονται σ' αὐτὸ ποὺ ἦταν ἀρχικά. Κάτι τέτοιο φαίνεται ὅτι συμβαίνει καὶ στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ τὶς πληγώνει ἡ ἁμαρτία, καὶ μὲ τὴ μορφὴ τραύματος ἐμφανίζεται σ' αὐτοὺς τὸ κακό, ἐὰν συμβεῖ νὰ προχωρήσει μέχρι τὸ τέλος. Ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμη σταματήσει κάποιος νὰ κάνει τὸ πλημμέλημα, δηλαδὴ τὴν ἀπόλαυση τῆς παράνομης καὶ ἀηδιαστικῆς ἡδονῆς, ὅσο διαρκεῖ σ' αὐτὸν ἡ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας, δυνατὴ καὶ ἰσχυρή, ἔστω καὶ ἂν διακόπτεται κάπως μὲ τοὺς ἐπιλογισμοὺς πρὸς τὸ καλύτερο, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει τὰ μελανιάσματα τῶν τραυμάτων.

τραυμάτων μώλωπας ἔχει· εἰ δὲ δὴ συμβαίνοι καὶ ἐγχρονίζειν αὐτούς, μεταφοιτήσειεν ἂν ἴσως, ὡς ἔφην, καὶ εἰς ἕλκωσεις ἔσθ' ὅτε, τῆς εἰς τὸ φαῦλον ἡδονῆς διεξαγομένης εἰς πέρας. Οἱ μὲν οὖν τοῖς ἁμαρτήμασιν ἐπιμένοντες, χαίροντες ἐπ' αὐτοῖς καὶ ἐνηδόμενοι, χοίροις ἐοίκασιν ἐγκυλιομένοις βορβόρῳ, ὁ δ' εἰς ἅπαξ ὀλισθήσας, ἔπειτα ἀναλαβὼν ἑαυτόν, καὶ τὴν χοιρώδη ζωὴν καί, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, αἴσθησιν ἀποθέμενος, ἀναλαβὼν δὲ θείαν αἴσθησιν ὡς αἰσθάνεσθαι τῆς δυσωδίας τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων, τὴν μιαρὰν ἐκείνην πρᾶξιν ὡς δυσώδη καὶ ἀκάθαρτον βδελύσσεται. Τοιοῦτόν τι πεπονθὼς ὁ Δαβὶδ ὑπὸ συναισθήσεως ὑγιοῦς ὁμολογεῖ λέγων· Ὅσα πεποίηκα δι' ἀφροσύνην, ταῦτά μοι ἐσάπη μὴ ἀνακαινιζόμενα παρ' ἐμοῦ καὶ πάντα μοι ἥξει μετανοοῦντι. Ἐπεὶ τοίνυν ὑπερήρθησαν αἱ ἀνομίαι μου πληθυνθεῖσαι, καὶ τῆς κεφαλῆς ἀνώτεραι γενόμεναι, ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμὲ καὶ προσώξεσαν καὶ ἐσάπησαν, τούτου χάριν ἰατρεύων ἐμαυτόν.

Στίχ. 7. «Ἐταλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην ἕως τέλους, ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην».

Ἐνταῦθα σαφῶς ἀπαριθμεῖται τὰ ὡς ἀπό γε τοῦ συνειδότος ἀνθρώπῳ παντὶ συμβαίνοντα, ὅταν ἔχῃ πολὺ τὸ κατηφὲς ἐφ' ἁμαρτίαις δὲ δηλονότι καὶ πράξεσιν οὐκ ὀρθαῖς. Ἐπιπίπτει γὰρ καρδίαις φορτίου δίκην, καὶ ἀνανεύειν οὐκ ἐᾷ, ἀλλὰ τὴν ἐσχάτην αὐτὰς ὑπομένειν παρασκευάζει ταλαιπωρίαν, ὥστε καὶ κατάγχεσθαι [κατεάγνυσθαι] δοκεῖν καὶ συγκαλύπτεσθαι καὶ σκυθρωπάζειν ἀεί, καὶ οὐχ ἑκούσας καταβιάζεται· καὶ τοῦτο μέχρι παντός, τουτέστιν εἰς ἔσχατον τοῦ πάθους, ἄχρις ἂν ἐλεήσῃ Θεὸς καὶ ἀπαλλάξῃ τοῦ κακοῦ, κατανεύσας τὴν ἀμνηστίαν, καὶ διανευρώσας τὸν νοῦν εἰς τὸ ἀνακύψαι λοιπόν, καὶ ἀποσείσασθαι μὲν τὸ κατηφές, ἀναθαρσῆσαι δὲ εἰς τὸ δύνασθαι κρατεῖν καὶ ἀντι-

37. Β' Πέτρ. 2, 22.

Καὶ ἂν μάλιστα συμβαίνει νὰ μένουν ἐπὶ πολὺν χρόνο, ἴσως νὰ μετατραποῦν, ὅπως εἶπα, σὲ πληγές, μὲ τὸ νὰ προχωρεῖ τὸ κακὸ τῆς ἡδονῆς μέχρι τὸ τέλος. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ ἐπιμένουν στὶς ἁμαρτίες, δοκιμάζοντας χαρὰ γι᾽ αὐτὰ καὶ ἡδονή, μοιάζουν μὲ χοίρους ποὺ κυλίονται στὴ λάσπη[37], ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ὀλίσθησε μιὰ φορά, ἔπειτα ξαναβρίσκοντας τὸν ἑαυτό του καὶ ἐγκαταλείποντας τὴ ζωὴ τῶν χοίρων καί, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, αἴσθηση, καὶ ἀποκτώντας καὶ πάλι τὴν αἴσθηση τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ αἰσθάνεται τὴ δυσωδία τῶν ἁμαρτημάτων του, σιχαίνεται ἐκείνη τὴ βέβηλη πράξη ὡς δυσώδη καὶ ἀκάθαρτη. Ὁ Δαβὶδ ἔχοντας πάθει κάτι τέτοιο μὲ συναίσθηση ὑγιῆ ὁμολογεῖ λέγοντας· Ὅσα ἔκανα ἀπὸ ἀφροσύνη, αὐτὰ σάπισαν ἐπειδὴ δὲν ἀνακαινίζονται ἀπὸ μένα, καὶ ὅλα θὰ μοῦ ἔρθουν μὲ τὴ μετάνοια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ ἁμαρτίες μου ὑπερυψώθηκαν φτάνοντας σὲ μεγάλο πλῆθος, καὶ ἀφοῦ ξεπέρασαν τὸ κεφάλι μου, ἔγιναν βάρος ἐπάνω μου καὶ βρώμισαν καὶ σάπισαν, γι᾽ αὐτὸ θεραπεύω τὸν ἑαυτό μου.

Στίχ. 7. «Ταλαιπωρήθηκα καὶ καταβλήθηκα μέχρι τέλους, ὅλη τὴν ἡμέρα βαδίζω σκυθρωπός».

Ἐδῶ ἀπαριθμοῦνται μὲ σαφήνεια ὅλα ὅσα συμβαίνουν στὸν κάθε ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ συνείδησή του, ὅταν εἶναι πολὺ σκυθρωπὸς γιὰ τὶς ἁμαρτίες του δηλαδὴ καὶ γιὰ τὶς ὄχι σωστὲς πράξεις του. Γιατὶ πέφτει στὶς καρδιὲς σὰν φορτίο καὶ δὲν τὶς ἀφήνει νὰ κινηθοῦν πρὸς τὰ ἄνω, ἀλλὰ τὶς προετοιμάζει νὰ ὑπομείνουν τὴν ἔσχατη ταλαιπωρία, ὥστε νὰ φαίνονται καὶ ὅτι εἶναι γεμᾶτες ἄγχος, καὶ ὅτι συγκαλύπτονται καὶ εἶναι σκυθρωπὲς πάντοτε, καὶ ἂν δὲν θέλουν τὶς ἐξαναγκάζει. Καὶ αὐτὸ γιὰ πάντα, δηλαδὴ μέχρι τὸ τέλος τοῦ πάθους, μέχρι ποὺ νὰ τὶς λυπηθεῖ ὁ Θεὸς καὶ νὰ τὶς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸ κακό, συναινώντας στὴν ἀμνηστία, καὶ δυναμώνοντας τὸν νοῦ τους, στὸ νὰ ἀνανήψουν στὸ ἑξῆς, καὶ ἀφοῦ ἀποβάλουν τὴν κατήφεια, νὰ ἀποκτήσουν θάρρος, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ὑπερισχύουν καὶ νὰ

φέρεσθαι γεννικῶς ταῖς τῆς ἁμαρτίας ἐφόδοις, ὑφ' ἧς καὶ ἠνάγκασται ταλαιπωρῆσαί τε καὶ κατακαμφθῆναι καὶ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν σκυθρωπάζων πορεύεσθαι. «Καρδίας» γάρ, φησίν, «εὐφραινομένης θάλλει πρόσωπον, ἐν δὲ λύπαις οὔσης σκυθρωπάζει». Εὐφραίνει δὲ πάντως ἐφ' ἅπασι τοῖς ἀρίστοις τὸ συνειδός, μαρτυροῦν αὐτοῖς ἀστειότητα βίου λαμπρὰν καὶ εἰλικρινῆ καὶ ἀξιεπαινετάτην ζωήν, καταλγύνει δὲ οὐ μικρῶς καὶ σκυθρωπὸν αὐτοῖς ἀποφαίνει τὸ πρόσωπον, ὅταν ἐπὶ πταίσμασι κατηγορῇ καὶ πικροῖς ἐλέγχοις κατατιτρώσκῃ τὸν νοῦν.

Στίχ. 8. «Ὅτι αἱ ψύαι [ψῶαι, καὶ ψόαι] μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμάτων, καὶ οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου».

Ἑτέραν τινὰ πρὸς τούτοις ἀθλιότητα δηλοῖ πλημμελοῦσι συμβαίνουσαν. Ἡ γὰρ ψυχή μου, φησίν, ἐπλήσθη ἐμπαιγμῶν. Ἐμπαιγμὸν δέ φησιν ἡ θεόπνευστος Γραφὴ τὴν παρά τινων χλευασίαν, ἤτοι τὸν γέλωτα τὸν παρ' ἐχθρῶν. Εἰσί γάρ, εἰσί τινες τῶν ἐν ἡμῖν σκαιοί τε καὶ φιλοσκώμμονες, φιλεγκλήμονές τε καὶ δεινοί· καὶ τῶν μὲν ἰδίων πλημμεληµάτων οὐδ' ὅσον εἰπεῖν τίθενταί τινα λόγον, ἐπιτωθάζουσι δὲ τοῖς ἄλλοις, εἰ δήπου συμβαίνοι παρολισθεῖν καὶ ὑπενεχθῆναι. Διὰ τοῦτο ταῖς τῶν ἀθυροστομεῖν εἰωθότων συκοφαντίαις, ἤγουν λοιδορίαις τῶν τοιούτων ἐμπαιγμῶν ἐμπεπλῆσθαί φησιν τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, κατηγορούντων πάντως που τῶν ὠνομασμένων. Καὶ τοῦτο, φησίν, οὐκ οὔσης ἰάσεως ἐν τῇ ἐμῇ σαρκί, τουτέστιν ἀγρίως οὕτω δεδαμασμένης ὑπό γε τῶν τῆς ἀσκήσεως πόνων, ὡς πέρα γενέσθαι λαβεῖν τὴν ἴασιν.

Στίχ. 9. «Ὠρυόμην ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς καρδίας μου».

Κακοῦσθαί φησιν ὠρύεσθαί τε ἀπὸ στεναγμοῦ τῆς ἑαυτοῦ καρδίας. Μαστίζον γὰρ τὸ συνειδὸς τὴν καρδίαν στεναγμοὺς ἀφιέναι ποιεῖ. Ὁ γὰρ ἅλους ὅλως ἐπὶ πταίσμα-

38. Παροιμ. 15, 13.

ἀντιστέκονται γενναῖα στὶς ἐφόδους τῆς ἁμαρτίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀναγκάστηκαν καὶ νὰ ταλαιπωρηθοῦν καὶ νὰ ὑποκύψουν, καὶ νὰ πορεύονται ὅλη τὴν ἡμέρα σκυθρωπές. Γιατὶ λέγει· «Ὅταν ἡ καρδιὰ εὐφραίνεται, τὸ πρόσωπο θάλλει, ἐνῶ ὅταν βρίσκεται σὲ λύπες εἶναι σκυθρωπό»[38]. Καὶ εὐφραίνει ὁπωσδήποτε σὲ ὅλους τοὺς ἄριστους τὴ συνείδησή τους, ἐπιβεβαιώνοντας σ' αὐτοὺς εὐχάριστο βίο, λαμπρὴ καὶ εἰλικρινῆ καὶ πάρα πολὺ ἀξιέπαινη ζωή, ἀντίθετα προκαλεῖ πόνο ὄχι μικρό, καὶ κάνει σκυθρωπὸ τὸ πρόσωπό τους, ὅταν τοὺς κατηγορεῖ γιὰ πταίσματα καὶ μὲ αὐστηροὺς ἐλέγχους κατατρώει τὸ νοῦ τους.

Στίχ. 8. «Γιατὶ τὰ νεφρά μου γέμισαν ἀπὸ πόνους
καὶ δὲν ὑπάρχει θεραπεία στὴ σάρκα μου».

Φανερώνει ὅτι κάποια ἄλλη ἀθλιότητα μαζὶ μὲ αὐτὰ συμβαίνει σ' αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν. Γιατὶ ἡ ψυχή μου, λέγει, γέμισε ἐμπαιγμούς. «Ἐμπαιγμὸ» βέβαια ἡ θεόπνευστη Γραφὴ ὀνομάζει τὸν χλευασμό, δηλαδὴ τὰ γέλια ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν. Γιατὶ ὑπάρχουν, ναὶ ὑπάρχουν κάποιοι ἀπὸ τοὺς δικούς μας γεμᾶτοι κακία καὶ ἀρεσκόμενοι στοὺς χλευασμούς, καὶ φοβεροὶ φιλοκατήγοροι. Καὶ γιὰ τὰ δικά τους βέβαια ἁμαρτήματα δὲν κάνουν οὔτε κὰν τὸν παραμικρὸ λόγο, περιπαίζουν ὅμως τοὺς ἄλλους ὅταν συμβεῖ κάποτε νὰ γλιστρήσουν καὶ νὰ ξεπέσουν. Γι' αὐτὸ λέγει ὅτι ἡ ψυχή του γέμισε ἀπὸ τὶς συκοφαντίες ἐκείνων ποὺ συνηθίζουν νὰ ἐκστομίζουν συκοφαντίες, δηλαδὴ κατηγορίες, κατηγορώντας ὁπωσδήποτε τοὺς ὀνομαστούς. Καὶ αὐτό, λέγει, χωρὶς νὰ ὑπάρχει θεραπεία στὴ σάρκα μου, δηλαδὴ εἶναι τόσο ἄγρια δαμασμένη ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἄσκησης, ὥστε νὰ βρίσκεται πέρα ἀπὸ κάθε δυνατότητα ἡ θεραπεία.

Στίχ. 9. «Οὐρλιαζα ἀπὸ τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδιᾶς μου».

Λέγει ὅτι ὑπέφερε καὶ οὐρλιαζε ἀπὸ τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδιᾶς του. Γιατί, μαστιγώνοντας ἡ συνείδηση τὴν καρδιά, τὴν κάνει νὰ ἀφήνει ἀναστεγναγμούς. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ

τι καὶ ὑπὸ τοῦ συνειδότος κατηγορούμενος, συνεὶς δὲ ὅτι προσκέκρουκε τῷ Θεῷ, οὐ ῥᾳθυμεῖν ὀφείλει, λύπῃ δὲ μᾶλλον μονονουχὶ καταμεθύουσαν ἔχειν τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν καρδίαν κεκακωμένην ὡς ἀπό γε πικρᾶς ὀδύνης, ὥστε καὶ ὠρύεσθαι δοκεῖν ἀνιεμένων ἐκ βάθους τῶν στεναγμῶν, καὶ ἐκ τῶν κατωτάτω τῆς καρδίας μυχῶν βαρείας καὶ ἀλαλήτου πεμπομένης ἠχῆς. Οὐ γὰρ ἵνα, φησί, τοῖς πολλοῖς φανερὸς γένωμαι, τοῖς χείλεσιν ἐξομολογοῦμαι, ἐν αὐτῇ δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ ὄμμα μύων σοι μόνῳ τῷ βλέποντι τὰ ἐν κρυπτῷ τοὺς ἐμαυτοῦ στεναγμοὺς ἐπεδείκνυον, ἐν ἐμαυτῷ ὠρυόμενος. Οὐδὲ γὰρ μακρῶν μοι λόγων χρεία ἦν πρὸς τὴν ἐξομολόγησιν, ἀλλ' ἤρκουν πρὸς ταύτην οἱ τῆς καρδίας στεναγμοὶ καὶ οἱ ἀπὸ βάθους τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀναπεμπόμενοι ὀδυρμοί.

Στίχ. 10. «Κύριε, ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου».

Ἡδοναὶ μὲν γὰρ αἱ πρὸς τὰ τῆς φαυλότητος ἔργα τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάνοιαν καταφέρουσαι, ἔξω ὀφθαλμῶν εἰσι τοῦ πανάγνου Θεοῦ· οὐ γὰρ ἂν ἐπισκέψαιτο τὸ ἀπηχθημένον αὐτῷ. Ἐπιθυμία δὲ πᾶσα καλοῦσα πρὸς ἀρετὴν ἐφορᾶται παρ' αὐτοῦ. Ἀναθετέον δὴ οὖν τῷ Θεῷ αὐτήν, οἱονεί πως ἁπάσης ἡμῶν ἐπιθυμίας τὴν πηγήν, ὥστε, ὅλον τὸ ἐπιθυμητικὸν προσφέροντας, δύνασθαι λέγειν· «Κύριε, ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου». Ὁ δὲ Δαβὶδ καὶ τοιοῦτόν τι λέγει· "Ὁ τῆς ἐμῆς πόθος μετανοίας, στήτω ἐναντίον σου".

Στίχ. 10. «Καὶ ὁ στεναγμός μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρύβη».

Προστίθησι δὲ ὁ Ψάλλων ὅτι «Οὐκ ἐκρύβη ἀπὸ σοῦ ὁ στεναγμός μου», ἵνα τι τοιοῦτον ἐννοῶμεν καταδηλοῦν αὐτόν· Σὲ γάρ, φησί, τὸν παντεπόπτην, τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφροὺς, ποιοῦμαι μάρτυρα τῶν ἐμῶν στεναγμῶν. Οὐ γὰρ ἐφ' ἑτέρῳ, φησί, πέπρακται παρ' ἐμοῦ, πλὴν ὅτι ἐπὶ μό-

39. Ψαλμ. 7, 10.

περιέπεσε γενικὰ σὲ πταῖσμα καὶ κατηγορεῖται ἀπὸ τὴν συνείδησή του, καὶ γνωρίζοντας ὅτι προσέκρουσε στὸν Θεό, δὲν πρέπει νὰ δείχνει ραθυμία, ἀλλὰ νὰ ἔχει τὸ νοῦ του κατὰ κάποιο τρόπο μεθυσμένο μᾶλλον ἀπὸ λύπη, καὶ τὴν καρδιά του καταβεβλημένη ἀπὸ τὴν πικρὴ ὀδύνη, ὥστε νὰ δείχνει ὅτι οὐρλιάζει καθὼς βγαίνει ἀπὸ τὸ βάθος τῶν στεναγμῶν καὶ ἀπὸ τοὺς κατώτατους κόλπους τῆς καρδιᾶς του βαρειὰ καὶ ἀλάλητη βοή. Γιατί, λέγει, δὲν ἐξομολογοῦμαι μὲ τὰ χείλη γιὰ νὰ φανῶ στοὺς πολλούς, ἀλλὰ κλείνοντας τὸ μάτι μέσα στὴν καρδιά μου μόνο σὲ σένα, ὁ ὁποῖος βλέπεις αὐτὰ ποὺ εἶναι κρυφά, ἔδειχνα τοὺς στεναγμούς μου, οὐρλιάζοντας μέσα μου. Δὲν χρειαζόμουν δηλαδὴ μα-κροὺς λόγους γιὰ τὴν ἐξομολόγηση, ἀλλὰ ἀρκοῦσαν οἱ στεναγμοὶ τῆς καρδιᾶς μου καὶ οἱ θρῆνοι ποὺ ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μου καὶ ἀναπέμπονταν στὸν Θεό.

Στίχ. 10. «Κύριε, κάθε ἐπιθυμία μου βρίσκεται μπροστά σου».

Οἱ ἡδονὲς βέβαια, ποὺ ὁδηγοῦν τὴ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου στὰ ἔργα τῆς κακίας, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ πάναγνου Θεοῦ. Γιατὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ δεῖ αὐτὸ ποὺ εἶναι μισητὸ ἀπὸ αὐτόν. Ἀντίθετα κάθε ἐπιθυμία ποὺ καλεῖ πρὸς τὴν ἀρετὴ παρατηρεῖται ἀπὸ αὐτόν. Πρέπει λοιπὸν αὐτὴν νὰ τὴν ἀναθέτουμε στὸν Θεό, σὰν πρὸς πηγὴ κάθε ἐπιθυμίας, ὥστε, προσφέροντάς του κάθε ἐπιθυμία μας, νὰ μποροῦμε νὰ λέμε· «Κύριε, μπροστά σου εἶναι κάθε ἐπιθυμία μου». Καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει κάτι τέτοιο· "Ὁ πόθος τῆς μετάνοιάς μου ἂς σταθεῖ ἐνώπιόν σου".

Στίχ. 10. «Καὶ ὁ στεναγμός μου δὲν κρύφθηκε ἀπὸ σένα».

Προσθέτει ὁ Ψαλμωδὸς τὸ «ὁ στεναγμός μου δὲν κρύφθηκε ἀπὸ σένα», γιὰ νὰ κατανοήσουμε ὅτι αὐτὸς δηλώνει κάτι τέτοιο· Ἐσένα δηλαδή, λέγει, τὸν παντεπόπτη, ποὺ ἐξετάζεις καρδιὲς καὶ νεφρά[39], κάνω μάρτυρα τῶν στεναγμῶν μου. Γιατὶ δὲν ἔγινε αὐτό, λέγει, ἀπὸ ἐμένα γιὰ κάποιον ἄλλον λόγο, παρὰ μόνο ἀπὸ τὸ ὅτι ἔχω λυπηθεῖ καὶ κλαίω, ἐπειδὴ ἤρθα σὲ σύγ-

νῳ τῷ λελυπῆσθαι καὶ κλαίειν, ὅτι τοῖς σοῖς προσκέκρουκα νόμοις. Ἔθος δὲ τοῖς ἀνατείνουσι λιτὰς τὸ ἀναβράττειν ἐκ βάθους, ὡς ἔφην, τοὺς στεναγμούς, Θεοῦ καὶ τοῦτο δόντος ἀνθρώποις εἰς ἄκεσιν καὶ ἀνακωχὴν τοῦ καταβρίθοντος πόνου.

Στίχ. 11. «Ἡ καρδία μου ἐταράχθη, ἐγκατέλιπέ με ἡ ἰσχύς μου».

Ἀπαριθμεῖται πάλιν τὰ συμβαίνειν εἰωθότα τοῖς ἔσθ' ὅτε νενικημένοις ἐκ πικρᾶς ἡδονῆς, καὶ καταληϊζομένης τρόπον τινὰ τὸν νοῦν, καὶ ἐφ' ἃ μὴ προσῆκε κατακομιζούσης αὐτόν. Τίνα γὰρ τρόπον συμβέβηκεν αὐτῷ τὸ παρολισθεῖν, διαδείκνυσιν εὖ μάλα. Θόρυβος γάρ, ἤτοι ταραχή, τὴν ἐμὴν εἰσέδυ καρδίαν, κατεσκοτίσθη δὲ καὶ ὁ νοῦς· ἕως μὲν γὰρ ἀνάλωτός ἐστι ταῖς εἰς τὸ φαῦλον ἡδοναῖς καὶ ἱδρυμένην ἔχει τὴν στάσιν εἰς τὸ βούλεσθαι διὰ πάσης ἐπιεικείας τὴν εὐφυᾶ καὶ ἐξαίρετον διάττειν τοῦ βίου τρίβον εὐδίαν ἔχει καὶ γαλήνην καὶ πλείστην ὅσην ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀταραξίαν· καὶ πρός γε τοῦτο, καθαρὸν αὐτῷ τῆς παρὰ Θεοῦ νήψεως ἐναστράπτει τὸ φῶς. Ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος· «Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν». Ἐπὰν δὲ μονονουχὶ καὶ δορύληπτος ἡ καρδία γένηται, τῆς ἐκτόπου καὶ πονηρᾶς ἡδονῆς ἐπιχεομένης αὐτῇ, ἐμπίπλησι μὲν αὐτὴν θορύβων ὁ Σατανᾶς, καὶ λογισμοὺς ἐντίκτει πονηρούς, καταθολοῖ δὲ καὶ σκότους τοῦ νοητοῦ μεμεστωμένην εὐθὺς ἀποφαίνει, καὶ μονονουχὶ πολέμου καὶ μάχης ἀναμεστοῖ, τοῦτο μὲν λογισμῶν ἀγαθῶν ἀπεχόντων αὐτῆς εἴς γε τὸ δεῖν τῆς ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, τοῦτο δὲ τοῦ τῆς ἁμαρτίας νόμου καθέλκοντος εἰς τὸ πλημμελές. Τάχα δὲ καὶ τοῦτο αἰνίττεται, ὅτι καὶ μεσούσης ἡμέρας, ὡς ἐν σκότῳ διῆγον ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τῷ πολλῷ θρήνῳ τὴν ἐμὴν ἰσχὺν ἀπολώλεκα.

---

40. Φιλ. 4, 7.

κρουση μὲ τοὺς νόμους σου. Ὑπάρχει συνήθεια σ' αὐτοὺς ποὺ ἀναπέμπουν παρακλήσεις νὰ βγάζουν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδιᾶς τους, ὅπως εἶπα, τοὺς στεναγμούς, κάτι ποὺ καὶ αὐτὸ τὸ ἔδωσε ὁ Θεὸς στοὺς ἀνθρώπους γιὰ θεραπεία καὶ προσωρινὴ παύση τοῦ μεγάλου πόνου.

Στίχ. 11. «Ἡ καρδιά μου ταράχθηκε, μὲ ἐγκατέλειψε
ἡ δύναμή μου».

Ἀπαριθμεῖ καὶ πάλι αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν συνήθως σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι νικημένοι ἀπὸ τὴν πικρὴ ἡδονή, ἡ ὁποία καταληστεύει κατὰ κάποιο τρόπο τὸν νοῦ καὶ τὸν ὁδηγεῖ σ' αὐτὰ ποὺ δὲν ἔπρεπε. Δείχνει δηλαδὴ πολὺ καλὰ μὲ ποιὸ τρόπο συνέβη τὸ ὀλίσθημά του. Γιατὶ θόρυβος, δηλαδὴ ταραχή, μπῆκε στὴν καρδιά μου καὶ σκοτείνιασε ὁ νοῦς του. Ὅσο δηλαδὴ εἶναι ἀπόρθητος ἀπὸ τὶς ἡδονὲς ποὺ ὁδηγοῦν στὸ κακὸ καὶ ἔχει σταθερὴ τὴ στάση στὸ νὰ θέλει μὲ κάθε εἰλικρίνεια νὰ ἀκολουθεῖ τὸν εὐφυῆ καὶ ἐξαίρετο δρόμο τῆς ζωῆς, ἔχει καλοκαιρία καὶ γαλήνη, καὶ πάρα πολλὴ ἀταραξία μέσα του, καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ ἀστράφτει μέσα του καθαρὸ τὸ φῶς τῆς νήψεως ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ξεπερνᾶ κάθε σκέψη, θὰ φρουρήσει τὶς καρδιές καὶ τὶς σκέψεις σας»[40]. Ὅταν ὅμως ἡ ψυχὴ αἰχμαλωτισθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο, ἁπλώνοντας μέσα της ἡ παράλογη καὶ πονηρὴ ἡδονή, τὴν γεμίζει τότε ὁ Σατανᾶς μὲ θορύβους, καὶ γεννᾶ μέσα της λογισμοὺς πονηρούς, ποὺ τὴν θολώνει τελείως καὶ τὴν παρουσιάζει ἀμέσως γεμάτη ἀπὸ τὸ νοητὸ σκοτάδι, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τὴ γεμίζει μὲ πόλεμο καὶ μάχη, ἀπὸ τὴ μιὰ ἐπειδὴ λείπουν ἀπὸ αὐτὴν λογισμοὶ ἀγαθοί, στὸ νὰ μπορεῖ νὰ ἀφοσιώνεται στὴν ἀρετή, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐπειδὴ ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας τὴν ἔλκει σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐσφαλμένο. Ἴσως ὅμως νὰ ὑπαινίσσεται καὶ τοῦτο· ὅτι, μολονότι ἀκόμα ἡ ἡμέρα βρισκόταν στὴ μέση, ἀπὸ λιποψυχία ζοῦσα σὰν μέσα σὲ σκοτάδι, ἔχοντας χάσει ἀπὸ τὴ λύπη καὶ τὸ πολὺ κλάμα τὴ δύναμή μου.

Στίχ. 12. «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγγισαν καὶ ἔστησαν», κ.τ.λ.

Ἕτερόν τί φησιν ἁγίοις εἰωθὸς ἐπισυμβαίνειν ἔσθ' ὅτε, καὶ ἁπλῶς τοῖς ἐκ Θεοῦ δι' ἁμαρτίας παιδευομένοις· ἀφίστησι γὰρ αὐτῶν τὴν ἑαυτοῦ χάριν, ὥστε καὶ εἰς τοῦτο ἀφικέσθαι ταλαιπωρίας αὐτούς, ὡς μηδένα παντελῶς εὑρεῖν δύνασθαι τὸν παραστάτην ἢ φιλαλλήλως συναλγοῦντα· ἐν τάξει δὲ μᾶλλον ἐχθρῶν γεγονότας, καὶ τοὺς ἐγγὺς κατὰ γένος ἢ κατὰ διάθεσιν ἢ καθ' ἕτερόν τινα φιλίας καὶ οἰκειότητος τρόπον. Τῶν οὖν φίλων μου, φησί, καὶ τῶν πλησίον, οἱ μὲν καὶ φανερῶς ἐξ ἐναντίας ἤγγισαν καὶ ἔστησαν, τουτέστιν ἀντέστησάν μοι, ὡς ὁ Ἀβεσσαλὼμ καὶ ὁ Ἀχιτόφελ, οἱ δὲ τὸ φιλανθρωπότατον, ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν, τῆς πρὸς ἐμὲ διαθέσεως ὡς ἀπωτάτω δραμόντες.

Στίχ. 13. «Καὶ ἐξεβιάζοντο οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχήν μου».

Πρός γε τούτοις οἱ ζητοῦντές μου τὴν ψυχὴν ἐξεβιάσαντο, καὶ ἐθέλοντές μοι τὰ κακά, ματαιότητας ἐλάλησαν, καὶ δολιότητας ὅλην τὴν ἡμέραν ἐμελέτησαν. Ἐπαμύνοντος γὰρ οὐδενὸς ἢ κατοικτείροντος, ἤγουν συμπαρεστῶτος, οἱ ἐχθροὶ κατεβιάζοντο καὶ συνέτριβον, τοῦτο μὲν συκοφαντίαις, τοῦτο δὲ καταλαλιαῖς ταῖς κατεψευσμέναις, προσεπάγοντες καὶ δόλους, τουτέστι παγίδα ἀρτύοντες. Καὶ τί γὰρ οὐχὶ ποικίλως ἐκμηχανώμενοι τῶν κακοῦν εἰωθότων; Καὶ ταύτῃ μὲν πλείστοις τῶν ἁγίων συνέβη παθεῖν. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ταῦτα πρὸ ἡμῶν δι' ἡμᾶς τε καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομεμένηκεν ὁ Χριστός.

Στίχ. 14. «Ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον», κ.τ.λ.

Ἐπεὶ οὖν εἰς σὲ ἤλπισα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει, διὰ

41. Ἑβρ. 13, 12. καὶ Α' Πέτρ. 2, 21.

Στίχ. 12. «Οἱ φίλοι μου καὶ οἱ γνωστοί μου πλησίασαν ἀπέναντί μου καὶ σταμάτησαν», κ.τ.λ.

Καὶ κάτι ἄλλο, λέγει, συνηθίζεται νὰ γίνεται κάποτε στοὺς ἁγίους, καὶ μόνο σ' αὐτοὺς ποὺ παιδεύονται ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους. Ἀπομακρύνει δηλαδὴ τὴ χάρη του ἀπὸ αὐτούς, καὶ τοὺς κάνει νὰ φτάσουν σὲ τέτοιο βαθμὸ ταλαιπωρίας, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν νὰ βροῦν κανένα ἀπολύτως συμπαραστάτη, ἢ ποὺ νὰ πάσχει μαζί του ἀπὸ φιλαλληλία, καὶ παίρνουν μᾶλλον θέση ἐχθρῶν ἀκόμα καὶ οἱ κοντινοὶ συγγενεῖς, ἢ ὡς πρὸς τὴ διάθεση, ἢ κατ' ἄλλον τρόπο φιλίας καὶ οἰκειότητας. Ἀπὸ τοὺς φίλους μου λοιπόν, λέγει, καὶ τοὺς συγγενεῖς, ἄλλοι πλησίασαν φανερὰ ἀπέναντί μου καὶ στάθηκαν, δηλαδὴ ἀντιστάθηκαν σὲ μένα, ὅπως ὁ Ἀβεσσαλὼμ καὶ ὁ Ἀχιτόφελ, ἄλλοι πάλι, πιὸ φιλάνθρωποι, στάθηκαν μακριά μου, ἀπομακρύνοντας πολὺ μακριὰ τὴ συμπάθειά τους πρὸς ἐμένα.

Στίχ. 13. «Καὶ μὲ ἐξεβίαζαν ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦσαν τὴ ζωή μου».

Καὶ μαζὶ μὲ τὰ παραπάνω μὲ ἐξεβίαζαν ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦσαν τὴ ζωή μου, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ποὺ ἤθελαν τὸ κακό μου, εἶπαν πράγματα ἀπερίσκεπτα, καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα σχεδίαζαν εἰς βάρος μου δόλια πράγματα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἔσπευδε αἰ βοήθειά του κανένας, οὔτε τοῦ ἔδειξε οἶκτο, δηλαδὴ συμπαράσταση, οἱ ἐχθροί του τὸν ἐξεβίαζαν καὶ τὸν συνέτριβαν, ἄλλοτε μὲ συκοφαντίες, καὶ ἄλλοτε μὲ κακολογίες γεμᾶτες ἀπὸ ψέματα, προσθέτοντας καὶ δόλους, δηλαδὴ στήνοντας παγίδα. Καὶ τί ἄλλο δὲν μηχανεύονταν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συνηθίζουν ὅσοι κακοποιοῦν; Μὲ τὸν τρόπο βέβαια αὐτὸν συνέβη πάρα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους νὰ κακοπαθήσουν. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς τὰ ὑπέμεινε αὐτὰ πρὶν ἀπὸ μᾶς, γιὰ μᾶς καὶ γιὰ χάρη μας[41].

Στίχ. 14. «Ἐγὼ ὅμως σὰν κουφὸς δὲν ἄκουα» κ.τ.λ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤλπιζα σὲ σένα, καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ντροπιά-

τοῦτο εἰσακούσῃ, ὅτι θελητὴς ἐλέους εἶ σὺ, καὶ οὐ βούλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ. Οὐκοῦν ἐγώ, φησίν, ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, γέγονα δὲ παραπλήσιος τοῖς μὴ λόγον ἔχουσιν ἐν γλώσσῃ, μήτε μὴν ἀκούουσιν ὅλως, ἢ γοῦν ἔχειν δυναμένοις ἐλέγχους ἐν τῷ στόματι. Οἱ γὰρ τοῖς συκοφαντοῦσιν ἀντιλέγειν ἐθέλοντες, ὡς ψεύστας ἐλέγχουσιν, ἐφ' ἑκάστῃ τῶν λοιδοριῶν ἀπολογούμενοι δηλονότι, καὶ τὰ τῆς φιλοψογίας ἐγκλήματα παραλύοντες. Ἀλλ' ἐγώ, φησίν, οὐ γέγονα τοιοῦτος· σεσίγηκα δὲ διακαρτερῶν, ἵνα μὴ κατ' ἐμαυτοῦ πικροτέρους τοὺς μισοῦντας ἐργάσωμαι. Χρὴ γὰρ ἐν πειρασμοῖς εἴκειν μᾶλλον, ἀλλὰ μὴ ἐν ἴσῳ τρόπῳ τοῖς διώκουσιν ἀντιφέρεσθαι. Ὅτι δὲ τὸ κεκωφῶσθαι δοκεῖν ἐν καιρῷ πειρασμῶν καὶ ἀλάλους ἐοικέναι, οὐ κτηνοπρεποῦς ἀναισθησίας ἔργον ἐστί, καρτερίας δὲ μᾶλλον ἐπαινουμένης καρπός, ἐνταῦθα διαδείκνυσι· σεσίγηκα γάρ, φησί, διὰ μόνον τὸ ἐπὶ σοὶ τὰς τῆς σωτηρίας ἔχειν ἐλπίδας, καὶ ὅτι σε τῶν ἁπάντων ἐπέκεινα ἐπεγραφόμην ἐκδικητήν, ὃς καὶ τοῖς ἐπεμβαίνουσι τῷ Ἰὼβ φίλοις ἐπιτιμήσας, ὡς ἀπηνῶς προσλαλοῦσιν ἀνδρὶ δοκιμαζομένῳ καὶ πυρουμένῳ, ἔδειξας ὅτι ἀπήχθηταί σοι τὸ κατεπιφύεσθαί τινας τῶν ἐν περιστάσει καὶ πειρασμοῖς. Σὺ μὲν οὖν, ὦ Δέσποτα, ἀκούσῃ τοὺς ἐπ' ἐμοὶ γενομένους παρὰ τῶν ἐχθρῶν τωθασμούς, ἤγουν τὰ τῶν λοιδοριῶν εἴδη, ὄψει δὲ καὶ ἅπερ ἐξεμηχανήσαντο κατ' ἐμοῦ· ἐγὼ δὲ καὶ λόγους καὶ θυμοὺς ἀνακόψας, καὶ μονονουχὶ κεκωφωμένος, ἐπὶ σοὶ πᾶσαν ἐθέμην τὴν ἐλπίδα, εἰδὼς ὅτι σὺ ἀκούεις, κἂν ἐγὼ κωφεύω πρὸς τὰς κατ' ἐμοῦ βλασφημίας.

Στίχ. 17. «Ὅτι εἶπα· Μήποτε ἐπιχαρῶσί μοι οἱ ἐχθροί μου», κ.τ.λ.

Ἐγώ, φησίν, ἐπὶ σοὶ ἐλπίσας, τὰ μὲν ἄλλα κεκωφῶσθαι

42. Ἰεζ. 18, 32.

ζει, γι᾽ αὐτὸ θὰ μὲ ἀκούσεις, γιατὶ σὺ θέλεις τὴν εὐσπλαγχνία, καὶ δὲν θέλεις τὸν θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ[42], παρὰ τὴ μετάνοιά του. Λοιπόν, ἐγώ, λέγει, σὰν κουφὸς δὲν ἄκουα, καὶ ἔγινα ὅμοιος μὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν γλώσσα, οὔτε καὶ ἀκοῦνε καθόλου, ἢ μποροῦν νὰ ἔχουν ἐλέγχους στὸ στόμα τους. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ φέρουν ἀντίρρηση στοὺς συκοφάντες, τοὺς ἐλέγχουν ὡς ψεῦτες, ἀπολογούμενοι δηλαδὴ σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς κακολογίες τους καὶ ἀνατρέποντας τὶς κατηγορίες τῆς φιλοκατηγορίας. Ἐγὼ ὅμως δὲν ἔγινα τέτοιος, λέγει, ἀλλὰ ἔχω σιωπήσει δείχνοντας ὑπομονή, γιὰ νὰ μὴ κάνω αὐτοὺς ποὺ μὲ μισοῦν πιὸ ἐκδικητικοὺς ἐναντίον μου. Γιατὶ σὲ περίοδο πειρασμῶν πρέπει νὰ ὑποχωροῦμε μᾶλλον, καὶ ὄχι νὰ ἀντιδροῦμε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο στοὺς διῶκτες. Ὅτι βέβαια τὸ νὰ δείχνουμε ὅτι εἴμαστε κωφοὶ σὲ καιρὸ πειρασμῶν καὶ νὰ μοιάζουμε τοὺς ἄλαλους δὲν εἶναι ἔργο ἀναισθησίας ποὺ ταιριάζει στὰ κτήνη, ἀλλὰ μᾶλλον καρπὸς ἀξιέπαινης ὑπομονῆς, τὸ δείχνει καθαρὰ ἐδῶ. Γιατὶ λέγει, σιώπησα ἁπλᾶ καὶ μόνο ἐπειδὴ ἔχω τὶς ἐλπίδες μου σὲ σένα, καὶ ὅτι ἐσένα, ποὺ εἶσαι πέρα ἀπὸ ὅλα, ὅριζα ἐκδικητή, ὁ ὁποῖος ἐπιτίμησες καὶ τοὺς φίλους ποὺ κατέκριναν τὸν Ἰώβ, ἐπειδὴ μιλοῦσαν σκληρὰ σὲ ἄνδρα ποὺ δοκιμαζόταν καὶ δεχόταν τὴ φλόγα τῶν πειρασμῶν, καὶ ἔδειξες ὅτι ἀπεχθάνεσαι τὸ νὰ ἐπιτίθεται κάποιος σ᾽ αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται σὲ δεινὴ περίσταση καὶ πειρασμούς. Σὺ λοιπόν, Δέσποτα, θὰ ἀκούσεις τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν ἐχθρῶν, δηλαδὴ τὰ εἴδη τῶν κατηγοριῶν, ἀλλὰ καὶ θὰ δεῖς αὐτὰ ποὺ μηχανεύθηκαν ἐναντίον μου. Ἐγὼ ὅμως, σταματώντας καὶ τὰ λόγια καὶ τοὺς θυμούς, καὶ σὰν νὰ ἔχω κουφαθεῖ, ἀνέθεσα σὲ σένα κάθε ἐλπίδα μου, γνωρίζοντας ὅτι ἀκοῦς, ἔστω καὶ ἂν ἐγὼ κωφεύω στὶς βλασφημίες ποὺ ἐκτοξεύονται ἐναντίον μου.

Στίχ. 17. «Γιατὶ εἶπα μέσα μου· Νὰ μὴ χαροῦν ποτὲ
οἱ ἐχθροί μου», κ.τ.λ.

Ἐγώ, λέγει, ἔχοντας στηρίξει τὶς ἐλπίδες μου σὲ σένα, ὡς

ἐδόκουν, πλὴν ἐκεῖνο μόνον ἐζήτουν, τὸ μὴ ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι τῶν ἐχθρῶν, μήτε μὴν ἐφησθῆναί μοί τινας τῶν πολεμεῖν εἰωθότων, ὥς γε τὸν εἰς ἅπαν ὑπομείναντι κλόνον, καὶ ἀνατετραμμένῳ παντελῶς, καὶ ἐξωσθέντι παρὰ σοῦ, καὶ ἁλλοτρίωσιν ὑπομείναντι τὴν ἐξ ἀκράτου θυμοῦ. Ἐδεδίην δὲ πρὸς τούτῳ, μὴ ἄρα πως σεσαλευμένους ὁρῶντες τοὺς ἐμοὺς πόδας, ὑπέρκομπόν τι καὶ ἀπηχές, κατὰ τῆς σῆς λέγωσι δόξης. Τοῦτο γὰρ σημαίνει, καὶ ἕτερον οὐδέν, τὸ μεγαλορρημονῆσαί τινας δοκιμαζομένων ἁγίων. Οἴονται γὰρ ἔσθ' ὅτε, μὴ διαρκέσειν δύνασθαι πρὸς σωτηρίαν αὐτοῖς τὴν τοῦ διασώζοντος χεῖρα, ὡς ἀτονήσαντος πρὸς τὰς παρ' αὐτῶν ἐφόδους τοῦ ἐφ' ᾧ πεποίηνται τὴν ἐλπίδα. Καθάπερ ἀμέλει καὶ Ῥαψάκης ὁ Βαβυλώνιος ἀμετρήτῳ γλωσσαλγίᾳ κατὰ Θεοῦ χρώμενος ἔφασκεν· «Μὴ ἐρρύσαντο οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἐκ χειρός μου;».

Στίχ. 18. «Ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἕτοιμος, καὶ ἡ ἀλγηδών μου ἐνώπιόν μου διὰ παντός».

Ταύτην ἰάσασθαι καὶ Δαβὶδ φροντίζων, αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγόρει διὰ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἐξομολογήσεων. Διό φησιν· «Ἡ ἀλγηδών μου ἐνώπιόν μού ἐστι διὰ παντός», ἀλγηδόνα ἴσως τὴν τοῦ ἁλγεῖν ὀνομάζων πρόφασιν, τουτέστι τὴν ἁμαρτίαν, ἣν καὶ τραῦμα νοῦ καὶ καρδίας πληγὴν οὐκ ἄκομψον εἰπεῖν. Τό γε μὴν ἀεὶ μεμνῆσθαι τῆς ἰδίας ἁμαρτίας πρέποι ἂν ἁγίοις. Ἐνταῦθα μέντοι σαφῶς ἐκεῖνό φησι, τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ ἐν βίβλῳ Βασιλειῶν· «Ἐμπεσούμεθα εἰς χεῖρας Κυρίου, καὶ οὐκ εἰς χεῖρας ἀνθρώπων»· ὁ μὲν γάρ ἐστιν ἀγαθὸς καὶ φιλοικτίρμων καὶ θᾶττον μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις, κατὰ τὴν Γραφήν, οἱ δὲ τραχεῖς καὶ ἀνήμεροι καὶ εἰς ἄμετρον πολλάκις ἐκτείνοντες τὰς ὀργάς. Φεύγει μὲν

43. Δ' Βασ. 18, 33. 44. Β' Βασ. 24, 14.

πρὸς τὰ ἄλλα βέβαια ἔμοιαζα σὰν νὰ εἶμαι κωφὸς καὶ ζητοῦσα μονάχα αὐτό, τὸ νὰ μὴ πιαστῶ στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν μου, οὔτε φυσικὰ καὶ νὰ εὐχαριστηθοῦν εἰς βάρος μου κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συνηθίζουν νὰ μὲ πολεμοῦν, ἐπειδὴ ἔχω ὑποστεῖ τὸν κλονισμὸ καὶ ἀνατράπηκα τελείως καὶ διώχθηκα ἀπὸ σένα καὶ ὑπέμεινα τὴν ἀποξένωση ἀπὸ σένα λόγω τοῦ ἀσυγκράτητου θυμοῦ σου. Μαζὶ μ' αὐτὸ ὅμως φοβόμουν μήπως, βλέποντας τὰ πόδια μου σαλευόμενα, ποῦν κάτι τὸ ὑπέρμετρο καὶ ἀνάρμοστο ἐναντίον τῆς δικῆς σου δόξας. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει, καὶ τίποτε ἄλλο, τὸ ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δοκιμαζόμενους ἁγίους καυχήθηκαν. Γιατὶ μερικὲς φορὲς νομίζουν ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὴ σωτηρία τους τὸ χέρι ἐκείνου ποὺ διασώζει, ἐπειδὴ τάχα ἀτόνησε στὶς ἐφόδους ποὺ ἔκαναν στηρίζοντας τὴν ἐλπίδα τους σ' αὐτόν. Ὅπως βέβαια καὶ ὁ Ραψάκης ὁ Βαβυλώνιος, ὁ ὁποῖος, χρησιμοποιώντας ἀσυγκράτητη φλυαρία ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ἔλεγε· «Μήπως οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν γλύτωσαν ὁ καθένας τὴ χώρα του ἀπὸ τὰ χέρια μου;»[43].

Στίχ. 18. «Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος νὰ μαστιγωθῶ,
καὶ ὁ πόνος μου εἶναι πάντοτε μαζί μου».

Αὐτὸν φροντίζοντας νὰ τὸν θεραπεύσει καὶ ὁ Δαβίδ, κατηγοροῦσε ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του μὲ τὶς ἐξομολογήσεις του πρὸς τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ὁ πόνος μου εἶναι μπροστά μου παντοτινά», ὀνομάζοντας «ἀλγηδόνα» ἴσως τὴν πρόφαση, δηλαδὴ τὴν ἁμαρτία, τὴν ὁποία δὲν εἶναι ἄκομψο νὰ τὴν ποῦμε καὶ τραῦμα τοῦ νοῦ καὶ πληγὴ τῆς καρδιᾶς. Τὸ ὅτι ὅμως πάντοτε θυμοῦνται τὶς ἁμαρτίες ταιριάζει μόνο στοὺς ἁγίους. Ἐδῶ βέβαια λέγει καθαρὰ ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Δαβὶδ στὸ βιβλίο τῶν Βασιλειῶν· «Καλύτερα νὰ πέσουμε στὰ χέρια τοῦ Κυρίου, παρὰ στὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων»[44]. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἐλεήμων καὶ πολὺ γρήγορα ἀλλάζει ἀποφάσεις γιὰ τὶς κακίες, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή[45], ἐνῶ οἱ σκληροὶ καὶ ἀνήμεροι πολλὲς φορὲς ἐκτείνουν τὴν ὀργή τους ἀμέτρητα. Ἀποφεύγει λοιπὸν ὁ

45. Ἰωὴλ 2, 13.

οὖν ὁ Δαβὶδ τὸ ἐπιχαρῆναί τινας τῶν ἐχθρῶν αὐτῷ σαλευομένῳ τε καὶ πίπτοντι· τοῦτο γὰρ ὑπεμφαίνει τό, «σαλευθῆναι τοὺς πόδας». Τό γε μὴν Θεοῦ πλήττοντος ὑπενεχθῆναι τῇ μάστιγι καὶ ἀσπαστὸν ἡγεῖται, καίτοι πικρὸν ὄν, διὰ τὸ ἐκ τοῦ παιδεύεσθαι χρήσιμον· ἑαυτὸν γὰρ ὑποφέρει τῇ μάστιγι, ἑτοιμότατά τε πρὸς τοῦτο ἱέναι διισχυρίζεται. Ἀποχρῶσα δὲ τοῦτο φιλαρέτου ψυχῆς ἀπόδειξις, δυσφορούσης μὲν λίαν ἐφ' οἷς ἂν ἀρρωστήσειε παρενεχθεῖσα πρὸς ἃ μὴ θέμις, ἐνομιλούσης δὲ τοῖς ἀγαθοῖς σπουδάσμασιν ἡδιστά τε καὶ προθυμότατα. Τουτὶ γάρ, οἶμαι, καὶ μάλιστα σαφῶς ἐκδείξειε, τὸ ἑτοίμως ἔχειν εἰς μάστιγας καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀεὶ τὴν ἀλγηδόνα φέρειν, τουτέστι τὴν ἁμαρτίαν τὴν τοῦ ἀλγεῖν αἰτίαν.

Στίχ. 19. «Ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ ἀναγγελῶ,
καὶ μεριμνήσω ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας μου».

Πιστῆς ψυχῆς καὶ ἀκριβῶς πεπεισμένης περὶ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν αἱ τοιαῦται φωναί. Τὸ μέν τοι «Ἀναγγελῶ» τέθεικεν ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ "Ἀνήγγειλα"· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ «Μεριμνήσω», ἀντὶ τοῦ "Ἐμερίμνησα", ἤτοι "Πεφρόντικα"· ἀδιαφορεῖ γὰρ ἔσθ' ὅτε περὶ τὴν τῶν χρόνων προφορὰν ἡ θεία Γραφή. Οὐ γέγονα τοίνυν, φησί, μελλητὴς εἰς μετάγνωσιν, οὐ βραδὺς εἰς δάκρυον, οὐδὲ ὀκνηρὸς εἰς ἐξομολόγησιν, ἀλλ' οἷον εὐθὺ κατ' ἴχνος τῶν πεπλημμεληκότων ἡ ὑπὲρ αὐτῶν γέγονεν ἱκετεία πρὸς Θεόν. Ὀνίνησι δὲ καὶ τοῦτο ἡμᾶς οὐ μετρίως, τὸ εἰδέναι, φημί, τοὺς τῆς μεταγνώσεως τρόπους.

Στίχ. 20. «Οἱ ἐχθροί μου ζῶσι καὶ κεκραταίωνται
ὑπὲρ ἐμέ, καὶ ἐπληθύνθησαν οἱ μισοῦντές με ἀδίκως».

Εἰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς αἰσθητοὺς νοήσεις, οὕτως ἐπιβαλεῖς· ὅτι Ἐγὼ μὲν οὖν, φησίν, δεδάκρυκα καὶ πεφρόντικα

Δαβὶδ τὸ νὰ χαροῦν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του ποὺ σαλευόταν καὶ ὁδηγοῦνταν στὴν πτώση. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ ὅτι κλονίσθηκαν τὰ πόδια του. Τὸ ὅτι ὅμως ὑποφέρει τὴ μάστιγα τιμωρούμενος ἀπὸ τὸν Θεό, τὸ θεωρεῖ εὐπρόσδεκτο, ἂν καὶ εἶναι ὀδυνηρό, γιατὶ εἶναι χρήσιμο πρὸς παιδαγωγία. Γιατὶ ὑποβάλλει τὸν ἑαυτό του στὴ μάστιγα, καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι πηγαίνει σ' αὐτὸ προθυμότατα. Ἱκανὴ καὶ αὐτὸ ἀπόδειξη φιλάρετης ψυχῆς, ἡ ὁποία δυσανασχετεῖ βέβαια πολὺ γι' αὐτὰ ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ πάθει ὁδηγούμενη σ' αὐτὰ ποὺ δὲν ἔπρεπε, ἀλλὰ συναναστρεφόταν μὲ τὰ ἀγαθὰ σπουδάσματα μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση καὶ πολλὴ προθυμία. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς, νομίζω, δείχνει, καὶ μάλιστα καθαρά, τὸ ὅτι εἶναι πρόθυμος γιὰ μαστιγώσεις, καὶ ἔχει πάντοτε στὰ μάτια του αὐτὴν ποὺ τοῦ φέρνει τὸν πόνο, δηλαδὴ τὴν ἁμαρτία, ποὺ εἶναι αἰτία τοῦ ὅτι πονεῖ.

Στίχ. 19. «Γιατὶ ἐγὼ θὰ ἐξομολογηθῶ τὴν ἀνομία μου,
καὶ θὰ φροντίσω νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μου».

Οἱ λέξεις αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ ψυχὴ πιστὴ καὶ ἀπόλυτα πεπεισμένη γιὰ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ. Τὸ «θὰ ἀναγγείλω» βέβαια χρησιμοποιήθηκε ἐδῶ ἀντὶ τοῦ, "ἀνήγγειλα". Τὸ ἴδιο καὶ τό, «θὰ μεριμνήσω», ἀντὶ τοῦ, "φρόντισα", δηλαδὴ "ἔχω φροντίσει". Γιατὶ πολλὲς φορὲς ἀδιαφορεῖ ἡ ἁγία Γραφὴ σχετικὰ μὲ τὴ χρησιμοποίηση τῶν χρόνων. Δὲν ἔδειξα λοιπόν, λέγει, ἀμέλεια πρὸς μεταμέλεια, οὔτε ἀπέφυγα τὰ δάκρυα, οὔτε ἔδειξα ὀκνηρία πρὸς ἐξομολόγηση, ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο ἀμέσως μετὰ τὰ ἁμαρτήματά μου, ἔγινε καὶ ἡ παράκληση στὸν Θεὸ γι' αὐτά. Καὶ αὐτὸ μᾶς ὠφελεῖ πάρα πολύ, τὸ νὰ γνωρίζουμε δηλαδὴ τοὺς τρόπους τῆς μετάνοιας.

Στίχ. 20. «Οἱ ἐχθροί μου ζοῦν καὶ εἶναι ἰσχυρότεροι ἀπὸ
ἐμένα, καὶ πλήθυναν πολὺ ἐκεῖνοι ποὺ μὲ μισοῦν ἄδικα».

Ἐὰν βέβαια τοὺς ἐχθροὺς τοὺς ἐννοήσεις αἰσθητοὺς θὰ ἐκλάβεις τὸ λεγόμενο ὡς ἑξῆς· Ἐγὼ λοιπόν, λέγει, ἔχω δακρύσει καὶ

καὶ τὸ ἐπὶ ταῖς μεταγνώσεσι προσεκόμισα δάκρυον, ὅτι πεπαρῴνηκα μὲν καὶ τοῖς ἱεροῖς προσκέκρουκα νόμοις, οἱ δὲ τὰ ἐχθρά μοι φρονοῦντες ζῶσι καὶ κεκραταίωνται ὑπὲρ ἐμέ. Τὸ «ζῶσιν» ἐν τούτοις θετέον ἀντὶ τοῦ, "Ἐν ἀκμαῖς εἰσιν τοῦ δύνασθαι κατορθοῦν ἅπερ ἂν βούλοιντο κατ' ἐμοῦ". Οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ κατειθίσμεθα πολλάκις περί τινος τῶν εὐζωνοτάτων καὶ εὐδρανὲς ἐχόντων τὸ κίνημα λέγειν, ὅτι ὁ δεῖνα τυχὸν ζῶν ἐστιν ἄνθρωπος· οὐ γὰρ ἂν ᾔτησεν ὁ δίκαιος παρὰ Θεοῦ θάνατον τῶν ἰδίων ἐχθρῶν, ἀπαθεῖ δὲ τοῦτο τῷ φιλαγάθῳ Θεῷ. Οὐκοῦν τὸ «ζῶσιν» ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ, "Ἐν ἀκμαῖς εἰσι δυνάμεως καὶ εὐημερίας". Ἐπιφέρει γοῦν εὐθὺς ὅτι καὶ κεκραταίωνται ὑπὲρ αὐτόν· πληθυνθῆναι δέ φησι τοὺς μισοῦντας αὐτόν, καὶ τοῦτο ἀδίκως, ἐκ θείας ἀποστροφῆς δηλαδὴ καὶ τούτου συμβαίνοντος τοῖς πλημμελημάτων ἕνεκεν διασμηχομένοις, πόνοις τε ὁμιλοῦσι καὶ πειρασμοῖς. Εἰ γὰρ γένοιτό τινα παθεῖν ἀποστροφὴν Θεοῦ καὶ ἐξ ὀφθαλμῶν εὑρεθῆναι τοῦ πᾶσαν νέμειν εἰδότος ἀσφάλειαν καὶ ἐπικουρίαν, οὗτος ἔσται μεμισημένος καὶ τοῖς πάλαι φίλοις, κἂν μηδὲν εἴη τὸ διακόπτον τὴν φιλίαν καὶ ποιοῦν τὴν διαφοράν· τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ «μισεῖσθαι μάτην», ἤγουν ἀδίκως.

Τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ μισοῦντες ἀδίκως, διαλευκαίνει πάλιν ἐν τούτοις· «Οἱ ἀνταποδιδόντες μοι» γάρ, φησίν, «ἀντὶ ἀγαθῶν, κακά», κατηγόρευόν μου, καὶ οὐκ ἐπί τινι τῶν ἀτόπων, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἔδει καὶ ἐπαινεῖσθαι ὅτι γέγονα τῆς δικαιοσύνης ἐραστής. Οἱ γὰρ Θεῷ προσκρούοντες, ὡς ἔφην, καὶ τοὺς πάλαι φίλους εὑρίσκουσι πολεμίους, εἰκῇ κατατεθηγμένους καὶ ἐπ' οὐδενὶ καὶ εἰς μάτην λελυττηκότας, πονηρά τε ἀντὶ ἀγαθῶν ἀποτινύναι σπουδάζοντας. Ἀπογυμνώσας οὖν τὰ τραύματα τῷ τῶν ὅλων Θεῷ, λύσιν ἐπιζητεῖ τῶν συμβεβηκότων, καὶ μότωσιν αἰτεῖ τὴν ἀπὸ τοῦ πατάξαντος.

φρόντισα καὶ πρόσφερα καὶ τὰ δάκρυα τῶν μετανοιῶν, γιατὶ ἐγὼ βέβαια φέρθηκα σὰν μεθυσμένος καὶ ἦρθα σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἱεροὺς νόμους, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ μὲ ἐχθρεύονται ζοῦν καὶ ἔγιναν πιὸ ἰσχυροὶ ἀπὸ μένα. Τὸ «ζοῦν» ποὺ λέγεται ἐδῶ πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ἀντὶ τοῦ, "Βρίσκονται σὲ ἀκμὴ καὶ μποροῦν νὰ κάνουν αὐτὰ ποὺ θέλουν ἐναντίον μου". Ἔτσι καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι συνηθίζομε πολλὲς φορὲς γιὰ κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ καλοζοῦν ποὺ ἔχουν πολὺ δυναμικὴ δραστηριότητα, νὰ λέμε, ὅτι ὁ τάδε τυχὸν εἶναι ἄνθρωπος ποὺ ζεῖ. Γιατὶ ὁ δίκαιος δὲν μπορεῖ νὰ ζητήσει ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸν θάνατο τῶν ἐχθρῶν του, καὶ δὲν γίνεται αὐτὸ ἀπὸ τὸν φιλάγαθο Θεό. Ἑπομένως, τὸ «ζοῦν» ἐδῶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ, "Βρίσκονται σὲ ἀκμὴ τῆς δύναμής τους καὶ σὲ εὐημερία". Προσθέτει λοιπὸν εὐθὺς ἀμέσως, ὅτι εἶναι καὶ ἰσχυρότεροι ἀπὸ αὐτόν. Λέγει ἀκόμη ὅτι πολλαπλασιάσθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν μισοῦν, καὶ αὐτὸ ἄδικα, δηλαδὴ καὶ αὐτὸ συμβαίνει ἀπὸ θεία ἀποστροφὴ σ' ἐκείνους ποὺ ἐξαιτίας τῶν πλημμελημάτων τους καθαρίζονται καλά, καὶ ὑποβάλλονται σὲ κόπους καὶ πειρασμούς. Γιατί, ἐὰν συμβεῖ κάποιος νὰ δεχθεῖ ἀποστροφὴ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ μάτια ἐκείνου ποὺ γνωρίζει νὰ ἀπονέμει κάθε ἀσφάλεια καὶ βοήθεια, αὐτὸς θὰ εἶναι μισητὸς καὶ στοὺς παλιοὺς φίλους του, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ διακόπτει τὴ φιλία τους καὶ νὰ προκαλεῖ τὴ διαφορά. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ ὅτι μισοῦνται μάταια, δηλαδὴ ἄδικα.

Ποιοὶ ὅμως μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ τὸν μισοῦν ἄδικα, τὸ διευκρινίζει πάλι μὲ τὰ ἑξῆς· γιατὶ λέγει· «Αὐτοὶ ποὺ μοῦ ἀνταποδίδουν κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν», μὲ κατηγοροῦσαν, ὄχι βέβαια γιὰ κάτι ἀπὸ τὰ ἄτοπα, ἀλλὰ γι' αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε καὶ νὰ ἐπαινοῦμαι, ἀφοῦ ὑπῆρξα ἐραστὴς τῆς δικαιοσύνης. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ συγκρούονται μὲ τὸν Θεό, ὅπως εἶπα, ἀκόμα καὶ τοὺς παλιοὺς φίλους τοὺς βρίσκουν ἐχθρούς, ἐξερεθιζόμενοι ἄδικα καὶ γιὰ κανένα λόγο καὶ ἐνεργώντας ἄδικα σὰν λυσσασμένοι, ἐπιδιώκοντας νὰ ἀνταποδώσουν ἀντὶ ἀγαθῶν κακά. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπογύμνωσε τὰ τραύματα ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἐπιζητεῖ λύση αὐτῶν

Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ὁ πλήξας καὶ μοτώσει». Ἡ δὲ μότωσις καὶ ἀπαλλαγὴ τῶν συμβεβηκότων, εἴη ἂν τὸ μὴ εἰς ἅπαν ἐγκαταλειφθῆναι παρὰ Θεοῦ, προσέχειν δὲ μᾶλλον εἰς τὸ στῆναί τε καὶ ἐπαμῦναι καὶ σώζειν αὐτόν. Κύριον δὲ τῆς σωτηρίας ἀποκαλεῖ τὸν Θεόν· τοῖς γὰρ αὐτοῦ νεύμασι, καὶ ἡ τῆς σωτηρίας ὁδὸς εὐήλατος ἔσται καὶ ὁμαλή.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΗ'.

Στίχ. 1. «Ὠδὴ τῷ Δαβίδ· εἰς τὸ τέλος, τῷ Ἰδιθούμ».

Ἱεροψάλτης ὑπάρχων ὁ Ἰδιθούμ καὶ προφητικῇ χάριτι κατεστεμμένος, ᾠδὴν ἀναβάλλεται, προσωποποιΐαν εἰσφέρων αὐτοῦ τοῦ Δαβὶδ ἐξομολογουμένου ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ. Ἣ τὴν μὲν ᾠδὴν ὁ Δαβὶδ συνέταξε, δέδωκε δὲ τῷ Ἰδιθούμ εἰς τὸ ψάλλειν· «εἰς τὸ τέλος» δὲ παραπέμπει ἡμᾶς, ἐπειδὴ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τραγῳδεῖ τὴν εὐτέλειαν, καὶ τὸ ταύτης ὑποδείκνυσι τέλος. Εἶπε δὲ τὸν ψαλμὸν ὁ Δαβὶδ ὑπὸ Ἀβεσσαλὼμ διωκόμενος, καὶ ὑπὸ Σεμεεὶ λοιδορούμενος. Ἐμφέρεια δὲ πλείστη τῆς παρούσης ᾠδῆς πρὸς τὸν προλαβόντα ψαλμόν· ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν ὁ Δαβὶδ εἰς ἀνάμνησιν συνέταξεν ἑαυτῷ, ταύτην δὲ παρέδωκεν ἑτέροις, ὡς ἡμαρτηκότας μετάνοιαν τὴν ἴσην ζηλοῦν.

Στίχ. 2, 3. «Εἶπα· Φυλάξω τὰς ὁδούς μου, τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν με ἐν γλώσσῃ μου, κ.τ.λ..
«Ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν».

Ἀπόδειξις σαφὴς ἱδρυμένης καρδίας. Ἐπειδὴ γὰρ πολύτροπος ἁμαρτία ἡ διὰ γλώσσης ἐνεργουμένη, καὶ σχεδὸν πάσης ἁμαρτίας ἀρχὴ διὰ λόγου γίνεται, συνθήκας, φησί, πρὸς ἐμαυτὸν ἐποιησάμην, ὅπως μὴ ἁμάρτω τῇ γλώσσῃ, διὰ

---

46. Ὡσηὲ 6, 1.

ποὺ ἔχουν συμβεῖ, καὶ ζητᾶ θεραπεία ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἐπέφερε τὸ χτύπημα. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Αὐτὸς ποὺ ἐπέφερε τὸ πλῆγμα, αὐτὸς καὶ θὰ τὸ θεραπεύσει»[46]. Ἡ θεραπεία βέβαια καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συνέβησαν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τὸ νὰ μὴ ἐγκαταλειφθεῖ παντοτινὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ νὰ προσέχει μᾶλλον στὸ νὰ τὸν ἑδραιώσει καὶ νὰ τὸν βοηθήσει καὶ νὰ τὸν σώσει. Κύριο πάλι τῆς σωτηρίας ὀνομάζει τὸν Θεό, γιατὶ μὲ τὰ δικά του νεύματα καὶ ἡ πορεία τῆς σωτηρίας θὰ εἶναι εὐκολοδιάβατη καὶ ὁμαλή.

ΨΑΛΜΟΣ 38ος

Στίχ. 1. «Ὠδὴ τοῦ Δαβίδ· Στὸ τέλος. Στὸν Ἰδιθούμ».

Ὁ Ἰδιθούμ, ποὺ ἦταν ἱεροψάλτης καὶ προικισμένος μὲ προφητικὸ χάρισμα, συνέθεσε ὠδή, παρουσιάζοντας τὴν προσωπικότητα τοῦ Δαβίδ, ὁ ὁποῖος ἐξομολογεῖται γιὰ τὴν ἁμαρτία του. Ἢ τὴν ὠδὴ τὴ συνέταξε ὁ Δαβίδ, καὶ τὴν ἔδωσε στὸν Ἰδιθούμ γιὰ νὰ τὴν ψάλλει. Μᾶς παραπέμπει βέβαια στὸ τέλος, ἐπειδὴ διεκτραγωδεῖ τὴν εὐτέλεια τῆς ἀνθρώπινης φύσης καὶ παρουσιάζει τὸ τέλος της. Τὸν ψαλμὸ τὸν εἶπε ὁ Δαβὶδ ὅταν διωκόταν ἀπὸ τὸν Ἀβεσσαλὼμ καὶ ὑβριζόταν ἀπὸ τὸν Σεμεεί. Ὑπάρχει βέβαια πολὺ μεγάλη ὁμοιότητα τῆς ὠδῆς αὐτῆς πρὸς τὸν ψαλμὸ ποὺ προηγήθηκε. Ἀλλ' ἐκεῖνον τὸν συνέταξε ὁ Δαβὶδ πρὸς ἀνάμνηση γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ τὴν ὠδὴ τὴν παρέδωσε σὲ ἄλλους ποὺ εἶχαν ἁμαρτήσει, γιὰ νὰ μιμηθοῦν τὴ μετάνοιά του.

Στίχ. 2, 3. «Εἶπα· Θὰ προσέχω τὴν συμπεριφορά μου,
γιὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνω μὲ τὴν γλώσσα μου», κ.τ.λ.
«Σταμάτησα ἀπὸ τὰ ἀγαθά».

Ἀπόδειξη σαφὴς ἑδραιωμένης καρδιᾶς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἁμαρτία ποὺ γίνεται μὲ τὴ γλώσσα εἶναι ποικίλη, καὶ σχεδὸν ἡ ἀρχὴ κάθε ἁμαρτίας γίνεται μὲ τὸ λόγο, ἔκανα, λέγει, συμφωνία μὲ τὸν ἑαυτό μου, νὰ μὴ ἁμαρτήσω μὲ τὴν γλώσσα, γιατὶ καὶ γιὰ

τὸ καὶ ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου μέλλειν λόγους ὑπέχειν, καὶ ἐκ τῶν λόγων τῶν οἰκείων ἢ δικαιοῦσθαι ἢ κατακρίνεσθαι. Ἀλλὰ φαίη τις ἄν· Καὶ πῶς ἦν ἁμαρτάνειν, τὸ τοῖς ὀνειδίζουσιν ἀντιφέρεσθαι; Πρὸς τοῦτο ἐροῦμεν ὡς ὁ σοφὸς διδάσκει Πέτρος· «Ὥστε μὴ οὐδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόναι, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας». Ἔφη δὲ Παῦλος, ὅτι «Καὶ καταρώμενοι εὐλογοῦμεν, δυσφημούμενοι παρακαλοῦμεν». Καὶ περὶ τοῦ Σωτῆρος δὲ ὁ Πέτρος φησίν· «Ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἐλοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπείλει, παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως». Τὸ δὲ «ἐξ ἀγαθῶν», εὐφήμως ἀντὶ τῶν κακῶν τὰ ἀγαθὰ τέθεικεν· καθάπερ ἀμέλει καὶ τοὺς τὰς ὄψεις ἠδικημένους, βλέποντας πολλάκις κατονομάζειν ἔθος ἐστίν. Καὶ καθ' ἕτερον νοήσεις τρόπον. Οὐ γάρ τοι, φησίν, εἷς ὑπάρχων κἀγὼ τῶν ἐξ ἔθους ἀτιμάζεσθαι πεφυκότων, οἷς καὶ οὐχ ἑκοῦσιν τοὺς τῶν κρατούντων [ἀνάγκη] φέρειν ὀνειδισμούς, ἀλλ' εἷς ὑπάρχων τῶν ἐν πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς, ἅτε δὴ καὶ βασιλικῇ δόξῃ κατεστεμμένος, τὴν ἀτιμίαν ὅμως ὑπήνεγκα, καὶ φυλακὴν ἐθέμην τῷ στόματί μου. Ἀλλ' οὔτε ἐξ ἀναισθησίας τοῦτο παθών, ἀλλ' ἐκ τοῦ φιλοσοφεῖν ἐλέσθαι καὶ ταπεινοῦν ἑαυτὸν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 4. «Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου».

Ἡ μνήμη, φησί, τῆς ἁμαρτίας, οἷα πῦρ εἰς τὴν καρδίαν μου ἐγένετο. Ἢ ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ὀργιζομένοις ἀνάπτεσθαι, τοῦ περικαρδίου αὐτοῖς αἵματος περιζέοντος, Ἐθερμάνθη, φησίν, ἡ καρδία μου ἐφ' οἷς ἐλοιδορούμην. Ἀκολούθως δὲ εἴρηκε τὸ ἐπὶ τοῦ πυρὸς συμβαῖνον· προηγεῖται γὰρ τοῦ πυρὸς ἡ τῆς φλογὸς θέρμη· πρῶτον οὖν ἐθερμάνθη, εἶτα ἐξή-

47. Α΄ Πέτρ. 3, 9.
48. Α΄ Κορ. 4, 12.

ἁπλὸ λόγο πρόκειται νὰ ἀπολογηθοῦμε, καὶ ἀπὸ τὰ λόγια μας ἢ θὰ δικαιωθοῦμε, ἢ θὰ κατακριθοῦμε. Ἀλλὰ θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ πεῖ· Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἁμαρτάνει κανείς, ὅταν ἀνθίσταται σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν κατηγοροῦν; Σ' αὐτὸ θὰ ποῦμε ὅ,τι διδάσκει ὁ σοφὸς Πέτρος· «Νὰ μὴ ἀποδίδετε κακὸ ἀντὶ κακοῦ, ἢ κακολογία ἀντὶ κακολογίας»[47]. Ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος εἶπε· «Ὅταν μᾶς καταρῶνται, εὐλογοῦμε, ὅταν μᾶς βλασφημοῦν, μιλᾶμε εὐγενικά»[48]. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν Σωτήρα ὁ Πέτρος λέγει· «Ὁ ὁποῖος κακολογούμενος, δὲν ἀνταπέδιδε τὰ κακόλογα, δεχόμενος κακοπαθήματα, δὲν ἀπειλοῦσε, ἀλλὰ ἄφηνε τὴν κρίση σὲ ἐκεῖνον ποὺ κρίνει δίκαια»[49]. Τὸ «ἐξ ἀγαθῶν» τὸ εἶπε κατ' εὐφημισμό, θέτοντας τὰ ἀγαθὰ ἀντὶ τῶν κακῶν, ὅπως βέβαια καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ στεροῦνται τὰ μάτια τους συνηθίζουμε νὰ λέμε πολλὲς φορὲς ὅτι βλέπουν. Μπορεῖς ὅμως νὰ τὸ νοήσεις καὶ μὲ ἄλλο τρόπο. Δὲν εἶμαι, λέγει, καὶ ἐγὼ ἕνας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους συνηθίζεται νὰ ἀτιμάζονται, καὶ οἱ ὁποῖοι χωρὶς νὰ θέλουν ὑφίστανται κατ' ἀνάγκη τὰ ἀτιμωτικὰ λόγια τῶν ἰσχυροτέρων, ἀλλὰ ὄντας ἕνας ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀγαθούς, καὶ μολονότι εἶμαι στεφανωμένος καὶ μὲ τὴ βασιλικὴ δόξα, ὑπέμεινα ὅμως τὴν ἀτιμία καὶ ἔκλεισα τὸ στόμα μου. Οὔτε βέβαια τὸ ἔπαθα αὐτὸ ἀπὸ ἀναισθησία, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὅτι προτίμησα νὰ ἀντιμετωπίζω τὸ πρᾶγμα μὲ φιλοσοφικότητα καὶ νὰ ταπεινώνω τὸν ἑαυτό μου μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 4. «Θερμάνθηκε ἡ καρδιά μου μέσα μου».

Ἡ ἀνάμνηση, λέγει τῆς ἁμαρτίας, ἐνήργησε σὰν φωτιὰ μέσα στὴν καρδιά μου. Ἤ, ἐπειδὴ εἶναι συνήθεια σ' αὐτοὺς ποὺ ὀργίζονται νὰ ἀνάβουν, καθόσον τὸ αἷμα τοῦ περικαρδίου τους ἀνάβει μέσα τους. Θερμάνθηκε, λέγει, ἡ καρδιά μου μὲ τὰ κακόλογα ποὺ ἄκουα. Στὴ συνέχεια εἶπε αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὴ φωτιά, γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὴ φωτιὰ προηγεῖται ἡ θερμότητα τῆς φλόγας. Πρῶτα λοιπὸν θερμάνθηκε, καὶ ἔπειτα φούντωσε ἡ φλόγα. Με-

49. Α΄ Πέτρ. 2, 23.

φθη. Μελετῶν τὴν ἀρετήν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν ἀνεξικακίαν, ἐν τοῖς ἐμοῖς σπλάγχνοις ἐξεκαύθη πῦρ· καταφλέγουσι γὰρ αἱ λύπαι καὶ αὐτὰς τῶν ἁγίων ψυχάς, ἀλλ' οὐκ εἰς πέρας ἄγεταί τι τῶν ἐκ θυμοῦ καὶ ὀργῆς. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τό, «Ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε». Τὸ μὲν γὰρ μηδ' ὅλως εἰσδέξασθαι τὴν ὀργήν, μηδὲ θερμανθῆναι, κρεῖττον ἴσως ἢ καθ' ἡμᾶς καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν τάχα που, τὸ δὲ ἀνακόπτειν δύνασθαι τοῖς εἰς τὸ ἄμεινον λογισμοῖς, ἐφικτὸν ἁγίοις. Ἐθερμάνθη οὖν, φησίν, ἐντός ἡ καρδία μου, οὐ μὴν καὶ εἰς τὸ ἔξω τὴν ὀργὴν προήνεγκα, ἀλλ' ἐν ἐμαυτῷ ταύτην κατέσχον καὶ οἷον ἀπέπνιξα, μηδὲν μήτε εἰπὼν μήτε δράσας ἀπὸ θυμοῦ, ἀλλ' ἢ μόνον ἐν τῷ μελετᾶν καὶ ἀναλογίζεσθαι τὴν λοιδορίαν, ἐκκαιόμενος ἔνδον ὑπὸ τῆς λύπης. Ὅτι δ' ἐστὶ τοῦτο κατορθωμάτων ἄριστον, διδάξει λέγων ὁ Σολομών· «Ὁ κρατῶν ὀργῆς, κρείσσων τοῦ καταλαμβανομένου πόλιν».

Στίχ. 5. [«Ἐλάλησα ἐν γλώσσῃ μου».

Περὶ ὧν ἐσίγησα, φησίν, οὐχ ὡμολογημένην τὴν δικαίωσιν ἔχων, ἐξεζήτησα παρὰ Κυρίου πληροφορίαν λαβεῖν ἀναμφίβολον παρὰ τῆς τοιαύτης σιγῆς καὶ κωφεύσεως, καὶ παρὰ πάντων ἄλλων τῶν κατὰ τὸν βίον πρακτέων, ἵνα διαγνῶ μετὰ βεβαιώσεως, ὁποῖόν τί ἐστι τὸ ὑστέρημα τῆς κατ' ἀρετὴν τελειότητος, πρὸς τό, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πλημμελήματος, ἐπιδείξασθαι καὶ τὴν μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν].

Στίχ. 5. «Ἵνα γνῶ τί ὑστερῶ ἐγώ».

Ἐγὼ οἶμαι τὸ ἀπίθανον ἐνεῖναι τοῖς τοιοῖσδε λόγοις τῶν οὕτως ἑρμηνευσάντων. Ἦν μὲν γὰρ ἅγιος καὶ προφήτης ὁ Δαβίδ. Ἀλλ' οὖν ἐπείπερ ὑπὲρ ἀφέσεως πλημμελημάτων ἐναργῶς ἐποιεῖτο τὴν ἱκετηρίαν, οὐκ ἐν καιρῷ τάχα που διαμαθεῖν ἠπείγετο τί τὸ λεῖπον αὐτῷ κατὰ ἀρετήν. Ἔδει δὲ μᾶλλον ἔλεον αἰτεῖν ἐφ' οἷς ἤδει πεπαρωνηκὼς εἰς

50. Ψαλμ. 4, 5.

51. Παροιμ. 16, 32.

λετώντας τὴν ἀρετή, δηλαδὴ τὴν ἀνεξικακία, ἄναψε μέσα στὰ σπλάγχνα μου φωτιά. Γιατὶ οἱ λύπες καταφλέγουν ἀκόμα καὶ τὶς ψυχὲς τῶν ἁγίων, ἀλλὰ δὲν φτάνει σὲ πέρας κάτι ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὸν θυμὸ καὶ τὴν ὀργή. Καὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει τό, «Νὰ ὀργίζεσθε, ἀλλὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνετε»[50]. Γιατί, τὸ νὰ μὴ δεχθοῦμε μέσα μας καθόλου τὴν ὀργή, οὔτε νὰ ἐξαφθοῦμε, ἴσως εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ μᾶς καὶ ἐνδεχομένως δὲν ἀνήκει σὲ μᾶς, ἐνῶ τὸ νὰ μποροῦν νὰ τὴν ἀναχαιτίζουν μὲ τοὺς ἀνώτερους λογισμούς, αὐτὸ εἶναι δυνατὸ στοὺς ἁγίους. Θερμάνθηκε λοιπόν, λέγει, ἡ καρδιὰ μέσα μου, ὅμως δὲν ἔβγαλα ἔξω τὴν ὀργή μου, ἀλλὰ τὴν κράτησα, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ἔπνιξα, χωρὶς οὔτε νὰ πῶ, οὔτε νὰ κάνω κάτι ἀπὸ θυμό, πάρα μόνο μελετώντας καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν κακολογία, κατακαιγόμουν μέσα μου ἀπὸ τὴ λύπη. Ὅτι βέβαια αὐτὸ εἶναι ἄριστο κατόρθωμα, θὰ μᾶς τὸ διδάξει ὁ Σολομὼν λέγοντας· «Αὐτὸς ποὺ συγκρατεῖ τὴν ὀργή του, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ κυριεύει πόλη»[51].

Στίχ. 5. [«Μίλησα μὲ τὴ γλώσσα μου».

Γιὰ ὅσα σιώπησα, λέγει, ἐπειδὴ δὲν εἶχα ὁμολογημένη τὴ δικαίωση, ζήτησα ἀπὸ τὸν Κύριο νὰ πληροφορηθῶ χωρὶς ἀμφιβολία γι᾽ αὐτὴ τὴν σιωπὴ καὶ κώφευση, καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ πρέπει νὰ κάνω στὴ ζωή, γιὰ νὰ γνωρίσω μὲ βεβαιότητα, σὲ τί ὑστερῶ ὡς πρὸς τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, ὥστε, ἀνάλογα μὲ τὸ πλημμέλημα, νὰ δείξω καὶ τὴ μετάνοια καὶ νὰ ἐπιτύχω τὴ διόρθωση].

Στίχ. 5. «Γιὰ νὰ δῶ σὲ τί ὑστερῶ ἐγώ».

Ἐγὼ νομίζω ὅτι δὲν εἶναι λογικὴ ἡ ἑρμηνεία τῶν λόγων αὐτῶν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἑρμήνευσαν ἔτσι. Γιατὶ ὁ Δαβὶδ ἦταν ἅγιος καὶ προφήτης. Ἀλλ᾽ ὅμως, ἐπειδὴ ἔκανε ὁλοκάθαρα τὴν παράκληση γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων, δὲν τὴν ἔκανε σὲ καιρὸ ποὺ ἤθελε τάχα νὰ μάθει τί ἦταν αὐτὸ ποὺ τοῦ ἔλειπε σὲ ἀρετή. Ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ζητᾶ εὐσπλαγχνία γιὰ ἐκεῖνα ποὺ

τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους νόμους, ἀλλ' οὐκ ἀκριβῆ ποιεῖσθαι κατάσκεψιν τῶν αὐτῷ κατωρθωμένων. Τί οὖν ἐστιν ὅ φησιν; Διακαρτερήσας ἐν πόνοις καὶ παρατεινομένης τῆς ἐπ' ἐμοὶ πληγῆς, λοιπὸν τὰ ἐξ ἀνθρωπίνης μικροψυχίας ἐλάλουν, πλὴν οὐκ ἐναργῶς, ἀλλ' ἠρέμα καὶ ἐν γλώσσῃ· ἔφην τε· «[3] Ὦ Δέσποτα, γνώρισόν μοι τῆς ἐμῆς ζωῆς τὸ πέρας καὶ τῶν ἐτῶν μου τὸν ἀριθμόν». Ἀντιπαραθήσει γὰρ τῆς σῆς ὑπάρξεως, τοῦ ἀεὶ ὄντος, γνωσθήσεται τί ὑστερῶ ἐγώ, τουτέστιν ὅσον ἀπολιμπάνομαι τῆς σῆς δόξης καὶ ὑπεροχῆς, ὁ χόρτοις ἐν ἴσῳ τοῖς ἐν ἀγρῷ, βραχὺ μὲν ἀνθήσας, μαραινόμενος δὲ διὰ τοῦ πίπτειν εἰς θάνατον.

Στίχ. 6. [«Ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου».

Ἄγαν σοι, φησίν, εὐπετὲς καὶ ῥᾷστον γνωρίσαι μοι, Κύριε, τῶν ἡμερῶν τὸν ἀριθμόν· οἶδα γὰρ μεμετρημένας ἔχεις ταύτας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπειδὴ πᾶσά μου τῆς ζωῆς ἡ ὑπόστασις ὡσεὶ οὐθὲν ἐνώπιόν σου λελόγισται καὶ διέγνωσται. Ταύτην γὰρ ὑπόστασιν προσηγόρευσεν, ἢ κατὰ τὸν Σύμμαχον τὴν ἀναστροφὴν καὶ διατριβήν· βίωσιν γὰρ ἐκεῖνο εἶπεν. Καὶ τοιοῦτον εἶναι σαφῶς τὸ λεγόμενον· «Γνώρισόν μοι, Κύριε, τῶν ἡμερῶν μου τὸν ἀριθμόν», τουτέστι τὸν ἐπίλοιπον τῆς παρούσης ζωῆς μου καιρόν, ἵνα, διερευνήσας κἀγὼ τὸ ἴδιον συνειδός, γνῶ πόσον ἐλλείπω πρὸς τὴν κατ' ἀρετὴν τελειότητα, καθάπερ σὺ πολλῷ πρώην γινώσκεις, ἐπειδὴ μετρητὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου καὶ πᾶσαν ἐπίστασαι τὴν ἐμὴν ἀναστροφὴν καὶ διατριβήν].

Στίχ. 6. «Καὶ ὑπόστασίς μου ὡσεὶ οὐθὲν ἐνώπιόν σου».

Ἢ καὶ οὕτως· Ἡ ὑπόστασίς μου ὡσεὶ οὐθὲν ἐνώπιόν σου, ὅτι χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου ὡσεὶ ἡμέρα ἡ ἐχθὲς ἥτις παρῆλθεν, ἢ φυλακὴ ἐν νυκτί, τουτέστιν ὧραι τρεῖς ἢ τέσσαρες. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ αὐτὸς μὲν ὑπάρχεις ἀεί, ἡ δ' ἐμὴ

52. Ψαλμ. 38, 5.

γνώριζε ὅτι ἔκανε φερόμενος σὰν μεθυσμένος πρὸς τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους νόμους, καὶ ὄχι νὰ κάνει λεπτομερῆ ἐξέταση τῶν κατορθωμάτων του. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγει; Ἀφοῦ ἔδειξα μεγάλη ὑπομονὴ στοὺς πόνους, ἐπειδὴ παρατεινόταν ἡ δοκιμασία σὲ μένα, ἔλεγαν τότε ἀπὸ ἀνθρώπινη μικροψυχία, πλὴν ὅμως ὄχι ζωηρά, ἀλλὰ ἤρεμα καὶ σιωπηρά. Εἶπα δηλαδή· «Κύριε, κάνε μου γνωστὸ τὸ τέλος τῆς ζωῆς καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐτῶν μου»[52]. Γιατί, σὲ ἀντιπαράθεση πρὸς τὴ δική σου ὕπαρξη, ποὺ εἶσαι αἰώνιος, θὰ γίνει γνωστὸ ὡς πρὸς τί ὑστερῶ ἐγώ, δηλαδὴ πόσο ὑπολείπομαι ἀπὸ τὴ δική σου δόξα καὶ ὑπεροχή, ποὺ εἶμαι ἴσος μὲ τὰ χόρτα τοῦ ἀγροῦ, ποὺ ἄνθησα γιὰ λίγο, καὶ μαραίνομαι πέφτοντας σὲ θάνατο.

Στίχ. 6. «Νά, ἔκανες μετρημένες τὶς μέρες μου».

Εἶναι εὔκολο σὲ σένα, λέγει, καὶ πολὺ εὔκολο νὰ μοῦ γνωρίσεις τὸν ἀριθμὸ τῶν ἡμερῶν, γιατὶ γνωρίζω ὅτι τὶς ἔχεις μετρημένες πάνω στὴ γῆ, ἐπειδὴ ὅλη ἡ ὑπόσταση τῆς ζωῆς μου κοντά σου ἔχει ὑπολογισθεῖ καὶ διαγνωσθεῖ. Αὐτὴν βέβαια τὴν ὀνόμασε ὑπόσταση, ἤ, σύμφωνα μὲ τὸν Σύμμαχο, συμπεριφορὰ καὶ διαμονή· γιατὶ ἐκεῖνο τὸ ὀνόμασε βίωση. Αὐτὸ ποὺ λέγεται εἶναι ὁλοκάθαρα τὸ ἑξῆς· «Γνώρισέ μου, Κύριε, τὸν ἀριθμὸ τῶν ἡμερῶν μου», δηλαδὴ τὸν ὑπόλοιπο καιρὸ τῆς ἐδῶ ζωῆς, ὥστε, ἀφοῦ ἐρευνήσω κι ἐγὼ τὴ συνείδησή μου, νὰ γνωρίσω πόσο ὑπολείπομαι ἀπὸ τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, ὅπως ἐσὺ τὴν γνωρίζεις πολὺ πρίν, ἐπειδὴ ὅρισες μετρημένες τὶς ἡμέρες μου, καὶ γνωρίζεις ὅλη τὴ συμπεριφορά μου καὶ διαμονή.

Στίχ. 6. «Καὶ ἡ ὕπαρξή μου εἶναι σὰν μηδὲν μπροστά σου».

Ἤ καὶ ἔτσι· Ἡ ὕπαρξή μου εἶναι μπροστά σου σὰν μηδέν, γιατὶ χίλια χρόνια στὰ μάτια σου εἶναι σὰν τὴ χθεσινὴ ἡμέρα ποὺ πέρασε, ἢ φρουρὰ κατὰ τὴ νύχτα[53], δηλαδὴ τρεῖς ἢ τέσσερις ὧρες. Ἄρα λοιπὸν ἐσὺ βέβαια ὑπάρχεις πάντοτε, ἐνῶ ἡ δική

53. Ψαλμ. 89, 4.

ὑπόστασις ὀλίγη παντελῶς ἐστιν καὶ συνεσταλμένη, καὶ ὡς οὐδὲν ὅλως ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς, μὴ ἀφῇς κολάζεσθαι μακρὰ τὸν ἐξ ἀσθενείας ὠλισθηκότα, μήτε μὴν τῷ παντὶ τοῦ βίου μήκει σύνδρομον ἔχομι τὴν πληγήν. Ἀντὶ δὲ τοῦ «ὑπόστασις», ὁ μὲν Ἀκύλας "κατάδυσις" εἶπεν, ὁ δὲ Σύμμαχος "βίωσις". Ὁ γὰρ ἀνθρώπινος βίος οὐδέν ἐστιν, ὡς πρὸς τὴν θείαν ἀϊδιότητα, κατὰ τό, «Σὺ δὲ αὐτὸς εἶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ παρ' ἀνθρώποις σπουδή, ματαιότης ματαιοτήτων».

Στίχ. 6. «Ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου».

Ἀνθ' οὗ ὁ Σύμμαχος· «Ὡς σπιθαμὴν ἔδωκας τὰς ἡμέρας μου». Ἢ καὶ παλαιστὰς τὸ πλήρης εἶναι τοῦ ἐκ τῶν πειρατηρίων ἀγῶνος.

Στίχ. 7. «Μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος, πλὴν μάτην ταράσσεται», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου) Κατὰ δὲ τοὺς πάνυ Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον, ἐπειδὴ ἐν εἰκόνι καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ νῦν διαπορεύεται ὁ ἄνθρωπος (ἡ γὰρ ἀληθὴς ζωὴ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνά ἐστιν), εἰκότως ὁ Ψάλλων τὴν εἰκόνα ματαιότητα προσεῖπεν· ἐπειδὴ οὐ τὴν ἀληθινὴν νῦν ζῶμεν ζωήν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἐν εἰκόνι, οὐδὲ περὶ τὰ ὄντως ἀγαθὰ ποιούμεθα τὴν σπουδήν. Διὸ μάτην ταρασσόμεθα περὶ κοσμικὰς ἐπιθυμίας στρεφόμενοι καὶ συνάγοντες θησαυρούς, ὧν οὐκ ἴσμεν τοὺς διαδόχους.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου) Τῶν ἐν εἰκόνι γεγραμμένων οἱ ζῶντες οὐδὲν διαφέρουσιν ἄνθρωποι, ἀπανθοῦντες ὡς χρώματα· ὁμοίως γὰρ καὶ τούτων κἀκείνων ἡ φύσις ὑπορρεῖ τῷ χρόνῳ καὶ διαφθείρεται. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἧττον διαταράττονται, φιλονεικοῦντες, διαμαχόμενοι, πολεμοῦντες, ἐμπορευόμενοι. Καὶ ζάλης ἅπας ὁ βίος μεστός, τέλος ἔχων τὸν θάνατον· σὺν πόνῳ δὲ πολλῷ καὶ ἱδρῶτι τὸν

54. Ψαλμ. 101, 28.

μου ὕπαρξη εἶναι τελείως λίγη καὶ περιορισμένη, καὶ σὰν νὰ μὴ ὑπάρχει καθόλου στὰ μάτια σου, μὴ ἀφήσεις νὰ κολάζεται αὐτὸν ποὺ ἀπὸ ἀδυναμία ὀλίσθησε, οὔτε νὰ ἔχω σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς μου συνοδοιπόρο τὴν πληγή. Ἀντὶ ὅμως τοῦ «ὑπόσταση», ὁ Ἀκύλας εἶπε «κατάδυση», καὶ Σύμμαχος «βίωση». Γιατὶ ὁ ἀνθρώπινος βίος δὲν εἶναι τίποτε, σὲ σύγκριση μὲ τὴν θεία αἰωνιότητα, σύμφωνα μὲ τό· «Σὺ εἶσαι ὁ ἴδιος», ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ φροντίδα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ματαιότητα ματαιοτήτων»[54].

Στίχ. 6. «Νά, ἔκανες τὶς μέρες τῆς ζωῆς μου πολὺ μικρές».

Ἀντὶ αὐτοῦ ὁ Σύμμαχος λέγει· «Ἔκανες τὶς ἡμέρες μου σὰν σπιθαμή». Ἢ ὡς παλαιστὰς ἐννοεῖ τὸ ὅτι ἡ ζωή του εἶναι γεμάτη ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῶν πειρασμῶν.

Στίχ. 7. «Πραγματικὰ ὁ ἄνθρωπος πορεύεται στὴ ζωὴ σὰν φαντασία, ἀλλὰ συγχίζεται ἄδικα», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Σύμφωνα μὲ τοὺς μεγάλους πατέρες Ἀθανάσιο καὶ Κύριλλο, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος πορεύεται τώρα σὰν φαντασία καὶ ὄχι ἀληθινὰ (γιατὶ ἡ ἀληθινὴ ζωὴ βρίσκεται στὸν μέλλοντα αἰώνα), δικαιολογημένα ὁ Ψαλμωδὸς χαρακτήρισε τὴν σὰν εἰκόνα ζωὴ ματαιότητα. Γιατὶ δὲν ζοῦμε τώρα τὴν ἀληθινὴ ζωή, ἀλλὰ αὐτὴν ποὺ μοιάζει μὲ εἰκόνα, οὔτε πασχίζουμε γιὰ τὰ ἀληθινὰ ἀγαθά. Γι' αὐτὸ μάταια συγχιζόμαστε περιστρεφόμενοι γύρω ἀπὸ κοσμικὲς ἐπιθυμίες, καὶ συγκεντρώνοντας θησαυρούς, τῶν ὁποίων δὲν γνωρίζουμε τοὺς διαδόχους.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Οἱ ζωντανοὶ ἄνθρωποι δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι ζωγραφισμένοι σὲ εἰκόνα, ἐξαλειφόμενοι σὰν τὰ χρώματα. Γιατὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ αὐτῶν καὶ ἐκείνων ἡ φύση μὲ τὸν χρόνο χάνεται σιγὰ σιγὰ καὶ καταστρέφεται. Ἀλλ' ὅμως ταράσσονται ὄχι καὶ λίγο, φιλονεικοῦν, τσακώνονται μεταξύ τους, πολεμοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ἐμπορεύονται μεταξύ τους, καὶ ὁλόκληρη ἡ ζωή τους εἶναι γεμάτη παραζάλη, ἔχοντας τέλος τὸν θάνατο. Καὶ ἐνῶ μὲ πολὺ κόπο

πλοῦτον ἀθροίζοντες, τὸν ἐσόμενον οὐκ ἴσασιν κληρονόμον. Τοῦτο δὲ ὁ μακάριος Δαβὶδ καὶ ἐκ τῶν καθ' ἑαυτὸν κινούμενος γέγραφεν. Τοῖς γὰρ ἐκ τῶν πολέμων λαφύροις, καὶ τῷ παρὰ τῶν ἀλλοφύλων φερομένῳ δασμῷ, μεγίστην καὶ περιφανῆ λίαν ἀποφήνας τὴν βασιλείαν, ἠγνόει τοῦ παιδὸς τὴν δυσσεβῆ καὶ παράνομον γνώμην. Εἶτα θεασάμενος αὐτὸν ἐγκρατῆ τῶν βασιλείων γενόμενον καὶ τὸν ἀποκείμενον σφετερισάμενον πλοῦτον, τὴν θαυμασίαν ἀφῆκεν φωνήν· «Πλὴν μάτην ταράσσεται· θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά».

Στίχ. 8. «Καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου; οὐχὶ Κύριος;
Καὶ ἡ ὑπόστασίς μου παρὰ σοί ἐστιν».

Εἰκότως ἐπὶ τὸν Χριστὸν τὴν ἐλπίδα ἔχειν φησίν, ἅτε καταγνοὺς τῶν ἐν βίῳ περισπασμῶν. Τίς γάρ μοι, φησί, δέδωκε τὸ δύνασθαι καρτερεῖν καὶ νεανικῶς διακεῖσθαι ἐν καιρῷ πληγῆς, καθυφεῖναι δὲ κατ' οὐδένα τρόπον εἰς τὸ δεῖν δρᾶσαί τι τυχὸν ἢ καὶ εἰπεῖν ἑλέσθαι τῶν ἐξ ἀνθρωπίνης μικροψυχίας; οὐχὶ Κύριος; Τίς δέ μου ἡ ὑπόστασις; τουτέστι τίς ὁ ἐνισχύσας ὑφίστασθαί με καὶ φέρειν τὰ ἐξ ὀργῆς ἐπενηνεγμένα τῆς ἄνωθεν, Θεοῦ παιδεύοντος φιλόπαιδος ἐν τάξει πατρὸς ἐπὶ τῷ ἐκλέγεσθαι τὰ βελτίω; Οὐκοῦν κἂν εἰ παιδεύοι Θεὸς διὰ συμμέτρου κινήσεως, ἀλλ' οὖν αὐτὸς εὑρίσκεται χορηγὸς τοῖς πάσχουσι καρτερίας καὶ ὑπομονῆς· τοῦτο γὰρ δηλοῖ ἡ ὑπόστασις. Εἰ δέ τις εἴποι καὶ τὴν ὕπαρξιν καὶ κατασκευὴν τῆς φύσεως ἢ καὶ τὴν καραδοκίαν δηλοῦσθαι διὰ τῆς ὑποστάσεως, οὐδ' οὕτω κακῶς· παρὰ Θεοῦ γὰρ καὶ εἰς τὸ εἶναι ὑπέστημεν, καὶ αὐτὸν προσδοκίαν καὶ ἐλπίδα ἔχομεν.

Στίχ. 9. «Ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν μου ῥῦσαί με».

Σύ μοι τὸ δύνασθαι φέρειν κεχάρισαι, τὸ μηδὲν ἐξ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας εἰπεῖν ἢ δρᾶσαι· σὺ δὲ καὶ παιδεύσας

καὶ ἰδρώτα συγκεντρώνουν τὸν πλοῦτο, δὲν γνωρίζουν τὸν κληρονόμο. Αὐτὸ τὸ ἔχει γράψει ὁ μακάριος Δαβὶδ παρακινούμενος ἀπὸ τὰ δικά του. Γιατί, ἐνῶ μὲ τὰ λάφυρα τῶν πολέμων καὶ ἀπὸ τὸν φόρο ποὺ ἔφερναν ἀπὸ τοὺς ἀλλόφυλους, ἔκανε πολὺ μεγάλη καὶ ἔνδοξη τὴ βασιλεία, ἀγνοοῦσε τὴν ἀσεβῆ καὶ παράνομη γνώμη τοῦ παιδιοῦ του. Ἔπειτα, βλέποντάς τον νὰ γίνεται κύριος τῶν ἀνακτόρων καὶ νὰ σφετερίζεται τὸν ὑπάρχοντα πλοῦτο, ἔβγαλε τὴ θαυμάσια φωνή· «Ὡστόσο ταράσσεται ἄδικα· θησαυρίζει καὶ δὲν γνωρίζει γιὰ ποιὸν θὰ τὰ μαζέψει αὐτά».

Στίχ. 8. «Καὶ τώρα ποιὸς εἶναι ἡ ἐλπίδα μου; Δὲν εἶναι ὁ Κύριος; Καὶ ἡ ὕπαρξή μου σὲ σένα ἀνήκει».

Δικαιολογημένα λέγει, ὅτι πρέπει νὰ ἔχουμε τὴν ἐλπίδα μας στὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καλὰ τὶς δοκιμασίες τῆς ζωῆς Γιατὶ λέγει· Ποιὸς μοῦ ἔδωσε τὴ δύναμη νὰ δείχνω ὑπομονὴ καὶ νὰ φέρομαι γενναῖα σὲ καιρὸ συμφορᾶς, καὶ νὰ μὴ ὑποχωρῶ μὲ κανένα τρόπο στὸ νὰ κάνω κάτι τὸ τυχαῖο, ἢ καὶ νὰ πῶ νὰ προτιμήσω κάτι ἀπὸ τὶς ἀνθρώπινες μικροψυχίες; Ὄχι ὁ Κύριος; Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ ὕπαρξή μου; Δηλαδὴ ποιὸς μὲ ἐνίσχυσε ὥστε νὰ ὑπάρχω καὶ νὰ ὑποφέρω αὐτὰ ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴν οὐράνια ὀργή, ἔχοντας τὸν Θεὸ νὰ μὲ παιδαγωγεῖ σὰν πατέρας ποὺ ἀγαπᾶ τὸ παιδί του γιὰ νὰ ἐπιλέγει τὰ καλύτερα; Ἑπομένως καὶ ὅταν παιδεύει ὁ Θεὸς μὲ ἀνάλογη ἐνέργεια, ἀλλ᾽ ὅμως αὐτὸς εἶναι χορηγὸς τῆς καρτερίας καὶ τῆς ὑπομονῆς σ᾽ αὐτοὺς ποὺ πάσχουν. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ἡ ὑπόσταση. Ἐὰν ὅμως κάποιος πεῖ, ὅτι μὲ τὴν ὑπόσταση δηλώνεται καὶ ἡ ὕπαρξη καὶ ἡ δημιουργία τῆς φύσεως, ἢ καὶ ἡ μὲ πόθο προσμονή, οὔτε ἔτσι εἶναι ἐσφαλμένη ἡ ἑρμηνεία. Γιατὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ στὴν ὕπαρξη ἤρθαμε, καὶ αὐτὸν ἔχουμε προσμονὴ καὶ ἐλπίδα.

Στίχ. 9. «Γλύτωσέ με ἀπὸ ὅλες τὶς ἀνομίες μου».

Ἐσὺ μοῦ ἔχεις χαρίσει τὸ νὰ μπορῶ νὰ ὑποφέρω τὸ ὅτι ἀπὸ ἀνθρώπινη ἀδυναμία δὲν μπορῶ νὰ πῶ, ἢ νὰ κάνω τίποτε. Καὶ

ὑποστῆναί με ταῦτα, καὶ δύνασθαι φέρειν ἐποίησας. Ἡ δὲ σύνταξις τοῦ προκειμένου ῥητοῦ τοιαύτη ἐστίν· Ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν μου ῥῦσαί με, ὅτι σὺ ἐποίησας, τουτέστιν ἔπλασας, καὶ ὡς δημιουργὸς τὴν ἐνοῦσαν ἀσθένειαν τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει ἐπίστασαι. Γέγραπται δὲ καὶ ἑτέρωθι, ὅτι «Φθαρτὸν σῶμα βαρύνει ψυχήν, καὶ βρίθει τὸ γεῶδες σκῆνος νοῦν πολυφρόντιδα». Εὑρήσομεν δὲ καὶ τὸν τληπαθέστατον Ἰὼβ τοιαύταις χρησάμενον λέξεσιν· «Μνήσθητι», γάρ φησιν, «ὅτι χοῦν με ἔπλασας». Καὶ πάλιν· «Ἢ οὐχ ὥσπερ γάλα με ἤμελξας, ἐτύρασας δέ με ἴσα τυρῷ, δέρμα καὶ κρέας με ἐνέδυσας, ὀστέοις δὲ καὶ νεύροις με ἐνεῖρας;». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Δαβίδ· «Μνήσθητι ὅτι χοῦς ἐσμεν· ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ· ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει· ὅτι πνεῦμα διῆλθεν ἐν αὐτῷ καὶ οὐχ ὑπάρξει». Τοιαύταις γὰρ φωναῖς οἱ ἅγιοι κέχρηνται, ἀμνηστίας ἁμαρτιῶν τυχεῖν ἐφιέμενοι παρὰ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἐνδεικνύμενοι. Καί γε πάντες τὸ τῆς φύσεως εὐόλισθον πρὸς ἁμαρτίας εἰς συγγνώμην προτείνουσι. Αἰτεῖ τοίνυν συγγνώμην ὡς ἀποχρώντως ἤδη πεπαιδευμένος.

Στίχ. 10. «Ἐκωφώθην, καὶ οὐκ ἤνοιξα τὸ στόμα μου».

Φέρω, φησίν, ὀνειδιζόμενος νῦν, καὶ οὐδὲν ἀντιφθέγγομαι, ὡς παρὰ σοῦ τοῦτο εἰδὼς βουλομένου με τοῖς ὀνείδεσι ἐγγυμνάζεσθαι.

Στίχ. 14. «Ἄνες μοι ἵνα ἀναψύξω πρὸ τοῦ με ἀπελθεῖν».

Τάχα δὲ καὶ τὰ λυπηρὰ καὶ δακρύων αἴτια, ἤδη ποτὲ παυθῆναι παρακαλεῖ· οὐχ ὅσον εἰς μακαριότητα παντελῆ (οὐ γάρ ἐστιν αὕτη νῦν), ἀλλ' ὅσον εἰς ἀνάψυξιν καὶ παρα-

55. Σοφ. Σολ. 9, 15. 56. Ἰὼβ 10, 9.

σὺ μὲ παιδαγώγησες στὸ νὰ τὰ ὑποστῶ αὐτὰ καὶ νὰ μπορῶ νὰ τὰ ὑποφέρω. Ἡ σύνταξη τοῦ ρητοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ ἑξῆς· Ἀπὸ ὅλες τὶς παρανομίες μου ἀπάλλαξέ με, γιατὶ σὺ μὲ ἔκανες, δηλαδὴ μὲ ἔπλασες, καὶ ὡς δημιουργὸς γνωρίζεις καλὰ τὴν ἀδυναμία ποὺ ὑπάρχει στὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἔχει μάλιστα γραφεῖ καὶ ἀλλοῦ· «Τὸ φθαρτὸ σῶμα βαρύνει τὴν ψυχή, καὶ ἡ γήϊνη αὐτὴ σκηνὴ (τὸ σῶμα) καταπονεῖται ἀπὸ τὸν γεμᾶτο ἀπὸ πολλὲς φροντίδες νοῦ»[55]. Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ τὸν πολυπαθέστατο Ἰὼβ νὰ χρησιμοποιεῖ τέτοιες λέξεις· γιατὶ λέγει· «Θυμήσου, ὅτι μὲ ἔπλασες ἀπὸ πηλό»[56]. Καὶ πάλι· «Ἢ μήπως δὲν μὲ ἔκανες ἀπὸ ρευστὴ οὐσία σὰν γάλα, καὶ δὲν μὲ ἔπηξες ὅμοια μὲ τὸ τυρί, καὶ μὲ ἔντυσες μὲ δέρμα καὶ κρέας, καὶ μὲ ἔπλεξες μὲ κόκκαλα καὶ νεῦρα;»[57]. Καὶ πάλι ὁ ἴδιος Δαβὶδ λέγει· «Θυμήσου ὅτι εἴμαστε χῶμα· οἱ ἡμέρες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὸ χορτάρι· σὰν τὸ ἄνθος τοῦ χωραφιοῦ, ἔτσι ἐξαφανίζεται· γιατὶ περνάει ἄνεμος ἀπὸ αὐτὸ καὶ παύει νὰ ὑπάρχει»[58]. Τέτοια λόγια δηλαδὴ χρησιμοποιοῦν οἱ ἅγιοι ὅταν θέλουν νὰ ἐπιτύχουν ἄφεση ἁμαρτιῶν ἀπὸ τὸν Θεὸ τῶν ὅλων, δείχνοντάς του τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, καὶ φυσικὰ ὅλοι πρὸς συγχώρηση ἐπικαλοῦνται τὴν ὀλισθηρότητα τῆς φύσεώς μας πρὸς τὴν ἁμαρτία. Ζητᾶ λοιπὸν συγγνώμη, ἐπειδὴ ἔχει παιδευθεῖ ἀρκετά.

Στίχ. 10. «Ἔγινα κωφάλαλος, καὶ δὲν ἄνοιξα τὸ στόμα μου».

Χλευαζόμενος, λέγει, τώρα δείχνω ὑπομονή, καὶ δὲν προβάλλω καμμιὰ ἀντίρρηση, γιατὶ αὐτὸ τὸ ἔμαθα ἀπὸ σένα, ὁ ὁποῖος θέλεις νὰ γυμνάζομαι μὲ τὶς ἐπιπλήξεις.

Στίχ. 14. «Ἄφησέ με νὰ ἀνακουφισθῶ γιὰ λίγο,
πρωτοῦ νὰ φύγω ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτή».

Παρακαλεῖ νὰ σταματήσουν κάποτε καὶ τὰ λυπητερὰ ποὺ προκαλοῦν δάκρυα, ὄχι τόσο πρὸς τέλεια μακαριότητα (γιατὶ αὐτὴ τώρα δὲν ὑπάρχει), ἀλλὰ μόνο πρὸς ἀνακούφιση καὶ

57. Ἰὼβ 10, 10-11.

58. Ψαλμ. 102, 14-16.

μυθίαν, ἣν ἐν τῷ βραχεῖ βίῳ ζητοῦμεν, ὃν ἐν γῇ ζῶμεν, ὥσπερ ξένοι καὶ πάροικοι, ἐκ πατέρων ἔχοντες τὸ ὑφ' ἁμαρτίας εἶναι, καὶ ταῖς δι' ἁμαρτίας κακώσεσι κατεχόμενοι καὶ τῷ ἐξ Ἀδὰμ θανάτῳ, ὃν πρὶν ἐπιπεσεῖν, ἀξιοῦμέν τινα καὶ ἀνάπαυσιν τῶν πόνων γενέσθαι.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΘ'.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

Τινὲς ἐκ προσώπου τοῦ Δαβὶδ εἰρῆσθαί φασι τὸν προκείμενον ψαλμόν, ὡς ἐξῃρημένου λοιπὸν θλίψεώς τε πάσης καὶ τῶν ἐκ θείας ὀργῆς ἐπενηνεγμένων αὐτῷ διὰ τὴν εἰς Οὐρίου γυναῖκα, καὶ αὐτὸν τὸν Οὐρίαν, ἁμαρτίαν· καὶ εἶναί γε αὐτὸν χαριστήριον ἐπὶ τῇ τῶν συσχόντων αὐτὸν πειρασμῶν [τιμωριῶν] ἀπαλλαγῇ. Ἀλλ' εὑρήσομεν, φησίν, ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τοῦ Σωτῆρος τὸ πρόσωπον εἰσκεκομισμένον, τῆς τε ἐνανθρωπήσεως ἀπαγγέλλον τὴν οἰκονομίαν, καὶ ὅτι ἀνακηρύξει τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν τὴν διὰ πίστεως χάριν. Εἶτα μετὰ τοῦτο πρόσωπον ἕτερον ἀνδρὸς εἰσκομίζεται κατοικτείρεσθαι γλιχόμενον παρὰ Θεοῦ, καὶ ὁμολογοῦν ὅτι μονονουχὶ κατακέχωσται τοῖς ἰδίοις παθήμασιν. Εἶτα πῶς ἥρμοσεν αὐτῷ θεσπεσίῳ Δαβίδ, ἢ πῶς ἂν τοῦ Σωτῆρος ἔφη φωνάς, ἢ ἑτέρῳ τινὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ὡς σεσωσμένῳ παρὰ Θεοῦ καὶ ᾠδὰς ἀνάπτοντι χαριστηρίους; Ἡμεῖς δ' εἰρῆσθαι αὐτὸν νομίζομεν ἐκ προσώπου τοῦ νέου λαοῦ, καὶ εὐδοκιμήσαντος ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ, καὶ ἀνακομισθέντος ἀληθῶς ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας, τουτέστιν ἐκ βάθους ἁμαρτιῶν, ἐκ πηλοῦ τε ἰλύος Εἰσβάλλει γὰρ μεταξὺ καὶ οὐκ ἔξω σκοποῦ τοῦ αὐτοῦ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, τοῖς εὐχαριστοῦσιν οἱονεί πως ἀνοιγνύντος τοῦ μυστηρίου βάθος, καὶ

59. Β' Βασ. 11, 12.

παρηγοριά, τὴν ὁποία ζητοῦμε στὴ σύντομη ζωὴ ποὺ ζοῦμε στὴ γῆ, ὡς ξένοι καὶ προσωρινοί, ἔχοντας κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς πατέρες μας τὸ νὰ βρισκόμαστε κάτω ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ μὲ τὶς μέσω τῆς ἁμαρτίας κακώσεις νὰ κυριευόμαστε καὶ ἀπὸ τὸν θάνατο ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, καὶ παρακαλοῦμε, προτοῦ μᾶς ἔρθει, νὰ γίνει κάποια ἀνάπαυλα ἀπὸ τοὺς πόνους.

ΨΑΛΜΟΣ 39ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Μερικοὶ λένε ὅτι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς λέγεται ὅτι συντάχθηκε προσωπικὰ ἀπὸ τὸν Δαβίδ, ἐπειδὴ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ κάθε θλίψη, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἐπιβλήθηκαν ἀπὸ τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας του στὴ γυναίκα τοῦ Οὐρία, καὶ στὸν ἴδιο τὸν Οὐρία, καὶ εἶναι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς εὐχαριστήριος γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ του ἀπὸ τὶς δοκιμασίες ποὺ τὸν περιέσφιγγαν[59]. Ἀλλὰ θὰ βροῦμε, λέγει, συγχρόνως καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Σωτήρα νὰ εἰσέρχεται ἀναγγέλλοντας τὸ μυστήριο τῆς οἰκονομίας τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ὅτι θὰ κηρύξει στοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς τὴ χάρη μέσω τῆς πίστεως. Ἔπειτα μετὰ ἀπὸ αὐτὸ εἰσάγεται καὶ ἄλλο ἀνδρικὸ πρόσωπο, τὸ ὁποῖο ἐπιθυμεῖ νὰ τὸ λυπηθεῖ ὁ Θεὸς καὶ ὁμολογεῖ ὅτι κατὰ κάποιο τρόπο ἔχει θαφτεῖ μὲ τὰ δικά του παθήματα. Ἔπειτα πῶς ἐφαρμόσθηκε αὐτὸ στὸν θεόπνευστο Δαβίδ, ἢ πῶς εἶπε λόγια τοῦ Σωτήρα, ἢ σὲ κάποιον ἄλλον ἀπὸ μᾶς, ποὺ νὰ ἔχει σωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ συνθέτει ὠδὲς εὐχαριστήριες; Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι αὐτὸς λέχθηκε ἀπὸ αὐτὸν ὡς ἐκπροσώπου τοῦ νέου λαοῦ, ποὺ εὐδοκίμησε στὴ χριστιανικὴ πίστη καὶ βγῆκε πραγματικὰ ἀπὸ τὸν λάκκο τῆς ταλαιπωρίας, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ βάθος τῶν ἁμαρτιῶν, ἀπὸ τὸν πηλὸ καὶ τὴ λάσπη. Γιατὶ εἰσέρχεται μέσα μας, καὶ ὄχι ἔξω ἀπὸ τὸν σκοπό του, τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος σ' ἐκείνους ποὺ τὸν εὐχαριστοῦν ἀνοίγει κατὰ κάποιο τρόπο τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου, καὶ διδά-

τῆς οἰκονομίας διδάσκοντος τὸν τρόπον, δι' οὗ καὶ σεσώσμεθα. Εἶτα μετά γε τοὺς παρ' αὐτοῦ λόγους, πάλιν τὸ τοῦ λαοῦ πρόσωπον εἰσφέρεται, ὁμολογοῦντος οὐδὲν ἧττον τὰ ἐν οἷς ἦν κακά, καὶ τὸ πλῆθος τῶν αἰτιαμάτων, ἵνα καὶ ἔτι μειζόνως δοξάζηται Χριστὸς ὁ ἐκ βάθρων αὐτοὺς ἁρπάσας, καὶ τῶν τῆς ἀπωλείας τελμάτων ἔξω τιθείς, διὰ πίστεως δηλονότι. Ἀξιοῦσι γὰρ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ πιστεύσαντες ῥυσθῆναι τῆς διὰ τὴν ἀπείθειαν ἁμαρτίας, ἅμα δὲ καὶ διηγοῦνται τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς διὰ τὴν ἀπιστίαν κακά. Ἄλλοι δὲ καὶ εἰς τοὺς ἐν Βαβυλῶνι τὴν ᾠδὴν ἀναφέρουσιν, ὠφεληθέντας τῇ ἐκεῖσε θλίψει καὶ ἐπαναχθέντας.

Στίχ. 2. «Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι», κ.τ.λ.

Ἀλλὰ φαίη τις· Πῶς ἂν ὑπομεμενήκασιν οὗτοι τὸν Κύριον, ἢ πῶς εἰσηκούσθησαν ὅλως οἱ τάχα που μηδὲ βοήσαντες πρὸς αὐτόν, ἀφεστηκότες δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ εἰδέναι τίς ὁ φύσει τῶν ὅλων ἐστὶ γενεσιουργὸς καὶ δεσπότης; Φαμὲν οὖν ὅτι σεσαγήνευκεν ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς πίστεως τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν, καταργήσας τοῦ διαβόλου τὸ κράτος, καὶ τῶν πονηρῶν δυνάμεων τὴν σκαιότητα καταλύσας, πνευματικῇ τετίμηκεν ἐλευθερίᾳ τοὺς διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν κεκλημένους εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ. Πλὴν οὐχὶ μόνη τῶν ἐθνῶν ἡ πληθὺς εἰσβέβηκε διὰ πίστεως, ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸ αὐτῶν οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. «Ἀνέκτισε γὰρ ὁ Χριστὸς τοὺς δύο λαούς, εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάσσων ἀμφοτέρους ἐν ἑνὶ σώματι πρὸς τὸν Πατέρα», καθ' ἃ γέγραπται. Ἄμφω δὴ οὖν εἷς γεγόνασι λαός, κατὰ τὴν αὐτοῦ Σωτῆρος φωνήν. Καὶ ἄλλα γάρ, φησίν, «ἔχω πρόβατα, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κἀκεῖνα δεῖ με ἀγαγεῖν· καὶ γενήσονται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν». Οὐκ-

60. Ἐφ. 2, 15. 61. Ἰω. 10, 16.

σκει τὸν τρόπο τῆς θείας οἰκονομίας, μὲ τὸν ὁποῖο καὶ ἔχουμε σωθεῖ. Ἔπειτα, μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους του, ὑποδύεται πάλι τὸ πρόσωπο τοῦ λαοῦ, ὁμολογώντας καθόλου λιγότερο τὰ κακὰ στὰ ὁποῖα βρισκόταν, καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατηγοριῶν, ὥστε νὰ δοξάζεται ἀκόμα πιὸ πολὺ ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος τοὺς ἅρπαξε ἀπὸ τὸν βυθὸ καὶ τοὺς τοποθέτησε ἔξω ἀπὸ τὸν βοῦρκο τῆς ἀπώλειας, μὲ τὴν πίστη βέβαια. Γιατὶ καὶ οἱ Ἰσραηλῖτες ποὺ πίστεψαν ζητοῦν νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τῆς ἀπείθειας, καὶ συγχρόνως ἐξιστοροῦν τὰ κακὰ ποὺ τοὺς συνέβησαν λόγω τῆς ἀπιστίας τους. Ἄλλοι πάλι ἀποδίδουν τὴν ὠδὴ σὲ ἐκείνους ποὺ ἔζησαν στὴ Βαβυλώνα, οἱ ὁποῖοι ὠφελήθηκαν ἀπὸ τὴν ἐκεῖ θλίψη τους καὶ ἐπανῆλθαν.

Στίχ. 2. «Δείχνοντας συνεχῆ ὑπομονὴ περίμενα τὴ βοήθεια ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ αὐτὸς μὲ πρόσεξε», κ.τ.λ.

Ἀλλὰ θὰ ἔλεγε κανείς· Πῶς ἔδειξαν αὐτοὶ ὑπομονὴ ἀναμένοντας τὸν Κύριο, ἢ πῶς εἰσακούσθηκαν γενικά, αὐτοὶ ποὺ οὔτε κἂν φώναξαν πρὸς αὐτὸν δυνατά, ἀπέχοντας ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸ νὰ γνωρίζουν ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τὴ φύση του δημιουργὸς τῶν ὅλων καὶ Δεσπότης; Λέμε λοιπὸν ὅτι ὁ Σωτήρας σαγήνεψε μὲ τὴν πίστη τοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς, καταργώντας τὸ κράτος τοῦ διαβόλου καὶ καταλύοντας τὴ βαναυσότητα τῶν πονηρῶν δυνάμεων, καὶ τιμώντας μὲ πνευματικὴ ἐλευθερία ἐκείνους ποὺ μὲ τὴν πίστη τους σ᾽ αὐτὸν κλήθηκαν νὰ τὸν γνωρίσουν. Ὅμως δὲν προσεχώρησε μόνο τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν στὴν πίστη, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ἐξ αἵματος ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ὁ Χριστὸς ἀνακαίνισε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἕνα καινούργιο ἄνθρωπο, φέροντας εἰρήνη καὶ συμφιλιώνοντας καὶ τοὺς δύο σὲ ἕνα σῶμα μὲ τὸν Πατέρα»[60]. Καὶ οἱ δύο λοιπὸν ἔγιναν ἕνας λαός, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτήρα. Γιατὶ λέγει· «Ἔχω καὶ ἄλλα πρόβατα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀπὸ τὴν αὐλὴ αὐτή, καὶ πρέπει καὶ ἐκεῖνα νὰ τὰ ὁδηγήσω· καὶ θὰ γίνουν μιὰ ποίμνη καὶ ἕνας ποιμένας»[61]. Λοι-

οὖν ὅπερ ἂν ἐξ ἑνὸς λέγηται προσώπου, τοῦτο πάντως ἁρμόσειεν ἂν τούτοις τε κἀκείνοις, διὰ τὸν τῆς ἑνότητος σύνδεσμον τῆς ἐν Χριστῷ διὰ Πνεύματος. Ὅτι δὲ τὸ Χριστοῦ μυστήριον προαπηγγέλλετο τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ διά τε νόμου καὶ προφητῶν, εἴη ἂν οὐκ ἀσυμφανὲς τοῖς τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἐπιστήμοσιν. Ἔφη γάρ που Χριστὸς Ἰουδαίοις προσδιαλεγόμενος· «Εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν».

Προσεδόκων γὰρ αὐτὸν ἀφίξεσθαι κατὰ καιροὺς Ἰουδαῖοι Σωτῆρα καὶ Λυτρωτήν, οὐχὶ μόνων ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν. Καὶ γοῦν Συμεὼν ὁ δίκαιος, ὅτε βρέφος ὄντα Χριστὸν ἐν τῷ θείῳ τεθέατο ναῷ, «Νῦν ἀπολύεις», ἔφη, «τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπόν σου· φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ Ἰσραήλ». Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ Σαμαρείας γύναιον, ὅτε Χριστῷ διελέγετο, διωμολόγηκεν ἐναργῶς. Ἔφη γάρ· «Οἴδαμεν ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀπαγγελεῖ ἡμῖν πάντα». Εἴρηται δὲ καὶ δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν τοῖς Ἰουδαίων δήμοις, ἐπαγγελλομένου τοῦ Χριστοῦ τὴν ἑαυτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἄφιξιν· «Διὰ τοῦτο ὑπόμεινόν με, λέγει Κύριος, εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς μου εἰς μαρτύριον, διότι τὸ κριμά μου εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν». Οὐκοῦν φαῖεν ἂν εἰκότως, ὅτι τὴν τοῦ Σωτῆρος ἄφιξιν ὡς ἔσται κατὰ καιροὺς προσδοκήσαντες· «Ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον», ἀντὶ τοῦ, Προσδοκῶν προσεδόκησα· «καὶ προσέσχεν μοι», τουτέστιν, Ἐπεσκέψατό με. Θεὸς γὰρ ὢν Κύριος, ἐπέφανεν ἡμῖν καὶ ἀνήγαγεν ἡμᾶς ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν καὶ τῆς ἐκεῖσε φθορᾶς, ἧς καὶ ἀπηλλάγμεθα διὰ Χριστοῦ, μεταμορφοῦντος εἰς ἀφθαρσίαν ἐν ἑαυτῷ καὶ πρώ-

---

62. Ἰω. 5, 46.
63. Λουκᾶ 2, 21-30.
64. Ἰω. 4, 25.
65. Σοφον. 3, 8.

πὸν αὐτὸ ποὺ λέγεται ἀπὸ ἕνα πρόσωπο, αὐτὸ μπορεῖ ὁπωσδήποτε νὰ ἐφαρμοστεῖ καὶ σ' αὐτοὺς καὶ σ' ἐκείνους, λόγω τοῦ συνδέσμου τῆς ἑνότητας μὲ τὸν Χριστὸ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅτι ὅμως τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ προαναγγελλόταν στοὺς Ἰσραηλῖτες καὶ μὲ τὸν νόμο καὶ μὲ τοὺς προφῆτες, εἶναι ὁλοφάνερο στοὺς γνῶστες τῶν ἱερῶν Γραφῶν. Γιατὶ εἶπε ὁ Χριστὸς στοὺς Ἰουδαίους συζητώντας μαζί τους· «Ἐὰν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σὲ μένα, γιατὶ ἐκεῖνος γιὰ μένα ἔγραψε»[62].

Πράγματι οἱ Ἰουδαῖοι περίμεναν κατὰ καιροὺς ὅτι θὰ ἔρθει Σωτήρας καὶ Λυτρωτής, ὄχι μόνο δικό τους, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν. Ἔτσι λοιπὸν ὁ δίκαιος Συμεών, ὅταν εἶδε τὸν Χριστὸ ὄντας βρέφος νὰ βρίσκεται στὸν ἱερὸ ναό, εἶπε· «Τώρα ἀπόλυσε, Δέσποτα, τὸν δοῦλο σου εἰρηνικὰ σύμφωνα μὲ τὸν λόγο σου, γιατὶ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου τὴ σωτηρία σου ποὺ ἑτοίμασες γιὰ ὅλους τοὺς λαούς, ἕνα φῶς ποὺ θὰ εἶναι ἀποκάλυψη γιὰ τοὺς ἐθνικούς, καὶ δόξα γιὰ τὸν λαό σου τὸν Ἰσραήλ»[63]. Ἀλλὰ καὶ ἡ γυναίκα ἀπὸ τὴν Σαμάρεια συζητώντας μὲ τὸν Χριστὸ ὁμολόγησε ὁλοκάθαρα· «Γνωρίζουμε ὅτι θὰ ἔρθει ὁ Μεσσίας, ὁ λεγόμενος Χριστός. Ὅταν ἔρθει ἐκεῖνος, θὰ μᾶς τὰ γνωρίσει ὅλα»[64]. Ἔχει εἰπωθεῖ ὅμως καὶ μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπόσχεται τὴν ἄφιξή του σ' ἐμᾶς· «Γι' αὐτὸ περίμενέ με, λέγει ὁ Κύριος, τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ ἐξεγερθῶ ἐναντίον τῶν ἐθνῶν, γιὰ νὰ εἶσαι μάρτυρας· γιατὶ ἡ ἀπόφασή μου εἶναι νὰ γίνει ἡ σύναξη τῶν ἐθνῶν»[65]. Θὰ μποροῦσα λοιπὸν εὔλογα νὰ πῶ, ὅτι περίμεναν τὸν Σωτήρα νὰ ἔρθει στὸν κατάλληλο καιρό· «Ὑπομένοντας, ὑπέμεινα τὸν Κύριο», ἀντὶ τοῦ· Περιμένοντας τὸν περίμενα, καὶ «μὲ πρόσεξε», δηλαδὴ μὲ ἐπισκέφθηκε. Γιατί, ἐνῶ εἶναι Θεὸς ὁ Κύριος, φανερώθηκε σὲ μᾶς καὶ μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὸν λάκκο τῆς ταλαιπωρίας τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου καὶ τὸν ἐκεῖ ἀφανισμό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ ἀπαλλαχθήκαμε διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μεταμορφώνει τὴν ἀνθρώπινη φύση σὲ

τῳ τὴν ἀνθρώπου φύσιν, καὶ ἀναπλάττοντος εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς, καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος τῶν τοῦ κόσμου περισπασμῶν καὶ τῆς δυσώδους ἁμαρτίας. Ἐκ τούτων γὰρ ἀνίμησεν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀρρήτου χειρὸς καὶ τῆς ἀφράστου δυνάμεως τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ.

Στίχ. 3. «Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτρα τοὺς πόδας μου», κ.τ.λ.

Στερεὸς γὰρ νοῦς τοῖς ἐν Χριστῷ, καθ' ἃ φησιν ὁ Παῦλος· «Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν». Πέτρα δὲ καὶ ἑτέρως νοεῖται Χριστός, τὸ πάντων ἔρεισμα, ὁ ἐκλεκτὸς λίθος, ὁ εἰς τὰ θεμέλια Σιὼν τεθειμένος παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ἐφ' ᾧ πάντες οἰκοδομούμεθα, οἶκος πνευματικὸς καὶ ναὸς ἅγιος εἰς κατοικητήριον Θεοῦ ἐν πνεύματι. Κατεύθυνε δὲ καὶ τὰ διαβήματα ἡμῶν· ἐδιδάχθημεν γὰρ ὀρθὰς ποιεῖσθαι τροχιὰς οἱ πάλαι καμπύλας ποιοῦντες καὶ διεστραμμένας ὁδούς.

Στίχ. 3. «Καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου
ᾆσμα καινόν».

Ἐν μοίρᾳ καὶ τοῦτο θετέον τῶν παρὰ Χριστοῦ χαρισμάτων. Οὐ γάρ τοι πᾶσιν ἀδιακρίτως ἔποιτο ἂν τὸ ἐξεῖναι δοξολογεῖν, ἀλλ' οὐδ' ἂν γένοιτό τις δεκτὸς παρὰ Θεῷ τοῦτο δρᾶν ἐθέλων, εἰ μή τις εἴη τῶν εὖ βιοῦν εἰωθότων· ὅτι «Οὐχ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ». Καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα μου ᾆσμα καινόν, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ τοῦ διὰ Μωσέως· ἐπὶ καινοῖς γὰρ κατορθώμασιν, καινόν που πάντως εἴη ἂν καὶ τὸ ᾆσμα, καὶ οὐ τοῖς ἀρχαίοις ὕμνοις προσεοικός. Καὶ ἀντὶ δὲ τοῦ τοῖς πονηροῖς δαίμοσίν τε καὶ εἰδώλοις προσαγομένου ᾄσματος, τοὺς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀναφωνεῖν ἐδιδάχθημεν ὕμνους.

---

66. Α' Κορ. 2, 16.
67. Α' Κορ. 10, 4.

ἀφθαρσία μὲ πρῶτο τὸν ἑαυτό του, ἀναπλάθοντάς τὴν ὅπως ἦταν στὴν ἀρχή, καὶ ἀπὸ τὴν λάσπη τῶν περισπασμῶν τοῦ κόσμου, καὶ ἀπὸ τὴν δυσώδη ἁμαρτία. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὰ μᾶς ἀνέσυρε μὲ τὸ ἀπερίγραπτο χέρι του καὶ τὴν ἀνέκφραστη δύναμη τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ.

Στίχ. 3. «Καὶ στήριξε τὰ πόδια μου σὲ ἀσάλευτη πέτρα», κ.τ.λ.

Εἶναι δηλαδὴ στερεὸς ὁ νοῦς αὐτῶν ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστό, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος· «Ἐμεῖς ὅμως ἔχουμε νοῦ Χριστοῦ»[66]. Ὅμως ὁ Χριστὸς καὶ ἀλλιῶς θεωρεῖται πέτρα[67], τὸ στήριγμα ὅλων, ἡ ἐκλεκτὴ πέτρα ποὺ ἔχει τοποθετηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα στὰ θεμέλια τῆς Σιών, πάνω στὸν ὁποῖο οἰκοδομούμαστε ὅλοι, γινόμενοι οἶκος πνευματικὸς καὶ ναὸς ἅγιος γιὰ τὴν κατοίκηση τοῦ Θεοῦ πνευματικά[68]. Κατηύθυνε ὅμως καὶ τὰ δικά μας βήματα, γιατὶ διδαχθήκαμε νὰ κάνουμε ἴσιες τὶς πορεῖες, ἐμεῖς ποὺ παλιὰ κάναμε τοὺς δρόμους καμπύλους καὶ μὲ πολλὲς στροφές.

Στίχ. 3. «Καὶ ἔβαλε στὸ στόμα μου
καινουργιο ὕμνο».

Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ τοποθετήσουμε στὴ θέση τῶν χαρισμάτων τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ δὲν μποροῦν ὅλοι ἀδιακρίτως νὰ δοξολογοῦν, ἀλλ' οὔτε καὶ ἂν ἀκόμα κάποιος θέλει νὰ τὸ κάνει αὐτὸ καὶ γίνει δεκτὸς ἀπὸ τὸν Θεό, ἐὰν αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ συνήθως ζοῦν καλά. Γιατὶ «Δὲν εἶναι ὡραῖος ὁ ὕμνος σὲ στόμα ἁμαρτωλοῦ»[69]. «Καὶ ἔβαλε μέσα στὸ στόμα μου ὕμνο καινούργιο», ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ τοῦ Μωυσῆ. Γιατὶ καλούμαστε σὲ καινούργια κατορθώματα, καὶ πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ εἶναι καινούργιος καὶ ὁ ὕμνος καὶ νὰ μὴ μοιάζει τοὺς παλιούς. Καὶ ἀντὶ γιὰ τὸν ὕμνο ποὺ ψάλλεται στοὺς πονηροὺς δαίμονες καὶ στὰ εἴδωλα, διδαχθήκαμε νὰ ψάλλουμε τοὺς ὕμνους τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

---

68. Ἐφ. 2, 21-22.

69. Σοφ. Σειρ. 15, 9.

Στίχ. 4. «Ὄψονται πολλοὶ καὶ φοβηθήσονται, καὶ ἐλπιοῦσιν ἐπὶ Κύριον».

Ὑπόδειγμα, φησίν, ἑτέροις ἔσομαι τοῦ κατὰ ζῆλον ἐμὸν παύσασθαι τῶν κακῶν, καὶ τὴν ὁμοίαν ἔχειν πρὸς τὸ κρεῖττον ἐλπίδα. Ἀεὶ γάρ πως οἱ μήπω πιστεύσαντες, τῶν ἤδη πεπιστευκότων ἀναδείκνυνται ζηλωταί, καὶ τῆς ἐκείνων πολιτείας καὶ ἐπιεικείας κατ' ἴχνος ἰέναι σπουδάζοντες ἀνανήφουσι πρὸς ἀλήθειαν, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας ἴασι φῶς. Εἶτα τί τὸ ἐντεῦθεν; Τὸν θεῖον εἰς νοῦν δέχονται φόβον, περὶ οὗ εἴρηται· «Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου», καί, «Τῷ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ». Οἱ τοίνυν, φησί, ζηλωταὶ γενόμενοι τῶν πεπιστευκότων, καὶ ἤδη τὸν θεῖον ὠδινήσαντες φόβον, οὗτοι καὶ τὰς ἑαυτῶν ἐλπίδας ἱδρύσαντες ἐπὶ Θεῷ, παρ' αὐτοῦ καὶ μόνου τὰς τῶν ἀγαθῶν ζητοῦσι χορηγίας, καίτοι πάλαι τύχῃ τινὶ καὶ γενέσει καὶ εἱμαρμένῃ τὰς τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἡνίας ἀνάπτοντες. Καὶ ἄλλως δὲ τὸ «ὄψονται», ἀντὶ τοῦ Ἀναβλέψουσιν εἴρηται. Ἔφη γάρ που Θεὸς διὰ φωνῆς Ἡσαΐου περὶ τῶν ἐθνῶν ἐν Ἡσαΐᾳ· «Ἄξω τυφλοὺς ἐν ὁδῷ ᾗ οὐκ ἔγνωσαν, καὶ τρίβους ἃς οὐκ ἤδεισαν πατῆσαι ποιήσω αὐτούς». Λέγει δὲ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Χριστός· «Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς». Ἀλλὰ καὶ ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Πατρός. Ὄψονται δὴ οὖν, τουτέστιν ἀναβλέψουσιν, καὶ τὰ ἑξῆς.

Στίχ. 5. «Μακάριος ἀνήρ, οὗ ἐστι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐλπὶς αὐτοῦ», κ.τ.λ.

Ἡμεῖς ἐσμεν πάντως οἱ τὸν τοιοῦτον λαχόντες μακαρισμόν· ὠνομάσμεθα γὰρ Χριστιανοί· καὶ τοῦτό ἐστιν τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμᾶς. Εἰ δὲ δή τις βούλοιτο πρὸς τοῖς εἰρημένοις, ματαιότητάς τε καὶ μανίας ψευδεῖς εἰ-

70. Παροιμ. 1, 7. Ψαλμ. 110, 10.
71. Παροιμ. 16, 6.

Στίχ. 4. «Θὰ δοῦν πολλοὶ τί ἔκανε ὁ Θεὸς καὶ θὰ φοβηθοῦν καὶ θὰ ἐλπίσουν στὸν Κύριο».

Θὰ γίνω, λέγει, ὑπόδειγμα στοὺς ἄλλους τοῦ ζήλου μου, ὥστε νὰ σταματήσουν τὰ κακά, καὶ νὰ ἔχουν τὴν ἴδια ἐλπίδα πρὸς τὸ καλύτερο. Γιατὶ πάντοτε ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πίστεψαν ποτέ, ἀναδεικνύονται ζηλωτὲς αὐτῶν ποὺ ἤδη ἔχουν πιστέψει, καὶ ἐπιδιώκοντας νὰ βαδίσουν στὰ ἴχνη τῆς πολιτείας καὶ τῆς καλωσύνης ἐκείνων, ἀνανήφουν πρὸς τὴν ἀλήθεια, καὶ ἔρχονται στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. Καὶ ἔπειτα τί βγαίνει ἀπὸ αὐτό; Δέχονται στὸν νοῦ τους τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει λεχθεῖ· «Ἀρχὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος Κυρίου»[70], καί, «Μὲ τὸν φόβο τοῦ Κυρίου ἀπομακρύνεται ὁ καθένας ἀπὸ τὸ κακό»[71]. Ὅσοι λοιπὸν ἔγιναν, λέγει, ζηλωτὲς αὐτῶν ποὺ ἔχουν πιστέψει καὶ ἔχουν μέσα τους ἤδη τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, αὐτοί, ἔχοντας στηρίξει καὶ τὶς ἐλπίδες τους στὸν Θεό, ἀπὸ αὐτὸν καὶ μόνο ζητοῦν τὶς δωρεὲς τῶν ἀγαθῶν, ἂν καὶ παλιὰ ἀνάθεταν σὲ κάποια τύχη καὶ μοῖρα καὶ εἱμαρμένη τὰ ἡνία τῶν προβλημάτων μας. Ἀλλὰ καὶ ἀλλιῶς τό, «ὄψονται», λέγεται ἀντὶ τοῦ, "Θὰ ξαναδοῦν". Γιατὶ λέγει κάπου ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα γιὰ τὰ ἔθνη· «Θὰ ὁδηγήσω τυφλοὺς σὲ δρόμους ποὺ δὲν γνώρισαν καὶ θὰ τοὺς κάνω νὰ περπατήσουν σὲ μονοπάτια ποὺ δὲν ἔμαθαν»[72]. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει στοὺς Ἰουδαίους· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς»[73]. Ἀλλὰ στάλθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ γιὰ νὰ ἀνοίξει τὰ μάτια τῶν τυφλῶν[74]. Θὰ δοῦν λοιπόν, δηλαδὴ θὰ ξαναβροῦν τὸ φῶς τους, καὶ τὰ ἑξῆς.

Στίχ. 5. «Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει ἐλπίδα του τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου», κ.τ.λ.

Ἐμεῖς εἴμαστε ὁπωσδήποτε ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ἔλαχε ὁ μακαρισμὸς αὐτός· γιατὶ ἔχουμε ὀνομασθεῖ Χριστιανοί, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ καλὸ ὄνομα ποὺ δόθηκε σὲ μᾶς. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἤθελε ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθεῖ νὰ πεῖ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ λατρεία

72. Ἡσ. 42, 16. 73. Ἰω. 8, 12 74. Λουκᾶ 4, 18.

ναι λέγειν τὴν Ἑλληνικὴν λατρείαν καὶ τὰ δοκοῦντα αὐτοῖς εἶναι τίμια, φημὶ δὴ μαντικὴν πᾶσαν, ἢ καὶ πάσας τὰς ἑτεροδιδασκαλίας, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τοῦ πρέποντος. Γέγραπται γοῦν περί τινων, ὅτι «Μανίαν ἐν οἴκῳ Κυρίου κατέπηξαν», μανίαν δὲ τὴν μαντείαν φησίν. Τετολμήκασι γάρ, φησί, τινὲς τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλεῖν, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου, καὶ πλεῖστοι γεγόνασι ψευδοπροφῆται παρ' αὐτοῖς. Ἀλλ' ἦν ἴσως φορητόν, εἰ ἐν τοῖς τῶν εἰδώλων τεμένεσι τετόλμητό τι τοιοῦτον, ἐπειδὴ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ Κυρίου γέγονε, πῶς οὐ παγχάλεπον εἴη ἄν;

Στίχ. 6. «Πολλὰ ἐποίησας σύ, Κύριε ὁ Θεός μου, τὰ θαυμάσιά σου», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Καθ' ἑτέραν δὲ διάνοιαν νοήσεις καὶ οὕτως· Ἃ πέπραχας, φησίν, ἐν τῷ τῆς οἰκονομίας καιρῷ, πολλά ἐστι καὶ θαυμάσια· ταῦτα καὶ τοῖς ἑτέροις ἀπήγγειλα, ἡ δὲ ἀπαγγελία ὅλην διέδραμε τὴν ὑπ' οὐρανόν. Εὐφημοῦσι διὰ τούτων τὸν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἀληθὲς ὂν ἀποφαίνουσιν οἱ διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν σεσωσμένοι, ὡς ἔλαβον ᾆσμα καινόν, ὕμνον τε τὸν πρέποντα αὐτῷ. Ἰδοὺ γάρ, ἰδοὺ πολλὰ πεποιῆσθαι παρ' αὐτοῦ φησι τὰ θαυμάσια, καὶ ἀριθμοῦ κρείττονα γενέσθαι τερατουργήματα, καὶ τὰ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ προμηθείας οἰκονομούμενα, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὰ ἐπὶ Ἰησοῦ, τὰ ἐπὶ τοῦ Σαμουήλ, καὶ τὰ τούτων πρεσβύτερα, τὰ κατὰ τὸν Ἀβραὰμ καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ πατριάρχας, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον διεξέρχωμαι· ἀλλὰ τὸ νῦν γεγενημένον τούτων ἁπάντων θαυμασιώτερον. Οὐ γὰρ ἑνός ἀνδρός, οὐδὲ ἑνὸς ἔθνους, ἀλλὰ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων ἐπραγματεύσω τὴν σωτηρίαν· καὶ τὴν νομικὴν λατρείαν καταπαύσας, τῇ Ἰουδαί-

---

75. Ὡσηὲ 9, 8.
76. Ἱερ. 23, 16. Ἰεζ. 13, 3.

εἶναι ἀνοησίες καὶ παραφροσύνες, καθὼς καὶ αὐτὰ ποὺ νομίζουν τίμια, ἐννοῶ ὅλη τὴ μαντικὴ ἢ καὶ ὅλες τὶς διαφορετικὲς διδασκαλίες, δὲν θὰ σφάλει ἀπὸ τὸ πρέπον. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ κάποιους, «Ἐγκατέστησαν στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου παραφροσύνη»[75], καὶ μανία ἐννοεῖ τὴ μαντεία. Γιατὶ λέγει, ὅτι τόλμησαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλῖτες νὰ λένε αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν μέσα στὴν καρδιά τους, καὶ ὄχι αὐτὰ ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου[76], καὶ ἐμφανίσθηκαν πολλοὶ ψευδοπροφῆτες σ᾽ αὐτούς. Ἀλλὰ θὰ ἦταν ἴσως ὑποφερτό, ἐὰν κάτι τέτοιο εἶχε ἀποτολμηθεῖ μέσα στοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων, ἐπειδὴ ὅμως ἔγινε αὐτὸ μέσα στὸν ἴδιο τὸν οἶκο τοῦ Κυρίου, πῶς μπορεῖ νὰ μὴ εἶναι τὸ πλέον φοβερό;

Στίχ. 5. «Εἶναι πολλὰ τὰ ὅσα θαυμαστὰ ἔργα
ἔκενες, Κύριε, Θεέ μου», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Μὲ ἄλλη ἔννοια νὰ τὰ νοήσεις αὐτὰ καὶ ὡς ἔξῆς· Αὐτὰ ποὺ ἔχεις κάνει, λέγει, κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ μυστηρίου τῆς οἰκονομίας σου εἶναι πολλὰ καὶ θαυμάσια· αὐτὰ τὰ ἔκανα γνωστὰ καὶ στοὺς ἄλλους, καὶ ἡ ἀναγγελία διαδόθηκε σ᾽ ὅλη τὴ γῆ. Ἐξαιτίας αὐτῶν ἐπαινοῦν τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστὸ καὶ διακηρύττουν κατὰ κάποιο τρόπο ὅτι εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ ἀποκαλύπτουν αὐτοὶ ποὺ ἔχουν σωθεῖ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό, ὅτι ἔλαβαν ἆσμα καινούργιο καὶ ὕμνο τέτοιον ποὺ ταιριάζει σ᾽ αὐτόν. Γιατὶ νά, λένε, ἔχουν γίνει πραγματικὰ πολλὰ θαυμαστὰ ἀπὸ αὐτόν, καὶ εἶναι ἀναρίθμητα τὰ καταπληκτικὰ ἔργα ποὺ ἔγιναν καὶ αὐτὰ ποὺ ἔχουν γίνει μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς δικῆς του δυνάμεως, αὐτὰ ποὺ ἔγιναν στὴν Αἴγυπτο, στὴν ἔρημο, αὐτὰ ποὺ ἔγιναν στὶς ἡμέρες τοῦ Ἰησοῦ (τοῦ Ναυῆ) καὶ τοῦ Σαμουήλ, καὶ τὰ πιὸ παλιὰ ἀπὸ αὐτά, ὅσα ἔγιναν ἐπὶ Ἀβραὰμ καὶ τοὺς μετὰ ἀπὸ αὐτὸν πατριάρχες, γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τὸ καθένα χωριστά, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἔγινε τώρα εἶναι πιὸ ἀξιοθαύμαστο ἀπὸ ὅλα. Γιατὶ δὲν φρόντισες γιὰ ἕνα ἄνδρα, οὔτε γιὰ ἕνα ἔθνος, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων τῶν ἐθνῶν, καὶ καταργώντας τὴ νομικὴ λατρεία ποὺ γινόταν μὲ τὴν ἀδυναμία τῶν Ἰουδαίων, ἔδωσες τὴν

ων ἀσθενείᾳ συμβαίνουσαν, τὴν καινὴν ἔδωκας χάριν, τὴν λογικὴν λατρείαν νομοθετοῦσαν, δι' ἧς οἱ τυφλοὶ τὴν καρδίαν τὸ θεῖον καὶ νοητὸν εἰσεδέξαντο φῶς, ὀρθοποδεῖν ἔμαθον οἱ πάλαι χωλεύοντες, καὶ τρανὴ γέγονε γλῶσσα μογιλάλων, ὦτα κωφῶν ἤκουσαν, κατηργήθη θάνατος, ἐξήρηται δὲ καὶ ἡ πάντων ἁμαρτία, ἀνέλαμψεν ἀφθαρσίας ἡ χάρις· καὶ ταῦτα πάντα διώρθωται διὰ Χριστοῦ. Τοιγάρτοι φασὶν ὅτι πλεῖστα πεποίηκεν τὰ θαυμάσια.

Τοῖς γε μὴν αὐτοῦ διαλογισμοῖς οὐκ ἔστι τίς ὁμοιωθήσεται. Τίνες δὲ ἄρα γεγόνασιν οἱ τοῦ Θεοῦ διαλογισμοί, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν εὐτεχνές; Θεὸς ὢν φύσει, γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ μεμένηκεν ὅπερ ἦν. Καὶ ποία τις ἦν τοῦ γενέσθαι καθ' ἡμᾶς ἡ πρόφασις, σαφηνιεῖ λέγων ὁ τῶν αὐτοῦ μυστηρίων ἱερουργός· «Ἐπειδὴ τὰ παιδία κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχεν τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας». Ταῦτα, φησίν, ἀπήγγειλα καὶ ἐλάλησα μαρτυρῶν, ὅτι πάντός εἰσιν ἐπέκεινα λόγου. Ταῦτα πεπραχότας εὑρίσκομεν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς. Καὶ γοῦν ὁ πάνσοφος Ἰωάννης πρὸς οἷς ἔφη τερατουργήμασι προσεπενεγκὼν εὑρίσκεται· «Ἔστι δὲ καὶ ἕτερα πολλά, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἃ οὐκ ἔστιν γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ· καὶ μὴν ὅτι ἅτινα ἐὰν γράφηται, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι χωρήσειν τὸν κόσμον τὰ γραφόμενα βιβλία». Ἐπειδὴ ἐκ μέρους γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· καὶ οὔτε τὰ εἰς Χριστὸν δόγματα, οὔτε τὰ θαύματα χωροῦμεν διηγήσασθαι· ἀλλὰ κἂν πολλὰ ὦσι τὰ λαληθέντα, πλεῖον τὸ περιτεῦον καὶ μὴ λαληθὲν εὑρίσκεται. Ὑπὲρ ἀριθμὸν γὰρ τὰ

77. Ἑβρ. 2, 14-15.
78. Ἰω. 21, 25.

καινούργια χάρη, ἡ ὁποία νομοθέτησε τὴ λογικὴ λατρεία, μὲ τὴν ὁποία οἱ τυφλοὶ στὴν καρδιὰ δέχθηκαν τὸ θεῖο καὶ νοητὸ φῶς, ἔμαθαν νὰ βαδίζουν ὀρθὰ ἐκεῖνοι ποὺ παλιὰ χώλαιναν, ἡ γλώσσα τῶν βραδύγλωσσων ἤχησε λαμπρή, τὰ αὐτιὰ τῶν κωφῶν ἄκουσαν, ὁ θάνατος καταργήθηκε, ἐξαλείφθηκε καὶ ἡ ἁμαρτία ὅλων, ἔλαμψε καὶ πάλι ἡ χάρη τῆς ἀθανασίας, καὶ ὅλα αὐτὰ ἔχουν διορθωθεῖ μέσω τοῦ Χριστοῦ. Ἄρα λοιπὸν λένε ὅτι εἶναι πάρα πολλὰ τὰ θαυμαστὰ ποὺ ἔκανε.

Καὶ βέβαια δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἐξομοιωθεῖ μὲ τὶς δικές του σκέψεις. Ποιὲς δηλαδὴ ἦταν οἱ σκέψεις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐπινοητικότητά του γιὰ μᾶς; Ἐνῶ ἦταν Θεὸς κατὰ φύση, ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἔμεινε αὐτὸ ποὺ ἦταν. Καὶ ποιὰ ἦταν ἡ δικαιολογία του νὰ γίνει σὰν ἐμᾶς, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας ὁ ἱερουργὸς τῶν μυστηρίων του· «Ἐπειδὴ τὰ παιδιὰ ἔχουν αἷμα καὶ σάρκα, γι᾽ αὐτὸ καὶ αὐτὸς κατὰ παρόμοιο τρόπο ἔγινε μέτοχος τῶν ἰδίων, ὥστε μὲ τὸ θάνατό του νὰ καταργήσει ἐκεῖνον ποὺ εἶχε τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, δηλαδὴ τὸν διάβολο, καὶ νὰ ἐλευθερώσει ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου ἦταν ὑποδουλωμένοι σὲ ὅλη τους τὴ ζωή»[77]. Αὐτά, λέγει, τὰ ἐξήγγειλα καὶ τὰ διαλάλησα, ὅτι εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε λόγο. Αὐτὰ βρίσκουμε νὰ τὰ ἔχουν ἐφαρμόσει οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελιστές. Πράγματι ὁ πάνσοφος Ἰωάννης μαζὶ μὲ ὅσα καταπληκτικὰ ἔργα ποὺ ἀναφέρει, βλέπουμε ὅτι προσθέτει· «Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολλὰ ποὺ ἔκανε ὁ Ἰησοῦς, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίο αὐτό. Καὶ βέβαια ἂν γραφόταν ὅλα, νομίζω πὼς οὔτε ὁλόκληρος ὁ κόσμος θὰ χωροῦσε τὰ βιβλία ποὺ θὰ γράφονταν»[78]. «Ἐπειδὴ γνωρίζουμε ἕνα μόνο μέρος, καὶ ἕνα μέρος προφητεύουμε»[79]. Καὶ οὔτε τὶς διδασκαλίες τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τὰ θαύματά του μποροῦμε νὰ διηγηθοῦμε, ἀλλά, ἂν καὶ αὐτὰ ποὺ εἰπώθηκαν εἶναι πολλά, βρίσκεται νὰ εἶναι περισσότερα αὐτὰ ποὺ περισσεύουν καὶ δὲν εἰπώθηκαν. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στὸν Χριστὸ εἶναι ἀναρίθμητα, ἢ ἐπειδὴ δὲν μποροῦν ἀπὸ τὴ φύση τους νὰ ἀπα-

79. Α΄ Κορ. 13, 9.

τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι ὡς μὴ ὄντα τῇ φύσει ἀριθμητά, ἢ ὡς ὑπερβαίνοντα διὰ τὸ πλῆθος τὴν φύσιν τοῦ ἀριθμοῦ.

Στίχ. 7. «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι».

Προφητικῇ χάριτι στεφανούμενος ὁ τὸν προκείμενον συνθεὶς ψαλμὸν ὡς ἐξ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἑαυτοῦ λόγους ἀνίησιν ἀγαθούς, οἵπερ ἂν εἶεν οὐκ ἀνάρμοστοι τῷ προσώπῳ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑποδεδυκότι, σαρκωθέντι τε καὶ ἐνανθρωπήσαντι καὶ τὴν τοῦ δούλου λαβόντι μορφήν. Ἐπειδὴ γάρ, φησίν, ὦ Πάτερ, τὰς κατὰ νόμον θυσίας οὐκ ἠθέλησας, ἀνάμνησιν μόνον ἐχούσας ἁμαρτιῶν καὶ ἔλεγχον, οὐ μὴν καὶ ἄφεσιν, ἥκω σῶμα λαβὼν ὅπερ μοι αὐτὸς κατηρτίσω. Πνεῦμα γὰρ ἅγιον καὶ Ὑψίστου δύναμις ἐπεσκίασε τῇ ἁγίᾳ Παρθένῳ. Ἥκω δέ, ἵνα τὸ σὸν ποιήσω θέλημα· ὅπερ ἐστὶ τό, ἐμαυτὸν προσενεγκεῖν ὥσπερ ἄμωμον ἱερεῖον, ἵνα στήσω τὰ ἐν νόμῳ περιελεῖν ἁμαρτίας οὐ δυνάμενα. Τούτῳ φαμὲν ἐοικέναι τὸ δι' αὐτοῦ Χριστοῦ σαφῶς εἰρημένον, ὅτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχὶ ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με». Παρέσχεν οὖν ἀφορμὴν τοῦ ὅλον ψαλμὸν εἰρῆσθαι ὑπ' αὐτοῦ, τηροῦντα τὸ αὐτὸ πρόσωπον μέχρι τέλους τοῦ λέγοντος. Παρελθόντος τοίνυν τοῦ καιροῦ τῆς σκιᾶς, καθ' ὃν θυσία καὶ προσφορὰ προσήγετο, οὐκέτι τὴν διὰ τούτων λατρείαν βουληθεὶς ὁ Θεός, κατηρτίσατο ἐκ τῆς Παρθένου σῶμα τῷ Υἱῷ, ὡς μηκέτι εὐδοκεῖν ὁλοκαυτώματα· καὶ περὶ ἁμαρτίας εἰπόντος τοῦ Σωτῆρος τῷ Πατρί· «Ἰδοὺ ἥκω κατὰ τὸ θέλημά σου», καθ' ὃ θέλημα ἦρεν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, αὐτὸς τυθεὶς καὶ προσενεχθεὶς ὑπὲρ τῆς πάντων ἁμαρτίας, ἵνα, ἀφέσεως γενομένης, μηκέτι χρεία ᾖ τῆς περὶ ἁμαρτιῶν θυσίας.

---

80. Φιλ. 2, 7. 81. Ἑβρ. 10, 5.

ριθμηθοῦν, ἢ γιατὶ λόγῳ τοῦ πλήθους τους ὑπερβαίνουν τὴ δυνατότητα τοῦ ἀριθμοῦ.

Στίχ. 7. «Θυσία καὶ προσφορὰ δὲν θέλησες,
μοῦ ἔδωσες ὅμως σῶμα τέλειο».

Προικισμένος μὲ προφητικὴ χάρη ὁ συνθέτης τοῦ ψαλμοῦ αὐτοῦ, ἀναβλύζει ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ θησαυρὸ τῆς καρδιᾶς του λόγους ἀγαθούς, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι ἀταίριαστοι στὸ πρόσωπο τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει ὑποδυθεῖ τὴν ὁμοιότητα μὲ μᾶς, ποὺ ἔλαβε σάρκα καὶ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ πῆρε τὴ μορφὴ δούλου[80]. Ἐπειδὴ λοιπόν, λέγει, Πατέρα, δὲν θέλεις τὶς θυσίες τοῦ νόμου, οἱ ὁποῖες μόνο ἀνάμνηση καὶ ἔλεγχο τῶν ἁμαρτιῶν ἔχουν, ὄχι ὅμως καὶ συγχώρηση[81], ἦρθα ἔχοντας λάβει σῶμα ποὺ ἐσὺ μοῦ ἑτοίμασες. Γιατὶ Πνεῦμα ἅγιο καὶ δύναμη τοῦ Ὑψίστου ἐπισκίασε τὴν ἁγία Παρθένο. Καὶ ἔχω ἔρθει γιὰ νὰ κάνω τὸ θέλημά σου, ποὺ εἶναι νὰ προσφέρω τὸν ἑαυτό μου ἄμεμπτο σφάγιο, γιὰ νὰ σταματήσω τὰ τοῦ νόμου ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐξαλείψουν τὶς ἁμαρτίες. Μὲ αὐτὸ μοιάζει, λέμε, ἐκεῖνο ποὺ εἰπώθηκε καθαρὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ μὲ σαφήνεια· «Κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὄχι γιὰ νὰ κάνω τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου ποὺ μὲ ἔστειλε»[82]. Ἔδωσε λοιπὸν ἀφορμή, ὥστε νὰ ἀποδοθεῖ ὁλόκληρος ὁ ψαλμὸς σ' αὐτόν, διατηρώντας τὸ ἴδιο πρόσωπο μέχρι τὸ τέλος αὐτοῦ ποὺ ὁμιλεῖ. Ἀφοῦ λοιπὸν πέρασε ὁ καιρὸς τῆς σκιᾶς, κατὰ τὸν ὁποῖο προσφερόταν θυσία καὶ προσφορά, χωρὶς ὁ Θεὸς νὰ θέλει πιὰ τὴ λατρεία μὲ αὐτά, διέπλασε ἀπὸ τὴν Παρθένο σῶμα γιὰ τὸν Υἱό, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε πιὰ τὰ ὁλοκαυτώματα. Καὶ γιὰ τὴν ἁμαρτία εἶπε ὁ Σωτήρας στὸν Πατέρα. «Νά, ἦρθα σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά σου»[83], μὲ τὸ ὁποῖο θέλημα σήκωσε τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, θυσιαζόμενος αὐτὸς καὶ προσφερόμενος γιὰ τὴν ἁμαρτία ὅλων, μὲ σκοπό, ἀφοῦ δόθηκε συγχώρηση, νὰ μὴ ὑπάρχει ἀνάγκη τῆς θυσίας γιὰ τὶς ἁμαρτίες.

82. Ἰω. 6, 38.

83. Ἑβρ. 10, 7. Ψαλμ. 39, 8-9.

Στίχ. 8. «Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ».

Κεφαλίδα ἔφη τὴν οἱονεὶ περιοχὴν τῶν οὐσῶν ἐννοιῶν ἐν αὐτῇ· αὗται δέ εἰσιν αἱ περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ κεφαλίδα βιβλίου τὴν οἱονεὶ σύμπασαν περιοχὴν τῆς ἑαυτοῦ προφητείας ὀνομάσας εὑρίσκεται. Τὸ δέ, «Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ», οὕτω νοητέον· Βιβλίον μὲν πενταμερὲς ὅλον ἐστὶ τὸ Μωσέως σοφώτατον σύγγραμμα, κεφαλὴ δὲ ὥσπερ καὶ ἀρχὴ τοῦ βιβλίου παντὸς ἡ ἐπίκλην Γένεσις, ἐν ᾗ τὰ κατὰ τὸν Ἰσαὰκ γέγραπται εἰς Χριστὸν ὀρθῶς ἀναφερόμενα. Ὅτι δὲ πάλιν ἡ κεφαλὴ τὴν ἀρχὴν παρὰ ταῖς θείαις σημαίνει Γραφαῖς, πληροφορηθήσῃ καλῶς ἐκεῖνο συνεὶς ὅπερ ὁ Παῦλός φησιν, ὅτι «Παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστι, κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνήρ, κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ὁ Θεός». Ἀρχὴ μὲν γὰρ τοῦ ἀνδρὸς ὁ Χριστός, ὡς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών. Ἀρχὴ δὲ πάλιν τῆς γυναικὸς ὁ ἀνήρ, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη· Χριστοῦ δὲ ἀρχὴ ὁ Θεός, ἐπείπερ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱός, καὶ ἀρχὴν ἄναρχον ἔχει τὸν γεννήσαντα μετὰ καὶ τοῦ συνυπάρχειν ἀϊδίως αὐτῷ. Τούτους τοὺς στίχους καὶ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος εἰρῆσθαί φησιν. Εἰπὼν γὰρ ὅτι τὸ αἷμα τῶν ζώων ἀφελεῖν ἁμαρτίας οὐκ ἠδύνατο, ἐπάγει· «Διὸ εἰσερχόμενος ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον, λέγει πρὸς τὸν Πατέρα, ὅτι Οὐδένα τρόπον προσφορᾶς ἠρετίσω τῆς κατὰ νόμον, οὐ περὶ σωτηρίας, οὐ περὶ ἁμαρτίας, ἐμοὶ δὲ σῶμα κατηρτίσω· καὶ ἀφῖγμαι, φησίν, ἤγουν, ἔφην, ἧκω, ἵνα τὸ σὸν ποιήσω θέλημα». Εἶτα προστίθησιν· «Ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ»· τουτέστιν ἐκβάλλει τὰς θυσίας, ἵνα κυρώσῃ τὴν

84. Ἰεζ. 2, 9. 85. Α' Κορ. 11, 5. 86. Ἑβρ. 10, 5-7. 87. Ἑβρ. 10, 9.

Στίχ. 8. «Στὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ βιβλίου
ἔχει γραφεῖ γιὰ μένα».

Ἐπικεφαλίδα ὀνομάζει κατὰ κάποιο τρόπο τὸ σύνολο τῶν ἐννοιῶν ποὺ περιέχονται σ' αὐτήν, καὶ αὐτὲς ἀναφέρονται σὲ ὅλα ὅσα ἀναφέρονται στὸν Σωτήρα τῶν ὅλων μας Χριστό. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ ἐπικεφαλίδα τοῦ βιβλίου βλέπουμε ὅτι ὀνομάζει κατὰ κάποιο τρόπο ὅλο τὸ περιεχόμενο τῆς προφητείας του[84]. Τὸ «Στὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ βιβλίου ἔχει γραφεῖ γιὰ μένα», πρέπει νὰ τὸ νοήσουμε ὡς ἑξῆς· Βιβλίο βέβαια πενταμερὲς εἶναι ὁλόκληρο τὸ σοφώτατο σύγγραμμα τοῦ Μωυσῆ, καὶ σὰν κεφαλὴ καὶ ἀρχὴ ὁλόκληρου τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ ἀποκαλούμενη Γένεση, στὴν ὁποία εἶναι γραμμένα ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἰσαάκ, ποὺ ἀναφέρονται σωστὰ στὸν Χριστό. Ὅτι ὅμως ἡ κεφαλὴ σημαίνει ἐπίσης στὶς θεῖες Γραφὲς τὴν ἀρχή, θὰ τὸ πληροφορηθεῖς καλὰ κατανοώντας αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Παῦλος· «Κάθε ἀνδρὸς κεφαλὴ εἶναι ὁ Χριστός, κεφαλὴ τῆς γυναίκας εἶναι ὁ ἄνδρας, καὶ κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεός»[85]. Πράγματι βέβαια ἀρχὴ τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ὁ Χριστός, ἐπειδὴ τὸν ἔφερε στὴν ὕπαρξη ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία. Ἀρχὴ πάλι τῆς γυναίκας εἶναι ὁ ἄνδρας, ἐπειδὴ ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ τὸν ἄνδρα της. Τέλος ἀρχὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὸν κατὰ φύση προέρχεται ὁ Υἱός, καὶ ἀρχὴ ἄναρχη ἔχει ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε, μαζὶ μὲ τὸ ὅτι καὶ συνυπάρχει αἰώνια μὲ αὐτόν. Αὐτοὶ οἱ στίχοι καὶ ὁ Παῦλος λέγει στὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ ὅτι ἔχουν λεχθεῖ ἀποβλέποντας στὸ πρόσωπο τοῦ Σωτήρα. Γιατί, ἀφοῦ εἶπε ὅτι τὸ αἷμα τῶν ζώων δὲν μποροῦσε νὰ ἀφαιρέσει ἁμαρτίες, πρόσθεσε· «Γι' αὐτὸ μπαίνοντας ὁ Χριστὸς στὸν κόσμο, λέγει στὸν Πατέρα· Δὲν ἐπιθύμησες κανένα τρόπο προσφορᾶς σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, οὔτε γιὰ τὴ σωτηρία, οὔτε γιὰ τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ μοῦ ἑτοίμασες σῶμα· καὶ ἦρθα», λέγει, δηλαδή, εἶπα, «ἔρχομαι, γιὰ νὰ κάνω τὸ θέλημά σου»[86]. Καὶ ἔπειτα προσθέτει· «Ἀναιρεῖ τὸ πρῶτο, γιὰ νὰ στερεώσει τὸ δεύτερο[87], δηλαδὴ καταργεῖ τὶς θυσίες, γιὰ νὰ ἐπικυρώσει

ὑπ' αὐτοῦ προσενεχθεῖσαν θυσίαν· ἀναβαίνει γὰρ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ διὰ τοῦ ἰδίου σώματος.

Στίχ. 9. «Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς καρδίας μου».

Ἔχων δὲ τὸ σὸν θέλημα κεκρυμμένον ἐν ἐμαυτῷ (τοῦτο γάρ, οἶμαι, δηλοῖ τό, «Ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου», τοῖς γνησίοις αὐτὸ ἐναργὲς καταστήσω. Εἰδέναι γὰρ ἡμᾶς ἀναγκαῖον, ὅτι τὰ τῶν μαθημάτων ἐξῃρημένα τοῖς ἐξειλεγμένοις προσελάλει Χριστός, καὶ οὐχ ἅπασιν ἁπλῶς καὶ ἀδιακρίτως προσδιελέγετο. Καὶ γοῦν τοῖς μὲν Ἰουδαίοις ἐν παραβολαῖς ἐλάλει, τοῖς γε μὴν ἁγίοις ἀποστόλοις, ἅτε δὴ καὶ ἀκραιφνῆ τὴν διάνοιαν ἔχουσι καὶ τελεωτάτων μαθημάτων δεκτικήν. «Ὑμῖν δέδοται», φησί, «γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται». Καλὸν δὲ ἡμᾶς τὴν κοιλίαν καθαίρειν ὅτι μάλιστα καὶ ποιεῖν λεπτοτέραν, ὥστε τὸν νόμον Κυρίου ἐν μέσῳ δέχεσθαι. Ψυχῆς δὲ κοιλία, τὸ δοχεῖον τῶν πνευματικῶν τροφῶν, εἴτουν τὸ διανοητικόν.

Στίχ. 10. «Εὐαγγελισάμην δικαιοσύνην
ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ».

Μεγάλη ἐκκλησία ἡ ἐκ μεγάλων καὶ τελείων συμπληρουμένη, ἐν ᾗ εὐηγγελίζετο δικαιοσύνην τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ· ἔγνω δὲ αὐτὸς ταύτην ὡς ἀποδεξάμενός τε καὶ οἰκειούμενος ὡς ἀδιαστάτως. Ὅτι δὲ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἡ δύναμις κατεβρόντησε τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ πεπλήρωκε τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, τουτέστι τὴν δι' αὐτοῦ συστᾶσαν καὶ συναγηγερμένην πληθὺν τῶν ἐπεγνωκότων τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, δῆλον ἂν εἴη δήπουθεν· οὐ γὰρ κεκώλυκεν ἑαυτοῦ τὰ χείλη· λαλεῖ γὰρ εἰς δεῦρο διὰ τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν κατὰ καιροὺς διδασκάλων. Τούτους καὶ Χριστοῦ χείλη καλεῖν, τῶν ἀπεοικότων οὐδέν. Γράφει γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ

88. Ματθ. 13, 11.

τὴ θυσία ποὺ προσφέρθηκε ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ἀνεβαίνει ὡς ὀσμὴ εὐωδίας στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μὲ τὸ ἴδιο του τὸ σῶμα.

Στίχ. 9. «Ἔχω τὸν νόμο σου μέσα στὴν καρδιά μου».

Ἔχοντας λοιπὸν τὸ θέλημά σου κρυμμένο μέσα μου (γιατὶ αὐτό, νομίζω, δηλώνει τό, «Μέσα στὴν κοιλιά μου), θὰ τὸ καταστήσω ὁλοκάθαρα γνωστὸ στοὺς γνήσιους. Γιατὶ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γνωρίζουμε, ὅτι τὰ ἀνώτερα μαθήματα ὁ Χριστὸς τὰ ἔλεγε στοὺς ἐκλεκτούς, καὶ δὲν μιλοῦσε σὲ ὅλους ἔτσι ἁπλᾶ καὶ ἀδιάκριτα. Καὶ πράγματι στοὺς Ἰουδαίους μιλοῦσε μὲ παραβολές, ἐνῶ στοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸν νοῦ εἶχαν καθαρὸ καὶ ἐπιδεκτικὸ μαθημάτων πολὺ ὑψηλῶν νοημάτων, λέγει· «Σὲ σᾶς δόθηκε τὸ προνόμιο νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας, ἐνῶ σ᾽ ἐκείνους δὲν δόθηκε»[88]. Εἶναι καλὸ λοιπὸν νὰ καθαρίζετε τὴν κοιλιά, ἡ ὁποία ἔτσι γίνεται πολὺ πιὸ λεπτότερη, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ δέχεται μέσα της τὸν νόμο τοῦ Κυρίου. Κοιλιὰ βέβαια τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ δοχεῖο τῶν πνευματικῶν τροφῶν, δηλαδὴ τὸ διανοητικό.

Στίχ. 10. «Διακήρυξα τὴ δικαιοσύνη
σὲ μεγάλη ἐκκλησία (σύναξη)».

Μεγάλη ἐκκλησία εἶναι ἐκείνη ποὺ γίνεται ἀπὸ μεγάλους καὶ τέλειους, στὴν ὁποία κήρυττε τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τῆς δικαιοσύνης μέσω τῆς πίστεως στὸν Ἰησοῦ, καὶ τὴ γνωρίζει αὐτὸς αὐτήν, γιατὶ τὴν ἔχει ἀποδεχθεῖ καὶ τὴν ἔκανε χωρὶς παύση δική του. Ὅτι ὅμως ἡ δύναμη τῶν κηρυγμάτων τοῦ Εὐαγγελίου διακηρύχθηκε περίλαμπρα σ᾽ ὅλη τὴ γῆ καὶ γέμισε τὴ μεγάλη Ἐκκλησία, δηλαδὴ αὐτὴν ποὺ ἱδρύθηκε ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος ἐκείνων ποὺ ἀναγνώρισαν τὴν παρουσία του, εἶναι ἀσφαλῶς ὁλοφάνερο, ἀφοῦ δὲν ἐμπόδισε τὰ χείλη του. Γιατὶ ὁμιλεῖ μέχρι τώρα μέσω τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν κατὰ καιροὺς διδασκάλων. Αὐτοὺς τὸ νὰ τοὺς ὀνομάζουμε καὶ χείλη τοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι καθόλου ἀνάρμοστο. Γράφει λοιπὸν

ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ». Ἐγνωκέναι δέ φησι τὸν Πατέρα τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, τὴν κε κρυμμένην, τὴν ὑπὲρ νόμον καὶ σκιάν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν εὐαγγελικήν, ἣν καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς τῆς διὰ Μωσέως λαληθείσης τοῖς ἀρχαιοτέροις ἀποφαίνει κρείττονα, τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις παρεγγυῶν τε καὶ λέγων· «Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Στίχ. 13. [«Ἐπληθύνθησαν ὑπὲρ
τὰς τρίχας».

Τὸν ποικίλον καὶ παντοδαπὸν ἐσμὸν τῶν λυπηρῶν ὁ προφητικὸς λόγος προκαταγγέλλει, ὧν τὴν πεῖραν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία δι' αὐτῶν εἴληφε τῶν πραγμάτων. Ὃ δέ φησι, «Καὶ ἡ καρδία μου ἐγκατέλιπέ με», ἀντὶ τοῦ, Ὤκλασε καὶ κατωλιγώρησεν, εἶπεν, ἵνα δείξῃ τὴν τῶν ἀθέων ἐπίνοιαν.]

ΨΑΛΜΟΣ Μ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου) Τινὲς μὲν τῷ Δαβὶδ ἀνέθεσαν τὸν παρόντα ψαλμόν, τινὲς δὲ τὰ κατὰ τὸν Ἐζεκίαν ἐν τούτῳ φασὶ προφητεύεσθαι, ὅπως τε δι' ἔπαρσιν ἐνόσησε, καὶ πῶς περὶ αὐτὸν οἱ φίλοι διετέθησαν, καὶ ὅτι διὰ τὴν εἰς τοὺς πένητας ἐπιμέλειαν τῆς ὑγείας ἔτυχεν. Οὐκ ἐᾷ δὲ ἡμᾶς τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον οὐδέτερον δέξασθαι. Τοῦ γὰρ Κυρίου εἰπόντος· «Ἵνα ἡ Γραφὴ πληρωθῇ, ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ πτέρναν αὐτοῦ»· καὶ δεικνύντος αὐτῷ καὶ οὐκ ἄλλῳ προσήκοντα τὸν ψαλμόν, θρασὺ νομίζω καὶ τολμηρὸν ἄλλην αὐτῷ διαπλάσαι ὑπόθεσιν. Μακαρίζει τοί-

89. Β΄ Κορ. 13, 3. 90. Ματθ. 5, 20. 91. Ἰω. 13, 18.

ὁ θεόπνευστος Παῦλος· «Ἀφοῦ ζητᾶτε ἀπόδειξη γιὰ τὸν Χριστὸ ὁ ὁποῖος μιλάει μέσω ἐμοῦ»[89]. Καὶ λέγει ὅτι ὁ Πατέρας γνωρίζει τὴ δικαιοσύνη του, αὐτὴν ποὺ εἶναι κρυμμένη, ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ νόμο καὶ τόπο, δηλαδὴ τὴν εὐαγγελική, τὴν ὁποία καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς τὴν ἀποδεικνύει ἀνώτερη ἀπὸ ἐκείνην ποὺ κηρύχθηκε μέσω τοῦ Μωυσέως, δίνοντας διαβεβαίωση στοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ λέγοντας· «Ἐὰν ἡ ἀρετή σας δὲν ξεπεράσει τὴν ἀρετὴ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ μπεῖτε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»[90].

Στίχ. 13. [«Οἱ θλίψεις μου ἔγιναν πιὸ πολλὲς
καὶ ἀπὸ τὶς τρίχες μου».

Ὁ προφητικὸς λόγος κηρύττει ἀπὸ πρὶν τὸ ποικίλο καὶ κάθε εἴδιους πλῆθος τῶν λυπηρῶν, τῶν ὁποίων πείρα ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ ἔλαβε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Αὐτὸ ποὺ λέγει, «Καὶ ἡ καρδιά μου μὲ ἐγκατέλειψε», τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ, "Λύγισε καὶ ἀδιαφόρησε γιὰ ὅλα", γιὰ νὰ δείξει τὴν ἐφευρικότητα τῶν ἀθέων].

ΨΑΛΜΟΣ 40ός

«Στὸ τέλος. Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Μερικοὶ βέβαια τὸν ψαλμὸ αὐτὸν τὸν ἀπέδωσαν στὸν Δαβίδ, καὶ ἄλλοι πάλι λένε ὅτι στὸν ψαλμὸ αὐτὸν προφητεύονται τὰ ὅσα συνέβησαν στὸν Ἐζεκία, ὅτι δηλαδὴ ἀρρώστησε ἀπὸ ἔπαρση, καὶ πῶς τοῦ φέρθηκαν οἱ γύρω ἀπὸ αὐτὸν φίλοι του, καὶ ὅτι μὲ τὴ φροντίδα του γιὰ τοὺς φτωχοὺς βρῆκε τὴν ὑγεία του. Τὸ θεῖο Εὐαγγέλιο ὅμως δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ δεχθοῦμε κανένα ἀπὸ τὰ δύο. Καὶ πράγματι, λέγοντας ὁ Κύριος, «Γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ Γραφή, αὐτὸς ποὺ τρώει μαζί μου τὸ ψωμί, σήκωσε ἐπάνω μου τὴν φτέρνα του»[91], καὶ δείχνοντας ὅτι σ' αὐτὸν καὶ ὄχι σὲ ἄλλον ταιριάζει ὁ ψαλμός, νομίζω ὅτι εἶναι θρασὺ καὶ τολμηρο νὰ πλάσουμε γι' αὐτὸ ἄλλη ὑπόθεση. Μα-

νυν ὁ προκείμενος ψαλμὸς τοὺς πιστεύσαντας εἰς Χριστόν· καὶ μὴν καὶ ἀμοιβὰς αὐτοῖς τῆς πίστεως δίδωσι τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπικουρίαν. Εἰσφέρεται δὲ καὶ αὐτὸ τοῦ Κυρίου τὸ πρόσωπον καταλέγον τε τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ, καὶ αὐτοῦ τοῦ προδότου ἐξαιρέτως· διὸ καὶ «Εἰς τὸ τέλος» ἐπιγέγραπται, ἀναπέμπων ἡμᾶς ἐπὶ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος, καθ' ἣν ἐπληροῦτο τὰ γεγραμμένα.

Στίχ. 2. «Μακάριος ὁ συνιὼν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα».

Μακαρίζει τὸν δυνάμενον συνιέναι τὴν πτωχείαν, ἣν δι' ἡμᾶς ἀνείληφεν ὁ Χριστός. Τοῦτον γὰρ λέγει πτωχόν, διότι πλούσιος ὤν, ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς, ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν.

Στίχ. 3. «Κύριος διαφυλάξαι αὐτὸν καὶ ζήσαι αὐτὸν καὶ μακαρίσαι αὐτὸν ἐν τῇ γῇ».

Αὗται τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως αἱ ἀμοιβαί, ἡ παρὰ τοῦ Κυρίου φυλακή, ἡ μέθεξις τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἡ ἐν τῇ γῇ τῶν πραέων μακαριότης, καὶ ἡ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἀπαλλαγή. Αὗται καὶ τῆς φιλοπτωχίας· οὐ μόνον γὰρ τὰ μέλλοντα δίδωσι τῷ φιλοπτώχῳ ὁ Κύριος καὶ τὴν ἀληθινὴν ἐκείνην ζωήν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα μακαριστὸν ἀποδείκνυσι.

Στίχ. 5. «Ἐγὼ εἶπα· Κύριε, ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχήν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἁμαρτίας ὁ Δαβὶδ εὔχεται, ἅτε δὴ ἑαυτὸν εἰδὼς ἕνα τῶν συνιέντων ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα. Ἀλλ' ὁ μὲν Δαβὶδ οὐ θαυμαστὸν εἰ καὶ νῦν ἐξομολογούμενος τοῦτό φησιν· ὁ δὲ Σωτὴρ ταῦτα ἂν λέγοι, τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν οἰκειούμενος, ὡς ἀπαρχὴ τῆς φύ-

92. Β' Κορ. 8, 9.

καρίζει λοιπὸν ὁ ψαλμὸς αὐτὸς αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστό, καὶ βέβαια δίνει ὡς ἀμοιβὴ τῆς πίστεώς τους τὴ βοήθειά του. Παρουσιάζεται ἐπίσης καὶ τὸ ἴδιο τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου νὰ κατηγορεῖ καὶ τοὺς ἄρχοντες τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, καὶ ἰδιαίτερα τὸν ἴδιο τὸν προδότη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμὸς ἐπιγράφεται, «Στὸ τέλος», παραπέμπτοντάς μας στὴ συντέλεια τοῦ αἰώνα, κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἐκπληρωθοῦν αὐτὰ ποὺ ἔχουν γραφεῖ.

Στίχ. 2. «Εἶναι μακάριος αὐτὸς ποὺ δείχνει κατανόηση γιὰ τὸν φτωχὸ καὶ στερημένο τὰ πάντα».

Μακαρίζει αὐτὸν ποὺ μπορεῖ νὰ κατανοήσει τὴ φτώχεια, τὴν ὁποία ἀνέλαβε γιὰ χάρη μας ὁ Χριστός. Καθόσον αὐτὸν ὀνομάζει φτωχό, γιατί, ἐνῶ ἦταν πλούσιος, ἔγινε φτωχὸς γιὰ χάρη μας, ὥστε μὲ τὴ φτώχεια ἐκείνου νὰ πλουτήσουμε ἐμεῖς[92].

Στίχ. 3. «Ὁ Κύριος θὰ τὸν διαφυλάξει καὶ θὰ τὸν κρατήσει στὴ ζωή, καὶ θὰ τὸν κάνει μακάριο στὴ γῆ».

Αὐτὲς εἶναι οἱ ἀμοιβὲς τῆς πίστεως στὸν Χριστό, ἡ προστασία ἀπὸ τὸν Κύριο, ἡ συμμετοχὴ στὴν αἰώνια ζωή, ἡ μακαριότητα στὴ γῆ τῶν πράων, καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς. Αὐτὲς εἶναι καὶ τῆς φιλοπτωχίας οἱ ἀμοιβές. Γιατὶ δὲν δίνει ὁ Κύριος μόνο τὰ μελλοντικὰ σ' αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾶ τοὺς φτωχοὺς καὶ τὴν ἐκεῖ ἀληθινὴ ζωή, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ τὸν ἀποδεικνύει μακαριστόν.

Στίχ. 5. «Ἐγὼ εἶπα· Κύριε, ἐλέησέ με. Θεράπευσε τὴν ψυχή μου, γιατὶ ἁμάρτησα σὲ Σένα».

Ὁ Δαβὶδ προσεύχεται καὶ γιὰ τὴ δική του ἁμαρτία, γιατὶ γνωρίζει τὸν ἑαυτό του ὅτι εἶναι ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κατανοοῦν τὸν φτωχὸ καὶ αὐτὸν ποὺ στερεῖται τὰ πάντα. Ἀλλὰ ὁ Δαβὶδ βέβαια δὲν εἶναι ἀξιοθαύμαστο, ἐὰν καὶ τώρα ἐξομολογούμενος λέγει τὸ ἴδιο, ὁ Σωτήρας ὅμως τὰ λέγει αὐτὰ κάνοντας δικές του τὶς ἁμαρτίες μας, ὡς ἀπαρχὴ τῆς φύσεως. Γιατὶ ὁ

σεως. Χριστὸς γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· καὶ τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν· οἷς ἁρμόζει καὶ τὸ ἐλέους δέεσθαι.

[Κυρίλλου καὶ Διδύμου) Τὰ δὲ ἑξῆς κυρίως ἁρμόττειν τοῖς περὶ τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος λόγοις, πάντες φασίν. Τὸ δὲ «Ἥμαρτόν σοι», ὅτι εἰς τοὺς σούς, ὦ Δέσποτα, πεπαρώνηκα νόμους· πᾶσα γὰρ ἡμῶν ἡ ἁμαρτία καταφωρᾶται τοιαύτη.

Στίχ. 6. «Οἱ ἐχθροί μου εἶπον κακά μου· πότε ἀποθανεῖται καὶ ἀπολεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ;».

Ἐντεῦθεν τὸ πρόσωπον εἰσφέρεται τοῦ Χριστοῦ διηγούμενον τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων αὐτῷ γεγενημένα, οὓς καὶ ἐχθροὺς καλεῖ, βασκαίνοντας αὐτῷ καὶ τὸν θάνατον καττύοντας· οἳ καὶ ὁρῶντες αὐτοῦ τὸ ὄνομα πολλῆς πεπληρωμένον δυνάμεως, ὡς δι' αὐτοῦ ἀπελαύνεσθαι ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ πᾶσαν νόσον θεραπεύεσθαι, ἐνόμιζον αὐτὸ ὡς ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων μετὰ θάνατον σβέννυσθαι. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία τἀναντία τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Χριστοῦ φρονοῦσα, εἰς αὐτοῦ πρόσωπον ἀνεφώνει λέγουσα ἐν ὕμνοις· «Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ»· καί, «Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου», πεπεισμένη κεχαρίσθαι αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα.

Στίχ. 7. «Καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει».

Περιΐστησι τὸν λόγον ἡ προφητεία εἰς τὸν Ἰούδαν, ὡς μαθητὴν μὲν εἰσιόντα, πονηρὰ δὲ κατὰ τοῦ Κυρίου διαλεγόμενον καὶ διανοούμενον, καὶ Ἰουδαίοις συνταττόμενον τοῖς τὰς πονηρὰς ἐπὶ τῷ Κυρίῳ βουλευομένοις βουλάς, καὶ παρὰ τὸν νόμον ἀποκτεῖναι τὸν ἀθῷον ὄντως σπεύδουσα. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι, φησίν, ἐχθροὶ μονονουχὶ λέγοντες, Βαρὺς

---

93. Γαλ. 3, 13. 94. Β' Κορ. 5, 21. 95. Ψαλμ. 44, 18. 96. Ἆσμα ᾀσμ. 1, 3.

Χριστὸς πέθανε γιὰ μᾶς, καὶ ἔγινε γιὰ μᾶς κατάρα[93], καὶ αὐτὸν ποὺ δὲν γνώρισε ἁμαρτία, τὸν ἔκανε ἁμαρτία γιὰ μᾶς[94], γιὰ τοὺς ὁποίους ταιριάζει καὶ τὸ νὰ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ εὐσπλαγχνία.

(Κυρίλλου καὶ Διδύμου). Τὰ παρακάτω ὅμως ὅλοι λένουν ὅτι ταιριάζουν μὲ τοὺς λόγους τοῦ πάθους. «Ἁμάρτησα σὲ σένα», λέγει, ἐπειδὴ φέρθηκα σὰν μεθυσμένος, Κύριε, στοὺς νόμους σου. Γιατὶ κάθε ἁμαρτία μας συλλαμβάνεται νὰ εἶναι τέτοια.

Στίχ. 6. «Οἱ ἐχθροί μου εἶπαν ἐναντίον μου κακά·
Πότε θὰ πεθάνει, ὥστε νὰ χαθεῖ τὸ ὄνομά του;».

Ἀπὸ αὐτὸ παρουσιάζεται τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ νὰ διηγεῖται ὅλα ὅσα τοῦ ἔγιναν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ὁποίους καὶ ἀποκαλεῖ ἐχθρούς του, συκοφαντώντας τον καὶ μελετώντας τὸν θάνατό του. Αὐτοὶ βλέποντας ὅτι τὸ ὄνομά του εἶναι γεμᾶτο μὲ πολλὴ δύναμη, ὥστε ἀπὸ αὐτὸ νὰ διώχνονται ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ θεραπεύεται κάθε ἀρρώστια, νόμιζαν ὅτι αὐτὸ θὰ ἔσβηνε μετὰ τὸν θάνατό του, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ὑπόλοιπους ἀνθρώπους. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως, πιστεύοντας τὰ ἀντίθετα μὲ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ, στὸ πρόσωπο αὐτοῦ ἀναφωνοῦσε μὲ ὕμνους λέγοντας· «Θὰ θυμᾶμαι τὸ ὄνομά σου σὲ ὅλες τὶς γεννεές»[95], καί, «Τὸ ὄνομά σου εἶναι μύρο ποὺ χύθηκε»[96], πεπεισμένη ὅτι τοῦ χάρισε ὄνομα, τὸ ὁποῖο εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα[97].

Στίχ. 7. «Καὶ πήγαιναν νὰ τὸν δοῦν. Ἄδικα μιλοῦσε».

Ἡ προφητεία περιστρέφει τὸν λόγο γύρω ἀπὸ τὸν Ἰούδα, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται βέβαια ὡς μαθητής, ἀλλὰ συζητᾶ καὶ σκέφτεται δόλια ἐναντίον τοῦ Κυρίου, καὶ συντάσσεται μὲ τοὺς Ἰουδαίους οἱ ὁποῖοι παίρνουν τὶς πονηρὲς ἀποφάσεις ἐναντίον τοῦ Κυρίου καὶ βιάζονται νὰ θανατώσουν τὸν ἀληθινὰ ἀθῶον. Οἱ ἄλλοι λοιπόν, λέγει, ἐχθροὶ λέγοντας κατὰ κάποιο τρόπο, Εἶναι βάρος γιὰ μᾶς καὶ μόνο ποὺ τὸν βλέπουμε, σχεδίαζαν τὸν θάνα-

97. Φιλ. 2, 9.

ἡμῖν ἐστι καὶ βλεπόμενος, θάνατον αὐτῷ κατεσκεύαζον, ὁ δὲ Ἰούδας εἰσεπορεύετο ὡς οἰκεῖος τοῦ κατασκοπῆσαι· ἐκαιροφυλάκει γὰρ τὸν προδοσίας καιρόν, τοὺς ἀνόμους περὶ ταύτης ἀνακινῶν καὶ συνάγων λογισμούς. Ἐκεκρίκει γὰρ τοῖς φονῶσι παραδοῦναι τὸν Κύριον, καὶ λανθάνειν αὐτὸν ᾤετο ἐν τῷ μάτην λαλεῖν, ἤγουν Ῥαββὶ αὐτὸν ὀνομάζειν καὶ διδάσκαλον.

Στίχ. 7. «Ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό».

Ἔξω, φησί, προϊὼν συνετάττετο τοῖς Γραμματεῦσι καὶ ἀρχιερεῦσι καὶ Φαρισαίοις, οὐκ ἔτι ἐν τῇ καρδίᾳ λαλῶν, ἀλλὰ προδήλως διαλεγόμενος. Τί δὲ ἐλάλει; «Τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;».

Στίχ. 8. «Κατ' ἐμοῦ ἐψιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροί μου».

Τὰς κατ' αὐτοῦ τῶν Ἰουδαίων συσκευὰς σημαίνει καὶ τὰ λεληθότα σκέμματα· εὐλαβούμενοι γὰρ τὸ πλῆθος, οὐκ ἐτόλμων φανερῶς ταῦτα τίθεσθαι, ἀλλὰ συμβούλιον λαθραίως ἐποιοῦντο. Ψιθυρισμὸς γάρ ἐστιν ἀπαρρησίαστον φθέγμα καὶ λαθραία κακολογία, ὡς λοιδορία ἡ ἐν φανερῷ καὶ κατὰ πρόσωπον κακηγορία.

Στίχ. 9. «Λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' ἐμοῦ».

Τὸ «Αἶρε, αἶρε, σταύρωσον αὐτόν». Οὗτος δὲ ὅτι παράνομος ἦν ὁ λόγος, δῆλον ἐκ τοῦ εἰρημένου· «Ἆθῶον καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς». Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τυραννίδος γραφὴν κατ' αὐτοῦ ἐποιήσαντο λέγοντες, ὅτι βασιλέα ἑαυτὸν ποιεῖ, καὶ κωλύει Καίσαρι φόρον δοῦναι. Ἀλλὰ καὶ ψευδομάρτυρας κατὰ Χριστοῦ ἐξήτουν καὶ τὰ ψευδῆ ἐπλάττοντο.

Στίχ. 9. «Μὴ ὁ κοιμώμενος οὐχὶ προσθήσει
τὸ ἀναστῆναι;».

Διαγελᾷ τῶν Ἰουδαίων ὁ Σωτὴρ τὰ σκέμματα, ὡς οἰο-

τό του, ἐνῶ ὁ Ἰούδας, ὡς δικός του, πήγαινε γιὰ νὰ τὸν κατασκοπεύσει. Γιατὶ καιροφυλακτοῦσε τὸν καιρὸ τῆς προδοσίας, ἀνακινώντας καὶ συγκεντρώνοντας τὶς ἄνομες γι' αὐτὴν σκέψεις. Γιατὶ εἶχε ἀποφασίσει νὰ παραδώσει τὸν Κύριο στοὺς φονιάδες, καὶ νόμιζε ὅτι διαφεύγει τὴν προσοχή του μὲ τὸ νὰ τὸν ἀποκαλεῖ Ραββὶ καὶ διδάσκαλο.

Στίχ. 7. «Πήγαινε ἔξω, καὶ μιλοῦσε γιὰ τὸ ἴδιο θέμα».

Πηγαίνοντας ἔξω, λέγει συναντιόταν μὲ τοὺς Γραμματεῖς καὶ ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, μιλώντας πιὰ ὄχι μέσα στὴν καρδιά του, ἀλλὰ συζητώντας ὁλοφάνερα. Καὶ τί ἔλεγε; «Τί θέλετε νὰ μοῦ δώσετε, γιὰ νὰ σᾶς τὸν παραδώσω ἐγώ;»[98]

Στίχ. 8. «Ὅλοι οἱ ἐχθροί μου ψιθύριζαν ἐναντίον μου».

Ἐννοεῖ τὶς ἐναντίον του μηχανορραφίες τῶν Ἰουδαίων καὶ τὶς μυστικὲς συσκέψεις. Γιατὶ φοβούμενοι τὸ πλῆθος, δὲν τολμοῦσαν νὰ τὰ φανερώνουν, ἀλλὰ ἔκαναν συμβούλιο κρυφά. Γιατὶ ὁ ψίθυρος εἶναι δειλὸς λόγος καὶ λαθραία κακολογία, ὅπως λοιδορία εἶναι ἡ φανερὴ καὶ κατὰ πρόσωπο κατηγορία.

Στίχ. 9. «Κατέθεσαν ἐναντίον μου λόγο παράνομο».

Δηλαδὴ τό, «Ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν»[99]. Ὅτι ὅμως τὸ σύνθημα αὐτὸ ἦταν λόγος παράνομος, εἶναι φανερὸ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἔχει εἰπωθεῖ· «Ἀθῶον καὶ δίκαιον δὲν θὰ θανατώσεις»[100]. Ἀλλὰ διατύπωσαν καὶ κατηγορία ἐναντίον του γιὰ κοσμικὴ ἐξουσία λέγοντας, ὅτι κάνει τὸν ἑαυτό του βασιλιὰ καὶ ἐμποδίζει νὰ πληρώνουν φόρο στὸν Καίσαρα. Ἐπίσης ζητοῦσαν νὰ βροῦν καὶ ψευδομάρτυρες ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπινοοῦσαν τὰ ψέματα.

Στίχ. 9. «Μήπως αὐτὸς ποὺ κοιμᾶται δὲν μπορεῖ
νὰ σηκωθεῖ;».

Ὁ Σωτήρας γελάει μὲ τὶς ἀποφάσεις τῶν Ἰουδαίων, ποὺ

98. Ματθ. 26, 15. 99. Ἰω. 19, 15. 100. Ἔξ. 23, 7.

μένων διὰ τοῦ θανάτου θραύειν αὐτόν, ὡς ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς. Καί φησι· Πῶς νομίζετε θανάτῳ περιβαλεῖν τὴν ζωήν; Ὕπνος γάρ ἐστιν ἐν ἐμοὶ τὸ θανεῖν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἐπὶ ἀναστάσει γίνεται. Εἰ γάρ τριήμερος ἀνίσταμαι, πῶς οὐχ ὕπνος ὁ ἐμὸς θάνατος;

Στίχ. 10. «Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἤλπισα», κ.τ.λ.

Εἰρήνης ἄνθρωπον τὸν Ἰούδαν φησί, διά τοι τὸ δοκεῖν ἐν τοῖς εὐνοοῦσιν αὐτῷ τετάχθαι καὶ φίλοις, τό γε ἦκον εἰς τὸ εἶναι μαθητήν. Ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· Τί θαυμαστὸν εἰ οἱ ἐχθροὶ κατ' ἐμοῦ κατέθεντο τοιαῦτα, ὅπου γε ὁ οὕτως οἰκεῖος καὶ ὁμοτράπεζος ὢν μοι καὶ σύσσιτος, τὴν πτέρναν αὐτοῦ ὥσπερ λάξ ἐντείνων κατ' ἐμοῦ ἐπῆρε, καὶ ὃν εἶχε δόλον ἐγύμνωσε, σκελίσαι με διὰ τῆς προδοσίας ἐπιχειρήσας; Πτέρναν γὰρ τὸν δόλον καὶ τὴν κακουργίαν ὠνόμασε, ἐκ μεταφορᾶς τῶν περὶ τάχους ἀγωνιζομένων καὶ τῇ πτέρνῃ προσπταίειν καὶ πίπτειν παρασκευαζόντων τοὺς συνθέοντας.

Στίχ. 11. «Σὺ δέ, Κύριε, ἐλέησόν με καὶ ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς».

Ταῦτα ἁρμόττει τῷ Χριστῷ διὰ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρον. Ἄθρει γάρ μοι πάλιν τὸν ὑπάρχοντα μὲν ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Θεὸν Λόγον, τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πεφηνότα, σύνθρονόν τε αὐτοῦ καὶ συγκατάρχοντα τῶν ὅλων, ὡς ἐν ὑφέσει τε ὄντα καὶ ἐν μείοσιν διά τοι τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν, καὶ ἀνθρωπίνως μᾶλλον διὰ τὴν κένωσιν, ἤγουν θεοπρεπῶς, τοὺς πρός γε τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα ποιούμενον λόγους· «Ἐλέησόν με», γάρ, φησίν, «καὶ ἀνάστησόν με». Καίτοι πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργὲς ὡς

νόμιζαν ὅτι μὲ τὸν θάνατό του θὰ τὸν συντρίψουν σὰν ἕνα ἀπὸ μᾶς. Καὶ λέγει· Πῶς νομίζετε ὅτι μπορεῖτε νὰ περιορίσετε μὲ θάνατο τὴ ζωή; Γιατὶ γιὰ μένα τὸ νὰ πεθάνω εἶναι ὕπνος, καὶ ὁ θάνατος δὲν γίνεται γιὰ νὰ καταστρέψει τὴ ζωή, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὴν ἀναστήσει. Ἐφόσον λοιπὸν σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ ἀναστηθῶ, πῶς ὁ θάνατός μου δὲν εἶναι ὕπνος;

Στίχ. 10. «Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου,
στὸν ὁποῖο στήριξα τὶς ἐλπίδες ου», κ.τ.λ.

Ἄνθρωπο εἰρήνης ὀνομάζει τὸν Ἰούδα, γιατὶ ἦταν μεταξὺ τῶν εὐνοουμένων σ᾽ αὐτὸν καὶ τῶν φίλων, ὅσον ἀφορᾶ στὸ νὰ εἶναι μαθητής. Αὐτὸ βέβαια ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἑξῆς· Τί τὸ παράξενο ἐὰν οἱ ἐχθροί μου κατάθεσαν τέτοια πράγματα, τὴ στιγμὴ ποὺ αὐτὸς ποὺ ἦταν τόσο φίλος καὶ συμμετεῖχε στὸ ἴδιο τραπέζι μὲ μένα καὶ ἔτρωγε μαζί μου, σήκωσε τὴ φτέρνα του ἐναντίον μου σὰν κλωτσιά, καὶ ἀποκάλυψε τὸν δόλο ποὺ εἶχε, ἐπιχειρώντας νὰ μὲ ὑποσκελίσει μὲ τὴν προδοσία του; Γιατὶ φτέρνα ὀνόμασε τὸν δόλο καὶ τὴν κακουργία, μεταφέροντας τὸν ὅρο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονται σὲ ἀγώνα δρόμου, καὶ μὲ τὴ φτέρνα κάνουν ἐκείνους ποὺ τρέχουν μαζί τους νὰ σκοντάφτουν καὶ νὰ πέφτουν.

Στίχ. 11. «Σὺ ὅμως, Κύριε, λυπήσου με καὶ ἀνάστησέ με,
καὶ θὰ τοὺς τὸ ἀνταποδώσω».

Αὐτὰ ταιριάζουν στὸ Χριστὸ λόγω τῶν μέτρων τῆς ἀνθωπότητας. Πρόσεχε δηλαδὴ σὲ παρακαλῶ πάλι τὸν Θεὸ Λόγο ποὺ ὑπάρχει μὲ τὴ μορφὴ καὶ τὴν ἰσότητα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, αὐτὸν ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν οὐσία του καὶ εἶναι σύνθρονος καὶ ἐξουσιάζει μαζί του τὰ πάντα, ὅτι βρίσκεται σὲ ἀδράνεια καὶ μειονεκτικὴ θέση, ἐξαιτίας τῆς ὁμοιότητας του μὲ μᾶς, καὶ λόγω τῆς ταπείνωσής του νὰ ἀπευθύνει τοὺς λόγους του πρὸς τὸν Πατέρα του μᾶλλον μὲ ἀνθρώπινο τρόπο, παρὰ ὅπως πρέπει στὸν Θεό· γιατὶ λέγει, «Λυπήσου με καὶ ἀνάστησέ με». Ἂν καὶ βέβαια πῶς δὲν εἶναι σὲ ὅλους φανερό, ὅτι ὁ ἴδιος

αὐτός ἐστιν κατὰ φύσιν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός; αὐτὸς δὲ ὁμοίως ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή, κατὰ τὴν αὐτοῦ φωνήν. Ἀλλ' ἦν ἀναγκαῖον πᾶσαν αὐτὸν πληρῶσαι δικαιοσύνην· καὶ ἐπειδὴ γέγονεν ἄνθρωπος, τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μὴ παραιτεῖσθαι σμικροπρεπές, μήτε μὴν τοὺς αὐτῇ πρέποντας ἀπαξιῶσαι λόγους, διὰ τὸ τῆς οἰκονομίας εὐτεχνές. Φαμὲν δὲ ὅτι τὸν ἔλεον, καὶ συνεζευγμένως αὐτῷ τὴν ἀνάστασιν, οὐχ ἑαυτῷ μᾶλλον, ἀλλ' ἡμῖν αἰτεῖ τοῖς ἐν χρείᾳ καθεστηκόσιν ἐλέου καὶ ἀναστάσεως. Ὥσπερ γὰρ εἰσελθούσης εἰς τὸν κόσμον τῆς ἁμαρτίας, συνεισήλατο καθάπερ ἰδίᾳ μητρί, καὶ ὁ δι' αὐτήν τε καὶ δι' αὐτῆς ἀναφὺς θάνατος, οὕτως ἐξωσθείσης ἐκ τοῦ κόσμου τῆς ἁμαρτίας, συνεξήλατο καὶ ὁ θάνατος. Δικαιούμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ κατοικτείροντος ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός.

Λύσιν οὖν ὁ θάνατος ἔχει τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ πρὸς ἀφθαρσίαν καὶ ζωὴν ἀνέθαλεν ἡ ἀνθρώπου φύσις. Ὅταν τοίνυν ἀναστήσῃς με, φησίν, ὦ Πάτερ, τότε καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς, δῆλον δὲ ὅτι τοῖς εἰς αὐτὸν πεπαροῳνηκόσιν. Ἐπιτήρει δ' ὅμως, ὡς ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς σμικροπρεπείας ἀναφοιτᾷ πάλιν ... [εἰς τὸ] θεοπρεπές. Οὐ γὰρ ἔφη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα, ὅτι Ὅταν ἀναστήσῃς με, τότε καὶ ἀνταποδώσεις αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ἐσόμενος τῶν ὅλων κριτὴς καὶ ἔστι καὶ νοεῖται Θεός, «Ἀνταποδώσω», φησίν, «αὐτοῖς». Ὡς γὰρ αὐτός που πάλιν φησίν, «Ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν κρίσιν δέδωκεν τῷ Υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα». Ὅτι δὲ τοῦ Πατρὸς ἀναστῆσαι λεγομένου τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν, δι' αὐτοῦ καὶ τοῦτο κατώρθωται, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις; Αὐτὸς γάρ ἐστιν, ὡς ἔφην, ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή· Τοιγάρτοι καὶ ἔφη πρὸς Ἰου-

101. Ἰω. 11, 25.
102. Γαλ. 2, 17.

εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα; Καὶ αὐτὸς ἐπίσης εἶναι ἡ ἀνάσταση καὶ ἡ ζωή[101], σύμφωνα μὲ τὰ δικά του λόγια. Ὡστόσο ἦταν ἀπαραίτητο νὰ ἐκπληρώσει ὅλον τὸν νόμο, καὶ ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, νὰ μὴ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη μικροπρέπεια, οὔτε νὰ ἀπορρίψει τοὺς λόγους ποὺ ταιριάζουν σ' αὐτήν, λόγω τοῦ σοφοῦ σχεδίου τῆς οἰκονομίας. Λέμε ἐπίσης ὅτι τὴν εὐσπλαγχνία, συνδυασμένη μὲ τὴν ἀνάσταση, δὲν τὰ ζήτησε γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ μᾶς, οἱ ὁποῖοι ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ εὐσπλαγχνία καὶ ἀνάσταση. Γιατί, ὅπως ὅταν μπῆκε στὸν κόσμο ἡ ἁμαρτία, μπῆκε μαζὶ σὰν μητέρα της καὶ ὁ θάνατος, ἐξαιτίας αὐτῆς καὶ μέσω αὐτῆς, ἔτσι ὅταν διώχθηκε ἀπὸ τὸν κόσμο ἡ ἁμαρτία, ἔφυγε μαζί της καὶ ὁ θάνατος. Γιατὶ δικαιωνόμαστε μέσω τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα[102].

Ἄρα λοιπὸν ὁ θάνατος λύση ἔχει τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου ξαναβλάστησε πρὸς ἀφθαρσία. Ὅταν λοιπὸν μὲ ἀναστήσεις, λέγει, Πατέρα, τότε θὰ ἀνταποδώσω σ' αὐτούς, δηλαδὴ σὲ ἐκείνους ποὺ φέρθηκαν πρὸς αὐτὸν σὰν μεθυσμένοι. Πρόσεχε ὅμως, ὅτι ἀπὸ τὴ δική μας μικροπρέπεια ξαναγυρίζει πάλι σ' αὐτὸ ποὺ ταιριάζει στὸν Θεό. Γιατὶ δὲν εἶπε στὸν οὐράνιο Πατέρα, "Ὅταν μὲ ἀναστήσεις, τότε καὶ θὰ ἀνταποδώσεις σ' αὐτούς", ἀλλ' ὡς κριτὴς ποὺ θὰ εἶναι αὐτὸς καὶ εἶναι καὶ νοεῖται Θεός, «Θὰ ἀνταποδώσω», λέγει, «σ' αὐτούς». Ὅπως δηλαδὴ λέγει κάπου πάλι ὁ ἴδιος· «Ὁ Πατέρας δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλη τὴν κρίση τὴν ἔδωσε στὸν Υἱό, ὥστε ὅλοι νὰ τιμοῦν τὸν Υἱὸ ὅπως τιμοῦν καὶ τὸν Πατέρα»[103]. Ὅτι ὅμως, ἐνῶ λέγεται ὅτι ὁ Πατέρας θὰ ἀναστήσει τὸν Κύριό μας ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ αὐτὸ ἔγινε ἀπὸ τὸν ἴδιο, ὅπως εἶπα, πῶς μπορεῖ νὰ ἔχει κανεὶς ἐνδοιασμούς; Γιατὶ αὐτὸς εἶναι, ὅπως εἶπα, ἡ ἀνάσταση καὶ ἡ ζωή[104]. Γι' αὐτὸ καὶ εἶπε στοὺς Ἰουδαίους γιὰ τὸ σῶμα του· «Γκρεμίστε τὸν ναὸ αὐτόν, καὶ σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»[105]. Ὅτι πάλι οἱ Ἰουδαῖοι ἐξέ-

103. Ἰω. 5, 22. 104. Ἰω. 11, 25. 105. Ἰω. 2, 19.

δαίους περὶ τοῦ ἰδίου σώματος· «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν». Ὅτι δὲ δίκας ἐκτετίκασιν Ἰουδαῖοι τῆς εἰς αὐτὸν γενομένης δυσσεβείας, οὐ μακρῶν ἂν γένοιτο χρεία λόγων, αὐτῶν τοῦτο κεκραγότων τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς. Ἀνταπέδωκε γάρ, Ῥωμαίοις αὐτοὺς παραδούς. Εἶτα πάλιν ἀνθρωπίνως φησίν·

Στίχ. 12. «Ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι τεθέληκάς με».

Λαλεῖ πάλιν ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὡς διὰ τοῦτο γενόμενος ἄνθρωπος, ἵν' ἡμᾶς ἐν ἑαυτῷ παραθῆται τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἐν ἀποστροφῇ, διὰ τὴν παράβασιν καὶ τὴν καθ' ἡμῶν τυραννήσασαν ἁμαρτίαν. Ἐν Χριστῷ γὰρ ἐσχήκαμεν τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα καὶ τὸ ἀγαπᾶσθαι λοιπόν. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, θύρα τε καὶ ὁδὸς πρὸς οἰκειότητα τὴν πνευματικήν. Ὅταν οὖν, φησίν, ὦ Πάτερ, ἐλεήσας με ἀναστήσῃς, εἴσομαι δὴ τότε ὅτι τεθέληκάς με, ἀντὶ τοῦ, ἠγάπησας. Ἐν ἀγάπῃ γὰρ ὄντως πᾶν εἴ τί ἐστι θελητόν. Καὶ τότε οὐ μὴ ἐπιχαρῇ ὁ ἐχθρός μου ἐπ' ἐμέ. Ἐχθρὸν δὲ νοήσεις πάσης τῆς ἀνθρωπότητος τὸν διάβολον, τὸν εἰσαγαγόντα διὰ τῆς ἁμαρτίας τὸν θάνατον. Οὗτος τοίνυν καταλήξει τοῦ χαίρειν, ὅταν ἴδῃ μεταστοιχειουμένην εἰς ἀφθαρσίαν τὴν ἀνθρώπου φύσιν, καὶ ἀναμορφουμένην εἰς εἶδος τὸ ἐν ἀρχαῖς, ἐκποδὼν γεγενημένης τῆς ἁμαρτίας, καὶ σὺν αὐτῇ τῆς φθορᾶς. Ἰδικῶς δὲ καὶ καταμόνας ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ νοητέον ἀρχιερεῖς καὶ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους τοὺς καταμισθωσαμένους τὸν Ἰούδαν καὶ πρὸς Πιλάτον ἀπαγαγόντας τὸν Ἰησοῦν.

Στίχ. 14. «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ», κ.τ.λ.

Κατακλείει καὶ νῦν εἰς εὐχαριστίαν τὸν ψαλμόν, ὡς ὑπὲρ πάντων τε καὶ παρὰ πάντων ἀναφερομένην τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Καὶ ἄξιος εἶ, φησί, τοῦ εὐλογεῖσθαι αἰωνίως, ἀπὸ μὲν τοῦ παρόντος παρ' ἡμῶν ἀρχομένης τῆς εὐλογίας, τελειουμένης δὲ ἐν τῷ μέλλοντι ὅταν τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.

τισαν ποινὲς γιὰ τὴν ἀσέβεια ποὺ ἔδειξαν σ' αὐτόν, δὲν χρειάζεται νὰ κάνουμε μακροὺς λόγους, γιατὶ τὰ ἴδια τὰ συμβάντα τὸ ἔχουν φωνάξει δυνατὰ σ' αὐτούς. Τοὺς τὸ ἀνταπέδωσε δηλαδή, παραδίνοντάς τους στοὺς Ρωμαίους. Ἔπειτα πάλι ὡς ἄνθρωπος λέγει·

Στίχ. 12. «Μὲ αὐτὸ κατάλαβα ὅτι μὲ θέλησες».

Πάλι ὁμιλεῖ σὰν ἄνθρωπος, καὶ ὅτι γι' αὐτὸ ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσει μὲ τὸν ἑαυτό του στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μὲ ἀποστροφή, ἐξαιτίας τῆς παρακοῆς καὶ τῆς ἁμαρτίας ἡ ὁποία μᾶς ἐξουσίασε. Γιατὶ μὲ τὸν Χριστὸ ἀποκτήσαμε τὴ συγγένεια μὲ αὐτόν, καὶ τὸ νὰ ἀγαπώμαστε στὸ ἔξῆς. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας[106], καὶ ἡ θύρα[107] καὶ ὁ δρόμος[108] ποὺ ὁδηγεῖ σὲ συγγένεια πνευματική. Ὅταν λοιπόν, λέγει, Πατέρα, ἐλεώντας με θὰ μὲ ἀναστήσεις, θὰ γνωρίσω τότε καλὰ ὅτι μὲ θέλησες, ἀντὶ τοῦ, μὲ ἀγάπησες. Γιατὶ πραγματικὰ γίνεται ἀγαπητὸ κάθετι ποὺ εἶναι ἐπιθυμητό. Καὶ τότε δὲν θὰ χαρεῖ ὁ ἐχθρός μου γιὰ μένα. Καὶ ἐχθρὸ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας πρέπει νὰ ἐννοεῖς τὸν διάβολο, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἁμαρτία εἰσήγαγε τὸν θάνατο. Αὐτὸς λοιπὸν θὰ σταματήσει νὰ χαίρεται, ὅταν δεῖ τὴν ἀνθρώπινη φύση νὰ μεταστοιχειώνεται σὲ ἀθανασία καὶ νὰ ξαναπαίρνει τὸ ἀρχικὸ κάλλος, ἀφοῦ θὰ ἔχει ἐκδιωχθεῖ ἡ ἁμαρτία καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ ὁ θάνατος. Ἰδιαίτερα ὅμως καὶ χωριστὰ ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ θεωροῦμε τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, οἱ ὁποῖοι πλήρωσαν τὸν Ἰούδα καὶ ὁδήγησαν τὸν Ἰησοῦ στὸν Πιλᾶτο.

Στίχ. 14. «Ἂς εἶναι εὐλογημένος ὁ Κύριος,
ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ» κ.τ.λ.

Τὸν ψαλμὸ καὶ τώρα τὸν τελειώνει μὲ εὐχαριστία, ποὺ ἀναφέρεται γιὰ ὅλους καὶ ἀπὸ ὅλους στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Καὶ εἶσαι ἄξιος, λέγει, νὰ εὐλογεῖσαι αἰώνια, στὴν παρούσα βέβαια ζωὴ ἀρχίζοντας ἡ εὐλογία ἀπὸ μᾶς, καὶ τελειώνοντας στὸ μέλλον, ὅταν θὰ ἔρθει τὸ τέλειο καὶ θὰ καταργηθεῖ τὸ μερικό»[109].

---

106. Ἐφεσ. 2, 14. 107. Ἰω. 10, 9. 108. Ἰω. 15, 6. 109. Α΄ Κορ. 13, 10.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρὰ γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα ποὺ βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἁπλῶς στὴ σελίδα ποὺ βρίσκονται.

1. Εὑρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις

1	14	290
3	19	78
4	10	82. 122
8	21	174
12	3	400
25	27	418
49	10	164

Ἔξοδος

15	25	412
23	7	492
23	12	368
23	22	402
25	40	124

Ἀριθμοί

28	3	422

Δευτερονόμιον

17	6	250
	67	76
32	11	254. 258

Βασιλειῶν Α΄

11	1ἑ.	50
13	14	228
15	11	48
16	17-23	32
21	1 ἑ.	308

Βασιλειῶν Β΄

11	12	466
14	20	70
18	12	86
24	14	446

Βασιλειῶν Δ΄

18	30	226
	32	226
	33	446
	35	226

Ψαλμοί

1	4	330
2	8	352
	10	114
3	1	22
	5	22
4	5	456
	7	72
6	8	186
7	2	152
9	10	90. 344. 438
	13	184
	23	136
	29	142
16	36	382

16	7	302
18	13	62
22	1	378
27	7	286
31	1	288
	10	62
37	5	116
38	5	458
	8	384
39	1	416
	7	182
	8-9	480
43	24	54
44	7	40. 46
	12	118
	18	490
46	10	416
47	15	298
48	13	132
	15	184
49	9	288
	14	288
53	5	286
68	31	30
72	1	22
73	13	56
76	11	246
79	2-3	120
	18	194
84	8	126
88	21	228
89	4	458
93	20	156
96	10	258
98	4	408. 410
101	28	460
102	14-16	464
103	14	368
105	4	298
107	11	196
108	6	190
109	1	190
109	1-2	352
110	10	474
114	14	118
115	4	160
118	42	412
	62	362
128	6	376
136	4	124
141	4	296
142	2	326
143	5	120
146	1	22

Ἰωβ

1	13 ἑ.	426
7	21	250
10	9	464
	10-11	464
12	14	92
14	4 ἑ.	324
21	14	358
27	3	212
38	10	290

Παροιμίαι Σολομῶντος

1	7	474
	17-18	334
2	15	420
3	12	422
	14	36
11	25	382
15	1	382
	13	436
16	6	474
	32	456
19	18	426
20	9	62
23	14	426
24	16	60. 404
26	27	96. 128. 334
7	16	366

Ἆσμα Ἀσμάτων

2 3 370
4 7 262

Σοφία Σολομῶντος

1 1 254
2 23 122. 156
24 124
9 15 464

Σοφία Σειρὰχ

1 12 292
3 21 366
4 26 430
28 348
15 9 124

Ὡσηὲ

6 1 452
9 8 476
14 8-10 370

Ἀμὼς

3 8 144
5 12 212
8 11 396

Ἰωὴλ

2 13 446

Ὀβδιοῦ

- 15 330

Ἰωνᾶς

4 9-10 368

Ἀββακοὺμ

~~3~~ ~~1-2~~ 316

Σοφονίας

3 8 470

2 12 302

Ἡσαΐας

1 22 168
3 11 330
4 4 422
5 25 146
7 9 250
9 6 182
10 14 110
14 27 298. 394
25 11 94
33 20 406
37 36 332
40 6 376
42 16 474
43 26 430
47 14-15 206
51 11 354
56 7 260
58 9 342
59 9 332
612 1 44
62 5 186
66 2 ἑ. 158

Ἰερεμίας

5 22 290
9 16 58
12 8 346
16 19 224
17 5 226. 264
7 117. 264
18 6 46
23 16 476
23 322
40 (M33) 3 342

Ἰεζεκιὴλ

2 9 482
5 10 330
13 3 476

18	32	444
20	25	220
34	22	250

Ματθαῖος

5	3	320
	4	388
	11	56
	20	486
	21	406
	22	406
	27-33	406
	28	406
	45	400
6	5	260
	30	376
8	29	116. 204
9	12	134
11	19	338
	28	430
12	3	310
	21	42
	24	338
	41	164
13	11	484
	54	254
15	24	24. 178
16	18	278
18	7	324
	10	70
19	30	230
20	1 ἐ.	222
	16	200
21	9	100
	10ἐ.	292
	16	100
22	2	228
	15	344
	17	344
	18	344. 350
23	4	362
23	37	196
25	31-41	222
	34	38. 58
	36	402
	46	396
26	15	492
	61	338

Μάρκος

8	34	260

Λουκᾶς

1	78	298
2	14	244
	21-30	470
4	18	474
	19	44
6	35	404
	45	432
10	19	210
11	52	326
12	49	204
13	27	212
	28	372
	35	118
16	15	212
17	17	60
18	14	248
20	2	166
21	20-23	328
	30	328
23	2	338
	30	204
24	49	208
26	38	226

Ἰωάννης

1	1	384
	2	42
	12	148
	47	418
	48	360
2	19	496

3	5	236
	16	234
	34	186
4	25	470
5	22	114. 350. 496
	24	344
	46	470
6	33	378
	38	480
	44	248
	45	234
7	12	338
	15	254
8	12	302. 474
	46	332. 342
	51	344
	52	344
9	16	338
	37	254
10	9	266
	16	468
	20	338
	33	254
	35	208
11	25	496
12	27	54
	28	48
	31	126
	32	126
	46	332
13	18	486
14	9	70. 234
	11	190
	21	116
15	5	266
16	32	188
17	6	44. 232
	10	44
19	5	46
	15	492
	16	338
20	17	180
21	25	458

Πράξεις

1	22	358
2	24	336
3	15	336
4	12	266

Ρωμαίους

11	20	218
	25	398
2	4	400
3	24	300
5	1	354
6	3	236
7	22	388
8	16	64
	35	198
9	4	178
10	9	232
11	25	230
	29	240
12	12	346

Κορινθίους Α'

1	24	346. 384
	30	266. 384
	31	282
2	7	106
	9	318
	11	268
	16	472
4	15	340
7	29	394
	34	268
9	9	368
10	4	472
11	5	482
13	9	478

Κορινθίους Β'

3	9	76

3	15	250
	18	250
5	17	296
6	15	320
	16	300
8	9	488
10	3	390
12	9	61
13	3	486

Γαλάτας

2	15-16	354
	17	496
4	8	214
	19	340
5	2	252
	3	252

Ἐφεσίους

1	10	284. 296
2	6	104
	14	384
	15	296. 468
5	16	394
6	8	410
	12	86

Φιλιππησίους

2	7	356. 480
	9	42. 480
3	1	382
4	7	440

Κολοσσαεῖς

1	26	106
2	3	236

Τιμόθεον Α΄

1	20	102

Τιμόθεον Β΄

3	12	196

Ἑβραίους

1	2	44
	3	204
2	9	346
	14-15	478
8	7	220
10	7	354
	5	182
	5	480
	5-7	482
	7	480
	9	482
	28	76
	35	306
	36	416
12	24	122
	28	240
13	12	442

Ἰακώβου

2	26	268
3	2	324
	2	424

Πέτρου Α΄

2	21	442
	22	140
	22	192
	23	454
3	9	454
4	12	454
5	8	198

Πέτρου Β΄.

2	22	434

Ἰωάννου Α΄

1	7	122
2	1	232
3	2	64
5	16-17	404

2. Εὑρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

Ἀββακοὺμ 316.
Ἄβελ 122.
Ἀβεσσαλὼμ 48. 50. 52. 56. 60. 84. 86. 422. 442. 452.
Ἀβιμέλιχ 308.
Ἀβραὰμ 344. 400. 476.
ἀγαθότης 228.
ἀγαθουργία 130. 136. 292. 322. 360. 362.
ἀγαλλίασις 352.
ἀγάπη 96. 188. 198. 266. 304. 346. 394. 498.
ἄγγελος 314.
ἄγγελος μεγάλης βουλῆς 182.
ἁγιασμὸς 228. 258. 348. 368.
ἁγνεία 74.
ἄγνοια 156. 212. 222. 248. 250.
Ἀγχοῦν 308.
Ἀδὰμ 42. 78. 82. 104. 190. 466.
ᾄδης 56. 128. 184. 274. 278. 348.
ἀδικία 84. 96. 162. 194. 334. 426.
Ἀδριανὸς 12.
Ἀζαρίας 10.
ἀθανασία 146.
Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας 14. 216. 460.
ἀθλιότης 136.
ἀθυμία 52 . 64. 440.
Αἰγύπτιοι 274. 276. 330.
Αἴγυπτος 10. 476.
Αἰθαμ 26.
αἴνεσις 8.
αἵρεσις 398.
αἱρετικός, -οἱ 142. 330.
αἰσχρολογία 318.
αἰσχύνη 174. 264. 310. 360. 396.
αἰχμαλωσία 266.
ἀκαθαρσία 68. 138. 140.
ἀκακία 252. 254. 418. 420.
ἀκαταληψία 206.
ἀκολασία 172.
Ἀκύλας ὁ Σινωπεὺς 12. 186. 460.
ἀλαλαγμὸς 288.
Ἀλεξάνδρεια 10.
Ἀλέξανδρος, αἱρεσιαάρχης, 102.
Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν 10.
Ἀλέξανδρος ὁ τῆς Μαμαίας12.
ἀλήθεια 74. 108. 132. 150. 170. 174. 182. 246. 248. 250. 252. 256. 262. 268. 342. 348. 354. 364. 368. 474.
ἀλληλούϊα 8. 22.
ἀλλοίωσις 246.
ἁμάρτημα, -τα 66. 74. 94. 100. 168. 248. 430. 434.
ἁμαρτία 42. 50. 62. 72. 78. 82. 88. 90. 98. 100. 110. 112. 114. 122. 124. 126. 128. 134. 136. 140. 148. 150. 168. 170. 174. 182. 196. 200. 212. 224. 228. 248. 250. 252. 264. 266. 272. 278. 280. 288. 296. 324. 332. 342. 360. 382. 404. 406. 408. 414. 422. 428. 432. 434. 440. 446. 448. 452. 454. 464. 466. 468. 472. 478. 480. 482. 488. 490. 496. 498.
ἁμαρτωλός, -οἱ 38. 56. 90. 124. 128. 136. 138. 148. 150. 154. 156. 190. 372. 382. 386. 388. 390. 392. 396. 398. 412. 414. 418. 424. 432. 444. 472.
Ἀμμανῖται 226.
ἀμνηστία 280. 434.
Ἀμνὼν 422.
ἀναγέννησις 100. 296.
ἀναισθησία 454.
ἀνάληψις 190. 202
ἀνάστασις 38. 54. 80. 100. 160.164. 230. 346. 470. 496.
ἀναξικακία 456.
ἀνδραγάθημα 376.
ἀνδρεία 78.

ἀνομία 74. 94. 96. 116. 156. 176. 212. 248. 278. 288. 360. 362. 374. 396. 430. 432. 434. 448. 462. 464.
ἀνοσιότης 390.
ἀπάθεια 204. 278. 388.
ἀπάτη 122. 130. 134. 142. 162. 320. 354. 360. 366.
ἀπείθεια 380. 398. 468.
ἀπιστία 176. 214. 224. 468.
ἁπλότης 418.
ἀπόνοια 254. 258.
ἀπόνοια τυραννικὴ 110.
ἀπώλεια 122. 150. 174. 184. 192. 204. 398. 468.
ἀρετὴ 24. 28. 30. 38. 78. 80. 90. 96. 130. 132. 140. 142. 188. 192. 192. 202. 210. 222. 258. 262. 266. 290. 312. 316. 348. 364. 386. 392. 400. 410. 438. 440. 456. 458.
ἀρετὴ πρακτικὴ 312.
᾽Αριστοτέλης 364.
ἁρμονία 16. 30. 428.
ἄρτος ζωῆς 378.
᾽Ασὰφ 36.
᾽Ασαφὰτ 26.
ἀσάφεια 8.
ἀσέβεια 172. 196. 374.
᾽Ασσύριοι 330.
ἀταραξία 382. 440.
αὐτάρκεια 394.
ἄφεσις 480.
ἀφθαρσία 78. 100. 122. 146. 156. 470. 478. 496. 498.
ἀφροσύνη 248. 434.
᾽Αχιτόφελ 48. 442.

Β

Βαβυλὼν 468.
Βαβυλώνιοι 446.
βάπτισμα 236. 278. 288.
βασιλεία 46. 178. 410. 460.
βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 42. 128. 236. 390. 402. 486.
Βασίλειος (ὁ Καισαρείας) 16. 22. 26. 28. 416.
βασκανία 390. 414.
Βεελζεβοὺλ 326. 334. 338.
Βηρσαβεὲ 50. 278.
βλασφημία 102. 444.
βουλὴ Θεοῦ 298.

Γ

Γαβριὴλ 244.
γέεννα 40. 94. 134. 266. 376. 408.
Γὲθ 308. 310.
γέννησις (Σωτῆρος) 178.
Γολιὰθ 308.
Γρηγόριος Νύσσης 18. 22. 28.
γλωσσαλγία 446.
γνῶσις 70. 182. 186. 188. 236. 266. 326. 370. 388. 394.

Δ

Δαβὶδ 8. 20. 30. 32. 34. 36. 38. 40. 48. 52. 54. 56. 58. 60. 64. 66. 68. 70. 78. 84. 98. 102. 106. 128. 132. 146. 158. 162. 164. 168. 192. 202. 210. 212. 218. 220. 226. 228. 230. 242. 246. 248. 250. 256. 258. 262. 264. 268. 272. 278. 284. 292. 298. 308. 310. 326. 356. 358. 366. 374. 382. 412. 420. 422. 424. 430. 434. 438. 446. 448. 452. 456. 462. 486. 488.
δαιμόνιον 112. 184. 204. 290. 334. 338. 340.
δαίμων,- ες 28. 56. 58. 84. 116. 130. 156. 196. 198. 200. 202. 204. 206. 208. 224. 274. 280. 296. 326. 390. 398. 472.
δειλία 198.
διαβολὴ 320.

διάβολος 50. 58. 90. 110. 112. 114. 124. 126. 130. 140. 144. 152. 158. 190. 194. 198. 206. 224. 246. 266. 284. 324. 388. 432. 468. 478. 498.
διαθήκη 178.
διαφθορὰ 126. 264. 332.
διάψαλμα 8. 18. 20. 22.
Δίδυμος 174. 490.
δικαιοκρισία 98. 130. 194. 406.
δικαιοσύνη 60. 62. 66. 68. 78. 88. 90. 96. 98. 110. 112. 114. 160. 178. 192. 228. 266. 282. 298. 312. 346. 350. 352. 354. 356. 362. 364. 366. 370. 372. 380. 384. 386. 390. 392. 408. 410. 412. 414. 450. 484. 486. 496.
δικαίωσις 76. 180. 288. 298. 456.
Διόδωρος 174.
Διοκλητιανὸς 12.
διωγμὸς 256. 394. 396. 408.
δολιότης 442.
δόλος 140. 142. 162. 316. 320. 360. 362. 494.
δόξα θεία - Θεοῦ 22. 104. 112. 214. 228. 230. 232. 244. 246. 250. 284. 290. 292. 294. 336. 376.
δοξολογία 124. 286. 356.
δουλεία 212. 368. 478.
δύναμις (Χριστὸς) 294. 346.
δυσθυμία 280.
δυσσέβεια 94. 96. 128. 390. 498.
δυστροπία 158.
δυσφημία 318.
δωρεὰ 358.
δωροφορία 98.

Ε

Ἑβραῖος, -οι 16. 284. 482.
ἐγκράτεια 78.
Ἐζεκίας 14. 226. 228. 486.
εἰδωλολατρία 126. 182. 248.
εἴδωλον 186.
εἰκαιομυθία 318.
εἰκὼν Θεοῦ 70. 294.
εἱμαρμένη 474.
εἰρήνη 72. 318. 352. 354. 384. 388. 428. 468. 494. 498.
Ἐκκλησία ἐθνῶν 188.
ἔλεος 74. 78. 238. 240. 250. 252. 254. 272. 276. 278. 304. 306. 364. 370. 372. 424. 444. 490. 496.
ἔλλαμψις θεία 18. 250.
Ἕλλην,- ες 16. 90. 94. 126. 164. 186. 214. 218. 238.
Ἑλληνισμὸς 12.
ἐλπὶς 64. 68. 68. 72. 88. 226. 240. 254. 256. 264. 272. 274. 276. 282. 284. 304. 306. 314. 336. 374. 406. 408. 430. 446. 462. 474.
ἐμπαιγμὸς 436.
ἐνανθρώπησις 80. 98. 106. 134. 212. 240. 298. 466.
ἐνέργεια Θεοῦ 158. 292.
ἕνωσις (πρὸς Θεὸν) 206.
ἐξομολόγησις 108. 270. 422. 424. 438.
ἐξουδένωσις 180.
ἐξουσία 166.
ἐπαγγελία 38. 178. 314.
ἐπιβουλὴ 46. 122. 124. 134. 196. 198. 208. 224. 262. 272. 308. 310. 388. 390.
ἐπίγνωσις 122. 130. 132. 368. 468.
ἐπιείκεια 178. 344. 360. 364. 388. 440.
ἐπιθυμία 136. 150. 414. 432. 438.
ἐπιθυμία κοσμικὴ 38. 286.
ἐπιθυμία σαρκικὴ 312.
ἐπικουρία 80. 132. 148.
Ἐπιφάνιος 32.
Ἔσδρας 12.
ἑτεροδιδασκαλία 476.
εὐανδρία 38. 314. 386.
εὐγένεια 430.
εὐγλωττία 126. 134.
εὐγνωμοσύνη 430.
εὐεργεσία 60. 400.
εὐζωία 238. 380.

εὐημερία 304. 318. 374. 376. 396. 450.
εὐθυμία 52. 82. 108. 240.
εὐκοσμία 396.
εὐλάβεια 74. 238.
εὔλογία 58. 228. 406. 498.
εὐρωστία νοητικὴ 78.
εὐσέβεια 222. 280. 338. 412.
εὐσθένεια 266.
εὐσχημοσύνη 24.
εὐτέλεια 452.
εὐτραπελία 320.
εὐφημία 398.
εὐφροσύνη 70. 72. 108. 160. 280. 286. 292. 354.
εὐχαριστία 106. 262. 356. 398. 402. 498.
Ἔφεσος 12
ἔχθρα 56. 72. 354.

Z

ζάλη 460.
Ζοροβάβελ 44.
ζωὴ αἰώνιος 234. 344. 388. 396. 488.
ζωὴ ἐπάρατος 392.
Ζωὴ (Χριστὸς) 38. 330. 378. 494. 496.

H

ἡδονὴ 16. 28. 30. 52. 66. 96. 112. 132. 154. 170. 200. 378. 414. 432. 434. 438. 440.
ἦθος 24.
Ἥλιος δικαιοσύνης 88.
Ἡρώδης 56.
Ἡρωδιανοὶ 344.
Ἡσαΐας, προφήτης, 146. 168. 186. 346. 406. 474.

Θ

θάνατος 72. 74. 94. 98. 104. 124. 146. 170. 184. 198. 230. 312. 318. 332. 404. 478. 494.
Θεκωῖτις 70.
Θεκὼν 48.
θέλημα (Θεοῦ) 52. 140. 182. 184. 260. 262. 306. 358. 378. 380. 400. 416. 480. 484.
θεογνωσία 104.
Θεοδώρητος 476. 486. 488.
Θεόδωρος 174.
Θεοδοτίων 12.
θεοπατορία 228.
θεοπτία 82.
θεοσημεία 48. 118. 334.
θεοφάνεια 86.
θέωσις 192.
θλῖψις 62. 114. 116. 132. 226. 256. 270. 280. 312. 322. 324. 330. 342. 396. 466. 468.
θόρυβος 80.
θυμηδία 286. 304. 348. 352.
θυμὸς 68. 76. 82. 146. 160. 382. 424. 428. 444. 446. 456.
θυσία 226. 252. 422. 480. 484.
θυσία αἱμάτων 288.
θυσία αἰνέσεως 118.
θυσία ἀναίμακτος 186.
θυσία δικαιοσύνης 68.
θυσία πνευματικὴ 356.
θυσιαστήριον 372.

I

Ἰακὼβ 408. 410. 418.
Ἰάκωβος 268.
Ἰδιθοὺμ 26. 452.
Ἰεζεκιὴλ 482.
Ἰεμενεὶ 84.
Ἰερεμίας 224.
Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλὴμ 48. 196. 204. 206. 208. 278. 292. 328. 406.
Ἰεσσαὶ 284.
Ἰησοῦς Ναυῆ 476.
Ἰουδαία 10. 88. 100.
Ἰουδαῖος 10. 12. 14. 40. 42. 44. 52. 56.

58. 68. 90. 94. 96. 98. 100. 102. 118. 126. 128. 164. 166. 168. 178. 184. 186. 198. 204. 206. 220. 230. 248. 250. 254. 258. 286. 326. 328. 330. 332. 334. 336. 338. 342. 346. 348. 352. 356. 362. 366. 402. 470. 476-478. 484. 488. 490. 492. 496-498. 498.
Ἰουδαϊσμὸς 12.
Ἰούδας, προδότης, 492. 494. 498.
Ἰούδας, υἱὸς Ἰακώβ, 100. 190. 490.
Ἰσαὰκ 482.
Ἰσραὴλ 40. 42. 46. 100. 176. 178. 184. 186. 188. 202. 214. 230. 234. 256. 274. 276. 288. 300. 308. 330. 354. 356. 366. 368. 374. 396. 412. 422. 468. 470. 498.
Ἰωάννης (εὐαγγελιστὴς) 186. 478.
Ἰὼβ 214. 250. 426. 444. 464.
Ἰωνάθαν 308.
Ἰωνᾶς 368.

Κ

Κάϊν 82. 120.
Καίσαρ 344.
κακία 32. 56. 84. 142. 210. 212. 268. 360. 364. 432. 446.
κακοπάθεια 278.
κακοποιΐα 384.
κακουργία 136. 272. 346. 494.
κακάσις 428.
καλλιέπεια 166.
καρτερία 306. 384. 396. 444. 462.
κατάκρισις 76.
καταλαλιὰ 318. 442.
κατάρα 384.
κένωσις 188. 344. 494.
κηδεμονία θεία 70.
κληροδοσία 188.
κληρονομία 186. 188. 346. 410.
κόλασις 176. 194. 266. 374. 388. 408.
Κόμοδος 12.
Κορὲ 26.
κρίσις (μέλλουσα) 38. 138. 160. 262. 406. 408. 410. 412. 496.
Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 72. 76. 174. 186. 204. 216. 222. 226. 260. 372. 416. 460. 476. 486. 490.
κυριοκτονία 94.

Λ

λατρεία 192. 312. 348. 480.
λατρεία ἀληθὴς 68. 422.
λατρεία ἑλληνικὴ 476.
λατρεία λογικὴ 478.
λατρεία νομικὴ 180. 218. 288. 476.
λατρεία πνευματικὴ 118.
λογισμὸς πονηρὸς 224.
λογισμὸς σώφρων 78.
λοιδορία 66. 318. 436. 444. 454. 456. 492.
Λουκιανὸς 12.
λύπη 66. 170. 240. 384. 456.

Μ

μακαριότης 488.
μακροημέρευσις 292.
μακροθυμία 54. 86. 146. 350. 400.
Μαμμαία 12.
μανία 108. 126. 132. 338. 344. 474. 476.
μαντεία 476.
Μαξιμιανὸς 12.
Μαρκίων 12.
ματαιοτονία 96.
ματαιότης 64. 108. 442. 460. 474.
μεγαλοπρέπεια 100.
μεγαλωσύνη 100. 190.
μέθεξις 350.
μέθη 240.
μελῳδία 28. 30.
μέριμνα 170.
Μεσσίας 470.
μετάνοια 50. 80. 82. 94. 168. 170. 212.

270. 278. 280. 424. 438. 444. 452. 456.
μηλοφαγία 350.
μιαιφόνος 56.
μικροψυχία 66. 404. 458. 462.
μῖσος 56. 334.
μολυσμὸς 128. 288. 308.
Μολχὼμ 226.
μουσικὴ 30.
μυκτηρισμὸς 342.
μυσταγωγία 246. 284. 340.
μυστήριον (Χριστοῦ) 74. 102. 106. 118. 134. 186. 206. 238. 244. 336. 366. 466. 470. 478. 484.
μωρία 310.
Μωσῆς-Μωυσῆς 32. 38. 76. 176. 216. 220. 236. 248. 250. 256. 288. 290. 300. 308. 354. 368. 470. 472. 482. 486.

N

Ναθανιὴλ 418.
νηστεία 340. 428.
Νινευῆ 368.
Νομβὰν 308.
νομοθεσία 178.
νουθεσία 170. 218. 238. 374.

O

ὀγδόη (ἡμέρα)162. 424.
ὁδὸς ζωῆς 208.
ὀδύνη 240. 438.
οἰκονομία 40. 100. 106. 116. 118. 126. 180. 188. 216. 244. 248. 296. 316. 336. 466. 468. 496.
ὁλοκαύτωμα 480.
ὁμοίωσις 494.
ὀνειδισμὸς 178. 232. 396. 454.
ὄνειδος 232. 270.
ὀργὴ θεία 78. 76. 86. 92. 138. 204. 334. 346. 382. 398. 424. 426. 428. 432. 446. 456. 462. 466.
ὀρθότης δογματικὴ 312.
ὁρκωμοσία 50.
Οὐρίας 86. 422. 466.
οὐσία, θεία, 494.

Π

πάθος 14. 16. 30. 32. 50. 56. 66. 78. 80. 112. 182. 202. 208. 238. 254. 268. 278. 426. 430.
παιδαγωγία 248.
παλιγγενεσία 278.
παράβασις 78. 104. 190. 224.
παράδεισος 236.
παράδοσις ἀποστολικὴ
παραμυθία 226.
παρανομία 264. 360.
Παρθένος 480.
παρρησία 52. 166. 254. 276.
Παῦλος 44. 62. 122. 178. 220. 240. 250. 252. 340. 354. 366. 368. 382. 394. 454. 472. 484.
πειρασμὸς 64. 84. 208. 240. 256. 272. 284. 304. 308. 394. 444. 450. 466.
περισπασμὸς 392. 416. 462. 472.
περίστασις 394.
περιτομὴ 162.
Πέτρος 454.
Πιλᾶτος 498.
πίστις 40. 52. 62. 88. 118. 1124. 126. 150. 156. 168. 180. 182. 184. 186. 198. 208. 230. 234. 242. 248. 250. 252. 256. 258. 260. 288. 348. 354. 368. 370. 398. 466. 468. 476. 484. 488.
πλάνη 110. 222. 246.
πλεονεξία 66. 80. 88. 96. 134. 296. 404.
πλημμέλεια 422.
πλημμέλημια 54. 122. 128. 146. 254. 324. 422. 424. 432. 436. 450. 456.
πλοῦτος 378. 462.
πόθος 438.

πονηρία 172. 364. 376. 382. 384.
πραότης 54. 56.
προαίρεσις 132.
προδοσία 492. 494.
προθυμία 360. 416.
πρόνοια 70. 72. 138. 170.
προσευχὴ 8. 24. 32. 54. 64. 82. 150. 256. 258. 260. 340. 342. 358.
προσκύνησις 192.
προσωποποιΐα 452.
προφητεία 8. 14. 18. 26. 404. 480. 490.
προφήτης 476.
πρωτότοκα Αἰγυπτίων 274-276. 330.
πρωτότοκος Ἐκκλησίας 124.
Πτολεμαῖος Φιλάδελφος 10.
πτωχεία 316. 392. 488.

P

ῥαθυμία 12. 36. 82. 156. 170.
ῥαστώνη 178.
Ῥαψάκης 226. 330. 446.
ῥομφαία 200.
Ῥωμαῖοι 12. 56. 498.

Σ

σαβατισμὸς 422.
Σαμάρεια 12. 470.
Σαμαρεῖται 12.
Σεμεεὶ 452.
Σαμουὴλ 310. 358. 476.
Σαοὺλ 32. 56. 162. 192. 202. 308.
Σατανᾶς 88. 96. 98. 108. 116. 122. 128. 140. 142. 144. 148. 152. 156. 170. 184. 198. 210. 238. 252. 274. 278. 296. 324. 330. 408.
Σεβῆρος 12.
Σεμεεὶ 48.
Σεναχηρεὶμ 226.
Σιὼν 118. 124. 126. 176. 422.
σκαιότης 390. 410. 414. 420.
σκοτομήνη 156. 160.
Σολομὼν 14. 160. 426. 456.
Σοφία 106. 236. 254. 294. 346. 412.
σταυρὸς 48. 88. 120. 126. 146. 198. 204. 206. 260. 268. 328. 330. 338. 348.
στεναγμὸς 240. 438.
συγγνώμη 38. 66. 82. 90.
συκοφαντία 320. 436. 442.
Συμεὼν ὁ δίκαιος 470.
Σύμμαχος 12. 170. 214. 458. 460.
συμφορὰ 52. 170. 328. 330. 334. 398.
σύνεσις 278.
συντέλεια 206.
σωτηρία 22. 34. 54. 58. 74. 86. 116. 130. 150. 158. 160. 168. 170. 182. 192. 202. 204. 226. 228. 270. 272. 276. 290. 300. 302. 310. 314. 338. 350. 362. 366. 368. 420. 444. 446. 452. 476.
σωφρονισμὸς 96.
σωφροσύνη 78.

T

ταλαιπωρία 166. 270. 418. 422. 434. 442. 466. 470.
ταπείνωσις 122. 124. 170. 412.
ταυτουργία 374. 406.
τελειότης 456. 458.
τιμὴ 284.
τιμωρία 160. 204. 230. 418. 466.
τρυφὴ 38. 316. 376. 378. 392.
τύρβη 386. 400.

Y

υἱοθεσία 42. 230.
υἱότης 42.
Ὑμένιος, αἱρεσιάρχης, 102.
ὕμνος 8.
ὑμνῳδία 30.
ὑπακοὴ 36. 104. 400.
Ὑπάτιος 204. 222.
ὑπερηφανία 348. 372.
ὑπεροψία 132. 136. 372. 418.

ὑπόκρισις 348.
ὑπομονὴ 50. 306. 384. 396. 414. 416. 462.
ὑπόστασις 204. 458. 460. 462.

Φ

Φαρισαῖος 310. 350. 486. 492. 498.
Φάρος, νῆσος Ἀλεξανδρεία, 10.
φαυλότης 124. 136. 138. 140. 164. 222. 254. 362. 364. 414. 438.
φθόνος 96. 124.
φθορὰ 78. 104. 146. 156. 204. 230. 332. 372. 470. 498.
φιλαμαρτήμων,-ες 56. 390. 392. 394. 398. 408.
φιλανθρωπία 96. 314. 336.
φιληδονία 268. 400.
φιλοθεΐα 128. 198.
φιλοκομπία 390.
φιλομαθία 344. 350.
φιλοπτωχία 488.
φιλοσαρκία 84. 386.
φιλοσοφία 10. 24. 28. 30.
φιλοτιμία 58. 60. 74. 408.
φιλοψογία 444.
φόβος Θεοῦ 222. 274. 292. 316. 358. 360. 474.
φόνος 334.
φρόνημα 52. 180. 210. 254. 286. 310. 336.
φρόνησις 78. 142.
φῶς θεῖον 272.
Φῶς (ὁ Χριστὸς) 70. 370.

Χ

χαρὰ 292.
χάρισμα 240. 242. 244. 282. 314. 316 366. 370. 378. 384. 472.
χειροτονία 228.
χλευασία 436.
Χουσὶ 84.
χρηστότης 174. 228. 248. 274. 276. 296. 378. 380. 400.
Χριστιανισμὸς 12.
Χριστιανὸς 474.
Χρυσόστομος 14. 24. 372.

Ψ

ψαλμὸς 8. 18. 22. 28. 30. 32.
ψαλμῳδία 20.
Ψαλτήριον 8. 14. 16.
ψευδορκία 318
ψεῦδος 64. 74. 134. 248. 320.
ψυθιρισμὸς 492.

Ω

ᾠδὴ 8. 22.
ὠφέλεια 10. 28.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίς

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ 7

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ 8

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ: ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ, ΣΥΛΛΕΓΕΙΣΑ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΙΕΡΩ-ΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ ΚΥΡΙΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ 8

ΦΙΛΩΝΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ 10

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ 14

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ 14

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ 16

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ 18

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ 22

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ 22

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ 22

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ 24

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ 26

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ 28

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ 28

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ 32

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ 36

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ 36

ΨΑΛΜΟΣ Α'. «Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατευοδωθήσεται». 38

ΨΑΛΜΟΣ Β'. «Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;». 40

ΨΑΛΜΟΣ Γ'. «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν;». 46

ΨΑΛΜΟΣ Δ'. «Εἰς τὸ τέλος, ἐν ὕμνοις. Ψαλμὸς ᾠδῆς τῷ Δαβίδ». 60

ΨΑΛΜΟΣ Ε'. «Σύνες τῆς κραυγῆς μου». 72

ΨΑΛΜΟΣ Ϛ'. Κυρίλλου, ἐκ τοῦ εἰς Ψαλτήριον ὑπομνήματος, ᾧ τοῦ

ΨΑΛΜΟΣ Η'. «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν· ψαλμὸς τῷ Δαβίδ». 98
ΨΑΛΜΟΣ Θ'. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ». 106
ΨΑΛΜΟΣ Ι'. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα· πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου;» 152
ΨΑΛΜΟΣ ΙΑ'. «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης· ψαλμὸς τῷ Δαβίδ». 162
ΨΑΛΜΟΣ ΙΒ'. «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ». 168
ΨΑΛΜΟΣ ΙΓ'. «Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι Θεός». 172
ΨΑΛΜΟΣ ΙΔ'. «Τίς κατασκηνώσει ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ σου;». 178
ΨΑΛΜΟΣ ΙΕ'. «Φύλαξόν με, Κύριε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα». 180
ΨΑΛΜΟΣ ΙΣ'. «Εἰσάκουσον, Κύριε, δικαιοσύνης μου». 192
ΨΑΛΜΟΣ ΙΖ'. «Εἰς τὸ τέλος, τῷ παιδὶ Κυρίου τῷ Δαβίδ· ἐλάλησε τῷ Κυρίῳ τοὺς λόγους τῆς ᾠδῆς ταύτης», κ.τ.λ. 202
ΨΑΛΜΟΣ ΙΗ'. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ». 214
ΨΑΛΜΟΣ ΙΘ'. «Ἐπακούσαι σου Κύριος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως». 224
ΨΑΛΜΟΣ Κ'. «Ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον ἐκ λίθου τιμίου». 226
ΨΑΛΜΟΣ ΚΑ'. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ». 230
ΨΑΛΜΟΣ ΚΒ'. Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ». 234
ΨΑΛΜΟΣ ΚΓ'. «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ὑπὲρ τῆς μιᾶς τῶν Σαββάτων». 242
ΨΑΛΜΟΣ ΚΔ'. «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ». 246
ΨΑΛΜΟΣ ΚΕ'. «Κρῖνόν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην». 252
ΨΑΛΜΟΣ ΚΣ'. «Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ πρὸ τοῦ χρισθῆναι». 256
ΨΑΛΜΟΣ ΚΖ'. «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ». 258
ΨΑΛΜΟΣ ΚΗ'. Δὲν ὑπάρχει.
ΨΑΛΜΟΣ ΚΘ'. «Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». 260
ΨΑΛΜΟΣ Λ'. «Ἐπὶ σοί, Κύριε, ἤλπισα· μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα». 264
ΨΑΛΜΟΣ ΛΑ'. Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ συνέσεως. «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι». 278
ΨΑΛΜΟΣ ΛΒ'. «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις». 284
ΨΑΛΜΟΣ ΛΓ'. «Τῷ Δαβίδ, ὁπότε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν καὶ ἀπῆλθε. 308
ΨΑΛΜΟΣ ΛΔ'. «Δίκασον, Κύριε». 326
ΨΑΛΜΟΣ ΛΕ'. «Εἰς τὸ τέλος, τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαβίδ». 356
ΨΑΛΜΟΣ ΛΣ'. «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ». 374

ΨΑΛΜΟΣ ΛΖ΄. «Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ εἰς ἀνάμνησιν περὶ τοῦ Σαββάτου». 420
ΨΑΛΜΟΣ ΛΗ΄. «Ὠδὴ τῷ Δαβίδ· εἰς τὸ τέλος, τῷ Ἰδιθούμ». 452
ΨΑΛΜΟΣ ΛΘ΄. «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ». 466
ΨΑΛΜΟΣ Μ΄. «Εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ». 486

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ 501
1. Εὑρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς 501
2. Εὑρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων 507

ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ 1ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ'.*

» 2ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ'.*

» 3ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ'.*

» 4ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'–Ζ'.

» 5ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'–Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, Βασιλειῶν.

» 6ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : *Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ'.*

» 7ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : *Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ'.*

» 8ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – Ε'.*

» 9ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : 1. *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'–Ζ',* – 2. *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἷς καὶ Κύριος.* – 3. Ὅτι εἷς ὁ Χριστός. – 4. Ὡς ἐν κεφαλαίοις: Τὰ ἐγκείμενα τῷ λόγῳ τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μετὰ προσθήκης ἑτέρων ἐννοιῶν. 5. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ Ζωοποιοῦ Τριάδος *κατὰ κεφάλαια (Κεφ. Α'–ΚΗ').*

» 10ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρός,* – *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α-ΛΕ.* – *Πεντάβιβλος ἀντίρρησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.*- *Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.*– *Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων*

ΤΟΜΟΣ 11ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : *Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ* (Λό-γοι Α΄-Γ).

» 12ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : *Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ* (Λόγοι Δ΄-Ι΄ καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ΄-ΙΘ΄)..

» 13ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας** : *Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ΄. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως.*

» 14ος **Νικήτα τοῦ πρώην Σερρῶν**, *Συναγωγὴ ἐγηγήσεων τῶν ἁγ. Πατέρων εἰς τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν.* – **Κυρίλου Ἀλεξανδρείας**, *Ἐξήγησις εἰς Ψαλμούς, Ψαλμοὶ Α΄ - Μ΄.*

» 15ος **Κυρίλου Ἀλεξανδρείας** : 1. *Ἐξήγησις εἰς Ψαλμοὺς ΜΑ΄ - ΡΙΘ΄.* 2. *Τεμάχια εἰς ᾠδὴν Μωυσέως.* 3. *Τεμάχια εἰς ᾠδὴν Ἄννης, μητρὸς Σαμουήλ.* 4. *Τεμάχια εἰς Παροιμίας.* 5. *Ἀποσπάσματα εἰς Ἆσμα Ἀσμάτων.*

» 16ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας**: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν*, Βιβλίον Α΄, Λόγοι Α΄-ΣΤ.

» 17ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας**: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν*, Βιβλίον Β΄, Λόγοι Α΄-Ε΄, Βιβλίον Γ, Λόγος Α΄.

» 18ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας**: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν*, Βιβλίον Γ, Λόγοι Β΄-Ε΄, Βιβλίον Δ΄, Λόγος Α΄.

» 19ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας**: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν*, Βιβλίον Δ΄, Λόγοι Β΄-Ε΄, Βιβλίον Ε΄, Λόγοι Α΄.

» 20ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας**: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν*, Βιβλίον Ε΄, Λόγοι Β΄-ΣΤ, καὶ τεμάχια εἰς *τοὺς προφήτας Ἱερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιήλ*.

» 21ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας**: *Ὑπόμνημα εἰς τοὺς προφήτας Ὡσηὲ* (Λόγοι Α΄-Ζ΄), εἰς Ἰωὴλ (λόγοι Α΄-Β΄).

» 22ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας**: *Ὑπόμνημα εἰς τοὺς προφήτας Ἀμώς* (Λόγοι Α΄-Δ΄), *Ὀβδιού, Ἰωνᾶν* (Λόγ. Α΄-Δ΄), καὶ *Μιχαίαν* (Λόγοι Α΄-Ζ΄)..

» 23ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας**: *Ὑπόμνημα εἰς τοὺς προφήτας*

ΤΟΜΟΣ *Ναοὺμ* (Λόγοι Α'-Γ'), *Ἀββακοὺμ* (Λόγοι Α'-Γ'), *Σοφονίαν* (Λόγοι Α-Β), *Ἀγγαῖον* (Λόγοι Α-Β).

» 24ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** *Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν* (Λ Α'-ΣΤ')-. *Μαλαχίαν* (Λόγοι Α' - Β').

» 25ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** *Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελι Ματθαῖον - Λουκᾶν.*

» 26ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** *Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν κᾶν καὶ εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην* (Λόγος Α', κεφ. Α'

» 27ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** *Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελι Ἰωάννην* (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ', καὶ Λόγος Γ', κεφ. Α'-Σ

» 28ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** *Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελι Ἰωάννην* (Λόγος Δ', κεφ. Α'-Ζ' , Λόγος Ε', Α'-Ε'.).

» 29ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** *Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν* (Λόγ. ΣΤ, κεφ. Ἕνα, Λόγος Ζ' καὶ Η' τεμάχια, Λόγος Θ

» 30ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** *Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν* (Λόγος Ι', κεφ. Α'-Β', Λόγος ΙΑ'. κεφ. Α' - ΙΒ').

» 31ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** α) *Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ άννην* (Λόγος ΙΒ'), *β) Εἰς τὰς Πράξεις*, γ) *Εἰς τὰς Ἐπι λάς:* 1. *Ρωμαίους*, 2. *Κορινθίους Α'*, 3. *Κορινθίους Β'*, 4. *λάτας*, 5. *Ἑβραίους*, 6. *Ἰακώβου*, 7. *Ἰωάννου Α'*, 8. *Ἰούδ*

» 32ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** *Ἐπιστολαὶ* (Α'-ΠΗ').

33ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** *Ὁμιλίες ἑορταστικὲς* (Α'-Ι

34ος **Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας:** *Ὁμιλίες Ἑορταστικὲς* (ΙΗ'- *Ὁμιλίες διάφορες* (Α'-ΚΒ').- *Λόγος εἰς τὴν τελευτὴν ἁγίων τριῶν παίδων καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ.*

Φωτοστοιχειοθεσία: «Γραφικες Τεχνες» Ελευθεριου Μερετακη
Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 2310/283 880 – Θεσσαλονίκη
Ἐκτύπωση Ὄφσετ: Χρ. Θωμας – Τηλ. 23940/72.394. Λητὴ Θεσσ/νίκης
Βιβλιοδεσία: Ἀφοὶ Βαρουσιαδη, Τηλ. 2310/710 140 – Θεσ/νίκη
Κεντρικὴ διάθεση: Βιβλιοπωλεῖο Ε. Μερετακη
Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 2310/283 880 – (Οἰκίας 2310/696 65.